NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN
398661-D

J.4.º1089.

Digitized by Google

Österreichische Nationalbibliothek
+Z254633205

Digitized by Google

Digitized by Google

392.661-1
1875
5 L

List 1. | Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gold. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. | Tečaj 1. 1875.

Prijateljem kmetijstva.

„Naloga kmetijstva je ta, da pomaga na čelu vseh drugih človeških dejanj blagostanje posameznih ljudstev in obstanek celih držav zagotovljati, da spreminja deželo, v kateri se goji, tako rekoč v vrt božji, da prevstvarja ljudi, kateri se ž njim pečajo, v krepke, splošno koristne člane človeške družbe. Kmetijstvo je skoro da edino nepogrešljivo človeško opravilo, torej podlaga obstanku človeške družbe in vseh njenih naprav. "Kder se kmetijstvo ne spoštuje, marljivo ne goji, tam nij ničesar več, kar bi vtegnilo k življenji mikati in je više posvečevati.“ Tako se izrazuje izmed slovečih avstrijskih kmetovalcev eden naj slavnejših : Dr. Wilhelm plemeniti Hamm.

Ako bi se bil kdo pred ne ravno dostimi leti drznil važnost kmetijstva enako poudarjati, zasmehovan in zaničevan bi bil; kajti komu nij znano, da so imeli skoro do najnovejše dobe kmetijstvo ne za prvo, marveč za posledne človeško opravilo, da so šteli kmetijski stan takorekoč le bolj za sužnjega drugim stanovom, kakor pa za to, kar je v resnici, —za neobhodno podlago, ob enem pa tudi pokrovitelja vsemu.

Toda, hvala Bogu, za kmetijstvo prežalostna doba je minula, predrugačene razmere mezi rodovito zemljo in prebivalstvom so jo k poginu prisilile, ter nastopu nove veselejše dobe dosti pripomogle. Dandanes nihče več ne dvomi o resnici Hamm-ove izjave, marveč cel misleči svet priznava soglasno, da je kmetijstvo živelj vseh drugih človeških opravil, da stoji v resnici na čelu vsemu dejanju in nehanju—sveta, in še nikdar nijso drugi nekmetujoči stanovi v svojih stiskah s tolikim zaupanjem pomoči pričakovali od kmetijskega, kakor dan danes. Žalostno, čez vse žalostno bi, se ve, da bilo, ako bi zavzimalo kmetijstvo v današnji dobi le zaradi tega med drugimi stanovi vzvišeno stopinjo, ker mu je vzrasla vsled mnogo predrugačenih socijalnih razmer veča, da največa naloga, pri tem pa da bi je drugi stanovi in vlade izdatno ne podpirale, da bi tudi mogla srečno dovršiti to nalogo, od katere zavisi vsestranski napredek. Nu, kar se pa tega tiče, moremo z veseljem priznati, da uže nekatera leta, posebno pa v zdajšnem času, vsi stanovi in vse vlade napredek kmetijstva tako pospešujejo, kakor še nikdar popred. Vladne in nevladne kmetijske družbe, ugodno postavodajstvo, časnikarstvo, sploh kmetijska književnost, trgovstvo, obrtnija, vse sodeluje v namen kmetijskega napredka in to z naj lepšimi uspehi. Dosledno vsemu temu, o čemur si v žalostni prešli dobi kmetijstva nihče še sanjati nij mogel, vidimo pa tudi v resnici, da kmetijstvo sploh z velikanskimi koraki napreduje, da je v nekaterih državah ali vsaj deželah gledè obilnosti in dobrote pridelkov uže na kaj visoko stopinjo popolnosti dospelo.

Toda kakor ima vsaka stvar na svetu svoje izjeme, tako jih nahajamo tudi v kmetijskem napredovanji. Cele dežele, ali vsaj lepi veliki deli kmetujočega prebivalstva posameznih dežel, čepè še na prvotni stopinji, skoro da ravno tam, kder so stali pred sto in več leti. Njim nij še znana pot napredka; brez vsega pravega načrta, in ta je podlaga napredku, tavajo po temi naprej, borijo se z revo in grabijo slepo po pripomočkih zdaj tu, zdaj tam, pa brez pravega izdatnega uspeha.

Naše cesarstvo, Avstrija, je uže od nekdaj kmetijska država v pravem pomenu besede, v nji je kmetijstvo merodajno v vsakem oziru. Pri vsem tem pa je stokalo naše kmetijstvo stotine let v največi zanemarjenosti in nje nemilih nasledkih.—A prisijalo je tudi

Digitized by Google

njemu prijazno solnce. napredka in učinek njegov na avstrijsko kmetijstvo je deloma sijajen, velikanski, deloma pa žalibog prav temen, majhen, da, deloma tudi nepomenljiv, čisto ničev. Da je temu tako, kriva so gotovo njena kaj različna razmerja podnebja, površja zemlje, in pa tudi lepo število po jeziku različnih večih ali manjših narodov. Istina je, da ima podnebje na človeka, posebno na kmetovalca, kaj čuden upliv. Čim neugodnejše je podnebje eni ali drugi kmetijski stroki, tem večo pozornost ji naklanja kmetovalec, tem marljivejše dela v nji skušnje, kajti k temu ga podnebje tako rekoč sili.

Kder je ponebje ugodno, prav ugodno, tam je marljivost, tam so poskušnje skoro odveč; naravni nasledek tega je pa, da postanejo kmetovalci pri takih razmerah malomarni. Kaj, čuda tedaj ako je severnejši kmetovalec južnejšemu v marsičem lahko izgleden? — Na lepo ravnem svetu je veliko laže kmetovati, kakor pa v hribatem; kajti izkoristiti se dà na njem različno orodje, stroji i. t.d. Naglejšemu napredovanji so tukaj celò tla ugodnejša.—

Dva človeka zamoreta več kakor eden; velik narod se lahko v vsem, toraj tudi v kmetijstvu, samostalno razvija, posebno če je sam svoj gospodar v vsakem obziru; majhen mu mora zaostajati, zlasti ako nij popolnoma gospodar na lastni zemlji, ako ga ptuj drugi narod iz posebnih razlogov v napredku tlači, v obstanku nalašč slabi. Kako so navedeni trije faktorji,—katerih upliv na splošno napredovanje v kmetijstvu smo le mimogrede z malimi besedami pojasniti skusili--napredek v vseh posameznih deželah naše države bolj ali manj zavirali ali pa pospeševali, kako se to dandanes še godi, to natanjko razlagati, nij in ne more biti danes naš namen; zadostuje naj nam resnica, prežalostna resnica, da so ravno v deželah slovenskih na razvoj kmetijstva, na njegovo napredovanje eden manj drugi bolj, gotovo tako nemilo uplivali, da stojé— toda ne vse enako—še na nizki, skoro najniži stopinji. To resnico spoznava, se ve, da le tisti, kateremu je kmetijsko stanje drugih dežel dobro znano, kateremu nij kmetijska statistika deveta briga.

Glede podnebja slovenskih dežel moramo priznati, da nij ravno povsod tako, kakoršno bi si dotični kmetovalec želel, vender je to zelo po celem svetu slučajno; in reči se sme, da je v obče podnebje slovenskih dežel—kmetijstvu, torej tudi njegovemu napredku, ugodno. Površje naše zemlje je v vse drugačnem razmerji s kmetijskim napredkom, kakor podnebje. Sploh pripada nje veči del ne ravnemu ampak hribatemu, goratemu svétu, kateri je kmetijstvu veliko manj ugoden, kakor pa gojzdnarstvu, in vsled tega so tudi skoro vsa naša velika posestva, grajščine, z malo izjemo, le bolj gozdarska. Velika posestva, grajščine, so pa ravno tista, katera so še po vseh deželah, v katerih stoji splošno kmetijstvo uže na visoki stopinji,—na primer na Českem, Ogerskem i. t. d.—napredku prva roko podala, ter tako manjšim posestnikom izgled dala, jih spodbudila. Kmetijskih grajščin nahajamo na Slovenskem le malo, pa še te so, kar se umnega kmetovanja tiče, s prav malimi izjemami v napredku onim druzih dežel zelo zaostale; veči del se razlikujejo njih gospodarstva le po velikosti posestvenega obsežka od onih manjših posestnikov in kmetov, ne pa po umnem oskrbovanji. V dostih krajih je gospodarstvo velikih posestev še celo vsemu napredku protivno vredjeno, kar nam posebno jasno kaže slovenski jug, kder je še srednjeveško kolonstvo žalibog dobro vkoreninjeno.

Ako smo tukaj velikim posestvom, grajščinam, iz stališča opazovanja kmetijskega napredka nekoliko hvale zapeli, nečemo s tem nikakor reči, da si želimo na Slovenskem obilnejše število kmetijskih grajščin; tega nikakor ne! mariveč smo iz druzega stališča—katerega nam ne treba danes omenjati—odločno proti njim ter zagovarjamo rajše krepkega, premožnega manjšega posestnika, kmeta.

Ako obadva ravno navedena faktorja kolikor toliko neugodno uplivata na napredek slovenskega kmetijstva, je vendar tretji gotovo najneugodnejši.

Da je res tako, dalo bi se kaj lahko dokazati, vendar opustimo to, kajti dokazovanje bi moralo po politiki dišati; politika pa ne sme in ne bode v „Kmetovalcu“ principijelno nikdar prostora našla. Slovenski uže sam na sebi majhen narod razcepljen je v več držav, še več dežel; to in pa še druge važnejše razmere, zadrževale so ga v splošnem kmetijskem napredku in ga še dandanes zadržujejo. V poslednjih šest in tridesetih letih dospel je slovenski narod pred vsem do narodnih šol, do lepe množine različnih knjig, časnikov; duševno je prav lepo napredoval, vendar v kmetijstvu kaj malo, in to vkljub vsem c. k. kmetijskim družbam, katere nahajamo po slovenskih deželah.

Kmetijske šole, prvi pogoj kmetijskega napredka, kolikor jih je na Slovenskem, ne zadostujejo popolnoma svojemu namenu. Lepa, zelena Štajerska ima kmetijsko šolo v Grotenhofu, vino-in sadjerejsko šolo v Mariboru; strokovnjaško ste menda izvrstno vredjeni, vendar pa ne moreti po vsem ugajati slovenski mladini, ker podučujejo tam v nemškem jeziku. Koroška, ima tudi svojo kmetijsko šolo, o nji velja tisto, kar o štajerskih. Kranjska si snuje še le kmetijsko šolo, katero bi lahko uže več let imela, ako bi ne bile dotične namere o svojem času vsled katerih koli uzrokov izpodletele. Vino-in sadjerejsko šolo in sicer čisto narodno uže ima, to pa še le drugo leto, torej premalo časa, da bi se uže mogla z vidljivimi uspehi ponašati; povzdiga splošnega kmetijstva pa ne spada v nje delokrog.

Goriški slovenski kmetovalci imajo tudi uže svojo narodno kmetijsko šolo; a dasiravno se nje učiteljsko osobje kot skozi in skozi izvrstno pripoznava, vendar uže šest let samo životari in ne more pokazati dejanskih resultatov. Ta zelò kesan napredek je zakrivila najbrže napečna osnova. Namesto praktične niže kmetijske šole za odgojo razumnih posestnikov, napravili so štimano srednjo šolo in to

Digitized by Google

nij po našem mnenji niti razmeram, niti potrebam male goriške deželice primerno.

Tržaški okoličani, slovenski Istrijani so brez vseh kmetijskih šol, na ogerske in italjanske Slovence se še zmisliti ne smemo, oni so v tem oziru med vsemi, kolikor nas je, največi—reveži.

Mezi knjigami, kolikor se jih je za slovenski narod do sedaj spisalo, je naj manj kmetijstvu in njegovemu napredku namenjenih; skoro da jih lahko na prste naštejemo. Koliko jih je pa v resnici od strokovnjakov, izšolanih in skušenih kmetovalcev spisanih? Ako bi hoteli te na prste sešteti, nam je preveč ena sama roka. Žalibog je pa več takih, kateri so nekoliko nemških, ali drugih kmetijskih knjig, časnikov prebrali in znajo slovensko pisati, pa uže mislijo, da so sposobni ali celo poklicani kmetijske knjige pisati in kmetijske časnike uredovati.

Kmetijskih slovenskih časnikov imamo prav malo; koliko pa ti svojemu namenu, pospeševanju kmetijskega napredka, faktično ustrezajo, to soditi nij naša reč in to, kar o njih spregovorimo, naj se ne smatra za obsodbo, ampak le za naše prosto mnenje.

Kakor smo dobre kmetijske šole za prvi pogoj kmetijskemu napredku postavili, postaviti moramo dobre, močno razširjene kmetijske časnike za druzega. Naše slovenske kmetijske časnike pa ne moremo za popolnoma dobre smatrati, in sicer v prvi vrsti zarad tega ne, ker jih razun enega zadene to, kar smo ravnokar očitali spisateljem kmetijskih knjig in urednikom takih listov, kateri se s kmetijstvom pečajo. Oni imajo večidel gospodarstvo posameznega, priprostega kmeta pred očmi, ne pa vesolno slovensko kmetijstvo, kateremu bi se moralo vendar enkrat zarad skupnega, splošnega napredovanja načrt odmeriti. V drugi vrsti ne moremo naših kmetijskih časnikov zarad tega popolnoma dobrih imenovati, ker nijso—zopet le omenjenega izvzamemo—strogo kmetijski, ampak z drugo, posebno pa politično tvarino namešani. Kmetijski poduk in politika pa ne gresta v sedajnem času političnega strankarstva nič prav skupaj. Mnogo tudi v resnici dobrega zrna pade vsled tega na nerodovitna tla, ker ga zaduši strankarsko mrzenje in preziranje. Tretjič nij drugače mogoče, kakor da vsi—tukaj nobenega ne izvzameno — skupno delavnost, katero nam že— v druzih ozirih sicer koristne c. k. kmetijske družbe tako zadosti cepijo, in od katere edino smemo pravega napredka v slovenskem kmetijstvu pričakovati, ne le drobijo, ampak prav nemogočo delajo.

Premišljevaje vse to se mora nehoté vsakemu rodoljubnemu slovenskemu kmetovalcu potreba slovenskega, od strokovnjakov pisanega in uredovanega časnika za kmetovalce cele slovenske domovine vsiliti. In tak časnik ima biti „ Kmetovalec, “ katerga prvi list danes častitim slovenskim kmetovalcem podajemo. Najodličnejši slovenski, pa tudi neslovenski kmetijski pisatelji obljubili so nam v „Kmetovalcu“ sodelovati; glavni urednik mu je Josip Kristan, pristav na deželni kranjski vino-in sadjerejski šoli na Slapu.

Vsled tega bode „Kmetovalcu“ gotovo mogoče temeljite originalne članke iz vseh kmetijskih strok priobčevati; ti pa se bodo po potrebi in mogočnosti tudi s podobami razjasnovali.

Kakor smo uže zgorej poudarjali, je politika do pičice izključena iz „Kmetovalca“. Razun originalnih kmetijskih člankov, posnemal bode pa tudi najzanimivejše članke druzih kmetijskih časnikov, slovanskih, nemških, italianskih, francozkih; donašal bode vsakovrstna izvirna kmetijska poročila iz vseh slovenskih dežel, posebno o delovanji c. k. kmetijskih društev, pa tudi iz drugih dežel, koledarček kmetijskih del vsacega meseca, cene različnih kmetijskih pridelkov vseh glavnejših slovenskih mest, različna naznanila. „Kmetovalec“ biti ima toraj po vsem v resnici vseslovenski, ilustrovan, kmetijski organ in to z geslom: Vse za napredek kmetijstva na Slovenskem!

Da pa bode mogel svojemu geslu zvest ostati, da mu bode sploh mogoče vzdrževati se, mu je neobhodno potrebna izdatna podpora od strani častitih slovenskih kmetovalcev in prijateljev kmetijstva.

Podpirali ga bodo pa prvi kakor drugi pred vsem, ako se v prav obilnem številu naroče; kajti ilustrovan, dvakrat na mesec v tej velikosti in obliki za tri forinte izhajajoč list je gotovo tako po ceni, da lahko vsak koj na prvi mah razvidi, da nam nij za dobiček, ampak edino le za stvar. Za to priporočamo vsem prijateljem kmetijskega napredka, naj se nekoliko potrudijo, da se „Kmetovalec“ po vsem Slovenskem kolikor mogoče razširi. Ob enem jih prosimo tudi, naj nam pogostoma pošiljajo od vseh strani poročila o letini in drugih v kmetijstvo segajočih zadevah.

Kmetijski napredek je temelj, na katerem sloni srečnejša naša bodočnost; na ta temelj pokladajmo neutrudljivo in zložno kamen za kamenom, da nam iz sedajne materjalne revščine nastane s časom prostorna palača blagostanja, katera bode obsegala celo našo slovensko domovino. V to nam Bog pomagaj!

Kako se z najboljšim uspehom sadno drevje cepi ali požlahtnuje.

Približuje se čas cepljenja ali požlahtnenja sadnega drevja, da, za požlahtnenje v roki, ali za tako imenovano zimsko požlahtnenje v roki, ali za tako imenovano zimsko požlahtnenje v izbi—katero se z veliko koristijo le za jabelka upotrebuje, ne pa tako za druga plemena našega sadja—je uže tukaj. Vsled tega ne bode napečno, ako „Kmetovalec“ uže v prvi svoji številki tudi o požlahtnenji kaj priobči. Požlahtnuje ali cepi se, kakor uže našim kmetovalcem dobro znano, na več načinov; kdaj imamo tako, kdaj drugače cepiti, o tem se moramo ravnati po lastnostih podlag, in cepičev, pa tudi po letnem času, v katerem cepimo. Vse načine popisovati, njih dobre in slabe lastnosti navajati, bilo bi preobširno delo. Od vseh skupaj hočemo le glavne pogoje navesti, od katerih je ravno do-

Digitized by Google

ber uspeh požlahtnenja odvisen; koj potem pa bodemo razpravljali naj boljši način cepljenja s cepiči na sedlanje, ali kakor je navadno, pa ne ravno prav, imenujejo slovenski sadjerejski spisi, cepljenje z nakladom. Da se požlahtnenje dobro obnese, treba: 1. da se izberejo zdravi, krepki, s popolnoma razvitimi popki obdani cepiči, tako tudi 2. zdrave krepke podlage, 3. cepiči naj se režejo, ako mogoče, le na takih drevesih, katera so gledè rašče s polagami zlo enakih razmer 4. cepič naj se, kolikor le mogoče, zloži ali v popolno dotiko dene z enakimi deli podlage, 5. vsa požlehtnenja naj se dobro zavarujejo proti škodljivim vremenskim uplivom. Prve tri pogoje izpolni lahko vsak priprost kmetovalec, sadjerejec; poglavitna reč je, da p r a v izvoli cepiče in podlage. Kedor hoče pa poslednja dva pogoja izpolniti, mora še posebno poznati pravila, po katerih se cepljenje prav izvršuje V ta namen treba pa tudi posebnega orodja in druge priprave.

Prvi trije pogoji ostanejo za vse načine cepljenja enaki, prav tako tudi ostala dva, kar smo sicer uže omenili; vendar je pa pri poslednjih dveh jako pomenljiva tudi ročnost in hitrost, s katero ju treba izpolnovati. Gotovo bo namreč zmerom tisti način cepljenja najboljši, kateri gre z najmanjšim trudom in največo hitrostjo izpod rok, če se tudi uspeh glede sprejemanja podlage s cepičem najboljše obnese.

Za tak način smatramo, kakor smo uže zgorej rekli, sedlanje,—ako je pravilno izvršeno. Mnogim naših sadjerejcev je sicer uže znano, a nekaterim vendar ne; vsem hočemo pa tudi kaj novega dodati.

Opazili smo uže, da treba za pravilno cepljenje tudi pravega orodja in druge priprave. Za sedlanje potrebno orodje obstoji v pripravnem nožičku, vsa druga priprava pa v primernem vezilu in mazilu. Torej potrebujemo za sedlanje vse to, kar za vse druge načine. Ne da se sicer tajiti, da se lahko z vsakim vrtnarskim nožem požlahtnuje in to po kakoršnem si bodi načinu, a prav tako smemo trditi, da je od pravega, pripravnega noža odvisna zanesljivost in ne manj tudi lahkost in hitrost požlahtnenja. Na vse to se moramo ozirati, posebno pa v večih drevesnicah. In ravno pri sedlanji, katero štejemo za najboljši požlahtnovalni način med vsemi drugimi, moramo rabiti poseben nožiček, prav za prav posebno ostrino (klinjo), brez katere skoro nij mogoče sedlati. Sicer je pa ta ostrina pripravna tudi za vse druge načine cepljenja, k večemu za cepljenje v oko (okuliranje) ne, za katero imajo pa vsi novejši, za cepljenje napravljeni nožički še posebno ostrino in zraven tudi posebno koščeno ali roženo zagojzdico, s katero se podlagni lubad odvzdiguje. Najboljši taki nožički kolikor glede njih oblike, toliko glede jekla, iz katerega so narejeni, so oni, ki jih izdeluje nožar D i t m a r v Heilbronu na Wirtemberškem. Obliko Ditmarjevih nožičkov posnel je uže marsikateri avstrijski ali tudi Francozki nožar; dobrote jekla—ono nij ne pre krhko ne pre mehko—pa ne more nobeden doseči. Za to so pa po celem svetu razširjeni, še celò v Ameriko jih pošilja. Prepričani o veliki dobroti Ditmarjevga nožička podamo častitim bralcem „Kmetovalca“ njegovo podobo (Pod. 1.), katera je ravno za polovico manjša, kakor nož sam, njegov popis, kakor tudi priliko si jih ceno omisliti. Vsak, kdor želi tak nožiček kupiti, naj nam to naznani,—on stane blizo 85 soldov—da jih več skupaj naenkrat naročimo. Črka *c* zaznamuje ostrino za sedlanje, imenuje se navadno tudi kopulirna ostrina — *d* ostrino za okuliranje, *e* slonokosteno zagojzdico za okuliranje.

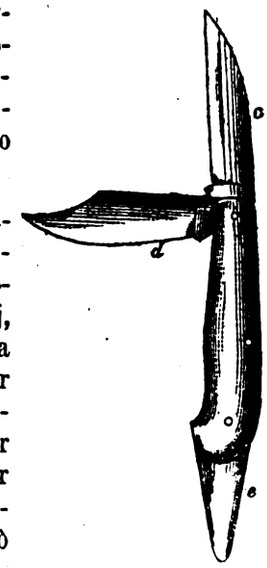

Pod. 1

Prestopimo zdaj k sedlanju samemu. Pred vsem opozorimo častite bralce na podobo *2.* ter opazimo tudi koj, da se ta način požlahtnenja lahko za najtankejše, kakor tudi najdebelejše podlage porabi. Za poslednje ga vendar ne moremo prav priporočati, ker je boljše, da se cepijo prav debele podlage v sklad, uže celò zboljšani sklad, o katerem bodemo o priliki kaj več spregovorili.—Črka *B.* predočuje nam podlago, katero moramo na primernem gladkem mestu vodoravno odžagati ter pričeliti. Na to pustimo podlago pri miru in pričnemo cepič pripravljati in to tako-le: Najprej poiščemo na mladiki, cepiču, dva popka—oče sa imamo le na ne še dozoreli mladiki ali na poganjku — katera popka sta primerno oddaljena in stojita drug proti drugemu. To najdemo prav lahko. Ko smo tako primerno ležeče popka izbrali, vzamimo celo mladikoa cepič, vodoravno v levo pest tako, da, bo debelejši konec proti prsi obrnen; kazalec levice položimo na enega in sicer na spodnejšega izbranih popkov pod mladiko tako, da bo ona nanj oprta, palec pa položimo nad mladiko tikoma drugemu zgornjemu popku

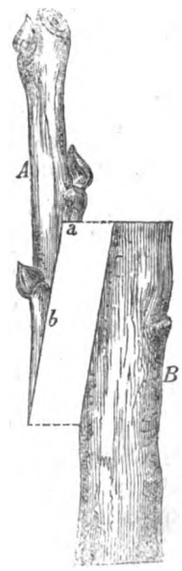

Pod. 2

S kopulirno ostrino zarežimo zdaj celo četrt palca pod zgornjim popkom plitvo, na mladiko navpično zarezo (Pod. 1. d.), nato zarezo koj še eno na prvo navpično, prav dolgo in kolikor mogoče z mladiko uštrično, tako da odpade vsled obeh zarez prav dolgemu nohtu, ali še boljše, ščitku, kakoršnega puščamo očesu pri okuliranji, podobna teršćica. Obe zarezi moramo še dvakrat ali trikrat, sploh tolikokrat ponoviti, dokler pridemo s prvo, na mladiko navpično zarezo blizo do zrkla. Tako smo naredili bodočemu cepiču potrebno sedlo *a.* pod. 2.—Ko je sedlo narejeno, nastavimo os (špico) kopulirne ostrine tikoma sedlu in poskusimo z enim samim potezajem, obe pesti na prsa naslanjaje,

Digitized by Google

še drugo, popolnoma ravno zarezo *b.* narediti; to zarezo imenujemo stopinjo. Kdor si je v zarezavanji sedla in stopinje potrebno ročnost privadil, bo obe hitro in dobro izvrševal; morda mu bode zadosti, da samo trikrat potegne. Konečno moramo še mladiko nad drugim ali k večemu tretjim popkom nad sedlom odrezati in sicer tikoma popka in cepič postane tak, kakoršnega kaže *A.* pod. 2.; zdaj je dovršen. Morda se vtegne komu izmed čast. naših bralcev čudno ali vsaj nejasno dozdevati, zakaj naj pri osnovi sedla in tako tudi stopinje na to pazimo, da naredimo prvo skoro tikoma pod popkom, drugo pa nasproti onemu popku in ne, kakor je skoro splošna navada, tako da ne ostane tikoma nad sedlom popek, ampak morda na nasprotni strani in tudi ne nasproti stopinje, ampak da ostane njeno hrbtišče golo. Eno in drugo ima temeljit uzrok: Popek nad sedlom požene, ako se je cepljenje obneslo, krepak poganjk, kateri preraste popolnoma uže v prvem letu vsled svojega zdebelenja ono vodoravno ploščico podlage, ki je nastala po odžaganji in to tako, da nij skoro poznati, kde konča podlaga in prične cepič. Popek na hrbtišči stopinje puščamo pa zaradi tega, da ostane podlaga tudi po tem še požlahtnjena, če kaka žival, veter ali kaj druzega cepič nad sedlom odlomi, kar se posebno pri v roki cepljenih podlagah kaj lahko pripeti.

Kedar je cepič pripravljen, lotimo se še podlago do dobrega uravnati in to tako-le:

Najprej pomerimo s cepičevo stopinjo, kako dolgo stopinjo moramo na podlagi vrezati, da se bodete obe popolnoma vjemali. Ko smo to pozvedeli, odrežemo na podlagi, — če smo ročni, — z enim samim potezajem toliko lubada in lesa, da nastane na njej, ako nij zelo debelejša od cepiča, cepičevi popolnoma enaka stopinja. Ker so stopinje enake, mora se cepičeva lubad popolnoma zlagati z lubadom podlage. Zdaj nam ne ostane druzega, nego da še oba dela, cepič in podlago, s trdno vezjo ovijemo in nastale rane s primernim mazilom proti škodljivim vremenskim uplivom zavarujemo.

Najboljše vezilo je debeli bombaž, najboljše mazilo pa mrzlo tekoča cepilna smola, katero napravimo tako--le: Pol funta čiste smole raztopimo nad žrjavico; ko je raztopljena, prilijemo ji vedno mešaje dva lota in pol prav močnega spirita in cepilna smola je napravljena. Tako smolo treba s čopičkom (penzeljnom, pinelom) na rane mazati; na zraku se hmalo strdi.

Če je podlaga zelo debelejša od cepiča, to nič ne dè; v tem primerljaji se naredi podlagi širšo stopinjo in zadostuje, da se stopinja cepiča le na eni strani popolnoma zlaga sè stopinjo podlage.

Sè sedlanjem požlahtni lahko dobro izurjen sadjerejec do 500 podlag v enem dnevu in če je pravilno ravnal, se mu jih ne bo morda več nego 5 % skazilo.

R. D.

Phylloxera vastatrix.

Spisal St. Bratuš.

V Klosterneuburgu decembra meseca 1874.

Žalostno z glavo majaje koraka tukajšni vincar po lepih gričih klosterneuburške okolice videč tu in tam, kakò se lepe mlade trte v dobi, v koji bi ga imele z naj večim upanjem navdajati, neusmiljeno izkopujejo. Nehote se ptujec mimogredè ustavlja ter radoveden poprašuje, kaj to pomenja. Odgovorimo torej v tem slučaji vedoželjnemu, kaj je prebrisanega nemškega vincarja k temu činu prisililo.

K temu ga je primorala mala, prostim očesom nevidna trtna uš (Phylloxera vastatrix), katerej je menda sok plemenite trte jako všeč, le da ga ona ne srka iz grozdja kakor mi, ampak iz trtnih korenik in se toraj globoko v zemlji na vse kraje širi, da do denes nij še bilo mogoče poti najti, po katerej bi mogli požrešno-nenasitljivega vinopivca pregnati, brez da bi se trte same kaj ne poškodovale, ali pa celò uničile.

Poglejmo najprej nekoliko v zgodovino tega sovraženega vinskega tekmeca, kateri "od trte veselo do trte hiti, méd prvi izpije, peruti razvije, pa k drugi brenči„

Pri različnih vrstah amerikanske trte (vitis labrusca) se v Ameriki na trtnem perji merčes nahaja (pemphigus vitisfolii), ki je našej phylloxeri zelò podoben, zarad česar mnogo učenih sklepa, da je phylloxeri prvotni dom Amerika, od koder je z amerikanskimi trtami v Evropo prišla. Ta izjava se vendar vsestransko ne potrjuje, ker se nahaja dan danes phylloxera v krajih, kder nijso nikdar amerikanske trte rasle; v nekaterih krajih na Francoskem in v Klosterneuburgu bi se vendar skoro sumilo, da se je phylloxera tija iz Amerike zanesla.

Kakor nam dobro znana trtna bolezen (Oidium tucheri), se je tudi phylloxera vastatrix naj prej na britanskih (angleških) otokih uže leta 1850 v Evropi prikazala. Nekoliko let pozneje našli so ta merčes v zapadnem Francoskem (Bordeaux) v vinogradu gospoda Lima, kateremu so več let oprej trte iz Amerike dohajale. 4 leta je gotovo phylloxera v omenjenem vinogradu gospodarila, pa nij nikdo vedel, zakaj se trte tako slabo redè. Še le v petem letu našli so merčes na korenikah, in izvedel se je toraj uzrok njihove slabe rasti. Od tod se je phylloxera proti jugu in jugo-izhodu razširjala in danes se nahaja v Portugalu, v Švici, v nekaterih krajih Nemškega in na Avstrijskem v Klosterneuburgu.

Ako nekoliko naravo phylloxerino opazujemo, vidimo, po kakem načinu ta mala živalica tako hitro iz enega kraja v druzega priroma in kako zamore trto v kratkem času toliko zadušiti, da komaj živa ostane.

Dolgo časa so mislili, da se ima le z malimi merčesi opraviti, ki k svojemu razširjevanju le v nog upotrebljajo, ali precej, ko se je phylloxera v krajih našla, kder amerikanskih trt nikdar nij bilo, in se ted tedaj nij mogla ž njimi zanesti, začeli so sumničiti, da se j s pomočjo peruti po zraku širila.

Digitized by Google

Francozi so prvi krilato phylloxero našli, ki je zamogla visoko v zrak zleteti, in sklepati je, da more s pomočjo vetrov ne le iz enega vinograda v druzega, ampak tudi iz enega kraja v druzega hitro preleteti, kder se po enej sami prav hitro velik zarod naredi. Sprva se je ta izjava neverjetna zdela, ali od meseca septembra t. l. dalje, od kar jo je tudi v Klosterneuburgu gospod D.r prof. Rösler potrdil, se o njej več ne dvomi. Omenjeni gospod je zadnje dni septembra videl, kako so se cele trume merčesov v zrak dvigale, da mu je bilo mogoče s klobukom jih nekoliko vloviti.

Kder se ta perutni merčes ustavi, zaleže po opazovanji gospod Röslerja 4 do 5 jajec, ki so različno velika. V dveh ali treh dnevih se izvalijo iz večih jajec mladiči ženskega, iz malih pa možkega spola, oboji so brez sesalnika (Saugorgan) in ničesa ne uživajo, ampak se kar čredè (parijo).

Precej potem umrje samec in samica zaleže primerno svojej velikosti eno prav veliko jajce, katero celo zimo v miru prebije in spomladi se izvali iz njega mati (Stammmutter). Ta zaleže precej zopet 60 do 80 jajec, iz katerih se v treh ali štirih dnevih merčesi izvalijo, ki zopet jajca zaležejo, in tako dalje se v teku leta šestkrat do osemkrat enakomnožno zarodé, različno le, da vsak sledni rod vselej manj jajec zaleže; ali vendar je gospod Rösler še pri zadnjih rodovih meseca septembra naštel 40 do 42 jajec pri eni samici

Iz tega se lehko vidi, kako hitro se nebrojno število merčesov od ene same matere v kratkem času zarodi. Vsaka živalica, ki se po prvotni materi rodi, ima navadno 3 do 4 tenke bodne cevkice, ki dosezajo dve tretjini cele životne dolgosti, v brambo tem cevkicam nosi dalje prav takò dolgo, mesato, meču podobno, po celi dolgosti izvotljeno koritice, v katero idoča one sesalne cevkice polaga. Koritice nosi iztegnjeno pod trebuhom takò, da jo v premikanji nič ne zavira. Ko dospe ona na tak kraj trtni koreniki, kder jej je v pobiranje živeža ugoden, iztegne cevke iz koritica in je porine upiraje se z vsemi šestimi nogami in cel život nazaj tiraje, globoko v koreniko. V tem ko iz nje sok srka, položi v kolobaru okolo sebe svoja jajca.

Vsled rane po phylloxeri sè sesalnimi cevkami v koreniko narejene in vsled razpraskanja z nogami oteče mlada koreničica in merčes jo tako obda, da je videti phylloxera tako rekoč kakor v enem gnjezdicu vtopljena. Take nepravilne otekline na mladih, tenkih korenikah, navadno rumenkaste barve, so gotova znamenja, da je na njih phylloxera. Taka koreničica začne precej gnjiti, po tem jo merčes popusti in se preseli na debelejše spodnje korenike. V takih razmerah tedaj ne more trta rasti, ker jej ena korenika za drugo pognjije, popolnoma je pa vendar ne umori, ker v dobrih zemljah se navadno prej, nego zadnje korenike popolnoma pognjijejo, pri prvih zopet mlade, nove koreničice prikažejo in trto prav toliko redé, da ne more ne živeti ne umreti.

(Konec prihod.)

DOPISI.

Iz GORICE 12. januvarija, (Izv. dop.) (Naše c. k. kmetijsko društvo—občni zbor.) Dne 28. decembra je imelo naše kmetijsko društvo svoj letni občni zbor; deležilo se ga je samo 22 društvenikov. Če se pomisli da šteje društvo 425 udov, je številce 22 zbornikov najsijajnejši dokaz društvene zaspanosti. Mi moramo to tem bolje obžalovati, ker stavi sedajna vlada veliko važnost v kmetijska društva in je ima prav za svoje organe, po katerih deli vsako leto obilne podpore v povzdigo našega kmetijstva. Kolikor je dobila naša dežela v preteklih letih podpor od c. k. ministerstva za kmetijstvo na pr. za zarejo drvišč in za vodnjake na Krasu, za živinorejske premije, za dobra živinska plemena, za kletarsko pripravo, katero so dobila vinorejska društva, za povzdigo sirarstva na Tolminskem i. t. d. in celo to, kar je došlo ustanovnega kapitala in pomoči za našo kmetijsko šolo, vse to je deloma izprosilo, deloma priporočilo in sploh posredovalo kmetijsko društvo. Iz poročila kmetijskega ministerstva o njegovem delovanji v dobi od 1. januvarija 1869 do 30. junija 1874 posnemamo, da je dobivalo Primorsko vsako leto v primeri k drugim deželam prav obilne državne pomoči, katere so posebno v zadnjih letih visoko naraščale. Leta 1867 je znašala skupna državna podpora za kmetijske namene na Primorskem 22.119 gold. v letih 1869–1872 je znašala letnih 40 do 42 tisoč gld., leta 1873 pa 52.807 gld., tedaj v šestih letih skupaj nad 243.000 gld. Nadpolovica tega zneska spada na našo deželo in ker ga je večidel posredno po kmetijskem društvu prejela, moramo vsakakor priznati veliko važnost tega društva, katero pa tudi v drugem oziru lahko prav veliko koristi. Zatorej priporočamo pri tej priliki prav gorko našim posestnikom in tudi drugim prijateljem kmetijstva, naj v obilnem številu pristopijo h kmetijskemu društvu,—letnina znaša samo 4 gld.—in naj se marljivo deleže društvenega delovanja. Med 400 in toliko društveniki je zdaj samo kakih 100 Slovencev; ali nij to sramotno za nas? Kaj bi rekli, ako bi se tudi podpore v tej primeri delile: Italijanom tri četrtinke in ena Slovencem? Upili bi na vse grlo, da se nam godi huda krivica. Krivična bi tudi zares bila taka razdelitev, a vendar skoro da zaslužena. Zakaj se malomarno odtezamo delovanju tako važnega društva, katero je v naši sredi, pa je le takrat vidimo in okoli njega moledujemo, kedar darila razpisuje ali podpore deli?—

Toda vrnimo se k občnemu zboru. Prva točka na dnevnem redu je društveni proračun za leto 1875, ki se potrdi brez posebne razprave. Edini razgovor se vname zaradi društvenega italijanskega lista „Atti e Memorie;“ Dottori se namreč pritožuje, da je priobčil članek, v katerem so bili neopravičeni napadi na podvzetje, katero napeljuje vodo na tržiško polje „Agro Monfalconese.“ Claricini pa izrazuje nejevolje, da list zelo neredno izhaja. Na to predlaga prof Bolle, naj se izvoli poseben odsek, kateri bode imel nalogo pretresati, kako bi se dal društveni organ uspešno preuravnati. Predlog obvelja in v odsek so izvoljeni gg. prof. Bolle, pl. Claricini, grof. Coronini, dr. Levi in prof. Monà.

Podpredsednik g. Wiljem pl. Ritter naznanja sklep glavnega odbora, po katerem se imajo tiskati in priobčiti spisi zadevajoči novo zemljiščno cenitev. Ker presega dotični strošek 200 gld. in ker se ne more vedeti, koliko se bo za prodane knjige prejelo, prosi, naj zbor ta odborov sklep potrdi.—Zbor privoli.

O drugi točki prebere tajnik račun obsegajoč državne podpore za l. 1873 in pa račun o stroških za svetovno razstavo na Dunaji. Zadnji obsega znamenit znesek nad 900 gold., podeljen učiteljem tukajšnje kmetijske šole kot podpora, da so mogli obiskati razstavo. Te podpore so bile podeljene z naročilom, da ima

Digitized by Google

vsak učitelj poročati o svojih pozvedbah—a kakor slišimo, je podal do zdaj en sam izmed njih svoje poročilo. Mari spisujejo drugi cele knjige o tem, kar so videli, pozvedeli in se naučili? Radovedni smo. —Oba računa potrdi zbor brez ugovora.

Na to se brez razprave reši tretji predmet dnevnega reda—to je dovoli se udom iz Kobariške okolice, katera obsega vasi Breginj, Kobarid, Dreženca, Idersko, Kreda, Ladri, Livek, Robidišče, Sedlo in Smast, da se ustanové kot posebni oddelek kmetijskega društva.

Prof. Bolle in Povše priporočata, naj se tudi udom Komenskega okraja dovoli, da bodo imeli samostalni oddelek. Po precej dolgi razpravi obvelja ta predlog in še pri tej seji naznani društvenik Strekelj, vodja svilorejske postaje na Krasu in jako marljiv društvenik, 14 novih udov iz Komenskega okraja, katere zbor radovoljno sprejme v drvštveno zvezo.

Del-Torre predlaga, naj se §. 43 duštvenih pravil tako popravi, da bode vsak oddelek kmetijskega društva vsaka tri leta ponovil volitev svojega načelnika.

S tem predlogom so vsi navzočni zadovoljni, a praviloma se mora izročiti v pretres pravnemu odseku glavnega odbora. Nadejamo se pa, da pride v prihodnjem občnem zboru na dnevni red in da bode tudi sprejet, ker so večni presedniki—posebno malomarni--ovira društvenemu napredovanju.

Po predlogu d.ra Levi-ja sklene zbor to resolucijo: 1. „Zbor izreka željo, da bi oddelki glavnega odbora redno poročali konec vsacega leta o svojem delovanji.“— 2. Naj bi društveno predsedništvo za to skrbelo, da pride pri vsakem zboru kako važno kmetijsko vprašanje v razpravo.

Predsednik opazuje, da bi se bilo imelo pri današnjem zboru razpravljati vprašanje zaradi kolonskih pogodeb; toda ker nij še glavni odbor svoje dotične naloge izvršil,—pride ta stvar o drugi priliki na vrsto.—S tem je končalo zborovanje—kateremu se sploh ne more očitati prevelike živahnosti.

E. Kl.

Razne kmetijske vesti.

Svarilo visokega kmetijskega ministerstva zoper razširjevanje in zatrositev kmetijstvu zelo škodljivih merčesov. Z ozirom na nevarnost, da se mnogovrstni škodljivi žužki iz ptujih dežel v našo cesarstvo ne zatrosijo, je visoko kmet. ministerstvo vsem kmetijskim šolam in družbam svarilo in podučno poslalo, kako bi te zamogle pred „krompirjevim žužkom, slivnim rilčkarjem in krvavo ušjo„ obvarovati.

V severni Ameriki se je pokazal krompirjev hrošč (keber Doryphora decem lineata) koji se vedno pomnožuje in poljedelstvu silno škoduje. Njegove gosenice pojejo popolnoma krompirjevo perje, tako da rastlina usahne. On se pomiče iz severne Amerike proti Europi zelo hitro in tudi mi to nadlego pričakovati moramo, ako se je z naj večo pozornostjo ne obranimo. Iz Amerike pride več ladij, ki nijso vsega tam nakupljenega krompirja na morji porabile in ta se potem v Europi prodaja; tudi sè zemljo, koja se kompirja drži, se zamore ta škodljivi merčes k nam zatrositi. Posebno pa se svari pred nakupovanjem amerikanskega krompirja, po katerem bi se ta mrčes zelo lahko v naše kraje zatrozil.

Drugi sovražnik, ki se v severni Ameriki v nezaslišani množini nahaja, je slivni rilčkar (bonotrachelus nenuphar.) Črv tega žužka navrta drevesno sadje; sadje odpade in s tem je vsa letina uničena. Ker posebno koščičasto (s peško) sadje ljubi, v novejšem času se pa veliko posebno mladih breskovih dreves iz Amerike v Evropo pripelje in poproda, se svari ne le pred kupovanjem breskev, ampak tudi pred nakupovanjem vseh onih sadnih dreves, katere škodljivi hrošč ne zaničuje.

Že v začetku tega stoletja je prišla krvava uš (Aphisalix Schizoneura lanigera) iz Amerike v Evropo in se od takrat na Angleškem, Francoskem in Nemškem tako pomnožila, da se nam je nje čez vse bati. Odsvetuje se posebno iz Virtemberškega sadno drevje naročevati in kupavati, kder je ta uš že vdomačena. Krvava uš ljubi le jabelčno drevje in je uničuje.

Prihodnjič popis s podobami krvave uši.

Kako treba ravnati, da se žito pod snegom ne zaduši in ne segnije? Letos je palo sploh precej snega in morebiti na nekaterih krajih tudi na nezmerzneno zemljo. Žito se v taki mehki zemlji pod snegom zaduši in gnijije. To gnijijenje se pa vrši še hitreje, ako se na površji snega škorja naredi; ta brani zraku do žita in tako se lahko uže v malih dneh žitu velika škoda godi. Zelo občutljiva je repica (ogeršica) pod skorjastim debelim snegom. Da se žito, posebno pa repica, zadušenja obvaruje, treba je samo lukinje napraviti, da zamore skozi sneg zrak do žita ali do repice. To se najhitreje in najceneje tako doseže: Živina se pelje na vrvih (štrikih) gori in doli po njivi in sicer tako, da je med eno živalijo in drugo seženj prostora. Naj boljša za to delo je goveja živina. Kedaj in kolikokrat se mora to ponavljati? Vselej, kadar je sneg skorjo dobil in se je bati, da bi sneg dolgo časa tako ležal; posebno dobro je pa takrat, kedar je zemlja pod skorjastim snegom nezmerznena. Velikokrat pade na strdeni sneg še vnovič nekoliko palcev debel sneg; v tem slučaji sta žito ali repica prav popolnoma od zraka ločena in treba precej to skorjo (škraljup) predreti. To bi se moralo tolikokrat ponavljati, kolikorkrat se skorja vnovič naredi, posebno pa se ne sme tega dela opustiti, kadar nij zemlja pod snegom zmrznila. To priporočamo po lastni skušnji.

Kako se delalna živina obvaruje žuljev, katere prizadevajo komati ali leseni jarmi, naj tukaj prav po ceni in po lastni skušnji svetujemo.

Žulje zakrivijo pri delalni živini komati ali jarmi, posebno pri deževnem ali meglenem vremenu. Vsak deževni ali megleni dan naj se volu vrat, kder bi se imel žulj narediti, z navadnim žganjem pomoči in potem z mijilom (žajfo) namaže. Če vol celi dan v dežji dela, treba to o poludne ponoviti. Vsak tak deževni delavnik zvečer naj se pa vrat malo s trpentinom pomaže. Kdor tako ravna, lahko brez vse skrbi v vsakem dežji z živino dela in nij se mu bati, da postane živina žuljeva.

Krvavče rane, ki nastanejo po komatih, jarmih ali udarcih, se dajo hitro in brez vse nevarnosti zaceliti s prešičjo žolčo, kolikor je žolč stareja, toliko hitreje se rane zacelijo. Mokra cunja se na dan 3 do 6 krat z žolčo zmoči in na rano položi. Ker ima vsak kmet po 2 ali več prešičev za domačo porabo, naj si spravi njih žolč, koja se da več let prav dobro shraniti.

Straniščem (sekretom) smrad odvzeti. Na vinstveni šoli na Slapu je peč za kruh blizo straniščnega žrela; dva duška peljeta iz nje dim med omenjeno pečjo in straniščem v dimnik. Da nijsta dobro z mavto zamazana, se vidi iz tega, ker se pri vsaki peki nekoliko dima po žrelu v prvo nadstropje prikadi in ker je tudi vročina občutljiva. Vsled tega je pa stranišče brez vsega duha in le redkokrat, kadar dolgo časa kruh ne pekó, je nekoliko smradu, pa prav malo. Ali bi ne bilo dobro to tudi drugod poskusiti?

Častitim bralcem „Kmetovalca.“ Miši so v nekaterih letinah vsem rastlinam posebno pa žitu in detelji zelo škodljive. Dandanašnji čujemo več nasvetov, kako bi se mogle miši uničiti, a nij se še našel pripomoček, s katerim bi se zamoglo popolnoma in hitro brez velikih stroškov to škodljivo živalico pokončati. Na Ogerskem je bilo leta 1873 v nekaterih komi-

Digitized by Google

tatih žito popolnoma uničeno. Naj bi razumni posestniki in častiti gospodje duhovniki, ki so po celem Slovenskem med kmetovalci naseljeni, blagovolili sredstva, s kojimi se v dotičnih krajih miši preganjajo, podpisanemu naznaniti, morda sé združenimi močmi in nasveti vendar kaj izdatnega iztaknemo zoper to škodljivko. Pri srednjih Gameljnah in med Vrašico imajo po luknjicah postavljene lesene pasti, a njih naprava mi je neznana. Kdo mi more o njej poročati? K r i s t a n.

Kmetijska opravila v januvariju.

V vinogradih in kletih: Gnojenje vinogradov naj se vrši pri ne mokrem vremenu. Trte se zemljajo in jarki (g r a p e) trebijo. Prekopavanje za nove vinograde se z vso silo vrši. Koli se pripravljajo in špičijo. Zadnji čas za presnemanje mladih vin, in po presnetji se kipélne (v r e l n e) vehe z navadnimi nadomestijo. Stara vina se v četrto presnemajo in zalivajo.

Doma: Zemlja se pripravlja, kar se je čez leto za mešani gnoj potrebuje. Krompir, repa, korenje in pesa se prebira. Za žetev se narejajo poresla iz škupe ali iz paluda. Drva se cepijo in žagajo. Škupa se reže. Beke se porezujejo in čistijo. Žito se čisti in za spomladansko setev pripravlja. Vse pokvarjeno orodje se mora popraviti. Ženske naj pridno predejo. Sadnemu drevju se gnoji in skorja postrže. Meje se prikrajšujejo.

Na polji: Strjen sneg nad žitom se gazi. Gnoj se na njive izvažuje. Snežnica se mora od njiv odcejati. Na senožetih se grabni trebijo in grmovje izsekuje.

V hlevu: Hlevna vrata se morajo dobro zapirati, o poludne o solnčnih dneh se zračijo, živina se ne sme z mrzlo vodo napajati. Dobro se mora v hlevih nastiljati in dobro gnoj v hlevu z gipsom štupati, da se škodljivi plini (g a z i) ne delajo,

(Presodba kmetijskih knjig.) V preteklem letu je na svetlo prišla „K n j i ž i c a z a k m e t a“, katero izdaja gosp. vitez pl. Gutmansthal-Benvenuti. Prvi zvezek „Sadjoreja“ je spisal po lastnih skušnjah in najboljših virih g. učitelj Dragotin Ferdinand R i p š l. Knjižica je majhna, ne prav brez vsega zrna, v obče nam pa nje obsežek zopet dokazuje, da hoče na Slovenskem marsikdo kmetijski literat biti, da ima le o kmetijstvu, kakor Nemec pravi, „einen blauen Dunst.“

J a h r b u c h d e r k. k. S e i d e n b a u - V e r s u c h s s t a t i o n i n G ö r z, sestavil Ivan B o l l e, začasni vodja c. k. svilorejskega poskuševališča. Za svilorejce jako zanimiva in z veliko marljivostjo izdelana knjiga je razdeljena v dva dela. Prvi popisuje in razlaga poskušnje v sviloreji, ki so se dognale na tukajšnjem poskuševališči, drugi pa pisateljeve znanstvene preiskave o raznih boleznih svilopréjk in o nekaterih fisiologičnih prikaznih na istih. G. B o l l e se izkazuje v tem letniku pravega svilorejskega strokovnjaka; celo v Berlinu izhajajoča „Deutsche Landwirthschaftliche Presse,“ prišteva knjigo najznamenitejšim izdelkom na svilorejskem polji.

Isti pisatelj je spisal tudi knjižico „B o l e z n i s v i l o p r e j k“, katero je goriško c.k. kmetijsko društvo v slovenskem prevodu razposlalo vsem našim županstvom na Goriškem. Delce je prav dobro in podučljivo, samo prevod nij v duhu našega jezika, še manje pa popularno spisan. Kedor hoče poduke dajati, mora skrbeti, da bodo razumljivi.

L i s t n i c a u r e d n i š t v a.

Gospod [illegible]. Prejeli, za današnji list, žalibog, prepozno. [illegible] se za naprej.—Gospod Bl. P.

Gospodu B. P. vaše žgance smo porabili za kuretino, izvrstna piča. Srčni pozdrav in hvala.

Gospod S B. v Klosterneuburgu: pričakujem na moje pismo odgovora. R. D.

Cenik žit pretekli teden	Pšenica		Rež		Ječmen		Oves		Ajda		Turšica		Proso		Krompir		Seno		Slama	
v	g.	k.	g.	k.	g.	k.	g.	k.	g.	k.	g.	k.	g.	k.	g	k.	g.	k.	g.	k.
Ljubljani	5		3	40	2	90	2	20	2	10	3	40	3	30	2	20	1	20		
Trstu	6	30					2	65			3	62								
Gorici	7		3	30			2	80			3	40			2	50	1	10		80
Kranji	5	10	3	40			2						3	10	2	30	1	40		
Novomestu	4	70	3	80	3	70	1	80	2	60	3	40			2	30	1	20		
Mariboru	4	50	3	80	3	60	2	20	2	70	3	10	3	70	2		1	90		
Ptuji	4	50	3	40	3	10	2	50	2	40	2	60			1	80	2			

„Weinlaube“

ilustrovan časopis za trtorejo in kletarstvo, izdavan od A. W. barona Babo, vrdovan od D.r A. Zuchristan, sedmi tečaj. Naročnina: za celo leto 6, za pol leta 3 fl. Celoletni p. t. naročniki dobijo brezplačno

Weinbau-Kalender 1875.

med drugimi podučnimi članki se nahaja obširno razpravljanje o Phylloxeri vastatrix (trtni uši). Cena koledarju samemu s prosto poštnino je 33 kr.

Ilustrovan katalog

vedne razstave vinorejskega in kletarskega orodja (120 podob) na zahtevanje zastonj. Popraševanja, naročnine in denarni zneski (po poštni nakaznici za časopise in koledarje) naj se pošiljajo na administracijo „Weinlaube' v Klosternenburg pri Dunaju.

„K m e t o v a l e c„ bode prihodnjič redno izhajal, kakor na prvi strani napovedano. Naročnina naj se blagovoljno pošilja V i k t o r j u D o l e n e c-u, lastniku „Soče“ v Gorici, rokopisi pa J o s i p u K r i s t a n-u pristavu na vinorejski šoli na Slapu, pošta Vipava..

odgovoren: ALOJZIJ VALENTINČIČ.—Tiskar PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 2. | Izhaja vsak drugi in zadnji četrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gld., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. — Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava. | Tečaj 1. 1875.

Poljedelstvo.

Kakor človeški rod staro je tudi poljedelstvo. Uže Adam sam je moral kmetovalec biti, ker drugače bi ne bil razumel božjega izreka „trnje in osat ti bode zemlja rodila.“ Njegova sinova sta se tudi s kmetijstvom pečala: Kajn poljedelec je ubil svojega brata, pastirja ali živinorejca Abelna. Ne samo naša vera nas uči, ampak tudi vse druge vere različnih narodov nam spričujejo, da se je celo človeštvo s poljedelstvom pečalo, izvzemši le nekatera ljudstva, koja so od ribštva in lova živela. Ako se ozremo na druge narode, najdemo tudi tam, da so se začeli najprej s poljedelstvom ukvarjati. Indijance je podučeval božji sin, ko se je devetikrat včlovečil, kako naj zemljo obdelujejo, tako uči njih vera. Kitajci, dandanes naj boljši kmetovalci, so bili poljedelci uže od prvega začetka. Egipčani morali so biti poljedelci, ker drugače bi ne bili mogli sedem let v času egiptovskega Jožefa leno Izraelsko ljudstvo sè žitom preskrbljevati. Vsak narod pa si je zboljšal po svoji pameti v teku let več ali manj poljedelstvo; tako so n. pr. Kitajci, kateri se sploh ne odlikujejo po posebni bistroumnosti, vendar v poljedelstvu veliko pred nami.

Kako površno je moralo biti obdelovanje zemlje v starem času, si lahko vsakdo misli; tudi danes še nij tako, kakoršno bi moralo biti. Zato pa treba izdatnega poduka, kateri se najuspešnejše širi po primernih šolah, knjigah in časnikih. V vrsto zadnjih je vstopil tudi naš „Kmetovalec“. Učil bode vino-in sadjerejo, poljedelstvo, živinorejo, čebelorejo, zelenjadorejo in sploh vse, kar treba kmetovalcu. Dajal bode dobre svete, grajal napake in sploh bode vse storil, kar vtegne ugajati slovenskim kmetovalcem. Kmetiški stan je med vsemi drugimi naj starejši in vendar si nij znal ne od začetka in tudi še danes ne med drugimi stanovi merodajnega upliva pridobiti, da bi se bil z drugimi na enako stopinjo povzdignil. In kédo je pač v prvi vrsti tega kriv? On sam, njegova mlačnost do vednosti in sploh do vsega napredka. Skoro bi rekli, da nij naš kmetovalec do danes niti toliko napredoval, da bi se bil prosto misliti navadil.

V tem ga, se ve, da tudi narava sama kolikor toliko zavira: On obdeluje, prekopava, seje, se trudi, poti in žrtvuje;—kar se pripodè iz za hribov sivi oblaki, ter vsipljejo brez usmiljenja gosto točo na nadepolne setve, ali nastane silen vihar, ali povodenj, ali druga vremenska nezgoda, in v trenutkih je vse pokončano; kmetovalec pa, namesto da bi žel sad svojega truda in svojih žrtev, mora delo z nova začeti. Priprostemu kmetovalcu je narava največa skrivnost, premišljevatjo, presega uže njegove moči. Stara ljudstva so v dobrih letinah pokladala dobrim bogovom darove kot zahvalo za obilne pridelke, v slabih letinah so pa hudim bogovom darovali, češ, da s tem potolažijo njih srd ter se obranijo večih škod v prihodnjem letu. Vsi stari, paganski narodi so mislili, da só odvisni od svojih bogov, in karkoli je kedo iznašel, nij pripisaval tega svojemu umu ali svoji ročnosti, ampak bogovom. V tem oziru je naš današnji položaj boljši, ker uže vsak sam sebi verjame, kar si je v tem ali onem sam koristil.

Naj veći revež dandenes je tisti, ki zelo malo ali celo nič ne ve, in vsak kmetovalec, koji nij v stanu sebi ali svojim potomcem toliko vednosti preskrbeti, kolikor je današnji čas zahteva, mora prej ali kasneje popolnoma ubožati. Vse to se

Digitized by Google

tudi uže vidi pri kmetih, pridelki njih posestev so rad nevednosti zelo majhni in postajajo vedno manjši. Potrudili smo se pozvedeti resnične številke o poljskih pridelkih iz slovenskih dežel, a te nam dokazujejo jasno, da se povsod le polovica tega prideluje, kar bi mogla umno obdelovana zemlja dajati. Pridela se na oralu zemlje na Slovenskem le 18 mernikov pšenice in ravno toliko rži. Da so pridelki tako pičli, tega je pred vsem kriva nevednost; slovenski kmet ne zna zemlje prisiliti, da bi mu rodila še enkrat večo žetev. Nasprotno navajam tu nekoliko poljskih pridelkov od leta 1872. v Slavoniji; njive nijso bile v prav dobrem, ampak le v dobrem stanji, jesen in pomlad ste bile izvanredno mokri, sploh rečeno bila je srednja letina. Namlatilo se je pšenice od orala 35 mernikov, ječmena 72 mernikov in ovsa 93 mernikov; naj opomnim, da deseti del, kojega so ženjiči precej po žetvi iz njive vzeli, nij prištet k gori omenjenim številkam. Kedo na Slovenskem pridela toliko? mislim da malo kedo. Ako bi pa imel naš kmetovalec zadosti kmetijskih vednosti, moral bi pridelati od orala v srednjih letinah pšenice 36 mernikov, rži 40, ječmena 48, ovsa 60, turšice zrna 65, prosa 50, fižola 25, ajde 30 mernikov i.t.d. Pridelki dobrih in prav dobrih letin morajo veči biti.

Zakaj govorijo slovenski starejši kmetovalci tako radi le od nekdanjih dobrih letin, sedajne pa imenujejo slabe letine? Na to vprašanje nij težko odgovoriti. Naši predniki so zemlji vso moč, vso rodovitnost odvzeli, ker so le sejali in želi, pa nikdar na to mislili, da bi bili zemlji zopet v gnoji žetev vrnili. Vsako polje je le nekoliko časa rodovitno, a na veke nobeno; kakor vse drugo na svetu je tudi rodovitnost minljiva. Ohranimo jo le tedaj, ako zemljo dobro obdelujemo in gnojimo. Ker nijso naši očetje zadostno gnojili, opešala so sčasoma polja in postala so malo rodovitna; a mi je zopet lahko spremenimo v rodovitna, tako da bomo na njih toliko pridelovali, kolikor so naši, predniki pred sto in več leti v dobrih letinah pridelavali. Nerodovitnost njive v rodovitnost spremeniti, je zelo težko, ker je zarad neusmiljenega ravnanja naših očetov zemlja popolnoma opešala, a vendar se da doseči, če ne hitro pa polagoma, ker ne samo polje je nerodovitno, ampak tudi kmetovalec je tako ubožal, da je brez denarja in denarne vrednosti; brez denarja je pa nemogoče hitro njive in sploh celo posestvo zboljšati.

(Dalje prih.)

Mlekarstvo.

Spisuje Th. Hitz.

I.

Pod tem naslovom hočemo v „Kmetovalcu“ priobčevati prvič, kako napreduje mlekarstvo v naši državi in v drugih in kako daja vsled tega če dalje obilnejše dohodke in drugič hočemo razkrivati vse, kar je še napačnega v našem mlekarstu. Na eni strani bomo tedaj mlekarje podučevali, kako naj delajo, na drugi pa, kako naj ne delajo.

Pri našem mlekarstvu je še prav mnogo gnjilega in kmetujoče ljudstvo še skoro ne sanja ne, kako važen del splošnega kmetijstva je mlekarstvo, kako se da razviti in koliko veče koristi bi lahko od njega dobivali, ako bi je pravilno opravljali.

Je uže taka: mladi kmet dela navadno tako, kakor je njegov oče delal, ta se je ravnal po tem, kar se je od starega očeta naučil in od tod prihaja, da se je mlekarstvo pred desetimi, deloma celò pred sto leti prav tako opravljalo, kakor dandanes, ali vsaj slabše ne. V tem oziru se godi mlekarstvu prav tako, kakor drugim kmetijskim strokam. A kaj bi to délo, ako bi kmetovalec pri vsem tem izhajal, ako bi bile cene živeža, davki, hišne potrebe nespremenjene ostale? Žalibog vemo in se vsak dan bolje prepričujemo, da so se razmere v tem oziru zelo shujšale: cene živeža in davki so porasli, družinske potrebe so neprimerno veče postale; kmetijstvo pa in ž njim mlekarstvo sta pa skoro da obtičala. Stroški so se v vsakem oziru pomnožili, večih dohodkov pa ne dobivamo od nikoder. In iz katerih virov naj si jemlje kmetovalec svoje dohodke, če mu jih ne da razumno obdelovanje njegove kmetije? Prav to nalogo smo si pa mi postavili, navajati ga k umnemu kmetovanji in posebno, kar hočemo v tem predalku razpravljati, k umnemu opravljanji mlekarstva. S tem si želimo pridobiti zaslugo, da smo od svoje strani pospeševali blagostanje kmetujočega ljudstva, katero ima glavno nalogo rediti zraven sebe vse druge stanove.

Da je mlekarstvo, če se je pravilno, razumno opravlja, v resnici jako važen del kmetijstva, razvideli bodemo iz naslednje razprave. Človek in mnoge živali dobivajo mleko kot prvo svojo hrano; iz tega posnemamo, da mora mleko vse one obstojne dele obsegati, iz katerih se snuje človeški in živalski organizem; mleko je teda edini živež, kateri more s a m človeka v prvi dobi življenja ohraniti. To nam dokazuje, kako neizmerno važno je mleko kot živež. Zatorej bi morala biti vsaka hiša obilno preskrbljena z mlekom, posebno kder so otroci. Še več o veliki vrednosti mleka kot živež bodemo kasneje razpravljali. Za danes naj le še kratko omenimo, kako pomenljivi so postali mlečni pridelki.

Ako bi mogli izračiuniti neizmerne množine surovega masla, ki se vsako leto izvažajo iz Švedskega in iz Danemarke, kateri deželi se najbolje z napravljanjem surovega masla pečasti; ako bi jim mogli dalje prišteti znamenite zneske, ki jih Švica uže dolgo leto za letom dobiva za Ementalski sir, sošteli bi ogromen znesek. Prihodek našega mlekarstva bi se smel tako malo ž njim meriti, kakor se ne sme muha s konjem. Mlekarstvo daja omenjenim državam največe dohodke. Se ve, da si mi v naših deželah ne moremo nikdar tolikih dohodkov obetati, tega ne; imenovane dežele so po naravi take, da se morajo sploh z mlekarstvom in

Digitized by Google

živinorejo pečati; naše dežele so pa po svoji legi in po svojem podnebji sposobne tudi za poljedelstvo, za vino-in sadjerejo. Pri vsem tem pa dobivamo po naših planinah in dolinah mnogo mleka, ki nam ne daja niti srednjih prihodkov, kakor bi jih lahko dobivali za mlečne pridelke. Zakaj? Ker mlekarstva pravilno ne opravljamo, ker nijsmo v njem zadostno podučeni in je tedaj prav ne razumeno. Če pa pomislimo, da so pri nas razmere za kupčijo z mlečnimi pridelki prav izvanredno ugodne, moramo jako obžalovati, da smo do zdaj tako slabo skrbeli za to, kako bi naše mlekarstvo in ž njim vred dotične prihodke zboljšali in povzdignili.

Društvenstvo naj izdatnejše pospešuje zboljšanje mlekarstva; tudi tukaj se pokaže, kaj premorejo združene moči. Po mlekarskih društvih dosezamo znamenite koristi, n. pr. 1. Prihrani se mnogo časa, drvi in dela, tedaj se zmanjšajo stroški za pridelovanje;-2 dobiva se boljši pridelek in dosledno se tudi draže prodaja. Če tedaj pravilno mlekarimo, nam daja uže to samo po sebi velike dobičke; še veče pa dobimo indirektno ali posredno. Kmetovalec, kateri za svoje mleko mnogo dobi, bodisi da je samo proda ali pa dotične izdelke, bo gotovo na to mislil, kako bi še več mleka dobival. Zato bo v svojem hlevu pregledaval in opazoval, katere krave dajajo največ mleka in najboljše. Naj boljše krave bo pridržal, slabejše pa oddal. V kratkem bo tak kmetovalec samo take krave redil, katere dajajo obilo dobrega mleka. Upliv mlekarstva je po tem takem dobrodejen za živinorejo.

Da se pa izbirajo najboljše krave, to še nij zadosti; kajti najizvrstnejša krava ne more dajati izdatne koristi, ako jo slabo krmimo in glejštamo. To vsak razumen kmetovalec uže sam ve in zato krmi in glejšta svoje izbrane mlečne krave z največo skrbnostjo. Da pa more svojo živino dobro rediti, potrebuje obilne piče in to prideluje na svojih poljih in travnikih. Ti pa obrodé le tedaj obilne pridelke, kadar so zadostno pognojeni in dobro obdelani. Kmetovalec jim mora povrniti, kar jim je sé žetvo vzel. Gotovo bo pa svoje njive in travnike zadostno gnojil in marljivo obdeloval, ako ga pridelana piča po pravilnem mlekarstvu bogato odškoduje. Zato je pa tudi uže dognano, da ne najdemo nikder pravilnega mlekarstva, katero bi ne bilo prouzročilo pravilnega oskrbovanja živinoreje in poljedelstva.

Po tem takem je upliv mlekarstva jako dobrodejen za živinorejo in za poljedelstvo in pospešuje nejizdatnejše in povsod, koder se ne pečajo izključljivo z rejo mladine, blagostanje kmetujočega prebivalstva.

Zato menimo, da bodo vsi čast. čitatelji „Kmetovalca“ zadovoljni, ako jim bomo pogostoma o tej zadevi govorili. Tudi smo vselej pripravljeni po mogočnosti odgovarjati, pojasnila in dobre svete dajati komur koli bi se do nas obrnil z vprašanji zadevajočimi živinorejo ali mlekarstvo.

Krvava uš.

(Blutlaus, Schizoneura lanigera.)

Ta sadjereji kaj nevarni mrčes spada ravno tako, kakor trtna uš ali Phylloxera vastatrix, med listne uši. Ako se taka uš med prsti zmasti, zapazi se na poslednjih neke temno rudeče maroge, kakor po strjeni krvi, od tod njeno ime krvava uš.

Domovina krvave uši je severna Amerika, od koder se je uže proti koncu preteklega stoletja tudi v Europo zatrosila, in sicer najpred v Škocijo. Na Nemškem jo poznajo uže 40 let, v Avstriji se do sedaj še nij zapazila.

Krvava uš je blizo dva millimetra dolga, medeno-rumene, dostikrat tudi temnejše, skoro čisto rujave barve. Naj laže se spozna po tem, da ima na koncu života nek beli, na videz bombažasti, pavolnati, (od tod latinski izraz „lanigera“, volnata) iz voščenih nitek obstoječi, metlasti izrastek, kakoršnega na prvi podobi črka *a.* kaže.

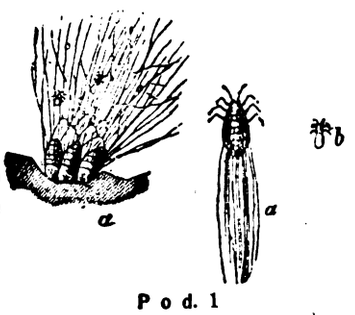

Pod. 1

Tako metlo, katera je lahko tri do štirikrat daljša od celega života,—nosijo pa le popolnoma dorasle uši, mlade je nemajo; one so take podobe, kakoršne nam črka *b.* kaže. Pomnožuje se krvava uš strašansko hitro, kakor sploh vse listne uši in sicer tako le: Samica zaleže na jesen za lubad debla ali kake vejice, ali pa tudi v zemljo blizo debla, 30 do 40 jajček. Na spomlad izvali se iz teh prvi rod, kateremu potem do jeseni vsakih 14 do 20 dni drugi sledi; to pa ne s pomočjo jajček, ampak samice—katere se vse na enem mestu z glavami v lubad zajejo — glej pod. 1 črka *a*, porodijo žive mlade. Od začetka prebivajo mlade uši v metlastem, volnatem izrastku svojih mater, kar je tudi iz pod. 1 črka *a* razvidno.

Dostikrat se primeri, da odtrže veter veči ali manjši del izrastka ter ga tako z mladimi ušmi vred,—kakor nam kaže pod. 2, daleč proč na drugo drevo odnese, na katerem se potem pričenjajo uši v novič zaplodovati. Na jesen še le se rodijo samiči sé samicami vred kakor popolni krilati mrčesi (s peruti, repetnicami.)

Pod. 2.

Krvava uš živi od soka jabelčnega drevesa; zato se zarije tudi, kakor smo uže zgorej omenili, in kakor to pod. 1. *a.* kaže v lubad mladik, najrajše vodenih poganjkov.

Te rane na jablanu so drevesnemu raku podobne, kateri se, ako se hitro in izdatno ne pomaga, po vsem drevesu razširi in je pokonča. Na ta način poginilo je v Normandiji na več ko desetih štirjaških miljah vse jabelčno drevje. Prav tako je naredil ta mrčes tudi na Angležkem in na Renu, v najno-

Digitized by Google

vejšem času posebno na Wirtemberškem velikansko škodo.

Drevesa, katerih se je krvava uš lotila, spoznajo se lahko uže od daleč in sicer po rakastih hobotah (izrastkih) in po bolehni podobi.

Ako natančno opazujemo hobote, kakoršne so na p o d. 3, zagledamo na spodnji strani mladik, da so čez in čez sé že znano, belo, nekoliko zavišujevo volno prevlečene; to je gotovo znamenje, da so na takih mestih naseljene cele kolonije krvave uši, ki obstoje iz nekrilatih, rudečih samic in vsakodobne zalege.

P o d. 3

Kakor hitro se krvava uš v kakem sadnem vrtu, posebno pa v drevesnici vgnjezdi, je skoro ne moremo več zatreti.

Zaradi tega treba največe pozornosti, da se zlo uže koj v prvem pričetku zapazi, ter da se potem koj z vso le mogočo silo zatreti skuša. Kar se pa tiče pokončevanja krvave uši, sklenila je skupščina wirtemberških vino-in sadjerejcev v Šorndorfu dné 21. septembra 1874. leta, tako-le:

Krvava uš se pokonča najizdatnejše koj v začetku z ostrimi krtačami, s katerimi se nastale, še prav majhne, mehke hobote dobro raztržejo. Kakor hitro so pa hobote uže pol ali pa cel meter dolge postale, ne pomaga krtačenje nič več, marveč treba je vse tako silno napadene vejice kar naravnost odrezati in sežgati. Pa še po tem delu, se more poškodovano drevje vsaj vsakih štirnajst dni dobro pregledati, ves posušeni lubad ostrgati, vse rane pazljivo zamazati; vrh tega pa še celo drevo z apnom pobeliti. Belenje z apnom obvaruje drevo novih mrčesnih naselitev.

Da se krvave uši, koje se izvalijo na spomlad v zemlji, ne morejo spraviti na drevje, naj se ovijejo vsa debla s katramiranimi ovezami, kakoršne se uspešno rabijo tudi proti plezanji gosenic. Skušnje so pokazale, da se še drugače lahko uničijo krvave uši, katere so se v jeseni v zemljo zarile in sicer tako-le: Zemlja se prekoplje za en celi meter v okrožji okoli debla, ter se dobro se živim apnom pomeša.

Škropljenje napadenih dreves sé žajfnico, lugom, katramovo vodo, vodo, v kateri se je tobak ali pa kačje grozdje (Solanum nigrum) kuhalo, je sicer dobro, pa ne popolnoma uspešno. Na Angležkem se je pokazalo, da tudi to pomaga, ako se lubad s terpentinom namaže. Naj bolje sredstvo krvavo uš uničiti je pa to, da se vsa ušiva mesta na drevesu na deblu s petroljem dobro namažejo, ravno tako tudi debele veje, vse manjše bolne veje pa odrežejo in sežgejo.

R. D.

Phylloxera vastatrix.

Spisal St. Bratuš.

(Konec.)

V Klosterneuburgu dec. 1874.

S phylloxero okužene trte se še le v jeseni druzega leta zapaze, da so morale kakò trpeti, ker jim poprej nego drugim perje orumeni in odpade; pa vinear sprevida nevarnost navadno še le spomladi tretjega leta, ko one revno poženo. Ker nam naši vinogradi velikokrat zaradi suše in tudi včasih zaradi prevelike moče, čeprav se zadnje redkokrat godi, orumene, to je trtno perje sredi poletja obledi, se po tem samem ne sme še sklepati, da je phylloxera v vinogradu. Pa po suši ali moči se rumenina vinogradov enakomerno po celih gričih, ali vsaj pri enakih zemljah in legah vidi; pri phylloxeri se pa to le v kolobarskih prostorih na enaki zemlji in legi nahaja, in to bi bil dosta tehten povod k takemu sumničenju, kajti kder se stalna mati vsede in jajca zaleže, se mladiči v kolobaru prve napadene trte razširjajo in tako uzročijo rumene okroge v vinogradu. Videli smo toraj, kakó se ta mrčes hitro v bližnje in daljne kraje pripodi; videli, kakò se nebrojno množi in koliko škodo vinogradom dela; vse to more tudi nam vinorejcem na Slovenskem obupno misel roditi, da morebiti tudi pri nas uže ta mrčes tihoma kraljuje in da se bomo denes ali jutre tudi mi morali zoper njega boriti. Res strašna misel, ako tudi našo ubogo deželico, kder se mora že takó trta zoper dobro znano bolezen (Oidium tucheri) boriti, tudi phylloxera zadene. — Pa nadjati se je, da bodo naša kmetijska in vinorejska društva na to jako pozorna in da se bodo v teku prihodnjega poletja v tej stvari izvedeni možje po različnih okrajih razpošiljali, ki bodo, ako bi se v kakšnem kraji kaj sumničilo, preiskovali, in ko bi se kaj takega namerilo, da se bo hitro, energično proti mrčesom delalo, da se takò z majhno škodo velikim ogne in občni blagor ohrani. Pred kratkem prihajali so vinorejci in poslanci vseh kmetijskih zavodov avstrijsko - ogerskega cesarstva v Klosterneuburg, da bi tukaj phylloxero poznavali.

Nekateri učeni so hoteli phylloxero tudi pri sadnem drevji opazovati, kar se pa do denes ne more verjeti, ker smo se tukaj tega popolnoma prepričali, da na koreničji sadnega drevja, sredi vinograda med phylloxero vsajenim, ki je že dalje časa raslo in sadje rodilo, nij bilo ne duha ne sluha phylloxere najti, ko so je sosedne, dva čevlja oddaljene trte prepolne bile.

Ako bi hotel vsa sredstva navesti, kolikor so je do zdaj uže poskusili za pokončevanje phylloxere, potratil bi preveč prostora; naj mi bo tedaj dovoljeno, da sa-

Digitized by Google

mo o nekaterih govorim. V dolgih letih, ko že phylloxera na Francoskem biva, so francoski učenjaki vse svoje naravoslovne vednosti do dna izpraznili, da bi kaj iznašli, s čemer bi se dala phylloxera pomoriti, pa da bi se trte ne poškodovalo. Vse zastonj! Dokaz temu je, da je francosko kmetijsko ministerstvo po vseh teh izkušnjah 300.000 frankov tistemu obetalo, ki iznajde pomoč proti mrčesu, trte ne poškodujočo. Tudi to namenjeno lepo darilo, ki je marsikaterega učenjaka iz samotne sobe izvabilo, da bi svoje teoretične vednosti v vinogradu dejanski v prid obrnil, je še vendar vedno v denarnici francoskega kmetijskega ministerstva ostalo.

En gospod posestnik na izhodnem Francoskem, je za svoje vinograde, katere je tudi phylloxera uže dolgo let uničevala, pravo zdravilo našel, le škoda, da se ne more to na vsakem kraji rabiti. Spoznalo se je, da mrčes ne more dolgo časa v vodi živeti.

Omenjeni gospod pa ima svoje vinograde v lepi ravnini in je vodotok napravil, po kojem je po tergatvi toliko vode v vinograd napeljal, da je bil cel vinograd en cel mesec pod vodo. V tem močvirji je phylloxera popolnoma poginila in trte nijso veliko škode trpele. Tukaj se je pokazalo, da more ta mrčes 14 dni tudi pod vodo živeti, da ga torej le dalje bivanje pod vodo umori. A kaj tacega ne more vsakdo narediti, ker preveč stane in drugič, ker se v nekaterih krajih nikakor ne more vode napeljati. Kam bi se mogel človek po vodo obrniti, da bi naše kraške in briske vinograde takò napojil?

Spoznalo se je, da amerikanske trte phylloxere toliko ne občutijo, kakor evropejske, in da enakomerno dalje rastejo, čeprav jih mrčes razjeda. Vsled tega so nekateri domače trte na amerikanske vcepali, ki jim tudi dobro rasejo; a tudi to delo, če tudi v tem slučaji dobro, nij priporočevanja vredno, ker je s takò velikimi težavami združemo, da se zamore, ker se cepljenje vsakokrat, vzlasti pri trti, ne prime, še le v dolgih letih enoličen vinograd napraviti.

Francozi, ki si ne morejo nikakor več proti mrčesu pomoči, so se mu že takò vdali, kakor bi trta brez phylloxere ne mogla živeti; ne mislijo torej več veliko o tem in si s tem pomagajo, da vsako leto vinograde redno z umetnim gnojem (guano) gnojè, katerega vsako jesen skoro neposredno na spodnje korenine devajo in po tem načinu vendar rešijo pridelek srednjih let. Letošnji ptujci, ki so prišli zaradi phylloxere na Francosko in tudi v Klosterneuburg, so pravili da vinogradi tako rejeni dosta doprinašajo in da po rasti takò obdelovanega vinograda bi se komaj sodilo, da živi mrčes spodej. Vsakako hasni gnoj v tém slučaji dvema stvarema ,to je trti in phylloxeri: prvi primore, da si omedlela korenina lehko in dosta živeža vdobi trti v prid, drugi pa, ker se na mestu bolnih in gnjilih korenin nove izredè, ki so jej, zlasti pa mladim mrčesom, v živeš.

Kakor smo uže rekli, nijso še iznašli, kako bi phylloxero brez poškodovanja trt uničili; za to pa so se lotili, kar je najbolje zanesljivo, mrčese in ob enem trte popolnoma uničevati. To je sklenilo naše visok. kmet. ministerstvo in tako se bo delalo v vsakem kraji, kder se mrčes najde. Izgled imamo tukaj v Klosterneuburgu, kder so okoli 6 avstrijskih oralov vinograda popolnoma razkopali, v katerem prostoru spomladi tabak sejejo. Prekopali so v ta namen vinograde popolnoma, kakor bi jih hoteli iz nova izdelavati, in vsako koreninico so, kar je bilo največ mogoče, iz zemlje izbukali in koj na mestu sežgali. Na vsakem mestu, kder je trta rasla, so s pehavnikom 2 čevlja globoko lukinjo zvrtali, v katero so 100 gramov, to je po naše pol maslica žveplenovogelca (Schwefelkohlenstoff) vlili. Ta tekočina ima moč trto in mrčese popolnoma umoriti. Poskušnje, ki so jih poletu pri različnih trtah delali, so pokazale, da že samo 50. grm. omenjene tekočine more trto v dveh dneh popolnoma umoriti. Da bi pa z večo gotovostjo delali, so je tukaj toliko več vzeli. Še ve, da nij mogoče nikdar vseh korenin iz zemlje izpuliti; pokazalo se je to na mestu, kder smo izvedeti hoteli, kako globoko se phylloxera še nahaja in našli smo v globokosti 6tih stopinj korenike polne mrčesov. Da morajo pa mrčesi v globoko zaostalih koreninah poginiti, je sprevidno, ker jim premanjka živeža, če si pa proti vrhu pomagajo, jih mora moč žveplenovogeljca gotovo pomoriti.

Vsakako je sprevidno, da ta žalosten, drag čin uničevanja vinogradov bi malo ali celo nič ne hasnil, ako bi se hitro prihodnjo pomlad na izkopane prostore zopet trte nasajale. Skoro gotovo bi se imelo pričakovati, da bi se tudi phylloxera zopet prikazala; le po večletnem nasajenji drugih rastlin se zamogo mrčesi popolnoma pogubiti. V ta namen so odbrali rastlino, s katero se malokateri mrčes sprijazni. Tabak sè svojim nikotinom plaši razne mrčese od sebe in nadejati se je, da bode tudi proti phylloxeri svojo moč izkazal. Poskušnje, ki se bodo gotovo tudi sè zasajenjem trt spomladi tukaj delale, nas bodo kaj več naučile.

Phylloxera se je tukaj leta 1872 našla in sklepa se torej, da je gotovo tri leta poprej neopazovano, mirno svoje uničevanje začela. Bila je takrat še v majhnem številu družinskem, in ako bi se bilo to delo, ki je danes izvršeno, uže takrat delalo, bi znabiti danes ne bilo takò žalostno in pusto v poskuševalnem vinogradu. Misleči, da se gotovo v kratkem času kaj iznajde, kar to pokončevanje ustavi, bili so skoro brezskrbni in mirno so vse poskušali, kar so Francozje priporočali, če prav ti sami nijso ničesa gotovega vedeli, dokler nijso bili prisiljeni vse pokončati; kar je pa vendar le mala mrvica škode v primeri z ono, ki bi še lahko nastala.

Mi pa imamo izgled pred seboj in gotovo ne bomo dolgo čakali, ako bi se pri nas v kakem kraji kaj takega zapazilo, ali ustrašili se prvotne še vendar primerno majhne škode, ker, ako smo skrbni in svoje vinograde opazujemo, sumljiva mesta dobro preiskujemo, bodemo gotovi pred veliko nesrečo, katera, ako zanemarjena, postane prav lahko deželna.

Digitized by Google

Še nekoliko o požlahtnenji na sedlo ali o sedlanji.

V zadnjem listu smo rekli, da začnemo podlago s tem pripravljati, da jo na primernem gladkem mestu vodoravno odrežemo ali odžagamo, ter pričelimo, Skoro v vseh sadjerejskih knjigah nahajamo pa pravilo, da se ne sme podlaga vodoravno odrezati, ampak nekoliko poševno, tako da zadobi vsled tega podobo pridjanega obrisa pod. 1. Črki *a b* zaznamujeti nastalo strehasto ploščico, *b c* pa pozneje izpeljano stopinjo, od katere je pa videti le zgornejši robec pri *b*. Dosledno tako izvršenemu skrajšanju podlage moramo tudi cepič nekoliko drugače pripraviti, kakor smo to zadnjič razjasnili; sedla ne smemo navpično na cepič zarezati, ampak tudi nekoliko poševno, kakor kaže to pod. 2. Stopinja cepiča ostane vedno enaka.

Pod. 1.

Pod. 2.

Pod. 3.

Ta priprava podlage in cepiča je v enemu obziru koristnejša mimo prve; kajti cepič se more vsled žlebastega sedla bolj trdno s podlago zleči, kakor kedar je sedlo le vodoravno zarezano ali podlaga le vodoravno skrajšana. Vendar zgine skoro ta korist, ako vzamemo v poštev sitnejše in počasnejše delo. Prvi način ostane le bolj praktičen, torej tudi vreden, da ga bolje priporočamo.

Da bodo častiti bralci „Kmetovalca“ prav dobro razumeli, kako se sedlo in stopinja narejata, dodamo danes zadnjemu popisu še dotično pod. 3. Črka *a* kaže prvo zarezo, katera je tukaj poševna, ne na cepič navpična, kar pa ne sme motiti—črke *b b* ste sledeči dve, *a d* najzadnja, s katero se stopinja, ako le mogoče, z enim samim potezajem dovrši. Pri *f* se cepič konečno še skrajša.

D. R.

Našim kravaricam.

(spisal Pernišek Blaže.)

Vsaka kmečka ženska ve, da verhnja ali smetana le verh mleka sili ter je na dnu latvice v mleku naj manje tvarine za maslo. Smetana in maslo nijsta drugo, nego mlečna tolšča ali maščoba; znano pa je, da je tolšča laža od vode, koje je tudi v mleku veliko. Pa ne le v latvicah, nego tudi v vimenu tišči maščoba proti verhu ter je spodaj v vimenu bolj vodeno mleko više gori pod vampom pa bolj mastno. Ker je tako, tedaj je mleko od začetka molzenja slabeje, nego proti koncu, ko se uže najmastneje mleko izmolzuje. Ako kravi le večkrat zaostane v vimenu tolsto mleko, zapró se mlečne cevke v vimenu in zaradi tega začne krava prisušati, kar veliko škoduje za bodočnost. Posebno se s tem pokazijo gledé molže pervšnice, kojih mlečne žilice so celo malo užikane (vtrjene). Taka krava se začne debeliti, a za mleko ne velja skoro nič. Ker nerado izteka tolsto mleko, je, jako dobro, da se vime predmolzenjem promanca. Kakošna dekla mi moreda poreče, da to so le igrače. Jaz pa pravim, da taka dekla naj se gre učit od nature ter naj se poprašа: zakaj li tudi tele suje v vime, predno sesa? Posebno ugodno za čisto izmolzevanje je tudi zmakanje vimena z mlačno vodo, le da veter ne piha po mokrem vimenu. V vimenu zaostalo mleko uzročuje vnetico (volčič) in tako gnjilo mleko škoduje kravi sami, teletu, ki ga uživa in ljudem.

Mehka torej potočna voda zmerno hladna kot pijača pospešuje v kravi mlečno pripuščanje. Z ozirom na različno velikost použije krava na dan, ako jé suho polago, 60 do 100 funtov vode, ako pa ima zeleno polago, le 30 do 60 funtov, ako se 2krat napaja. Ako uživa krava prav veliko vode, zadržuje to prebavljanje, ako pa žejo trpi, daje manje mleka in vjame še nevarni vranični prisad itd.

Teletu ostalo mleko se tudi le malo kde pomolze, kar jako škoduje!

Gospodinjstvo vseh Slovenk skoro do malega poznam in vidi se mi, da imajo skoro povsod to neumno navado, da hodijo krast teletu prvo rujavo mleko, ko je tele še le 30 minut staro, da ga le prav nič ne dobi! Izgovarjajo se, da bi se to mleko v teletu strdilo. (!!) S tem se pa teletu nikakor ne koristi, mariveč krivica se mu dela; kajti v tem mleku je tista razjedljivost, katera teletu čreva očisti predporodnega žlema ali blata. Ako tedaj ne dobi tele tega pervega mleka, velikokrat se zgodi, da se zaradi zaostalega žlema v teletu gavno zapre ter hitro pogine; in če se mu tudi blato odpre, potem ga pa tudi zopet huda driska rada uniči. **Kakor vsak kmet ve, tele je jako težko ozdraviti. Možje, torej pazite na dekle!**

DOPISI.

Iz GORICE 25. jan. (Izv. dop.) (Seja glavnega odbora kmetijskega društva.) Dné 21. t. m. je zboroval glavni odbor našega kmetijskega društva pod predsedništvom podpredsednika gosp. Wiljema Ritter-ja pl. Zahony-ja. Navzočnih je bilo 12 odbornikov. Kakor zadnjič pri občnem zboru, tako poberejo tudi danes mnogo časa pritožbe zaradi nerednega razpošiljanja društvenega organa „Atti e Memorie“ in kesnega priobčevanja zborovih in odborovih sejnih zapisnikov. G. tajnik se zagovarja kolikor more, pa mu gre težko, ker se vidi, kakor bi si bili gospodje pritoževalci prav trmo v glavo postavili, da ne nehajo, dokler ne bo uspeh njih zahtev zagotovljen. Konečno se naloži predsedništvu, naj za to skrbi, da bo prav v kratkem kolikor v društvenem uradu, toliko gledè razpošiljanja lista in priobčevanja društvenih spisov vse v redu in kurentno.

Za napravo pravilnih gnojišč je bilo razpisanih nekoliko premij in sicer za polit. okraj Gradiški 4 in za vsak drugi po dve. Prosilcev za take premije se je oglasilo samo sedem in sicer iz Gradiškega okraja nobeden; iz Goriškega okraja: Ivan Culot iz St. Roka in J. Pahor iz Renč; iz Sežanskega okraja: And. Kocjan iz Žerij; iz Tolminskega okraja: Blaž Božič z Reke-Ravni, Anton Čujc z Dolje, Ivan Golja s Tolmina in Ivan Kenda s Polubinja. — Odbor sklene, naj presodi gnojišča komissija, obstoječa iz g. prof. Povšeta, načelnika dotičnega oddelka kmet. društva in še enega uda, kojega odloči predsedništvo.

Dr. Levi interpelluje predsedništvo, ali je predložilo državnemu zboru peticijo kmetijskega društva gledé sredstev, s katerimi naj bi se preskrbelo proti trtni uši „phylloxera vastatrix“. — Podpredsednik zagotovlja, da je bila peticija predložena po društvenem predsedniku oziroma drž. poslancu grofu Coroniniju, kateri je odpis ob enem gosp. ministru za kmetijstvo izročil. — Dr. Levi opazuje, da je želel zaradi tega pojasnila o tej zadevi, ker je predložilo ministerstvo državnemu zboru načrt postave zadevajoč pokončevanje „phylloxere“, kateri se nič ne vjema s predlogi našega društva. Ta načrt določuje pokončevanje vinogradov in da se ima posestniku, katerega to zadene,

Digitized by Google

sicer škoda povrniti, toda odškodnino naj bodo skladali posestniki vinogradov dotičnega okolišča. Peticija kmet. društva katero je sestavil dr. Levi, je bila pa zoper eno in drugo določbo, ker spoznava pokončevanje trt za neuspešno, skladanje odškodnine po posestnikih dotičnega okolišča pa za protivno načelom občnega prava.

Gledé vprašanja, ali je prav da se s pokončevanjem vinogradov ustavlja razširjenje trtne uši, so se začela mnenja vinorejskih strokovnjakov cepiti in naše kmetijsko društvo se je nagnilo na stran onih, katerim je to sredstvo prestrogo in ob enem premalo uspešno. Kar se pa tiče ministerstvene namere, da bi morali posestniki dotičnih okolišč skladati odškodnino za pokončane vinograde, o tem je brez dvoma zahteva našega društva popolnoma opravičena, da se namreč ta namera ne izpolni, mariveč da ima država vse dotične stroške plačevati. Samo po tej poti se pride mnogim nadležnostim in prepirom v okom, na drugi strani je pa pomisliti, da se okuženi vinogradi ne pokončujejo samo na korist nekaterih posestnikov, ampak da ima ta naredba splošno-dobrodejen upliv imeti ter zabraniti razširjenje in zatrošenje nevarnega mrčesa tudi v druge dežele avstrijske krone. Za to bi morala veljati o tej zadevi enaka načela, kakor n. pr. pri zatiranji živinske kuge ali pa pri eksproprijacijah za občno koristnem namene.

Glavni odbor sklene poslati novo peticijo obema državnima zbornicama v enakem zmislu kakor prvo in da se ima to naznaniti tudi drugim kmetijskim društvom na Primorskem. Z ozirom na želje, katere je razodel zadnji občni zbor, naroči odbor predsedniku, naj povabi vse načelnike društvenih odsekov, da imajo na koncu leta podati točno poročilo o njih delovanji, dalje da ima vsak odsek naznaniti kako važno v kmetijstvo segajoče vprašanje v namen, da bi se razpravljalo pri občnem zboru. Glavni odbor bo vsakrat odločil, katero izmed podanih vprašanj naj se bode pretresovalo.

Tajnik bere poročilo živinorejskega odseka o prošnji sirarja g. Th. Hitza v Polubinu, da bi društvo z denarom, katerega hrani v ta namen, nakupilo za gorsko stran naše dežele primerno pleme krav in bika in je izročilo pod njegovim nadzorstvom zanesljivemu kmetovalcu na Tolminskem. Poročilo sklepa s predlogom, da se društvo ne more ozirati na prošnjo, ker živina nij še nakupljena.

E. Klavžar vpraša, kako je to, da nij še društvo omislilo živine, dasiravno je dotični sklep uže pred tremi leti obveljal in je tudi denar uže toliko časa v društveni blagajnici?

Prof. Monà odvrača, da je bil lani on v Švici, da bi bil živino nakupil. Po nesreči pa je vladala tam goveja bolezen na parkljih in nij bilo varno živine kupavati, sicer so bile tudi vse švicarske meje za izvažanje govedi zaprte. Zraven omenja, da je on sam o tej zadevi govoril z gosp. Hitz-em, kateri je svojo misel spremenil ter se bo z novo drugačno prošnjo do društva obrnil.

Na to se odobri odsekov predlog. Nekatere točke dnevnega reda se odložijo za prihodnjo sejo.

Po kratkem razgovoru zastran nakupa nekaterih kmetijskih strojev in orodja, v kateri namen hrani društvo uže od časa Dunajske razstave nekoliko državne pomoči, se ponovi prof. Monà-u naročilo, da preskrbi, kar je bilo društvo o svojem času nakupiti sklenilo.— Prof. Povše je predlagal, naj bi namesto drugih strojev rajše kakih 30 plugov nakupili in jih po naši deželi razširili, s čemur bi tem več koristili, ker rabijo pri nas skoro povsod še prav okorne, primitivne „pluge. Toda prof. Mona, kateri je tako zgovorno opravičeval svoje dveletno odlašanje, je z enako zgovornostjo prodrl z nasvetovanimi drugimi stroji.

Klavžar, naprošen po načelniku Cerkljanskega oddelka, predlaga, naj bi društvo naročilo skupaj z Ljubljanskim kmet. društvom kakih 15—20 mernikov Rigajskega lanu, ter ga Cerkljanskim kmetovalcem prodalo po enaki ceni, kakor stane v Rigi na Ruskem, stroške pa na svoj račun prevzelo. Odbor privoli s pogojem, da ne bodo stroški za prevažanje presegali zneska 30 gld.

S tem je končala seja.

E. Kl.

Razne kmetijske vesti.

Zakaj Gorenjcem spomladi burja rež vzame? Pred nekoliko leti slišal sem vsako spomlad skoro vse kmetovalce tožiti: letos bomo morali ovseni kruh jesti. Na vprašanje zakaj, mi odgovorijo, burja nam je vso rež vzela. Se ve, da mi ta izrek nij bil razumljiv, a spominjal sem se ga kasneje večkrat, ko sem uže uzroke pozvedel, zakaj burja ravno rež jemlje. Malo kateri kraj na Slovenskem ima prve spomladanske dni toliko mrzlih vetrov, Vipavo izjemljem, kakor ravno Gorenjsko. Precej ko sneg skopni, začenja burja pihati, nij močna, pa mrzla je; ona posuši poprej zmrzneno polje hitro in pokonča v tem času rež in tudi pšenico. Uzrok temu je to: zemlja je bila, ko je sneg skopnil, zmrznena, za 2 palca, včasih še več, od spodnjega sveta vzdignjena. Ravno v tej globokosti imati pa rež in pšenica svoje korenike. Ko se zmrznina nekoliko zmanjša, se zemlja naj bolj vzdiguje in vleče seboj rež in pšenico na kviško; tako ste te rastlini v nevarnosti, da se jima korenike ne odtrgajo, ker se vedno nekoliko korenik vsake rastline drži spodnjih tal. Da se je zemlja zarad mraza vzdignila, vsak lahko zapazi, ko na njivo stopi in se mu tla vdirajo. Burja ima prosto pot do vseh korenik in zemljo z rastlinami vred obveje in posuši; ako še spomladanske dni po noči zmrzuje, se rež in pšenica še hitreje iz njive izgubavate. Temu se lahko v okom pride z valanjem, da se vzdignjena zemlja z rastlinami vred k zemlji pritisne; burja nema potem pota do korenik in jih ne more prezebati. Kdor se hoče te škode obvarovati, naj ravna tako-le: Precej ko sneg skopni in se zemlja toliko osuši, da se več valjarja ne poprijema se mora, ako se je zemlja vsled zmrznine vzdignila, s tako težkim valjarjem povaljati, da se, kakor v jeseni, človeške noge ne vdirajo. Valjar se naredi lahko po potrebi teži ali lažji; v ta namen naj se napravi na njem sedež za hlapca. Kedar je s pšenico ali režjo nasejana zemlja spomladi vzdignjena, naj je noben gospodar ne zamudi valjati, drugače bo sam kriv, ako mu nastane škoda. Opomnim, da bi ne smel noben kmet na Gorenjskem brez valjarja biti, ker ga lahko v letu večkrat rabi. Kak mora valjar biti, razložim in pokažem s podobo v enem prihodnjih listov.

Kalnasti vohrovt, ali kalnaste berzote (Sprossenkohl, Brasica oleracija cauliflora) je na Slovenskem skoro povsod neznana, izvrstna zelenjad za prikuho. Seje se konec julija do srede avgusta, dorasle sadike se presajajo v južnem podnebji v zatišje, v severnejšem kamor si bodi, prav tako kakor navadni vohrovt,—brzote,—ali še boljše, kakor brokole. Do srede meseca oktobra naredè tako presajene rastline uže visoke (tudi do 2 čevljev) skozi in skozi s perjem obdane trse, a zgornejše perje se nikdar v trde glave ne sklene. V tem času treba v severnejših krajih rastline lepo izkopati, ter jih, kakor navadno zimsko zelenjavo v klet spraviti. V južnejših krajih pa, kakor v Vipavi, na Primorskem, se pustè kar na vrtu, kakor brokole. Čim bolje pritiska zima, tem nagleje se izgublja perje naz trsja, za vsakim perom pa izrase namesto njega majhna, trda glavica ali kal (Sprosse.) Enako se godi tudi v kletih. Te glavice skuhane, z mrvicami kruha potrošene in sè surovim maslom pošvrkane, dajo finejšo prikuho od špargeljnov in to celo zimo.

Digitized by Google

Kako se množi čebula? Čebule porabimo v kuhinji prav dosti, navadno več, kakor je pridelamo in vendar jo le malokdo prav obdeluje. Množé jo namreč tako, da jo osejejo in po tem prav gosto rasti pustè, dokler ločje ne ovene. Tako pridelajo prav drobne čebulice, katere še le v drugem letu posadè, da se odebelijo. To pa nij prav uže zarad tega, ker postane čebula še le v drugem letu debela. Kedor hoče imeti uže v prvem letu debelo čebulo, naj iz semena dobljene rastlinice, kedar so uže kakih 5 do 6 palcev zrasle, pravilno,—kakor vse druge zelenjadne sadike—presadi in pridelal bode še debelejšo čebulo, kakor po prvem načinu in tudi mu ne bode tako silila v seme, kakor una vedno sili.

Žabe in krote so kmetovalcu koristne. Nekateri kmetovalci vedno mislijo, da jim žabe in krote fižolovo perje in cvetje objedajo, ker se tako rade pod zeleno perje skrivajo. Toda kakor lovec na zajca, prežì žaba in krota skrita pod perjem na muhe, mušice, molje, metulje in druge letajoče mrčese in kadar se ji ti zadosta približajo, skoči urno na nje. Zabe in krote nič ne škodujejo, mariveč vedno kmetovalcu koristijo. One love tudi polže, zemeljske bolhe, črve itd. V spodnji Sirmiji je pomladi toliko žabic, da si tega nihče misliti ne more, kedor jih nij še videl. Po noči priskakajo skozi odprta okna celo v sobe in pokončujejo bolhe itd. V resnici bi ne bilo napečno, ako bi se nam te živalice kolikor toliko ne studile, da bi jih lovili in po hišah spuščali, v kratkem bi nam pregnale grile, ščurke, prešičke, stenice in druge nadležne mrčese. V kletih so krote jako koristne, ker polovijo tam vse mrčese; one so zelo požrešne in nenasitljive. Naši kmetje imajo veliko vražo o krotah, mislijo tudi, da so strupene. Imajo res neko jedko tekočino v sebi, s katero se branijo, kedar so napadene.

Ali je krt koristen ali škodljiv kmetovalcu? To vprašanje je uže staro in vendar hočemo o koristi ali škodljivosti te živalice nekoliko spregovoriti. Znano bode le naravoslovcem, da krt vsak dan prav veliko mrčesov pokonča, znano je pa še bolj kmetovalcu, da na senožeti, kder se je krt vgnjezdil, nij mogoče toliko sena pridelati, ko na senožtih brez krta in krtin. Naj veči krtovi sovražniki so vrtnarji, ti so uže davno vse krte k smrti obsodili; nekoliko manjši, a vendar tudi hud nasprotnik mu je kmet in tudi on po pravici. Na deteljščinah, senožetih in pašnikih razrije krt svet tako, da je včasih na štirjaškem sežnji po več krtin. Tudi naravoslovci bi morali njegovi sovražniki biti, ker jim pojeda mrčese, s katerimi se tako marljivo pečajo. Kdor si pa hoče iz senožeti krte in mrčese odpraviti, naj v jeseni in spomladi na nje pridno vodo spušča in vsi podzemeljski prebivalci bodo potonili, kmetovalec pa si bo mogel veliko boljšo košnjo obetati.

Zoper uši pri goveji živini je sledeče sredstvo prav po ceni in ako se je vsak dan po dvakrat rabi, morajo vse uši poginiti. Nek leni hlapec zapazi pri volu na vratu uši, namaže prvi dan 4 krat zunaj na polji pri oranji ušivi vrat s tobakovo žlindro, ponavlja to tri dni in uši so zginile. Opomnim, da ušiva živina je znamenje lenobe; ko bi se ona čistila s štrigljem, bi se uši ne zaredile.

Kmetijska opravila v februvariju.

Vinorejska: Nadaljevanje vseh v prejšnem mesecu nekončanih opravil. Konca meseca se prične obrezavanje (režnja) po vinogradih. Trte se grebenčajo in cepijo. Vinogradi se gnojijo in za nasajenje novih se pridno svet prekopava. Vina v kleti se vsak teden zalivajo. Sodi naj se plešnjobe čistijo.

Sadjerejska: Iz dreves se morajo nemudoma iztrebiti gosenične zalege in mahovi. Vsa jablana se pazljivo ogledujejo, ali se nij morda uže krvava uš kde vgnjezdila. Doma se v sobi cepijo jabelčni divjaki in spravljajo v klet. Mlada drevesa se presajajo. Sadne peške se posejejo.

Domača: Za žetev se končajo napravljati poreslji. Repa, pesa, korenje in krompir se prebirajo in gnjilobe očistijo. Popravlja se pokvarjeno orodje. Žito se premeče in za spomladansko setev pripravlja. Rezanica se le v deževnih dneh reže.

Živinorejska: Breja živina se mora opazovati in dobro z repo, peso, in prešičjim krompirjem krmiti. K ovcam se ta čas spušča oven. O poludne se hlevi zračijo in živina se spušča med tem časom na dvor, da se prehodi. V hlevih se gnoj z gipsom štupa.

Poljedelska: Na senožetih se jarki čistijo in za namakanje pripravljajo. Na njive se vozi blato iz potrebljenih jarkov. Strjeni sneg se po njivah sè živino gazi. Pri kmetijski družbi se za ruski lan (seme) naročuje. Živi ploti (meje) se prirezujejo, redki popravljajo in glogovčevo seme se poseje. Na polji se voda iz njiv odtaka. Miši se pridno pokončujejo. Žita se, ako je mraz zemljo vzdignil, pri suhem vremenu povaljajo. Če vreme dopušča, naj se na njivah gnoj podorava. Za lan in konoplje se njiva orje in obdeluje. Za deteljo in peso se mora njiva globoko preorati, ako se to že v jeseni nij moglo zgoditi. Prešičji krompir se izorava in molznim kravam in svinjam krmi. Konca meseca se vse detelje dobro prevlačijo in od kamenja očistijo. Ako nijso senožeti zmrznene, se morajo z gorko vodo namakati. Suhe senožeti se z kurjekom gnojijo, mokre z gipsom, apnom in pepelom štupajo. Z mahom zaraščene senožeti se dobro sè železno brano prevlačijo. Stelja se pripravlja za celo poletje.

Cenik žit pretekli teden	Pšenica		Rež		Ječmen		Oves		Ajda		Turšica		Proso		Krompir		Seno		Slama	
	Vagan. za Gorico in Terst mernik														cent					
v	g.	k.	g.	k.	g	k.	g.	k.	g.	k.	g.	k.	g.	k.	g	k.	g.	k.	g.	k
Ljubjan	5	10	3	60	3	—	2	20	3		3	30	3		2	40	1	35	1	
Trstu	3	30	1	30			2	65			1	80								
Gorici	3	50	2	10			2	80			1	70			2	50	1	10		90
Kranji	5		3	40			2						3	10	2	30	1	40		
Novomest u	4	90	4		3	50	1	90	2	70	3	50	3	30	2	50	1	20		80
Mariboru	4	50		80	3	60	2	20	2	70	3	10	3	70	2		1	90		
Ptuji	4	50	3	-	3	10	2	50	2	40	2	60			1	80	2			

Svilodno seme

iz hrvatske granice (N o v e G r a d i š k e) je na prodaj po fl. 3½ za vsako ončo.— Seme je pri tukajšni c. k. svilodni postaji preiskano in kot čisto zdravo priznano. Lani so se kavalirji iz tega semena **dobro obnesli.**— Dobi se lahko takoj po posredovanji **našega upravništvà.**

Izdavatelj in za vredništvo odgovoren: ALOJZIJ VALENTINČIČ.—Tiskar PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

E.W.BAUER WIEN SC.

List 3.
V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta.—Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875.
11 februvarija.

Poljedelstvo.

(dalje)

Mnogo jih je, posebno med slovenskimi kmetovalci, kateri nečejo nikakor verjeti, da treba dandanes vse drugače kmetovati, kakor pred sto leti. In vendar je to jasno ko beli dan, če se pomisli, da so naši očetje pred sto leti plačevali prav malo davkov, da so bili takrat delavci in posli po ceni, družinske potrebe veliko manjše od današnjih in da jim je zemlja več rodila nego so potrebovali. Kako je to v naši dobi? Davki so trikrat večji, delavci in posli 4 krat draži, domače potrebe silno velike, rodovitnost zemlje pa je pri vseh teh nepriličnostih zelo ponehala. Dandanes je v obče polovica več stroškov, pa polovica manje pridelkov. Kedor si upa pri takih razmerah po starem načinu naprej, naj dela v Božjem imenu, a dolgo ne bo, da mu zapoje sodnijški boben nevšečni stopaj, po katerem mu bo zapustiti kmetijo. Za rodovitnost zemlje ne skrbi sama previdnost Božja, če ji ne pomaga kmetovalec sè svojo marljivostjo in razumnostjo. V pravilnem, razumnem obdelovanji tiči zaklad boljše prihodnjosti.

Davki se ne bodo zniževali, ampak skoro gotovo po večih potrebah sedajnega časa svikševali in kedor ne zna na svojem posestvu toliko pridelati, da bi davke plačeval in drugim domačim potrebam zadostoval, primoran bode v nedolgem času svojo domačijo razumnejšemu prepustiti. Petdeset let še naj gre pri nas v kmetijstvu tako naprej, ko dandanes, in polovica sedajnih kmetovalcev pride na beraško palico. Kedor se hoče ohraniti, mora imeti ušesa in um odprta dobrim podukom in nasvetom, mora začeti drugače gospodariti.

Brez uka in uma je današnji čas nemogoče uspešno gospodariti, večina kmetovalcev pa nema priložnosti, da bi se za male denarje umno kmetovati naučila, ker ljudske šole, kakoršne so do zdaj, v tem oziru nikakor ne zadostujejo. Ljudski učitelji sploh še tudi nijso v kmetijstvu toliko izobraženi, da bi mogli kmetijske vednosti po potrebi med mladino in dosledno med kmetujoče ljudstvo uspešno širiti, ker se v tem oziru za pripravnike premalo skrbi. Naše veleslavno kmetijsko ministerstvo si sicer resno prizadeva in mnogo potrosi v ta namen, da bi se ljudski učitelji v kmetijskih rečeh bolje izobražili — in to gotovo ne zaradi učiteljev samih, ampak zaradi ljudstva in zastran povzdige kmetijstva v obče; toda način, po katerem se to godi, je na eni strani predrag, na drugi pa ne prav praktičen. Vsakakor so pa vladne namere jako hvalevredne in s časom se bodo gotovo tudi primernejše in uspešnejše izvrševale.

Mi bomo imeli v našem listu večkrat priliko naglašati, kako bi se imeli ljudski učitelji v kmetijstvu izobraževati, da bi mogli po tem uspešno kot jogri med kmeti in v njihov prid delovati, in kako naj bi se ljudske šole uravnale glede kmetijskega podukâ, da bi se uže otroci sprijaznili in seznanili z vsem najpotrebnejšim, kar vtegne naše kmetijsto na višo stopinjo pamakniti.

Tudi naši čast. g. duhovniki, nameščeni med ljudstvom, bi v tem oziru za ljudski materjalni blagor lahko mnogo storili. Njih beseda je posebno veljavna med prostim ljudstvom in zato bi bil tudi njih poduk gotovo izdaten, ako bi se po izgledu slavnoznanega rajnkega Vertovca v tej zadevi nekoliko potrudili. Se ve, da kedor hoče učiti, mora sam poprej podučen biti. Omikanemu človeku je pa laže pridobiti si potrebnih znanosti in jih po tem širiti, ako bere, opazuje in skuša in to, kar je

Digitized by Google

na zanesljivi podlagi poizvedel drugim naznanja in kaže. V tem oziru se naš list čast. g. duhovnikom tem bolje priporoča, ker nema nobenih političnih tendenc in tudi ne kakoršnih koli postranskih namer, ampak edino to, širiti kmetijske znanosti med slovenske kmetovalce, pospeševati materjalni blagor našega naroda.

*
* *

Kamor se človek ozre, povsod zapazi velike pomanjkljivosti in napake v kmetijstvu. Obdelovanje zemlje nam jih kaže posebno veliko. Govorimo tedaj naj prej o tem.

Dobro obdelovana zemlja zamore dosti roditi, slabo obdelana pa prinaša pičle in večidel revne pridelke. Vsak kmetovalec mora skrbeti, da kolikor mogoče veliko pridela in da si z dotičnimi dohodki posestvo zboljša in sčasoma povekša. Kedor ne zna svojih polj, senožeti in druzega posestva tako oskrbovati, kakor vednost zahteva, ne more nerodovitnih zemljišč v rodovitna spreminjati, ne more si tudi nič prihraniti, mariveč dela dolgove in na zadnje, na mesto da bi si premoženje povekšal, primoran je kos za kosom prodajati. Nij zadosti, da vemo, kako se ena rastlina obdeluje, to moramo vedeti gledè vseh, katere se pri nas lahko pridelujejo; kajti kakor ste si na primer rastlini rež in oves različni, tako zahtevati tudi različno obdelovanje; preveč zrahljana zemlja ne ugaja nja rasti, pa tudi v premalo zrahljani zemlji se nečeti dobro obnašati. Vsaka rastlina si dobiva potrebnega živeža iz zraka in iz zemlje. Mislimo si eno rastlino n. p. nemško deteljo (lucerno) : ona ne obrodi dobro, ako nema zrahljanih tal in sicer globokejše, ko naša navadna žita. Nemška detelja sega sè svojimi korenikami po več čevljev v zemljo in srka si po njih potrebni živež; še več pa ko iz spodnjih dal si zamore iz zraka živeža dobiti. Iz zemlje, ki jo navadni plug preorje, živi se le toliko časa, dokler so njene korenike kratke; kedar se pa one podaljšajo, srka ž njih pomočjo samo iz spodnjih tal in po perji iz zraka potrebni živež. Ako se lucerni v jeseni globoko ne preorje, ne more prvo leto sè svojimi korenikami v tla, to je ona se slabo vkoreniči in po tem je tudi košnja revna. Na Slovenskem ima morda Vipavska dolina najugodnejša tla za lucerno; ako ji tu še z oranjem dobro postrežejo, lahko 12 let izvrstno raste.

Veliko plitvejše se orje ovsu, kateri, na pravo mesto sejan, prav dobro obrodi. Kakor se za posamezne rastline različno orje, tako so tudi različna dela pri rasti posameznih rastlin. Lucerna se spomladi prevlači, rež se mora na peščenih tleh povaljati, na težkih tleh se mora rež včasi spomladi valjati, včasih pa nasprotno z brano prevleči. Kedaj se to ali uno dela, ravnati se je po razmerah. Kar se tiče gnojenja, najvažnejšega opravila, naj danes le toliko omenimo, da nekaterim rastlinam, n. pr. turšici, nikoli zadosti ne nagnojimo, druge pa ne marajo frišno gnojene njive.

Pri gnojenji se mora tudi na to gledati, da se tisti rastlini gnoji, katera v frišno nagnojeni njivi najrajše in najbolje obrodi.

Za obdelovanje zemlje treba pripravnega orodja. Če ogledujemo naše kmetovalce, kako sè starodavnim plugom sebe in živino mučijo, po njivi sem ter tja prevračajo, poganjača na vse grlo zdaj na desno zdaj na levo komandujejo, se nam nij nikakor čuditi, da so kozolci po žetvi tako slabo obloženi, ker veliko plugov ne orje, ampak le trga in rije. Našemu kmetovalcu manjka spoznanja in dobrih izgledov. Prav tisti, kateri bi mogli in morali izgledno kmetovati, mi menimo naše grajščake in veče posestnike, so večinoma mlačni, malomarni, in ne vidi se pri njih nič izglednega, kar bi imel priprost kmet in manjši posestnik posnemati.

Na umno kolobarenje v poljedelstvu se skoro nikder ne misli; a največ se morda v tem greši, da se v jeseni zemlja premalo obdeluje, kar posebno jara žita v rasti zelo zavira. Nevednost v obdelovanji zemlje je kriva, da žita v jeseni potonijo, da v zimskem času pozebejo, ali da je mraz in voda spomladi hudo poškodujeta; kar še ostane na polji, nij več gospodarjevo, ampak gosposkino, ker gre za davke.—Če nij orodje pripravno, se potrebuje za dotično delo večih močij in ravno te mora kmetovalec plačevati. Kedar je plug dober in se pravilno orje, ne treba dveh ljudi; s parom volov ali konj orje lahko in vlači en sam človek. Tukaj bi se tedaj lahko mnogo prihranilo; a sè sedanjim plugom in smešnim oranjem nij drugače mogoče, nego da se potrati veliko več moči, časa in truda in da se pri vsem tem delo površno in slabo opravlja. Na Notranjskem orjejo s tremi pari in pri tem delu morajo biti trije delavci. Tako oranje pobere strašno denara in vendar se nikomur preveč ne zdi, vsaj je nečejo opustiti.

Zemlja se mora dobro obdelovati. Za to nij prav, da se na primer na isto zemljišče vedno žito seje. Dokler ono rase, ne moremo zemlje obdelovati. Treba tedaj da sè sejanjem žita od časa do časa prenehamo in sejemo ali sadimo take rastline, katere moramo med rastjo okopavati. Take rastline imenujemo okopavine; njih pridelovanje je najdraže, ker jim moramo pogostoma zemljo rahljati. Tako moramo na primer krompir in turšico med rastjo po enkrat ali večkrat okopavati in po dvakrat osipati. To delo stane mnogo, ker je domačih ljudi premalo in so deninarji dragi. Za to nekateri rajše ne sejejo takih okopavin. Ko bi pa kmetovalec spoznal, da se okopavanje in osipanje sé živino in s primernim orodjem veliko cenejše opravlja, bi si morda vendar omislil tako orodje, če ne sam, pa v družbi s 3 ali 4 sosedi. Orodje za okopavanje in osipanje nij drago in kedor je rabi, okoplje lahko z enim konjem vsak dan 3 do 4 oralov krompirja in osipa $2^1/_2$ do 3 orala turšice.

Koliko stane kmetovalca, ko mora spomladi kepe raztepati na njivi, na kateri hoče lan sejati? Namesto da bi bil njivo za lan uže v jeseni preoral in bi ona nepovlečena ležala, da bi mraz kepe razdrobil, preorje jo še le spomladi, ko se zemlja

Digitized by Google

še nij posušila. Vsled tega se naredijo kepe, katere treba z matiko ali drugim orodjem razbijati. V mokrih letinah so navadno težke brazde, na težkih tleh so neizogibljive; prekopavanje brazd pa pobere mnogo delavcev in tedaj tudi mnogo denara. S pripravnim orodjem, to je z dobro, železno brano in valjarjem sè žeblji bi to delo veliko cenejše opravili. Brazde in kepe se s tem orodjem dobro in z malimi stroški razrahljajo in povlačijo. Plug za okopavanje in osipanje krompirja in turšice, valjar sé žeblji in mnogo druzega koristnega in potrebnega poljedelskega orodja, naj bi si sosedni manjši posestniki in kmetje v družbi ukupili in rabili in tako naj bi tudi za popravljanje tega orodja v družbi skrbeli. Če bodo tako ravnali, prihranijo si veliko truda in denara,—polja pa bodo boljše obdelovana in bodo dosledno tudi obilnejše pridelke rodila.—

Živinoreja in planinarstvo.

Spisuje Th. Hitz.

Mnogokrat slišimo, koliko si prizadevajo kmetijska društva in drugi zavodi, da bi domačo govejo pleme s tem zboljšali in deloma izpodrinili, da boljša plemena v zvunanjih deželah nakupujejo in je ali nespremenjena redè ali pa z domačimi parijo in tako prirejene živali dalje redijo. Po tem načinu so v raznih deželah, kder se s živinorejo bavijo, v resnici uže lepe uspehe dosegli, to moramo priznati; toda pri vsem tem naj opozorimo na neko nepriličnost, katera se pri tem ravnanji pogostoma vriva in ta je, da ne pozvedujejo poprej in se ne prepričajo o vrednosti domačega plemena, ampak da je kar na vrat na nos obsodijo ter po drugem segajo. Če priznavamo, da so se z vvažanjem boljših plemen in s tem, da so se ona z domačimi sparila, lepi uspehi dosegli, smemo z enako pravico trditi, da se je mnogo storilo in doseglo in morda še več, kakor po prvem načinu, z rejo domače živine, če so se v ta namen izbirale boljše plemenske živali, ter se pravilno krmile in oskrbovale. V tem oziru nam daja lep vzgled Švica in posebno Bernski kanton, kder rede po vsem svetu znano Sinentalsko pleme, kateremu ne občrstvujejo krvi z vpeljavo drugih plemen, ampak je ohranijo čisto, nespremenjeno.

Se vé, da se nahajajo tudi taka živinska plemena, katera dajajo tako pičle pridelke, da bi se prav brez vse škode povsod iztrebila. V obče se je pa živinoreja do zdaj tako prezirala, da skoro še ne moremo nobenega plemena določno obsojati. Znameniti veljaki so uže izrekli, da postane govedo to, kar hočemo iz njega narediti, ali z drugimi besedami, če je razumno krmimo in oskrbujemo, dosežemo lahko neverjetno velik uspeh. To dvoje je neogibno potrebno, če hočemo, da nam bo dajala živinoreja izdatne dohodke. A prav v tem oziru je pri nas še prav žalostno. Mi imamo žalibog kravo tako rekoč kot potrebno zelò pri hiši, kot gnojno tovarno (fabriko) za naša polja. Naši kmetje strežejo živini večidel tako, da se jasno vidi, da se brigajo bolje za obilo gnoja, nego za zdravje in uspešno rejo živine. Zapirajo krave v hleve, katere, če gre po sreči, vsak mesec enkrat osnažijo in uboga žival ostane tako dolgo v tej umazani, zaradi premalo stelje mnogokrat mokrotni in blatni ječi, dokler je pomlad in poletje ne rešita, da se na travnikih in planinah prezrači. Tudi kar se tiče krmenja, moramo opaziti, da se to pogostoma nepravilno in brez pravega razuma opravlja. Nekateri krmijo premalo, in teh je velika večina, nekateri pa tudi preveč.

Tega pač ne treba dokazavati, da mlečna krava, če se ji zadosti ne poklada, ne more veliko dobička dajati, ker to uže vsak sam lahko razume. Toda da krava, katero preveč krmimo ter ji prepogostoma in neredno pokladamo, ne more piče popolnem použiti, o tem bi morda vendar hasnilo nekoliko poduka.

Krava prežvekuje, za prežvekovanje pa potrebuje časa in miru in to posebno po zimi, ko se ji navadno le suha piča, seno, poklada, za katero treba več časa, da se dobro prebavi. Če se pa 5 do 6 krat na dan poklada, je nemogoče, da bi vso pičo dobro použila, ker manjka časa in miru za prebavanje. Mnogi živinorejci priznavajo, da 6 kratno krmenje na dan ne more ugajati, trdijo pa, da je najprimernejše živini trikrat na dan pokladati. Mi bi pa po zimi, če se sé senom in slamo krmi, le vsak dan dvakrat pokladali in sicer zjutraj in zvečer. Tako je med enim in drugim krmenjem zadosti in sicer enako dolgo časa, da živina lahko prebavi in najboljše použije položeno pičo. Kedar se pa ne krmi samo sè senom in slamo, ampak tudi z rezanico, peso ali burgundsko repo, s krompirjem, repo i.t.d. takrat je uže dobro, da se tudi o poludne poklada.

Planinarstvo. Visok sneg pokriva hribove in pašniki in planine počivajo, da se okrepčajo za pomlad in poletje, ko bo treba preživeti z novo, zeleno pičo črede, ki se na pašo priženejo. Mati narava kaj modro skrbi, da zakrije pašnike tako dolgo pod snežno odejo in da jih tako ohrani, da jim je po tem mogoče zgubljene raščne moči oživeti in okrepiti. Planinam in pašnikom je tako krepčanje potrebnejše, nego travnikom in poljem, kajti njim se kaj malo tega povrne, kar jim živina s paśo odtegne. Celo poletje so govedi, ali ovce in koze na njih, te pa odtezajo po svojem mleku, po rašči, po masti in mesu, katera pridobijo, prav mnogo snovi, ki se jim nikakor ne povračajo. To je pač čudno, kako isti kmetovalec, kateri v dolini tako skrbno gnoj nabira in napravlja, to skrb na planini čistoma zanemarja. Ali zmeče gnoj v kako lukinjo, ali ga pa, kar je še slabše, pred hlevom nakopiči, kder se potem raznovrstni plevel zaplodi in nesnaga dela. Kako veselo bi po tem gnoji trava rasla, ako bi ga po medli planinski grivi razpeljal ali raztrosil. Planinarji, hajd! ne ustrašite se truda, ampak poskn-

Digitized by Google

site si napraviti male planinske senožeta in videli bodete, kako bogati zakladi so zakopani v vaših planinah, kder vam do zdaj neporabljeni leže. Saj ne stane mnogo truda: Pastir izvozi ves gnoj, kolikor se ga v hlevih v planinskem času nabere, v eno jamo na kup; planinarji (posestniki planin) pridejo v jeseni in v enem ali dveh dneh ga razdele in raztrosijo po raznih pašnikih. Če to store, naj bodo zagotovljeni, da se jim mali trud uže v prihodnjem letu obilo povrne: zrasla bode tako gosta trava, da je bo živina vesela, a še veselejši bode potem planinar obilega, mastnega mleka.

Goveja kuga.

Živinoreja je glavni del splošnega kmetijstva in če jo umno opravljamo, nam daja obilo dobička. Korist in potrebo domače živine ne le za kmetijstvo, ampak tudi za obrtnije in trgovstvo in za življenje sploh, poznamo vsi in za to bomo tudi vsi po vrednosti cenili važnost vprašanja: kako se obraniti najhujšega sovražnika živinoreje—živinske kuge?

Kako nevarna je ta strašna bolezen, kako naglo se širi in brez usmiljenja hleve prazni povsod, koder se prikaže, to vedo naši kmetovalci in za to mora vsakakor njih skrb biti, da vse store, kar koli je mogoče, da ji pot zapro v svojo vasi. Mnogo se je uže pisarilo o živinski kugi, a zdravila zoper njo nij še nikdo iznašel. Vse, kar se je do zdaj v tem oziru spoznalo in sklenilo, so nasveti, kako imajo živinorejci ravnati, da svojo živino pred to boleznijo obvarujejo. Ker tedaj zdravil ne poznamo, hočemo govoriti nekoliko o kugi sami in o preservativnih pripomočkih zoper njo.

Goveja kuga je doma v Aziji; v Evropo se je priklatila še le v teku sedajnega stoletja in tu obiskuje pogostoma posamezne države in dežele. Tudi uboga Slovenska jo je uže tu pa tam hudo občutila. Iz Rusije so jo zatrosili v Turčijo in od tod k nam, zato jo imenujemo mi tudi turško govejo kugo.

Goveja kuga je nalezljiva bolezen, od bolne govedi se zatrosi na drugo zdravo govedi in tudi ovce in koze jo lahko dobijo. Okužena živina pocepa v 5 do 10 dneh. Tudi veter prinaša okužen zrak v neokužene kraje, v katerih se po tem lahko bolezen vname. Kuga se lahko po dlaki, krvi, mesu, scavnici, blatu, parkljih, koži in po vsakem udu bolne živine preseli na zdravo. Tudi ljudje jo prinašajo na obleki iz okuženih krajev v zdrave. Za to bi moral biti vsak živinorejec zadovoljen in vlado v tem podpirati, da se okuženi kraji kolikor mogoče ločijo od zdravih s kordonom ali zaprtijo.

Kako se spoznava kuga na živini? Bolezen se ne pokaže precej, ko se živina okuži, ampak še le 4 do 10 dni kasneje; začenja z mrzlico, katera trpi samo $^1/_4$ ure. Prvi ali drug dan zapazimo, da je živina klaverna, nekako vtrujena, resasta, da uživa malo, pobeša glavo, suho pokašljuje, se ji solzijo oči, neredno prežvekva, hitreje sope, mleko izostane, prav poredkoma ščije, in da je nje blato suho. Drugi dan so vsa ta znamenja še očitnejša. Treči dan je živina uže tako bolna, da zelo težko stoji, ali pa uže več ne ustaja; ušesa so sedaj mrzla, sedaj vroča in prav takò noge, večkrat se ozira nazaj, ne mara jesti, blato postaja mehkejše ali celo tekoče in smrdljivo. Ko izmetava blato, se napenja in hrbet se ji krivi kviško. Četrti in peti dan, če še živi, lije se neprenehoma iz nje zelenikasta smrdljiva, včasih s krvjo namešana voda; kašelj jo hudo trpinči, iz nosa in oči se cedi krmiželj in se strjuje; ustajati ji nij več mogoče.

Okužena živina ozdravi redkokrat in če se ta sreča pripeti, odjenjajo polagoma navedena znamenja bolehnosti. Goved začenja nekoliko prežvekavati, driska in mrzlica ponehujeti in bolezen se zgubi v 14 dneh. Toda računiti se sme, da jih ozdravi izmed 100 okuženih živali morda 5, 95 jih pogine.

Živina ne dobi kuge sama od sebe, ampak se je naleze od uže okužene in to neposredno ali posredno. Zdrava goved se namreč okuži, če pride z okuženo v dotiko, ali po okuženem zraku, katerega zanese veter iz okuženih krajev v zdrave; pa tudi vse to, kar prihaja ali se prinaša od okužene živine, zatrosi lahko bolezen med zdravo.

Živine, katera je uže enkrat kugo prestala, se drugikrat več ne prijema, tudi telet od takih krav in bikov, ki so kugo prestali, se rada ne loti. Najrajše se kuga prijema hribovske govedi, katera se tudi teže ohrani pogina. Ogrske dolgorogate govedi se kuga tako rada ne loti, ko drugih in kedar zboli, kugo laže prestane. V krajih, katere goveja kuga pogostoma obiskuje, bi bilo gotovo boljše, ako bi redili ogersko in podoljsko živino, katera nij v tem oziru tako nevarna, kakor holandska in švicarska.

(Dalje prihod.)

Kako se vinski drožje sačijo.

Mlado vino (mošt) je o času, ko ga v sode natočimo, gosto, motno, sčasoma še le postane redko, čisto, in vinorejci rečemo potem: vino se je očistilo. Ako pa čisto vino pretočimo, kar se godi o času presnemanja, najdemo na dnu prav za prav vampu sodaneko redkemu močniku podobno tvarino, kateri pravimo drožje. Drožje obstoje iz dveh glavnih delov, prvič iz nekih mehurčkastih telesec, katera so vsled vinskega kipenja ali vrenja v moštu nastala, in drugič iz vina. Mehurčkasta telesca imenujejo nemški vinorejci, „Hefe“, da jo razlikujejo od cele zmesi—kateri pravijo „Lager“. Tudi mi hočemo ta telesca posebno krstiti, ter jih kvasice imenovati. V prejšnih časih so se drožje skora povsod zavrgli, v najboljšem slučaji na gnoj zlili. Dandanes prav redko kje tako nespametno ravnajo; kajti povsod so prišli vinorejci do dobrega spoznanja, da je veliko koristnejše drožje kuhati ali žgati, da dobimo alkohol—vinski cvet—ali pa v glavna dva

Digitized by Google

obstojna dela razkrojiti, da izcedimo iz njih vino, kolikor ga obsegajo. Prvo se vrši s pomočjo posebnih, obče znanih kotlov, katere imenujemo žganjarske kotle; drugo pa s pomočjo sačenja, ali pa tudi—to pa še le v najnovejšem času—s pomočjo stiskanja, prešanja. Pustimo za zdaj stiskanje ali prešanje drožij na strani, ter se seznanimo najprej sè sačenjem. V Vipavi, na Primorskem, in najbrže po vsem Italijanskem loči se vino od kvasic, sačijo se drožje po prav priprostem načinu. Vsa priprava, katera se v to potrebuje, obstoji iz dveh delov; iz primernega kola in primerne vreče ali žaklja. Podoba 1. kaže obadva dela. Kol *a* je 5 do šest čevljev dolg, poldrug, do 2 palca debel. Vreča je čisto navadna platnena—v podobi vidimo jo v preseku—4 čevlje dolga, čevelj široka. Kolu narezana je na spodnjem koncu pri *e* majhna glavica, pri črki *d* par palcev pod od glavice merjene dolgosti vreče—ima pa tudi 2 do 3, kaka dva palca druga od druge oddaljene, četrt palca globoke, okrogle zareze. Na gornjem koncu kola, je ali lesena—bodisi naravna ali pa umetna—kljuka, ali pa, kar je gotovo najboljše, železna kljuka *b*.

Pod. 1.

S to pripravo sačimo tako le: Najprej pripravimo vrečo s tem, da jo dobro v vodi speremo ter izvijemo. V tako pripravljeno vrečo vtaknemo koj spodnji konec ali glavico kola, katerega smemo zdaj že kljuko imenovati, in na njo privežemo z močno beko, vrbo, dno vreče; to pa tako, da pride kljuka kar le mogoče v sredo dna. Oboje skupaj postavimo na to v kako bolj široko posodo—breto—v kateri pričnemo kljuko po koncu držaje, vrečo z dobro premešanimi drožji polniti. Napolnimo jo blizo do vrha, le 4 do 5 palcev jo pustimo prazno, in to v ta namen, da ta prazni del, pri *d* z bekami na kljuko privežemo. Že navedene zareze na kljuki so za to dobre, da lahko vrečo trdno privežemo, da se ne more doli zmuzniti. Tako napolnjeno in privezano vrečo obesimo konečno s pomočjo kljuke *b* na kako ranto, ali pa v strop kleti—hrama—zabito kluko tako visoko, da lahko pod njo še kako posodo podstavimo; in delo je skoro da končano; kajti komaj smo vse to storili, prične že vino—sačnja—v podstavljeno posodo curljati. V pričetku se odteka res da nekoliko motno vino, katero se posebej dene; a k večemu v 3 minutih prične pa popolnoma čisto teči. Tako sačijo se drožje naprej, in v dveh ali vsaj treh dnèh so uže tako dobro izsačene, da vina nič več ne odteka; to posebno, ako ne zamudimo vrečo nad drožjami večkrat h kljuki privezavati, kajti če vez zmirom niže pomikamo, se vino naglejše iz drožij odceja. Tako od kvasic ločeno vino, je kakor že rečeno, popolnoma čisto, vendar je pa tudi zaradi počasnosti, posebno pa še zaradi vedne velike dotike sè zrakom prav pustega okusa in skoro brez vse moči. Za to pa nij takò pridobljeno vino—vsaj samo za sè ne—za prodaj, ampak le bolj za domačo pijačo. Ta okoliščina ne priporoča posebno tega načina in tudi nij naš namen, da bi ga mi priporočali; navèli smo ga mariveč le zaradi tega, da tisti slovenski vinorejci, kateri svoje drožje drugače sačijo, zvedò, kako se to v Vipavi dela; drugič pa tudi za to, ker se tem nepriličnostim,—to je kasnemu sačenji in pa preveliki dotiki sačnje sè zrakom—prav lahko z majhnimi stroški v okom pride in priprava tako preustroji, da postane posebno za malega posestnika prav dobra.

Taka zboljšana priprava za sačenje pa nij morda nova iznajdba, ona se rabi uže dolgo in kaj menite, kde? V skoro da zadnjem kotu Vipavske doline, v Senoboru. Tam jo imajo, pa se nij nikamor drugam razširila, kakor se to godi z marsikatero drugo koristno pripravo, katero nahajamo tu pa tam med kmetujočim ljudstvom. Malomarnost je vsega tega kriva in nič druzega. Senoborski način sačenja je kaj praktičen, za to naj ga nekoliko pojasnimo. Kljuka in vreča ste prav taki, kakoršni uže poznamo. Tudi se vreča enako okoli kljuke privezuje, kakor smo zgorej popisali. Navadno Vipavsko sačenje se razločuje od Senoborskega, kakor podoba 2 kaže, v tem, da pripravljene na kljuko privezane vreče, ki se ima z drožji napolniti, ne devamo v katero koli posodo, ampak v posebno, navadni pinji podobno kiblico (dežo.) Ona je v luči 34 palcev dolga, zgorej je 6, spodej 18 palcev široka. Z drožji napolneno vrečo, privežemo kakor pri navadnem načinu—h kljuki in na vse zadnje obesimo kljuko z vrečo in kiblico vred na kak visok predmet. Sačenje prične se tudi tukaj v kiblici koj, nadaljuje se pa z veliko večo hitrostjo kakor po navadnem načinu, kajti teža kiblice pritiska od zgoraj na drožje, ona pride torej v poštev. Posebno gre sačenje potem veliko hitreje iz pod rok, kadar se je že precej vina (sačnje) na dnu kiblice nabralo, kajti tudi njegova teža pritiska kaj uspešno na drožje v vreči. Vino se ne more med sačenjem zvešati, kajti vreča zamaši kiblico na vrhu, in vsled tega ne pride vino, ne ko se odteka, pa tudi potem ne, ko se je že na dnu kiblice nabralo, v škodljivo dotiko sé zrakom.

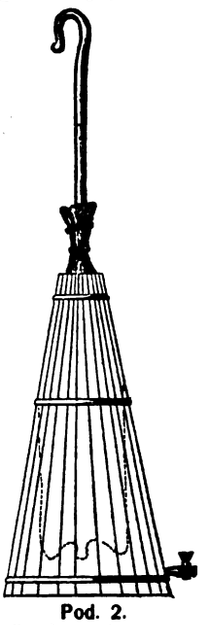
Pod. 2.

Če tako sačimo, nam pa tudi ne treba vreče nikoli prevezavati, kar je pri prvem načinu zelo nadležno. Čemu bi se tukaj prevezavalo, ko uže teža kiblice in vina na drožje pritiska? Tudi ne treba vina, sačnje, večkrat odjemati, ker je pustimo lahko brez vse škode toliko časa v kiblici, dokler so drožje izsačeni, in po tem še le je odtočimo po pipi, ki je spodej na kiblici napravljena.

Vse te prednosti Senoborskega sačenja dokazujejo, da je mimo navadnega, Vipavskega, zares izvrstno in vredno, da je našim vinorejcem priporočamo. Uredništvu vinorejskega časnika „Weinlaube“, kateremu smo pred kratkem popis Senoborskega sa-

Digitized by Google

čenja z dotičnimi podobami poslali, zdelo se je nekoliko nepraktično, za vsako vrečo posebej kiblico napravljati. Ono je objavilo vsled tega drugačno pripravo, pri kateri zadostuje za več vreč skupaj ena sama kibla, prav za prav en celi sod. Podoba 3 nam kaže tako pripravo, katera obstoji iz treh delov in ti so: 1. po koncu postavljen sod, zgorej brez dna; 2 na sod postavljena veča posoda, katero hočemo lij imenovati 3. več ozkih, pa prav dolgih, ne platnenih, ampak bombažastih (kotoninastih) vreč. Te so tako vložene v dno lija, da se lahko preč vzamejo in zopet trdno vložijo.

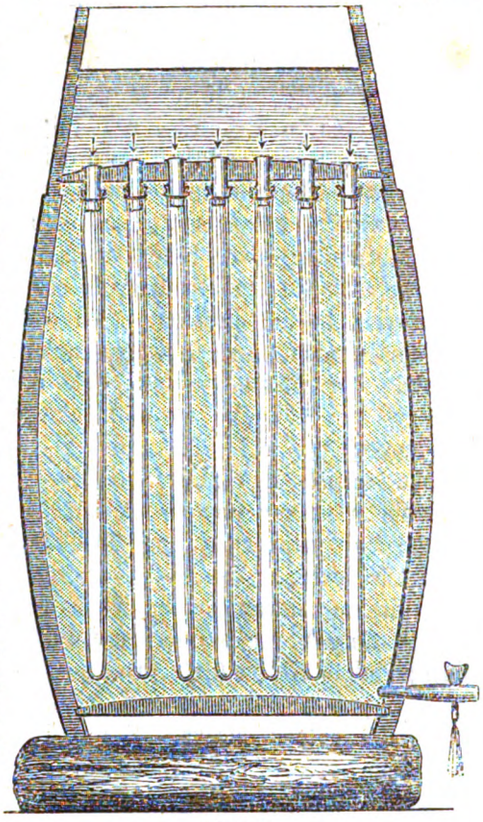

Pod. 3.

S to pripravo se sači tako-le: Lij se postavi z vsemi vloženimi vrečami vrh soda, na to se vlivajo drožje tako dolgo, dokler je lij z vrečami vred napolnjen. Vsled drožijne teže se vino skozi vreče izceja in se nabira na dnu soda, od koder se po pipi odtoči.

Navadnemu načinu, po katerem sačijo Vipavci, smo očitali dve glavni napaki, to je, da gre delo počasi in da se po njem vino zveši; a prvo napako, počasnost, ima gotovo tudi sačenje, kakoršno priporoča „Weinlaube," kajti tu je edina teža drožij, katera vino iz vrečev iztiska, po Senoborskem načinu se pridružuje pa drožijni teži tudi teža kible in vina, ki se je v njej nabralo. Ta združena teža pospešuje, da se vino naglejše iz vrečev izceja. „Weinlaubina" priprava je tudi preobširna; mali posestnik je sploh ne more rabiti, veči posestnik pa takrat ne, kar se pogostoma primeri, kedar ima le malo drožij sačiti. Mi tedaj ne moremo priporočati te priprave, Senoborski pa želimo, da bi se kmalo in povsod med našimi vinorejci razširila.

R. Dolenc.

Razne kmetijske vesti.

Dr. E. H. Costa, podpredsednik c. k. kmetijskega društa v Ljubljani i. t. d. je umrl 28. januarija t. l. v svojem 43 letu. Bil je mož odlične učenosti in za gmotni blagor dežele neutrudljivo delaven. Bodi mu zemljica rahla! —

Državni proračun za l. 1875, kolikor zadeva kmetijsko ministerstvo.

Stroški:	redni gl.	izvanredni gl.	skupaj gl.
1. Centralno vodstvo	350.000	— —	350.000
2. Kmetijski in gozdnarski poduk.	142.500	55.000	197.500
3. Kmetijske in gozdnarske poskušnje	61.400	9.300	70.0000
4. Deželna kultura .	— —	530.000	530.000
5. Oblastnije za nadzorovanje in povzdigo deželne kulture .	15.8000	——	158.000
6. Rudarske oblastnije	196.000	3.500	199 500
7. Rudarska učilišča	72.000	6.500	78.500
8. Državna kobilišča	335.000	70.000	405.000
9. Državna žrebišča:			
a. Oskrbništveni in upravni stroški . .	887.000	— —	887.000
b. Nakup žrebcev .	250.000	100.000	350.000
10. Povzdiga konjereje	137.000	30.000	167.000
11. Gozdnarstvo in domenstvo:			
a. Gozdnarska in domenska vodstva . .	314.000	3000	317.000
b. državni gozdi in domene	2.908000	— —	2,908000
c. Nove stavbe in sestva	— —	139.000	139.000
d. Zemljemerski stroški, odkupilo servitutov	— —	100.000	100.000
12. Rudnije	4.436.000	-- —	3,436.00
Nove stavbe in druga dela	— --	380.100	480.100
Nakup novih posestev	— —	10.000	10.000
skupaj	10.246.900	1.436.400	11.683.300

Dohodki:	redni gl.	izvanredni gl.	skupaj gl.
1. Kmetijska in gozdnarska učilišča . .	4.260	— —	4.260
2. Kmetijske in gozdnarske poskušnje .	6.100	— —	6.100
3. Deželna kultura .	1.500	— --	1.500
4. Oblastnije za nadzorovanje in povzdigo deželne kulture .	1.570	— —	1.570
5. Rudarske oblastnije	2.600	— —	2.600
6. Rudarska učilišča	770	— —	770
7. Rudokopne davščine	294.500	— —	294.500
8. Državna kobilišča	149.700	4.790	154.490
9. Državno žrebišče .	189.500	— —	189.500
10. Gozdnarstvo in domenstvo:			
gozdnarska in domenska vodstva . .	4.700	— —	4.700
državni gozdi in domene	4.420.000	12.300	4.432.300
11. Rudnije	5.939.200	— —	5.939.200
skupaj	11.014.400	17.090	11.031.490

V. svilorejski mednarodni kongres. 28. januarija t. l. so se zbrali v Milanu udje odbora, kateri ima pripravljati tvarino in odločiti, kar treba za prihodnji svilorejski mednarodni kongres. Posvetovali so se o poskušnjah, katere naj bi s posebno pozornostjo delali svilorejci v svilorejskih dobah l. 1875 in 76.

Pri tej priliki so se vvrstila sledeča glavna vprašanja v program prihodnjega zbora:

Digitized by Google

I. Poskušnje gledè okoliščin, katere uplivajo na zdravje sviloprejk v času, ko se redé, ko se seme pripravlja in hrani—in to s posebnim ozirom na bolezni, po katerih sviloprejke ohlabevajo (postajajo vele.) II. Poizvedbe o poglavitnem fisičnem nagibu, vsled katerega se morejo črviči nepravilno (nenormalno) naglo izvaliti iz jajčic letne sviloprejke.—III. Terminologija v italijanskem jeziku in v drugih o vsem, kar zadeva bolezni sviloprejk.

V programu je prav na drobno razloženo, kako naj se poskušnje delajo in za to je vsakemu svilorejcu mogoče z lastnimi pozvedbami pripomoči, da se dotična vprašanja uspešno rešijo.

Odbor bo po končani svilorejski dobi leta 1876. konečno sestavil program 5. mednarodnega kongresa svilorejcev, ki bode zboroval v Milanu v jeseni l. 1876. V program bode sprejel samo taka vprašanja, ki bodo vsled narejenih poskušenj tako razjasnjena, da se bo moglo o njih določno sklepati. Svilorejci, kateri želijo dobiti program prihodnjega svilorejskega kongresa ali pa pojasnila o tej zadevi, naj se obrnejo do vodstva c. k. svilorejskega poskuševališča v Gorici.

Vinorejska skrivnost. Nek Mih. Hauck, po rodu Nemec, ki pa uže nad 30 let v Italiji živi, je razglasil po vseh ital. kmetijskih listih skoro neverjetno vest, da je iznašel sredstvo, po katerem se novo vino v istem letu, ko se pridela, do konca decembra popolnoma očisti in dobi vse lastnosti starega vina, katero se nikakor ne skazi, če se je po morji prevaža in prestane sploh vse vrmenske in klimatične premembe. Iznajdec trdi, da dožene to čiščenje brez kakoršnih koli škodljivih pripomočkov in da pri tem vino, naj je belo ali črno, prav nič ne izgubi glede dobrote, okusa in naravne moči. Te skrivnosti pa ne razodene zastonj, ampak za m i l j o n frankov. On pozivlja italjanska kmetijska društva, naj mu ta znesek naberejo, po tem objavi svojo iznajdbo, katera mora obogateti celo Italijo, kder toliko vina pridelujejo, pa ga zaradi nestanovitnosti ne morejo prevažati kamor koli po morji, ni prodajati po spodobno visoki ceni.

Italijanski vinorejski strokovnjaki dajajo Hauck-u izvrstna spričevala gledé njegove neomadeževane poštenosti; a o iznajdbi si ne drznejo izreči določne sodbe; priznavajo samo, da tudi najnavadnejša vina zares uže v prvem letu tako izčisti, da postanejo vedrejša, kakor katerakoli druga vina v tamkajšnjih deželah. Sicer ne vedo ali čisti H. vina po kemični ali po mehaniči poti.

Tudi prof. M o n á, kot vodja vinstveno — kemične postaje v Gorici je dobil majhno botiljo tacega vina, katero je podvrgel natančni kemični preiskavi. Toda ta preiskava, katera je na drobno popisana v „Atti e Memorie“ goriškega kmet. društva, je pokazala, da si lepa Italija ne sme obetati posebno velikega bogastva od Hauckove iznajdbe. Bomo videli, kaj porekó drugi italijanski Enokemiki. —

Kako se z mahom zaraščene senožeti očistijo? V ta namen smo slišali uže mnogo pripomočkov nasvetovati, a skoro vsi so predragi, ali pa se dajo težko izvršiti. Malo dela in stroškov nam bo prizadelo, če bomo tako-le ravnali. Precej ko sneg skopni in se zemlja na vrhu malo otaja, prevlečimo dobro z mahom zaraščene senožeti sé železno brano. Ona izruje iz zemlje mnogo mahu, ki se po tem na kup spravi in sežge. Če to delo vsako pomlad ponovimo, bode mah v malih letih iz naših senožeti popolnoma iztrebljen.

Kedor pa hoče mah v dveh letih iz svoje senožeti iztrebiti, naj spomladi tako senožet z neugašenim, v moko zdrobljenim apnom poštupa, dobro sé železno brano prevleče, nabran mah sežge in senožet, če mogoče, nekoliko z gnojnico zalije. Na mesto apna se tudi gips prav dobro obnese.

Da na senožetih, ki so z mahom zaraščene, trava rada ne rase, to ve vsak kmetovalec; take senožeti so večinoma mokre in prav za to jim apno in gips posebno ugajata. Kedor ne verjame našemu nasvetu, naj poskuša to, kar priporočamo na manjšem prostoru. Če bode tako ravnal, bo dotični kos senožeti prav v kratkem času popravil.

Kako se pokončujejo ščurki? „Steierischer Landbote“ štv. 2 l. 1874 svetuje ta le pripomoček: 1 del v moko stolčenega borača (borax Na02 B03), ki se dobiva v lekarnicah, 1 del neugašenega apna, 2 dela bele moke in 4 dele sladkorja. Najprej treba zmešati stolčen sladkor in moko skupaj, potem v moko zmleto apno in borač posebej, na zadnje pa vse skupaj. Tako napravljeni prah shranino na suhem kraji in zvečer ga denemo nekoliko na papirji na tak kraj, kamor hodijo ščurki. To ponavljajmo več večerov zaporedoma, samo na to moramo paziti, da pokrijemo dobro vse jedi, da ne pridejo ščurki do nijh.

Laže in prav zanesljivo polovimo ščurke v lonec, v katerega denemo kuhane leče in narežemo veliko surove čebule. Ta lonec postavimo zvečer na pripravno mesto, da morejo ščurki do večerje. Kedar se po noči zberejo črni gostje v loncu, pokrijemo ga naglo s pokrovjo, ki naj bo v ta namen na niti obešena. Ščurkom ste leča in čebula posebno preljubljeni jedi, za to se kaj radi na nje spravijo. Čebula jim je celò škodljiva. Ta pripomoček se kuharicam bolje priporoča, ker je snažen.

Pogozdujmo goličave! Na Goriškem in v Istri je mnogo goličav, katere bi se lahko sčasoma pogozdile ali pa sè sadnim drevjem nasadile. V ta namen obstoji v Gorici uže več let vladna drevesnica, iz katere dobivajo občine in privatni posestniki prav po ceni, pa tudi zastonj gozdna drevesca in sadne divjake.

Drevesca razne baže so prav čvrsta, za to priporočamo posestnikom golih zemljišč, naj si jih omislijo. Kedor jih želi po znižani ceni ali brezplačno dobiti, naj se obrne z dotično prošnjo do veleslavnega c. k. namestništva v Trstu.

Cene so te-le:

	navadna cena:				niža cena:			
Bor .	100 drevesc	—	gl.	50 kr.	—	gl.	25	kr.
Smreka .	„ „	—	„	50 „	—	„	25	„
Mecesen .	„ „	1	„	— „	—	„	50	„
Hoja .	„ „	2	„	— „	1	„	—	„
Divji kostanj	„ „	2	„	40 „	1	„	20	„
Javor .	„ „	1	„	20 „	—	„	60	„
Ajlant .	„ „	—	„	50 „	—	„	25	„
Jesen .	„ „	1	„	— „	—	„	50	„
Kristov trn	„ „	1	„	40 „	—	„	70	„
Akacija .	„ „	—	„	40 „	—	„	20	„
Lipa .	„ „	4	„	— „	2	„	—	„
Brest .	„ „	—	„	80 „	—	„	40	„
Pitan kostanj	„ „	2	„	— „	1	„	—	„
Oreh .	„ „	4	„	— „	2	„	—	„
Hruške .	„ „	1	„	— „	—	„	60	„
Jabelka .	„ „	—	„	80 „	—	„	40	„
Češplje .	„ „	1	„	20 „	—	„	60	„
Češnje .	„ „	6	„	— „	3	„	—	„

Napredek. Vipavci se začenjajo vrlo vnemati za kmetijski napredek. Nedeljski kurz na vinorejski šoli na Slapu obiskuje zdaj redno 16 kmetijskih naprednjakov. Le tako naprej!

Zoper garje pri konjih in goveji živini naj se rabi zeleno mjilo (žajfa), ta se v lugu raztopi tako da se naredi testo; s tem se garje vsak dan enkrat namažejo, a poprej treba vsakrat garjasto mesto z gorko vodo umiti.

Digitized by Google

„Rizling“, pridelek vinorejske šole na Slapu leta 1873, se kot izvrstna kapljica lahko prodaja.

Goveja kuga, se je prikazala ne davno v Povirji na Krasu v Sežanskem okraji. Preskrbelo se je vse, česar treba, da se ta neusmiljena sovražnica naših posestnikov dalje ne razširi.

V Lisacu in Rupi v isterskem okraji Volovsko, je kuga popolnem nehala. Zdaj so še več ali manj okuženi v Galiciji trije kraji, v Dalmaciji vas Ladjevac v Sebeniškem okraji, v Istri vasi Klana, Skalnica, Hrušica v Volovskem okraji, na Kranjskem Trnovo pri Bistrici v Postojnskem okraji.

V deželah ogrske krone, posebno na Slavonskem in Hrvaškem goveja kuga še precej hudo razsaja. Okuženih je več vasi Zagrebškega, Belovarskega, Križanskega, Varaždinskega in Reškega okraja. Tudi v hrvaško-slavonski granici je nekoliko vasi okuženih.

Državne podpore. Iz Goriškega nam piše prijatelj: Veleslav. c. k. ministerstvu za poljedelstvo se mora priznati, da rado podeluje podpore v povzdigo kmetijstva, ako se mu predlagajo v ta namen opravičene prošnje. V prvi številki „Kmetovalca“ je razložil dopisnik iz Gorice sè številkami, koliko podpor je dovolilo ministerstvo v zadnjih 6 letih za Primorsko. Največ je, se ve, da pobrala nova deželna kmetijska šola v Gorici. Za njo so bile dovoljene obilne podpore pogozdovanju, govedoreji in sviloreji. Če pomislimo, da obsega Primorsko eminentno vino-in sadjerejske dežele, se moramo prav čuditi, kako je to, da ste se vino-in sadjereja primerno malo podpirali. Posebno na korist sadjereje se je kaj malo storilo in vendar imamo cele okraje, zlasti na Goriškem, kder bi uspešno delovanje za razvoj sadjereje neizmerno koristilo. Vzemimo nekatere strani Goriške okolice, vzemimo Kanalski, Cerkljanski, deloma Tolminski okraj in druge, koliko bi se dalo tu za blagostanje ljudstva storiti, ako bi se sadjereja na tisto stopinjo povzdiguila, na kateri bi lahko bila v krajih, ki so tako rekoč nalašč za sadjerejo ustvarjeni? Vsi imenovani okraji dobivajo uže zdaj lepe krajcarje za sadje, katero slovi daleč po svetu; a koliko več bi še lahko dobivali, ako bi se sadjereja povsod umno in pravilno opravljala, ako bi se vse najboljše sadne sorte, katere se njihovim zemljiščem najbolje prilegajo, v taki množini sadile, kakor bi bilo mogoče. Jaz bi vam lahko naštel nekatere občine. kder so navadna sadna drevesa po občinskih zemljiščih zasadili in jim zdaj uže prav mnogo dobička dajajo, posebno češplje in jabelka. Pa koliko takih zemljišč v najboljših legah je še golih! Zatorej menim. da bi izdatna podpora v povzdigo sadjereje na Primorskem, ako bi se primerno obrnila v korist dotičnim okrajem, neizmerno hasnila. Naj bi se občine, ali še boljše celi okraji skupaj oglasili za take podpore, naj bi potrkali morda pri kmetijskih društvih, katerih namen je v takih zadevah posredovati in podpirati. Morda bi ne bilo napačno, ako bi se napravile v vseh tistih okrajih, kder se ljudstvo s posebnim uspehom peča sè sadjerejo, sadne drevesnice, ki naj bi se postavile pod nadzorstvo izvedenih sadjerejcev. Iz teh drevesnic bi se po ceni preskrbljeval cel dotični okraj se sadnimi drevesci različnih sort. Se ve, da bi morale biti take drevesnice pravilno vredjene in umno oskrbovane. Oglasite se, ponavljam še enkrat in stavim, da ministerstvo ne bo odreklo podpore tako koristnim napravam!! K.

Državni zbor je sklenil gledé goveje kuge v seji 5. febr. to resolucijo: Vlada se pozivlja:

1. Naj se pogaja z ogrsko vlado, da bi se tudi v tamkajšnji državni polovici vvèle enake postavne določbe in naredbe gledé zaviranja goveje kuge, kakoršne imajo takraj Litave obveljati.

2. Naj pregleda obstoječe postave in naredbe o kužnih boleznih in naj preskrbi sé strogimi ukazi, da zapreči skrivno vvažanje živine iz okuženih dežel.

Listnica uredništva:

Da bo mogel „Kmetovalec“ na Slovenskem za kmetijski napredek uspešno delovati, prosimo vse za povzdigo kmetijstva vnete rodoljube, naj nam blagovolijo pridno dopisovati, nasvete dajati in vprašanja staviti i.t.d. o kmetij-kih napredkih in delih poročati i. t. d.

Gospod B. P. v L. Pozdrav in pričakujemo za prihodnji list kaj izdatnega.—Gospod S. B. v M. Ali se Vam je pero posušilo? Danes je črnilo uže po ceni. — Ditmarjeve nože dobimo ta teden in jih razpošljemo precej dotičnim naročnikom—Gospodin G. Z. v R. Dragi mi brate Srbine ajdi da radiš! Zdravstvuj!

„Weinlaube“

ilustrovan časopis za trtorejo in kletarstvo, izdavan od A. W. barona Babo, vredovan od D.r A. Zuchristan, sedmi tečaj. Naročnina: za celo leto 6, za pol leta 3 fl. Celoletni p. t. naročniki dobijo bresplačno

Weinbau-Kalender 1875.

med drugimi podučnimi članki se nahaja obširno razpravljanje o Phylloxeri vastatrix (trtni uši). Cena koledarju samemu s prosto poštnino je 33 kr.

Ilustrovan katalog

vedne razstave vinorejskega in kletarskega orodja (120 podob) na zahtevanje zastonj. Popraševanja, naročnine in denarni zneski (po poštni nakaznici za časopise in koledarje) naj se pošiljajo na administracijo „Weinlaube“ v Klosterneuburg pri Dunaju.

Na deželni vinorejski šoli na Slapu pri Vipavi se prodaja

Rizling 1873 I.

velika butelja po 80 kr. mala po 45 kr. Potem se dobi rizlingovih eno in 2 letnih bilf, prve po 12 f. zadnje po 16 f, in kovči po 3 f.

Lanskega leta direktno iz Japana došlo svilodno seme, kojega črviči so se prav dobro obnesli, se prodajajo karton po 4 f.

Izdavatelj in za vredništvo odgvoren: ALOJZIJ VALENTINČIČ—Tiskar Paternolli v Gorici.

Digitized by Google

List 4. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gld., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta.--Naročnina se posilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. 25. februvarija.

Poljedelstvo.

1. Oranje.

Najpoglavitnejše delo pri obdelovanji zemljo je oranje. Če hočemo, da bodo rastline dobro obrodile, moramo pravilno orati. V krajih z mnogimi prebivalci pride na družino le malo pedi zemlje; tukaj jim ne treba rediti delalne živine, ker zemljo lahko dobro prekopljejo, namesto da bi jo preorali. Kder pa ne morejo lahko vsega z rokami in matiko opraviti, tam potrebujejo v ta namen živine.

Res je sicer, da dober, razumen delavec z ročnim delom navadno zemljišča najbolje obdela; toda koliko bi stalo tako obdelovanje, ako bi je morali samo s človeškimi močmi in ročnim orodjem opravljati, in kako zamudno bi tudi bilo?

S pomočjo živine in pripravnih strojev se dajo mnogovrstna poljska dela z manjšimi stroški, veliko nagleje, z manjšim trudom in pri vsem tem prav dobro izvrševati.

Mi orjemo zemljo, da jo zrahljamo, da moreta dežnica in zrak v njo, katera v zemlji neraztopljive reči, ki jih rastline ne morejo použiti, v raztopljive spremenita. Veliko kamenja razpade v kratkem času in se spremeni v prst, ako smo zemljo preorali ali prekopali; v vsakem kamenu je pa veliko rastlinskega živeža, kojega rastline še le použivajo, kadar se je v prst spremenil. Čim bolje pogostoma zemljo preoravamo ali prekopavamo, tem hitreje razpade vse kamenje in zemlja postane rodovitnejša. Polje, katero je uže samo na sebi jako rodovitno, ne potrebuje oranja, da bi se mu rodovitnost pomnožila, ampak za to, da moreta dež in zrak v zrahljano zemljo; ker je dognano, da leži gnoj v trdem, neizoranem svetu cela leta nespremenjen; rastline pa ne morejo použivati debelega, neraztopljenega gnoja, ampak hasniti jim more le tedaj, kedar sta ga zrak in voda razkrojila in rastopila.

Namen oranja je dalje, da dobijo rastline za svoje korenike dobro, mehko zemljo, v kateri se lahko na vse strani širijo. Nij zadosti, da je njiva dobro gnojena, potrebno je tudi, da se primerno zrahlja ali preorje, ker je vsakemu znano, da zelje tudi na prav rodovitni ali gnojni njivi rase, ako nij tudi dobro zrahljana in globoko preorana.

Oranje je po lastnostih vsake posamne rastline, ki jo sejemo, različno; za nekatere treba globoko orati n. pr. za turšico, deteljo, proso, korenje i. t.d., za druge zopet plitvo, kakor za oves in ječmen. V nekaterih krajih orjejo 10 do 12 palcev globoko n. pr. v Vipavski dolini; v drugih prevračajo zemljo komaj 3—4 palcev, kar skora nobeni rastlini ne zadostuje; sicer se globokost oranja vedno ravna po namenu in lastnosti tal. Plitvo orjemo navadno, kadar strnišče prevračamo, gnoj podoravamo in če v jeseni s plugom žito podoravamo. Mnogi kmetovalci opravljajo zadnje omenjeno delo še prav napačno.

Da ne bi kedo izrazov p l i t v o in g l o b o k o o r a n j e napačno razumel, naj razločno povemo, da imenujemo p l i t v o ono, kedar se zemlja samo 3—4 palce, s r e d n j e g l o b o k o, kedar se 4—6," g l o b o k o pa kedar se nad 6" zrahlja.

Globoko oranje zahtevajo vse okopavine (krompir, turšica, pesa i. t. d.), detelje in vse kupčijske rastline n. pr. lan; sploh rečeno, globoko oranje je za vsako rastlino koristno; vendar pa moramo paziti, da ne preorjemo zemlje, katera se je poprej plitvo orala, naenkrat preglobokо, ker bi vsled tega preglobokega oranja mrtva zemlja na površje prišla;

Digitized by Google

ta še nij razpala, ne more tedaj rastlinam potrebnega živeža dajati, mariveč škoduje njihovi rasti in rastline ostajajo v njej slabotne, ter si ne morejo nikakor pomagati. V nekaterih krajih orjejo kmetovalci samo 4 palce globoko; če segajo globokeje, dobé precej mrtvo zemljo. Vendar pa mora vsak na to gledati, da si zemljo sčasoma globokejšo napravi, to se zgodi, ako preorje v jeseni zemljo samo za pol do enega palca globokeje, jo pusti do spomladi nepovlečeno ležati, da vso to mrtvo zemljo po zimi mraz in zrak prešine. Po tem potu pridemo tako daleč, da si zamoremo do 8 in še več palcev iz mrtve popolnoma rodovitno zemljo napraviti, in kmetovalec, ki vsako leto nekoliko globokeje preorje, doseže v nekoliko letih znamenitega uspeha. Za naše poljske pridelke je zemlja 6 palcev dosti globoko orana, včasih pridejo izjeme, da se mora globokeje orati, in to zahtevajo le nekatere rastline, ki pridejo le čez nekoliko let zopet v isto njivo.

Zemlja, pod katero se nahaja grušč in to že na 6 palcev globočine, se ne sme globokeje orati, da si ne spravimo sitnega grušča na površje med rodovitni svet. Kmetovalec, kateri ima tako plitvi svet, bi ne delal umno, ko bi tako globoko pričel orati, da bi grušč izoraval.

Za vsako delo se mora imeti dobro in popolno orodje; sé slabim plugom se tudi zemlja slabo preorje, živina in ljudje veliko trpijo, potrebuje se več človeške in živalske moči, potrati se mnogo časa in denarja. Koliko denarja zameče Notranjski kmet, kateri orje s 3 pari volov in potrebuje pri tem delu treh ljudi, ko bi isto delo lahko k večemu z dvema paroma volov in dvema sposobnima osoboma opravil! Ako bi si pa angleški Hovardov plug omislil, bi mu zadostoval za enako globoko oranje en sam par volov in en sam orač; se ve, da je tak plug za posameznega manjšega posestnika predrag, ker stane nad 100 gld.

Pri oranji glejmo vedno na to, kako si najceneje in naj bolje zemljo preorjemo, kar se pa na Slovenskem sploh ne jemlje v poštev, ker vidi se povsod naj manje dva človeka pri vsakem plugu, naj bode zemlja še tako lahka. Na Slovenskem je orač sploh močan, da ga plug v ali za brazdo ne vrže, ravno tako krepak mora biti voditelj živine, ki z eno roko z bičem po živini maha z drugo pa oraču plug sedaj na desno sedaj na levo vlačiti pomaga. Pri dobrem plugu zadostuje en sam človek in ne treba, da je ravno m o ž. Če z dobrim plugom pravilno orjemo, bode delo dobro opravljeno in bode pri vsem tem primerno malo stalo. Računimo, da bi stalo pravilno oranje vsacega orala, 4 gold., če damo to delo po najemniku opraviti.— S tremi pari volov in tremi delavci bi pa najemnik gotovo 6 do 7 gl. od orala zahteval. Kedor ima mnogo oranja, občuti tak razloček kmalo. Pri vsakem opravilu, ne le pri oranji, bi si pa kmetovalec lahko več goldinarjev prihranil, in si tako uže v enem letu lep znesek nabral.

Kakor sodimo delavca po dovršenem delu, prav tako tudi plug po oranji; naj boljši in popolnejši plug je tisti, koji zemljo dobro obrača in nekoliko rahlja; (da bi plug zemljo tudi dobro zrahljal, tega ne moremo od njega zahtevati, ker če bi on zemljo dobro rahljal, bi jo slabo obračal). Ravno naši navadni, leseni plugi dobro rahljajo pa slabo ali skoro nič zemlje ne obračajo, ampak samo rijejo in rušijo. Plugov je veliko število, naj boljši so angleški, oni so vsi železni in so izvrstni za težko zemljo. Od vsakega pluga se zahteva, da zemljo dobro obrne in ako je mogoče, tudi nekoliko zrahlja, obeh del pa noben plug popolnoma ne opravlja, ker, kakor smo uže rekli, ako dobro rahlja, slabo preobrača in narobe. Po teh dveh delih razločujemo mi tudi pluge, ki zemljo obračajo in jih imenujemo navadne oralne pluge, drugim zopet, ki zemljo dobro rahljajo, pravimo rahljevalni plugi. Mi hočemo najprej prve popisati.

Pred vsemi je vreden, da ga našim kmetovalcem priporočamo uže skoro povsod razširjen in pripoznan Vidačev plug; enake vrednosti je Hohenhaimski in potem tudi Zugmajerjev plug. Prva dva sta za srednje težko in težko zemljo, orjeta pa tudi v lahki zemlji prav dobro in zadnji je za pešćena, lahka tla.

Po vsem Ogerskem in Slavonskem rabijo s prav dobrim uspehom Vidačev plug, p o d o b a 1. imenuje se tudi ogerski plug. Ročice in gredelj so leseni.

Gredelj je pri tem plugu raven, kar je pri nas čisto nenavadno, in marsikateri na Slovenskem, ki si je ta plug kupil, mu je kmalo zakrivljen gredelj naredil. Krivi gredelj, kakoršnega naši kolarji narejajo, nij pravilno vstvarjen in se kmalo izvrže. Ravni gredelj naredimo veliko laže in plug gre globokeje ali plitveje, kakor človek hoče, samo da ga dobro pozna in potem prav rabi. Ako se gredelj za nekoliko let pokvari, ga lahko vsak kolar naredi; naj boljši les za-nj je trd les: akacijev ali hrastov; zadnji se tako dobro ne prilega, ker se laže prelomi.

Pod. I.

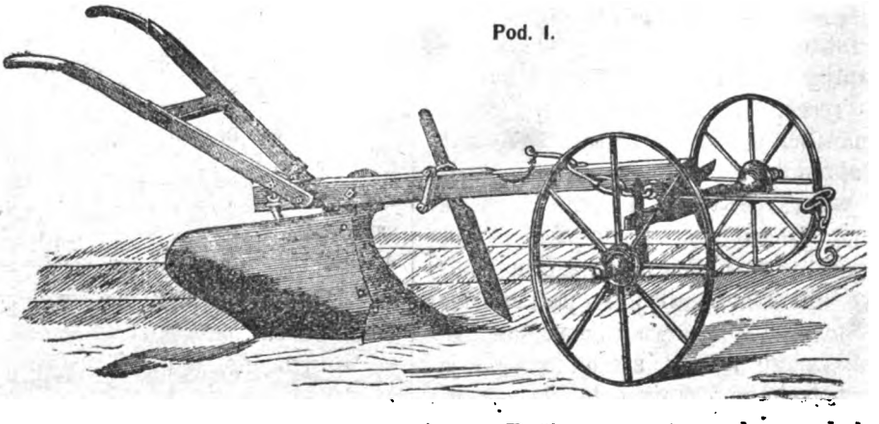

Ročice so na tem plugu, kakor je razvidno, z vito (sé šravfom) pritrjene, ž njimi vodimo in vzdi-

Digitized by Google

gujemo plug; sicer pa ta plug ne potrebuje močnega človeka, ker, ako je dobro uravnan, gre brez vse človeške pomoči.

Črtalo je iz trdega kovanega železa, na levi strani gredelja je tako pritrjeno, da se lahko niže spušča ali pa v peščenih tlah tudi snamo. V težki zemlji se črtalo za potrebo globokeje pomakne in odreže pred lemežem širokost brazde; v taki zemlji dobro vredjen ogerski plug tako izvrstno orje, da se v brazdi ne vidi nobene kepice, ampak je čista, ko da bi jo z nožem nalašč odrezal in odgrnil. Poglejmo pa v tem oziru naše navadne lesene pluge in zapazili bomo, da je za plugom v brazdi zelo veliko zemlje, ki od obeh strani nazaj v narejeno brazdo tiši, z eno besedo naši plugi orjejo slabo, prav slabo.

(Dalje prihod.)

Ljutomerčani in njih šipon.

Kakor je ponosen Arabec na svojega krasnega konja, prav tako je tudi Ljutomerčan na svojega ljubljenca—na šipon. In to po vsej pravici, kajti ž njim lahko prežene še tako temne oblake žalosti, česar pa nij tako lahko mogoče z vsakim, drugim vinom, ki se na Slovenskem prideluje. Da je temu tako, to dokazuje sodba mnogih obiskovalcev londonske, dunajske i.t.d. svetovne razstave. Občinstvo raznih narodov je ondod radovedno pitalo: kje je „ljutomerščina“? kje je „ljutomerščina“? kojo so točili na Dunaji po 3 fior., 20 novc. bokal v pokušalnici. Pa tudi uže poprej je po širokem svetu slovela ljutomerščina. Jasno se spominjam, da sem slišal uže pred 20 leti iz ust svoje kmečke matere na Dolenjskem kot deček, da rase nekje posebno dobro vino „ljutomerščina“ („lutenberščina“), ki je prodajajo v boteljah. No sedaj sem i jaz sam tako srečen, da bivam v Ljutomeru ter morem reči, ka je ljutomersko vino v istini pravi „kampeljc“. Toda prave ljutomerščine je mogoče dobiti v tem kraji le v kaki privatni pivnici“ (kleti), dočim je v tergu samem ni v jednej gostilnici ne dobodeš, kakoršno je „Bog dal“, kakor da bi se bili resno zavezali vsi tukajšnji gostilničarji, da morajo delati čorbo od tega predobrega vina! Le, ako hočeš ljutomerščino iz botelj piti, dobodeš original (izvirno kapljo). In če krčmarju tudi v obraz odkritosrčno rečeš, da ima ali zboljeno ljutomerščino, ali pa da toči za ljutomerščino kako tujo kislico, prepričaš se lahko, da se mu je v tem oziru obrusil uže ves častni ponos.

Kedor posebno močno vino rad pije, temu vsakako more ugajati ljutomerščina, kajti to vino ima posebno veliko alkohola: najboljše nad 13%. Ljutomerščina iz Strmeca in iz Jeruzalema ima vinskega cveta celo kacih 14%! torej 4% več nego normalno vino. Pri g. Zemljiči sem minolo leto kemično preiskaval jeruzalemščino od 1868. l. ter sem dobil, da obsega 13·3%. V drugih najboljših vinih ljutomerskih sem našel kisline pa po 6·5% do 7% torej 0·5% do 1% več, nego je ima normalno kislo vino. Mozga, ekstrakta („körper“) je v tem vinu vsakako veliko. Tudi glede dišave ali arome je ljutomerščina posebnih lastnostij, akopram se je le malo nahaja v njej. Ljutomerščina z vodò zmešana je omerno dosta slabejša od drugih vodenjenih vin. Kedar je to vino staro, teče iz steklenice v kozarec, kakor oljnata tekočina, ravno ker ima dosti „mozga“ Ljutomerščina se ne kazi rada, mariveč je jako stalno vino. Stoperv v 8. letu pojemlje njegova vrednost; od 3. do 8. leta je najboljše, je prijetno sladko in jako ognjeno.*)

Dragotin Huber, izmej najboljših vinskih poznavateljev, pravi, da šipon zmešan z drugimi sladkimi in dišečimi plemeni daje jako delikatno pijačo. Jaz sam sem pil njegov pridelek od kacih $^2/_3$ šipona in od $^1/_3$ žlahtnine, (španjola, Gutedel) pohapščevine (fischtr.), rizlinga, sive mušice i dr. in to se mi je zdelo nekaj posebnega. In to je čisto jasno, da se odlično vjema žlahtnina s šiponom, koja sta čisto nasprotnih lastnostij; rizling i dr. pak dajejo šiponu prijeten boket ali cvetlico. Pa naj je šipon tudi sam, izversten je, kakor sem ga uže zgorej označil kot posebno pijačo.

Inostranci si žlahtne svoja neljutomerska vina s tem, da je natakajo na drože ljutomerskega šipona, kar sami pripovedujò, ko hojevajo kupovat ljutomerščino k nam.

Često mi je bila prilika o kmetijstvenem predavanji o nedeljah, ali kjerkoli da sem občeval z ljutomerskimi kmeti, pa drepričal sem se, da se jim nej laže zameriti, nego z nasvetovanjem drugih modernih žlahtnih tertnih plemen; večina Ljutomerčanov (akopram so prvi vinski producenti mej Slovenci) neče čisto nič slišati o drugih tertnih plemenih poleg šipona, on je njih steber. Oni rekò, da nijedno drugo tertno pleme ne traja tako dolgo omladno v gorici (vinogradu,) kakor ravno šipon. Njega ni treba kmalu potapljati (grobati, grebenčati,) kakor druge. To je vse istina. Umnejši Ljutomerčani pa nijso čisto tega mnenja, nego rekò, da $^2/_3$ šipona vsakako le mora biti po goricah, ostala $^1/_3$ pak naj je rizlec, žlahtnina in to radi arome (dišave) in pomiljevanja šiponove obilne kisline in obilnega alkohola. Po ljutomerskih goricah je pa tudi zato dobro saditi, na pr. žlahtnino, ker je šipon vdan „gobi,“ kajti preobčutljiv je proti mrazu, kar uzročuje, da se ne more sok pravilno razširjevati, ampak da sili ven, iz česar nastanejo izrastki, katero bolezen imenujejo „goba“. Vsega tega pa ne nahajamo pri žlahtnini, koja ljubi vlažna tla in vlažno podnebje dočim zahteva, šipon le toplo podnebje, toplo zemljo in toplo lego, brez kojih on ne more jestvovati. In baš po vznožjih naj bi gotovo nadomestovala žlahtnina šipon, po drugih veternih legah pa rizlec.

Kakor daje šipon po toplih goricah izverstno

*) Pojemljanje obstoji posebno v tej čudni prikazni, ka zgubi prijetno sladkobo ter postane neprijetno kislikasto, toda ne „cikasto.“ Ured.

Digitized by Google

vino, baš tako pa daje tudi slabo po merzlih krajih. Da, na severu mu pravè Nemci: „revček.“

Naravno je, da je to tersje doma v južnih krajih, ne pa na severu ob Mozeli, od katere reke mu Nemci pripisujò ime: „mosler.“ Beseda „mosler“ utegne izhajati brže od pojma: maslo („maslovina“, ka-li ?*) Tokajci (na Ogerskem) ga imenujò: „furmint.“ Skoro gotovo izhaja ljutomerski šipon od tokajskih goric, koder raste velesloveč „tokajec“, kateri ima v sebi radi srečne zemeljne mešanice mnogo fosforne kisline, radi česar to vino prečudno upliva na možgane, ter posebno razveseljuje pivca.

Šipon je v cvetji tverden in se neosiplje ne operhne, dočim pa je tersje občutljivo proti zimskemu mrazu,. Zorenje njegovo je pozno (konec oktobra tergajo Ljutomerčani.) Šipon je srednje rodoviten in rodoviten in ne ostaja rad prazen.

Tla ljutomerskih goric, koder se tako verlo ponaša ta plemenita rastlina, nijso druzega nič, nego deluvium in sicer „kižlek“ je tod nanesen, ki je zmešan z železasto perstjo.

Mislim pa, da ne le toti kraji ljutomerski, nego i drugi slovenski bi jako ugajali temu plemenu. V 1. versti bi bilo posebno Primorsko ugodno šiponu; to terdè i Ljutomerčani. Da bi se lotili Primorci ter poskusili svojo srečo z nasajanjem omenjenega šipona, v to sverho sem pisal ovi dan v teržaško „našo Slogo“ o tem tertnem plemenu.**) Še več pozornosti pak, upam, da bodo obračali „Kmetovalčevi“ čitatelji na moj objektivni spis. Kedor bi hotel uže letos napredovati v tej stroki po mojem nasvetu, naj se podviza uže sedaj, ko se je še mogoče naročiti na rezino (kovči) tega tersja. V ta namen ponujam vsakemu dotičnemu Slovencu svojo postrežljivost brezplačno ter sem pripravljen, da naročim pri najzanesljivejših ljutomerskih gornikih rezine po prav nizkej ceni (1000 po 1 do po 2 fior.)

Konečno mislim, da nikakor ne bi bilo slabo za Primorce, ako bi kedaj prodali slovečega šiponovega vina vedro po 15 gold. precej v jeseni kot mošt!

V Ljutomeru 19. feb. 1875.

Blaže Pernišek.

Kako se hrani surovo maslo.

Sp. Th. Hitz.

Marsikedo nam je uže tožil, da mu je surovo maslo v malem času žaltovo in vsled tega manje vredno postalo, dasiravno je bilo prav sladko, čisto in okusno, ko je je kupil. Kaj je pač tega krivo? Deloma skažene s n o v i (stara, v neprimernih prostorih hranjena smetana), deloma napačno i z d e l o v a n j e (nesnažnost, neprava temperatura, ko se umeta, malomarno narejanje) deloma, ker se slabo shranjeva. Danes hočemo samo o zadnjem uzroku, o zadnji napaki govoriti.

Ko vzamemo strjeno maslo iz pinje, moramo pred vsem na to misliti, za kako rabo je hočemo odmeniti; odločiti nam gre namreč, ali se ima maslo prav frišno použiti (maslo za jed), ali pa se ima tako narediti, da bo dalje časa stalo (trpežno maslo). V prvem slučaji je bomo b r e z v o d e ugnjetili in iztepli, kar se bolje opravi z lesenimi lopaticami, gnjetali, ali — kedar je mnogo blaga — z gnjetalnimi stroji (mašinami), kakor z rokami; kajti to je dognana stvar, da izgubi suho ugnječeno maslo manje svojega fino-naravnega duha in da je tedaj slastnejše.

Če hočemo pa t r p e ž n o blago napraviti, je najbolje, da, kedar je uže maslo v pinji gotovo, zmedke ali pinjeno mleko odcedimo in mrzlo vodo v pinjo vlijemo, ter maslo ž njo prav dobro spiramo. A vodo moramo toliko časa spreminjati, dokler ne bode tako čista odtekala, kakor smo jo v posodo vlili.

Kedar se je maslo tako izpralo, nij je treba več s tolikim trudom gnjetiti in vtepati, ker se je uže v pinji dobro zdelalo in strdilo. Čim bolje je maslo vgnječeno, da nij praznih prostorčekov vmes, in čim manje tujih tvarin obsega, tem bolje se smemo zanašati, da ne postane žaltavo; se ve, da zgubi nekoliko svojega finega okusa, če se ž njim tako rayna.

Toda govorimo, o čemur smo se prav za prav namenili, kako se namreč maslo dalje hrani. V tem oziru se največ greši in za to postane maslo pogostoma zgodaj žaltovo brez narejalčeve (fabrikantove) krivde: Puščajo je dalje nego treba v gorkih kuhinjah, sobah, shrambah, štacunah i. t. d. in to je zelo škodljivo in pospešuje, da se blago nagleje skazi.

S tem da maslo nekoliko osolimo, je ohranimo dolgo frišno; a kolikor sem zvedel, nij ta pripomoček v tukajšnjih krajih posebno priljubljen. Razun tega pa dosežemo svoj namen prav zanesljivo še po dveh potih, in sicer če hranimo maslo na mrzlem kraji in je obranimo zraka, kar se najlaže zgodi; 1. v shrambah z ledom (ledenicah); 2. v mrzlih kletih z hladnim prepihom; 3. v mrzli vodi, katero treba vsak dan vsaj enkrat spreminjati, 4. če maslo prav trdno v skledice vgnjetimo in je po tem po vrhu z malo vode zalijemo.

Da bi se o izdatnosti teh pripomočkov prepričal, naredil sem nekatere male poskušnje, pa le z ledom ne, ker je to uže dognano, da led najuspešnejše brani pred skaženjem in ker je le malokateremu gospodarju in redki gospodinji mogoče segati po tem pripomočku.

Pri vseh svojih poskušnjah sem rabil enake množine masla:

*) Tako je, saj ga Hrvati „maslovina“ Vipavci pa „mavskliv“ imenujejo. Ured.

**) Na Vipavskem in bližnjem Primorskem v St. „Danjelu“ je že menimo da rajnki grof Kobencel celi vinograd šipona rasadil, od koder se je potem še precej razširil;—šipon kaj rad operhne. Ured.

Digitized by Google

1. v gorki sobi (12° Reau.) je postalo žaltavo v 2 dneh;
2. v mlekarnici (hramu za mleko in mlečne pridelke) (s prepihom, 8° Reau.) v 10 dneh.
3. v mlekarnici, v mrzli vodi (8° R.) v 20 dneh, pa le na površji, znotraj je bilo še prav sladko;
4. pod vodo v 28 dneh;
5. v skledici vgnječeno in malo sé soljo potrošeno v 40. dneh

Tukaj naj dostavim, da sem rabil pri skušnjah le male množine blaga; z večimi množinami bi bil uspeh gotovo še ugodnejši.

Te številke pa spričujejo uže prav jasno, da si vsak trgovec z maslom, vsaka gospodinja, da ne govorim o fabrikantih, prav lahko in z različnimi sredstvi pomaga zoper naglo spreminjanje ali skaženje masla.

Kakošno turšico naj sadimo?

Gospod Gustav Renner oskerbnik gospodarstva kmetijske akademije v ogerskem Altenburgu se je potrudil s pomočjo skušnje pozvedeti, kakošno turšico se bolje splača saditi drobno ali debelozrnato. O gotovo zanimivi tej skušnji poroča v „Wiener Landwirthschaftliche Zeitung“ blizo tako le; Turšiča z velikim klasjem, debelim zrnjem je navadno kasna, ona zahteva dosti gorkote, dosti vlažnosti — dežja — globok močan svet, veliko prostora.

Turšica sè srednjim ali pa celo z majhnim klasovjem in drobnim zrnjen je nasprotno vedno zgodnja, ona ne zahteva toliko gorkote, ne toliko vlažnosti, pa tudi ne tako globokega in močnega sveta in tako velikega prostora, akor prva.
Vrh tega je pa še razmerje med zrnjem in klasinami--in od tega razmerja je ravno veča ali manjša korist ene sorte odvisna — pri sortah majhnega klasja in drobnega zrnja veliko ugodnejše, kakor pa pri sortah velikih klasov, debelega zrnja; kajti to je sicer res debelo, pa veliko puhlejše memo drobnega. Razmerje med zrnjem in klasinami veliko zrnatih sort postane pa še tèm neugodnejše, čim bolj so zrna okrogla in ne zagojzdata; in to zaradi tega, ker je na majhnih klasinah primeroma veliko več zrn, kakor pa na velikih, posebno pa še zaradi tega, ker je drobno zrnje veliko gostejše, torej teže kakor pa debelo. Razloček med težo debelozrnate, okrogle turšice in pa gostozrnate drobne je velik, pa vedno na prednost drobnozrnati.

Da se o vsem, kar smo dosedaj naveli prepričamo, povemo naj, kako so se dotične skušnje vršile ter kakošne uspehe smo dosegli. Vzeli smo pet sort turšice, od vsake sorte vsejali smo enako množino v popolnoma enakih razmerah. Te sorte so bile med debelozrnatimi: navadna banatska, zobata amerikanska; med srednjo in drobnezrnatimi pa bela padovanska, italjanski pignoletto in činkvantin. Dozorela je prva v 180, druga v 200, tretja v 180, četrta v 153, peta v 123 dnèh. Razloček v klasji posameznih sort se razkazuje tako — le:

Sorte turšice.	Dolgost klasa v palcih.	Število klasov v avstrijskem vaganu	En vagàn klasov tehta funtov.	Število klasov v enem funtu	Število vrst zrnja na klasih	Število zrn v eni vrsti	Število zrn na enem klasu	Število zrn v enem funtu.	Število zrn v enem vaganu	Razmerje klasine k zrnju klasine : 1	Zernje v 0/0	Klasino v 0/0
Banaška	9.5	140	60	1.7	12-14	43	487	866	66612	1:2.2	69.4	30.5
Zobata	8.9.5	140	70	1.7	12-14	46	531	944	74160	1:3.2	76.3	23.6
Paduanska	6.5-7	214	60	2.74	12-14	29	390	1072	84216	1:3.6	78.5	21.4
Pignoletto	6.5-7	250	62	4.45	16	30	462	2012	169571	1:4.5	81.94	18
Činkvantin	4.5	644	65	8	14	26	324	2769	242056	1:6	86.11	13.8

Med množinami in dobroto pridelanega zrnja, — dobrota je cenjena po teži vagana — poskazali so se pri posameznih sortah sledeči razločki:

Sorte turšice	Teža vagana	Pridelk na oralu v vaganih: Nar več i	Srednji	Naj manj ši	Pridelk na oralu, po teži zrnja v danarji: Cena centa fl.	kr.	Največi fl.	kr.	Srednji fl.	kr.	Najmanjši fl.	kr.
Banaška	76.9	40	27.5	15	3	20	98	43	67	67	39	15
Zobata	78.5	50	34.3	18.7	3	40	133	45	91	54	44	15
Padovans.	78.5	52	35.7	19.5	3	50	142	87	98	09	53	57
Pignoletto	84.2	52	35.7	19.5	3	50	153	24	105	20	57	46
Činkvant.	88.5	47	32.3	17.6	3	60	149	74	102	90	56	7

Digitized by Google

Ta popolnoma resnični razkaz podučuje nas gotovo do dobrega, da je veliko koristnejše drobnozrnato turšico saditi, kakor pa debelozrnato, to posebno tam, kjer se turšica po teži prodaja, ali pa kjer se jo za domačo rabo—posebno človeško hrano-prideluje, kajti 88·5 funtov težak vagan turšice, dati more vedno več moke, kakor pa le 76·9 funtov težak.

Tako gospod G. Renner. Mi si štejemo v dolžnost, častite čitatelje našega lista na vse hvale vredne poskušnje gospoda G. Rennerja opozoriti, ter jim gorko priporočati, da bi se v bodočnosti le bolj majhnoklasnate drobnozrnate turšice poprijeli, debelozrnato pa opustili. Posebno bi bila turšica majhnega klasja in drobnega zrnja vsled njene zgodnosti za severnejše slovenske kraje priporočati, ne manj pa tudi za prav južne,—kakor za Primorsko in Vipavo,—kjer skoraj vsako leto suša nagaja, kateri bi pa zgodnje sorte turšice tako rekoč ušle. Da, ako bi v poslednjih krajih zgodnjo turšico za prvi pridelek (frugo) sejali, dozorela bi tako zgodaj, da bi za njo še v tistem letu lahko ajdo, repo s koristijo sejali.

Katere zgodnje sorte zaslužijo posebno priporočene biti, je razvidno iz pridejanih tabel, namreč pignoletto in činquantin. Obeh sort seme je še pri oskrbništvu gospodarstva kmetijske akademije v ogerskem Altenburgu na prodaj. (Verwaltung der k. landwirthschaftlichen Akademie in Ungarisch—Altenburg, Ungarn), cene ravno ne moremo povedati. Razun teh dveh sort priporočati moremo pa še tretjo, katere sicer gosp. G. Renner ne navaja, katera je pa gotovo še boljša, kakor obe dve navedeni. Imenuje se ta sorta turšica kralja Filipa (König Filip's Mais.) Ona je tudi zgodnja, majhnega—posebno tenkega—klasja, drobnega pa kaj gostega zrnja. Vagan te turšice, katero so na dunajski svetovni razstavi sè svetinjo odličili, tehta poslušajte! celih 90 do 92 funtov. Dobiva se ta turšica pri grajščini: Ruma v Slavoniji, po čim? ne vemo. Ta turšica se od vseh drugih tudi v tem še odlikuje, da ima zelo tenka in mehka stebla, katere živina kaj rada je, in se tudi za rezanico lakko porežejo. Za drobno zrnate sorte naj povemo še to, da imajo te pred debelo zrnatim zarad hitrejega dozorenja tudi toprednost, da jim v steblu ne škoduje toliko, ko kasno dozorelim sortam. Za Gorenjsko bi, ker naša navadna debelozrnata turšica kasno dozori, drobno zrnate turšične sorte morale izvrstne biti.

Goveja kuga.

(Dalje.)

Goveje kuge se obvarujemo, če živino tako od vsega sveta ločimo, da ne pride noben človek in tudi nobena žival, bodisi pes ali mačka, do naše še neokužene govedi. Enemu ali dvema vestnima človekoma se za časa kuge izroči vsa goved. Ona jo oskrbujeta, pa ne smeta z nobenim drugim človekom v dotiko priti. Posestniki, ki so od vasi oddaljeni in bivajo na samotah, sé prav lahko obvarujejo goveje kuge, ako po tem načinu svojo živino zaprò. Po hribih se živinorejci o času preteče bolezni lahko te nesreče obranijo, če vsak svoj hlev sé živino vred v daljne samotne doline prestavi, to je. da naredi za goved potrebne šotore v krajih, kamor ne prihaja nobena živa duša, dokler trpi kuga v sosednih vaseh. Med vsemi deželami v Avstriji obiskuje goveja kuga najbolje pogostoma Ogersko, kder uzroči v enem samem letu nad $2^1/_2$ milijonov gold. škode. Zato so pa tam posebno veliki posestniki v tem oziru jako skrbni; oni ločijo svojo živino od vsega sveta in pretržejo od vseh strani vsakoršno občevanje, da ne pride dotični nadzornik ali uradnik in nikdo izmed osobja, ki je odločeno za krmenje in sploh oskrbovanje živine z nobenim človekom v pogovor. Oni si postavijo še celo lastne straže na široko več milj obsegajoče polje okoli svojega posestva. Ker se veliki posestniki sami brez vojaške ali uradniške sile pred svetom zaprejo, ne trpijo toliko škode po goveji kugi, kakor kmetje, katere mora še le ostra postava k zapertiji siliti, kadar se je že kuga v vaseh vgnjezdila.

Ker je postala goveja kuga uže skoro vsakdanja nadlega na Slovenskem, tako da nij živinorejec nikdar gotov, kedaj ga bode ta nesreča obiskala in ker nij nobene pomoči zoper njo, nego da zdravo živino od bolne ločimo, svetujemo premožnejšim kmetovalcem svoja raztresena posestva po obstoječih postavah zložiti in si potem na samem kmetije zidati. K temu činu bi morala naša c. k. kmetijska društva kmetovalce spodbujati in tudi to stvar v roke vzeti in pretresavati, da se uže enkrat začne razcepljeno kmetiško posestvo na državne ali deželne troške zlagati (komasirati).

Ako v kaki bližnji vasi ali tudi deželi živinska kuga razsaja, ne puščajmo iz tacih krajev nobenega mesarja ali živinskega kupca, sploh nobenega človeka k naši zdravi živini, ker oni lahko na obleki k nam kugo zanesejo. Na živinske sejme naj se takrat nobena živina ne goni, ker ako ni okužene živine na sejmu, je pa lahko kak človek, čegar obleke se drže okužljive snovi. Dobro bi bilo, ako bi se v takem času sploh vsi sejmi prepovedali, da še ljudje ne pridejo med seboj v dotiko.

Tudi muhe podgane in miši, ki prihajajo iz okuženih hlevov v neokužene, zatrošajo kugo v zadnje; za to priporočamo, naj se zdrava živina tako daleč odganja, da niti muhe do nje ne pridejo. Hlevi, v kojih je na goveji kugi bolna živina stala, naj se dobro očistijo, gnoj, stara, strohnela jasla, stare vrce itd. naj se sežgejo, dober zdrav les pa pooblja, zidovje in pod dobro z vrelim lugom spere. Seno, koje je v hlevih in v prostorih nad njimi, naj se ne poklada govedi ampak konjem, ker je mogoče, da se je nalezlo takih tvarin, ki bi vtegnile govedo okužiti.

Zaprtija naj traja toliko časa, dokler bomo popolnoma gotovi, da je bolezen čistoma nehala. Kadar nij v 20 dneh nobena žival več zbolela, po tem

Digitized by Google

še le smemo hleve odpreti in zopet občevanje z govedo začeti.

Postava od leta 1868, sklenjena v obrambo zoper govejo kugo, je zelo ostra in težko jo je izpolnovati, a vendar, če pomislimo, kolika škoda nastane lahko po goveji kugi, ako se z odločnimi sredstvi ne zajezi, in da je do zdaj v takih krajih najhitrejše ponehala, kder so se dotične postavne določbe prav strogo izvrševale, moramo pripoznati, da je za občni blagor neobhodno potrebno, da se ta postava spoštuje in zvesto izpolnuje.

Uporaba krav za vprego.

V nekaterih krajih, posebno pri manjših kmetijah, imajo navado krave vprezati in ž njimi laža dela opravljati. Ta navada je v kmetijskem obziru opravičena, ker mali posestnik pri tem kravo popolnoma uporabi. Krava mu daje mleko, vrh tega pa mu dela na polji in tako dvakrat koristi. Njegovemu sosedu se krava za vprego smili in si raje kakega slabega vola kupi, da mu kravo pri delu nadomestuje. Boljše je na vsak način, če kmet navadi delati eno ali dve kravi in ž njima poljska dela opravlja do jeseni, kakor pa, da si ukupuje za čas velikega dela, o žetvi itd. kacega vola ali konja. Razumi se pa, da ne sme s kravami neprenehoma ko z voli delati, ker so one bolj slabotne od vola in ne morejo delati neprenehoma.

Pri nas na Slovenskem nij ravno splošna navada s kravami delati in zakaj ne? Ker je slovenski kmet, če ima toliko posestva, da mu nij treba žita kupavati preveč prevzeten in zasramuje revnejšega soseda, ki je primoran s kravami delati. Vsak spozna, da pri malih kmetijah konji nijso na pravem mestu, a kmet mora imeti konja, dasiravno bi mu vol več koristil, ker konj je kmetu bolj nobel, kot vol. Jaz bi kmeta tudi po delalni živini klasificiral. Bogat kmetovalec ima večkrat brez potrebe po dva ali več konjev, na mesto da bi jih le toliko imel, kolikor jih potrebuje za težka dela, katerih voli ne morejo opraviti. Srednje premožni kmet mora tudi konja imeti in ko bi ga po uzrokih prašal, zakaj redi namesto vola konja, bi ne znal odgovoriti. Manjši kmet ima pa, ker mu nij mogoče rediti konja, vole za vprego, in še le kajžar jeprisiljen opravljati s kravo poljska in vsa druga dela. Tukaj hotel le toliko povedati, da uporaba krav za vprego velja naših kmetih za nečastno in sramotno in da krave le tistikrat vprezajo, kadar sila kola lomi. Konje naj si le takrat redimo, kadar imamo veliko opravil daleč od pohištva in hočemo, da se to delo hitro vrši. V tem slučaji nam pa nij treba več konj, kakor jih ravno za to opravilo potrebujemo, ker dokazano je, da nam konj, ako dosti ne dela, nič dobička ne prinaša. Kdor ima samo poljska opravila, bode boljše ravnal, ako si na mesto konj volov redi, ker vol je za oranje bolj sposoben, kot konj, zraven tega pa zarad cenejše in slabejše krme manj stane, tedaj mnogo več vrže.

Pridejo časi v letu, ko delalna živina nema nobenega opravka in vendar jo moramo v hlevih krmiti, včasih je po več komadov delalne živine brez posla (dela); koliko to denara stane, si je dosedaj le malokedo izračunil. Kmetije, ki nemajo celo leto dovolj opravka, bolje ravnajo, če si držé, kolikor mogoče malo volov, konja nobenega; zraven pa redè po eno kravo ali več in potem vse zaporedoma za vprego rabijo. Marsikateri kmet bi brez treh delalnih živali dobro shajal, samo ob času žetve in ajdove setve je za dve preveč opravila, in za ta 2 dneva si redi tretjega vola ali morebiti še celo konja. Krave bi zamogle vsak drugi dan brez vse škode žito domov voziti, posebno pa vlačiti. Tako bi šlo delo prav hitro izpod rok in kar bi kravam delo škodovalo, bi kmet trikrat več pri delu dobil.

Na velikih posestvih na Ogerskem se vprezajo krave ob času spomladanske setve, ob žetvi in ob jesenski setvi, ne ravno povsod, a vendar pri večih grajščinah; zakaj se sploh povsod to ne godi, temu je uzrok, da se ogrska živina prvikrat ne da rada vprezati in mora po več ljudi pomagati, da se vpreže v jarem. A naša hribovska živina je tako krotka, da jo kmet sam lehko napreže h kakemu staremu volu.

Dalje prihod.

Kmetijska opravila v marciju.

Vinorejska: V vinogradih naj se pridno obrezujejo trte, tudi naj se grebenčajo in sadijo. Vinogradi se gnojijo, če se nijso uže prej. Za nove vinograde se svet konečno prekoplje. Pričenjajo se novi vinogradi zasajati. Stare trte se povezujejo. Prvo okopavnje naj se prične. Vina v kleti se vsak teden zalivajo, sodi in grede plesnobe čistijo in prazni sodi se, da ne splesnijo, s žveplom zakadijo. Konec meseca se začenja vino drugič presnemati. V krajih, kder imajo navado trte zarad mraza zagrinjati, je morajo odgrniti.

Sadjerejska: Kesni gospodarji še čistijo drevje goseničnih zaleg in mahu, kar bi se bilo moralo uže v prejšnjem mesecu storiti. Mlada drevesa se morajo presajati in obrezavati. Proti zajcem narejene obveze na drevji se odstranijo. V južnejših krajih se začenjajo drevesa na prostem cepiti. Peške, orehi, mandeljni in kostanj naj se posejajo.

Domača: Mešan gnoj se v novih kupih napravlja, star mešan gnoj (kompost) se od nestrohljivih reči očisti in tako pripravi, da je za pognojitev sposoben. Oves, ječmen, jara rež in sočivje se konečno pripravlja za setev in v ta namen očisti vsega plevela. V gorke lehe ali zatišne kraje poseje se zelenjad za kasnejše presajanje.

Živinorejska: Iz hleva naj se gnoj pokida, na njive zvozi ali pa na gnojišči dobro pohodi. Vsak dan naj se opoldne hlevi zračijo. Ovce naj se izpustè na pašo po suhih senožetih ali njivah. Zapovedi in svarila o živinski kugi naj se zvesto izpolnujejo da se bolezen ne zatrosi. Kokljam se podložijo jajca.

Digitized by Google

Poljedelska: Vsa opravila prejšnjega meseca se nadaljujejo in končajo. Da žita v snežnici ne potonejo, se mora voda pridno odtakati. Naj se ne zabi povaljati po mrazu vzdignenih in s žitom nasejanih njiv, da ne poškoduje ali pokonča setve spomladanski mraz in veter. Prešičji krompir se mora v tem mesecu iz zemlje izorati, da ne skali; pridno naj se poklada molznim kravam, svinjem in delavni živini. Detelja naj se dobro z brano prevleče, kar ji v rasti jako koristi. Za spomladansko setev naj se njive pridno pripravljajo. Jara pšenica se mora posejati. Konec meseca se zamore že oves, jara rež in v gorkih krajih tudi ječmen, korenje, detelja in grašiča posejati. Pognojene senožeti se pograbijo, krtine se najbolje z brano zavlečejo, kar senožetim sploh koristi. Na senožeti se poseje travno seme in z mahom zaraščene senožeti se s železno brano mahu očistijo, kakor smo v prejšnjem listu povedali. Za lan naj se njiva posebno dobro obdeluje in kepe na njej razbijajo, kar se s žebljastim valjarjem naj cenejše opravi.

Razne kmetijske vesti.

Praktični poduk za odrašene sadjerejce bode v drugič na deželni kmetijski šoli v Gorici meseca marcija t. l.—K dotičnim predavanjem smejo priti tudi tisti, kateri se nijso deležili prvih. Kdor hoče deležiti se, naj se oglasi ustmeno ali pa s poštno listnico pri ravnateljstvu omenjene šole. Predavanja se bodo vršila tri dni zaporedoma, kateri se posebej naznanijo dotičnikom. Obiskovalci ne plačajo nič.—To je vendar poduk po ceni; tedaj goriški kmetovalci na noge, oglasite se v obilnem številu!

Klub kmetovalcev. Na Dunaji so nekateri odlični kmetovalci sklenili ustanoviti klub kmetovalcev, v katerem bi se imeli v namen strokovnjaških razgovorov i. t. d. večkrat shajati. Dné 8. t. m. zbrali so se ti gospodje v namen te ustanovit v hotelu pri „zlati raci.“ Gospod dr. pl. Ham poprime prvi besedo, pozdravi vse navzočne in jim razloži važnost nove ustanovitve. Med drugim izgovoril je tudi sledeče pomenljive besede: Gnjezdo, katero hočemo ustanoviti, ne sme tako kmetijsko biti, da bi smel vsak, kmetovalec ali ne, ustopiti vsi člani naj bodo marveč v resnici pravi „kmetovale,“ kajti nobeden drug stan nij tako nesrečen, kakor ravno kmetijski; zatorej se ne sme v njegove zadeve vsak utikati ter se mogočno repenčiti; če ravno je znabiti le enkrat v kravji hlev pokukal, pa morda zelja od ovsa ne loči.

C. k. kranjska kmet. družba. je 1010 f. državne podpore za sadje in vinorejo sledeče razdelila: Za šolske verte in drevesnice se je dalo šolam v Radovljici, Škofji Loki in Metliki vsaki po 90 f.; šolam v Postojni Žužemberku, Košani in Želimljah po 70 f.; šolam v Nemški Loki, Jhanu, Planini in Zagorji po 50 f.—namestniku km. podružnice v Dolskem za podučevanje v sadjereji 25 f;— radoljski km. podružnici za nasadbo sadnega drevja poleg ceste 45 f.;— vrtu kmet. družbe v Ljubljani 100 f. da se šolam v Horjulu in Koprivniku in pa J. Borstniku v Dulah nekoliko brezplačno sadnega drevja da in kolikor mogoče po nizki ceni šolam prodaja, ki so zanj prosili.

Vinorejski šoli na Slapu je namenjen Porentov in in Sumperjev panj kot darilo. „Novice“

Glavni odbor c.k. kmet. društva v Gorici je imel 18. t. m. in ima danes sejo. Zadnjič je pretresoval mejno colno tarifo in sklenil poslati ministerstvu o tej zadevi obširno poročilo. Dalje je priporočal ministerstvu, naj bi dovolilo, da bi se kmetijska predavanja za učitelje na tukajšnji kmetijski šoli primerno podaljšala, ker nij mogoče v dveh mesečnih kursih toliko tvarine omoči. Prihodnjič priobčimo nadrobno poročilo.—

Goveja kuga ponehava; v Istri je popolnem nehala. Na Primorskem tli še v Povirji na Krasu, na Kranjskem pa v Trnovem, okraj Postojna.

Na Ogerskem so okuženi Dekanovce v Žali na štajerski meji; na Hrvaškem 10 vasi v Zagrebškem, Belovarskem, Reškem, Križevačkem in Požeškem komitatu. V vojni granici razsaja goveja kuga v 10 krajih.

Listnica uredništva.

Gospod Dr. I. G. v O. Nam bode prav drago.— Gospod A. Š v K. Vaš dopis porabimo, kasneje; hvala Vam in sprejemamo Vašo ponudbo z veliko radostjo.—Vsem č. gospodom; ki so se na Ditmarjeve nože naročili, naznanjamo; da se je cena letosza 25 kr. zvišala, Velja en Ditmarjev nož loco Slap 1 fl 10 k. Gospod B. Pernišek. Prosimo Vas naročite za Slapensko šolo 5000 šiponovh kovči, dolge naj bojo k večemu 24 palcev. Vse po poštni povzetnici, zadnja železnična p. Postojna. Vipava — Gospod Fr. K. v D. Hvala! Porabimo nekoliko okrajšano, pa prosimo, da malo potrpite. Danes nam ja ostalo onnogo gradiva.—

Cenik žita in druzega blaga

		Ljubljana		Trst		Gorica		Kranj		Novomesto		Mariboru		Ptuj	
	Vagan	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
	za Gorico in Trst	25. feb.						1o. feb.		od 8. do 13. feber					
	mernik)														
Pšenica	„	5	10			2	70	5	20	4	80	4	60	4	45
Rež	„	3	50			1	80	3	45	3	30	4	10	3	50
Ječmen	„	3				1	25	2	50	2	30	3	90	3	10
Oves	„	2	20			1	3	2	10	2		2	20	2	20
Ajda	„	3				1	40	3	05	3	20	2	90		
Proso	„	3						3	20	3	80	3	80		
Turšica	„	3	10			1	72			3	35	3	10	2	70
Krompir	„	2	40			2	50			2	20	2	10	1	90
Leča	„	6						5	80						
Grah	„	5	80												
Fižol	„	5	60			2	50	4	90						
Maslo	funt		52				50		48		50				
Slanina, špeh	„		50				46								
Špeh frišni	„		34						35				36		32
Jajca	kos		2								2½				
Mleko	bokal		10				10		8						
Goveje meso	funt		28				28				26				
Teletina	„		26				28				28		24		24
Svinsko meso	„		24												
Seno	cent	1	35			1	40	1	40		20		80	2	
Slama	„		95			1				1		1			
Drva trda	sežanj	7				11	75					1			
„ mehka	„	5				9									

Na deželni vino-in sadjerejski šoli **na Slapu** se prodaja več tisuč enoletnih krepkih **jabelčnih divjakov** po 50 kr. sto kosov.

Priloga Soče št. 8.

Izdavatelj in za uredništvo odgvoren: ALOJZIJ VALENTINČIČ – Tiskar Paternolli v Gorici.

Digitized by Google

E.K.BADER WIEN &c.

List 5.
V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji v tretek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875.
11. marcija.

Poljedelstvo.

1. Oranje. — (dalje)

Kozolec (kozlič, stebrec) je del pluga med lemežem in gredeljem, iz močnega vlitega železa, da se lahko ne zlomi, spredna stran ali rob od gredelja do lemeža je ostra in loči prav dobro odrezano brazdo od neizoranega sveta, to ostrino imenujemo tudi plužni nos. Naši leseni plugi imajo nos narejen iz kakega kola; ker je tumpast, se zemlja močno v njega upira; oranje je vsled tega zelo nečisto in potrebuje se pri tem tudi veliko več moči, ko pri ogerskem plugu z ostrim nosom. Plužni nos gre po zarezi, kojo je črtalo v zemljo naredilo in čim ostreji je nos, tem laže in z manjšo močjo vzdiguje in prevrača odrezano brazdo na stran. Leseni plugi z lesenim, tumpastim nosom ne grejo polagoma v zarezo, ampak sè silo ter razrivajo brazdo od neizorane zemlje; za to se potrati ž njimi veliko živinske moči. In če dalje ta nos ogledujemo, zapazimo pri ogerskem plugu od lemežne osti (špice) do gredelja krivo nazaj viseco črto, to je plug ima podobo klina, ki je na sprednjem koncu špičast in se potem po malem razširja in zato z naj manjšo močjo v zemljo pod brazdo na prej tiši. Leseni plugi ne morejo biti tako pravilno narejeni in zloženi, ker se les ne da tako lepo kriviti; oni obstoje iz delov, ki so v večih ali manjših kotih drug na druzega pribiti, in v teh kotih se izgublja strašno veliko moči. Kozolec je pri ogrskem plugu z vitjo (šravfom) na gredelj pritrjen in ko bi se kateri krat gredelj zlomil, zna vsak kolar prav enakega napraviti in kozolec na njega pritrditi.

Lemež ima ta plug iz kovanega železa in na kozolec tako nataknjen, da ga lahko snemamo in če potreba brusimo, in kadar se obrabi si ga iz ravno tiste fabrike (tovarne) brez vse mere naročimo, kder smo plug kupili, ali si pa za rezervo enega več kupimo. Snov, iz katere je narejen lemež, železo, je izvrstno in noben domač kovač nam ne more tako popolno pravilnega, iz tako dobrega blaga dogotovljenega lemeža napraviti, kakor ga dobimo iz fabrike.

On je iz trdega, kaljenega, ojeklovanega železa. Opazujmo malo bolje ta lemež in videli bomo, kako pripravno in popolno je narejen; ost (špica) njegova je ostra in ima pravo podobo klina, koji zarad dobre konstrukcije z majhno močjo zemljo reže. Lemeži naših plugov so širši, brez prave špice in od nevednih kovačev smešno skovani. Špičast lemež olajša delo in prihrani tudi dosti živinske moči. Da je to res tako, nij težko dokazati. Zakaj rabi klavec pri klanji špičast, ozek nož in ne tumpastega, širokega? ker gre prvi lahko in zadnji težko za kožo; prav tako se da špičast, ozek lemež brez velike moči, širok, tumpast pa le z veliko silo pod zemljo spraviti. Vidačev ali ogrski plug ima na zadnjem koncu 9 palcev širok lemež, orje tedaj tudi 8 palcev po potrebi tudi 10—12 palcev široke brazde. Kdor ima težko zemljo, temu ne treba nad 7 palcev širokih brazd orati, zato naj tudi lemež ne bode nad 6 palcev širok, ker 6 palcev globoko in 6 široko oranje je za par volov ali konj uže zadosti težko delo. Na lahki zemlji se lahko širše orje, potrebuje se tudi širšega lemeža. Vsak kmetovalec naj pred vsem dobro pregleda zemljisča, katera ima orati in potem naj si še le zemlji primerni plug omisli. Fabrikantu je treba vedeti, za kako globokost in za kako zemljo, lahko ali težko, se plug potrebuje. Sicer pa mi na vsa uprašanja radi odgovarjamo in ker smo z mnogimi fabrikanti znani, zamoremo za vsak svet pripravni plug nasvetovati in ga tudi po najniži ceni preskerbeti.

Enake važnosti pri plugu kakor plužni nos in

Digitized by Google

lemež je tudi deska (odkladnica, dilja); ona prevrača brazde in čim manj se pri tem prevračanji moči vpotrebuje, tem popolnejši in boljši je plug. Pri plugu mora biti deska železna, nikoli pa ne lesena, ker se les in zemlja veliko bolj drgneta in se s tem tudi mnogo moči zgublja; mi pa moramo le na to paziti, da kolikor mogoče z majhno močjo dobro orjemo. Dalje ne sme biti deska ravna, ampak zakrivljena, da brazdo lepo prevrne; ona ima podobo vrtela (šravfa), po kojem se brazda lahko vije; pri Vidačevem plugu, je tako lepo pritrjena na plužni nos in lemež, kakor bi bilo vse iz enega kosa, in da se od daleč ne more zápaziti med temi tremi deli nobene šprane. Z lemežem ne sme deska nikoli vidljivega kota narediti, ampak vse mora biti tako lično in polažno izvršeno, kakor da bi iz enega kosa bilo; brazda se pri tako lični izpeljavi nič v desko ne upira, kar nam zopet veliko moči prihrani. Zemlja derči po lemeži na desko, kakor sod vina po kozi (skalonu, — schiefe Ebene) na voz. Pri našem plugu z leseno desko se pa zemlja prav silno v desko upira, in vsled tega je oranje zamudnejše in veliko teže.

Da so tedaj železni plugi veliko boljši od lesenih to mora biti vsakemu jasno uže iz tega, kar smo do zdaj našteli. Vse napake, koje ima leseni plug, pa plača sam gospodar drago, ker mora mesto 2 volov 4 upreči in v ta namen več delavcev porabiti.

Plaz ali nožica je plužni temelj od lemežnega nosa nazaj do konca; ta zadnji konec se tudi plužna peta imenuje. Plaz je podplužni del na levi spodnji strani in je iz trdnega, vlitega železa; on pritiska zemljo in nam služi v to, da plug iz brazde ne uide; plaz se imenuje zaradi tega, ker se po zemlji plazi. On ne sme širok biti, ampak kolikor mogoče ozek, ker se pri širokem plazu veliko več moči potrebuje, kakor pri ozkem; čim več in širši je plaz, tem huje se drgne sé zemljo in tem veča moč mora vprežena biti. Lemež je na plaz tako lično nataknjen, ko da bi obadva dela iz enega kosa bila; ta lična naprava pri Vidačevem plugu nam je v korist, ker se pri spahnenji lemeža in plaza zemlja ne more v šprano nabirati in dergnjenje prouzročiti, kar bi v veliko kvar bilo, ker bi mi za nekoliko funtov več moči vpotrebovali. Ker se plazna peta v kamenitih tleh hitro obrabi, je treba pri nakupovanji plugov fabrikantu povedati, da bode on za taka tla ojekleno peto naredil ali pa vso jekleno, sicer ima pa velika množina plugov ojekleno peto; v mehki nekameniti zemlji ni treba jeklene pete, ker se ni bati, da bi se obrabila. Plaz ne sme nikoli lesen biti, ker se les sé zemljo veliko huje drgne, kakor železo sé zemljo in v prvem slučaji potrebujemo krepkejše delalne živine, ko v drugem, tudi se ne dobiva v tovarnah nikjer plugov z lesenim plazom, če bi se jih prav zahtevalo. Koliko drage moči slovenski kmetovalec pri lesenem plazu zapravi, je do sedaj še le malokdo sprevidel, vendar pa se je tudi že pri nas začel širiti lični Vidačev plug, ker se ž njim trikrat laže, orje ko z navadnim lesenim plugom, ali drugače rečeno, potrebuje se v ta namen tretjino moči. Bolje ravnajo kmetovalci, ki svoje lesene pluge na plazu sé železno šino obkujejo; vendar je pa pri tako obkovanem plazu ta kvar, da se lemež na plaz zelo neukretno nataka, se ne more dobro pritrditi; kedar pa ni dobro pritrjen, sili lemež sem ter tija po zemlji in oranje postane vsled tega teže.

Na isti strani kakor plaz, samo nekoliko više so nečke, one imajo namen neizorano zemljo varovati, da nam ne sili v plug; one so toraj na nasprotni strani deske. Nekateri plugi imajo precej široke nečke, kojih pa ni pri dobro narejenem plugu potreba, ker ob te se zemlja zelo derga, posebno če so nečké lesene. Vidačev plug nema nečk ali je ima samo od spredaj na kozolcu (stebercu) nekoliko zaznamovane; že zarad tega potrebujemo pri njemu precej manjše moči, ker se zemlja nima ob nič dergati in tudi zemlja, dasiravno nema nečk, čisto nič v plug ne sili; on je tako modro izgotovljen, da se zemlja prav malo ob železo derga.

Kar se plužnih kolesec tiče, so ona pri Vidačevem plugu kaj praktično narejena; desno kolo je veče od levega, prvo gre po brazdi, drugo pa po neizoranem svetu, tako je mogoče, da gre plug vedno naupično po zemlji in se tudi, če ga človek ne vodi, na nobeno stran ne zverne. Kolesca sta prav lično narejena in se zamoreta pri plitvem ali globokejem oranji niže ali više staviti, vedno se pa mora pri vsakem oranji na to paziti, da je os (podvoz) vedno vodoravna. Os je iz kovanega železa in zelo tenka, ker čim tanjša je tem laže tečejo kolesa, kar nam zopet nekoliko funtov moči prihrani; nikoli bi pri plužnih kolescih os lesena biti ne smela, kar se pa na Slovenskem še ne uboga. Pri kolescih naj se konečno tudi na to pazi, da greste obe kolesci vštric in ne tako, da bi eno včasih za pol čevlja za drugim teklo.

(Dalje prih.)

O škarjah za obrezavanje trte.

Ni ga skoro kmetijskega orodja, katero bi se bilo tako hitro razširilo, kakor so se škarje za obrezavanje vinskih trt, sadnega drevja in drugih lésnatih rastlin. Pred malo leti rabili so še po vseh trtorejskih deželah in krajih za obrezavanje trt skoro samo nerodne krivce, fovče, ali kakor jih Dolenjci zovejo, kosirje, s katerimi so prav počasi, rekli bi skora da „z andohtjo“ obrezavali. Ako se pa dandanes napotimo v vinograde, v katerih ravno trte obrezavajo, zaslišimo že od daleč tisto prijetno, veselo „šklemfanje“, katero nam oznanuje, da se v ta namen škarje rabijo.

V vsakem kraju najdemo res da tudi še nekatere trtorejce, koji se nikakor ne morejo sprijazniti sé škarjemi. „Z nožem reže se vendar le veliko gladkejše kakor sé škarjemi, in tudi se trta na mestu, kder jo skrajšamo — odrežemo, — z nožem nič

Digitized by Google

ne stisne, ne zmasti, sé škarjami pa vedno," trdijo taki starokopitneži. No, vsi taki so večinoma v resnici stari možje, kateri so leta in leta le z nožem trte obrezavali; kdo jim bode torej zameril, ako ga na stare dni, ko se njih delavnost že koncu približuje, ne morejo opustiti? Gotovo nobeden; vsak si bode marveč mislil, naj imajo starci to veselje, saj se bodo tako v kratkem v večnost preselili, in potem ostanemo sami mladi, kateri pa že zdaj vsi sé škarjemi obrezujemo.

Razun tega, da se sé škarjemi veliko hitrejše obrezuje kakor z nožem; imajo one pa še drugo, in sicer to prednost, da se ž njimi trte tudi veliko boljše obrezujejo. Ako namreč sè škarjemi obrezujemo, se trte nič ne stresajo, torej ne omancajo, kar je še posebno koristno takrat, kadar smo primorani že močno brstne ozelenele trte obrezavati. Drugič, ako sé škarjemi obrezujemo, ni mogoče, da bi kako trto odlomili, in še manje, da bi ji namesto ene same prave, dve, eno pravo, drugo napačno mladiko odrezali. Z nožem pa se to pri narveči pozornosti lahko primeri, ker nož kaj lahko izpodleti, posebno malomarnemu in nerodnemu delavcu. Tretjič, kadar sé škarjemi obrezujemo, imamo celo trto vedno v miru pred sabo, ona se nič ne vpogiba, pa tudi nam se ne treba tolikokrat prestopati, kakor pri obrezavanji z nožem. Če pa stoji trta pri miru, in se nam ne treba dosti premikavati, imamo vedno obliko, katero hočemo trti podati pred očmi, in kaka pomota je skoro nemogoča. Kedar se pa trta vedno juže, in se mi sami vedno premičemo, ni nič laže mogoče, kakor da se kaj pomotimo, kar pa navadno šele potem zapazimo, ko je že prepozno.

Starokopitnežem res ne moremo odbiti njih trditve, da se mladika na mestu, kder jo skrajšamo, nekoliko stisne, zmasti, ter da vsled tega zadnji pop lahko ne zarene; pa saj ni potrebno, da jo tikoma nad popom skrajšamo; odrežimo jo za četrt palca više, in pop bode gotovo pognal. Pa pustimo vse daljne zagovore in ugovore glede škarij, saj se je, kakor že omenjeno, velika večina razumnih trtorejcov škarij poprijela; določimo rajše to, katere škarje so najboljše, in se smejo torej največ priporočati. To storiti zdi se nam zdaj posebno primérno, ko se je čas obrezavanja vinske trte približal, ko smo deloma že v njem.

Dobivajo se prav raznovrstne škarje; kajti vsak fabrikant, kateri jih izdeluje—in takih je dosti—skuša kako novo sorto znajditi, ter jo v kupčijo spraviti. Praktičnemu tertorejcu je vsled tega skora težko pravo sorto izbrati, že celo ako mu ni do dobrega znano, v čem obstoji prav za prav dobrota škarij, in na katere lastnosti naj se posebno ozira, kedar škarje zbira. Naštejmo torej najprej vse, kar imamo od dobrih škarij zahtevati. One naj 1. kar le mogoče ostro režejo, to pa z najmanjšo silo; 2. narejene naj bodo tako, da ž njimi tudi v stiski, v prav oskem prostoru lahko režemo; 3. roki se morajo prav dobro prileči, in je ne smejo preveč vtruditi; 4. biti morajo lahko razložljive, ker drugače jih je težko brusiti; 5. kadar jih ne rabimo, naj se dajo rade tako zapirati, da jih morémo brez vse nevarnosti tudi v žep vtakniti; 6. pri vseh do zdaj naštetih lastnostih naj bodo pa tudi trdne, trpeče, in ne predrage. Po Slovenskem še nar bolj razširjene škarje so one fabrikanta Keus-a v Kremsu, katere se tudi kremsarske imenujejo. Podoba 1. predočuje nam take škarje. Ako jih po zgoraj naštetih šestih točkah presojamo, spoznavamo, da so prav slabe, med vsemi, kolikor jih nahajamo v kupčiji, morda najslabše, one režejo, ako imajo dobro ostrino, ter niso ne premehke ne pretrde, in ako so dobro nabrušene, sicer dobro, pa ne z majhnim trudom, ker so roči prekratki. Dobro ostrino pa imajo prav redko katere, navadno so ali premehke ali pa prekrhke.

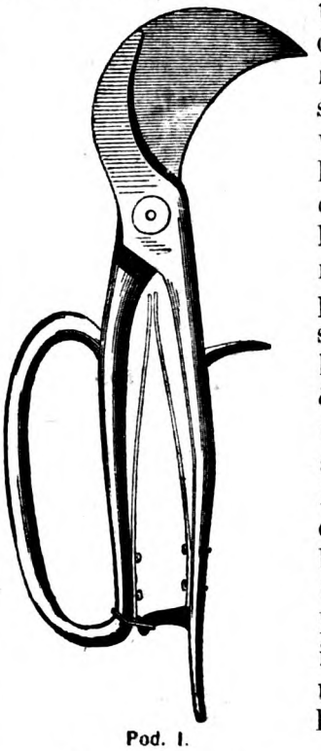

Pod. I.

V stiski, to je v prav tesnem prostoru ne moremo nikakor s kremsarskimi škarjemi rezati, ker so pretumpaste. Ostrinino hrbtišče je res da v majhni krivec zapognjeno, s katerim se lahko tudi v ožine sega in kaj odreže, a kaj to pomaga, ko se pri taki režnji škarje še prav v roki držati ne morejo, in ko je še zraven tega ostrina (klinja) nepravilnega ubelčastega ostrija? —gotovo malo. Roki se te škarje še dobro prilegajo, vender jo pa tudi kmalo vtradijo, ker so roči pretanki, prezajedljivi, in pa kar je glavna napaka—prekratki. Tudi to je slabo pri Kremsarskih škarjah, da se ne dajo rade razložiti; šiškica šraufka, kateri obadva dela skupaj drži, se skora pri vsakih kaj rada odvija, in škarje gredo vsled tega potem narazen. Da se temu kolikor mogoče v okom pride, zaneta se navadno šraufek vrhu šiškice, a kadar je treba škarje brusiti, se pa šiškica skoro sneti ne da. Po dokončanem delu zapremo lahko te škarje prav dobro, v žep jih pa zaradi majhnega krivca vendar ne smemo utakniti, ker nam ga koj prerežejo, tudi če je usnjat. Trdne, trpeče, nijso kremsarske škarje nikakor ne, kajti one so v vsem prešibke, posebno roči so pretanki in premehki, se kmalo povijejo pa tudi polomijo, prav to velja tudi o zmeteh in ostrini. Po ceni pa so kakor nobene druge; toda kaj pomaga nizka cena, ako je treba vsakoleto nove kupti? Dobro nam je znan trtorejec, kateri si je v enem letu dvanajst kremsarskih škarij kupil; drugo leto bilo jih je že osem pokvarjenih, med temi tri čisto za nič. Zato ne bo napačno, ako

Digitized by Google

naši trtorejci kremsarske škarje opuste, ter rajše po druzih boljših segajo, naj so na videz tudi nekoliko draže.

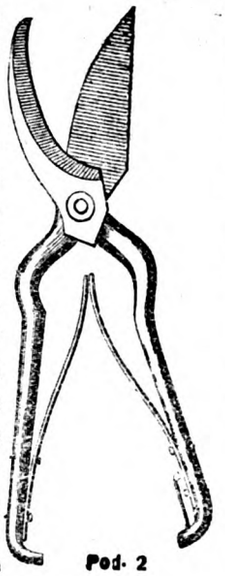
Pod. 2

Podoba 2. predočuje nam druge, memo prvih že veliko boljše škarje, katere hočemo prosto Francoske imenovati. S temi režemo lahko prav dobro in to z majhnim trudom, ker so dolzih in močnih ročev. One so sploh rečeno v vsem veliko boljše memo prvih edino, kar se jim sme očitati je to, da imajo nekoliko nepraktične zmeti, katere rade počijo, kar tertorejca na deželi v veliko zadrego spravi; tudi so te škarje zaradi tega nekoliko nadležne, ker se rezec ž njimi lahko v prst ali v dlan vščene. Za najbolj praktične škarje skazale so se do zdaj one, katere nam kaže podoba 3.

Pod. 3

Te izdeluje č. bralcem Kmetovalca že znan, sloveči nožar Ditmar v Heilbronu na Wirtenberškem; imenujejo se po njem Ditmarjeve škarje. Ako bi hoteli te škarje po naštetih šestih točkah presoditi, priznati bi morali, ka so skozi in skozi izvrstne in vredne, da jih prav toplo priporočamo in to temveć, ker v primeri k njih dobroti malo stanejo: prva sorta blizo 3 gl. 60 kr., druga 3 gl. 10 kr., tretja 2 gl. 60 kr. Kar nam na teh škarjah še najbolj dopada, je to, da so ravno tako kakor Ditmarjevi nožički kaj izvrstnega osterja, in pa da imajo čez vse praktično, prosto, iz medenega dratu narejeno špiralno zmet; katera le par krajcarjev stane in si jo lahko vsak sam naredi.

Da se bodo tudi Ditmarjeve škarje po Slovenskem razširile, jih vsakemu trtorejcu gorko priporočamo, zravno tega smo pa tudi pripravljeni jih vsakemu naročiti, kdor se do 20. tega meseca pri uredništvu tega lista oglasi. Poznejša oglasila se bodo prezirala. R. Dolenc.

Kmetovalcem na Pivki v preudarek.

(Piše R. Dolenc.)

Človek, kateri je pred dvajsetimi leti po lepi Pivki potoval in se potrudil opazovati posebno premoženjske razmere njenih prebivalcev, vrlih Pivčanov, resnično, on je danes, ako isto potovanje ponovi, več ne pozna. „Tempora mutantur et nos mutamur in illis“ pravi latinski pregovor; po domače bi se reklo: čas se spreminja, in mi ž njim. Oj, kako resničen je ta pregovor, obrnjen na lepo Pivko! Kedor je pred dvajsetimi leti iz Vipave na Razdrto prišel, in od tod proti Postojni, ali je pa nasprotno od Postojne proti Razdrtemu potoval, našel je cesto vedno polno težkih vozov „parizerjev“ in drugih, kateri so se mej vednim upitjem „tigot, bistagor!“ in pokanjem z biči v skoro nepretrgani vrsti počasi naprej pomikali. Veseli glas postiljonskega rogà razlegal se je po krasni ravnini; v krčmah, bodisi po vasèh, kakor tudi v posameznih ob cesti bilo je vedno polno domačih, in še več zunanjih gostov — voznikov—; vsi so bili židane volje. In kako bi ne bili, saj je bilo vendar na cesti zaslužka v izobilji, „cvenk“ našel se je v najrevnejši bajti, v še tako stranski vasi. Vsled tega bila je splošna zadovoljnost; potrebe in stiske skoro nijso poznali.

Da se je pri takih razmerah, zarad obilnega zaslužka na cesti in ob cesti kmetijstvo le bolj zanemarjalo, si lahko vsak misli in v resnici, obračal se je ves kmetijski trud izključljivo le na pridobitev potrebnega sena in ovsa za vprežno živino, na pridobitev neobhodno potrebnega žita, krompirja, repe, zelja i.t.d. za človeško hrano. Za prodaj ni se nikdo trudil kaj pridelati; srečni Pivčan se je pečal s kmetijo v obče presneto malo; kmetijstvo, imenovati se je smelo pred dvajsetimi leti skoro postransko opravilo prebivalcev na Pivki.

Ako se danes na Razdrto in od tod dalje po Pivki podamo, najdemo jo, kakor že rečeno, vso predrugačeno, je toliko da ne čisto prazna, upitjà in pokanja voznikov nij več slišati, postiljon postal je samec, kateri bi smel brez vse škode svoj ròg na kolu pustiti, velika večina krčem po vasèh, posebno pa preko ceste, je tudi izginila, ž njimi vsa židana volja in še v tistih, katere še obstojè, vlada bolj klavrnost, kakor pa veselje. S kratka, čas se je spremenil, in gmotne ali premoženjske razmere Pivčanov ž njim vred, žalibog, ne na boljše, ampak na slabše. Železnica pobrala je ves zaslužek na cesti, „cvenk“ se je skoro do čistega zgubil, zadovoljnosti nij nikder več, še najpremožnejši vedno tožijo; potreba in stiska nij osamljena, ona je splošna. Kmetijstvo, nekdaj skoro postranska reč, zabava, postati je moralo glavni steber, kateri je pa tako šebak, da prebivalcem ne more pomagati na noge, temveč so oni od dnè do dné večí reveži in miserija na Pivki postaja splošna.

Uzrok temu, pravijo Pivčani kaj radi, je železnica. No, v prvi vrsti in na prvi pogled se sme tako misliti in soditi; vendar pa nij misliti, da bi se železnica kedaj več odstranila; nasprotno, novih železnic si smemo, moramo želeti. Naj se pa še toliko novih železnic ustanovi, vender ne bodo vse v stanu naši Pivki pomagati, njene žalostne premoženjske razmere v splošnem predrugačiti, zboljšati, ako ne bodo njeni prebivalci, kakor so na kmetijstvo navezani, do spoznanja prišli, ka tiči

Digitized by Google

uzrok zdajšni revi še nekje drugod, in ako se ne bodo potrudili uzroke odstraniti in vstreči zahtevam novega časa. Osoda, katera je vsled železnice Pivko zadela, zadela je tudi še marsikateri drug kraj; da, železnica prinesla je sè seboj bistvene spremembe v celi državi, v vse njene stanove brez izjeme in ne samo med kmetovalce. Ako bi bila torej železnica edini uzrok veliki revi, morala bi to biti povsod, in ne le na Pivki. Temu pa ni tako; nasprotno se nahajajo v naši državi kraji, katerih prebivalci so nekdaj v popolnoma enakih razmerah živeli, kakor Prvčani, in vendar jih dandanes ne tlači ni reva ni ubóštvo, marveč žive srečno v blagostanu, še celo večemu blagostanu, kakor nekdaj pred železnico. In zakaj? Prav za to, ker so v pričetku spoznali, da je treba novi napravi, železnici, primerno tudi kmetijstvo preustrojiti, ter po gotovem in pravem načrtu tako urediti, da mu bode železnica na korist, ne pa na škodo, ko mu bode ona pridelke in izdelke odpeljavala, in ne samo iz drugih dežel vvaževala.

Na naši Pivki se to ni zgodilo, železnica je prišla, vse gospodarstvo ostalo je pa pri starem in je še danes pri starem; razliko zapazujemo le v tem, da se seno, katero se je nekdaj doma porabilo, danes v Trst vozi. Drugi pridelki se ne le ne izvažajo, ampak tudi ne prodajajo, vsaj v izdatni množini ne, kajti kedo hoče se žitom z Ogrsko in Rusko konkurirati? vsi drugi pridelki pa tako dolzega prevaževanja ne strpijo. Da, prav za prav je sedajno kmetijsko gospodarstvo še slabše memo nekdajnega, če pomislimo namreč, da je od sena, ki se je lavalo nekdaj pridlepa množina gnoja več doma ostajala nego sedaj, ko se malo živine izreja in kmet le od sena živi, dasiravno gnoja, ki je prvi pogoj uspešnega kmetovanja, povsod močno pomanjkuje. Posebno pa se bomo prepričali, da je to res, če se ozremo po gozdih, ki so se nekdaj pri miru puščali, dan danes pa neusmiljeno izsekavajo in neglede na bodočnost popolnoma pokončujejo, pri tem pa, se ve da, se dežela pustoti, kmetijstvo zanemarja. V malih letih ne bo na Pivki več nobenega gozda, kmetijstvo, kakor se opravlja, pa že zdaj nič ne nese; za božjo, voljo! kam pa pridemo? saj ne bode kmetovalcu konečno nič druzega ostajalo, kakor da deželo popusti. Zadnji čas je torej na to misliti, kako bi se dalo zdajšno gospodarstvo zboljšati in kmetijstvo po času primernem načrtu vrediti. Kaj več o tem prihodnjič.

(Dalje prih.)

Pod katero žito se z najboljšim uspehom rudeča ali štajerska detelja seje?

Za slovenske dežele je rudeča detelja prav velike važnosti, ker ima v naših krajih razun Vipavskega in Primoskega za raščo jako ugodno podnebje. Do zdaj sejejo Gorenjci deteljo večinoma pod oves, Dolenjci pod pšenico; vprašanje nastane, kdo v tem obziru boljše gospodari, ali Gorenjec ali Dolenjec? Morebiti oba dobro ali pa oba slabo. Prvi pogoj za deteljno rast je dobro zrahljana zemlja; ni zadosti, če ji samo na 4 palce preorjemo, ampak orati moramo 6, 8 ali še več palcev na globoko. Pustimo pa to sitno oranje in preidimo k nalogi, katero smo si danes postavili.

Jara žita so za rudečo deteljo v tem obziru dobra, ker je zemlja spomladi zrahljana bila, to pa še ni zadostno, ampak že v jeseni je bilo potreba njivo, na kojo se kako jaro žito z deteljo vred poseje, globoko preorati in potem pustiti, da njiva nepovlečena čez zimo leži, da v mrazu vse kepe zmrznejo. Če pa po zimi ni bilo mraza, ampak deževno vreme, je detelji namenjeno polje za njo zelo malo sposobno, posebno, če še neugodna, merzla, mokra pomlad pritisne.

Dalje sejemo mi deteljo spomladi pod ali med zimsko žito, pšenico. Mlada deteljica potrebuje v začetku rasti spomladi dolgo časa vlažnega polja zarad mladih majhnih korenik, kar pa v jarem žitu ne dobi, ker se to polje spomladi preorano hitreje posuši, posebno če je suha spomlad. Pod zimskim žitom rase zarad vlažnosti detelja laže, ker je zemlja že dobro utrjena in se mokrota v nji ne posuši tako hitro, kakor pa kedar je jaro žito posejano. Detelja se mora spomladi kmalo sejati in ker se jara žita še le takrat sejejo, ko se je zemlja osušila, se nam je bati, da pride detelja uže v suho zemljo, kar se lahko pri setvi zgodi, pa tudi kasneje, ako suha spomlad nastopi.

Če pa mi sejemo spomladi deteljo med zimsko žito, pšenico, se nam ni bati, da bi se zemlja prehitro posušila, ker mi tako njivo spomladi samo z brano prevlečemo, kadar deteljo v njo posejemo; tudi zamoremo mi to setev precej početi, kadar se je zemlja le za 2 palca od zgoraj posušila in se ne prijemlje brane.

Zimsko žito v pomladi tudi hitreje rase, dela detelji potrebno senco in jo tako tudi laže pred sušo obvaruje, ko jaro žito. Zimsko žito je posebno izvrstno za deteljo v letinah, kadar je v jeseni malo dežja, cela zima brez snega in spomlad suha, ker v takih letinah detelja med jarim žitom zarad premajhne vlažnosti hitro usahne, pod zimskim pa vedno še dobro rase. Če smo mi v takih letinah pod jaro žito deteljo sejali, smo si veliko škodovali, pod zimsko žito sejana pa vedno precej pridelka obeta.

Mislimo si pa mi jesen in zimo mokro; v teh časih se je zemlja vode napila in se tudi tako zgostila, da detelja ne dobi primerno rahle zemlje, v tem slučaji ni dobro deteljo pod zimsko žito sejati.

Ječmen se spomladi že kasno seje in ni varno pod njega deteljo sejati, ker spomladi lahko suša pritisne in deteljo že v začetku rasti popolnoma uniči. Če jo pa včasih pri vsem tem vsejemo in se nam je sušo bati, moramo precej po setvi valjati, da se seme k zemlji pritisne in da se zemlja tako hitro ne

Digitized by Google

osuši. Isto tako moramo vselej po deteljni setvi, bodisi sejana pod zimsko ali jaro žito, valjati, če ni kmalo po setvi dežja pričakovati.

To so samo podnebne zapreke, ki enkrat bolj za deteljno setev pod zimsko, drugikrat zopet pod jaro žito govore; vendar pa obrodi detelja sploh bolje pod zimskim, ko pod jarim žitom. Zimska žita sejemo tudi na boljše njive kot jara in tudi v tem obziru je bolje za deteljo, če ji boljšo zemljo privoščimo. Zelo napačno je, če se seje detelja na izstradano njivo, pod oves, ker na taki njivi tudi detelja ne more dobro obroditi.

Koledarček brejosti goveje živine

Veliko krat se primeri, da kmet ne ve, kedaj bo ena ali druga krava storila, ali se oteletila; to se preračuni tudi dostikrat po pratiki in morebiti vstrezamo tukaj marsikojemu, ako podajamo za celo leto ali večni koledarček brejosti. Vsak na hip lahko brez računa razvidi, ako ve, kedaj se je katera krava zgonila ali spojala, kedaj se mora oteletiti ali storiti:

pojanje Januvarij	storenje Oktober	pojanje Februvarij	storenje November	pojanje Marcij	storenje December	pojanje April	storenje Januvar	pojanje Maj	storenje Februvarij	pojanje Junij	storenje Marcij	pojanje Julij	storenje April	pojanje Avgust	storenjo Maj	pojanje September	storenje Junij	pojanje Oktober	storenje Julij	pojanje November	storenje Avgust	pojanje December	storenje September
1	8	1	8	1	6	1	6	1	5	1	8	1	7	1	8	1	8	1	8	1	8	1	7
2	9	2	9	2	7	2	7	2	6	2	9	2	8	2	9	2	9	2	9	2	9	2	8
3	10	3	10	3	8	3	8	3	7	3	10	3	9	3	10	3	10	3	10	3	10	3	9
4	11	4	11	4	9	4	9	4	8	4	11	4	10	4	11	4	11	4	11	4	11	4	10
5	12	5	12	5	10	5	10	5	9	5	12	5	11	5	12	5	12	5	12	5	12	5	11
6	13	6	13	6	11	6	11	6	10	6	13	6	12	6	13	6	13	6	13	6	13	6	12
7	14	7	14	7	12	7	12	7	11	7	14	7	13	7	14	7	14	7	14	7	14	7	13
8	15	8	15	8	13	8	13	8	12	8	15	8	14	8	15	8	15	8	15	8	15	8	14
9	16	9	16	9	14	9	14	9	13	9	16	9	15	9	16	9	16	9	16	9	16	9	15
10	17	10	17	10	15	10	15	10	14	10	17	10	16	10	17	10	17	10	17	10	17	10	16
11	18	11	18	11	16	11	16	11	25	11	18	11	17	11	18	11	18	11	18	11	18	11	17
12	19	12	19	12	17	12	17	12	16	12	19	12	18	12	19	12	19	12	19	12	19	12	17
13	20	13	20	13	18	13	18	13	17	13	20	13	19	13	20	13	20	13	20	13	20	13	19
14	21	14	21	14	19	14	19	14	18	14	21	14	20	14	21	14	21	14	21	14	21	14	20
15	22	15	22	15	20	15	20	15	19	15	22	15	21	15	22	15	22	15	22	15	22	15	21
16	23	16	23	16	21	16	21	16	20	16	23	16	22	16	23	16	23	16	23	16	23	16	22
17	24	17	24	17	22	17	22	17	21	17	24	17	23	17	24	17	24	17	24	17	24	17	23
18	25	18	25	18	23	18	23	18	22	18	25	18	24	18	25	18	25	18	25	18	25	18	24
19	26	19	26	19	24	19	24	19	23	19	26	19	25	19	26	19	26	19	26	19	26	19	25
20	27	20	27	20	25	20	25	20	24	20	27	20	26	20	27	20	27	20	27	20	27	20	26
21	28	21	28	21	26	21	26	21	25	21	28	21	27	21	28	21	28	21	28	21	28	21	27
22	29	22	29	22	27	22	27	22	26	22	29	22	28	22	29	22	29	22	29	22	29	22	28
23	30	23	30	23	28	23	28	23	27	23	30	23	29	23	30	23	30	23	30	23	30	23	29
24	31			24	29	24	29	24	28	24	31	24	30	24	31			24	31	24	31	24	30
				25	30	25	30																
				26	31	26	31																
	November	24	December		Januvarij		Februvarij		Marcij		April		Maj		Junij	24	Julij		Avgust		September		November
25	1	25	2					25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1
26	2	26	3					26	2	26	2	26	2	26	2	26	2	26	2	26	2	26	2
27	3	27	4	27	1	27	1	27	3	27	3	27	3	27	3	27	3	27	3	27	3	27	3
28	4	28	5	28	2	28	2	28	4	28	4	28	4	28	4	28	4	28	4	28	4	28	4
29	5	—	—	29	3	29	3	29	5	29	5	29	5	29	5	29	5	29	5	29	5	29	5
30	6	—	—	30	4	30	4	30	6	30	6	30	6	30	6	30	6	30	6	30	6	30	6
31	7	—	—	31	5	—	—	31	7	—	—	31	7	31	7	—	7	31	7	—	—	31	7

Digitized by Google

DOPISI.

IZ GORICE 11. marcija. (Izv. dop.) Glavni odbor našega c. k. kmetijskega društva zboruje prav pogostoma. Od kar sem zadnjič poročal, smo imeli uže tri seje. Pri oni 18. febr. 1875 je moral društveni tajnik oziroma urednik „Atti e Memorie“ zopet prav grenke požirati, ki mu jih je solil odbornik g. Dr. Levi zaradi članka, v katerem se je kritikovala društvena prošnja obrnjena proti ministerstvenemu načrtu postave, zadevajoče pokončevanje phylloxere. Govornik je obširno in temeljito razložil, zakaj spoznava za neuspešno pokončevanje vinogradov, v katerih se je trtna uš zasledila. (Posnetek tega jako zanimivega govora priobčimo posebaj. Ured.)

Glavni odbor sklene, da se ima dr. Levi-jev govor v prihodnjem listu „Atti e Memorie“ na prvem mestu ponatisniti, da se izpodrine slab vtis, katerega je vtegnila neopravičena kritika v čitateljih, a še bolje v merodajnih krogih napraviti. Tudi se prepove uredniku, da né sme nobenega članka več v društveni organ sprejeti, katerega bi ne bil odobril redakcijski odsek.

Po prestopu na dnevni red potrdi odbor obširno poročilo, v katerem se nasvetujejo ministerstvu za trgovstvo nekatere prenaredbe v mejni colni tarifi.

V obče priporoča društvo v tej vlogi, naj vlada ne nalaga previsoke colnine na kmetijsko orodje in na stroje, ki se vvažajo v našo državo, katera je v prvi vrsti kmetijska država. Da bodo pa mogli naši domači fabrikanti konkurirati z inostranci, naj se odpravi ali vsaj kolikor le mogoče zniža colnina od železa.

Ker se ima v kratkem pregledati in popraviti tudi trgovska in colna pogodba z Italijo, nasvetuje društvo ob enem sledeče:

1. Naj se do najmanjšega zneska zniža colnina na vino, ki se vvaža v Italijo.— 2. Naj se plačuje od vseh italijanskih vin, ki se vvažajo v Avstrijo, enaka colnina (Sedaj se plačuje n. pr. od piemonteških vin veliko niža colnina, nego od drugih italijanskih in zaradi tega se godi, da se tudi druga po zvijači pod imenom piemonteških vvažajo.) 3. Naj se, kolikor se da, zniža colnina na govedo, ki se iz Italije v Avstrijo in narobe vvaža. — 4. Naj se olajša prevažanje poljskih pridelkov čez mejo tistim posestnikom, katerim državna meja presekuje posestva.

Odbornik g. Povše predlaga v imenu dotičnega odseka, naj društvo predloži vis. c. k. ministerstvu za kmetijstvo prošnjo, da bi se podaljšal kmetijski kurs za ljudske učitelje še za dve leti, to je za l. 1875 in 1876, ker nij mogoče, da bi se v dveh mesečnih kursih uspešno vsi najvažnejši kmetijski predmeti, kakor vinoreja, sadjereja, živinoreja, gozdarstvo, sviloreja i.t.d. razpravili; ako bi pa vlada te prošnje ne uslišala, naj pa za letos samo nekatere predmete odloči, da se bodo mogli učitelji v teh bolje temeljito podučevati.

Predlog obvelja.

Dalje poroča tajnik ob odsekovem predlogu zastran podpor, ki naj bi se podelile učiteljem in drugim sposobnim osobam za podučevanje v kmetijstvu na ljudskih šolah. V tej zadevi sklene odbor, naj se naprosi ministerstvo, da bi dovolilo kmetijskemu društvu primeren znesek, iz katerega bi se dajale nagrade sposobnim osobam, tudi neučiteljem, za podučevanje v kmetijstvu na ljudskih šolah.— Kedor bi hotel podučevati, moral bi dokazati sè spričevalom deželne kmet. šole v Gorici, da je za to sposoben.

Tajnik bere ministerstveni razpis zaradi denarnih podpor, katere namerava podeliti za kmetijski poduk in za statistiko. Znesek 2400 gld. dobi kmetijska šola kot letni donesek; ministerstvo praša ob enem, kako se je porabila enaka podpora lanskega leta.— 200 gld. je namenjenih za praktično podučevanje v sadjereji.— Glede podpor za kmetijsko šolo se hoče ministerstvo za naprej dogovarjati neposredno z deželnim odborom in tako glede onih za razširjenje kemične delavnice.— 800 do 1000 gld. podpore obljubuje ministerstvo za nagrade, ki bi se imele podeliti takim ljudskim učiteljem, kateri bi podučevali šolsko mladino v kmetijstvu.— Za kmetijski poduk po potujočih učiteljih je odmenilo 400 do 630 gld. in vpraša, komu naj bi se to podučevanje izročilo.— Obljubuje, da se bode v prihodnjih počitnicah nadaljeval kmetijski kurs za ljudske učitelje. Izreka, da ne more dovoliti podpore v namen, da bi se ustanovil kurs za podučevanje v hišnih obrtnijah, ker spada to v področje trgovskega ministerstva, kateremu je odstopilo društveno poročilo. Glede tega, kako se imajo v prihodnje nabirati statistične date o kmetijskih pridelkih in s kakimi pripomočki, pridržuje si ministerstvo, da bode o tem določilo, kedar bode dognano, kako se ima sestaviti statistika o pridelkih leta 1875.

Odbor sklene na to, da se ima naprositi ministerstvo, da nakazuje tudi za naprej, kakor do zdaj vse državne podpore brez razločka posredno po kmetijskem društvu. Dalje naroči predsedništvu, naj poda prošnjo, da se nakažejo podpore za sadjerejski tečaj in za kmetijski poduk po potujočih učiteljih in naj preskrbi, da se ustanovi na ljudskih šolah kmetijski kurs; po vsakem načinu pa da morajo podvreči se dotični učitelji primernemu izpitu na tukajšnji kmetijski šoli.

Konečno prebere tajnik ministerstveni razpis glede podpor za povzdigo govedoreje za l. 1875. Ministerstvo se ne vjema z načinom, po katerem so se na Goriškem v preteklih letih potrošale enake subvencije; posebno podeljevanje premij za lepe krave in bike mu nij po volji. Ono želi, da bi se napravile posebne postaje za bike, ker zelo pomanjkuje bikov v deželi.

Ta razpis se izroči odseku za živinorejo, da ga natančno pretrese in o njem v prihodnji seji poroča.

S tem je končala precej dolga seja in naj konča tudi današnje moje poročilo. *E. Kl.*

Razne kmetijske vesti.

Kako krta odvračati, kako ga prepoditi? V kuhinjskih ali zelenjadnih vrtih v sejalnicah, to je v lehah, katere se sé sadnim ali gozdnim itd. semenom obsejejo, je krt, kako se v nje vsili, kaj neprijeten gost. Od takih primerom malih prostorov ga pa lahko odvračamo in ako je že v njih, pa tudi lahko izženemo. Odvračamo ga prosto s tem, da vzamemo tanko vrvico, katero v katranu namočimo, ter jo okoli leh pol čevlja globoko zakopljemo. Iz leh, v katerih se je že naselil, ga pa izženemo, ako v nje na večih mestih smradljive reči, kakor gnjile ribe, rake, v katran ali petrolej namočene cape itd. zakopljemo. krt ima namreč kaj občutljiv nos, ogiblje se vsacega smradu.

Molj, koji nam kožuhovino in drugo volnato obleko razjeda, napravi v marsikoji hiši veliko škode. Nekateri ga s pavovim perjem in tobakom preganjajo, a vse to zastonj, če se v kožuhovini že zalega znajde. Kdor hoče svojo zimsko obleko pred njim obvarovati, poznati mu je treba njegovo naravo in zaplodenje, kar tu ob kratkem podajamo. Moljev metuljček (veša) frči meseca aprila in maja, v nekaterih letih še tudi v juniju in sicer večidel po noči. On pride tudi v sobe, kjer nam v kožuhovino ali volnato obleko svoja jajčica zaleže. V 10. dneh izvale se iz njih črviči, kateri nam do konca meseca avgusta obleko razjedajo. Potem se zapredejo v majhne mešičke in prezimijo v njih v kožuhovini, sploh zimski obleki, iz katere še le na spomlad metuljčki izlezejo, ter precej v novič jajčka zalegavati pričnejo. Sredstva zoper molja so: Na spomlad, v apri-

Digitized by Google

lu in maju ne smemo zimske obleke zračiti, ker metuljček ravno v tem času leta, da nam v njo zalege ne napravi. Ker je metuljček zelo majhen pride pa tudi kaj lahko v vse prostore, torej tudi do v škrinji spravljene obleke, zatoraj jo moramo pred njem v rjuhe, sploh platno zašiti ter na dno skrinje spraviti. Do tako našite obleke ne more molj nikakor priti. Ako so pa molji v kaki obleki že zaleženi, jih z pavovim perjem ali tobakom ne moremo pregnati, preženemo jih le s tem, da tako obleko v prav vroč prostor, krušno peč denemo; vročina se ve da ne sme prevelika biti, da se nam obleka ne osmodi. Segreto obleko še dobro stepemo, in zvesti si smemo biti, da smo jo pred škodljivcem rešili.

Na deželni kmetijski šoli v Gorici bode javni poduk o vinskih boleznih 14. 19. in 21. marcija ob 10 uri dopoludne.

Poduk o sviloreji bode v nedeljo, 14. t. m. v Nabrežini in drugo nedeljo, 21. t. m. pa v Dutovljah na Krasu. Govoril bode v obeh krajih g. A. Štrekelj, kateri je o istem predmetu letos uže predaval v Komnu in v Skerbini; poslušalcev je imel obakrat prav mnogo in pripovedujejo nam, da je g. Štrekelj prav po domače, razločno podučeval. Le tako naprej, zdaj je gotovo najprimernejši čas za taka predavanja, ko se bliža čas, v katerem bodo mogoče teoretične nauke praktično izvrševati.

Zanimivo naznanilo sadjerejcem. C. k. vino- in sadjerejska šola v Klosterneuburgu je priobčila cenik sadnih drevesec in cepičev, ki se tam dobivajo. V dotičnem razkazu je tudi omenjeno, kake lastnosti ima vsaka sorta drevesec. v kaki zemlji in kako se najuspešnejše obdeluje. Kedor se naro čipo kmetijskih društvih, temu se zniža cena za 25%. To je pač najlepša prilika sadjerejcem, da si priskrbe sadnih drevesec najboljših sort.

Ceniki so na ogled pri vseh kmetijskih društvih.

Goveja kuga je, kakor se sliši, v vseh slovenskih pokrajinah ponehala. na novo se tudi nikjer ni pokazala. V Granici je še v Medari, Mazkovacu, Dragalici, Delini, Orubici in Svinjarevci v gradiškanskem komitatu. V Slavoniji in Hrvatski je večinom ponehala.

Državni zbor je sklenil 1. februarija, da se za naše dežele napravi živinozdravniška šola.

Štajersko kmetijsko društvo je zborovalo 23. in 24. preteklega meseca pod predsedništvom g. M. pl. Kaiserfel a. Navzočnih je bilo blizo 100 udov in zastopnikov drugih društev. Posvetovanje se je vrtelo pred vsem o pripomočkih zoper črtno uš in o dotični postavi in obveljal je ta-le sklep: „Stroški, katere bi prizadevala sredstva zapovedana v §. 5. vladnega predloga, naj bi se plačevali iz državnega zaklada; posestniku zadevajo čega vinograda se ima plačati odškodnina iz državnega zaloga po vrednosti, katero so imela sadišča za posest nika o tistem času, ko se je vladno sredstvo izvršilo."

Dalje se je posvetovalo društvo o postavi glede varstva naravnega vina. Zbor je sklenil, naj o tem svoje mnenje razodene vinorejski odsek, ki se ima v ta namen pomnožiti po zastopnikih vinorejskih društev. Dotične predloge naj glavni odbor po primerni poti priobči obema državnima zbornicama.

Konečno je priporočil zbor politiško preuravnavo dežele, vsled katere bi se potem tudi v okom prišlo mnogim nepriličnostim v izvrševanji poselskega reda.

Popravki k štev. 4. Kmetovalca: Stran 27 leva spodaj v predzadnji vrsti bere naj se mesto 6.5 %. 7% kisline 6.5‰ in 7‰.

Stran 30 leva v 10. vrsti od spodaj naj se bere: „Za drobno zrnate sorte naj povemo še to, da imajo te pred debelo zrnatim zarad hitrejega dozorenja tudi to prednost, da jim červ v steblu ne škoduje toliko, ko kasno dozorelim sortam."

Listnica uredništva

Ditmarjevi cepilni noži se dobivajo še do konca tega meseca, cena enemu kosu je 1f. 20 loco Slap, kdor jih želi, naj se o pravem času oglasi,

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Trst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan za Gorico in Trst	fl.	k	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		13. feb.						10. feb.				od 8. do 13. f-ber			
	mernik)														
Pšenica	"	5	20	2	40	2	50	5	30	5	30	4	60	5	30
Rež	"	3	70	1	50	2	—	3	50	3	70	4	10	3	50
Ječmen	"	3		2	80	3	10	2	90	3	50	3	90	3	10
Oves	"	2	10	1	30	1	50	2		1	90	2	20	2	20
Ajda	"	3				1	35	2	80	3	20	2	80	2	50
Proso	"	3	10					3	20	4		3	80	3	10
Turšica	"	3	20			1	70	3	30	3	80	3	10	2	70
Krompir	"	2	50			2	60	2	20	2	20	2	90	1	80
Leča	"	6		—				5	90						
Grah	"	5	80	4											
Fižol	"	5	10	3	25	2	60	6		4	80				
Maslo	funt		52		55		50		49		50				
Slanina,špeh	"		50	—	40		48								
Špeh frišni	"		36	—	35		36				34		36		32
Jajca	kos		2				2				2½				
Mleko	bokal		10				10		9						
Goveje meso	funt		27				28				26		25		24
Teletina	"		25				30				28		2		24
Svinsko meso	"	1	29										28		
Seno	cent	1	35			1	40	1	40	1	20	1	80	2	
Slama	"	1				1	—						80	1	
Drva trda	sežanj	5				11	75								
„ mehka	"					9	50								

Na deželni vino-in sadjerejski šoli na Slapu se prodaja več tisuč enoletnih krepkih jabelčnih divjakov po 50 kr. sto kosov.

Surovo maslo

V mlekariji v Polubinu in pri g. Marizza v Gorici dobiva se surovo maslo (puter) napravljeno po milaneškem načinu.—

Priloga Soče št. 10.

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren: ALOJZIJ VALENTINČIČ — Tiskar Paternolli v Gorici.

Digitized by Google

KMETOVALEC

List

slovenskim gospodarjem

v poduk.

List 6. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. – Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. 25. marcija.

Poljedelstvo.

I. Oranje (dalje.)

Pri plugu potrebujemo še otke v namen, da ž njo pred črtalom nabrani plevel odstranimo, desko in lemež očistimo; ona visi med obema ročicama. Potem potrebujemo tudi sekire za kako popravo; na mesto nje pa rabimo pri Vidačevem plugu ključ, s kojim vsak del pluga primerno vredimo: ako hočemo globokeje orati, pritegnemo za ročicama vito (šrauf), to je mi vzdignemo od zadej plug. Vsled tega se obrne lemežev nos bolj proti tlam in gre globokeje v zemljo; ako pa nasprotno plug od zadej doli spustimo, vzdigne se lemež in plug orje plitveje. S ključem se tudi desno kolesce pri globokejem oranji niže spusti, pri plitvem vzdigne; osi obeh kolesc pa morate vedno vodoravne biti.

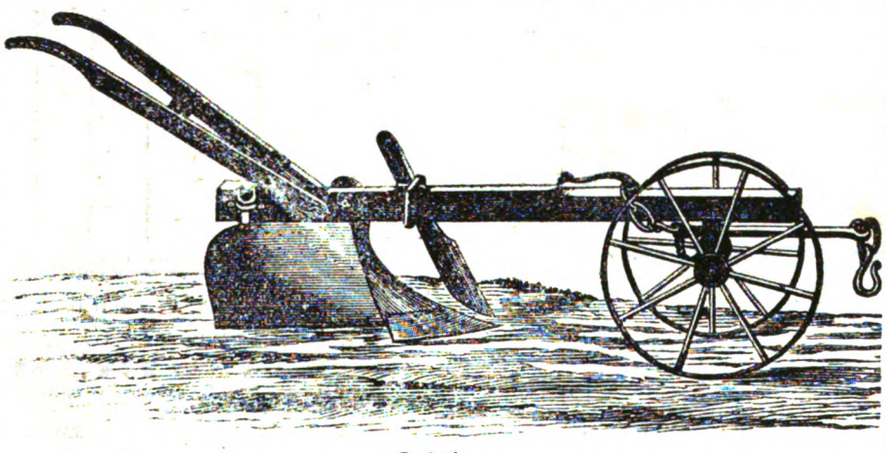

Pod. 1.

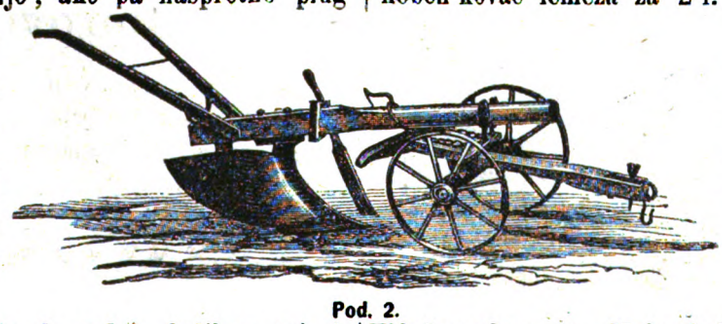

Pod. 2.

Na Notranjskem sta do sedaj, kolikor mi je znano, samò 2 Vidačeva pluga, v Rihenbergu na Goriškem tretji in vsi dotični gospodarji so z njegovim oranjem popolnoma zadovoljni, ker jim ni treba več treh parov volóv vprezati; potem se pa s tem plugom tudi veliko lepše in ceneje dela, ko z lesenim, kar vse le gospodarjem koristi. Ker ni bil v predzadnji številki Vidačev ali ogerski plug dobro tiskan, podajamo ga v podobi 1. še enkrat. S tem plugom orjemo lahko 6 do 10 palcev globoko in 6 do 10 palcev široko. Dobivajo se tri sorte, to je za lahko, srednjo in težko zemljo; naj laža sorta stane po 16 gol. brez plužnih kolesec. Najboljša sorta pa stane: plug sam na sebi brez plužnih kolesc 20 fl. plužna kolesca vsa železna 13 gl., lemež za reservo 2 f. 50 kr. Opomnimo tukaj, da nam noben kovač lemeža za 2 f. 50 kr. tako izvrstno ne naredi, kakor ga v tovarni (fabriki) kupimo. Celi plug s kolescema vred tehta 125 funtov; naši leseni plugi so težji, saj tehta pri njih samo lemež do 30 funtov (v Vipavi.)

Enake vrednosti ko Vidačev plug je Hohenhaimski, pod. 2. Ta plug rabijo na Českem. Moravskem in Nemškem. Lemež je ves jeklen. Na gredelj je kozlič (kozo-

Digitized by Google

lec) tako trdno pritrjen, da ne moremo tukaj nič premikati v namen, da bi globokeje ali plitveje orali, ampak le na plužnih kolescih na blazini, kder sloni gredelj, lahko zvišamo ali niže spustimo. Ta plug ima pred Vidačevim to prednost, da ga živina za nekoliko funtov laže vleče, to je, da gre laže po zemlji. Ker se ta plug le na plužnih kolescih niže spušča ali vzdiguje, bi moral vsak, kdor bi si ga hotel omisliti, tudi plužna kolesca zraven kupiti, ker brez njih bi si pluga ne znal vravnati in bi mu nepovoljno oral. Ž njim orjemo ravno tako izvrstno ko z Vidačevim plugom.

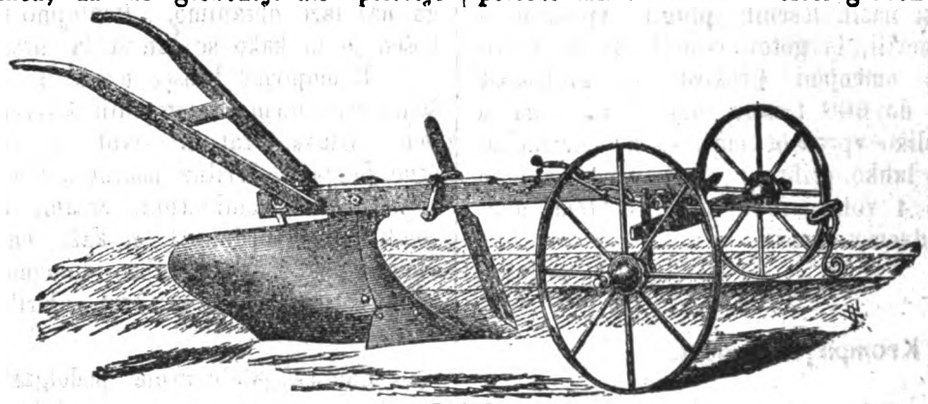

Pod. 3.

Hohenhaimski plug volja sam brez plužnih kolesc 22 gol., plužna kolesca 13 gl.; lemež za reservo 2 gold. 50 kr. Teža mu je 107 funtov, tedaj je nekoliko lažej od Vidačevega pluga.

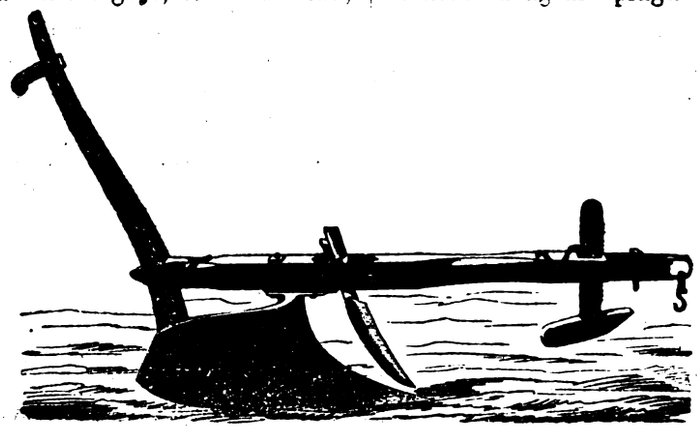

Pod. 4.

Prejšnjima je prav podoben Claytonov in Shuttleworthov plug; On je prav tako vravnan, kakor Vidačev, samo da je solidnejše narejen. (Glej pod. 3) Lemež je $9\frac{1}{2}$ palcev širok in je iz trdega jekla, plug je prav lepo izdelan in stane s kolescema in reservnim lemežem 35 gl. Sam plug z reservnim lemežem 23 gl., plužna kolesca sama 13 gl. Vsi ti trije plugi so nastali iz prvotnega Hohenhaimskega pluga, (glej pod. 4.)

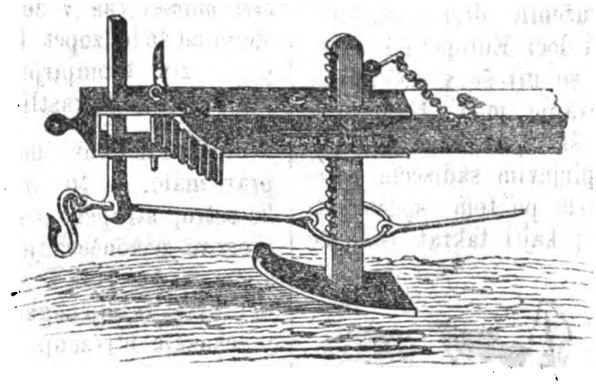

Pod. 5

Ta plug ima samo eno ročico in je brez kolesc, mesto njih ima pa leseno nogo, polzo, po kateri se naprej polzi. Ako se noga ali polza vzdigne, gre plug globokeje in ako jo bolj k tlam potisnemo, orje plitveje; tako vzdigavati in nižati pa je lahko, ker ima noga ali polza zareze, da v gredelju na pravem mestu ostane. Z nogo ali polzo se tedaj po potrebi lahko natanko določi globokost brazde. Širokost brazde se pri Hohenhaimskem plugu brez plužnih kolesc lahko z regulatorjem, ki je spredej na gredelji prav natančno odmeri. Ker se v podobi 4. regulator dobro ne razločuje, dali smo ga v podobi 5 posebaj tiskati. Rabimo ga tudi pri vsakem drugem plugu brez plužnih kolesc s prav dobrim uspehom, ker določimo ž njim širokost brazde. Ta regulator je nova iznajdba in nahajamo ga dandanes že tudi pri Vidačevem plugu. Podoba 6. nam predočuje novejši Hohenhaimski plug z nogo ali polzo in regulaterjem. Pri nas na Slovenskem ne znajo kmetovalci s plugom brez plužnih kolesc orati, toda kadar se človek privadi takemu pluga, mu je pa z drugimi plugi težko orati, ker plug brez plužnih kolesc z nogo ali polzo se da prav lahko voditi in ne skoči nikoli iz brazde; saj ga ima orač popolnoma v svoji oblasti. Ako hoče orač na kakem mestu globokeje orati, ga samo pri ročicah od zadej vzdigne, kadar mu gre pregloboko, se pa na ročici nasloni. Poskušnje, katere smo pri oranji treh plugov v isti zemlji pri enaki širjavi in globokosti brazde naredili, so različne, in da bi se nam ne bila kaka pomota zoper eden ali drugi plug vrinila, so se ti trije plugi na večih krajih poskušavali. Z vsakim teh plugov oralo se je 10 palcev široko in 7 palcev globoko, ter so potrebovali, kar se je z silomerom zmerilo, sledeče moči:

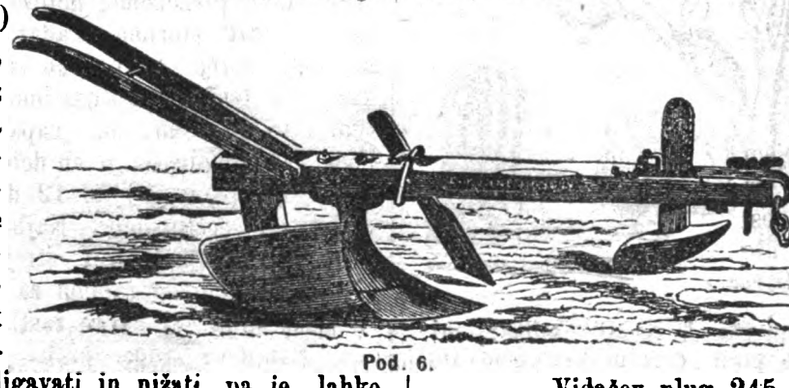

Pod. 6.

Vidačov plug 245 funtov moči
Hohenhaimski 235 „ „

Digitized by Google

Ruhadlo 230 funtov moči

Ako bi pri naših lesenih plugih vpreženo in rabljeno moč merili, bi gotovo videli, da bi potrebovali pri gori omenjeni širokosti in globokosti brazde od 450 do 600 funtov moči. Iz tega že je razvidno, koliko vprežene moči se z dobrim železnim plugom lahko prihrani; naš kmetovalec bi to, kar sedaj s 4 voli naredi, lahko s tremi, mnogokrat tudi z dvema opravil.

(Dalje prih.)

Krompirjev hrošec.

V prvi številki „Kmetovalca“ smo priobčili svarilo visokega c. k. kmetijskega ministerstva, zopor razširjevanje in zatrošenje treh novih, kmetijstvu zelo škodljivih merčesov. V drugi številki popisali smo na drobno enega teh, namreč krvavo uš (Blutlaus, Schizoneura lanigera). Danes oglejmo si druzega, kateri se zove „krompirjev hrošec“ (Doryphora decemlineata).

V gorah severne Amerike je živel na neki divji sorti krompirja (Solanum nostratum) hrošec, katerega so učenjaki že več let pod imenom krompirjev hrošec iz Kolorade, ali „boryphora decemlineata“ poznali. Dokler je ta hrošec le na divjem krompirji živel, se nijso amerikanski kmetovalci nič zanj zmenili; ali od kar se je tudi na rastline kultiviranega krompirja preselil, jel jim je hudo preglavico delati. Pitana rastlina na obdelanem svetu mu je namreč tako ugajala, da se je začel v poslednjih letih strašno širiti, da je pa tudi krompirjeva sadišča skoro vseh provincij združenih držav razdjal, in le velikemu oceanu, kateri loči Europo od Amerike, se imamo zahvaliti, da se nij še v naših deželah zaplodil. Veliko občevanje med Europo in Ameriko pa kaj lahko tega škodljivca tudi k nam zanese. in gorje našim krompirjevim sadiščem, gorje nam, ako ga bodemo še-le po tem spoznavati pričeli, kadar bode že tukaj; kajti takrat bode že

Pod. I.

—prepozno. Da se torej proti veliki nevarnosti, katera nam žuga, že pred njenim nastopom, kolikor mogoče zavarujemo, je pred vsem potrebno, da skušamo uže zdaj spoznavati krompirjevega hrošca in njegovo škodljivost in da pozvemo tudi, kako se ga naj laže obranimo. Poglejmo tedaj najprej, kakošen je in kako se množi ta hrošec.

Krompirjev hrošec pod. 1. *d* je najbolj našemu navadnemu na topolih živečemu hrošcu podoben. Glava, vrat in život, so rujavkasto rumeni, črno progasti. Krilna pokrovca sta prepredena z desetimi podolgatimi črnimi črtami od tod, ime „decemlineata.“ Podoba 1. *e.* kaže eno tako pokrovce. Noge—pod 1. *f.* so rujavo rumene, le koleno in pa zadnji štirje členi so črni. Krila sama so jasno rožnate barve.

Samica zaleže svoja podolgasta prezorna—vidi se skozi nje—pomerančno—rudeča jajčica na spodnjo stran krompirjevega perja—pod 1. *a* in sicer v velikem številu, 700 do 1200. Blizo v enem tednu se izvalé iz zaleženih jajčic črvi, kateri živé 17 do 20 dni na rastlini, v katerem času popolnoma dorastejo. Ti črvi—pod. 1. *bb*—so sulčnate oblike, visoko obokanega hrbta, pomerančno-rudečega života. Glavo imajo trdikasto, črno z majhnimi tipalniki; život nosi šest majhnih črnih nog. Prvi životni prstan—obroček—je črno obrobljen, vsi drugi imajo le na straneh dve vrsti črnih marog. Červ zapusti, kadar doraste, rastlino, na kateri ves čas živi ter se poda v zemljo, v kateri se zapredé. Mešiček, katerega kaže pod *c.* je s črvom enake barve. Čez kakih štirnajst dni se spremenijo mešički v hrošce, kateri zlezejo koj na krompirjevo rastlino in začnejo njeno perje razjedati; samice zaležejo v novič jajčica. Tako se ta škodljivec trikrat v letu pomnožuje, poslednji tretji zarod preživi zimski čas v zemlji kot mešiček, iz katerih na spomlad še le zopet hrošci izlezejo. Razun na krompirji, živi krompirjev hrošec tudi na drugih krompirju sorodnih rastlinah; to pa le za silo.

Sovražnikov med živalstvom ima ta hrošec prav malo, in to zaradi tega, ker se brani z neko ostro, strupeno sokrovco, katero iz sebe izpušča. V njegovo pokončevanje priporočevalo in upotrebvalo se je v Ameriki že marsikaj, pa žalibog da večji del brez zaželjenega uspeha. Še za najboljši se je skazalo otresanje in maščenje črvov in hroščov, ter obiranje in uničevanje z jajčkami zaleženih peres. To so pa vsa taka sredstva, z katerimi krompirjevega hrošca in njegovega črva iz že velikih, krepkih rastlin lahko preženemo; gotovo je pa koristnejše, ako to že takrat storimo, kadar so rastline še prav majhne, torej hitro, ko se hrošec v prvo prikaže. V tem času uničimo lahko hrošca kakor tudi črva s tem, da napadene rastline s prahom sostavljenim iz treh delov arzenikovo- kislega bakra--(kufra) in 10 do 12 delov moke ali pa mavca—gipsa—poštupamo. Najboljše je, da se v ta namen posebnih pripray, strojev, poslužujemo, znabiti takih, kakoršne rabimo za žveplanje bolnih trt in da prav zgodaj, ko so rastline še rosne, štupamo.

Navedena štupa—prah—je pa kaj hud strup, zaradi tega se ga moramo le z največo pazljivostjo posluževati. Prva skrb nam pa mora biti, da

Digitized by Google

teri so prav zgodaj letati pričeli, slabši, kakor pa tisti, kateri so še le pozno pričeli; vrh tega gre pa tudi ves méd, katerega je panj za krmenje mladih zgodnjih čebel potreboval, podzlo."

Toda Berlepš je dokazal, ka nima Dzierzon po vsem prav in sicer sé sledečimi skušnjami: 1. leta 1864-65 niso moje čebele celih 154, leta 1844-45. pa celih 148 dnij nič panjev zapustile; na spomlad sem pa kaj dosti mrtvih čebel našel, nekteri panji so zelo za drisko oboleli ter tudi poginili. V letih $18^{42}/_{43}$, $18^{45}/_{46}$, $18^{62}/_{63}$, $18^{66}/_{67}$ so nasprotno čebele po zimi večkrat letale, na spomlad našel sem pa tudi kaj malo, skora nič mrličev, o driski pa še sledu ne.

2. našel sem, da ni zgodno—prvo— letanje s pričetkom zalegovanja v nobeni zvezi, kajti pri dostih močnih panjih dobil sem že večkrat šest tednov pred prvim letanjem dosti zalege, da trditi morem, da je bilo vselej v vsakem močnem panji 10 do 12000 mladih čebel izvaljenih, pred ko se je le ena sama na dan prikazala.—3. Mlade čebele gredo pri zgodnjem letanji prav gotovo rajše pozlo, kakor pa stare; ker, kakor dobro znano, se mlade od panja oddalijo, one se pred njim le prašijo, stare pa ne; med, kateri se je torej za uzgojenje mladih čebel potreboval, ne gré nikakor v zgubo.

Držaje se teh vsakemu razumnemu čebelorejcu jasnih Berlepševih dokazov, moramo ž njim vred sklepati, da je boljše čebele po zimi letati pustiti, da je le vreme ugodno, kakor jih pa vedno zaprte imeti; kajti dolga zaprtija je veči del kriva driske, in iz té sledečega pogina čebel.

Kadar pričenjajo čebele letati, bodisi na spomlad ali pa po zimi, je kaj dobro, da se še pred pričetkom letanja iz dna vseh panjev voščeno mletje, posebno pa mrliči izmečejo. Pri nobenem delu niso namreč čebele tako nerodne, kakor ravno pri iznašanji mrličev, one padejo z mrliči—v katerih noge svoje zapletejo — na tla, znabiti tudi zmerzle in osojne, ker tako otrpnejo, da se ne morejo več uzdigniti, ter poginejo. Mletja ni treba zavreči, ker ono obstoji iz voska. Da se more vse izmetavanje sicer urno, toda ne z ropotom vršiti, ni treba šele omenjati.

Drugo važno delo koj na spomlad je pri čebelah to, da se določi, imajo li vsi panji še matice—kraljice—ali ne. Panj, kateri med tem, ko drugi kaj močno letajo in čvrsto čistijo, le pri miru stoji, je gotovo nima.

Panj, kateri je po končanem letanji do poznega večera še nemiren, iz katerega že pozno posamezne čebele ven pritečejo, se urno ampak bojazljivo po spredníci sprehajajo, je tudi nima. Panj, katerega ljudstvo, potem, ko se je pod noč umirilo, nekam čudno zabuči, namesto da bi prijazno zašumel, kadar se nanj potrka, je prav gotovo brez kraljice. Kadar smo določili, da je en panj brez kraljice, kaj nam je ž njim narediti? Ako je še prav slaba paša in ako dobre še dalje časa ni pričakovati, storimo najboljše, ako takemu panju vse satje ven poberemo, čebele pa pustimo, da si v sosednjih panjih prebivališča izprosijo. Če je pa ob času, ko se je pomanjkanje kraljice zaslutijo že dobra paša, potem storimo kaj dobro, ako iz drugega panja en z mlado zalego vsaj deloma napolnjeni satek vzamemo, ter ga v brezkraljičnega obesimo. Iz mlade zalege izgojijo si čebele v kratkem času novo kraljico. Da se vse to lahko opravimo pri po Dzierzonu narejenih paiz njih, katerih se satje brez poškodovanja lahko jemlje, ter zopet nazaj polaga, je razumno. O takih panjih spregovorili bodemo v kratkem kaj več. Na spomlad gledati nam je tudi na to, da slabotnim panjem zletnice (vhodne luknjice) stesnemo, tako sicer, da zamore le ena čebela na enkrat ven in noter; s tem obvarujemo jih tatinstva. Ljudstvom, katera imajo le malo ali pa clo nič več medu, moramo med pokladiti, moramo jih krmiti.

Besedo slovenskim gospodinjicam o molži.

Glavna i vsakemu priljubljena reč povsod je snažnost. isto je tudi posebno pri molži, sploh v mlekarstvu; zato glejmo, da bo posoda, v ktero molzemo (golida), vedno snažna, i da jo vsikdar pred i po molži čisto v (mlačni) vodi operemo.

Ker pa ni moja naloga danes govoriti o snagi v tem oddelku kmetijstva, ampak le o molži, zato draga mi gospodinjica pojva dalje.

Tudi vsikdar, pred ko pojdeš molzti, če nimaš še pripravljene, zagrej malo vode tako, da bo mlačna, i s to zmivaj i operi dobro kravi vime, da ne bo nobena nesnaga prišla v mleko, vsled česar bi se lehko spridilo. Po zimi je mlačna voda neobhodno potrébna, po leti zadostuje ne merzla, ampak že prestana voda. Vem, da se ti bo čudno zdelo, ker govorim o mlačni vodi za umivanje vimena, ker dobro mi je znano, da ti vedno z merzlo vodo, po zimi tudi z ledenico vime spiraš, kar ni pravo, kajti vsaka stvar se v merzloti stisne, v gorkoti pa raztegne; isto je tudi pri vimenu Če umivaš vime z merzlo vodo, ali celo ledenico, se bodo gotovo i njegove mlečne žilice stisnile i vsled tega bodo dale tudi manj mleka. Saj je že star pregovor: Mraz mleko vzame. Merzla voda tudi kravi slabo dè, kar se lehko iz nemirnosti spozna. Mlačna voda je tedaj brez dvoma boljša, ker ima lastnost mlečne žilice vimena še raztegniti, ne pa kakor merzla stisniti. Krava tudi nagle, ne pričakovane merzlote na ta način ne terpi. Pri molži ne zadostuje le to, da se vime dobro i čisto zmije, ampak treba je tudi čisto i do zadnje kapljice molziti, ta navada ni žalibog pri naših gospodinjah i dek'ah še popolnoma vdomačena. Po krajih, kjer je živinoreja na viši stopinji, i kjer se ljudstvo mnogo z mlekarstvom i.t.d. peča, molzejo navadno le možki, kateri imajo večo moč v rokah nego ženske.

Če se čisto ne molze, ima se mnogo zgube i škode, namreč a) zgubi se naj boljše in naj mastnejše mleko. b) če se čisto ne molze, pride krava v kratkem in večkrat popolnoma ob mleko. c) V vim-

Digitized by Google

naš krompir marljivo opazujemo, in kakor hitro škodljivca zapazimo, naj si bode tudi v najmanjšem številu, da ga koj preganjati pričnemo.

Uporaba krav za vprego.

(Konec)

Ako primerjamo iz kmetijskega stališča vola in kravo s konjem, moramo prednost priznati prvima. Konj stane primerno več in se hitreje obrabi. Če si po nesreči kolena prebije, ali se kako drugače pokvari, zgubi vso vrednost. Vol in krava se manj obrabita in če sta pri mesu, ju vsak dan lahko mesarju prodamo. Konje vzdrževati stane veliko več nego govedo; podkovanje, vprežna oprava, vse to pobere pri konjih veliko denara, pri govedi pa skoro nič. Konjska kerma je tudi mnogo draža od goveje, ker dobiva konj več ali manj zerna, boljšega sena i t. d. Konje naj redi samo, kedor mora blago naglo prevažati in daleč od svojega posestva, vsem drugim ugaja veliko bolje goveda.

Zdaj pa primerjajmo še vola s kravo: zadnja je cenejša od prvega, njo si redimo v prvi vrsti in včasih samo zaradi mleka in gnoja; če nam pa ona tudi pri delu pomaga, daja nam toliko več dobička, kolikor si z delom prisluži. Vole si ravnamo samo za delo in kedar nam med letom tega zmanjka, nam voli iz sena, kojega jim pokladamo, ne delajo druzega nego gnoj, ki je po tem takem gotovo drag gnoj. Se ve, da se vol, kedar v hlevu dalje časa pri polnih jaslih počiva, nekoliko opita; toda meso, katero je on tako pridobil, je zopet drago in nam ne daja posebne koristi, ker mu je ne moremo odrezati in prodati; mariveč se polagoma zopet pozgubi, ko začne vol zopet delati. Vse drugače je to pri kravi: kedar je ne rabimo za delo, nam daja iz použite piče toliko več mleka, zraven dobivamo od nje gnoj in množi se ji meso. Iz tega vidimo, da nam krava lahko veliko več koristi, ko vol.

A ta korist postane še veča, ako krave tudi pri delu uporabljamo. Marsikedo vtegne ugovarjati, da to nij res, ker da delalna krava malo mleka. Gotovo, da se za časa dela mleko izgublja, pa vendar nikdar toliko, kolikor je delo vredno, katero nam krava opravi.

Nekteri kmetovalci, ki imajo dosti senožeti pa malo pašnikov, redijo krave do žetve v hlevu; to počivanje v zapertem kravam in telicam (junicam) več škoduje, kakor če bi se rabile za laža dela.

Telice v hlevu rejene ostanejo vedno šibkih kosti, sploh se jim život pravilno ne razvija kakor na paši, kjer se zadosti sprehodijo. Tudi kravam škoduje, če vedno v hlevu stoje; posebno za breje krave je to prav slabo.

Vsakdo je že to zapazil, da imajo take krave slabe, pokvarjene noge, celi život je mehkužen in ravno tako so njih teleta. Telice se v hlevu krmljene hitro debelijo, goniti se pa nečejo in tudi nerade breje ostanejo. Vse drugače bi si pa krave in telice svoj život utrdile, ako bi ne stale vedno v hlevu pri polnih jaslih, ampak se tudi dobro krmile in vsak drugi ali tretji dan nekoliko za lahka dela vprezale. Večinom redijo tudi taki kmetovalci, ki dosti sena pridelujejo bike v hlevu, ki skoraj celo leto ne pridejo na pašnike; a tak bik ne bo nikdar prida, ker je ves omehkužen; teleta njegova so tudi slabotna in to ne škoduje samo kmetu, ki tako ravna ampak celi srenji in splošni živinoreji. Mladi bik se mora vedno zunaj sprehajati, ali po pašnikih ali pa tudi po njivah v prav lahko delo vprežen, kar mu prav nič ne škoduje, ampak več koristi, kakor če neprestano v hlevu tiči. Katere krave se lahko brez skerbi vprezajo, si bode vsak sam presodil. Breje krave v 6. mesecu nijso za vprego, rabijo se za to delo le krave od prvega do 5. meseca brejosti. Krava, ko je storila, naj se 4 tedne ne vprega in 3 mesece pred tem tudi ne. V časih pa pride naj več dela in kmetovalec nema dosta delalne živine; kako si bode sedaj pomagal? Vsak, koji hoče krave za vprego rabiti, mora na to paziti, da se vse krave v tistem času otelijo, kadar je naj manje dela, na primer pred velikonočjo v mesecu marciju. Vse to je kmetovalcu mogoče.

Kdor hoče tedaj krave za vprego rabiti, naj si toliko volov redi, za kolikor ima celo leto dosta opravila, da mu ne stoje po več tednov brez dela pri jaslih. S kravami naj se dela le vsak drugi dan in še takrat ne težka, ampak le lahka opravila. Veči posestnik ali kmetovalec naj jih uporablja le za spomladansko setev, potem v žetvi, ajdovi in jesenski setvi, tako mu ne bode potreba mnogo drage delalne živine rediti, ampak le toliko, kolikor je potrebuje, da se celo leto vprega.

Kako je s čebelami po zimi in v pričetku spomladi ravnati

Da mora vsak razumen čebelorejec svoje panje, katere si je za drugo ali sledeče leto odbral, kar le mogoče dobro proti škodljivim uplivom zime zavarovati, se razumi samo po sebi, ravno tako razumi se tudi to, da mora to delo že na jesen, pred nastopom zime opraviti. Po zimi ni s čebelami nič opraviti, k večemu se lahko prašamo, ali smemo li čebele v lepih solučnih dnevih letati pustiti ali ne? O tem uprašanji si nista prva dva čebelorejca zdajšne dobe edina, kajti p. Berlepš pravi: „ako ni snega, in vreme je toplo, zrak miren, naj se čebele vedno letati puste“ nasprotno pa Dzierzon: „čebele naj se kar le mogoče dolgo časa v zimskem miru pusté, vsako letanje po zimi stori naj se jim nemogoče, kajti čebelam čisto nič ne škodi, ako tudi cele štiri mesece panja ne zapustijo, ker pred ko pričnejo letati, pred si pričnejo tudi zalege napravljati, a skora vse prav zgodaj izlezle čebele gredó pa pri še hladnem in mrzlem vremenu podzlo; in iz tega pride, da so panji, ka-

Digitized by Google

nih žilicah ostalo mleko se sterdi i ž njim lehko tudi omenjene žilice, ktere vsled tega umro i postanejo za napravo mleka nesposobne; znano pa je, da kolikor je manj takih cevic, toliko manj mleka. Nečista izmolža pa prouzroči večkrat tudi nevarne vimne bolezni n. pr. volčič, kteri se da težko ozdraviti. Še enkrat pozivljam Vas drage, gospodinjice, da se nasvetovanega reda držite, stare neumne navade opustite, i posnemate izvedene in umne ljudi, kteri se s tem veliko pečajo n. p. Švajcarji, Tirolci.

Alojzij Strekelj.

DOPISI.

Iz Gorice 17. marcija. (Izv. dop.) Praktični kmetijski poduk v Gorici je bil še precej dobro obiskovan; kajti udeležili so se ga vsi tisti, ki so bili pri prvem predavanji; izostala sta samo dva obiskovalca: eden iz Sežanske, drugi iz Standrežke županije.

Poslala so sledeča županstva in sicer: županija Renče 2, žup. Dornberg 4, žup. Černiče 1, žup. Sv. Križ Ip. 1, žup. Komen je poslala dobro učenega v kmetijstvu, gosp Jožef Forčiča. v izgled Kraševcem. Žup. Nabrežina 1, žup. Vertojba 1, žup. Pevma 4, žup. Šmartno 2, gosp. J. Mariniča iz Kviškega, in g. Franja Simčiča iz Kozane, ktera sta dobro pazila, na vsako besedo ali delo, ktero se je slišalo in delalo. Naj bodeta v zgled zapikernejšim Bricem. Žup. Kanal 1, žup. Tolmin. 1, žup. Kobarid, 1, žup. Sv. Lucija 1, žup. Cirkno 1, Ponikve 1. Vsi omenjeni so več ali manj ukaželjni kmetovalci. Na obrazu se jim je bralo, da gorijo za napredek lastnega zapuščenega kmetijskega stanu, ko je gospod učenik Kuralt pričel govoriti, in za cepilno orodje in cepiče prijel, ktere si je že poprej na mizi pripravil, in po govoru med učence razdelil. Ko je cepljenje v žlebek dovršil, napravil je v pričo učencev cepilni vosek, kterega je sam bolj praktično zboljšal, in vsi učenci smo ga za najboljega spoznali, s tem je končal prvi podučni govor. Popoldne, ob 2 urah, smo se zbrali vsi učenci in se podali na kmetijsko polje, na kterem je omenjeni gospod razkazoval razna cepljenja, ktera je poprej v šoli razlagal. Drugi dan zjutro je podučeval o trtnem cepljenji, razkazoval in podučeval o trtni uši (Phyloxeri), katera nam ravno preti. Popoludne smo šli zopet na polje, in se vadili v presejevanji drevja in cepljenji trt. Tretji dan smo se napotili na novo deželno kmetijsko polje na Ajševici, in tam smo se vadili v obrezovanju dreves, in bil je dovršen poduk, za kterega naj bode javna zahvala gospodu učeniku za lepo učenje in prijaznost.

Vse je bilo popolnoma v redu, le ena stvar je vsacega v srce bodla na kmetijskem polji v Gorici, in sicer laški napisi, kajti popraševati smo se morali, kaj je to ali uno? Sreča, da so se našli med nami tudi taki, ki razumejo. Čuditi se mora človek takemu napredku,— kajti ni dolgo časa, kar se je ravno pri taki priliki opazovalo, da so bili slovenski in laški napisi, zdaj pa le laški. Slovenci kje ste? Ali ni sramota, da se pustite tako za nos voditi? Omenjenim županijam bodi javna zahvala Ostalim pa stavimo v izgled Karminsko, ktera zase dobro skerbi, da je odločila svojim učencem posebno plačo, da se zamorejo izobraževati- Ostale županije, ali spite?

Učenec.

Kmetijska opravila v aprilu.

Vinorejska: Prvo okopavanje vinogradov se dokonča. Novi vinogradi se zasajajo. Koli se k trtam vtikajo. Če niso še vinogradi obrezani, naj se to delo najprej konča. Vina se v tretjič presnemajo v prav čisto posodo, da se ne pokvarijo.

Sadjarejska: Od kasnejih sort naj cepiče režemo. Cepljenje se sploh vrši. Semenske peške, orehi i.t.d se vsejejo.

Domača: Hrošči (kebri) naj se konec meseca pridno pobirajo in kokošem ali racam polagajo, tudi prešiči jih radi jedó. Purani ne smejo preveč teh hroščev použiti, ker bi sicer lahko pocepali. Racam in gosem se jajca podkladajo. Najprimernejši čas je platno in štrene beliti.

Živinorejska: Delalna živina se za časa pomladanske setve primerno boljše krmi in posebno naj se na to pazi, da ne trpi nikoli žeje. Ovce se ne smejo po mokrih pašnikih pasti, da metuljev ne dobijo. V tem času se mora na vso živino prav dobro paziti, da se ne prehladi. Konec meseca se prične že krmenje s zelenjem, od začetka naj se le $^1/_4$ del, potem polovica i. t. d. zelene krme živini poklada, ker se je v tem času naj raje bolezen prime. Krave se v tem mesecu k biku spuščajo, da imajo v januvarji teleta. Junci se režejo, ker ni premraz, ne prevroče.

Poljedelska: Vsa zaostala dela meseca marcija se konečno doveršijo. Oves naj se pridno seje, ker zgodnja setev je boljša od kasne. Ječmen se začenja v gorkejih krajih že sejati, v bolj merzlem podnebji pa ne pred 15. prihodnjega meseca. V praho se posejete grašica in leča. Ako je bila v prejšnem mesecu zemlja še premokra, da se ni moglo ozimine povaljati, naj se to delo nemudoma opravi, da nam spomladanski vetrovi žita ne vzamejo. Oves, kojega smo v mokro stepeno zemljo posejali, naj se, kadar se ozeleni, prevleče, toda na peščenih tleh se tega ne sme storiti. Ako se je delelja med oves, ječmen ali kako drugo žito posejala, se mora po setvi, kadar se je zemlja zadostno posušila, njiva povaljati, da se na ta način deteljno seme k zemlji pritisne in vse kepe razdrobijo; kjer se kepe nahajajo, nastanejo goličave; pri košnji je jako nadležno, ako se kose v kepe zadevajo. Njive, na koje smo po zimi gnoj navozili in koje mislimo s gomoljnicami (peso, krompirjem, korenjem) posejati, se nemudoma preorjejo in v gorkih krajih tudi že posejejo. Oranje prahe se mora ta mesec naj kasneje pa do polovice prihodnjega meseca doveršiti. Tiste njive, na kojih mislimo čisto praho čez celo leto imeti, naj se s živinsko krmo posejejo in sicer s grašico, ovsom ali ječmenom. Ves gnoj in blato, kojega smo po zimi na njive navozili, moramo raztrositi in podorati, ker bi ga sicer toplota preveč razdjala in bi se nam na ta način veliko izgubilo. Iz reži in pšenice se kokalj, osat in druge plevel izpleve, isto tako prevelika pšenica ali rež popasa ali požanje, da se pozneje ne poleže. V gorkih krajih se konec meseca že lan in konoplje sejejo in sicer se mora pri setvi na to paziti, da so brazde ozko izorane in da seme v vlažno zemljo pride; kepe razbijati je že prekasno, ker bi njiva že čez zimo preorana ležati morala, da bi bil mraz kepe razdjal. Ako hočemo lan in konoplje le zarad semena sejati, moramo prav redko sejati, narobe pa, ako hočemo lepo predivo pridelati gosto. Krte se posebno v tem in prihodnjem mesecu s prav dobrim uspehom lovi, ker imajo v teh mesecih mlade in mi tako celi zarod uničimo. Senožeti se močijo, pa le 24 ur, potem se zopet voda odpasti. Z umetnim gnojem se v tem času gnoji. Detelje itd. se gipsajo.

Digitized by Google

Razne kmetijske vesti.

Ludevik baron Simonyi, je imenovemu kr. ogerskemu ministru za poljedelstvo, trgovstvo in obrtnijstvo. Rojen je bil leta 1824 v Tarnopolji, kder je bival takrat njegov oče kot poljkovnik; pravne studije je dognal v Kašavi. Uže v 24. letu je bil voljen za poslanca, in pozneje še dvakrat.

Državne podpore za l. 1875, katere je dovolilo vis. ministerstvo za kmetijstvo c. k. kmet. društvu v Gorici, so se mimo preteklih let skrčile, kakor smo pozvedeli v predzadnji seji glavnega odbora. Kras je zgubil uže dovoljeno podporo 1400 gld. za l. 1874 za napravo kalov, ali vodnjakov za napajanje živine, ker so se dotični predlogi zakesnili; za leto 1875 je pa v ta namen odločenih samo 1000 gld. Društvo nij tega zakrivilo, pač pa vladni organi, kakor bodemo v prihodnjem poročilu pojasnili. Za povzdigo živinoreje nij dovolilo ministerstvo nič, ker se dotične podpore preteklega leta nijso še porabile. Zakaj, povemo tudi prihodnjič. Za izgledno planino „Razor" odmenjenih je samo 400 gld. a društvo je sklenilo ministerstvu prav nujno priporočiti, da dovoli vsaj toliko, da bode mogoče sirarja obdržati, katori je začel s tolikim uspehom delovati na Tolminskem. Za povzdigo ovčje reje ne obeta nobene podpore itd.

Sploh je letos ministerstvo mnogo zbrisalo in prikrajšalo, dasiravno je neobhodno potrebno, da se pri nas vse kmetijske stroke prav izdatno podpirajo. Nekoliko je tega gotovo kriva splošna denarna mizerija v Avstriji; škodilo je pa brez dvoma tudi to, da nij društvo naglo segnilo po dovoljenih podporah poprejšnjega leta in je porabilo za odločene namene. Našemu društvu se sicer v obče ne more očitati malomarnosti ali mlačnosti; ono šteje mnogo prav marljivih članov in ima neutrudljivega moža za predsednika; glavni odbor in odseki se prav pogostoma zbirajo, posvetujejo in sklepajo,—a pripeti se sem ter tija, da se zaradi premnozega premišljevanja in obotavljanja—zamudi izvršitev.

Mravlje so v sobah, vrtih in cvetličnikih prav zanesljivo tako pokončavajo: Veliko v vodi namočeno gobo dobro ovijemo in jo toliko časa pustimo, da se posuši; vsled tega se ji luknjice zelo razprosterejo. To gobo potresemo sé stolčenim sladkorjem in jo na tisti kraj, kjer je največ mravlj, položimo. Ko se potem mravlje hitro po vseh luknjicah vdomačijo, vzamemo naglo gobo in jo potonimo v vročo vodo. Potem jo zopet dobro operemo, posušimo in v novič sé sladkorjem potresemo in na kak kraj mravljam nastavimo.

Iz seje odborove kmetijske družbe kranjske dne 7. marcija 1875.

1. Prošnja soseske zagoriške, da bi se jej vrh privoljene podpore 100 fr. za občinski vodnjak privolilo še 600 fr., še zavrže, ker je dotični zaklad že ves razdeljen.

2. Ministerstvo poljedelstva naznanja, da se bo zarad poplačevanja potnih stroškov za odbornike drugače ravnalo, kakor doslej.

3, Soseska Jeseniška na Gorenjskem prosi privolenja za dva živinska sejma, ktera naj bi bila dne $^4/_5$ in $^7/_{10}$ vsako leto. Ta prošnja se ozirom na to, da gorenska stran v Radoljskem okraju dejansko ne enega živinskega sejma nima, sl. vladi priporoči.

4. Zarad pašnikov v Nadajnem selu in v Nadajnah, za kterih zboljšanje je 1500 fr. privoljenih in prihranjenih, se poroča, da se je razdelitev in zboljšanje pašnikov pričelo. Gosp. odbornik dež. gozdni nadzornik Gelcer se naprosi te pašnike ogledati in o njih poročati.

5. Gozdni odsek dunajske kmetijske družbe priporoča redne shode enakih odsekov vseh sosednih dežel in pošlje za to namenjen načrt opravilnega reda.

6. Jos. Hajduk iz Tokaja naznanja, da ima gotov pripomoček zoper tertino uš (fikoxera devastatrix).

7. Blagajnik predlaga račun za leto 1874, kteri se izroči posebnim pregledovalcem v pretresovanje in poročanje. Nadalje se sklene, da se stroj za izdelavanje lončenih cevi za osušenje travnikov premesti.

Konečno se volijo v odsek za dr. Costov spominek gospodje: predsednik baron Wurzbach, Seunig, Brus in Vidal. Predsedstvo se pooblasti skupni oklic, kterega v ta namen sestavi gosp. dr. Bleiweis, podpisati z zastopniki tistih družb, ki so Costovo smrtno naznanilo podpisala.

Štajerska čredna knjiga. V seji 4. januarja je sklenilo štaj. kmet društvo čredno knjigo napraviti za deželo štajersko. Namen te knjige je čistokrvne govedi v to knjigo vpisati; v njej bodo vse lastnosti vsake posamne govedi popisane in celi kasnejši rod razvidljiv. V to knjigo pridejo sledeča plemena: 1) Sivi rod (Schlag) mirodolskega plemena. 2) Marijadvorsko pleme. 3) brezasto hribovsko pleme 4) pinegavsko pleme. Vse to se bode vodilo pri štaj. kmet. družbi in dežela štajerska bode v kratkem svoja živinska plemena imela, katera bodo po mnogih krajih naše Avstrije cenjena in tudi drago plačevana, ker ravno štajerska govedna plemena so tista, ki zadosti mleka dajo, se tudi rada redijo in so, kar se vprege tiče, za ogersko živino najboljša plemena. Ako štajerska dežela svoj cilj deseže, se bode morala zahvaliti c. k. kmetijski družbi, ker ona je res med južno avstrijskimi deželami edina, v pravcem pomenu delalna, v njej sedijo tudi večinom le ekonomi.

Rudninaste reči na primer puške, gumbe. (knofe) konjske komate, ki so z medenino (mesingom) okovani in vse druge kovinske (metalaste) stvari se dajo prav lepo in svitlo čistiti in obderžijo tudi svetlost, če se razdrobljen galun (Alaun) v zelo hudem ocetu (jesihu) raztopi in s to tekočino se s pomočjo suknjene cunje rudninske reči drgnejo in očistijo.

Kisla deteljica, tudi zajčja deteljica imenovana, raste v senčnatih krajih navadno rada pod grmom in na mokrih senožetih, ima prijetnokisla peresa; ako se ta peresa stolčejo in tekočina iz njih stisne, je tako dobljena kisla voda dobra za vso našo domačo živino, ker jo ozdravi, kadar se ji zapre voda, kar se posebno pri konjih večkrat pripeti. Konju se vlije 1 maselc te tekočine, kadar se mu je voda zaprla, govedini se je še več zamore dati in tudi ljudem ne škodnje pri enaki bolezni. Iz te detelje se napravlja tudi sol, ki se rabi za odpravljanje tintnih marog iz papirja, obleke in rabi se tudi za limonado. Iz 1 centa zajčje detelje se naredi 1 funt soli, ki je čez 1 f. vredna.

Zmerznena jajca postanejo zopet dobra za povžitek, če jh denemo 4 dni v frišno studenčno vodo in v to vodo toliko soli, da voda gosta postane. Ta sol je še potem za živino dobra.

Grahov molj ali kukec je grahu zelo škodljiv in razjé v nekaterih krajih, posebno v gorkih, na primer na Vipavskem skoro vsako grahovo seme. Da bodo naši kmetovalci vedeli, kako se ta živalica množi, naj tukaj popišem njeno življenje in množitev.

Grah, katerega sadimo, ima v sebi mole ali kukce, ti izlezejo spomladi iz zemlje, to je iz vsejanega semena, ter zaležejo jajčika na stročje in sicer tako, da prideti 2 jajčiki eno vrh druzega. Čez 6 dni se iz jajčik črvički izvalijo, kateri lušine prejejo in se v seme zaje-

Digitized by Google

jo v temu živijo do spomladi, v kateremu času se črvički v kebrče spremenijo in se kakor gori povedano zopet na novo pomnoževati počnejo.

Obvarujemo se pred tem zužkom na ta način; ko bi vsi kmetovalci grah za seme tako spravljali, in ga v loncih dobro zaprli, da bi spomladi keber ne mogel iz lonca iz letali ampak v njem poginiti, seveda bi to morali vsi tisti storiti, ki grah sejejo in bi potem le 2 leti stari grah seme rabiti morali. Kdor pa hoče grah čez zimo obvarovati, ga mora precej, ko ga je sušil 12 ur na suhi toploti od 50 stopinj brez vode pri ognji greti in tako v njem črv uničiti, se ve da taki grah za setev in več sposoben, ker ne kali.

Gospodarjem po gorah. V Poljubinu lepo napreduje mlekarija. Švajcarju gre vse po sreči, le premalo učencev ima, samo 3 so, med njimi eden iz Beca. Čudno, da nij še nobenega učenca iz Kota, Drežence, Uč, Grahovega in tudi iz Cerkljanskega ne. Ne zamudite časa vi gospodarji, in pridite saj pogledati, da se prepričate lepega napredka.

Iz odborove seje c. k. kmet. društva goriškega dne 4. marcija. Ker se je pozvedelo, da so za drugo polovico septembra meseca t. l. določene vojaške vaje na Goriškem, sklene odbor, naj se po telegrafični poti naprosi društveni predsednik g. državni poslanec grof Coronini, da o tej zadevi interpelluje vis. ministerstvo notranjih opravil; ter priporoči, naj se namenjene vaje ne vrše pred drugo polovico oktobra meseca. V tem zmislu naj se piše tudi drugim tukajšnjim državnim poslancem. V resnici je od srede septembra do srede oktobra, ko je povsod še glavni pridelek, grozdje, na polji, najneugodnejši čas za vojaške vaje,—katere imajo skoro enak pomen za naše vinograde kakor toča.

Tajnik bere poročilo odseka za živinorejo, vsled katerega naj bi se z letošnjo državno subvencijo nakupili biki dobrih plemen, primernih posameznim stranem naše dežele; ti naj bi se zanesljivim živinorejcem pogojno podarili, ali pa po znižani ceni na javni dražbi prodali.

Dr. Levi je temu predlogu nasproten in zagovarja, da naj se sicer biki po javni dražbi prodajajo, a ob enem pa tudi letos premije delijo; sploh da bi se državna podpora tudi letos na enak način porabila, ko v poprejšnjih letih.

G. Povše zagovarja odsekov predlog, ki se sprejme z dostavkom, da se imajo iz državne podpore kupljeni biki na dražbi prodajati eno leto za italjansko stran v Gradišči, drugo leto pa za slovensko ob enem v Tolminu in v Sežani. Podpora naj se bode razdelila primerno k stevilu živine, katero redi ena ali druga stran.

Konečno sprejme odbor 7 novih udov iz Komenskega in enega iz Kanalskega okraja.

V seji 10. marcija se je odbor posvetoval o podporah, katere je ministerstvo dovolilo za kmetijske namene leta 1875. Te so:

Letni donesek za deželno kmetijsko šolo .	2400 gld.
za sadjerejsko podučevanje	200 „
za kmetijski poduk na ljudskih šolah . .	1000 „
za potujoče učitelje	600 „
za kmetijsko statistiko	400 „
za povzdigo svinjereje	500 „
za svilorejske namene	1000 „
za enokemično poskuševališče na deželni kmetijski šoli	500 „
za nove kale ali vodnjake za napajanje živine na Krasu	1000 „
v podporo planšarstva na planini „Razor“ na Tolminskem	400 „
za izgledna gnojišča	300 gld.

Za izmočirenje doline med Kobaridom in Staroselom obeta ministerstvo primerno podporo, kakor tudi mali znesek za vinorejsko društvo v Dornbergu.

Za napravo kmetijske šole na Dolenjskem ima kranjski deželni odbor dovoljenje do 80.000 f. obligacij prodati.

Listnica urednijštva

Gospod L. V v K: konj in žena imata veliko napako, pri kupovanji se mora na nje gledati. Več pismeno.

Cenik žita in druzega blaga.

	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
		fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		20. marc.						20. marc.		od		20. marc.		do-	
Pšenica	„	5	10	2	40	2	80	5	20	5	20	4	55	4	20
Reč	„	3	60	1	50	2	—	3	50	3	65	4	05	3	40
Ječmen	„	3		2	80	3	20	3	05	3	40	3	60	3	
Oves	„	2	10	1	30	1	35	2		1	90	2	15	2	
Ajda	„	2	90	—	—			2	80	3	20	2	60	2	40
Proso	„	3						3	10	3	60	3	50	3	
Turšica	„	3	10	1	68	1	68			3	60	3		2	70
Krompir	„	2	20			2		1	80			2	05	1	75
Leča	„	6		—	—	8		5	70	6	10				
Grah	„	5	80	4	—	8	50								
Fižol	„	5	30	3	25	2	60	5	20	5	40				
Maslo	funt		54	—	35		50		50		50				
Slanina, špeh	„		50	—	40		46		48						
Špeh frišni	„		36	—	35		40		34				34		32
Jajca	kos		2				2½								
Mleko	bokal		10				10		8						
Goveje meso	funt		27				28						25		24
Teletina	„		24				32						28		24
Svinsko meso	„		28										29		24
Seno	cent	1	30			1	40					1	80	1	95
Slama	„	1				1	—						80	1	—
Drva trda	seženj		7			11	50	1							
„ mehka	„		5			9									

Na deželni vino-in sadjerejski šoli **na Slapu** se prodaja več tisuč enoletnih krepkih **jabelčnih divjakov** po 50 kr. sto kosov.

Surovo maslo

V mlekariji v Polubinu in pri g. Marizza v Gorici dobiva se surovo maslo (puter) napravljeno po milaneškem načinu.—

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren: ALOJZIJ VALENTINČIČ—Tiskar Paternolli v Gorici.

Digitized by Google

KMETOVALEC
List
slovenskim gospodarjem
v
poduk.

List 7. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta.—Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristann na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. 8. Aprila

Poljedelstvo.

1. Oranje.

(dalje.)

Omenjeni so bili do sedaj trije plugi, ki so pa v principu eden in isti plug; vendar pa nastane uprašanje, kateri med temi tremi je pa naj boljši? ali je Clayton in Schuttleworthov, ali Vidačev ali je Hohenhaimski? Odgovor je težak, ker so vsi dobri in kar se na enem zboljša, se tudi hitro na drugem popravi, to je, ti trije plugi se med seboj skušajo in kar ima eden novega in koristnega, vidimo že v 14 dneh pri obeh drugih, tako da moremo reči: za našega kmetovalca, ki orje 4 do 9 palcev globoko in 6 do 10 palcev široko, so omenjeni trije plugi najboljši. Vsi trije so tako umno vstvarjeni, da lahko vse tiste dele, ki se najhitreje obrabijo ali polomijo, brez kake sitnosti ali težave naši navadni kovači in kolarji nadomestijo.

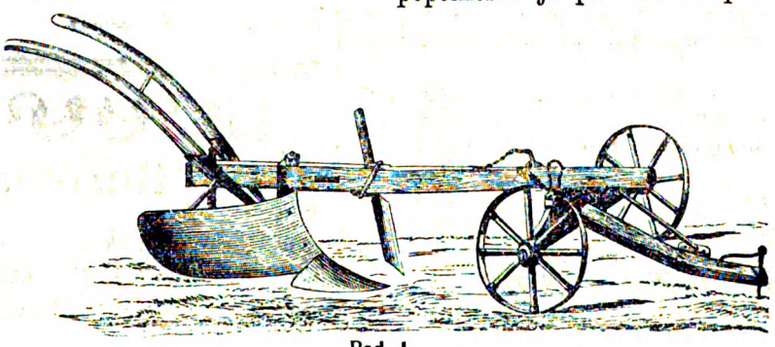

Pod. 1.

Pri napravi teh treh plugov je imel fabrikant samo to pred očmi, kar kmetovalec od pluga zahteva. Na Nemškem in Ogerskem orjejo navadno le 6 do 10 palcev globoko; zarad tega so ti trije plugi tudi za tako globokost narejeni. Čem topleje je pa podnebje, tim globokeje se tudi orje in ravno na Primorskem in Vipavskem je to opravičena navada, in sicer hoče tu vsak 1 čevelj globoko orati, kar bi z gori omenjenimi tremi plugi le teško opravil. V dogovoru smo že s fabrikanti in oni bodejo za tako globoko oranje te tri pluge tako prestrojili, da bode mogoče z najmanjšo močjo 1 čevelj globoko orati. Res je, da so vsi angleški železni plugi tako narejeni, da se more ž njimi do 14 palcev globoko orati; toda oni so še našim revnim in teškovernim kmetovalcem predragi, dasiravno imajo veliko prednosti pred vsemi drugimi. Z angleškim Howard-ovim plugom se orje z 1 parom volov 8 palcev globoko in 10 palcev široko; kdo je v stanu to z lesenim plugom?

Za rahlo, lahko zemljo in plitvo oranje, samo do 6 palcev globoko, se sposobi tudi tako imenovani Zugmajerjev plug, podoba 1., katerega pa v obče ne moremo priporočati.

Dasiravno se je ta plug že v teku več let preustrojil, ostane vendar pri vsi popravi naj slabejši plug med vsemi, ki so se od enega očeta (Hohenhaimskega pluga) rodili. Pri vsi svoji nepopolnosti je pa tudi v primeri z drugimi plugi najdraži; on velja 12 do 15 gld. brez plužnih kolesc, in Vidačev najšibkejši plug brez plužnih kolesc velja pa 16 gld., pa orje veliko boljše od prvega. Vidačev ali ogerski plug in pa Zugmajerjev ali štajerski plug sta nastala iz Hohenhaimskega, prvi kot pravi, popolni sin svojega očeta, zadnji (štajerski) kot spaček. Ko je Zugmajer svoj plug naredel, se je hitro širil, a ne zarad popolnosti in

Digitized by Google

lepega oranja, ampak le vsled niske cene; dandanes je pa že tako pozabljen, da ga skoraj noben fabrikant več ne izdeluje, ampak le srenjski kovači, ki delajo vsak po svoje na njem iznajdbe in poprave. V resnici se pa z vsemi novimi popravami le spriduje prvotni plug, in ko bi prišel Zugmajer danes na Kranjsko k našim kovačem, bi skoro pri nobenem svojega pluga ne spoznal, dasiravno so vsi taki plugi, ki jih naši kovači izdelujejo, po Zugmajerjevem pokvarjeni.

Dandanes se Zugmajerjev plug pri vseh razumnih kmetovalcih in po vseh deželah opušča, le okrog Ljubljane in na Pivki se je res že čudovito razširil. Te strašansko napako v kmetijstvu je najbolje zakrivila kovačnica na Poljanah v Ljubljani, ki ne spoznava dobrote Vidačevega in Hohenhaimskega pluga in nja prednosti v primeri s Zugmajerjevim ali štajerskim plugom, ki je v nekakem oziru zares nepopravljiv. Iz te kovačnice so se razširili izdelovalci plugov po vsem Kranjskem, koji nemajo pojma o lastnostih, katere mora vsak dober plug imeti. Od prostega kovača tudi ni mogoče pričakovati, da bi mogel kaj popolnega ponarediti; in prav zato nij pri nas še nihče ponaredil Vidačevega, Hohenhaimskega in Howardovega pluga; dasiravno visé vsi trije na vrtu kmet. družbe v šupi na zidu, spravili so se na nepopolni Zugmajerjev plug, katerega že skoraj vsak po svoje pači.

O konstrukciji tega pluga je teško govoriti, ker ga uže skoro vsak kovač po svoje sklada. Previdnejši kmetovalci so se uže prepričali, da je ta plug malo vreden. Fabrikanti so ga pa uže tako preustrojili, da se uže močno bliža Vidačevemu, katerega popolnosti vendar ne more doseči. Sin Hohenhaimskega pluga bode tedaj kmalo umerl: le na Štajerskem, okrog Ljubljane in na Pivki še životari. Da bi se tudi ondod kmalo pozgubil! Za naj lažji svet je staroslovanski plug Ruhadlo, podoba 2. Ta plug ne obrača skoro nič, ampak samo rahlja, od tod njegovo ime. Ker se pa s tem plugom le v rahli, zelo puščeni zemlji lahko orje, je rahljanje njegovo brez vse koristi in celo škodljivo, ker prerahle zemlje ne smemo rahljati, ampak prev-

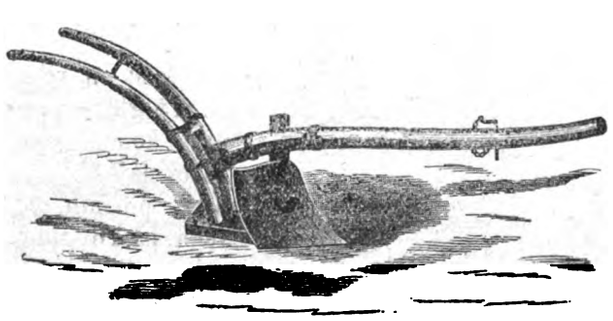

Pod. 2

račati jo moramo, česar nam pa samo Ruhadlo dovro ne opravlja. Naveli smo ga tukaj le kot nepobolen plug vštric Zugmajerjevega ali štajerskega Pluga. Po starem plugu Ruhadlo, kateri je brez Pemeža, se je vlansko leto nek drugi ves železni plug naredil, imenuje se Eckert-ov železni Ruhadlo z lemežem, podoba 3. S tem plugom se posebno v srednje teški zemlji izvrstno 4 do 10 pal-

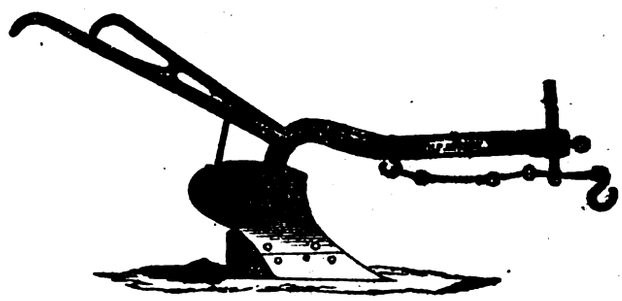

Pod. 3.

cev globoko orje. Gredelj in ročice so iz kovnega železa, stebrec in deska iz vlitega, lemež pa iz terdega jekla. Pri tem plugu je treba opomniti, da se deska z lemežem snema in pri osipanji turšice in krompirja z dvema drugima deskama (odkladnicama) nadomestuje, ki se na gredelj priterjujeti. S tem plugom si je mogoče veliko prihraniti, ker nam za osipanje ni potreba posebnega osipalnega pluga. Ta plug je za bolj premožne kmetovalce, ker stane brez plužnih kolesc 28 do 30 fl, in tehta, dasiravno je ves železen, lahka sorta 95 ℔. in najteža 125 funtov. Iz podobe je razviduo, da nema plužnih kolesc, da se toraj živina precej pred plug vpreže. Da plug globokeje ali plitveje orje, to se po potrebi od spredej na gredelji uravna s tem, da se železni, sè zarezami napravljeni klin niže ali više pomakne.

Enak plug s plužnimi kolesci iz kovnega železa (podoba 4.) je pa veliko draži, ker stane 47 do 52 fl. On se da prav natančno vravnati in ka-

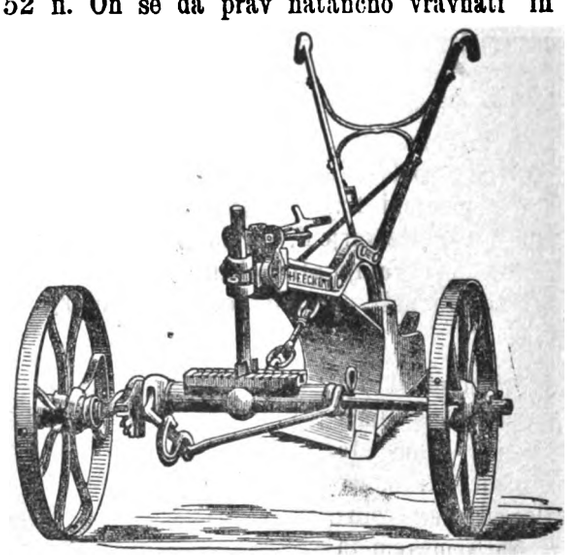

Pod. 4.

dar je vravnan ne potrebuje orača.

Tudi ta plug je za premožne kmetovalce in se bode zarad visoke cene po Slovenskem teško širil, le veliki posestniki si ga lahko omislijo.

Med vsemi do sedaj popisanimi plugi so za naše slovenske dežele zarad niske cene Vidačev, Hohenhaimski in Clayton et Shuttleworthov najpri-

Digitized by Google

pravnejši in se bodo zaradi tega najhitreje razširili; Ruhadlo in štajerski plug se morata pozgubiti; Eckertov se mora v ceni in konstrukciji predrugačiti, potem se bode lahko tudi pri nas rabil.

Kdor bi tedaj hotel kak plug kupiti, mora najprej preudariti, za kakošen svet ima biti, ali za terd, moker ali peščen svet, ali bo trebalo ž njim globoko ali plitvo orati in na zadnje se bode še le zamogel odločiti, kakošen plug si bode kupil, ker fabrikanti izdelujejo za težak, moker svet močnejše, za rahel puščen svet pa šibkejše in cenejše pluge. Mi smo vselej pripravljeni v tem oziru sè svojimi nasveti vstrezati, pa tudi posredovati in dobre pluge iz najboljših fabrik preskrbljevati.—

(Dalje prihod.)

Kmetovalcem na Pivki v preudarek.

(Dalje.)

Ko govorimo o zboljšanji gospodarstva na Pivki in o tem, kako naj bi se tu kmetijstvo vravnalo po načrtu, ki bi bil primeren zahtevam novejšega časa, vsiluje se nam uprašanje, kedo naj se prav tega dela loti? kedo naj z napredovanjem prične? V prvi vrsti prav gotovo intelligentnejši posestniki, kateri kolikor toliko razumevajo potrebo napredovanja, kateri imajo v ta namen kolikor toliko materjalnih pripomočkov, čeravno ne v obilnosti in kolikor toliko tudi dobre volje; saj gre pred vsem za njih koristi, po tem pa tudi za blagor v obče cele Pivke. Vsem trem glavnim pogojem za pričetek napredovarja, to je potrebnemu razumu, dobri volji in pa potrebi gmotnih sredstev dostavili smo besedi „kolikor toliko“, in to premišljeno; naj povemo zakaj. Ne da se tajiti, da potrebuje vsak stan, torej tudi kmetijski, dobrega poduka, in ne le rijave slabe prakse. Ako vse naše boljše posestnike na Pivki skupaj spravimo, ter jih poprašamo, kje se je ta ali drugi umnega gospodarstva učil, nam bodo odgovorili vsi: nikjer; kakor so moj oče delali, tako delam tudi jaz. Tega pa ne moremo nikomur zameriti, ker so to uže očetje zakrivili, katerim je bilo zadosti, da so njih sinovi dva ali tri realkina ali gimnazijalna razreda dognali, po tem so jih pa pri domu obdržali, da so se od njih (očetov) ali pa od-hlapcev kmetovati naučili. Da bi kdo sina za naslednika v gospodarstvu namenjenega v kako kmetijsko šolo poslal, o tem nij nobeden sanjal, tim manj, ker žalibog dobrih slovenskih kmetijskih šol do zdaj še imeli nismo, in jih na sramoto, ne moremo reči skoraj komu, še dandanes nemamo.

V takih razmerah nij čuda, da je med našimi posestniki le malo razuma za kmetijsko napredovanje, da ga imajo nekateri le kolikor toliko. Večina jih tudi ne čuti potrebe, da bi se s kmetijsko literaturo kolikaj ukvarjali, da bi brali kmetijske knjige in časnike, bodisi slovenske ali nemške. To je pač žalostno in v resnici prav nečastno posebno za vse tiste veče posestnike, kateri se sicer z intelligentnostjo ponašajo in med naprednjake vštevajo, svoja lepa posestva pa še vedno po starih tradicijah oskrbujejo ter se v tem oziru za nikakov napredek ne zmenijo. Priznavamo, da nas prav huda jeza grize, ko primerjamo naše in posebno pivške boljše posestnike z onimi drugih dežel, na primer sè štajerskimi, spodnje avstrijskimi, hrvatskimi i. t. d. Kak velik razloček med temi in unimi, kar se tiče umnega kmetovanja! Ošabni znajo biti naši pivški veči posestniki, ustiti se, kakor bi imeli Thaer-ja, Liebig-a, Palesta in dr. v mezincu, to tudi; če pa pridemo na njih dom, ne najdemo ni duha ni sluha o kaki kmetijski knjigi, o kakem gospodarskem listu;—pušk, psov, kvart in enake častitljive priprave, s katero se Bogu dragi čas krade, pa skoro nikjer ne manjka. Gospodarsko orodje, hlevi, gnojišča, sploh celo gospodarstvo je pa, bogme! slabše in bolj zanemarjeno, nego pri priprostih kmetih. Da bi se kak posestnik deležil zborov c. k. kmetijskega društva, o tem še misliti ni, saj navadno niti društvenik ni. Prežalostno vse to in ob enem jasen dokaz, da je pri naših večih posestnikih na Pivki le kolikor toliko razuma za kmetijsko napredovanje, pa tudi le kolikor toliko dobre volje, in zadnje skoro še manj ko kolikor toliko.

In taka je večidel tudi z gmotnimi sredstvi, kar pa ne potrebuje posebnega dokaza.

Dasiravno pa pri intelligentnejših posestnikih marsikaj pogrešamo, in zopet marsikaj-malomarnosti namreč-v preobilni meri nahajamo, ostanejo vendar le oni tisti, katerim je naloga, da pričnejo zboljševati sedajno gospodarstvo in je privesti na ono dostojno stopinjo napredka, katera se zlaga sè zahtevami sedajne dobe. Manjši posestnik, kmet, ne more tega storiti, on se bode le s časoma lotil posnemati dobre izglede drugih, ko bode videl gotov, zgrabljiv uspeh.

Prvo uprašanje je s tem rešeno; prestopimo k drugemu: Kako naj se boljši posestniki lotijo zboljšanja gospodarstva? kako naj je preuravnajo po sedajnemu času primernem načrtu? To uprašanje nij lahko rešeno, a odgovor se da vendar v kratek stavek stisniti: Pred vsem naj opustè Pivčani prodajanje dobrega kravjega sena in naj se marljivo poprimejo živinoreje; kajti brez te sene bo nikdar vvela in vdomačila kmetijska obrtnija, edino sredstvo, katero more kmetijstvo na Pivki popolnega propada rešiti.

Mi smatramo živinorejo za podlago kmetijski obrtniji, katera se mora na Pivki vvesti in vdomačiti, za to ker brez zadostnega, da, obilnega gnoja ostane gola nečimerna poskušnja vse, kar se v tem oziru počenja. Živinoreja pa zamore tudi sama po sebi materjalno stanje pivških kmetovalcev bistveno zboljšati, ako se je lotijo umno gojiti in to v društvih. Več boljših posestnikov ali celò vsi v večih vaseh naj bi se združili in si do-

Digitized by Google

bre molznice redili; pridobljeno mleko naj bi v društvenem zavodu v sir ali maslo izdelavati dali, ali pa tudi frišno mleko v Trst na prodaj vozili, za kar bi morali imeti potrebne priprave. Saj vozijo na Dunaj do 12 milj daleč mleko na prodaj. S tem da se frišno mleko prodaja, izkoristijo se krave najizdatnejše. Prirejena teleta bi, se ve da, tudi lep dobiček dajala, saj imajo Pivčani Trst pred nosom, kder se tako blago vselej prav dobro speča. Enaka kupčija s Trstom bode pa še laža in uspešnejša, kedar dobimo še drugo železnico, katera nam ne more izostati. Tudi manjšim posestnikom, kmetom, bi taka živinorejska ali mlekarska društva koristila, ker bi lahko njim svoje mleko prodajali.

Kmetijska obertnija, katera bi se na Pivki po povzdigi živinoreje kaj lahko z velikansko koristijo oživela, bila bi lahko dvojne narave. Najpred bi se lahko veči posestniki pridelavanja lanu, p o s e b n o p a k o n o p e l j, poprijeli, katere bi se v društvenih godilnicah godile, v društveni izdelavnici v predivo podelale. Za konoplje so zemeljske in podnebne razmere na Pivki jako ugodne; zraven tega se nahaja tu pa tudi čez in čez zadosti najboljše vode za godenje, in ne manj za izdelovanje konopelj; konečno je Pivka tudi v tako ugodnem položaji, da ni drugače misliti, kakor da se bode pridelovanje in izdelovanje konopelj kaj dobro izplačalo; kajti ne le da bi se s tem laški pridelek po naših semnjih izpodrinil—kar je sicer manjšega pomena—marveč oddal bi se lahko ves pridelek in naj bi bil še tako velik—v Trst, kder se vsako leto velikanska množina konopnine, za brodarstvo porabi, to pa le laške in čujte! tudi š l e z k e. Pri tej konopnini pa sama vožnja—froht—toliko stane, da Pivka prav lahko konkurira. Ne le misliti, ampak kar naravnost trditi se pa tudi da, da bi se s časom na Pivki sami kaj lahko veča predivska obertnija vnela, da bi predivske fabrike nastale, če tudi morda ne s pomočjo domačega kapitala ampak recimo angleškega; vsled tega bi se Pivčani gotovo povsod s pridelovanjem konopelj pečali.

Zraven konopelj naj omenimo še ene kmetijsko—obertniške rastline, katera bi na Pivki pridelovana, kmetovalcem prav lahko velike dobičke donašala in to je—sladkorna pesa. Tudi za to rastlino so zemeljske in podnebne razmere na Pivki ne manj ugodne kakor za konoplje; dobiček njenega pridelovanja bi pa onega prve še presezal. Toda dokler se živinoreja izdatno ne zboljša, dokler se ne preskrbi za obilo dobrega gnoja, toliko časa ne moremo misliti, na pridelovanje sladkorne pese; kajti ona če biti z gnojem prav dobro postrežena, še boljše kakor konoplje.

O živinoreji, o pridelovanji konopelj, pridelovanji sladkorne pese, torej o vpeljavi kmetijske obrtnije na Pivki dalo bi se še mnogo, prav mnogo pisati, da celi letošnji „Kmetovalec“ bi komaj zadostoval, ako bi hoteli vse na drobno razložiti; kajti tega smo si predobro zvesti, da pišemo kmetovalcem, kateri so v vseh treh zadevah kolikor toliko prvenci, pri katerih bi se moralo torej z *A* za četi, z *Ž* končati. To tim več, ker je gotova resnica, da bi se moralo z vpeljavo ene ali druge nasvetovane reči vse zdajšno gospodarstvo na Pivki popolnoma predrugačiti. V daljšo razpravo navedenih predmetov se pa tudi radi tega ne spuščamo, ker nam ni znano, bodo li naše besede pri boljših gospardjih na Pivki zaželjeno pozornost v zbudile, ali jih bodo popolnoma prezrli, v katerem primerljaji bi bili mi bob ob steno metali, kar se žalibog prerado uresniči, kajti malomarnost je skora večini slovenskih kmetovalcev prirojena. In konečno se ne da tudi z vsem pisanjem to doseči, kar z ustmeno besedo na pravem mestu prav govorjeno. Naj boljše bi po našem mnenji bilo, da bi se boljši posestniki lepe Pivke—to je taki, katerim ni ves napredek v kmetijstvu deveta briga, kateri niso za vsako novost popolnoma otrpnjeni,—v eno posebno društvo združili, v katerem bi se potem sprožena stvar o prilikah ustmeno nadaljevala, ter konečno, ako Bog če, tudi do sverhe dognala. Pomenite se torej boljši posestniki, ter blagovolite nam v tem listu naznaniti svojo misel. Da Vam bodemo v zaželjenem slučaji po svoji slabotni moči svetovali in pomagali, o tem nikar ne dvomite.

Na Slapu o veliki noči 1875.

(R. Dolenec.)

Kedaj je kupčija s konji postavno neveljavna?

Ako konj v 24 urah po tem, ko je bil kupljen, zboli se kupčija lahko razveljavi. Prodajalec mora 15 dni porok biti za bolezni: smolika, smerkelj, naduha, 30 dni pa za norost, črvivost trma, črna slepota, mesečnost.

Kedor se je pri konjski kupčiji namazal in si hoče po postavni poti pomagati, mora precej, kadar je kak pogrešek pri kupljenem konji zapazil, prodajalcu, ali pa v njegovi nenazočnosti dotičnemu županu o tem pogrešku povedati in nemudoma konja po komisiji pregledati dati, da ona najden pogrešek potrdi. Ako pa kupec to zamudi, se more misliti da je imel konj že pred kupno pogodbo ta ali oni pogrešek; vedno pa more prodajalec trditi, da je ta pogrešek pri konji še le po kupni pogodbi nastal.

1. S m o l i k a. Če konju neprenehoma iz nosa teče, se lahko sumi, da je uzrok temu kaka neozdravljiva bolezen in da lahko iz te bolezni tudi smerkelj nastane. Pri tej bolezni ni nosna žlemnata koža enakomerno rudeča, kakor pri nehudi smoliki, ampak je bleda in večinoma temno rudeče pikasta in marogasta. Iztok iz nosa je včasih nesmerdljiv in enakobarven, včasih pa tudi raznobarven in dlako okoli nosnic zlepi. Mrzlice se pri tej bolezni ne zapazi. Da nema konj te bolezni, mora prodajalec 15 dni porok biti, tako tudi za 2. S m e r k e l j ki se le pri konjih nahaja in je nalezljiva bolezen. Ta obstoji v tem, da se v no-

Digitized by Google

snih luknjicah mehurčki narejajo, ki imajo jedko tekočino v sebi. Ona razjeda vse, kar pride ž njo v dotiko in spremeni v gnoj (kermiželj). V začetku te bolezni se vidijo na nosni žlemnati koži majhne bunčice, ki se v teku bolezni v leči podobne mehurčke spremenijo in vedno bolj meso razjedajo in se tudi kosti lotijo (brámorka, kostna gnjilost), tako da kosti otrpnejo in sè smerdljivo tekočino vred v malih koscih iz nosnic pritečejo; ta tekočina je včasih tudi s kervjo pomešana.. Smerkavega konja se od zdravega težko razloči, še le kadar bolezen dalje časa trpi, se zapazijo pod kožo črvine grče z jedko tekočino napolnjene, ki vse razjedajo in tako konja uničijo. Med tem začenjajo tudi pluča gnjiti in konj čez nekoliko časa crkne. Smerkav konj je neozdravljiv in morajo se taki konji precej, ko se je smerkelj konstatiral, pokončati in hlevi po postavi dobro očistiti.

3. N a d u h a muči živino pri delu. nadušljiva žival je za rabo manj sposobna in tudi malo vredna. Vsak konj nema enako teške naduhe; pri nekaterih se prav teško spozna, vendar so pa sledeča znamenja: nadušljivi konji tudi, kadar pri miru stoje, hitreje sopejo in nosnice se jim širše odpirajo; trebuh in lakotnice se vidljivo gibljejo. Vse to se še jasnejše vidi, ako konja nekoliko časa teško upreženega hitro gonimo. Ker nadušljivi konji, kadar ležijo, teže sopejo, se tudi prav neradi ali pa malokedaj vležejo, ampak najrajse stojijo, in včasih jih tudi kašelj sili. Kadar pijejo, ne požirajo vode globoko, ampak po malem in večkrat prenehajo. Voda in blato gresta teško od njih in vidi se pri tem opravilu, da dosta trpijo. Od začetka bolezni so dobro kermljeni konji še dosti pri mesu, kasneje, ko naduha hujša postane, skumrajo, trebuh se napenja in dlaka po životu zgubi svitlobo in se ščetini. Naduha se ne more ozdraviti in prodajalec mora prodanega konja v 14 dneh po kupni pogodbi nazaj vzeti, ako se dokaže, da je že poprej nadušljiv bil.

4. Norost (dumkoller); ta bolezen ima svoj vir v možganih. Nori konji stojijo večkrat s pobešeno glavo, s prednimi nogami navskriž; oni so tudi neobčutljivi, da se jih lahko v uho potipa ali še celo kaka dlaka iz ušesa izpuli. Kadar jedo, večkrat ponehavajo ter držijo krmo dalje časa v zobeh; pri napajanji vtikajo nosnice pod vodo in jo dosti krat v nos potezajo. Fige so trde ter grejo tudi poredkoma od njih. Vsi nori konji so zarad topoglavosti neubogljivi in neukretni, ter se prav teško ritinsko krenijo. Vsa ta znamenja so očividnejša pri trudnih konjih. Te bolezni nij mogoče ozdraviti.

5. Č r v i v o s t se nahaja samo pri konjih in je nevarna nalezljiva bolezen. Spozna se ta bolezen po bunčicah, koje se posebno na plečih, na sprednjih prsih, na spodnjem trebuhu in na piščali vidijo in ošlatati zamorejo. Te bunčice se med boleznijo redijo in dosežejo velikost lešnika; konja zaboli, kadar jih močno potipljemo. Za nekoliko časa se same od sebe prederejo (razpočijo) ter se v okrog sebe razjedajoče smerdljive tori spremenijo. Bolezen ta se dolgo vleče, včasih več let: kasneje se ji pridruži še smerkelj, da pomaga konja ugonobiti. Ta bolezen se da precej o začetku pri mladih in sicer zdravih konjih ozdraviti, o čemur bodemo kasneje govorili.

6. T r m a ni bolezen ampak le slaba navada, da konji nečejo ubogati. Gorenjci pravijo takim konjem, da imajo več muh. Muhasti ali trmasti konji so manj vredni, pri vpregi tudi nevarni, zatoraj se po pravici vsak takih konj boji.

7. Č r n a s l e p o t a (schwarzer Staar) ta očesna bolezen ima svoj sedež v čutniški kožici ali v vidni čutnici, se da redkokrat odpraviti in se tudi na druge mladiče podedova.

8. M e s e č n o s t je perjodično vnetje oči. Pri vsakokratnem vnetji se zapazi pri konjih, da jim tečejo solze in da glavo pred lučjo v senco pobešajo, ker jim luč nagaja, ali jim čutnice draži. Kadar se je zopet mesečnost prepadila, izgubijo konji na spodnjih trepalnicah obervi in dlako pod njim, zgornje trepavnice so nagerbančene, vidijo vedno slabše, popolnoma ne oslepijo. Mesečnost se ne da ozdraviti in prodajalec mora za norost, črvivost, trmo, črno slepoto in mesečnost 30 dni porok biti.—

DOPISI.

IZ LJUBLJANE 5. aprila (Izv. poročilo o seji glavnega odbora c. k. kmetijskega društva Kranjskega dne 4. aprila.) Navzočni: Predsednik baron Wurzbach. Dež. glavar vitez Dr. Kaltenegger. Vladni zastopnik, vladni svetovalec Jos. Roth. Odborniki: Dr. Bleiweis, Brus, Peter Kosler, Dr. Poklukar, dež. gozdni nadzornik: Salzer, Seunig, Schollmayr, Souvan, dež. inženir Witschl.

Dnevni red: 1. Razdelitev podpore čebelorejcem. 2. Proračun nasvetovanih državnih podpor za l. 1867.— 3. Predlog, da se nakupi na Štajerskem goveda z državno podporo.

O prvi točki sta poročevalca Dr. Bleiweis in denarničar Brus. Čebelorejski odsek predlaga, naj se podpora v znesku 995 gld., tako-le porabi:

a. Naj se razdeli ta znesek med 39 znanih marljivih čebelorejcev, posebno med ljudske učitelje, kateri rabijo uže panje po novem sistemu, kar morajo potrditi predsedniki društvenih podružnic in občinski predstojniki dotičnih srenj.

Trem prosilcem naj se dovoli vsakemu po 10 gld.	30 gl.
34 prosilcem po 20 gld.	680 „
in 2 „ „ 25 gld.	50 „
b. Spisatelju popularne knjige o čebeloreji, gosp. župniku Porenti, naj se dovoli nagrada v znesku	80 „
c. Naj se omislijo 4 iztisi Lacherjevih razkazov (tableaux) o čebeloreji in podele 4 ljudskim šolam	40 „
d. naj se nakupijo panji za	20 „
e. za oznanila v časnikih gledé teh podpor	10 „
f. za tisk Porentove knjige o čebeloreji, 500 iztisov po okoli 5 tiskanih pol . . . :	85 „

Teh knjig naj se da vsaki ljudski šoli, kder se pečajo s praktično čebelorejo, po 3 iztise zastonj; osta-

Digitized by Google

le knjige naj se razprodajo čebelorejcem po 10 kr. vsaka.

Predlogi *a* do *e* se soglasno potrdijo. Pri predlogu *f.* pa nasvetuje dr. Poklukar, naj se rajše 1000 iztisov Porentove knjižice tiska. Za kolikor bi dotični strošek presegal nasvetovani znesek, naj bi se pa iz drugih še ne razdanih podpor založil. Po kratki razpravi obvelja ta predlog.

Zadnjič podeli odbor enajstim prosilcem oziroma čebelorejcem 22 panjev, Bohinjski podružnici 14 in Slapenski šoli pa dva.

O drugi točki poroča dr. Poklukar. V zmislu obstoječih pravil, katera je objavilo v. c. k. kmetijsko ministerstvo nasvetujejo in zaprosijo se sledeče državne podpore za l. 1876:

I. Učilišča, stipendiji, potovalni učitelji:

a. Ponavlja se prošnja, da dovoli vlada obljubljeno podporo za kmetijsko šolo.

b. Podpora podkovniški šoli v Ljubljani v znesku . . . . . 1000 gl.

c. Stipendiji dvema učencema na Tešen—Liebwerdski šoli . . . . . 900 „

d. Za potovalnega učitelja o sirarstvu . 200 „

Predlogi *a. c. d.* se potrdijo brez ugovora, o predlogu *b.* pa pojasnuje dr. Bleiweis, da je vis. c. k. ministerstvo za l. 1875 uže zagotovilo 500 gld. in da namerava tudi za naprej ta zavod podpirati. O tem se vname razprava, ali naj obvelja poročevalčev predlog, ali pa naj se nasvetuje v ta namen samo 500 gld. podpore. Dr. Poklukar zagovarja prvi predlog, kateri se konečno sprejme.

Dr. Kaltenegger predlaga, naj se naprosi vis. c. k. kmetijsko ministerstvo, da se kmalo sporazumi z vis. ministerstvom za uk zaradi ustanovitve napredovalne kmetijske šole. Potrjeno.

III.	Za povzdigo ovčje reje	1000	gl.
IV.	Za planšarstvo in sirarska društva .	1000	„
V.	Za napravo vodnjakov za napajanje živine v krajih, kder pomanjkuje vode .	4000	„
VI.	Za nakup Rigajskega lanenega semena .	800	„
VII.	Za nakup kmetijskih strojev in orodja .	1000	„
VIII.	Za povzdigo čebeloreje	600	„
IX.	Podporo, da bo mogoče napraviti okrajno živinsko razstavo v Radovljici .	1000	„

Točke III. do IX. obveljajo po poročevalčevih predlogih.

Zraven teh zneskov sklene odbor naprositi še . . . . . 1000 „ za pospeševanje sadje—in vinoreje in vrtnarstva.

Pri tretji točki dnevnega reda nasvetuje odbornik Seunig, naj se iz državne podpore uže zdaj začenja ukupavati goveda na Štajerskem. Odbor sklene na to, da se ima meseca maja t. l. tretjina dotičnega zneska, katerega ima društvo, za ta namen porabiti.

4. Dr. Bleiweis predlaga, naj se skliče društveni občni zbor, kakor po navadi, meseca novembra. Sprejeto.

5. C. k. kmetijsko ministerstvo odobruje račun o nakupljeni Möllthalski plemenski govedi in o nakupljenih drobnih živalih, zahteva pa, naj se mu v prihodnje predlagajo tudi dotične pobotnice prodajalcev. Odbor jemlje minist. razpis na znanje.

6. Krajno šolsko svetovalstvo v Radovljici se zahvaljuje za podporo 90 gld., dovoljeno za napravo šolskega vrta in prosi, naj se mu zdaj cel ta znesek izplača. Dovoljeno.

7. Predsednik Bohinjsko-Bistriške podružnice prosi 40 gld. iz državne podpore, to je polovico tega, kar bo stal 17 mesečni, izgledni bik Moelthalskega plemena, katerega namerava kupiti.

8. Krajno šolsko svetovalstvo v Kostanjevici prosi, naj bi se mu poslale plemenite sorte sadnega drevja. Odbor dovoli 30 jabelčnih in hruškinih drevesc iz poskuševališča na Polanah.

9. Ivan Kirn izprosi, naj se mu brezplačno pošlje 1 lot svilodnega semena. Dovoljeno.

10. Ker vse kaže, da bode letos obilo kebrov, nasvetuje odbornik P. Kozler, naj se ljudski učitelji z razpisom premij izpodbudijo, da bode šolska mladina kebre pobirala. Dr. Bleiweis opazuje, da ima društvo za ta namen uže 75 gld., katere je hranilnica dovolila. Ta znesek naj se za to potrosi, kar treba o svojem času objaviti.

11. Odbornik Schollmayr poroča o nakupu 80 parov Seelandskih ovac, katere bo treba 21. t. m. prevzeti. Za to se mora skrajšati obrok, v katerem se imajo vsi tisti oglasiti, kateri žele takih ovac dobiti, do 15. t. m. Prosilcem kateri nijso lani nič dobili, naj bi se prednost dala pri razdelitvi ovac. O tej zadevi naj „Novice“ razglasijo, kar treba.

12. Načelnik gozdnarskega odseka, dež. inženir Witschl poroča o predlogu gozdnarskega odseka c. k. kmet. društva Dunajskega, da bi se vvêli periodični shodi—gozdnarski kongresi—v namen, da bi se med seboj dogovarjali gozdnarski odseki in gozdnarska društva v državnem zboru zastopanih kronovin o važnih gozdnarskih uprašanjih in to po zastopnikih kmetijskih društev.— Odbor pritrdi temu predlogu in sklene pozivljati znamenitejše gozdorejce, naj se vdeleže ustanovalnega zbora na Dunaji, v katerem bo društvo zastopano po deželnem gozdnem nadzorniku Salzer-ju.

Konečno sprejme odbor 10 novih društvenikov. Razprava drugih predmetov se odloži za prihodnjo sejo.

IZ GORICE 6. aprila (Izv. dop.) Danes začne zraven drugih tudi naš deželni zbor svoje letošnje delovanje. Mej glavne naloge njegove spada gotovo skrb za povzdigo občnega materjalnega blagostanja v deželi in ker se naši deželani v obče s kmetijstvom pečajo, moral bi svojo pozornost naj bolje na to obrniti, kako bi kmetovalcem, kako posestnikom na noge pomagal. Dve veliki nalogi je naš zbor v tem oziru uže dognal s tem, da je ustanovil deželno kmetijsko šolo v Gorici in da je sklenil postavo zastran osnove novih zemljiščnih knjig. Poduk in realni kredit sta gotovo dva močna podporna stebra kmetijstvu, na katerih podlagi se bodo naši posestniki polagoma okrepili in se vtegne stalno vdomačiti pravo blagostanje v deželi. Glede kmetijske šole bi bilo pa vendar še želeti, da bi se preustrojila na popolnem praktični podlagi, ker si od večinoma teoretične šole ne moremo obetati prave koristi. V naši deželi je posestvo razkosano in mi ne potrebujemo po tem takem učenih oskrbnikov, ampak dobrih gospodarjev, kateri se znajo sami lotiti kmetijskih del in je pravilno izvrševati. Da pa mnogo takih gospodarjev dobimo, treba nam praktične kmetijske šole, katero lahko vsakdo obiskuje, ki zna zadostno brati, pisati in računiti. Predstudije, kakoršne se zdaj zahtevajo za sprejem v kmetijsko šolo, to je dognana spodnja realka ali gimnazija, so velika zavira, da nij šola tako obiskovana, kakor bi morala biti. Tega ne spoznava uže ljudstvo samo, to trdijo tudi učitelji in vodje kmetijske šole in kakor je gosp. vodja Povše povedal v „Gosp. listu,“ je on tudi uže načrt izdelal, po katerem naj bi se šola preustrojila, ter ga uže lani nekaterim poslancem prečitati dal.—Letos se ne morejo naši gospodje poslanci izgovarjati, da nemajo časa; saj nij razun administrativnih reči skoro nikakega predloga, s katerim bi se pečali, tergatev in setev nij po deželi in za konec sessije tudi še nij odločen čas. Ugodna prilika tedaj za temeljito delo in škoda, ako bi jo zamudili!

Postavo zaradi zemljiščnih knjig res, da jo imamo, toda tu bi trebalo pobezgati, da ne obleži predolgo na papirji, ker je v resnici po tolikih prošnjah, po tolikem

Digitized by Google

hrepenenji uže skrajni čas, da se ljudstvu vstreže, ter mu iz njegovih stisk pomaga.

Govori se uže par let, da misli vlada predložiti načrt postave zastran poljskega varstva. Dobro bi došla našemu posestvu, a pozdeva se skoro, da se ravna visoka vlada po znanem italijanskem pregovoru: „meglio tardi che mai“ to je: boljše da pride p o z'n o, nego da bi nikdar ne prišla,—

Še enega uprašanja smo hoteli omeniti, s katerim se je naš zbor v preteklih letih uže mnogo bavil, katero pa še nij glede na njegovo posebno važnost za našo deželo uspešno rešeno. Mi menimo r a z d e l i t e v o b č i n s k i h z e m l j i š č.

Koliko se trudi, koliko žrtvuje visoka vlada, da bi se drvišča zasadila na golem, kamenitem Krasu, da bi ta obširen del naše dežele v boljšo kulturo spremenila. Nekaj malega je koristilo nje hvalevredno prizadevanje, a uspeh vendar nij v nikaki pravi primeri z žrtvami; kar je do zdaj dognala, je malo več, nego žlica vode v morji, in komur je nje delovanje najbolje hasnilo, to so brez dvoma namestništveni komisarji, inšpektorji i. t. d., katerim je donašalo obgozdovanj» Krasa m a s t n e d i e t e. Po našem mnenji bi se namen veliko brže dosegel, ako bi se gola občinska zemljišča v last razdelila med občinarje, ako bi se deležnikom brezplačno ali za male krajcarje sadna in druga drevesa iz vladnih ali deželnih drevesnic delila in ako bi se morda premije razpisale in podeljevale takim deležnikom, kateri bi v najkrajši dobi in z najboljšim uspehom svoje deleže razdelali, ali zasadili, ali kakorkoli v boljšo kulturo spremenili. In ne samo na Krasu, ampak tudi drugod na Goriškem, posebno ob Čavnu in Sv. Gori, bi razdelitev zemljišč lahko mnogo koristila, če je tako dolgo ne zavlečejo, da ne ostane več druzega deliti, nego golo kamenje. — A po sedajnem načinu, gre stvar strašno kesno; deželni zbor se prestrogo drži načel, katera je postavil leta 1864; deželnemu odboru so pa roke zavezane, da ne more takih razdelitvi pospeševati. Občine same so se uže naveličale čakati za vsak posamezni primerljaj posebne deželne postave, in od tod prihaja, da je zadnja leta uže več občin brez dovoljenja, brez postave, čisto samovlastno razdelilo svoja zemljišča. Da mora v takem slučaji občina še dalje skupno dotične davke plačevati, da se ne more nihče v javnih knjigah na svoj delež prepisati, da visi po tem takem lastninska pravica do takih deležev v zraku, za vse to se ne zmenijo, misle: č e b o m o č a k a l i n a d e ž e l n i z b o r i n n a p o s e b n o d e ž e l n o p o s t a v o, b o m o k a m e n j e d e l i l i.

Po našem mnenji bi bilo najboljše, ako bi se postavila glavna načela za razdelitev občinskih zemljišč ne vseh po enem kopitu, ampak z ozirom na različne razmere v posameznih krajih, in da bi se pooblastil deželni odbor na podlagi teh načel in natančnih obravnav na licu kraja, dovoljevati razdelitve. Tako delajo na Moravskem in menda drugod tudi.

Vsakakor je pa stvar tako važna in sega tako globoko v gospodarstvene interesse naše dežele, da si bo naš deželni zbor gotovo lep spominek postavil, ako svoje šestletno delovanje s tem konča da uspešno reši uprašanje zastran razdelitve občinskih zemljišč na Goriškem.

Kl.

Razne kmetijske vesti.

Proti davku kmetijskih poslopij je govoril državni poslanec gosp. Nabergoj 5. marcija na Dunaji v državnem zboru in je dokazaval, kako nepravično je od kmetijskih poslopij davke zahtevati, ker že kmet pri zemljiškem davku od poslopij davek plačuje; saj kmetijsko poslopje spada k zemljišči in brez njega si kmetije misliti ne moremo. Uprašal je poslanee ali hočete celo oni prostor, kamor kmetič svojo trudno glavo položi, z davkom obložiti? Žalibog da je bil njegov glas bob ob steno. Tudi poslance: gosp. Pfeifer je govoril za olajšanje kmetskega prebivalstva gledè davkov, in gosp. Razlag je govoil 10. marcija za znižanje davkov.

Melolontha vulgaris, hrošč (Maikäfer) je kmetovalcu naj škodljivejši merčes, ker v nekterih letinah obje vsa drevesa po gozdu in ako teh ne dobi, spravi se tudi na sadno drevje in nam z objedanjem perja strašansko škoduje, posebno rad pa ima hrastovo in grabrovo perje. Gola drevesa v rasti zaztajajo in ne samo to škodo nam učini, ampak tudi drugim rastlinam veliko škoduje. Kebri ali hrošči prilezejo konec meseca aprila ali o začetku maja, v časih še le v juniju iz zemlje, letajo zvečer ob ave mariji po celo uro okrog in se vsedejo potem čez noč na drevesa in grmovje, čegar perje popolnoma objedo, drugi večer se pa zopet na druga drevesa proselijo. Med letanjem, ki trpi 3 tedne, se tudi parijo, potem se samice ali iz drevja pri lepem dnevu okrog poldne spustijo ali odletijo na tla, si skopljejo 4 palce globoke luknjice, ter zaležejo v nje 12 do 30 temno-belih, malo podolgasto-okroglih jajčic, in pogine po tej zalegi v zemlji. Ena sama samica zamore po več luknjic skopati in zalego v vsako napraviti. V 3 do 4 tednih izvalijo se iz jajčic červi, kateri živijo od rastlinskih korenik. Prvo leto so še prav majhni in tanki in ostanejo tudi, kar se jih je iz enega gnjezda izvalilo skupaj, ter objedajo korenike rastlinam do konca meseca septembra, potem se nekoliko globokeje v zemljo zarijejo ter prezimijo v njej. Spomladi pririjejo zopet bolj plitvo pod zemljo h korenikam, izpodjedajo prav požrešno vsake sorte rastlin in se čez nekoliko tednov globokeje v zemljo zakopljejo ter se prvikrat levijo. To levenje se vsako leto ponavlja. Po levenji pridejo zopet bolj k verhu in objedavajo korenike do meseca oktobra, ter se potem zopet v tla vernejo in v njih prezimijo. V tretjem letu so že precej dorasli do 1 palca dolgosti in so vsem rastlinam zelo škodljivi. Pšenica, rež, kouoplje, lan, ječmen in oves so včasih tako podjedeni, da jih že veter verže; vse take podjedene rastline se pa prej ali kasneje posušijo. V tretjem letu v poletji se pa podajo 1 do 3 čevlje globoko v zemljo in se zapredejo (zapupajo). Iz teh pup izlezejo čez 4 do 8 tednov bledi, mehki hrošči, koji v zemlji spomladi pričakujejo, med tem časom zadobijo trdo obleko. Od februvarja ali marcija naprej se že skora do poveršja skopljejo in v maju zemljo zapustijo: vidijo se večkrat luknjice, kakor da bi se bile s palico naredile, iz kojih so hrošči prilezli. Potem se začenjajo pariti in jajca zalegati kakor smo povedali. V treh letih od jajca naprej še le hrošč postane.

Červi njegovi so veliko škodljivejši od hrošča, ker oni razjedajo pod zemljo vsem nam koristnim rastlinam korenike. Škoda na senožetih, njivah, pašnikih in vrtih znaša včasih več milijonov goldinarjev. Červi naj rajše solati. zelji, repi, fižolu, predivu, konoplji, pšenici, reži, ječmenu, ovsu, turšici in drugim korenike objedajo, tudi krompir in čebulo včasih zelo navertajo in objedo; na senožetih je trava tako spodjedena, da se na več štirjaških sežnjih popolnoma posuši. Naša žita so tudi v nekaterih krajih popolnoma spodjedena in zarad tega je potem gluho klasje. Pašniki so včasih vsi suhi in ako se za travo prime, seprecej izruje, ker je od červov spodjedena.

Pripomočkov tega škodljivega merčesa uničiti je več, vendar ostane naj boljše sredstvo kebre ob času letanja zjutraj iz dreves in grmovja stresati in potem pobirati, ter jih za kuretino, prešiče ali za gnoj vporabiti. Hrošči bi se v nekoliko letih lahko popolnoma pokončali, ko bi jih morale vse soseske loviti, za kar

Digitized by Google

bode gotovo še treba postave. Potem se tudi z vspehom dela, ako se črvi za plugom pri oranji pobirajo, to nam pa le toliko koristi, da nam na tisti njivi ne škodujejo, splošne koristi se s tem malo doseže.

Tudi take živali, ki nam hrošče in červe jedo, bi se ne smele streljati ali loviti.

V prvi vrsti pojedajo črve špičmohi in krti, natopirji, sove. Tudi lisica, kuna, prešič, jazbec, jež, race in pavi jih jedo, a oni nam pri tem pokončavanji le malo pripomorejo; naj več bi prešič storil, ko bi ga izpustili, da bi po njih ril Veliko ptičev je tudi, ki ali hrošče ali črve jedo, vendar je pa vse to le izginljivo, ker niso v stanu nam vse pojesti. Naj bolje izdatni pripomoček je pobiranje in pokončevanje hroščev. To naj bi iskreno priporočali ljudski učitelji, duhovniki in omikani srenjski predstojniki spodbujaje kmečko ljudstvo tudi z lastnim izgledom.

V peščenih, apnenih in laponastih krajih je naj več hroščev, ker jim je rahla zemlja najljubša.

Pitano goved na debelost ceniti. Vsak izveden mesar potipa vola na različnih krajih života in potem še le si preračuni koliko centov da tehta in koliko da je vreden. Da bi vsak prodajalec znal kaj vsako potipanje pomeni in na kojem kraji se mora to zgoditi, naj bode tukaj nekoliko tacih delov života navedenih:

a) Pri prirastku repa se tipanje naj prej začne, ako je tukaj za našo roko mehek in poln občutek, zamoremo sklepati, da ima vol v trebuhu dosti loja.

b) Na vimenu ali mošnji noben kupec tipanja ne zamudi, ker če je tukaj dosti mehkega ali loja čutiti, se mora sklepati, da ima goved obilno loja. Vime in mošnja se še le tedaj z lojem napolnita, kadar je že po vseh drugih krajih života obilo loja, tedaj v mošnjo in vime pride loj najkesneje.

c) Na rebrih se ne sme koža z roko odvleči dati to pomeni da ima goved dosta dobrega mesa.

d) Na trebušni koži pred zadnjim stegnom se tipanje tudi nikoli ne opušča, in če se tukaj roka napolni, je znamenje veliko loja, če se pa v roki le prazna koža čuti, sklepamo, da nima živina nič loja. Tipanje nam tukaj označi splošno debelost, ali pa meršavost.

e) Če so lednice ali bederne kosti (Hüftbein) mehko čutljive, pravimo po pravici, da je meso z mastjo prerašeno.

f) Pred plečem, če se nič kosti ne čuti, je znamenje mnoge masti in loja v govejem životu.

g) Za plečem pomeni veliko mastnega mesa.

h) Pred prsi je znamenje veliko mastnega mesa in splošne masti v životu.

Kranjskim ovčarjem: kranjska kmetijska družba bode tudi letos iz državne podpore nakupila ovce in ovne jezerskega in ugoviškega plemena in jih takim gospodarjem brezplačno delila, kateri se zavežejo, te ovce za pleme v svoji okolici rediti. Kdor želi takih ovac dobiti, naj do 20. aprila prošnjo potrjeno od župana in predstojnika dotične kmetijske podružnice vloži glavnemu odboru kmetijske družbe v Ljubljani. V tej prošnji naj pove: 1. ali se je dosedaj že z ovčjerejo pečal 2. ali se v dotični okolici redi veliko ovac 3. ali želi samo ovna ali pa tudi ovco. Tudi rusovski lan se mernik po 4 fl. naročnikom pri ljubljanski kmetijski družbi deli.

Da Grašica za krmo sejana ne poleže, imajo nekateri kmetovalci navado prav redko sejati jo, kar je pa zelo napačno. Drugi zopet bolje delajo, ki grašico z ovsem pomešajo in tako poleganje zabranijo. V mokrih letinah se pa vendar ni moč te škode obvarovati in kmetovalcu včasih skoraj polovica za krmo posejane in z ovsom pomešane grašice pogjnije. S prav dobrim uspehom se grašica-oves z nekoliko turšico pomešana poseje. Turšica hitreje raste, na katero se grašica ovije ter se pred poleganjem brani. Naj bolja sorta turšice za to je zobata amerikanska turšica (Pferdezahnmais), koje bi pri nobeni kmetiji manjkati ne smelo, ker daje frišna živini položena naj več krme, zraste prav hitro in doseže 6 do 8 čevljev in še čez visokosti. Za seme naj bi se te turšice le toliko sejalo, kolikor se je za posejanje in pokrmenje v frišnem stanji za živino potrebuje.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl	k.
		1. apr.						1. apr.				od 1. do 10. apr.			
Pšenica	„	5	10			2	80	5	25	5	30	4	60	4	30
Rež	„	3	50			2	—	3	50	3	60	4		3	40
Ječmen	„	3				3	10	3	05	3	30	3	60	3	
Oves	„	2	15			1	30	2		1	95	2	15	2	05
Ajda	„	2	85			1	50	2	80	3	20	2	55	2	40
Proso	„	3	10					2	20	3	80	3	50	3	10
Turšica	„	3	15			1	68	3	25	3	80	3		2	60
Krompir	„	2	10			2	—	2	20	2	30	2	10	1	80
Leča	„	6				9	—	5	90						
Grah	„	5	75			9	—								
Fižol	„	5	90			6		6		5	50				
Maslo	funt		53				52		50		50				
Slanina, špeh	„		50				48								
Špeh frišni	„		36				44				34		34		32
Jajca	kos		2				2½								
Mleko	bokal		10				10		9						
Goveje meso	funt		27				28				26		25		24
Teletina	„		22				28				28		28		24
Svinsko meso	„		28								18		29		24
Jaguje	„		18						25	1	65	1			
Seno	cent	1	30			1	40	1			80		90	2	
Slama	„	1				1	-						80	1	
Drva trda	sežen j	7	40			1	50								
„ mehka	„	5				9	—								

Na deželni vino-in sadjerejski šoli **na Slapu** se prodaja več tisuč enoletnih krepkih **jabelčnih divjakov** po 50 kr. sto kosov.

Surovo maslo

V mlekariji v Polubinu in pri g. Marizza v Gorici dobiva se surovo maslo (puter) napravljeno po milaneškem načinu.—

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren: ALOJZIJ VALENTINČIČ. — Tiskar: PATERNOLI v Gorici.

Digitized by Google

List 8. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold 60 kr. za pol leta. — Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj I. 1875. 29. Aprila

Poljedelstvo.

1. Oranje.

(konec)

Popisali smo do zdaj menda vse našim kmetijskim razmeram na Slovenskem primerne pluge. Uže koj v začetku smo zapazili, da želi marsikateri kmetovalec napredovati, ker se jih je uže več na ročilo na plug, kojega smo posebno nasvetovali, še več jih je pa, ki pismeno po enem ali drugem poprašujejo. Ne zadostuje pa v dosego boljše prihodnjosti kmetijskega stanu le dober plug, ampak vedeti treba tudi, kako se plug rabi, kako se ž njim orje. Ravno tako smešno kakor so naši leseni plugi smešni, je tudi v mnogih krajih oranje; nekateri orjejo komaj za 3 palce globoko, drugi ne čez 4, le Vipavska dolina in Primorsko se v tem odlikujeta; na vsem Gorenjskem in Dolenjskem pa ne presega globokost oranja 4 palcev. V globoko preoranem svetu segajo korenike globoko v tla, se dobro in lahko razvijejo ter preterpijo sušo in druge nezgode veliko lažej, ko rastline, ki imajo svoje korenike komaj dlan globoko pod zemljo. Sicer ne sili vsaka rastlina s koreninami enako globoko v zemljo; nekatere se rade globoko vkoreničijo, druge pa imajo svoje korenike bolje pri verhu. Tako vidimo naša žita 6 palcev globoko v zemljo s korenikami segati, druge zopet n. pr. detelje silijo do 4 čevljev globoko. Ako se morejo korenike posamezne rastline brez zaprek v zemlji širiti in si po njih za zgornji del, to je za steblo in zerno, živeža dobiti, zapazimo kmalo, da se na dobro obdelani njivi rastline zgoščajo, lepo in hitro kviško rasejo in tudi obilno zerna naredijo, ter take kmetovalcu obilne koristi prinašajo. V globoko, dobro izoranem svetu prestanejo rastline veliko lažej sušo, mraz in mokroto, na plitvo izoranem svetu pa se korenike ne morejo braniti suše; saj se plitvo preorana zemlja hitro posuši in ž njo vred tudi korenike, ki so v njej; narobe pa v globoko preoranem svetu sežejo tudi korenike globokeje, solnce ne posuši tako hitro zemlje, ko plitvo izorano in nasledek vsega tega je, da rastline vendar še rasejo, če tudi suša pritiska. Iz tega že je razvidno, da moramo mi vsaki rastlini primerno globoko preorati, ako je le zemlja taka, da to dopusti; ker vsaka rastlina v globoko izorani zemlji veliko boljše obrodi, ko v plitvo obdelani. Žalostno je, da se naši kmetovalci o tem ne dajo prepričati! Mislimo si njivo, ki je le 4 palce globoko preorana in leto za letom sé žitom ali kako drugo rastlino posejana; korenike izvlečejo le iz preorane zemlje največ živeža in ako take njive večkrat ne pognojimo, je vsa zemlja na 4 palce globoko popolnoma izserkana. Če pa to njivo za 2 palca globokeje preorjemo, na ta način precej gnoja prihranimo, ker ta 2 palca zemlje sta se v teku več let že precej rastlinskega živeža naserkala, ko se je že v poprej na 4 palce prerahljani zemlji v deževnem vremenu precej rastlinskega živeža rastopilo in se potem globokeje v zemljo pogreznilo. Ako sežemo pa še globokeje s plugom, bodemo zapazili, da smo mertvo zemljo izorali, to pa v resnici ni mertva zemlja, ampak je do sedaj še ne razkrojena, nesposobna v živež rastlinam. Tako po krivici imenovana mertva zemlja se da prav lahko v dobro, rodovitno ali živo zemljo spremeniti: ako mi njivo toliko časa preorano in neposejano počivati pustimo, da solnce mertvo zemljo prešine, da jo dež premoči in mraz prezebe, postane potem izvrstna za vse naše rastline, ker je v njej v obilni meri vsega potrebnega živeža. Mertve zemlje se tedaj ne smemo ustrašiti in zarad nje plitvo orati, ampak na to moramo delati, da

Digitized by Google

kolikor mogoče globoko mertvo zemljo v rodovitno spremenimo. Praha je naj pripravnejša v namen, da njivo zglobočimo, to je da spremenimo mertvo zemljo v živo; to se pa tako verši: tisto njivo, katera je v prihodnjem letu za praho namenjena, preorjemo v jeseni morebiti za pol čevlja globoko, da vso mertvo zemljo mraz in mokrota razdeneta; na pomlad se njiva, ki je bila v jeseni tako preorana, še le prevleče in potem kakor praha do jeseni ali konca junija primerno obdeluje. Tudi vsaka druga do sedaj plitvo orana njiva se da zglobočiti, in sicer prav tako ko praha. Ker pa naši kmetovalci spodnji svet premalo poznajo, svetujemo tukaj, da si vsak kmetovalec brez vse skerbi in škode oralni svet zboljša, naj se le vsako leto praha na gori navedeni način zgloboči, ali pa tudi da mi do sedaj plitvo orane njive vsako leto za pol palca globokeje orjemo, dokler dosežemo 6 palcev globokosti.

Za naša žita: pšenico, rež, ječmen in oves je zadosta, da se pol čevlja globoko preorje, kdor pa hoče globokeje orati, še boljše dela, kar se na Vipavskem in Primorskem tudi godi. Za turšico, repo, korenje, peso, krompir in lan bi moralo pa oranje do 8 palcev globoko biti in za detelje in nekoliko drugih rastlin je pa še posebno koristno, ako se zemlja do 1 čevlja in še čez preorje. Kako se mora za vsako posamezno rastlino orati, o tem bodemo kasneje govorili. Da se pa vsak preglobokega oranja, to je mertve zemlje varovati zamore in da bi nikdo zastran izoravanja mertve zemlje škode ne trpel, naj pazi na sledeče: Dobro gnojena peščena zemlja bode lepa žita obrodila, ako se oranje sčasoma zgloboči in pri 6 palcih globokosti ostane; naenkrat globoko oranje je žitom posebno v peščenih tleh vedno škodljivo; krompir obrodi v peščeni zemlji, tudi če je bila naenkrat 8 do 10 palcev globoko preorana, prav dobro; krompirju smemo po tem takem tudi na peščenih tleh naenkrat globoko orati. Težak, moker, ilovnat svet, koji je bil vedno plitvo oran, rodi, ako se naenkrat globoko preorje, slaba žita in okopavine, to je turšico, krompir i. t. d., akopram mu z gnojem dobro postrežemo. Ilovnat, peščen, ali laporuasti (soldan) svet se zamore, ako je spodnji svet enak oralnemu, povoljno globoko orati in obrodi v njem vsaka rastlina boljše, ko pri plitvem oranji; to vidimo naj bolje v Vipavski dolini. Svet, koji ima od spodaj gruščč (kamenje), se ne sme tako globoko orati, da bi kamenje izoravali.

Ni še zadosti, da vemo, kako globoko se mora orati, tudi na namer brazd je treba gledati, kar se pa na Slovenskem sploh prezira; vendar se pa namer brazd ravna po njivah; na oskih njivah moramo le po dolgič orati, na širokih pa priporočamo, naj se eno leto po dolgič, drugo leto pa po čerez zorjejo. Tako oranje je za to dobro in koristno, da se zemlja bolje pomeša. Veliko potrato denarja in dragega časa pri oranji prizadevajo razkosana polja; še večo izgubo, izvirajočo iz razdrobljenega posestva, bomo pa na pravem mestu kasneje dokazali. Ko bi vse njive skupaj bile, bi se dale primerno razdeliti, koristno kolobarenje vpeljati, nepotrebne bi bile meje, koje veliko zemlje jemljejo, vsako delo bi se hitreje veršilo in vse skupaj bi veliko manj denarja stalo; sosedje bi tudi toliko škode ne delali, kar se pa pri razkosanem polji vedno godi; živinoreja bi se še le potem povzdigniti mogla in sploh bi kmetijstvo veliko hitreje napredovalo.

Dalje je pri oranji na Slovenskem še ena glavna napaka, da namreč kmetovalci preoske kraje delajo.*) Na Gorenjskem obstoji en kraj iz samo 4 brazd, na Dolenjskem okrog Semiča pa iz 30, na Primorskem pa še čelo v nekaterih krajih samo iz 2 brazd. Uzrok tej napaki je kmetiška kratkovidnost in mlačnost. Kolikor nam je znano, ni svet na Slovenskem nikjer tako močviren, da bi se ne smelo 16 do 20 in še več brazd v en kraj spraviti. Oske, po 6 do 8 sežnjev široke njive, kakoršne so sploh na Slovenskem, bi se lahko brez vsacega razora orale, ako je, kar se po veliko okrajih slovenske dežele nahaja, zemlja prepustljiva. Drugače je pri teški, ilovnati zemlji; tu naj bodo kraji 2—3 sežnje široki; saj se lahko tako orje, da zadobijo kraji podobo oboka in da se lahko vsa deževnica brez škode v razore odteka. Oski kraji (lehe) so pri poljedelstvu v veliko kvar, ker se pervič pri oranji takih krajev prav veliko časa zamudi in tudi živina in ljudje pri takem oranji več terpijo. *Drugič* rase žito le po verhu kraja naj lepše, po razorih pa zaostaja in vsled tega ne dozori ob enem. Tretjič se po razorih voda zbira in sneg veliko dalje časa ne skopni, žito in sploh vse rastline zarad tega izostanejo in kmetovalec ima pri prav oskih krajih skoraj peti del izgube. Marsikateri bode ugovarjal, da morajo biti na močvirnih tleh oski kraji že zastran tega, da se voda zbira in odtaka; s tem je už vsa samega sebe z besedo pobil, ker pri širokih krajih se oni lahko tako vzdignejo, da nam ne more voda nobene škode prizadeti. Ni tako močvirnega sveta na Slovenskem, da bi se ne dal v široke kraje orati in vendar se tudi ljubljansko in sploh celo Gorenjsko polje le na brazde v kraje izorava; saj vendar ljubljansko polje ni močvirno in ko bi tudi bilo, se da vse naj manj v 2 do 3 sežnje široke kraje izorati. Vsa dela se dajo pri širokih krajih lepše in hitreje opraviti, kakor pri oskih; kako zamudna je že žetev; mi ne mislimo na srpe, ampak na koso, koja bi se morala na Slovenskem berže vpeljati, nego mlatilnice. Mislimo, da se ne more bolj močvirnega sveta za njive dobiti, ko smo ga v marsikojem kraji videli in vendar se je vse v kraje do 3 in še več sežnjev široke oralo.

In ko bi kateremu še ne šlo v glavo, da pri širših krajih voda manj škoduje, ko pri oskih, naj bode v razjasnenje le to: saj se ne more štirih brazd tako vzdigniti, da bi ob času dolgo trajajočega deževja na bolj niskih legah njive ne bile za 2 palca

*) na Gorenjskem in Dolenjskem kraj—Beet, na Vipavskem leha. Na Gorenjskem razor — Furche — na Dolenjskem jarek, na Vipavskem razgor.

Digitized by Google

pod vodo, in pri širokih krajih se pa to ne more zgoditi, ker se ti lahko več ko 2 palca za potrebo tudi do 8 palcev od razora vzdignejo, tedaj tukaj v mokrih letih manj žita potoni ko pri ozkih krajih.

Želeti bi bilo, da bi tudi v tem oziru c. k kmetiške družbe na drugačno oranje uplivale; one to lažej storè, ko posamezni človek. S tem smo končali razpravo ob oranji.

Postava o varstvu poljskega blaga.

Deželni zbor Goriški razpravlja zdaj postavo o varstvu poljskega blaga. Ker je ta postava v kmetijskem oziru jako važna in ker je na Kranjskem enaka postava uže potrjena, menimo da vstrežemo svojim čitateljem, ako jo v „Kmetovalcu" objavimo.

O poljskem blagu in o poljskih pregreških.

§. 1. Poljsko blago je pod posebnim varstvom te postave.

Ob izvrševanji te postave se prištevajo poljskemu blagu vse tiste stvari, katere so s kmetovalstvom in poljedelstvom v najširšem pomenu, ali naravnost, ali posredno v zvezi, dokler so te stvari na samem polji.

Prištevajo se torej poljskemu blagu zemljišča sama, kakor: njive, travniki, pašniki, vrti, vinogradi, sadno drevje in vsakoršni zasadi, stiskalnice (prešalnice), poljske koče, plotovi in seči (žive graje), ribniki, ribarnice in naredbe za ribstvo, svilorejo in čebelarstvo, naprave za dotok in odtok vode, jezovi, vodne naprave in vodovodi, poljski vodnjaki, poljske poti, steze i. t. d., tudi vsi še ne spravljeni pridelki in setve, dalje seno, slama in pridelki v kopah, na polji puščena kmetijska priprava in orodje, vprezna in pašna živina, gnoj i t. d.

§. 2. Kot poljski pregreški se imajo kaznovati vse poškodbe poljskega blaga (§. 1.) in vsi prestopki tistih prepovedi, katere ali so uže v tej postavi, ali jih je na podlagi te postave politična oblastnija (okrajna oblastnija, občinsko starešnistvo) posebe razglasila v brambo poljskega blaga, kolikor te poškodbe ali prestopki teh prepovedi ne spadajo pod občni kazenski zakon ali pod posebne postave in ukaze, razglašene v brambo drugih oddelkov zemljedelstva, posebno v brambo vodnih pravic ali za oskrbovanje cestne policije.

§. 3. Zoper to postavo se pregreši, kedor brez pravice *a)* hodi, se vlega, jezdari, vozi po vrtih sploh, tudi po obdelanih ali za obdelovanje uže pripravljenih njivah, dalje po travnikih tedaj, kedar trava raste, naposled po vsakterem zemljišči, ako graje, prepovedne table ali druga vidna svarila kažejo, da je zaprto;

b) hodi po poteh, katere so po ukazu občinskega glavarja zaprte tedaj, kedar zore grozdje ali druga poljščina ali sadje, in so po prepovednih tablah, ali drugih vidnih svarilih zaznamnjane kot prepovedane poti.

c) odpravlja graje, nagajivo odpira dotične lese ter odstranja prepovedne table in svarila, ali jih tako pokazi, da se potem ne dajo več spoznati;

d.) na polji nareja steze ali poti;

e.) razorava razkopava ali kako drugače kvari skupne poljske poti ali steze, prestavlja ali odpravlja mejnike ter odorava tujo zemljo;

f.) odlamlja ali odrezava debla, veje, mladike, cvetje ali sadje, smuka listje z dreves ali koristnega grmovja ter izdira podporne kole;

g.) z obdelanih njiv odrezava žitno klasje, stročje, ali kakoršne koli rastline, potem kosi, žanje ali muli travo ob poteh, ali po grivah kraj polja;

h.) pobira ali izkopava kosti, cunje ali gnojila po vrtih ali njivah, po travnikih ali pašnikih, in brez pravice koplje prst, pesek, prod, kamenje, tudi grabi listje in pobira zrelo ali nezrelo sadje na tuji zemlji;

i.) poklada ali meče kamenje, razsip, črepine, nesnago ali plevel na tujo zemljo ali na poti;

k. rabi tuje senike, poljske koče ali na polji puščeno pripravo in orodje, ali to pripravo in orodje skriva, raznaša ali kazi;

l.) nagajivo prevrača ali raztresa tujo prst ali gnoj v gomilah, žito v lonicah, steljo v kupih, seno, slamo ali pridelke v kopah, in poškodava tuje pravice na polji, v katerih se klaja suši;

m.) požiga močvirje, ki ima sušek (šoto) v sebi.

§. 4. Zunaj zaprtih ali ograjenih prostorov ne sme nobeno živinče ostati prosto brez varha.

Če je zarad krajnih razmer treba izjemkov od tega ukaza, sme jih dovoliti občinsko starešinstvo.

§. 5. Zunaj zaprtih ali ograjenih prostorov sme se živina pasti le pod paznjo pripravnega pastirja.

Na takih pašnikih, kateri so tako malo obširni ali tako leže, da se je po pravici bati, da prestopi živina na tuja tla ali sploh da pokvari tujo poljsko blago, naj se živina z vrvmi primerno priveže h kaki trdno stoječi stvari ali naj se vodi s povodcem (paša na povodci.)

§. 6. Na zemljiščih, katera niso od vseh strani tako ograjena, da ne bi mogla živina iz njih stopiti, prepovedana je vsaka paša po noči, tudi na povodci.

Z ozirom na posebne razmere sme občinsko starešinstvo izjemke od od te prepovedi dovoljevati za odločene pašnike.

§. 7. Živina se sme na pašo in s paše samo po dnevi goniti.

Po tej postavi se dan od noči tako razloči, da se v dan šteje ves čas, kar ga je eno uro pred solnčnim vzhodom do ene ure po zahodu.

§ 8. Če so poti na pašo take, da se je po pravici bati, da pokvari na pašo gnana živina tujo poljsko blago, sme občinsko starešinstvo izreči, da se po določenih koseh poti živina ne sme goniti na pašo drugače, razun če je živinče k živinčetu privezano, ali pa na povodcih.

Digitized by Google

§. 9. Politična okrajna oblastnija sme z ozirom na krajne razmere poljskemu blagu v brambo izreči, da se tuje črede po cestah in poteh med neograjenimi njivami ali travniki po noči ne smejo goniti drugače, nego le pod paznijo posebnega od župana postavljenega spremljavca, katerega plača živinski gonjač po ceni, ki jo je oblastnija potrdila.

§. 10. Živina se sme na tujem zemljišči goniti, varovati ali pasti—če nima deležnik posebnih pravic—le tedaj, kedar dotični gospodar v to izrekoma privoli.

To velja posebno tudi glede paše po tujih ledinah in strniščih ter ob poteh in po grivah kraj polja.

§. 11. Pobirkovati po vrtih, sadovnjakih, vinogradih ali po njivah in travnikih je le s privolitvijo dotičnega gospodarja pripuščeno, po noči pa brez izjemka prepovedano.

(Dalje prihod.)

Kako se trte mandavajo in skrajševajo.

Trte so že pričele bresteti in v malih dneh se bode lahko trtorejec po množini zaroda prepričeval, sme li—ne gledé na vremenske uplive—dobro ali slabo trgatev pričakovati. Zatorej je prav zdaj naj primernejši čas, nekaj spregovoriti o umnem mandanji in skrajšanji zelenega mladja vinske trte. To delo, s katerim lahko koj pričnemo, kakor hitro so poganjki toliko izrastli, da na njih dobro razločujemo zarod, je gotovo eno naj važnejših v trtoreji, vendar pa ga-in to celo v južnih krajih-skoro naj manj poznamo in izvršujemo. Med najvažnejša dela trtoreje spada umno mandanje in skrajševanje zelenega mladja zaradi tega, ker skerbimo s tem za krepak, rodovit les mladja, od katerega je v prvi vrsti dobra letina odvisna, skrbimo dalje za popolnost pridelka, grozdja, in vrhu tega tudi za to, da se trta dolgo in dobro ohrani. Menimo sicer, da smo z obrezavanjem vinske trte vse storili, kar je treba; toda to ne zadostuje, marveč nam je trto tudi potem, ko je že ozelenela na pravem mestu v rasti brzdati, na drugem pa rast pospeševati, kakor to umnost zahteva. To pa delamo s tem, da umno čistimo in skrajševamo zeleno mladje. Kedor trto umno obreže, določi nek del mladega lesa za letino tekočega, drug del pa za letino prihodnjega leta, da zadobi krepkega mladja. Ako pustimo, da raste obrezana trta, kakor sama hoče, lehko zapazimo na nekaterih njenih delih marsikaj, kar je od več; na drugih delih pa marsikaj, kar je pomanjkljivo. Zares preveč poganjkov zagledamo na mestu, kjer bi jih ne smelo toliko biti, premalo pa jih je tam, kjer bi jih imelo več biti. V enem kakor v drugem slučaji nam pomaga mandanje in skrajševanje. Postavimo, da obrezujemo trte tako, da tiste dele mladja, katere tekoči letini odmenimo, ne ločimo od onih, kateri so za bodoče leto, torej v prvi vrsti pridobitvi krepkejega mladja odmenjeni, da torej na trti le same napenjavce ali šparone brez vseh pavcev ali glav pustimo; ali denimo, da krepko mladje s tem doseči skušamo, da napenjavce na nekaterih mestih primerno zvežemo, ali pa da ločimo dele mladja, ki so za tekočo letino od onih za prihodnje, to je napenjavce od pavcev. V obeh slučajih zapazimo vselej, da trta zarene veliko nepotrebnih mladik in da se za to potrebne mladike ali prekrepko, ali pa preslabotno razvijajo. Ako pustimo trti le enega napenjavca ali dva, katera pri deblu proti tlam pripognemo in primerno privežemo, in ako vsa očesa na njih ozelenijo, kar je večidel slučajno, koliko poganjkov pa napenjavcev dobimo brez nobenega zaroda? in to ne morda na kolenu, kder pričakujemo les za bodočnost, ampak niže zdolej, kder ga prav nič ne potrebujemo. Ravno tako najdemo mnogo poganjkov brez zaroda na napenjavcih trt, katerim smo pavce narezali,—sploh je na vsaki trti veliko brezzarodnih poganjkov, naj se kakorsibodi odgojujejo in obrezavajo in to ne samo na mladem lesu, na napenjavcih, ampak tudi na starejšem. Vsi taki brezzarodni poganjki so pa popolnoma od več na trti; kajti oni rasejo na mestih, kder bi imeli roditi, ali pa na starem lesu, kder nam ne morejo niti roditi, niti za prihodnjo režnjo služiti. Vse take poganjke odstranimo torej brez škode, da, še z velikim dobičkom, ker potem redivne snovi namesto brezpotrebnih potrebne poganjke pospešujejo, in sicer tiste, kateri nosijo zarod in one, kateri se imajo za prihodnje *leto* v rodovit les spremeniti. Vsled tega se more tudi grozdje popolnejše, razviti, ono more lepše, debelejše in zgodnejše postati. Isto velja tudi o poganjkih, kateri morda zaroda ne pokažejo, ker imajo to še le v prihodnjem letu storiti.

Naloga napenjavcev ima, kakor rečeno, ta biti, da nam na njih izrasli poganjki zarod pokažejo, da nam leseni postali poganjki — mladike— grozdje dajo. Obilno razvijanje poganjkov v les nam torej ne more biti povoljno, ker lesa na napenjavcih več ne potrebujemo nego toliko, da lahko grozdje nosi in redi, in pa prav na vrhu, na kolenu napenjavca še dve mladiki za prihodnjo režnjo, ako pavcev ne puščamo. Za držanje in rejenje grozdja zadostuje pa popolnoma, ako nad vsakim grozdom le še tri do štiri peresa pustimo; ves ostali del smemo brez vse škode odstraniti; tako skrajševanje zelenega mladja je še celo prav koristno in sicer iz tistih uzrokov, katere smo mandanju v prid naveli. Razun omenjene koristi mandanja in skrajševanja imamo pa še dve drugi zaznamovati, in sicer je mandanje najboljši pripomoček zoper oprhanje zaroda, se ve, da je moramo o pravem času, pred cvetjem, opraviti; drugič pa pospešuje mandanje in skrajševanje bistveno prihodnjo režnjo in jo zlajšuje. Za to se sme to delo po vsej pravici poletna režnja imenovati.

To pa moramo poudarjati, da se mora mandanje in skrajševanje pravilno opravljati, ker drugače vtegne brže škodovati nego koristiti.

Da bode častitim čitateljem to delo jasnejše, dodamo podobo pravilno omandane in skrajšane trte.

Digitized by Google

Trta te podobe je tako rezana, da je letošnji letini odmenjeni del mladega lesa, napenjavec *b. c.*, od lesu za prihodnjo letino odmenjenega dela, pavca, *a* ločen. Vsi brezzarodni poganjki na napenjavcu so odstranjeni, vsi zarodni pa tri do štiri perese nad najvišim zarodom pri *e e e* skrajšani. Na

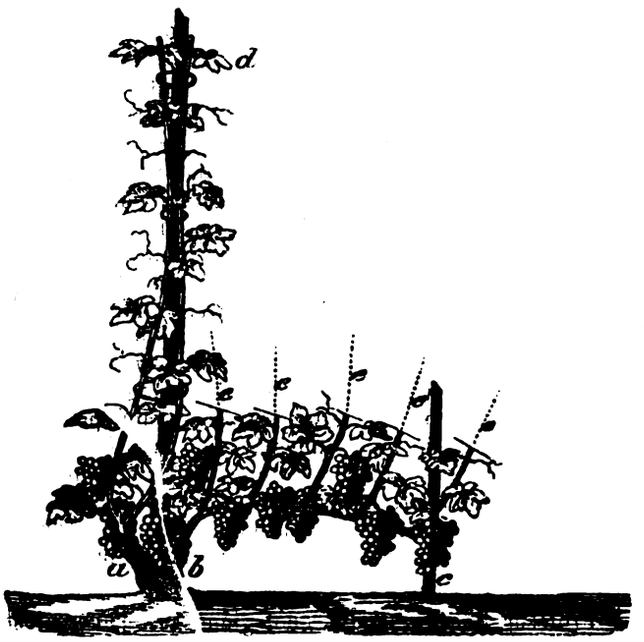

Pod. 1.

pavcu izrasle mladike *a d* niso nič skrajšane, kajti one imajo v bodočem letu letošnji napenjavec in pavec nadomestiti, v ta namen se torej neobrezane pustijo ter po kolu kviško vežejo.

Trte je dobro mandati in skrajševati, naj se uže kakorkoli vzgojujejo ali vežejo. Kedaj se pa to delo laže opravlja, o tem bodemo v prihodnjih listih govorili.

(Dalje prihod.)

Napajanje živine.

Da je dobra, čista voda za napajanje živine najboljša, to vsak kmet spozna; vendar se pa naši kmetovalci malo po tem ravnajo, morebiti iz tega uzroka, ker ne vedo, da slaba voda je uzrok mnogih bolezni. Marsikdo bode mislil, da je znamenje slabih vodà za napajanje živine slab okus, smrad ali barva; ko bi vse to v poštev jemali, morali bi reči, da na Notranjskem in v mnogih krajih na Dolenjskem in Gorenjskem imajo vasi sploh zelo škodljivo vodo za napajanje svoje živine. Vsak ve, da mu živina pri kmetijstvu veliko koristi, mnogo dobička da, ali da bi jo pravilno napajal —to prizadeva vsakemu preveč stroškov. Po tri tedne in v časih tudi tri mesece v kaki dolini zbrana voda brez odtoka in dotoka služi naši živini za pijačo; sam za se in za svojo družino si vé kmet poiskati boljše vode, ali za živino, ki je skoraj več vredna, ko vse drugo njegovo zadolženo premoženje, mu je nemogoče boljše vode dobiti.

Kaka bi morala voda za živino biti, je našim kmetom neznano; učiti bi se morali v takih krajih, kjer človek in živina iz enega vodnjaka vodo za pijačo dobivata. Za živino dobra in zdrava voda mora 18—24° R toplote imeti, po tem mora čista, brez slabega okusa biti; prav bistro ali studenično vodo naša domača žival zaničuje in se le potem na njo navadi, kadar ji druge vode na damo. Naj boljša voda za živino je tista voda, katera se nam premehka zdi, to je voda iz rek in potokov, tudi studenična voda je dobra, toda ona mora že dalje časa na solncu biti in se nekoliko segreti, to je, mehka postati. Stoječo vodo naša domača živina prav použije, ali taka voda ne sme nobenega okusa in duha imeti; kjer so povodne živali svojo mrežo po vodi razpele, taka voda ni za druzega, ko za namakanje senožeti. Ako prehodimo pa le nekoliko slovenske dežele, zapazili bodemo, da je skoraj v vsaki vasi na Notranjskem in tudi v druzih pokrajinah največ makuž, takih vodà, ki so sè zeleno odejo pokrite; to je res mehka voda, ali v časih bolezni goveje kuge, vraničnega vnetja i. t. d. pospešuje še vse take bolezni. Večkrat se primeri, da kaka kupljena živina neče pri novem gospodarji vode piti, kasneje se mora navaditi; zakaj da jo ne pije, je malo kojemu mar; ko bi prave uzroke pozvedel, bi moral odgovoriti, zato ker je prej bolj čisti vodi privajena bila. Konji se posebno v tem odlikujejo, sploh vsa konjska narava nam večo čednost predočuje, mej tem ko kaka druga živina, na primer naša goved, rada vsakoršne pomije popije in tudi slabe vode ne zaničuje, v čemur se posebno odlikuje naš prešič, kateremu je najmotnejša voda najljubša.

Naj rajše se privadi slabi motni vodi naša goved in na videz ji to nič ne škoduje, dasiravno v mnogih krajih le gnojnico za pijačo dobiva. Naj več bolezni pride v našo goved, kar učenjaki dokazujejo, po zaužitku slabe, spridene vode; prav škodljiva voda za pijačo je ona, ki je že sè zeleno mrežo prepreženа, ali pa se še le začenja napolnjevati sè živalcami in kužnimi gobami, kiše za naše oko niso vidljive; zatoraj vedno bolje ravnamo, ako naši živini kolikor mogoče čisto vodo za pijačo ponudimo.

Dokazano ni še natanjko, ali vendar se sumi da naša živina največ bolezni po vodi dobiva, in to je večinoma spridena, pretara, smerdljiva voda.

Kakor spridena voda, tako tudi premrzla voda uzročuje pri naši živini mnogo bolezni; vendar pa ne v toliki meri kot prva, ker se merzla voda za živino v naših krajih ne rabi tako pogostoma, ko spridena. Merzla voda se prav lahko v zadosti toplo spremeni, ako jo nekoliko časa v hlevu ali kakem toplem prostoru stati pustimo, tako na primer moramo za konje merzlo vodo vedno poprej nekoliko v hlevu stati pustiti, da se nekoliko segreje, ker konji po merzli vodi dostikrat klanje (ščipanje) dobijo. Teleta in ovce dobijo rade drisko, odrasli govedi ne škoduje toliko, vendar je pa breja krava zarad premrzle vode vedno v nevarnosti.

Ako prešiči merzlo vodo pijejo, dobijo prav radi vnetico v gerlu, konji kašelj, če ne hujšega iz

Digitized by Google

včasih tudi pljučno vnetico, breje krave rade povržejo itd.

Za nobeno živino ni taka voda zdrava, v koji nas, ako roko v njo denemo, zebe; naj boljša je taka tekoča voda, v koji se kopati zamoremo, ako pa nima te toplote, moramo jo toliko časa pustiti. da stoji, dokler jo zadobi, kar se po letu na solncu, po zimi pa v hlevih zgoditi zamore.

Naj večkrat se nam nesreča pri delalnih in vročih konjih pripeti; ne smemo jih napajati, dokler se niso ohladili, ali pa če smo vroče napojili, ne smemo pustiti jih pri miru, da se ohladé. Pred napajanjem vroče živine moramo ji poprej nekoliko jesti dati, naj bolje je seno in še le potem naj žejno, ohlajeno živino napajamo. Konje vroče v hlev postaviti, je vedno bolj škodljivo, ko pri govedi, ker pervim se v takem stanji zelo noge pokvarijo in začnejo šantati, ako jih večkrat take v hlev denemo.

Merzli vodi pripisujejo nekateri živinski zdravniki vnetje vranice.

Breje krave zjutraj z merzlo vodo napajati, je prav škodljivo, ker bi lahko povergle.

Vinorejcem gostilničarjem in trgovcem z vinom.

V drž. zboru je poslanec Seidl z drugovi stavil predlog, da se ima skleniti postava za varstvo pravih, neponarejenih vin proti umetno ponarejenim vinskim fabrikatom. Drž. zbor je ta predlog izročil v posvetovanje odboru strokovnjakov, kateri odbor je drž. zboru blizo tako-le poročal; Odboru je drž. zbor poslal v posvetovanje razun Seidl-ovega predloga tudi razne prošnje kmetijskih in druzih društev.

Vse te prošnje obsegajo pritožbo, da ponarejenje vin tako močno in hitro napreduje in se širi, da se bodo kmalo vsa naravna vina izpodrinila iz kupčije. Prosilci kažejo na to, da fabrikacijo umetnih vin ne zadene pridobninski davek (Erwerbsteuer) in v nekaterih krajih še užitninski davek ne, mej tem ko plačuje vinorejec, kateremu už tako škoduje zmerom veči konsum žganja in pive, visoki gruntni davek z deželnimi okrajnimi in občinskimi dokladami vred in zraven tega ima še velike stroške za težko in drago obdelovanje vinogradov, kateri vsi davki in stroški so v jako slabem razmerji se stroški ki jih imajo ponarejevalci vina.—A prosilci ne tirjajo, da bi se kar naravnost prepovedalo ponarejenje vina, ker bi tega uže denašnji stan postavodajstva ne dopuščal, ampak vidijo v tem, da bodo ponarejena vina enako obdačena, kakor naravna in da bo vsak fabrikant vina primoran, prodajati svoj fabrikat pod pravim imenom, uže zadostno varstvo vinoreje.—

Odboru v posvet predloženo prašanje nij novo; v raznih časih je prišlo v Avstriji in drugih vinorejskih državah na površje; a tako nujno nij bilo še nikoli stavljeno, kakor letos, kajti ne zadosti, da so začela vinorejska in druga društva, korporacije i.t.d. na Štajerskem, Avstrijskem Tirolskem neprestano prositi drž. zbor za pomoč, in da so deželni zbori začeli pri vladi podpirati prošnje vinorejcev; tudi na Ogrksem je začelo enako gibanje in celo iz Nemškega dohajajo sporočila, da tam vinorejci enako kličejo postavodajstvo na pomoč proti zmerom bolj cvetočemu ponarejanji vin, kakor pri nas.—Tem tirjatvam vinorejcev pa stoje nasproti izjave imenitnih strokovnjakov, enologov, kateri imenujejo to, čemur vinorejec pravi ponarejenje, *zboljšanje*, *požlahtnenje* vin in potrjujejo na podlagi učenega preiskavanja, da je to zboljšanje koristno ne samo iz stališča učenosti, ampak tudi glede na narodno gospodarski napredek. Vinsko trgovstvo z malimi izjemami se je tudi polastilo mnenja enologov, ki so za zboljševanje vin z dostavkom, da to zboljševanje, če nij zdravju nevarno, pospešuje kupčijo in vinorejo, da se torej ne sme prepovedati.—

Pri tako strogo nasprotnih mnenjih ob enem in tistem prašanji, se je zdelo odboru potrebno, da se loti reševanja z vso previdnostjo, da se torej ne posvetuje pred vsem o sredstvih, kako v okom priti ponarejanju, ampak da poprej preudari, če v resnici ponarejenje, ali fabrikacija umetnega vina škoduje vinoreji, in kaj se v tem slučaji razume pod imenom „umetno (ponarejeno) vino“ (Kunstwein) in da še le po tem preide k posvetovanji o sredstvih gledè varstva naravnega pridelka. Odbor je v tem obziru sklenil, da predno nadaljuje s posvetovanjem, zasliši odlične vinorejce (enologe) trgovce z vinom in posestnike vinogradov, posebno z ozirom na razločevanje, kaj se razume pod „umetnim vinom“, kako ga je mogoče spoznati, če ga mora prodajalec kupcu kot „umetno vino“ zaznamovati, če ga je treba obdačiti in naposled. kak upliv ima ponarejenje vina na vinorejo, oziroma, katera sredstva bi bila prikladna varstvu naravnega vinskega pridelka.

Kot zvedenci so bili zaslišani:

1 Profesor Rössler, vodja enologične štacije v Klosterneuburgu,
2 Dr. Franc Schneider, c. k. prof. kemije na dunajski univerzi,
3 Dr. Barsch, prof. kemije na gimnaziji v Badnu,
4 Baron Babo, ravnatelj vinorejske šole v Klosterneuburgu, ti štirje kot enologi,
5 Joh. Liebl, 6 August Schneider, 7 Schlumberger, vsi iz Dunaja kot trgovci z vinom in še 11 druzih posestnikov vinogradov večidel iz Avstrijskega.

Gledè prašanja, kaj se razumni pod „umetnim vinom“ so se mnenja zvedencev močno cepila:—Mej tem ko nekateri spoznajo samo čisti grozdni sok kot naravno vino in vse drugo kot ponarejeno, zaznamujejo drugi kot ponarejeno ali umetno vino le tisto, v katerem nij niti kapljice grozdnega soka.

Vsi posestniki vinogradov, po tem en trgovec in en enolog so trdili, da je vsako vino s kakim dodatkom umetno vino, da pa gledè praktične, postavodajne potrebe mejo za umetno vino postavijo pri pomnoženji naravnega vina. Tisti zvedenci pa, ki vidijo umetno vino le tam, kder se nij rabilo prav nič grozdja in še grozdnih ostankov (tropin i. t. d.) ne, razdelujejo razna vina v 3 vrste:

1. Naravno vino, to je grozdni sok brez dodatkov;
3. po dodatkih zboljšano vino, katero pa se ima v ožjem zmislu prištevati še zmerom k naravnemu vinu;
3. Umetno, ponarejeno vino, to je vino, v katerem nij nič grozdja ali grozdnih odpadkov.

Ko se je ta zvedence na to opozorilo, da po takem smatranji umetnega vina nij mogoče več najti razločka mej pravim in ponarejenim vinom, ker po tem takem zadostuje prav malo grozdnega soka, da se napravi iz umetnega vina tako zvano „zboljšano“ in v ožjem zmislu naravno vino in da naj saj povedo. koliko mora biti grozdnega soka in koliko drugih dodatkov, da se zamore vino imenovati „zboljšano“ oziroma naravno in naj določijo mejo mej naravnim in umetnim vinom, so vsi izvedenci, kateri so razdelili vina v 3 vrste, izrekli. da se ta meja ne da določiti in še le na ugovor, je odgovoril eden gospodov enologov, da smatra tako vino za umetno ali ponarejeno, v katerem se ne nahaja nič ali pa prav malo grozdnega soka, drugi pa je

Digitized by Google

izrazil mnenje, da mešanica enakih delov vode in grozdnega soka je skrajna meja naravnega vina.

Na konkretno prašanje, kako bi se imenovala pijača, ki sestaja iz 30 bokalov vode in drugih potrebnih dodatkov in 10 bokalov naravnega mošta, so se mnenja izvedencev, ki so se v teoriji še skladala, popolnoma razcepila.—Dva enologa sta tako mešanico naravnost imenovala ponarejeno vino (Kunstwein); en vinski trgovec je rekel, da je to „mixtum compositum in ne umetno napravljeno vino in en drugi enolog se je sopet drugače izrazil. Vsa mnenja je prekrižal eden gospodov enologov, ker je tako pijačo krstil: „zboljšano vino. Ravno ta gospod je na prašanje, v katero vrsto bi vredil tako vino, ki nij vsled manipulacije boljše, ampak slabše postalo, odgovoril, da tako vino imenuje „slabo zboljšano vino."

Tudi glede tiste pijače, ki se napravlja iz tropin, luščin in druzih vinskih odpadkov, se gospodje nijso mogli zediniti. Nekateri so tako zvani petiot vvrstili mej naravna vina; drugi so sopet izrazili, da petiot se ne more prištevati k nobeni vrsti vin, ampak da bi se morala napraviti nova kategorija pod imenom tropinsko vino, lušinsko vino (Tresterweine, Hülsenweine.)— Kakor nij bilo mogoče priti do edinega sklepa v teh prašanjih, ravno taka je bila z odgovori na prašanje, če in kako se spozna in odločuje, ali je kako vino umetno napravljeno ali ponarejeno.

Zaslišani posestniki so namreč rekli, da poznavci vina umetno napravljeno vino pr cej poznajo po okusu; dva vinska trgovca sta to tajila in en enolog je menil, da na vino navajen jezik bo sicer precej razločil slabo ponarejeno vino, da pa po kemični poti dobro napravljenega vina nij mogoče spoznati.—

Posebno važno je izpovedanje enega enologa, da po sedajnih skušnjah se še nij prišlo do tega, da bi se lehko vsako še tako dobro ponarejeno vino razločevalo od naravnega vina. Mnoge raziskave in analize izvirnih vin s posebnim ozirom na to, da se natanjčno konštatuje, koliko kisline, alkohola in ekstraktnih snovi obsegajo, bodo dale rabljivo podlago za razločevanje ponarejenih vin od naravnih;—vendar pa se ponarejeno vino, v katerem nij prav nič grozdnega soka, čeravno ne prav zmirom, pa gotovo večidel da spoznati.

Prašanje, če je potrebno, da se ponarejeno vino pri prodaji kupcu kot tako zaznamuje, je bilo skoro enoglasno odtobreno in je od 18ih 15 pripoznalo potrebo zaznamovanja.—

Proti zaznamovanji sta bila 2 vinska trgovca, ker bi se po tem v 99ih mej 100 slučaji tako vino ne prodalo in en enolog, ki je trdil, da s tako določbo bi se skazila vsa kupčija z vinom, posebno pa na Dunaji.

(Dalj prihod.)

Kmetijska opravila v maji.

Vinorejska: Vinograde moramo pazljivo v merzlih jutrih s kurjavo pred slano varovati; prvo okopavanje naj se kolikor mogoče hitro doverši; konec meseca naj se mandanje prične. Drugo okopavanje se kolikor mogoče v maju doverši. Vina se morajo v drugič pretočiti, ako se to že v prejšnem mesecu nij zgodilo.

Sadjerejska: Gosenice se pokončavajo in se zabranuje, da ne lezejo na drevesa, kar se s katranovim ovezkom godi in na pas pazimo, da se ne posuši.

Domača: Hrošči se pridno v zjutrajnih urah pobirajo in kuretnini pokladajo, ali pa kompost iz njih napravlja. Za košnjo naj se vsa potrebna orodja popravijo in skednji počistijo. Precej po spomladanski setvi naj se prične zidanje ali popravljanje poslopij, ker se od tega časa čez leto vsak zid popolnoma posušiti zamore.

Živinorejska: Molzna živina se prične sè zeleno krmo krmiti; detelja naj se v začetku sè slamo pomešava in živini pokla la, da se nam kaka nesreča ne pripeti. Konec meseca naj se ovce operejo in ostrižejo

Poljedelska: Vsa dela, katera se v prejšnjem mesecu niso končala, naj se doveršijo. Do srede meseca morata ječmen in detelja posejana biti. Ako se je krompir kmalo sadil in je že iz zemlje prišel, naj se nikoli prevlačenja ne opusti. Ako še praho nismo posejali, je sedaj zadnji čas, da se s krmo naseje. Sred meseca je čas za sejanje prosa in lanu. Kakor hitro je lan $1^1/_2$ palec visok, se ga mora opleti, a naj se to opravilo brez čevljev opravlja. Vsa jara zita naj se, ako je plevel v njih zrasel, oplevejo. Ako je vreme ugodno, naj se d telja pokosi. Prekrepko rasteča žita naj se požanjejo ali pokosijo, da se ne bojo polegla. Precej ko juterne slane ponehajo, naj se turšica posadi. Senožeti se varno namakajo v mrzlih nočeh z ge premrzlo vodo. Konec meseca se prične košnja po senožetih.

Razne kmetijske vesti.

Zavarovanje pred točo prepustijo naši kmetovalci vedno božji previdnosti, kakor so še mnogi vednotako neumni, da zavarujejo svoja pohištva edino pri sv. Florjanu zoper ogenj. To v resnici ne prizadeva nobenih stroškov; ali kadar se jim ena ali druga nesreča pripeti, nimajo nobene banke in tudi nobenega svetnika, da bi jim pobito žito povernil in pogorele hiše zidal. Vse naše poljske rastline žita itd. rastejo do zadnjega trenutka in čakajo komaj kosca ali žnice; naenkrat se pripodé sivi oblaki in uničijo trud in žulje ašega kmetovalca, vse poljske pridelke. Tak izgled imamo na Dolenjskem leta 1873; Dolenci so vstanu naan tako nesrečo najboljše popisati, da bi si pa prizadevali proti toči zavarovati se, t ga mislimo, se še niso naučili, dasiravno nesreča človeka uči in navadno zmodri.

Marsikdo bi nas prašal, kako se morem pred točo obvarovati? Odgovorimo mu, na ravno tisti način ko pred ognjem—zavarovati se je treba in ako li toča pobije, ti plača banka, pri koji si se zoper točo zavaroval, vso po toči prouzročeno škodo. Da bi mi sredstvo nasvetovali, po kakem načinu bi si naš kmetovalec naj ceneje svoje poljske pridelke in vse svoje imetje zavaroval, bi bil sedanji čas prezgodenj in mora se še slovenski kmet prej učiti, drago vsako zavarovanje plačevati in še le kadar bode sam na kaj boljšega in cenejšega misliti počel, onda se mu še le z dobrim uspehom, z lepo besedo povedati more.

Dandanes je naj bolje se proti toči pri kaki banki zavarovati, na primer pri banki Slovenije v Ljubljani, ako ona proti toči zavaruje. Ko bi pa banka Slovenija tega zavarovanja ne sprejemala, so druge banke in sicer je naj poštenejša „Oesterreichische Hagelversicherungsgesellschaft" na Dunaji. Kdaj bode naša država splošno prisilno zavarovanje sama v roke vzela, je še vprašanje časa; dobro bi bilo, ko bi slavne c. k. kmetijske družbe to narodno—gospodarsko reč v roke vzele in v tej zadevi kaj važnega sklenile.

Po toči poškodovano ljudstvo enkrat podpirati in v drugič te neizvedence v miru brez podpore pustiti, bi bilo brezsrčno in vendar bi se moglo trditi, da Dolenjci, ki so pred enim letom poškodovani bili in od vlade nekoliko podpore dobili, ne dobijo tako hitro kake podpore, ko bi jih enaka nesreča zadela. Sapienti pauca! Korošec.

Kurji merčesi, uši in bolhe trpinčijo perutino včasih tako, da nehajajca leči in ji vsa použita hrana

Digitized by Google

dosti ne koristi; na kmetih se kokoši v poletinskem času tako svojih kurnikov boje, da raje pod prostim nebom na kakem drevji prenočijo. Da so se kokoši pred trpinčujočimi jih merčesi zbale, maloktera gospodinja ugane. Pokončamo pa mi te merčese v dobro zaprtih kurnikih tako, da jih naj prej prav dobro pomedemo, potem zapremo in v njih nekoliko žvepla sežgemo, dim njegov zaduši vse merčese. V lesenih kurnikih se pa z ognjem ne sme in ne more nič storiti, priporočamo tu drugo sredstvo; prej pometeni kurniki naj se z stolčenim, nengašenim ali surovim apnom poštupajo in po tem z vodo (boljša je vroča) poškropijo, apno se v tem hipu ugasi in merčese, koji so ž njim v dotiko prišli, umori.

Turšica in močni červ. Vsakemu je znano, da spomladi v zemljo posejano turšico neki rumenikasti červi popolnoma izvotlijo, ti so močni červi. Ako pa mi turšico v kaki posodi s katranom in nekoliko petroljem dobro poškropimo in premešamo, da so vsa zrna mokra in potem pridenemo, da se nam pri sajenji roke ne pomažejo, toliko pepela, da je ves katran pokrit, —take turšice se ne dotakne noben merčes in tudi vrane in miši jo pri miru pustijo. Bliža se turšična setev, zatorej vam v svet.

Oblačila nepremočljiva narediti svetuje Oe. L. W. prav priprosto sredstvo, s kojim se zamore vsako obleko nepremočljivo narediti. 1 funt galuna se raztopi v 64 funtih vode (1 bokal je 3 funte), v drugi posodi razpustimo 3 funte svinčenega oceta (Bleiessig 3 PbO. $C_4 H_3 O_3$) v ravno toliko funtih vode; potem se obe tekočini skupaj vlijeti, na dnu se bela oborina ocetno kisli svinčeni okis usede. Ostala čista tekočina ocetno kisla glinica, se pazno odlije, ter se potem v njo oblačila namakajo, koja hočemo nepremočljiva napraviti. Obleko moramo večkrat dobro z rokami pregnjesti ter jo potem na zrak sušiti djati.

Tobak bi bil za slovenske dežele velike važnosti, ker te dežele nimajo toliko vetrov, ko Ogerska; drugič je na Slovenskem več delalcev, ki bi zamogli dobro tobak obdelovati in bi tudi boljši tobak pridelavali. Na enem oralu zraste 20 in še več centov tobaka po 10 fl. bi bilo 200 fl. pridelka in računimo 100 fl. za njegovo obdelovanje, bi še posamnemu kmetu vedno 100 fl. čistega dohodka ostalo. Kateri imate polje in pamet trudite se, da tudi Slovensko pravico zadobi tobak sejati.

Pege, lišaji, šinje (Leberfleck) in sploh vse nelepote, koje nam vročina na obrazu priuzroči, se lahko odpravijo, ako si obraz večkrat s tistim mlekom, ki ga kumare med rastjo iz sebe pušajo, namažemo.

Macje. mačka, mačkovec, mucovec ali kozja verba (Sahlweide, Salix caprea) cvete spomladi med vsemi verbami naj prej, ter daje zarad te lastnosti čebelam skoraj naj prvi spomladanski živež. Macje raste posebno rado na mokrih tleh in se da prav lahko zasejati ali po semenu ali pa potikačah (mladih vejah) pomnoziti; naj hitreje se cilj doseže po zadnjem načinu, da mi vejco tikoma pod popkom odrežemo in jo v zemljo vtaknemo. Kake mladike mora pa več popkov v zemljo priti, ker še le iz teh korenike zažene. Ako bi nam macji les (trte) prav nič ne koristil, je že za čebelorejce v spomladi velike vrednosti. Pri vodah in takih krajih, ki nam nič dobička ne dajejo, svetujemo macje saditi.

Sredstvo zoper terganje po udih (Gicht.) Neki francoski list piše, da se terganje gotovo odpravi, ako jesenovo perje in bezgovo cvetje v vodi tri ure dobro skuhamo in v tej vodi bolehne ude več dni zaporedoma kopljemo. To pomaga tudi živini v taki bolezni.

Teža enega sežnja suhih, 36 palcev dolgih drv:

Gaber	32 1/2	centov	Jelša	21 3/4	centov
Hras (gmjele)	8 1/2	„	Jelka	19 1/2	„
Bukev	28	„	Mecesen	19 1/3	„
Hrast(nitnik)	27 1/2	„	Smreka	19	„
Jesen	27 1/3	„	Lipa	17 3/4	„
Brest	27	„	Verba	16 1/2	„
Breza	25 1/2	„	Topol(jagned	16	„
Borovec	23	„			

Listnica uredništva.

Po že večkratni naročitvi nam je še od zadnje nekoliko Ditmarjevih nožev ostalo; kdor jih želi, naj se nemudoma oglasi. Na Slapu velja kos 1 f. 10 kr.

Vs tisti, ki si po nas pluge naročujejo, naj natančno povejo, ali sam plug brez kolesc in reservnega lemeža želijo, da bodemo mogli ustrezati.

Vse čast. bral e Kmetovalca prosimo, naj bi vsak od svojega kraja poročal, kako globoko, je oranje, kako široki kraji, in kako kolobarenje je v dotičnem kraji.

Gosp. Th. Hitz: Lepa hvala! prihodnjič.

Cenik žita in druzega bl ga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl	k	fl	k.
		19. apr.				19. apr.				od 19 do 30 apr.					
Pšenica	„	5		2	55	2	60	5	10	5	10	4	80	4	25
Rež	„	3	60	1	90	2	—	3	10	3	60	5	60	3	35
Ječmen	„	2	80	—	—	3	10			4	60	3	80	3	
Oves	„	2	20	1	58	1	40	2		1	90	2	15	2	
Ajda	„	2	70			—		3		3	15	2	50	2	50
P so	„	2	80					3		3	05	3	20	3	20
Turšica	„	3		1	50	1	70			3	20	3			90
Krompir	„	2	10	2	0	2	—								
L ča	„	6				7	—								
rah	„	5	80	8	10	9	—								
Fižol	„	5	60	2	50	2	50								
Maslo	funt		54		60	—	52								
Slanina.špeh	„		50		46	—	48								
Špeh frišni	„		37			—	40				34				
Jajca	kos		10			—	2								
Mleko	bokal		13		3	—	16								
Goveje meso	funt		10		16	—	28				25				
Teletina	„		27		32	—	28				28				
Sv nsko meso	„		20		34	—	32				29				
Jagnje	„		28		35	2	20								
Seno	cent	1	40	2	80	1	20				90				
Slama	„	1	10	1	50	11	50				80				
Drva trda	seženj	7	30	14	—	9	50								
„ mehka	„	5		12	—	—	—								

Na deželni vino-in sadjerejski šoli na **Slapu** se prodaja več tisuč enoletnih krepkih **jabelčnih divjakov** po 50 kr. sto kosov.

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren: ALOJZIJ VALENINČIČ. — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 9. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. — Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. 13. maja

Poljedelstvo.

2. Okopavanje in osipanje.

Dandanes so se delalci uže tako podražili, da kmetovalec, ki vsa opravila s človeško močjo opravlja, ne more dosti dobička imeti, večkrat ima celo zgubo. Vsi drugi stanovi se znajo obvarovati dragih delalcev s tem, da jih namestujejo z mašinami, le naš kmetovalec se ne more odločiti, da bi dragega delalca s ceneje delajočimi mašinami nadomestil. Že tukaj hočemo obertnike popolnoma prezreti ter omeniti samo rokodelcev, ki si znajo pomagati s tem, da veliko ceneje izdelujejo svojo robo z mašinami nego z rokami. Tako je na primer uboga mojškra (šivilja) s svojo pametjo kmetovalca prehitela, ker rabi pri šivanji mašino; le kmet je za vsemi drugimi zaostal, ker se vsaki novi iznajdbi ali posmehuje, ali jo pa neumno prezira; zatoraj ni čuda, da je med vsemi drugimi stanovi naj revnejši in naj osornejši. V našej slovenski deželi nima industrija do sedaj pravih tal, vendar se pa čas bliža, da tudi ona oživi, kadar se pa to zgodi, bode kmetovalcu še teže dobivati delalcev, potem bode po sili moral mašine na pomoč jemati. Že po našem upravništvu nakupljeni Vidačevi plugi so ljudi prepričali, da se ž njimi veliko ceneje orje, ko se je z domačim lesenim plugom oralo; še ceneje se pa dela z drugimi orodji, tako pograbijo n. pr. konjske grablje toliko ko 15 ljudi; valjar s železnimi žeblji razdrobi v naj težem svetu več kep, nego bi 20 do 25 ljudi z matiko narediti zamogli; dalje povlači brana več, nego 30 ljudi z matiko poravna in na zadnje, o čemur hočemo danes govoriti, se z okopalnim plugom toliko naredi, ko s 15. ljudmi; z osipačem zamoremo na dan z enim konjem do 3 orale turšice osipati. Ko bi si naš kmet za vsako teh omenjenih del pripravno orodje napravil, bi bili njegovi poljski čisti dohodki lahko za polovico veči, ker pa teh nima, mora vsak poljski pridelek od delalca kupiti in na zadnje mu včasih še toliko ne ostane, da bi od zemljišča davke plačal, včasih ima pa še vrh vsega več zgube ko dobička. Dostikrat se sliši marsikoga posebno premožnejšega posestnika, katerih bi na Vipavskem lahko več našteli, da kmetija nič ne nese, ali pa da ima še zgubo. Slišali smo tudi, da en mernik turšice stane kmeta do 3 dvajsetice. to je 1 gold. 35 krajcarjev mesto da bi ga samo do 75 krajcarjev veljal. Nepripravno orodje, in dragi delalci zmanjšajo čisti dobiček poljskih pridelkov do zadnjega krajcarja; vsega tega si je pa zopet kmetovalec zarad prevelike trmoglavosti sam kriv. Se ve, da si posamni kmetovalec ne bode vsako v kmetijstvu potrebno orodje nakupil, ker bi v tem slučaji njegova kmetija preveč z orodjem, mašinami preobložena bila, ampak iz ene vasi naj si dva, trije ali pa še po več kmetov združeni take potrebne orodja napravijo. Taki združeni kmetovalci pa ne smejo preveč na ceno kakega orodja gledati, ker vsako preceno orodje je nepopolno in ne dela tako po ceni, ko nekoliko draže, a prav popolno orodje. Kaj nam pomaga skoraj nič vredni leseni plug, ko mi ž njim še enkrat draže orjemo, ko s popolnim Vidačevim.

Koliko velja okopavanje turšice, krompirja in repe s rokami, si je dosedaj še malokdo na Slovenskem izračunil; okopavanje turšice potrebuje na oralu 7 moških po 80 kr. znese 5 f. 60 kr., trije orali bi tedaj 16 f. 80 kr. stali; mislimo si pa mi za to delo pripravnega okopavača p o d. 1., s kojim se z jednim konjem, 1 otrokom, ki konja

Digitized by Google

vodi in z 1 možkim, ki okopovača drži, zamore do 3 orale turšice v enem dnevu okopati. Računimo konja 2 f., moškega 80 kr. otroka 4 kr., in obrabljenje okopavača pa 20 kr., nas stanejo 3 orali samo 3 f. 40 kr.; sedaj moramo pa še računiti popravljanje, to je okopavanje turšice v vrstah, ker okopavač ne more do vsake uršice priti in okrog nje plevela izruvati; potrebujemo zato popravljanje samo 3 ljudi po 80 kr; od treh oralov bi popravljanje veljalo 2 f. 40 kr., in tedaj vse okopavanje za tri orala z okopavačem 10 f. 60 kr, tedaj celih 6 f. 20 kr. menj, ko z matiko. Ko bi kdo tedaj kakih 10 oralov okopavine sejal, bi se mu ta plug že prvo leto izplačal. Ravno tako se da tudi repa in krompir s tem plugom okopavati; posebno koristen bi bil za Gorenjce in Dolenjce, ki mnogo korenja sejejo; oni bi lahko prav po ceni pridelavali in na posled bi imeli dober in ceni živež za domačo živino. Ta plug pa ne služi samo za okopavanje, ampak se ga tudi lahko spomladi namesto brane za pokrivanje ovsa in ječmena rabi. Potem se rabi povsod tam, kjer moramo kopati, na primer po vinogradih i.t.d.; on nam matiko popolnoma nadomestuje in prihrani kmetovalcu veliko denarja.

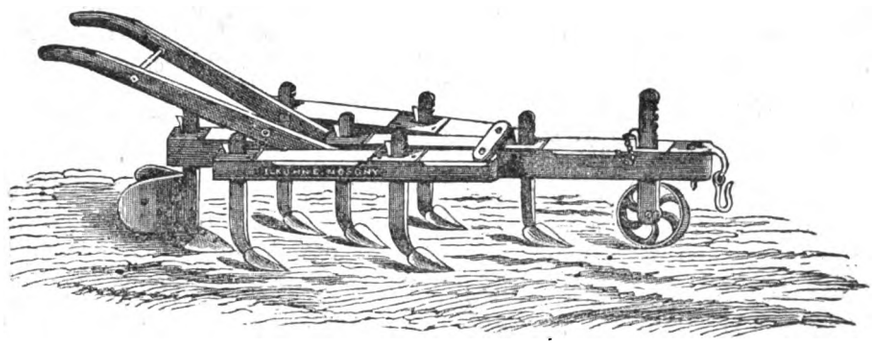

Pod. 1.

Ako mi okopavača nekoliko ogledamo, zapazimo od spredaj kolesce, koje v to služi, da mi plug globokeje ali plitveje v zemljo pustimo. Dalje vidimo da ima 3 trame, (gredeljne) na kojih sta po dva, včaših pa še po več nožev, ki so od spodaj nekoliko lemežu podobni. Precej za prvem nožem spredaj in pri zadnjih 2 nožih sta stranska 2 trama tako na srednjega pritrjena, da jih je v široki vrsti mogoče bolj narazen postaviti in mi tako vso vrsto okopavamo. Ako je pa vrsta na njivi oska, nam je zopet mogoče okopavača stisniti. Na zadnje zapazimo od zadej tudi plug v manjši podobi, ki zrahljano zemljo nekoliko na stran meče in sicer je tudi tako narejen, da se njegove deske stisnejo ali pa po potrebi razširijo. Tudi se ta mali plug, dokler so rastline majhne, da jih z zemljo ne pokrijemo, lahko proč vzame. Ker nam je fabrikant tega okopavača na našo prošnjo po naši misli naredil in ker pri njemu ni toliko železa, ko pri drugih okopavačih, mu cena ne more čez 20 gold. biti, kar bodemo v prihodnjem listu naznanili. To orodje priporočamo našim kovačem in vsem kmetijskim družbam na Slovenskem, da bi je začeli ponarejati in med kmetovalce širiti, ker tukaj se ne more dosti pokvariti, narobe še zboljšati ga vsak kovač po svoje more. In ko bi se v naših kovačnicah pričel izdelovati, mu bode cena komaj 10 gol. Da bode ponarejanje teh kmetijskih orodij bolj jasno, hočemo v prihodnjem listu več takih okopavačev prinesti in nekoliko pojasniti.

Drugo za naše poljedelce, ki turšico in krompir sejejo, neobhodno potrebno orodje je osipač, p o d o b a 2 n a m predočuje Hohenhaimskega osipača. Sprednje kolesce nam služi za globokeje ali plitveje vravnanje; lemež je pojeklen, kozolec ali stebrec iz vlitega in obe deski iz kovnega železa; deski se dasti od zadej narazen deti ali pa skupaj stisniti, po potrebi če hočemo turšico bolj ali manj osuti (zagerniti). Ta plug se zamore tudi od naših kovačev ponarejati, samo na to naj se pazi, da ima celo truplo ne navpično (ravno) ampak poševno, ker gre tako narejen bolje v zemljo; tudi deske morajo primerno zakrivljene biti, da zemljo dobro k turšici pritisnejo in ne samo veržejo. Lesene deske ne veljajo prav nič, ker se teža (drgnenje ob zemljo) pomnoži in se tudi ne morejo kriviti; zadostuje nam za deske močan železni pleh. Ta plug (osipač) velja 22 fi., pripravljeni smo pa vsakemu posamne železne dele brez gredelja preskerbeti, ker bi osipač tako veliko manj veljal. Naj bi se kak ud kmetijske družbe tudi za to poganjal, da bi one to kristno orodje po naši slov. deželi širiti pomagale. Z enim konjem se na dan $3^1/_2 - 4$ oralov krompirja in 3 do $3^1/_2$ oralov turšice osuti zamore. Zračunimo tukaj stroške delalcev, nas stane po 15 ljudi na oral že en sam oral 12 fi.; čujte! za toliko denarja skoraj 4 orale z osipačem napravimo. V prihodnjem listu hočemo tudi eno drugo sorto osipača popisati, ki ga za dvojno delo lahko porabimo. (Dalje prih.)

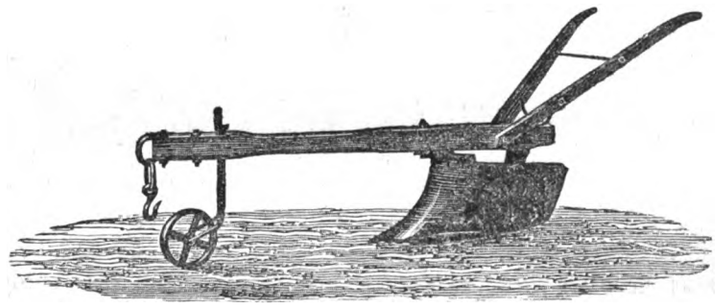

Pod. 2.

Postava o varstvu poljskega blaga.

(nadaljevanje)

§. 12. V tistih občinah, ki imajo dokaj zemljišč s trtami, ima starešinstvo potém, ko je njih

Digitized by Google

posestnike zaslišalo, določiti in razglasiti dan, pred katerim ne sme biti trgatev.

Izjemek od tega sme župan dovoliti posameznim posestnikom gledé takega grozdja, ki se zgodaj zori, ali pa zarad nastale zime (škode po vremenu), ali pa kedar se ni bati, da bi se s tem izjemkom poljsko blagò pripravilo v nevarnost.

II. *O kaznih zastran poljskih pregreškov.*

§ 13. Poljski pregreški se kaznujejo z globo od 1 do 40 gold. ali s zaporom od 6 ur do 8 dni.

Ta določba pa ima izjemke, zapopadene v naslednih dveh §§. 14 in 15.

§. 14. Prestopek v §§. 4—10 omenjenih ukazov in prepovedi, katerih namen je obvarovati poljsko blago poškodeb po živini, zapade globi pravoloma po tej meri:

od goveda, konja, mezga, osla ali koze po	1	gl,—kr.
od prasca po	—	„ 30 „
od ovce po	—	„ 20 „
od purana, race in gosi po . . .	—	„ 10 „
od druge kuretine po	—	„ 5 „

Dvakrat toliko globe se ima odmeriti, ako se živina nalašč zastran paše žene na tuja tlà, ali če se je pregrešek storil po noči (§ 7.)

Dvojna globa se tudi odloči, kedar se je pregrešek storil na obdelanih njivah, vrtih, vinogradih, na mokrih ali ogreznih travnikih ali na takih zemljiščih, gledè katerih ograje, prepovedne table ali drugačna v tistem kraji navadna svarila kažejo, da so zaprta.

Prestopek §. 3 pod a) in b) zapade, če ga je kedo storil s tem, da je brez pravice hodil ali ležal, globi 50 kr. za vsakega človeka; kedar je pa brez pravice jezdil ali vozil, globi po goldinarji od jezdnega ali opražnega živinčeta; v §. 3 pod *f* omenjena poškodba dreves na deblu ali koristnega grmovja na steblih, zapade globi dveh goldinarjev od vsacega drevesa ali grma; kedar je kedo smukal listje ali pa odlomil ali kakó drugače poškodoval veje, mladike, cvetje ali sadje, zapade globi po goldinarji od drevesa ali grma; kedar je razdrl kak podporen kol, po goldinarji od kola.

Pri razmerah vrednih posebnega ozira, sme se vsaka globa za se tudi znižati, vendar nikoli ne pod polovico po tej postavi odmerjenega zneska.

Nikdar pa ne smejo vsi posamezni zneski globe presegati za isti pregrešek skupnega zneska 40 gold.

§. 15. Ako prestopijo to postavo otroci posli ali pastirji, zapadejo globi do 10 goldinarjev tudi starši ali postavni zastopniki otrok, ali dotični gospodarji, kedar se more pregrešek tudi tem osebam zarad opuščene dolžne skrbi v krivico šteti, in to brez razločka, ali so bili kaznovani ali ne tisti, ki so pregrešek storili.

Ne sme se pa odmeriti veča globa od tiste, ki je v tej postavi določena za pregrešek sam.

Omenjene osobe morajo vrh tega biti dobre za odškodbo po namenu § 1315 obč. drž. zakonika.

§. 16 Kedor je poljskega pregreška kriv, ima ne glede na zasluženo kazen, vselej storjeno škodo povrniti.

Pri poljskih pregreških storjenih od več oseb skupej, je za škodo vsaka odgovorna v zmislu §. §. 1301 in 1302 obč. drž: zakonika.

III. O osebah, katerim je izročeno poljsko varstvo.

§. 17. Da se poljsko blago obvaruje poljskih pregreškov, imajo se postaviti poljski čuvaji in kakor taki vzeti v prisego.

Praviloma je vsaka občina dolžna postaviti v primernem številu skupne zaprisežene čuvaje za tista zemljišča ležeča v njeni okolici in spadajoča k poljskemu blagu, katerim niso posamezni gospodarji po §. 18 postavili posebnih čuvajev.

Stroški za poljske čuvaje, katere postavi občina, razdelijo se med deležne posestnike po namenu občinške postave.

S privolitvijo politične okrajne oblastnije smeste dve občini ali tudi več občin za tista zemljišča v njih okolici, katera treba nadgledovati, postaviti enega skupnega čuvaja, če se kaže, dà bode s tem poljsko blago dovolj obvarovano.

Politična deželna oblastnija sme, potem ko je zaslišala deželni odbor, tiste občine, gledè katerih se po krajnih in drugih razmerah pokaže, da ni treba za varnost poljščine postavljati občinskih poljskih čuvajev, izreči, da so dolžnosti, postaviti jih bodi za odločen, bodi neodločen, za vso občinsko okolico, ali za odločen njen del, oproščene.

§. 18. Posamezni gospodarji ali njih več, ki imajo vsi skupaj vsaj petdeset hektarov (86 $^{9}/_{10}$ d. avst: oralov:) k poljskemu blagu spadajočih zemljišč, smejo za nje postaviti posebne zaprisežene poljske čuvaje, in to brez razločka, ali leže dotična zemljšča v isti občini ali ne, samo da ni po krajnih razmerah nobenega zadržka, da se skupaj, kakor je treba, nadgledujejo.

Ako bi se hoteli posebni v prisego vzeti poljski čuvaji postaviti za taka zemljišča, katera nimajo gor omenjene mere, treba je, da to prej posebej dovoli politična okrajna oblastnija, katera pa sme dovolitev odreči samo tedaj, kedar bi tehtni uzroki branili take čuvaje postaviti.

§. 19. Postavljenega poljskega čuvaja ima politična okrajna oblastnija potrditi in v prisego vzeti. Po tem se šteje za javnega stražnika v zmislu postave od 16. junija 1872 (drž: zak: štev. 84).

Potrditi in v prisego vzeti poljskega čuvaja zamore omenjena oblastnija le tedaj, kedar to zahteva, kedor ga je postavil.

Prisegovati se ima po besedah tu priložene prisege.

§. 20. Politična okrajna oblastnija sme podrditev in zaprisežbo poljskega čuvaja odreči, če ni zanesljiv.

§. 21. Kot poljski čuvaji se smejo potrjevati in v prisego jemati samo take osebe, ki so dovršile dvajseto leto in znajo postave in ukaze zadevajoče njih službo.

Digitized by Google

Tudi taki, ki so kot gojzdni in lovski čuvaji zapriseženi, smejo se ob enem postaviti in v prisego vzeti za poljsko varstvo.

(Dalje prihodnič.)

Kako se trte mandavajo in skrajševajo.

V posledniji številki smo skusili način mandavanja in skrajševanja zelenih poganjkov na trti, kakor tudi korist tega dela razjasniti. O načinu smo rekli, da obstoji ta prosto v tem, da naravnost odvržemo 1. vse tiste poganjke, kateri na delih mladega lesa, ki so letošnji letini odmenjeni, to je na napenjavcih, brez zaroda izrastejo, ako nam nimajo znabiti za bodočo režnjo služiti, da odvržemo 2. tudi vse tiste poganjke, kateri iz starega lesa (debla) itd.—izrastejo, ako nam tudi oni pri bodoči režnji služiti ne morejo—saj zaroda uže tako ne pokažejo—in da 3. vse zarodne paganjke, katere na tekoči letini odmenjenih delih—napenjavcih—pustimo, nad tretjim ali četrtim listom nad najvišjem zarodom skrajšamo ter samo one rasti pustimo, ki so (te naj nič ne skrajšamo) na kolenih napenjavcev in na pavcih izrastle.

O koristi mandanja in skrajševanja smo rekli, da je prvič zarad tega kaj koristno, ker se na pravilno omandani trti nič redilnih snov v brezzarodne, torej za tekočo letino nekoristne poganjke, stekati ne more in ker se ti snovi stekajo samo v zarodne in le tiste brezzarodne poganjke, katere za bodočo režnjo potrebujemo; 2. zarad tega, ker se vsled skrajševanja tudi tiste redivne snovi grozdju in deloma tudi bodoči letini namenjenim poganjkom naklonijo, katere bi brez skrajševanja le nepotrebnem zdalšanju zarodnih poganjkov visoko nad grozdom služile; 3. zarad tega, ker postane grozdje, kakor tudi les za bodočo letino veliko popolnejši, debelejše, zrelejši; 4. zarad tega ker umno mandanje veliko brezpotrebne košatosti, sence in oprhljivosti odstrani in konečno 5. tudi zarad tega, ker mandanje in skrajševanje, trajnost trte bitstveno podpira in bodočo režnjo zlajša. Vsled mandanja in skrajševanja dobimo tudi nekoliko piče; pa o tem, ne bomo tukaj govorili.

Da se poganjki vsake, bodi si kakor koli izgojene in neznane trte lehko s koristjo mandavajo in skrajšujejo, smo tudi že opomnili, toda z opazko, da se to delo po različni uzgoji in režnji trte tu laže, tam teže opravlja. Kedaj eno, kedaj drugo, hočemo prav danes razpravljati.

Prav do dobrega smo prepričani, da je marsikaki Vipavec, pa tudi Dolenec, ko je prečital v zadnjem „Kmetovalcu“ sestavek o mandanji in skrajševanji, močno z glavo pomajal ter rekel: to je pa neizpeljivo delo, katero se ne more izplačati; ono ni za našo deželo. Da res je, da vtegne mandanje in skrajševanje marsikje prav težavno biti; pa kaj je temu krivo? Edino le to, ker se v takih krajih trte pravilno, naj bode že po kakoršnem koli načinu, ne izgojujejo; vrh tega pa tudi nič pravilno ne obrezujejo in poveznjejo. Tudi to, da se v takih krajih navadno na to dosti ne gleda, da bi se vinogradi popolnoma redno, to je tako zasejali, da bi vse trte lepo enako oddaljeno, v enako oddaljene vrste prišle, je mnogo krivo, da postaja težavno umno mandanje in skrajševanje, vendar pa, glavni uzrok ostane vedno pomanjkljiva uzgoja trte in ž njo združena pomanjkljiva režnja. Kaj prav za prav pod uzgojo trte razumemo hočemo v kratkem razjasniti. Poglejmo umnega sadjorejca, on vseje sadno seme, v svojem času požlahtni iz semena vdobljena drevesca, divjake, na kar jih ali v drevesnici, ali pa na stalnem mestu uzgojevati prične, to je, začne jih tako obrezovati, porezavati, da zadobijo v tolikih in tolikih letih njih debla in krone neko obliko, pri kateri imajo tudi ostati. Torej podelenje stalne oblike drevu, posebno deblu, katero ima za celo bodočnost tudi ostati, to imenuje umni sadjerejec uzgojenje dreves. Uzgojenje sicer več let traja, pa vender enkrat, recimo čez 6 let, neha, na kar se le vsakoletno obrezavanje mladik na vedno enako gojenem deblu in kroni ponavlja. Poslednje slučajno je na primer pri umnih pravilno osnovanih špalirjih. Navadni sadjerejec, kateremu ni „umnost“ vodilo, ampak „stara navada“, se z uzgojevanjem nič ne peča, on vsadi v meji izkopano divjako, jo požlahtni, po tem pa svet križ božji, pusti jo, da raste kakor in kolikor hoče; kaj njemu mar za lepo podobo debla in krone; nič. No, ravno tako postopajo žalibog trtorejci celih dežel s trto. Oni jo vsadijo, po tem jo sicer obrezujejo, pa ne znabiti toliko in toliko lét v ta namen, da bi njeno deblo stalno podobo in velikost zadobilo, pri kateri bi morala potem tudi vedno ostati, ampak samo z namenom za božjo letino. Trte se potem vsled popolne pomanjkljivosti uzgojevanja tako rekoč na svojo roko daljšajo in širijo, v malih letah postanejo neprimerno dolge, rogovilaste, košataste in človeku je res težko mandanja, ker ne vé, kje bi se prav za prav lotil. Godi se mu v tem slučaji zelo tako, kakor tisti gospodinji, katera celo leto do velike noči vse pohištvo v neredu drži, veliki četrtek potem se ve da ne vé, kje bi se prav za prav z pospravljanjem lotila. Podlaga umnemu mandanju in skrajševanju je torej pred vsem umna uzgoja debla, deblu je treba poprej pravo podobo, pravo velikost, visokost podeliti, ter mu jo potem tudi vedno obdržati, ker le na deblu z stalno podobo in velikostjo smo v stanu postavno vsako leto popolnoma enako režnjo izvrševati, le na nji tudi z največo lehkoto mandanje in skrajševanje izvrševati, ker je vse očitno in nič skritega.

(Dalje prih.)

Rastlinogoja.

Ker mi Slovenci dosedaj nimamo še nobene dobre knjige o posamni rastlinogoji, ne morejo tudi naši kmetovalci vediti, kako se mora ena ali druga rastlina gojiti, da nam naj bolje obrodi, ravno

Digitized by Google

ta vzrok nas napoti, da hočemo v prihodnjič v „Kmetovalcu“ tudi o posamezni rastlinoreji govoriti, in ker ne moremo vsega naenkrat povedati, nočemo začeti pri takej rastlini, ki se ravno meseca maja seje, ampak moramo, da v listu red obdržimo, s žitom pričeti.

A. Ž i t a.

Vsak ve, da so žita tiste rastline, ki imajo visoko steblo, na njem ozko, podolgasto perje in na vrhu stebla imajo nekatera klasje, druga zopet latje. Ako mi rast naših žit nekoliko opazujemo, reči moramo, da nekatera prav hitro dorastejo in dozorijo, potrebujejo od setve do žetve le nekoliko mescev, taka žita mi le spomladi sejemo in jih imenujemo jara žita. Druga rastejo skoraj tri četert leta, posejemo jih že v jeseni ter ostanejo čez zimo v zemlji in zovejo se ozimna žita. Vsa ta žita jara in ozimna služijo človeštvu v živež; ker se pa konsum žit tako močno množi, da postajajo žita vsako leto dražja, ravno tako tudi delalci in sploh vse človeške potrebe, moramo mi tudi za to skerbeti, da mi svoje poljske pridelke vsako leto pomnožimo, da vsim zahtevam zadostujemo in si zraven vseh potreb še nekoliko čistega dobička prihranimo, kojega zopet v kmetijstvo vtaknemo ali pa, če je to že zadosti zboljšano, v hranilnice vložimo. Med vsemi je najdražje žito:

1. P š e n i c a.

Moramo ji tudi tako zemljo obdelati, da nam naj večjo žetev obrodi. Mnogi sejejo pšenico na nepripravno zemljo, mesto da bi kako drugo rastlino vsejali, koja bi nam včasih več dobička donašala, ko pšenica. Ozimna pšenica obrodi le na težki, ilovnati zemlji in sicer mora v zemlji biti več ilovce, kakor peska; v peščeni zemlji obrodi pšenica le v takih krajih, kjer je mokro podnebje, v peščeni zemlji pod suhim podnebjem nam ona nikoli povoljno ne obrodi. Rekli smo, da je težka ilovnata zemlja za pšenico naj boljša, stem pa ne trdimo, da bi tudi mokra težka ilovnata zemlja za pšenico dobra bila, ampak narobe, mokra, vodo deržeča in neprepustljiva zemlja je za pšenico nesposobna. Ako je njiva močvirna, moramo na to gledati, da prej stoječo vodo odpeljemo, potem še le zamoremo na njo pšenico posejati, ker ta ne obrodi, ako je v njivi stoječa voda. Tudi dežnica ali snežnica ne sme na njivi stati, ampak se mora v tla pogrezniti, ali pa jo moramo po jarkih odpeljati.

Obdelovanje njive za pšenico je od podnebja in lastnosti zemlje odvisno, na kar pa naši kmetovalci prav malo pazijo, ker v merzlih, težkih tleh se mora njiva bolje obdelovati, kakor pa v gorkih in peščenih; ne zadostuje tedaj, če obdelujemo vsako njivo za pšenico enakomerno, ampak paziti moramo na podnebje in rahlost ali težo zemljo. V merzlih krajih, po hribih in v težki zemlji se mora pšenici večkrat preorati, ker ona zahteva v tem slučaji prav dobro prerahljano zemljo, pa tudi v gorkih in peščenih tleh se mora dobro zemljo zrahljati, ker pšenica zahteva med vsemi žiti naj bolje obdelano zemljo. Na spodnjem Ruskem zaorjejo po žetvi izpadlo zerno, toda mi Slovenci tega ne smemo narediti, ker so naši kraji, v kojih pšenica raste, merzlejši, imamo pa tudi težji svet.

Pride pa dalje vprašanje, za katero rastlino bodemo mi z naj boljšem vspehom pšenico sejali? Odgovor ni ravno težak in sicer za tisto rastlino moramo mi pšenico sejati, za kojo ona naj bolje in naj sigurnejše obrodi. Praha vstreza prav dobro pšenici, toda dobro gnojna mora biti. Na Slovenskem se prav slabe nerodovitne njive prašijo in ko bi mi prahi nič ne pognojili, bi pšenica ne obrodila. Dalje pa moramo praho, v kojo pšenico posejemo 3 do 4 krat preorati, da mi tudi ves plevel po večkratnem oranji pokončamo, ker po prahi, koja je le malo pognojena in more biti samo enkrat ali k večjim dvakrat preorana, pšenica ne bode dobro obrodila, prvič zarad premale gnojne moči, drugič zarad preslabega rahljanja in tretjič zarad plevela ne, ker v slabo obdelani prahi še ni ves plevel zatert, ampak se kasneje v pšenici prikaže, ter nam veliko stroškov in na zadnje slabo žetev privzročuje. V prvi vrsti za pšenico je tedaj dobro gnojena in še bolje obdelovana praha. Rastlina za kojo s prav dobrem uspehom pšenico posejemo, je navadna štajerska in pa nemška detelja, lucerna; morala je pa detelja izvrstno rasti, ako mi od pšenice izvrstno žetev pričakovati hočemo. Na Slovenskem posebno na Gorenjskem sejejo med oves v uže prav izstradano njivo deteljo, koja seveda ne more obroditi, in po slabi detelji pride ravno tako slaba pšenica, nekateri tudi še po detelji posejani pšenici gnoje, bolje bi bili pa storili, ko bi bili detelji gnojili, ker ona bi jim bila potem prav dobro obrodila in vse deteljske korenike bi potem pšenici več koristile ko frišni gnoj. Tretja rastlina po koji pšenica prav dobro obrodi, je repica (Reps), koja se pa dandanes na Slovenskem še ne seje, dasiravno več dobička prinaša, ko pšenica, ker razmere pri nas so še take, da se še repica ne priporoča, ker so njive sploh povsod v slabem stanu, repica pa zahteva prav dobro gnojno in obdelano njivo. Če bi se pa vendar že kde repica sejala, se bode pšenica le takrat po nji sejana dobro obnesla, ako smo mi repici gnojili, in ako nismo tega storili, mora njiva veliko gnojne moči imeti, na primer na novo preoranem dobrem pašniku ali na senožetih, koje smo z repico posejali; na tacih njivah obrodi pšenica po repici brez vsega gnoja izvrstno. V četrti vrsti za sejanje pšenice izvolijo nekteri ajdo, ker se ona spomladi seje, v jeseni požene in potem pšenica poseje, to mesto za pšenico je pa prav slabo, ker noče nikoli dobro obroditi, akoravno je ajdova žetev prav dobra bila. Enkrat za vselej naj bode tu povedano, da za ajdo spomladi sejano maloktera rastlina obrodi, in čim slabša je ajda bila, tim slabše bode tudi vsako drugo žito rastlo, in mi ajdo nikoli ne priporočamo za spomladansko setev, ker druge rastli-

Digitized by Google

ne več dobička prinašajo, kot ajda. Njive, koje smo s travo zasejali in potem več let za pašnike ali senožeti uporabili, so za pšenico sposobne in na tacih obrodi pšenica prav lepo. Po krompirji naj se pšenica tudi nikoli ne seje, ravno tako tudi po turšici, po repi, rži, ozimnem ječmenu in po grašici tudi ne, ker za tem rastlinam pšenica slabše obrodi, ko ječmen ali oves i.t.d. Prav slabo za pšenico je pa, če jo mi za lanom in sočivjem posejemo, le bob ji še ni tako sopern in obrodi po njemu sejana tudi nekoliko, vendar pa ne dobro. V zelo rodovitnem svetu zamoremo tudi 2krat zaporedoma pšenico sejati, vendar se pa drugikrat slabše obnese, ko kaka druga rastlina.

Kadar mi pšenico sejemo, bi ji ne smeli gnojiti, ker ona se po frišnem gnoji rada poleže, raste zelo v slamo, a napravi gluho klasje, tudi šentja se je rajše prime; vedno je pa bolje izstradano njivo pognojiti za pšenico, ko pa kako drugo njivo prav nič ne pognojiti. Ko bi mi na vse natanko, kar pšenica zahteva, pazili, bi še enkrat večjo žetev imeli in gnojili bi ji neposredno le redkokrat ter bi jo v dobro pognojeno praho za lepo stoječo deteljo in po dobro gnojeni repici sejali. Ko bi pa mi nerodovitno njivo s pšenico posejali, se razume, da jo bodemo gnojili in kadar to storimo, moramo gnoj rastrositi in nekoliko tednov na njivi pri miru pustiti, ker tako gnojenje pšenica bolj ljubi, ko pa pri setvi z frišnim gnojem pognojeno njivo. Če pa njiva na kakem hribu visi, se je bati, da bi nam dežnica ves gnoj izprala in mastno vodo odnesla, v tem slučaji moramo mi nekoliko tednov pred setvijo gnoj plitvo zaorati, da ga pred dežnico obvarujemo.

Njiva, na kojo mi pšenico posejemo, mora biti čista brez vsega plevela, v tem obziru se pa povsod godè strašne napake, ker raste spomladi v pšenici o mokrih letinah pri zanikernih posestnikih več plevela, ko pšenice in namesto, da bi se bila njiva poprej dobro za pšenico pripravila, se mora ne samo pšenica, ampak tudi vsako drugo žito po dvakrat pleti, kar zelo veliko denarja stane in pšenica vendar ne obrodi tako dobro, dasiravno je bila opleta, kakor bi bila obrodila, če smo bili mi njivo obdelali, da bi ne moglo nič ali kolikor mogoče malo plevela rasti. Da se bode vsak vedel ravnati, kako se mora po eni ali drugi rastlini za pšenico njiva pripravljati, hočemo tukaj natanjčno najpoglavitnejše in najnavadnejše rastline omeniti in pripravo njive za pšenico popisati. Praha za pšenico se uže eno leto poprej v jeseni na 6 palcev globoko preorje, čez zimo se jo nepovlečeno pusti, da jo mraz in mokrota razpršita in prešineta; spomladi jo, ako nam druga dela pripuščajo, prevlečemo in še enkrat preorjemo, če pa nimamo dosti časa, ne smemo zamuditi preoravanja precej po spomladanski setvi; v maji ali juniji jo pognojimo in plitvo zaorjemo in meseca septembra ali oktobra, kadar je čas pšenico sejati, moramo zopet 6 palcev globoko orati in potem pšenico posejati. V peščenih tleh zadostuje 2 kratno oranje. Tisti, ki praho v jeseni ne preorjejo, imajo na taki njivi veliko slabšo žetev. Ko bi pa mi po repici pšenico sejali, moramo precej po repični žetvi, to je konec junija njivo plitvo preorati, v težkem svetu še drugikrat po žetvi; če smo pa ajdo posejali in ko bi bilo treba gnojiti, bi morali s tem oranjem tudi gnoj zaorati, tretjikrat bodemo pa pri pšenični setvi orali; na peščenem svetu zadostuje samo 2 kratno oranje, ravno tako bodemo po bobu za pšenico dvakrat orali. Sedaj pridemo do deteljščine, katero moramo že junija ali julija plitvo preorati in drugikrat na 6" pri setvi, nikoli pa ne smemo deteljšče še le pri pšenični setvi prvikrat in zadnjikrat orati, ker to enkratno oranje pšenici zelo škoduje. Deteljne korenike se morajo do setve že razkrojiti in segniti, da se pšenica že tisto jesen od njih živeti zamore, da se do zime dobro vkoreniči in vso zemljo pokrije, to je, da se že v jeseni razrase. Po repi, krompirji in druzih okopavinah zadostuje v peščenih tleh enkratno oranje.

(Dalje prih.)

Vinorejcem gostilničarjem in trgovcem z vinom

(nadaljevanje.)

Na prašanje, če se ima naložiti na ponarejeno vino pridobninski in užitninski davek, je 17 izvedence odgovorilo: „da"; samo eden je bil proti vsakemu davku češ, da se s tem zavira zboljšanje vin.

Da je upliv umetno napravljenega vina na vinorejo jako škodljiv, trdijo tisti izvedenci, ki želijo postavo proti ponarejenju. Malo število izvedencev, ki so proti taki postavi, trdi celó, da je ta upliv poprej koristen, kakor škodljiv gledé na porabo vinskih odpadkov in eden iz mej njih taji vsak upliv ponarejenja na vinorejo, ker nej obema nij nobene zveze. En enolog smatra ta upliv kot jako ugoden, ker se vino zboljšuje in pride v daljnem razlaganju do sklepa, da v sled množečih se železnic ne bodo severne dežele več mogle konkurirati z južnimi in da čez 100 let v Dolenji Avstriji ne bodo več trt sadili in vina pridelavali.

Ravno isti zvedenec je navedel pri enemu drugemu prašanji, da na južnem Francoskem naravni vinski pridelek smatrajo, le kot materijal za izdelovanje vina; fabrikacija umetnih vin je tam v največem cvetu in trgovec in vinorejec se pri tem prav dobro počutita. Na prašanje če so na Doljenjem Avstrijskem tudi enaki pogoji, da bi se lehko vstvarile take razmere, kakor na Francoskem, je odločno rekel, da v Dolenjem Avstrijskem bi se lehko prav taki rezultati dosegli, kakor na Francoskem, če enkrat popolnoma padejo predsodki proti umetno napravljenemu vinu. Kot sredstvo za varstvo naravnega pridelka proti ponarejenju zaznamujejo izvedenci deklaracijo umetnega vino kot tako in pa primerno obdačenje; še celo oni izvedenci, ki slutijo v deklaraciji nevarnost za vinotrštvo, navedajo sredstva, po katerih bi se varoval naravni pridelek, in sicer zraven obdačenja ponarejenega ali umetnega vina še odpravo ali saj znižanje užitnine, (daca) znižanje gruntnega davka za vinograde in boljše obdelavanje vinogradov.

Po končanem zašlišanju izvedencev prešlo se je k posvetovanji bistva in se je pred vsem prevdarilo, če je fabrikacija umetnega vina v resnici tako škodljiva naravnemu pridelku in če se dajo opravičiti koraki gledé varstva naravnih vin? In na to prašanje se je moralo odgovoriti, da je taka postava v resnici potrebna, kajti

Digitized by Google

ne samo mnogi klici po pomoči iz Avstrije in inostranskega so dokaz, da vinoreja trpi dosti škode, ampak tudi nestrastno in nepristransko prisojenje stvari same mora vsacega pripeljati do tega sklepa. Odpravljenje colne meje mej Avstrijo in Ogrsko, colne pogodbe z drugimi državami, katere zlajšavajo uvaževanje inostranskih vin, izvaževanje pa ovirajo, zmerom mnozeča se produkcija pive in žganja tlačijo kot mora avstrijsko vinorejo : a deloma se taki žalostni uplivi odtegujejo postavodavstvu, deloma pa nij ta reč v oblasti avstrijske vlade same.

Če se pa tem nadostatnostim pridruži še druga, da se namreč pri zmanjšani porabi naravnih pridelkov množi ponarejeni pridelek za 4krat in 5 krat, po tem nastane čezobilna produkcija, katera tudi pri pomnoženem izvažanji še zmerom preseza pravo potrebo in s tem vzrašča naravnemu pridelku konkurenca jako nevarna, katero ne morejo zmagavati naravni pridelki uže zarad tega, ker ponarejena roba, katero ljudje kupujejo za naravno, manj stane in se lehko boljši kup da, kakor pa preobložen in mnogo kapitala potrebajoč naravni pridelek.

Kaj bi se pri takih okoliščinah zgodilo, če postavodaja ne pomaga? Gotovo bi se moral naravni pridelek vmakniti umetnemu in vresničilo bi se prorakovanje onega zvedenca, ki je izrekel, da čez 100 let ne bode v severnih krajih, posebno pa v Dolenji Avstriji nobene trte več in nobenega vinorejca; žalostno bi bilo videti, kako bi se morali vinogradi vmikati kulturam zadnje vrste, ker oni del zemlje, katerega zdaj zalegajo trte, nebil bi po tem rabljiv za druzega, nego za pašnike, in konečno bi mnogo ljudi, ki se pečajo s trtorejo, ostalo brez kruha.

Odbor je torej spoznal, da država je dolžna obzirov vinoreji, in da mora skrbeti za sredstva, po katerih se zamorejo odstraniti vse te nevarnosti.

Po vdobljenem prepričanji o neobhodni potrebi postavnih sredstev za varstvo naravnega pridelka je moral odbor najprej prevdariti, po katerih vinu podobnih pijačah trpi naravni pridelek največo škodo in proti kateri pijači je treba postavnega varstva. S kraja je obveljalo mnenje, da je treba v dotični postavi natančno razločevati, katera pijača se razumi pod imenom ponarejeno ali umetno vino. — A natanjčne preiskave so odbor prepričale, da natanjčnega razločevanja nij mogoče, posebno zaradi tega, ker mnenja strokovnjakov so prerazlična in da definicija kakoršna koli ne bode pridobila priznanja strokovnjakov in učenjakov.

Odbor je v tem obziru za boljše spoznal, da v načrtu postave omenja samo načina, kako se take pijače, proti katerim se hoče varovati naravni pridelek, delajo in iz kakih snovi obstoje in da se ne spušča v razločevanje, (definicijo) katero vino je naravno in katero ponarejeno. S tem se odstrani tudi vsako nasprotovanje od strani strokovnjakov.

Dozdaj je znanih 50 načinev ponarejevanja vin, katerih večina ima namen nizka vina po raznih dostavkih spremeniti v močnejša, ali pa dati jim lastnosti v kupčiji znanih vin. V največih slučajih upotrebljа se za tako izdeljevanje manj ali več grozdnega soka; redkeji so slučaji napravljenja vina brez vsega grozdja, čemur je menda uzrok ta, da kemija, vkljub napredku, nij še natanjčno spoznala vsih snovi, ki bi popolnoma nadomestovale grozdje, zatorej pa je brez grozdja ponarejenje vina težeje, kakor pa z dodatkom nekoliko grozdja.—Umetno izdelevanje takih vin, s katerimi se hočejo posnemati v kupčiji obče znana imenitna vina, se razteza skoro izključljivo na ponarejenje vin južnih dežel (Malaga, Bordeaux, Marsalla, Sherry, Muscat Lunel, Champagne i.t.d.) in ne upliva slabo na vinorejo, ker pomnoženje vina nij neprimerno veliko in skoro nij mogoče, da bi vsled tega nastala čezpotrebna produkcija (Ueberproduktion). Ker pa velika večina teh ponarejenih vin gre na tuje, vsled česar se izvaža tudi en del našega naravnega pridelka, je ta način ponarejenja domači vinoreji brže hasljiv, nego pa škodljiv.

(Dalje prih.)

DOPISI.

LJUBLJANA 2. maja. (Izv. poročilo o 5. seji glavnega odbora c. k. kmet. društva). Navzočni. Predsednik: baron Wurzbach. Tajnik: Dr. Jan. Bleiweis. Odborniki: gg. Bruss, Debevc, dr. Poklukar, Schollmayer, I. F. Seunig, Souvan, Witschl.

Dnevni red : Tajnik g. Dr. Bleiweis naznani :

1) C. k. ministerstvo kmetijstva je 3 knjige „kratki navod za pokončavanje smrekovega lubadnega kukca“ za razširjenje mej kmetovalci poslalo. — G. Dr. Bleiweis pravi, da se je o tej zadevi pred nekoliko časom v „Novicah“ pisalo. Na g. Schollmayerjevo opazko, da se na Gorenjskem ta žužek močno širi, predlaga g. Brus, da bi se za pokončavanje te nadlege tista sredstva vpeljala, ko na Štajerskem. Ta predlog se po predlogu dr. Bleiweisa tako spremeni, da bi se visoko c. k. ministerstvo kmetijstva naprosilo, naj ono upliva na kranjske vladne organe, da bi se pretoči nevarnosti v pravem času v okom prišlo.

2) Visoko c. k. ministerstvo kmetijstva je podelilo knjižico, kako bi se v vinskih krajih slana odstranjevala po kurjavi. Sklene se, da se bode ta knjižica v „Novicah“ v slovenski prevaji tiskala.

3) Vis. c. k. minist. kmet. je poslalo tiskovine, da bi se napolnile, koliko je kmetijskih kazin in klubov (gnjezdov) na Kranjskem; ker se pa na Kranjskem takih ne nahaja, se to negativno reši.

4) Ravno tisto vis. ministerstvo hoče pozvediti, katere osobe se za napravo tovarnic za zgoščeno mleko zanimajo in katere so se tej struki uže posebno posvetile. To se izroči g. Schollmayerju za sporočilo.

5) Ravno tisto ministerstvo opomni, da bi se kupovalci sena in slame opozorili, da je naj koristnejše, če seno in slamo pošiljajo stisnjeno ali prešano v bale. Več odbornikov pravi, da je to uže tukaj v navadi in stavi predlog, vis. ministerstvo naprositi, da bi ono posredovalo, da bi se voznina na železnicah za omenjene tvarine znižala. Sprejme se in sklene, od ministerstva dobljeni poduk v „Novicah“ razglasiti.

6) Razglas ministerstva, impregnirane kole po vinogradih rabiti in o rezultatih tacih skušenj poročati, se tako reši: G. Witschl predlaga vodstvo vinorejske šole na Slapu naprositi, da bi ono ob času izleta na g. Ritterjeva posestva v Monastero to dobre ogledalo in o napravi vsega natanjčno poročalo in odbor sprejme predlog.

7) C. k. kmet. minist. vabi, naj se mu poroča o predavanjah popotovalnih učiteljev od 1. junija 1874 do 31. marca 1875. Ker za tako učenje ni bilo nič dotacije na razpolaganje, se poziv negativno reši. G. dr. Poklukar uporabi to priliko in predlaga, visoko ministerstvo v ta namen naprositi za 600 gld., kar se sprejme.

8) Ministerstvo poroča, da bode v Kölnu razstava vrtnarstva in pozivlja, da bi se te razstave vdeležila c. k. družba. O tem se bode kasneje poročalo.

9) Deželna vlada praša za svet, ali se priporoča II. serija Hartingarjevih tabel o raznih kmetijskih oddelkih v razdelitev šolam. To se priporoča.

10) Ministerstvo km. zahteva poročilo o vspehih štacij za bike. Ker dandenes tacih štacij ni več in ker je prodaja subvencijonirane govedi vpeljana, in ker se od kupcev ne more zahtevati, da bi si oni take vspehe zapisovali, se zahtevam ministerstva ne more vstreči; nasprotno pa se g. Schollmayer poveri, da napravi

Digitized by Google

obširno poročilo o zboljšanji goveje živine vsled državne podpore, katerega gospoda odbor posebno opoziri na okrajno razstavo v Radovljici, kjer se bodo vspehi naj bolje razvidili.

11) Češki deželni svet za napredek v kmetijstvu (Landeskulturrath) je poslal svoje letno poročilo za 1874.

12) Vrednik „Oesterr. landw. Wochenbl.“, Dr. Guido Krafft na Dunaji, prosi za sodolalce in mala poročila. Se izroči odbornikom v pretres.

13) Glavni direkciji južne in Rudolfove železnice naznanjati, da sti pripravljeni za na Kranjskem stanujoče ude kmetijske družbe 33 1/3 % v I. in II. razredu ob času glavne skupščine sem ter tje vožnjo znižati. Se bode primerno razglasilo.

14) Centralni odbor sedmograškega kmet. društva v Klausenburgu je poslal peticijo zarad zdravstvenih naredeb proti zatrosenji goveje kuge in njenim razširjevanji, potem zoper vpeljavo goved iz Rusije, podonavskih knježevin in Turčije. Namen te pošiljatve je, da se prošnja razširi, katere velja en iztis 25 kr.

15) Franc Kramar iz Studenca prosi, da bi smel v letu 1872 podarjenega bika prodati.— Ker je dovoljnih vzrokov navedel, se mu dovoli.

16) Neki kmet iz Štajerskega poprašuje ali se je pokrivanje streh s papirnatmi plošami (Dachpappe) za dobro spoznalo in ako je to po ceni.— Se zarad premalih poskušenj ne more dovoljno rešiti.

17) Matija Sоršak iz Krope prosi za podelenje smrekovega semena za pogozdovanje. Se ne more odobriti, ker odbor nima za to reč podpore.

18.) Posestnik Ličan iz Bistrice naznanja, da je iz Klosterneuburga dobil več tisuč bilf, ker se je pred nekem časom vsem km. podružnicam naročilo, naj pozvedajo, kdo bi bil take bilfe dobil, ker bi zamogla trtna uš v njih biti.—To se bode na pripravni kraj naznanilo.

19.) Proračun administratorja Poljanskega poskuševališča za napravo živega plota se odobri.

20.) Načelnik društva za varstvo živali prosi zapristop k temu društvu.

21.) Za podružnico v Planini se Julius Mayer za predstojnika provizorično potrdi.

22.) Stroj za napravo drenažnih cevi se še v daljno porabo Nettu iz Kokrice pripusti.

23.) Račun knjigoveza za vezanje družtvenih poročil se potrdi.

24.) Z subvencijskim denarjem nakupljene ovce so srečno prišle v Rodovljico, Ljubljano in Postojno, skupaj 182 komadov in se bodo tudi tam razdelile.

25.) Namesto dr. Costa se izvoli dr. Poklukar za načelnika sekcije za generalije.

26.) V družbo se sprejme 10 novih udov med tem dr. vitez Vestenek, vladni tajnik, dež. poslanca Pakiž in Kramarič.

27.) Odbornik J. F. Seunig gre v prihodnjih dneh nakupovati murodolske krave, koje se bojo še pred binkoštim prodale.

Razne kmetijske vesti.

Špičmiš, špičmoh (Spitzmaus) imajo naši kmetje za škodljivko, kar pa ni res, ker te miši grejo za živežam že po krtih in navadnih miših skopanih luknjah, iščejo tam merčese in druge škodljive živalice. Ta baža miši ima špičast (rtast) rivec in poje vsaki dan še enkrat toliko škodljivih merčesov, ko sama tehta. Dasiravno jih mačke ne marajo, jih vendar umorijo, tudi podlasice in dihurji jih morijo, pa jih zarad pižmovega duha ne povžijejo. V živih plotih te koristne živalice rade stanujejo, naj jih nobeden pameten človek ne pokončuje! S. L.

Kako se hrošči lovijo je še malo kateremu znano; večinoma jih ljudje zjutraj prav rano lovijo, bolje bi jih bilo zvečer loviti, ker bi se nobenega človeka ne potrebovalo. Zvečer se postavi stari sod brez zgornjega dna na taki kraj blizo dreves, kjer hrošči letajo, njegove doge od znotraj namažemo z šmirom (katramom) in v sod vlijemo nekoliko vode. Na sredo soda postavimo z drateno mrežo obvarovano luč, da jo hrošči ki zraven priferčijo ne vgasnejo, na sodih si vmažejo perutnice in padejo v vodo. Na ta način se po Slovenskem hrošči še niso lovili; c. k. kmetijske družbe pa razpisujejo za lovljenje po več desetin goldinarjev, ali bi ne bilo tudi njim priporočati, da bi tudi to poskusile?

Podlesek ušivec (colchicum autumnale) raste večinom na mokrih pašnikih in slabih senožetih, cvetje in seme njegovo je našim živalim strupeno in privzroči marsikatero bolezen. Naj bolje se ga vniči, ako ga mi vsako leto pridno potrgamo, ker njegove čebulce ne trpijo dalje ko 5 ali 6 let in ako smo ga 4 leta ruvali, rastlina ne kali več. S. L.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana	Terst	Gorica	Kranj	Novomesto	Maribor	Ptuj
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl. k.	fl. k.	fl. k.	fl. k.	fl. k.	fl. k.	fl. k.
		8. maja			10. maja		od 3. do 8. maja	
Pšenica	„	4 80	2 40	2 50	5 10	5 10	4 50	4 50
Rež	„	3 60	1 80	2 —	3 10	3 60	3 60	3 45
Ječmen	„	2 80	3 —	3 —		4 60	3 70	3
Oves	„	2 10	1 40	1 35	2	1 90	2 30	2
Ajda	„	2 70		1 30	3	3 15	2 50	2 50
Proso	„	2 80		-	3	3 05	3 30	3 20
Turšica	„	3 10	1 45	1 65		3 20	3	2 80
Krompir	„	2	2 50	2 —			1 70	1 35
Leča	„	6		8 —				
Grah	„	5 80		8 50				
Fižol	„	5 60	2 70	2 60				
Maslo	funt	56	60	— 52				
Slanina, špeh	„	50	46	— 48				
Špeh frišni	„	38		—			35	32
Jajca	kos	1½		— 2				
Mleko	bokal	10		— 10				
Goveje meso	funt	27	30	— 28			25	26
Teletina	„	24	34	— 28			26	24
Svinsko meso	„	28		— —			29	28
Jagnje	„	40	2 60	2 20			1 50	1 60
Seno	cent	1 10	1 50	1 20			80	1 —
Slama	„	1 90	13 —	11 50			—	
Drva trda	seženj	6 70	—	9 50				
„ mehka	„	4 —	11 —	— —				

Na deželni vino-in sadjerejski šoli **na Slapu** se prodaja več tisuč enoletnih krepkih **jabelčnih divjakov** po 50 kr. sto kosov.

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren: ALOJZIJ VALENTINČIC. — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 10. v Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. —Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. 27. maja

Poljedelstvo.

2. Okopavanje in osipanje.

(Dalje.)

Zadnjič smo omenili, koliko ceneje je okopavanje in osipanje s pripravnim orodjem, v koje se živino vpreže, kakor pa z delavci. Treba je tudi opaziti, da ko bi si kdo okopavača omislil, naj si ga da za eno samo vrsto narediti, ker okopavač s 3 ali še več verstami potrebuje v primeri veliko več vprežne moči, kakor enovrsten, kojega smo v prejšnji številki „Kmetovalca“, podoba 1, priobčili. Drugič so večverstni okopavači nepripravni, težki, neukretni ter jih človek prav težko vodi; tretjič so za malega posestnika, ki ima malo polja, predragi; ž njimi se dalje tudi ne dela tako popolno kakor z enovrstnimi. To pa ni samo maloposestniku svetovano, ampak vsakemu, ki bi si hotel tacega večverstnega okopavača napraviti, ker povsod so njih nesposobnost pri okopavanji sprevideli in jih zametajo med staro šaro. Za našo slovensko deželo, kder nimamo navade repice sejati in okopavati, ravno tako tudi pšenice in fižola ne, bi nam bilo tako orodje brez potrebe. Ne bili bi tega omenili, ali ker nam je pismeno v roke prišlo, da nekateri gospodje na Slovenskem se za tako od njih še ne izkušeno orodje zelo zanimajo in je priporočujejo. odsvetujemo vsakemu nakup večvrstnega okopavača.

Enovrstni okopavač ni samo za naše rastline: krompir, turšico, repo, korenje, bob, fižol i.t.d. naj boljši, ampak tudi z nobenim drugim večverstnim nenadomestljiv, ker mi eno vrsto z enim konjem v krompirji, turšici, repi in korenji okopujemo; ako bi pa imeli dvevrstnega, bi nam še dva konja ne zadostovala. Včasih nam je še z enovrstnim okopavačem nemogoče zemljo v eni sami vrsti med turšico, posebno pa med korenjem v trdih tleh zadostno zrahljati, ter moramo po eni in tisti vrsti dvakrat do trikrat iti, da zemljo, kakor treba, zrahljamo. Tudi tukaj omenimo, da je bolje dvakrat po eni vrsti z enim konjem okopavati, kakor pa enkrat z dvema konjema, ker dva konja vedno več pogazita in voditelj hodi tudi težko med konji, brez da bi rastlin ne pogazil; dalje ne vlečeta dva konja enakomerno in okopavač sili sedaj na desno in zopet na levo in mi pri takem ravnanji prav veliko rastlin ali s konji in voditeljem pogazimo ali pa z okopavačem izrujemo.

Kakor je iz 9. številke Kmetovalca, podoba 1, razvidno, bi ne bilo našim kovačem težko tako orodje narejati.

Ker ono v fabriki 20 in nekatero tudi do 30 fl. velja, bi marsikdo dobro učinil, ako bi počel okopavače na Slovenskem izdelovati in potem ali proti odškodovanji razposojevati ali prodajati. Na to naj pa nikdo ne misli, da bi ena sorta za vse slovenske kraje bila, ker je zemlja v raznih krajih različna in orodje se mora pa le po teži zemlje ravnati, nikoli pa narobe. Vsak kraj si bode po potrebi okopavača ustrojil. Naj hitreje bi se okopavač po Slovenskem širil, ako bi zopet c. k. kmetijske družbe toliko upljivale da bi si podružnice vsaj po enega napravile, in ga proti plačilu razposojevale, ker mislimo, da je že vsak sprevidel, da slovenski kmet prej nobene reči ne verjame, dokler je s prstom ne potipa. Kmetiškemu stanu bi bilo pa z vpeljavo okopavača jako pomagano, ker bi si veliko ceneje svoje okopavine pridelaval.

Da bode vsakemu jasno, kaki so okopavači, pokažemo jih prihodnjič v podobi; za današnji list so se naročeni lesorezi zakasnili.

Skoraj bi rekli, da tudi od akopavača je zboljšanje živinoreje odvisno, kar bomo tukaj sku-

Digitized by Google

šali dokazati. Gorenjsko, Pivka in tudi Dolenjsko imajo razun slabega poljedelstva tudi živinorejo in sejejo v omenjenih krajih pod ječmen korenje; ne ravno vsak kmetovalec, ali veliko jih je, ki to rastlino pridelujejo. Vprašajmo pa kmeta, zakaj tako malo korenja seje, in odgovoril, nam bode, da ga opletev preveč stane; ako bi pa okopavača imel, bi mu za opletev korenja od šternišča na oral ne trebalo več ko 10 žensk, katere bi v verstah, koder ni mogel okopavač sternišča poruvati, korenje oplele. Zdaj treba pa še misliti na drugo in more biti tudi na tretje okopavanje korenja, katero v rešnici neprimerno veliko stane, ako se z matiko pravlja; z okopavačem se to delo veliko cenejše dožene. Korenje je z roko opleto in ravno tako okopano strašno draga rastlina, zato se tudi vsak korenjeve setve boji in prav zarad tega se živini namenjena rastlina odtegne, kar bi se ne zgodilo, ko bi okopavač že na Slovenskem poznan bil. Poljedelstvo samo tudi okopavača pogreša, ker bi se zares veliko več okopavin t.j. takih rastlin sejalo, ki jih moramo okopavati. Po okopavinah ostane njiva, v kateri so bile sejane, brez plevela in zato skoraj vsaka rastlina po njih dobro obrodi. Na taki njivi odpade sitna pletev med režjo, ovsem, prosom in ječmenom, tako da se okopavač že s tem izplača, ker nam po okopavinah ni treba pleti.

Nobeno orodje na Slovenskem ni tako potrebno, kakor ravno okopavač.

(Dalje prih.)

Kako se trte mandavajo in skrajševajo?

Iz vsega, kar smo v poslednji številki o veliki važnosti umnega uzgojevanja trt razpravljali, s posebnim ozirom na to, kako se one lažej ali težej mandavajo in skrajševajo, nastane lakko uprašanje: kateri uzgojni način je pa najboljši? Da bi na to uprašanja kar naravuost rekli, ta ali oni način je najboljši, to pač ne gre, kajti uzgoja trte je odvisna v prvi vrsti od podnebnih uplivov trtorejskega kraja samega; v drugi pa tudi od prostora, kateri trte nosi, to je od tega, ali je le s trto zasajen,—torej vinograd v pravem pomenu besede—ali služi ob enem tudi poljedelstvu, kakor na primer v Vipavi, na Krasu i. t. d. kjer zravno vinogradov tudi brajde, plante špalirje i. t. d. nahajamo. Ako le o vinogradih govorimo, moramo reči, da je, ali prav za prav, da bi moral biti glavni razloček med uzgojo trt severnejših vinogradov mimo južnejših v prvi vrsti v visokosti debel. S pravo visokostjo zamoremo namreč neugodnost podnebja bisttveno zmanjšati, zamoremo celo trto prisiliti, da nam še v takih krajih prav dobro, da! izvrstno kapljo rodi, kjer bi nam neprimerno visoko držana le malo vredni cviček dajala. Spominjajmo naj pri tej priliki častite bralce le na pridelke spodnje avstrijske, še clo češke dežele—meljniško vino.—Tam so podnebne razmere trti prav gotovo veliko neugodnejše, kakor na primer na našem Dolenjskem in vendar se pridelujejo tam vina, kakoršnih naši vrli Dolenjci ne morejo pokazati. Res da doprinaša tudi prava sorta sila sila dosti k dobroti pridelka; ali najboljša sorta previsoko spuščena ni v stanu v trtoreji manj ugodnih krajih tiste dobrote dati, kakor pa primerno nizko držana. Izgoja, kakoršno večinoma na Dolenjskem nahajamo, je odločno tamošnim razmeram neprimerna, previsoka; ona bi bila komaj za Italijo. Razun tega, da previsoka uzgoja slabši pridelek uzročuje, prizadeva pa tudi veliko več dela, zahteva več kolov, vezila i. t. d., torej več stroškov; pospešuje pozeblenje trt, nasprotuje umnemu mandanju in skrajševanju poganjkov, je krivo, da se mora to velevažno delo celò opustiti. Za Dolenjsko bila bi gotovo najniža uzgoja na pravem mestu ne pa najviša. Tako imenovana nizka, glavnata uzgoja, kakoršno nahajamo na Spodnjem Avstrijskem, Ogerskem, deloma tudi Štajarskem, zvezana s kratko režnjo na proste pavce—tri, štiri na vsaki trti—ali pa k večemu z režnjo na en pavec, kakoršno nam podoba 1. v osmem listu „Kmetovalca“ predočuje. Ta režnja je gledè na lahko izpeljivo mandanje in skrajševanje kaj prilična, ker ž-njo se loči letini namenjeni del mladja—napenjavec—od onega, koji ima les za bodočo letino dati, to je od pavca. Pri mandanje in skrajševanji ni torej potrebno šele premišljevati, kaj se bode pustilo, kaj ne, ker vse to trta sama kaže. Različna vežnja napenjavcev, skrajševanje in mandanje čisto nič ne moti, nič ne predrugači, kajti postava ostane vedno ena in ista, namreč: na pavcu izrastle poganjke pustimo cele, naj imajo zarod ali ne, na napenjavcu odvržemo, odmandamo vse tiste, kateri nimajo zaroda, tiste, ki ga imajo, skrajšamo pa nad četrtim peresom nad najvišim zarodom. Podoba 1., predočuje nam na primer trto glavnate uzgoje z režnjo na napenjavec *b* in pavec *a*, torej z enako režnjo, kakoršno smo v listu številka 8. videli; razločuje, se pa vendar ena trta od druge in to po režnji onega dela, ki je letini odmenjen. Pri prvi podobi je ta del skora vodoravno na mali količek pripet ali napet—torej se sme on napenjavec v pravem pomenu besede imenovati,—pri drugi je pa privezan na glavni kol, kakor lok vpognjen. Da ostane pri vsej različni vežnji mandanje in skrajševanje vender le isto, je iz podobe same razvidno, kajti poganjki *c c* pavca *a* puščeni so celi na glavni kol privezani, zarodni poganjki loka so pa vsi skrajšani, brezzarodni odvrženi.

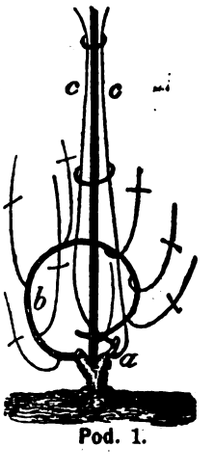

Pod. 1.

Mandanje in skrajševanje se tudi potem še nič ne predrugači, ko se trta drugače uzgojuje, nego po dosedajnem načinu, ko se drugače reže, ko se znabiti tudi vse drugače, to je na drat mesto na les veže. Pod. 2., predočuje nam na primer trto tako uzgojeno, da se nje deblo v dva že precej vi-

Digitized by Google

soka dela razdeli, to je v dva stegavca—scheukel—po vipavsko konja. Obrezana je ta trta tudi vse drugačno kakor prva, na nji niso namreč tekoči letini odmenjeni deli mladega lesa—napenjavci *a*, *a*—od onega, koji ima lès za bodočo letino dati, od pav-

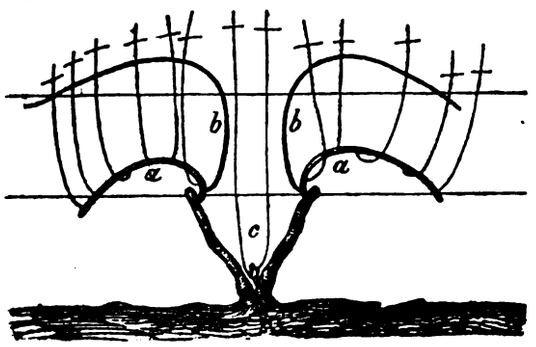

Pod. 2.

cev ločeni, (kajti pavec pri *c* je le tako imenovani reservni pavec, s katerim se ima pozeblene, ali pa predolge postale stegavce nadomestiti) ampak rodoviti les za bodočo leto skuša se na napenjavcih samih doseči in sicer s tem, da se pravilno vpogibajo in podvezujejo na prvi drat. Da se pa pri vsem tem mandanje in skrajševanje tako uzgojene trte od obeh do zdaj navedenih v resnici bistveno ne razločuje, je jasno, kajti ves razloček obstoji le v tem, da se—ker razun reservnega pavca drugih na trti nimamo,—prva najniža ob enem tudi vsled sklučenja najkrepkejša poganjka napenjavcov *b*. *b*. pri miru pustita, ne omandasta, pa tudi ne skrajšata, ampak le na drugi drat privežeta, če tudi zaroda nimata. Ta dva poganjka morata dati rodoviti les za bodoče leto, za to ju pustimo cela.

Vsi drugi poganjki na napenjavcih, (napenjavce smemo vsled sklučenja tudi poluloke imenovati) se pa, ako zaroda ne pokažejo, kar brez vsega usmiljenja odvržejo, ako ga pa imajo, v pravi visokosti skrajšajo. Poganjki resernega pavca se, se ve da tudi ne skrajšajo, ako se imajo za bodočo letino rabiti, drugače pa tudi. Ta poslednja uzgoja trt je sicer, kar se Dolenjskega tiče, že veliko boljša kakor zdajšna dolenjska, in popolnoma zvesti smo si, da bi vrli Dolenjci vsa drugačna vina pridelavali, ako bi se je lotili, ako bi pa tudi po boljših posebno zgodaj zorečih sortah grozdja segali. Že celo izvrstno kapljo bi pa morali pridelovati, ako bi se pravih sort in pa čisto nizke glavnate uzgoje in režnje na same pavce poprijeli, ako bi se torej spodnje avstrijskega trtorejskega načina poslusevali· Razun tega, da bi na Dolenjskem z drugačnim uzgojnim načinom veliko boljše vino pridelovali mimo zdajšnega, prihranili bi pa tudi mnogo stroškov za obdelovanje, da smelo se sme trditi, da polovico, če vštevamo tudi novo, na Dolenjskem malo ali celo nič poznano delo-mandanje in skrajševanje. Mandanje na prostih glavah sè samimi pavci ostane dozdaj navedenim načinom zopet popolnoma enako, namreč sledeče: Vse kar iz glave brezzarodnega izpahne, se odstrani ako nima znabiti bodoči režnji služiti, nekoliko pavčnih poganjkov se pusti prosto naprej rasti, na primer od osmih, katere se na štirih dvookih pavcih doseže, tri ali k večemu štiri, drugi se pa pravilno skrajšajo. Iz vsega, kar smo do zdaj povedali, je jasno razvidno, da se da mandanje in skrajševanje kaj lepo izvrševati, samo da se trte namesto po nepravilnem, maloumnem načinu, po popolnoma rednem, popolnoma razumnem načinu izgojujejo. To velja za Dolenjsko, to velja za Vipavo, sploh za vse dežele in kraje, kder se trta redi. Prihodnjič še kaj več o mandavanji in skrajševanji s posebnim ozirom na Vipavo.

(Dalje prih.)

Postava o varstvu poljskega blaga.

(nadaljevanje)

§. 22. Vsakemu, ki je prisegel kot poljski čuvaj, ima politična okrajna oblastnija vročiti izkaznico, da je res za službo potrjen in v prisego vzet (§. 19); na tej izkaznici ima biti tudi imè tistega, ki je čuvaja postavil, z natančno omembo okolice vred, katera mu je v varstvo odkazana..

Vsako spremembo te-le okolice ima njegov gospodar nemudoma naznaniti politični okrajni oblastniji, da omenjeno izkaznico popravi.

Ako nastopi zaprisežen poljski čuvaj enako službo pri kakem drugem gospodarji, ima izkaznico izročiti politični okrajni oblastniji svojega novega stanovišča, in ta oblastnija mu ima, sklicovaje se na prisego, s katero je bil že ob nastopu poprejšnje službe zavezan, izdati novo izkaznico primerno spremenjenim razmeram.

Obrazec te izkaznice ustanovi politična deželna oblastnija.

§. 23. Ako se pri že zapriseženem poljskem čuvaji primeri kaj tacega, zarad česar ne bi bil po §. 20 smel priseči, ima politična okrajna oblastnija razsoditi, ali se ima morda njegova potrditev v službi preklicati (§. 19.) ter mu v § 22 omenjena izkaznica odvzeti, če ni čuvaj že izgubil svoje službe vsled sodniške obsodbe po kazenski postavi.

§. 24. V službi potrjeni in zapriseženi čuvaj je dolžen, kedar opravlja svojo službo, nositi službno znamenje, katero ima politična okrajna oblastnija določiti ter primerno razglasiti.

On ima tudi pravico, v službi nositi kratko sabljo, katero pa sme rabiti le v sili pravične brambe.

§. 25. Kar se tiče uradne lastnosti zapriseženega čuvaja in posebno verjetnosti njegovega spričevanja in tudi njegove oblasti, prijemati in zasledovati take ljudi, katere zasači v pregrešku zoper varnost poljskega blaga, ali kateri so tacega pregreška očitno sumljivi, potem kar se tiče njegove pravice odvzemati take stvari, ki prihajajo od kaznjivega dejanja, ali s katerimi se je imelo to dejanje zvršiti, naposled kar se tiče njegove dolžnosti, vse te stvari in tudi prijete ljudi izročevati pri-

Digitized by Google

stojni oblastniji,—veljajo določila postave od 16. junija 1872 (drž. zak. št. 84).

§. 26. Kedar je zemljišče poškodovala živina, ima poljski čuvaj brez poškodovanca sam zarubiti za-nj toliko živinčet, kolikor jih je dovolj, da se škoda povrne (§. 1321 obč. drž. zak.), če ni tega že storil poškodovanec sam.

Od občine postavljeni poljski čuvaj pa ne sme rubati tedaj, kedar je škodo storila živina od občinske črede, katero pase občinski pastir.

§. 27. Čuvaj ima dolžnost, da vsak poljski pregrešek, katerega zapazi, brez razločka, ali je storivec znan ali ne, nemudoma naznani onemu, ki ga je postavil, in sicer občinski čuvaj županu, po §. 18. postavljeni čuvaj pa svojemu gospodarju in ob enem tudi županu.

§. 28. Čuvaj ima po namenu §§. 5 in 6 postave 16. junija 1872 (drž. zak. št. 84) zaradi poljskega pregreška odvzete stvari in orodje precej županu izročiti.

Kedar je od občine postavljen poljski čuvaj zarubil živino, mora jo nemudoma izročiti županu.

Po namenu §. 18 postavljeni čuvaj ima zarubljeno živino nemudoma izročiti svojemu gospodarju, ob enem pa zarubitev naznaniti županu.

§. 29. Politična okrajna oblastnija ima vse zapriseżene poljske čuvaje v svojem okraji zapisovati v posebno knjigo, katero mora imeti vedno v razvidnosti.

Župani, oziroma zemljiški posestniki (§. 18.) so dolžni vsako spremembo v osebji od njih postavljenih zapriseženih čuvajev v 14 dneh naznaniti politični okrajni oblastniji, da jih ne zadene globa zastran reda od 2 do 10 goldinarjev.

IV. O kazenski obravnavi in o pristojnih oblastnijah

§. 30. Preiskava za-tran poljskih pregreškov tiče županu tiste občine, v okolici katere se je postava prelomila.

Pravico kaznovati te pregreške izvršujejo v izročenem prodočji tisti občinski postavljenci, kateri jo izvršujejo v drugih zadevah krajne policije.

Kedar so pa ti postavljenci sami obdolženi poljskega pregreška storjenega kaki drugi občini v škodo. ali kedar gre sploh za kak poljski pregrešek, glede katerega so omenjeni postavljenci pristranski, ima stvar obravnovati in razsoditi na prvi stopinji politična okrajna oblastnija.

§. 31. Župan je dolžan vse pregreške zoper varnost poljskega blaga, ki jih zvé, nemudoma naznaniti poškodovancem ter sosebno pregreške spadajoče pod občni kazenski zakon brez odloga ovaditi kazenski oblastniji.

§. 32. Župan ima stvari prihajajoče od poljskega pregreška, katere mu je poljski čuvaj izročil po namenu §. 28. vrniti poškodovanemu gospodarju.

Če pa poškodovanec ni znan, ima župan storiti vse, česar je treba, da ga izvé; omenjene stvari ima med tem hraniti, če so pa take, da se lahko skazijo, ima jih prodati po dražbi ali kako drugače primerno obrniti neznanemu poškodovancu v prid.

Če se poškodovanec pri vsem pozvedovanji vendar v enem letu od dne doprinesenega poljskega pregreška ni oglasil, da bi stvari, oziroma njih vrednost prevzel, odda se po dražbi pridobljeni znesek, če po odbitih stroških ne presega 5 goldinarjev, zakladu za uboge dotičnega kraja, vendar je občina lastniku teh stvari dobra za njegove znabitne pravice, dokler niso zastarele; znesek pa, ki 5 goldinarjev presega, pošlje se politični okrajni oblastniji, da ž njim dalje po postavi ravna.

§. 33 Ako se je zarubljena živina po namenu §. 28 izročila županu, ima on to nemudoma naznaniti njenemu gospodarju, če je znan, pa tudi poškodovancu, katerega ima še posebno opomniti, naj začne narpozneje v osmih dneh po rubežni poganjati se za odškodbo, sicer bi se morala zarubljena živina nazaj dati gospodarju, ko bi se za njo oglasil.

Če je poškodovanec v določenom času to storil, ima župan prizadevati si, da se poškdovanec in gospodar zarubljene živine o znesku odškodbe z lepa pogodita in če se to ne zgodi, pa je poškodovanec po namenu §. 1321 obč. drž zak. tožbo sodniji podal, ima župan v zavarovanje odškodbe določiti, koliko se mora denarja vložiti, da se zarubljena živina gospodarju izroči še prej, ko se je obravnava zarad poljskega pregreška pravoveljavno končala (§. 1322 obč. drž. zak).

§. 34. Kar je v §. 33. določeno, velja tudi tedaj, kedar je za kakega poškodovanega gospodarja zarubil živino njegov zapriseženi poljski čuvaj (§. 28).

§. 35. Kedar se kak poljski pregrešek ovadi, ima župan nemudoma resnični dogodek pozvedeti in dotična dokazila zapisati, ter ima, če se nista poškodovanec in obdolženec gledè odškodbe pogodila, ob enem znesek te odškodbe po cenitvi ustanoviti, in to z ozirom na tiste stvari, ki so se poškodo, vancu vrnile po namenu §. 32.

(Dalje prih.)

Rastlinoreja.

A. Žita.

1. Pšenica (dalje)

Seje se pšenica konec septembra ali v začetku oktobra v jeseni; vedno naj se na to pazi, da se rež prej poseje, ker se ona teže razrase ko pšenica, in ko bi mraz nastopil, bi nam poprej rež ko pšenico pokončal. Ker se pšenice rada sentja prime, moramo seme pacati ali z vitrijolom ali pa z apnom. Bakrenega vitrijola se v vsaki štacuni dobi in zadostuje nam na vagan 5—6 lotov. Vitrijol se naprej v moko stolče, potem v vročo vodo dene, da se ves raztopi in s to raztopljino se pšenico namoči in dobro premeša, da je vsa enakomerno mokra. Če pa uže v semenu sentjo zapazimo, moramo še več vitrijola za pacanje vzeti.

Nekateri vporabljajo za pacanje pšenice mesto vitrijola apno. Ako že vgašeno apno za pacanje

Digitized by Google

pšenice rabimo, ne uničimo s tem sentje, ampak če hočemo to doseči, moramo vzeti neugašenega apna in sicer 2 funta na 1 vagan pšenice. Tudi apno moramo v prah stolči, ta prah potem med pšenico pomešati in še le potem s škropilnico v majhnih curkih vodo po apnu in pšenici poškropiti. V tistem času ko voda do apna pride, uniči nastala gorkota sentjo, kar bi se pa ne zgodilo, ko bi apno ugasili in potem še le z ugašenim pšenico polili. Med tem časom ko pšenico z vodo poškropimo, mora eden pod curkom, kamor voda pada, prav pridno mešati. Zelo napačno je apno že dva do tri dni ugašeno in z vodo pomešano v kakem škafu imeti, ker tako apno nam ne more sentje uničiti. Z apnom pšenico po gori navednem načinu pacati se naj bolje na podu ali skednji vrši, da pšenico, ki naj ne bo čez en palec debelo po podu razgrnjena, sé stolčenim apnom potrosimo in potem z vodo poškropimo. Pšenice ne smemo nikakor na debelem imeti, ker sicer bi se lahko pri polivanji z vodo tako segrela, da bi nam apno kal uničilo. Zelo napčno je tudi, ako se pušča pacana mokra pšenica na debelem ležati, ker se lahko segreje in veliko zrn v tem svojo kalno moč izgubi. Pacano pšenico moramo na tenko razgrniti, da se hitro posuši.

Pšenice se poseje na oral $2-2^1/_2$ vagana, ko bi pa sejalne mašine imeli, nam zadostuje $1^1/_2-2$ vagana; te mašine pa na Slovenskem še niso v navadi. Kadar pšenico sejemo, je ne smemo nikoli s plugom zaorati, kar Gorenjci večinom delajo, ampak jo moramo že na izorano njivo posejati in potem z brano zavleči. Gorenjci posejejo v jeseni še poprej prav nič izorano njivo s pšenico ter jo potem s plugom zaorjejo. Tako ravnanje je zelo napačno, ker se pšenica pregloboko pod zemljo spravi, dasiravno Gorenjec ne orje čez $3^1/_2$ palcov globoko; drugič pride pšenično zernje na trda tla, kder se ne more dobro ukoreničiti, vsled tega ostane tisto jesen slaba rastlina in je v nevarnosti, da bi po zimi ne pozebla, kar se prav zarad tega napačnega podoravanja prav pogostoma godi. Tretjič so brazde, s katerimi smo pšenico pokrili v mokrih letinah in v težki zemlji tako debele, da jih potem ne moremo popolnoma se svojimi slabimi branami razdrobiti; na ta način ostane veliko zernja v zemlji, ki niti kaliti ne more in če je kalilo, ne more debele brazde predreti in se v zemlji zaduši. Zakaj Gorenjci in morebiti tudi drugod pšenico s plugom zaoravajo, nam je neznano, uzroki tega početja so gotovo tako neopravičeni, kakor delo samo. Grajati moramo tudi splošno slabo navado na Slovenskem, da se pšenici prvikrat in zadnjikrat ob času setve preorje, pri takem obdelovanji njive ni čuda, da se na vsakem oralu le polovica tega pridela, kar bi se lahko pri umnem obdelovanji pridelalo. V gorkih jesenih je pšenica na nekaterih njivah toliko dorasla, da bi po zimi pod snegom lahko segnjila; v takem primerljaji jo je dobro z ovcami popasti, ker one njivo manj poteptajo, ko goved. Tako popasenje se pa ne sme nikoli pri mokrem vremenu goditi, ampak vedno pri suhem; naj boljši čas za popasenje je, kadar je njiva zmerznjena od sv. Martina do božiča, prej in kasneje ni dobro. Pri popasenji moramo na to paziti, da živina vso preveliko pšenico enakomerno odje, kar se pa pri našem neròdnem oranji v preozke kraje (razorje) ne more pravilno goditi, ker živina na vrhu kraja zelo visoko doraslo pšenico nerada je, ampak jo rajše pri razorih objeda, kder je pa veliko manjša od prve. Pri prav ozkih krajih se popasenje prelepo stoječe pšenice le na ta način pravilno godi, ako živino na štriku pasemo, in jo le tija vodimo, kder je res potreba. Ko bi se nam pa ne bilo treba bati, da bi pšenica pod snegom zarad prelepe rašče terpela, naj popasenje opustimo; pri srednje lepi in slabi pšenici je popasenje pšenice popolnoma škodljivo. Spomladi v gorkih letinah in na dobro gnojenih njivah raste pšenica prav čversto in da se ne poleže, jo moramo ali z ovcami popasti ali pa sè serpom požeti ali s koso podkositi. Katero ravnanje je bolje? Popasenje naj se spomladi, če je le mogoče delavcev dobiti, opusti, ker se sè srpom enakomernejše prelepo dorasla pšenica po potrebi prižanje, posebno če je ta prelepa rašča le na nekaterih mestih njive; ko bi pa vsa njiva ali pa veliki kosi njive prelepo stali, rabimo cenejše koso ko srp.

Večkrat se pripeti, da nam prelepo izrašeno pšenico velik sneg zapade ki na vrhu debelo skorjo naredi, v tem slučaji moramo sè živino skorjo predreti, ker drugače bi se nam pšenica pod snegom zadušila in segnjila. Opozorujemo na štev. 1 „Kmetovalca“ stran 7.

Zime brez snega so za pšenico tudi škodljive, ker v takih zimah zemlja zmrzne in se vzdigne, kar se večidel meseca marcija godi; ko smo to zapazili, moramo nemudoma valjar vzeti in pšenico dobro povaljati, da vse korenike k zemlji pritisnemo; ako smo pa to delo zamudili, zamore mraz vse korenike od zemlje odtrgati, vso pšenico vzdigniti in jo na ta način mrazu prepustiti. Prav tak mraz, ki zemljo vzdigne, nam največkrat pšenico vzame. V peščenem svetu moramo tudi vsako spomlad pšenico povaljati, akoravno nam mraz ni nič zemlje vzdignil, ker s takim valjanjem pšenici precej vlage za njeno uspešno rast v zemlji ohranimo. Mokrih težkih tal, katera ni mraz nič vzdignil ne smemo valjati, ampak nasprotno s železno brano dobro prevleči, ker tako njivo primerno zrahljamo, da zamoreta dež in zrak do pšeničnih korenik. Če to opustimo, zaostane pšenica v rašči. Enako moramo tudi spomladi pšenico prevleči, ako je spomladanski dež zemljo tako stepel, da je skorjo naredila. Kadar med ozimno pšenico deteljo sejemo, ravnajmo tudi tako, da spomladi po pšenici deteljo posejemo in potem z brano dobro zavlečemo. Marsikedo bode mislil, da brana mora vso pšenico poruvati; a to ni tako, posebno v težki zemlji ne in ako mi med pšenico deteljo nasejemo, nam je brez sejalne mašine le z brano mogoče.

Digitized by Google

Druzega dela pšenica med rastjo ne potrebuje; le takrat še, kedar bi jo plevel uničeval, je treba da jo oplevemo; sploh pa, ako smo njivo za pšenico primerno obdelali, nam tudi plevel ne bode nagajal.

Med rastjo zaderžuje pšenico posebno rija, koja se večinom na perji in tudi na steblu pokaže; rijava pšenica nemore toliko dobrega in popolnega zerna narediti, kakor čista; uzrok tej bolezni je mokro vreme in bela (siva, medna) rosa, zoper kojo ne moremo nič opraviti.

Druga pšenična bolezen je zaperto snetje (Steinbrand), pri tej bolezni se perji in steblu nič ne pozna in tudi klasje ima svojo naravno podobo, samo zerno je mesto z moko s černim prahom napolnjeno. Tako klasje se pri mlatvi raztolče in črni prah se poprime še druzega zdravega zerna, tako da dobi vsa pšenica muštafe in kupec jo neče tako drago plačati, ko drugo brez muštaf, dasiravno je ta v sredi ravno tako zdrava ko vsaka naj bolj zdrava pšenica; uzrok manjši ceni so muštafe, ki moki neprijeten okus dajo. Druge sorte snet je prašni snet (Staubbrand), ta bolezen obstoji v tem, da je celo klasje s zernom vred černo in kadar se na polji posuši, odnese vse veter, tako nam samo steblo brez klasja na polji ostane. Ta snet ni tako nevarna ko prva, ker nam nič zdravega zerna ne pomaže, in se pokaže le v mokrih letinah. Zoper snet se obvarjemo, ako pšenico, kakor že gori omenjeno, pacamo.

Med žužki imamo največega sovražnika kebrovega červa, ki nam čez celo leto pšenične korenike pojeda in v nekaterih letih skoro tretji del izpodjè; zoper to nadlego si pomagamo, ako, kakor je v 6. štev. Kmetovalca povedano, hrošce (kebre) lovimo in črve za plugom pobiramo.

Dalje je strasno huda sovražnica pšenice in rži žitna mušica. (Cecidomia destructor, Hessenfliege). Ona je posebno tam doma, kder se pšenica seje in napravlja veliko škodo. V enem letu se dvakrat pomnoži. Naj prej leta mušica meseca septembra ter zaleže na peresne žilice, rudeče - rumena jajčica, koja se v 8 dneh izvalijo, ter se precej potem v listno nožnico (kjer se perje stebla drži) spustijo in tam iz stebla sok srkajo, ter tako pšenico v rasti zadržujejo; včasih zapazimo že v jeseni, da je pšenično perje skerčeno, kar nam je te žitne mušice črv provzročil. Pred zimo se zapredejo (zapupajo) ter tako prezimijo. Spomladi izlezejo iz pup meseca maja ali že tudi aprila mušice, zaležejo jajčika na spodnja kolenca pšeničnega stebla. Červiči, ki so se iz jajčic izlegli, provzročijo, da tako steblo kolenasto, preščipnjeno in tankeje postane, ter se potem prelomi in posuši. Ti črvi se že meseca junija zapredejo in njih pupe ostanejo na sterniščí, iz njih izferče v jeseni meseca septembra mušice.

Te nadlege bi se obvarovali, ako bi sterniščе globoko podoravali, da bi pupe v zemlji poginile ali pa da bi bolj visoko želi in po žetvi, ko se je strnišče posušilo, zapalili, ter tako pupe z ognjem uničili.

(Dalje prih.)

DOPISI.

IZ GORICE dne 12 maja. (Izv. dop). (Dr. Lorenz, Naša kmetijska šola.)—Dne 3. 4 in 5. t. m. se je tukaj mudil dvorni svetovalec iz ministerstva za kmetijstvo gosp. Jožef, Roman Dr. Lorenz, katerega je vlada nalašč sem poslala, da bi se prepričal o stanji in napredku naše deželne kmetijske šole in drugih naprav, ki dobivajo podpore iz državnih zalogov. Prvi dan je gosp. dvorni svetovalec natančno pregledoval kmetijsko šolo in je tudi v šoli poslušal, kako učitelji podučujejo in dijaki odgovarjajo. Drugi dan je pa poklical 4 dijake, dva Slovenca in dva Italijana, k sebi in jih je v deželni hiši sam brez učiteljev izpraševal. Ali je bil ž njimi v obče zadovoljen, nam nij prav znano, a če sodimo po privatnih izjavah, bi skoro dvomili. Isti dan je povabil naš deželni glavar nadzorovalni odbor kmetijske šole, deželne poslance in učitelje omenjene šole h konferenci v deželno zbornico, da bi se posvetovali, kako naj bi se šola preuravnala.

Ta seja je bila jako zanimiva in ker je njen predmet jako važen za našo deželo, naj nekoliko iz dotične živahne razprave objavimo.

Dvorni svetovalec D.r L o r e n z je točno razložil namen svoje navzočnosti v Gorici. Vladi so došle razne tožbe zaradi kmetijske šole, po katerih je sodila, da nij vse tako v redu, kakor bi moralo biti. Ker želi ministerstvo, da bi se kmetijstvo na Primorskem kolikor mogoče povzdignilo, za to bi rado videlo, da bi se s pomočjo državnih podpor napravila d o b r a kmetijska šola, katero bi lahko tudi Istrani in Tržačanje, stipendovani od dežele, obiskovali. Najprimernejši kraj za tako šolo se mu zdi Gorica po izvrstni legi in zaradi tega, ker združuje različne vrste zemljiščnega obdelovanja.

D.r L o r e n z želi, naj bi se posvetovanje vrtelo o teh štirih točkah:

I. Razprava vprašanja: ali vstreza sedajna kmetijska šola v Gorici, k o t s r e d n j a š o l a pravim potrebam dežele in ali bi ne bilo morda pričakovati boljšega uspeha, ako bi se preustrojila v nižo, praktično šolo?

II. Ali ima šola uže zadosta pripomočkov, da se zamore vzdrževati in napredovati?

III. Pritožbe in želje o sedajni kmetijski šoli.

IV. Razprava predlogov vodje kmet. šole dra. Monà gledé preuravnave deželne kmetijske šole.

Pred vsem je želel pozvedeti vladni pooblaščenec, naj bi se mu razložilo, iz katerih krogov, stanov i.t.d. se nabirajo dijaki kmetijske šole in kaj postajajo navadno po dovršeni šoli? Iz odgovora na to vprašanje, je menil, se bode naj laže posnelo, ali je primernejša s r e d n j a ali n i ž a kmetijska šola.

Iz pojasnil, katera so dali na to uprašanje gg. Dr. Monà, Povše, Dr. Lavrič, grof Coronini in drugi, se vidi, da je bil v začetku (prvo in drugo leto) ko je obstojal še niži in viši tečaj kmetijske šole, prvi veliko boljše obiskovan, nego drugi, da je težko dobiti zadosti takih dijakov, kateri bi imeli za srednjo kmetijsko šolo primerne predstudije; da se je moralo do zdaj jemati mnogo za srednjo šolo še n e s p o s o b n i h dijakov, sicer bi bila šola skoro prazna ostala, da so nekatere privabili v to šolo samo deželni štipendiji, da je primerno majhno število do zdaj izšolanih dijakov službe dobilo,—s kratka vsi odgovori so kazali jasno na to, da je preuravnava naše kmetijske šole v nižo, praktično šolo prepotrebna.

Digitized by Google

V daljni razpravi je podpredsednik kmetijskega društva Wiljem pl. Ritter ostro grajal, da se je tako ogromen znesek državnih podpor in deželnih doneskov dovoljenih za kmetijsko šolo porabil ves v nakup obširnih pa raztrešenih posestev—namesto da bi se bila preskrbela tudi prepotrebna kmetijska poslopja, kmetijsko orodje in se prihranil primeren kapital za vzdrževanje in obdelovanje kmetije. On meni, da na tem nij toliko, ali je šola niža ali viša, poglavitna stvar je, da je praktična. Da pa more biti praktična, potrebuje izglednih hlevov. kleti, gnojišč, kmetijskega orodja in tudi obrtovanjskega kapitala. On priporoča naj se za vse to predno mogoče preskrbi primeren znesek.

Dr. Albert Levi zagovarja zraven niže šole tudi viši tečaj, ker treba imeti v deželi tudi take kmetovalce, oskrbnike in voditelje večih posestev, kateri imajo tudi potrebne teoretične znanosti in so tudi v takih viših kmetijskih opravilih znajdeni, katera se ne morejo pričakovati od izšolancev ljudske kmet. šole.

Umno kletarstvo in vinoreja sploh zahtevata znanje kmet. kemije, sviloreja rabo mikroskopa, živinoreja poznanje vsaj poglavitnih točk živalske anatomije itd. On priporoča tedaj, naj se doda niži šoli še nekak dopolnitveni eno ali dveletni tečaj, za katerega ne treba posebnih učiteljev, niti ne posebnih stroškov.

Povše meni, da vsaj za slovenski oddelek ne treba takega višega tečaja, ker se bodo morale praktične vaje in razkazovanja vsakakor družiti s potrebnim teoretičnim podukom.

Monsignor Pavletič je tudi zoper napravo višega tečaja, saj so dosedanje skušnje jasno pokazale, da je srednja kmetijska šola pri nas slabo obiskovana, dasiravno se je izjemno sprejem tudi takim dijakom dovoljeval, kateri nijso imeli po pravilih zapovedanih predstudij.

Dr. Maurovich dostavlja, da ne stoji dosedajni uspeh šole v nobeni primeri z velikimi žrtvami, katere ste za njo doprinesli država in dežela in da se posebnega uspeha tudi po preuravnavi šole ne more zanesljivo pričakovati, če se ta preuravnava ne dožene na popolnoma praktični podlagi.

Dr. Mona ugovarja, da je še prezgodaj o uspehih govoriti, saj je še le šesto leto, od kar se je šola ustanovila. Po sedajnih pravilih zapuste dijaki premladi šolo, nego bi se jim moglo koj kako gospodarstvo ali oskerbništvo izročiti. Scašom se je vendar zanašati, da bodo tudi tisti izšolani dijaki službe dobili, kateri je še nemajo.

Dr. Pajer zapazuje v govoru gosp. pl. Ritterja nekako očitanje deželnemu odboru, kakor bi bil dovoljene državne podpore pri nakupavanji posestva za kmetijsko šolo zametal. Pred vsem omenja, da si ne more misliti praktične kmetijske šole brez primernega zemljiščnega posestva, katero obsega različne vrste obdelovanja.—Deželni odbor ni kupil posestva samo po svoji pameti, ampak dogovorno z ministerstvom posvetoval se je o tem tudi s kmetijskim društvom, z deželnimi poslanci in z razumnimi kmetovalci. A v Goriški okolici je bilo neizmerno težko dobiti primerno posestvo po spodobni ceni, katero bi v vsem vstregalo potrebam kmetijske šole; za to je moral izbrati izmed malim številom ponujanih ono posestvo, katero je bilo ne samo z ozirom na sposobnost, ampak tudi na ceno najbolje priporočljivo.

Da bi kmet. šola ne imela vse one priprave, katero je gospod Ritter naštel, nij res; ona ima svojo klet, svoj kemični laboratorij, ima tudi precej kmetijskega orodja. Tega pač ne more nikdo zahtevati, da bi bil nov zavod kar ob enem z vsem potrebnim preskrbljen, naravnejše je, da se ščasoma razvija. Preden se morejo rabiti kmetijska poslopja in orodje, treba vendar imeti posestvo, saj se nikjer ne vpreza voz pred voli.

Gotovo nam treba še mnogo pripraviti za kmetijsko šolo, da se bo smela v resnici praktična imenovati. toda brez izdatne in trajne vladne pomoči ne bomo nikdar šole tako uravnali, da bo vsem potrebam zadostovala in zadostno število učencev privabila. Mnogo slabih letin zaporedoma je našo deželo tako izmolzlo, da smemo brez pretiranja trditi: Uboštvo je postalo pri nas deželna bolezen.

(Dalje prih.)

Kmetijska opravila v juniju.

Vinorejska: Po vinogradih se zeleni poganjki mandajo in skrajšavajo. Tertiva (hrošč) se pridno pokončuje, ker nam na trti veliko škoduje. Ker je večkratno okopavanje potrebno, se v tem mesecu drugikrat okopava. Mladike, ki jih za prihodnjo leto izgojiti hočemo, moramo povezati.

Sodi v kleti se opazujejo, ker v tem mesecu pričnejo vina v drugič vreti. Ako se misli vina v kratkem prodati, se jih mora, ko začnejo v drugič vreti (prositi), presneti v zdravo, nekoliko zažveplano posodo. Druga se pri vrenji pri miru puste.

Domača: Pri deževnem vremenu moramo vsa naša poslopja, šupe in pode (skednje) za žetev pripravljati, to je počistiti. Gnoj se mora z gnojnico polivati, da ga solnce ne prepeka.

Živinorejska: Kadar vročina pritiska, moramo na to paziti, da hlevi niso prevroči in da živino muhe ne trpinčijo, ponoči naj bi živina na zagrejenem dvorišči neprivezana prenočila, in ko bi se dežju bližalo, naj ji bode mogoče v hleve iti. Med tem ko po noči živina na dvorišči leži, se hlevi po noči precej ohladijo, da živina ne trpi po dnevu toliko vročine. Vroči hlevi so dostikrat uzrok mnogoterih govednih bolezni. Kder so hlevi nizki in malo prostorni, moramo večkrat gnoj iz njih pokidati, ker drugače je živini škodljivo.

Poljedelska: Proso posejemo v dobro obdelano njivo, da nam ni treba toliko drazega pletja plačevati. Repo in pesco sejemo v vrte, da jih 2krat ceneje oplevemo. Turšica se pervikrat okoplje, kadar je 2—3 palce visoka in najceneje to delo opravimo, ako z okopavačem okopavamo. Drugo okopavanje turšice se 14 dni za prvim počne. V nekaterih krajih se zamore konec meseca z osipačem turšico osipati. Krompir precej ko se iz zemlje prikaže, ga je dobro prevleči in kadar je 3 palce visok ga z okopavačem okopljemo, kadar je bil dobro okopan, ga z osipačem osipljemo, a to delo se ne sme naenkrat za vselej narediti, ampak dvakrat. Repo, pridno pred žetvijo, dokler imajo živina in ljudje čas okopavamo in ko bi bila pregosta izkopljemo. Za živinsko kermo posejemo mohar in proso, brez da bi jih pleli. Ko smo repico pokosili, naj precej v njeno sterniše mohar posejemo, ravno tako gosto ko proso. Grašica in travniki se pokosijo in po grašici mohar, proso ali kaka druga rastlina poseje. Repica se precej, ko se je 4-6 dni na polji sušila, s konji omane. Repično slamo spravimo domov v šupe, da jo po zimi za steljo rabimo. Ko smo repico omeli, jo zamoremo že precej prodati, in to je prvi denar, ki ga kmetovalec od svojega poljskega pridelka dobi. Konec meseca se zgodnji ječmen požanje in precej ko se osuši, ga moramo omlatiti, dokler druga žetva in mlatva ne pride. Proso naj se opleve in ko bi ga kdo na 10—12 palcev sejal, bi ga ne bilo treba s pralco, ampak s cenejšim orodjem, okopavačem pleti. Ko se pri turšici kaki postranski poganjki prikažejo, jih je treba odstraniti, ker bi ti glavno steblo v rašči zaderževali.

Digitized by Google

Razne kmetijske vesti.

Golobi nam gotovo več škodujejo, ko koristijo vendar jih redi marsikatera hiša ne zarad koristi ampak zarad kratkočasa. Kmečki fantje, kateri ne dobivajo dosti novcev od svojih očetov, redijo golobe zarad dobičkarije; golobi si priskrbe namreč večidel sami potrebnega živeža, v pomladi pobirajo zrnje po njivah, po zimi pa beračijo pri sosedih, ali koder morejo kaj dobiti. Naj ceneje se preživi navadni golob, vse druge sorte potrebujejo dosti dobrega zrna, pa ga nam dostojno ne izplačajo. Golobji gnoj je izvrsten za zelnik, še boljši ko kokošji. Potem so nam golobje tudi prerokovalci dežja, ako se oni kopljejo, moramo skoraj gotovo sklepati, da dobimo prav v kratkem deževno vreme.

Ostrige v rekah (Austern) so za naše prešiče izvrstna jed. V nekaterih rekah bi se jih zamoglo precej nabrati. Poraba bi bila sledeča: ostrige se v vodi toliko časa kuhajo, dok se lupine ne odprejo. Meso in tekočino v teh lupinah prešiči prav radi jedo in zato naj se z drugim živežem pomeša mesto moke ali otrobov.

Špehov červ (kožejed) dela po kmetih in vročih krajih na posušenem mesu veliko škode; on razje in izvrta ravno naj bolje na njem in pusti nam samo suhe mišice in svoje izmetke. Posebno rad pa ima mesene klobase, potem gnjat (kračo) in najnazadnje se loti še slanine (špeha). Naj bolje sredstvo zoper njega je, da mi vse te reči v hladnem kraji v papir zavijemo in v skrinje, omare zapremo, da ta mrčes ne more do njih. Ko bi se bil pa že kje vgnjezdil, moramo vse take reči dobro preiskati in zdrave klobase itd. že od črva posedenih ločiti. Dobro je tudi take prostore, v kojih je ta žužek, zračiti, ker on tega ne more trpeti in kmalo zgine.

Napenjanje govedi prouzročujejo navadno mlade rastline posebno rade na tešč želodec, n. pr. mlada detelja, repno perje, repica, krompirjevec i. t. d. iz teh rastlin se napravlja v želodcu ogljena kislina, koja vse prostore narazen tišči in včasih živino ali zaduši ali ji razširi želodec, da se razpoči. Mi moramo proti tem taka sredstva rabiti, ki ogljeno kislino popijejo, ali pa tej kislini pot v zrak najti. Ako živino malo napenja, zadostuje ena žlica petroleja in še manj žganja, vse skupaj v maselci vode se živini vlije. Ko bi pa naše govedi bolje napenjalo, moramo rabiti taka sredstva, koja ogljeno kislino nase potegnejo in ta so: salmijakovec 25 kapljic na polič vode; ali pa žveplena jetra (Schwefelleber) en kvintelc na polič vode. Večkrat pa nimamo teh reči pri roki in moremo si pomagati z apneno vodo, 1—2 žlici vgašenega apna na en bokal vode, vse dobro pomešamo in počakamo, da se je apno k dnu vselo in ostalo vodo vlijemo po tem štirikrat bolni živini. Vsa ta sredstva so pa živini škodljiva ker ji želodično kožo razjejo in so, ko bi jo preveč napenjalo, brezuspešna. Bolje je cev iz kavčuka narejena, ki se živini v goltanec potisne da po njej preobila kislina iz želodca prihiti. Kdor si hoče to nakupiti, smo tudi pripravljeni preskerbeti mu jo. Velja k večemu 2 fl. do 3 fl.; ko bi si hotelo jih več naročiti, bodemo njeno rabo natančneje popisali. S. L.

Grof Fr. Coronini se je odpovedal predsedništvu c. k. kmetijskega društva v Gorici. Njegovi mnogovrstni posli kot deželni glavar, državni poslanec, ud centralne komisije za uravnavo zemljiščnega davka i. t. d. opravičujejo sicer to odpoved, a društvo izgubi nenadomestljivega predsednika, kateri je neutrudljivo svojo delavnost in svoj upliv vporabljal v povzdigo in razvoj domačega kmetijstva. Kedo bode njegov naslednik, še ne vemo in niti ne ugibamo, ker ne bo lahko dobiti moža, kateri bi se sposobnostjo združeval nepristranost in marljivost, kakoršnih treba na tem mestu.

Listnica uredništva.

Gospoda o sušenji lucerne, prav dobro da nas na to opozorite, hočemo, ko pride ona na vrsto o sušenji govoriti, danes ni prostora; srčna Vam hvala, več pričakujemo

Gospod J. P. v Sem. vse hvaležno sprejeli in porabimo kasneje. Vašo ponudbo hvaležno sprejmemo.

Gospod Sr. v Č. malo ali dovoljno za dotični kraj, da bi od povsod toliko bilo.

Gospod H. P. učitelj. Zahvaljujemo za izvrstno poročilo, in nadajemo se, večkrat kaj od Vas dobiti.

Vsem čas. bralcem Kmetovalca naznanjamo, da se dobijo Vidačevega ali ogerskega pluga deli po nas naročeni „kozolec, lemež, deska in plaz za 14 gld. loco tovarni, vse druge reči zamore kovač napraviti.

Prosimo tudi č. naročnike nam o stanji poljedelskih rastlin in vsakej drugi stvari, ako ne drugače mogoče, po listnici poročati.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		22. maja								od 18. do 22. maja					
Pšenica	„	4	80	2	40	2	50	5	15	5		5	50	4	50
Rež	„	3	40	2	80	2	—	3	80	4	80	3	60	3	40
Ječmen	„	2	80	8	—	3	—	2	60	3	70	3	50	3	
Oves	„	2	10	1	40	1	35	2		2		2	15	2	
Ajda	„	2	70			1	30	2	70	3	40	2	50	2	50
Proso	„	2	80					2	70	3	80	3	40	3	20
Turšica	„	3	10	1	45	1	65	2	40	3	20	3	10	2	80
Krompir	„	2		2	50	2	—	2		2			70		
Leča	„	5	90			8	—								
Grah	„	5	70			8	50								
Fižol	„	5	40	2	70	2	60			5	80				
Maslo	funt		53		60	—	52				50				
Slanina,špeh	„		50		46	—	48				50				
Špeh frišni	„		50			—	—						35		32
Jajca	kos		1¹₂			—	2				1¹₂				
Mleko	bokal		10			—	16				10				
Goveje meso	funt		27		30	—	28				26		25		26
Teletina	„		25		34	—	28				26		26		24
Svinsko meso	„		28			—	—						29		28
Jagnje	„		40	2	60	2	20				50		50	1	60
Seno	cent	1	10	1	50	1	20				20		80	1	
Slama	„	1	90	13		11	50						—		
Drva trda	seženj	6	70		—	50	50								
„ mehka	„	4		11	—	9	50								

Surovo maslo

V mlekariji v Polubinu in pri g Marizza v Gorici dobiva se surovo maslo (puter) napravljeno po milaneškem načinu.—

zdavatelj in za uredništvo odgovoren: ALOJZIJ VALENTINČIC. — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 11. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. —Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. 10. junija

Poljedelstvo.

2. Okopavanje in osipanje.

(dalje.)

Da bode našim kovačem mogočo okopavače ponarejati, jim podajamo danes 5 podob, ne ravno zarad njih praktične vporabe, ampak le v namen, da se bode moglo to orodje pre-in ponarejati, ker stane v tovarni veliko denarja, ko bi je naši kovači lahko za polovico ali še ceneje izdelovali.

Podoba 1. nam predočuje orodje, s katerim se plevel iztrebija, pleve, okopava itd. plevač (Queckenreiniger). Sam na sebi, če se ne preustroji, je ta

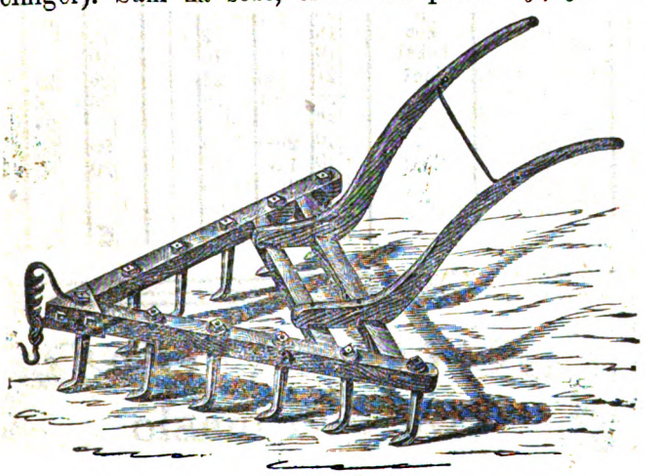

podoba 1.

plevač za naše razmere malo važen. Kmetovalec si pač ne more za vsako delo posebnega primernega orodja napravljati. Ta orodje bi bilo pa prav vporabljivo ne samo za pletev, ampak tudi za okopavanje vseh naših okopavin, ko bi se po okopavaču v 9 štev. „Kmetovalca“ predrugačilo, da bi se mogle od zadaj po potrebi vrste stiskati ali razširjati. Potem bi postal plevač prav sposobno orodje za okopavanje vseh naših okopavin, po potrebi ondotne zemlje preustrojen bi zamogel okopavača prekositi. Dalje se rabi plevač s prav dobrim vspehom, da se ž njim zavlači posejano seme, kar pa nam tudi brana dobro opravlja. Rabijo ga večidel le grajščaki, ki imajo, toliko polja da ne morejo vsega pravilno zorati, in jim v prahi mesto pluga plevač delo nadomestuje. Vendar pa nismo v stanu s plevačem njivo bolje od plevela očistiti, ko s plugom in tudi v primeri s plevačem draže delamo ko s plugom. Drugič je plevač tudi prav neukretno orodje, potrebuje v primeri s plugom in doveršenim delom več vprežne moči in ne zadostuje nikakor današnjim zahtevam. Za naše dežele je to orodje, ker imamo malo polja, nesposobno; saj opravimo vse lahko s plugom, brano in okopavačem. Ko bi se preustrojilo, bi se lahko za okopavanje vporabilo. Da se ne bodemo komu zamerili, ker tega orodja ne prehvalimo, hočemo tudi natanko dokazati, da je lahko z brano in plugom popolnoma in še celo z okopavačem nadomestimo. Večidel se s plevačem rahlja in praho odplevela čisti. Dva močna konja zrahljata ž njim že prav težko 2 palca globoko $1^1/_2$ oralo na dan, ko bi pa ravno tako in še globokeje orali, bi več in boljše opravili. Na videz naredimo s plevačem več, a v istini ne, le grajščaki se z njim zadovolijo, dasiravno ga tudi oni le v sili v roke vzamejo, sploh pa leži skoraj celo leto v šupi. Dalje se rabi za zrahljanje stepene njive, da rastline zamorejo kaliti in rasti; pri tem opravilu je pa plevač prav popolnoma nesposobno in zelo drago orodje, ker ž njim k večemu 2 orala na dan prerahljamo, z brano bi pa ravno tako dobro delali in bi prevlekli lahko 5 do 7 oralov. Da se pa vendar učasih mesto brane ple-

Digitized by Google

vač rabi, je pri grajščakih kriva nesposobnost in neizvedenost uradnikov. Potem se posejano žito z plevačem pokrije, to delo naredi plevač res bolje ko brana; ako bi pa okopavač tako preustrojili, da bi ga nekoliko v zvezo spravili s plevačem, bi zadobili tudi prav dobro orodje, ki bi nam za vsa opravila lahko služilo in ne samo za pokrivanje posejanega žita.

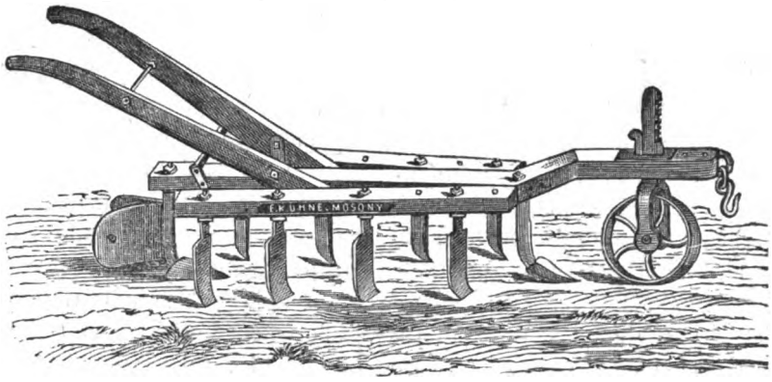

Pod. 2.

Kakor omenjeno, imajo nekateri grajščaki za vsako opravilo svoje orodje.

Podoba 2 nam kaže ene sorte okopavač, ki ga velikoposestniki za okopavanje repe rabijo; on je skoraj ravno tako sostavljen ko v 9. štv. „Kmetovalca“ popisan okopavač; namesto lemežu podobnih rilcev ima po strani stoječe nože. Ti noži se pri prvem okopavanji, dokler je repa, turšica, korenje i.t.d. majhna, da je ne zasujemo, zamorejo tako obrniti, da zemljo ne vun, ampak noter mečejo, tudi od zadaj se lahko plug sname. V težki zemlji nam prav dobro dela, ker nože kakor le hočemo postavimo. Kolesce od spredaj nam služi, da spuščamo okopavača po potrebi globokeje ali plitveje v zemljo. Pod. 2. današnje številke in podoba 1 štv. 9 „Kmetovalca“ kažeti za naše kraje naj boljša okopavača; ona sta le za eno vrsto. Večvrstne okopavače naj tukaj popolnoma preziramo; oni niso za našo rabo, ker ne sejemo takih rastlin, da bi jih mogli potrebovati; saj jih celo grajščaki zelo opuščajo. Kedor hoče ž njimi delati, mora preglboko v žep segati.

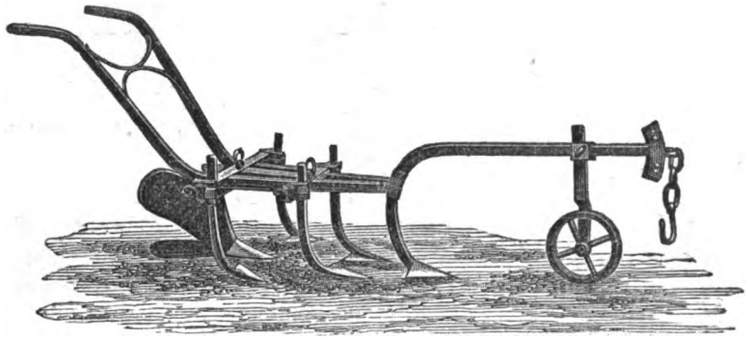

Pod. 3.

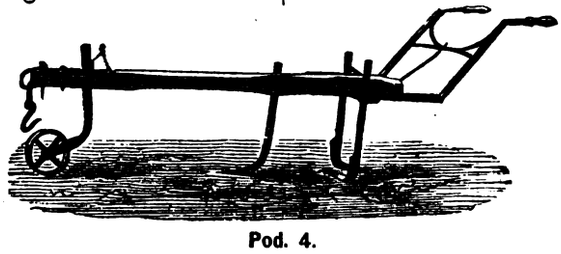

Pod. 4.

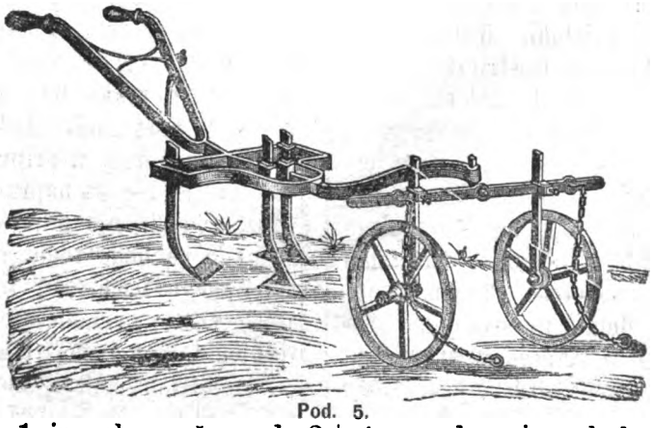

Pod. 5.

Cena plevača podoba 1 in okopavača pod. 2 je vsakemu 25 fl.; doma napravljen okopavač bi nas komaj polovico stal.

V novejšem času so si izmislili še več drugih sort okopavačev, tako nam kaže podoba 3, od spredaj pred plugom 5 lemežu podobnih čertalov, ki zemljo rahljajo in od zadaj vidimo pa mali plug, ki zemljo k rastlinam prisipa. Tudi ta okopavač (Pferdehacke mit Häufler) se da dobro rabiti, toda dela se pa ž njim nekoliko težo, on je iz močnega kovnega železa in velja 32 gold., tudi tega lahko sami ponarejamo, kar nas bo malo denarja stalo. Pri tem okopavaču bi se dalo veliko železa z lesom nadomestiti tako da bi samo črtali železni ostali. V podobi 4 vidimo vse drugačnega okopavača; sprednje črtalo je že znano, zadnja dva sta pri tleh zakrivljna; ona se lahko proti rastlinam ali od njih preč obračata. Tudi to orodje je svojemu delu kos in gre tudi precej globoko. Velja 20 fl.

Podoba 5 ima že od spredaj kolesca, ki so le zarad tega, da ta okopavač lahko vodimo, ker bi brez kolesc lahko veliko rastlin izkopali. Tudi to orodje ni za nas; navèli smo ga le zarad že povedanega uzroka, da posnamejo kovači, kako zamorejo okopavači ustvarjeni biti. Ko bi ne bila čas in prostor predraga hoteli bi nekoliko podob priobčiti, toda zadosti. Prihodnjič popišemo osipače. (Dalje prih.)

Rastlinogoja.

A. Žita.

1. Pšenica. (Dalje).

Dalje nam škodujejo na pšenici merčesi mehuričice (Thrips cerealium Getraideblasenfuss); one so rujave ali pa prav rudeče, jajčika zaležejo na klasje med osine; kadar se izvalijo, srkajo sok iz klasja in zadržujejo s tem njegov razvitek. Doraščeni se zapupajo med listno nožnico (kjer se perje stebla drži) in tam prezimijo.

Digitized by Google

Veliko drugih merčesov je še, ki nam ne samo pri pšenici ampak tudi pri druzih žitih in rastlinah škodujejo. Prilično bomo tudi o njih govorili.

S pšenično žetvijo ne smemo predolgo čakati, ker zrno prezrele pšenice ni lepo za oko in kupec tako pšenico nerad kupuje; on jo imenuje bledo. Nikoli ne smemo s žetvijo toliko časa čakati, da bi se pšenično zrenje v klasji posušilo, ampak ono mora v snopji dozoreti in se posušiti. Prava pšenična zrelost nastopi, kadar prvo in drugo stebelno kolence od zgoraj šteto rujavkasto in grbasto postane in spodnje steblo zeleno barvo izgubi; zerno se mora še vdati, če je s perstom pritisnemo pa ne sme soka v sebi imeti. Kdor je pšenico v tem stanji požel, bode zadobil prav rumeno zernje, kojo daje lepšo moko in vsak kupec rumeno pšenico rajše kupi, ko bledo.

Prav važna je žetev; ker so ravno v tem času delavci (kosci in ženjice) naj dražji, se nam potrebno zdi naše kmetovalce opozoriti, kako bi žetev z naj manjšimi troški opravili. Na Slovenskem so v navadi le serpi, ž njimi se gotovo naj čistejše dela, a ta prednost je malo pomenljiva, ker na drugi strani serp v primeri s koso pri tem delu zelo zaostaja. Na oral se potrebuje 7—10 ženjic in računimo vsako le 50 kr. nas stane 1 oral s serpom požeti 3 f. 50 kr. do 5 f. S. koso pa zamoreta en mož in ena ženska ravno toliko narediti in računimo moža 1 f., ženo 50 kr., nas tedaj 1 oral stane samo 1 f. 50 kr., mi smo si prihranili na enem samem oralu 2 f. do 3 f. 50 kr. Ako ima tedaj en sam kmetovalec 20 oralov žita posejanega, si lehko samo pri žetvi 40 do 70 f. prihrani. Kako se s serpom žanje, nam ni treba tukaj omenjati, ker to delo naše ženjice izvrstno razumejo in nikjer se tako ročnih ženjic ne najde, kakor na Slovenskem. Serp in ženjice so pa drage za kmetovalca. Sedajne razmere tirjajo, da se on vsega drazega kolikor mogoče ogiba, da mu bode kmetija kaj nesla. Serp naj se samo pri poleženi pšenici rabi, in sploh tam kjer se ne more s koso nadomestiti. Žito se kosi lahko z vsako dolgo koso, ki jo tudi pri košnji detelje in sena rabimo. Na roč se ji priveže šibica, da odkošeno žito ne pade nazaj čez koso, ampak da ga na drugo še ne odkošeno prisloni. Kako so take kose narejene, bodemo kasneje ilustrirali in kdor ima knjigo „Umno kmetovanje od J. Zalokarja“ si tudi tako žitno koso zamore ogledati, dasiravno ni praktično narejena, o čemur bodemo tudi o svojem času govorili. Preden gremo kositi, moramo že vsa poresla pripravljena imeti, a to ni na Slovenskem v navadi, ampak narejajo jih k vsakemu nažetemu snopu sproti, kar dosti časa pobere. Po zimi imamo naj več časa za poresla delati in svetujemo tudi vsem kmetovalcem, ki so za napredek vneti, naj nas tudi v tem ubogajo, ker ravno ob času žetve nam časa in delavcev premanjkuje. Saj nam po zimi preostaja čas, da si lahko za vse žetve pšenično reženo, ječmenovo in ovseno potrebna poresla napravimo. Pri takem ravnanji si bodemo precej denarja ohranili, kar tukaj lahko izračunimo. Mislimo si katerokoli žito, ki nam od nasada 1 mernik plača in od orala se pa 17 nasadov in ravno toliko mernikov pšenice ali reži po Slovenskem pridela; v enem nasadu je po Gorenjskem 64 snopov, v 17 nasadih toraj 1088 snopov in ravno toliko poresel, ako bi kdo tedaj 20 oralov vsega žita skupaj imel, potrebuje 1088 ⋈ 20 = 21.760 poresel. Prav pridna ženjica pa naredi na dan 1000 poresel, porabi se za vsa poresla skupaj 22 dni; nam pa ni in ne more biti vse eno, ali smo po zimi, ko imamo čas, se svojo družino poresla za žetev naredili, ali pa če smo ob času žetve za napravo poresel 22 dni porabili, ker poletni čas je veliko dražji in mi zamoremo računiti, da bi zraven časa še tudi pri tej napravi poresel 10—15 gld. vrednosti prihranili. Kmetija je kapital, ki nam ne daje naenkrat velikega dobička, ampak se mora vse s krajcerjem pridobiti in kdor nas bode v vsem posnemal, si bode pri vsakem del en par goldinarjev prihranil, nazadnje vse skupej sošteto bode pa že veliko goldinarjev dobička znašalo. Proč tedaj s serpom in napravljajmo si poresla za žetev v zimskem času! Iz česa bi pa naj bolje bilo poresla delati, bi nas marsikdo vprašal, kar mu bodemo tudi odgovorili. Tudi pri poreslih moramo na to gledati, da jih iz naj ceneje rastline naredimo. Dasiravno je na Slovenskem navada poresla iz ravno tistega žita delati, kojega žanjemo, se bode ta reč nekoliko spreobernila, kakor hitro si bodemo namesto cepca mlatilnico napravili, ker se morajo pri mlatilnici snopi razvezavati, in ako poresla se snopjem vred v mlatilnico spuščamo, zamudimo pri tem nekoliko časa, namesto da bi snop razvezali in poreslo na stran vergli; tako zamoremo poresla 2 ali pa še celo 3 leta rabiti, to nam daja zopet dobiček in kdor ima pamet, naj uboga. Naj boljša poresla so iz bednarskega ločja, potem tudi iz vsakega druzega ločja, ki po močvirjih raste. Poznamo posestvo, ki je od 1 orala za 300 gld. tacega ločja samo za poresla prodalo brez vsega dela, bilo je tedaj 300 gld. čistega dohodka od orala. Bednarsko ločje se, kadar je do prave visokosti doraslo, meseca avgusta požanje, do zime spravi in po zimi narejamo za prihodno žetev poresla; ta poresla trpijo, če je varujemo, 3 do 4 leta. Potem so za poresla dobre tudi beke, koje si v veliki množini na mokrih krajih nasadimo in vsako leto meseca februarija porežemo in v klet spravimo. Beke so za povezavanje snopov že malo bolj nepripravne.

Tretja reč za napravo poresel je režena slama, škupa; tudi iz nje narejena poresla trpijo dve leti. Marsikdo se bode temu našemu nasvetu, poresla iz bednarskega ločja, bek in škupe delati, posmehoval; zato hočemo posmehovalcu razjasniti, zakaj to nasvetujemo. Prvič smo rekli, da snopje, žito, katero se v mlatilnici mlati, mora brez poresel v mašino priti, ker poreslo je več ali manje zamotano in bi nam lahko mašino v svojem delu ustavilo; če pa poresla razvezujemo in jih v mašino sé snopjem vred stavimo, zamujamo veliko časa. Drugič je tako majhno snopje, kakoršno na Slovenskem delajo,

Digitized by Google

zelo nepraktično; naprava njegova zelo zamudljiva in draga; mi moramo pa le na kolikor mogoče nizko ceno gledati, da nam več čistega dobička ostane. Ker moramo, velike snope delati, in treba iz ravno téh uzrokov pri žetvi poresla že napravljena imeti, je vsakakor tako ravnanje naj uspešnejše. Snopov bi se na enem oralu ne smelo več narediti kakor: pšeničnih okoli 400, ravno toliko rženih; ječmenovih in ovsenih pa blizo 500. Potrebovali bi tedaj za 20 oralov vsakega žita četrti del sejanega samo 9000 poresel, kolikor jih po zimi ena ženska ali moški v 9 dneh naredi. Marsikomu se ne bode prav zdelo, da velike snope priporočamo, ker navadno vsi slovenski gospodarji le majhne priporočajo zarad edinega uzroka, da se lahko sušijo. Mi tudi tega ne preziramo, kar se sušenja tiče in bodemo pri vsaki rastlini povedali, kako se naj hitreje in naj ceneje posuši.

(Dalje prih.)

Postava o varstvu poljskega blaga.

(Konec.)

§. 36. Iz poljskega pregreška izvirajočo škodo ceniti so pooblaščeni najprej zapriseženi poljski čuvaji.

Ako meni poljski čuvaj, da znaša škoda več ko 5 goldinarjev, dà jo župan brez odloga ceniti po zapriseženem cenivcu.

Razun tega sme tudi pri vsakem poljskem pregrešku kolikor poškodovanec, toliko kedor je dolžen škodo povrniti, zahtevati pri županu cenitev po zapriseženem cenivcu.

§. 37. Kedar se škoda ne ceni v zmislu §. 36 po zapriseženem poljskem čuvaji, ima župan to opravilo izročiti zapriseženim sodnjiskim cenivcem; če pa takih cenivcev ni, ima politična okrajna krajna oblastnija na prošnjo občine za taka opravila postavili posebne cenivce, katere ali sama ali po svojem namestniku vzame v prisego.

§. 38. V kazenski razsodbi se ima tudi izreči, koliko znaša odškodba, katera gre poškodovancu,

Če se pa cenitev, ki presega znesek 15 goldinarjev, izpodbija, mora se v kazenski razsodbi odškodba prisoditi le do zneska 15 goldinarjev ter izreči, naj toži poškodovanec pri civilni sodniji, če hoče kaj več imeti.

Ob enem se ima razsoditi, katera oseba je po besedah §§. 15 in 16 dolžna škodo povrniti; če so pa druge osebe, ki niso poljskega pregreška sokrive, vendar iz njega imele kak dobiček, kakor n. pr. pri poškodbah po pašnji i.t.d., ima se tudi izreči, v kateri meri so te osebe, in sicer le do zneska določenega v prvem odstavku, dolžne, poškodovancu škodo povrniti.

§. 39. V kazenski razsodbi se ima krivcu naložiti tudi povračilo stroškov, kar se jih je nabralo za rubež, za rejo zarubljene živine in za cenitev škode po zapriseženih cenivcih.

§. 40. Tisto obsojenčevo orodje, katero je pri kaznjivem dejanji rabil, in ki se mu je zastran poljskega pregreška odvzelo, ima se, potem ko je razsodba zadobila pravno moč, gospodarju nazaj dati, če je poškodovanec dobil povračilo storjene mu škode in so tudi stroški kazenske obravnave založeni.

V nasprotnem slučaji pa ima župan orodje po javni dražbi prodati in pridobljeni znesek po odbitku stroškov in povračilu škode izročiti lastniku poškodovanega poljskega blaga, ali pa, če ta ni znan in se ne oglasi v treh mesecih, zalogu za uboge dotičnega kraja.

§. 41. Pritožba zoper županovo kazensko razsodbo gre pred tisto politično oblastnijo, pod katero je neposrednje dotična občina gledé izročenega področja (pred okrajno, oziroma deželno oblastnijo).

Pritožba se županu ali ustno naznani, ali pismeno podà v 8 dneh od dneva, kateroga se je izpodbijana razsodba proglasila, ali pa od dneva, katerega se je vročila, če se je namreč vročba pri proglašenji razsodbe zahtevala, ali vsled kontumacije uradno naročila.

Zoper dve soglasni razsodbi ni dopuščeno dalje pritoževati se.

Ako gre kazenska obravnava v prvi stopinji politični okrajni oblastniji, veljajo gledé pritožeb pred višo oblastnijo dotična splošna določila.

§. 42. Globe gredò v zaklad za uboge tiste občine, v okolici katere se je storil poljski pregrešek.

Globa, ki se ne dà iztèrjati, spremeni se v zapor ali v delo tolikih dni za občekoristne namene.

Sme se namreč namesto globe do petih goldinarjev odmeriti do 24 ur, nikdar pa manj od 6 ur zapora.

Dnina, kakoršna je v dotičnem kraji navadna, šteje se za en dan dela.

§. 43. Ne smejo se poljski pregreški več preiskovati, ne kaznovati zarad zastare, če ni bil obdolženec v treh mesecih od dneva storjenega pregreška podvržen preiskavi.

Vendar pa se zamore odškodba zarad poljskega pregreška, ki ni bil preiskovan vsled zastare, terjati s tožbo na civilni pravdni poti.

V. Kedaj nehajo veljati poprejšnji ukazi in kedo ima izvršiti to postavo.

§. 44. Tisti dan, katerega zadobi ta postava moč, nehajo veljati vsi dozdanji ukazi zadevajoči poljsko brambo, kolikor so ti ukazi uravnani po tej postavi, in posebno ukaz ministerstev notranjih opravil in pravosodja od 30 januarija 1860 (drž. zak. štev. 28).

§. 45. Izvršiti to postavo je naročeno ministroma kmetijstva in notranjih opravil.

Besede prisege za poljske čuvaje

Prisegam, da hočem poljsko blago moji paznji zaupano, karkoli bom mogel, skrbno in zvesto nadgledovati in varovati, da hočem vse tiste, kateri bi to poljsko blago kakorkoli poškodovati hoteli ali ga zares poškodoli, ali sploh doprinesli kak poljski pregrešek, ne glede na to, kedò so, vestno naznanjati, in ako bi bilo treba, po postavi jih rubati ali prijemati, da ne bom nikoli nedolžnega po krivem tožil ali v sumnjo pripravljal, da hočem vsako ško-

Digitized by Google

do, karkoli mi bo mogoče, odvračati in storjene poškodbe po svoji najboljši vednosti in vesti na znanje dajati in ceniti, tudi siliti na to, da se po postavi odpravijo, da se svojim službnim dolžnostim brez vedi in dovolitve svojih vikših ali brez neogibnega zadržka nikoli ne odtegnem, in da hočem za blago, katero mi bo izročeno, vselej, kakor gre, odgovor dajati. — Tako mi Bog pomagaj!

Vinorejcem, gostilničarjem in trgovcem z vinom.

(Konec).

Kot vinoreji posebno škodljivo se zaznamuje zboljšanje nizkih vin po sladkorju, cvebah in alkoholu, kar je pa le potem resnično škodljivo, če se to zboljševanje vrši na napačni način, ker vsled tega zgubijo celi vinski okraji kredit in dobro ime. Ker pa po takem zboljševanji vin ne nastane čezpotrebna produkcija, je odbor spoznal, da ta način ponarejenja ne upliva škodljivo na vinorejo. Razun naštetih je še mnogo drugih načinov ponarejanja vin, ki imajo namen pomnožiti grozdni sok, v tem slučaju je voda glavni prideveke. Te baže ponarejanje vin je najbolj znano pod imenoma: petijotiziranje in galiziranje.

Po petijotiziranji pomnoži se grozdni sok z dodatkom sladkorja in vode dvakrat in trikrat; po galiziranji pa se prekislo vino tudi z vodo in cukrom spremeni v manj kislo in se tako tudi močno pomnoži. Ta dva načina ponarejanja vin sta vinoreji škodljiva in nevarna, ker na vso moč pospešujeta pomnoženje pridelka in torej čezpotrebno produkcijo (Ueberproduction.)

Tudi one pijače, ki se narejajo po čisto kemičnem potu, so vinoreji nevarne in temu nasproti je naravni pridelek v resnici potreben postavnega varstva. V tem obziru je odbor torej za jako potrebno spoznal, da se napravi postava, ki je obrnena proti pomnoženji vina z vodo in drugimi dodatki ali proti čezmerni produkciji in gledé na to sklenil je odbor §. 1. tukaj pridjanega načrta postave. Naredba, da se morajo tako ponarejena vina, kadar pridejo v kupčijo, imenovati po pravem imenu, se je zdela odboru zadostna in varstvu naravnega pridelka popolnoma primerna; ta naredba je izražena v § 1. pridjanega načrta postave. To je po odborovem mnenji najboljše sredstvo, ker dozdaj so se ponarejevalci in gostilničarji bali, take pijače točiti pod pravim imenom, ker so bili gotovi, da jih ne spečajo. Če so pa imenovane pijače prav tako dobre in še boljše, kakor naravno vino, po tem je nenagnjenost ljudstva takim pijačam predsodek, kateri bo padel sam po sebi. Nij torej potreba v tem obziru nobene prevare; reč naj bode jasna in čista in pošteno je, da se vsaka roba prodaja pod pravim imenom.

V mnogih brošurah in sestavkih se čitajo pritožbe, da je le predsodek kriv, če ponarejena vina nijso še prišla v pravo veljavo; deklaracija pa ne bo podpirala predsodkov temveč dala bo ponarejevalcem sredstva v dosego njihovega namena. Opazka strokovnjakov, da bo po deklaraciji trpela kupčija z vinom, nijma nobene vrednosti, kajti žalostna je taka kupčija, ki se naslanja na prevaranje. Cvetoča kupčija z vinom je samo tam mogoča, kder cvete vinoreja in če je ta potrta, mora hirati tudi kupčija.

Tudi iz znanstvenega stališča se ne more ugovarjati § 1. načrta postave, ker se ne spušča v nobeno učeno razločevanje glede pravega in ponarejenega vina in ker tirja nekaj, kar vsakemu pravemu trgovcu zapovedujeti čast in pravičnost. Tisti pa, ki bi radi pod ščitom znanstva nevedno ljudstvo varili, naj premislijo, da rezultati učenih preiskav se ne smejo nikoli zlorabiti. Nadalje je spoznal odbor, da je obdačenje v § 1. omenjenih pijač tudi dobro sredstvo za varstvo naravnega pridelka in sicer naj bi dotičniki plačevali, kolikor to postava zahteva, pridobninski in tudi užitninski davek.

§§. 2 in 3 omenjenega načrta določujeta v tem obziru potrebno.

§. 4 določuje kazen proti prestopkom postave, katere določbe se naslanjajo na §§. 132 in 136 obrtnijske postave od leta 1859.

§. 5 ne obsega druzega, nego pri postavah navadni ukaz izvršbe.

Odboru je čast priporočati pridjani načrt postave visokemu drž. zboru, nadjaje se, da ga gotovo sprejme ter tako ugodno reši v začetku tega poročila omenjene prošnje. Načrt postave gledé prodaje vinu enakih pijač ali po dodatkih pomnoženega vina se glasi tako-le:

§. 1. Vinu podobne pijače, ki se napravljajo samo iz vode ali sadnega mošta s tem, da se primešavajo snovi (sladkor, špirit, glicerin itd.) ki služijo v namen, če se pri tem rabijo ali ne tudi ostanki grozdja; kakor tudi vina, ki se napravljajo po raznih načinih, da se zdatno pomnožuje naravni grozdni sok s tem, da se pridevajo voda, ali druge snovi, ki služijo v namen, naj se pri tem rabijo tudi ostanki grozdja ali ne; se smejo prodajati le pod imenom, ki nedvoumno kaže način, po katerem se je napravila pijača in se imajo zaznamljati kot taka v cenikih, naznanilih in drugih ponudbah za prodajo.

§. 2. Fabrikacija in prodaja podveržena je občnim sanitarno-policijskim naredbam in se mora naznaniti, če se izvešuje kot obrt, dotičnemu obrtnijškemu uradu, da jo obdači s pridobnino.

§. 3. Gledé užitninskega davka se mora ravnati s takimi izdelki, (§ 1.) kakor z naravnim vinom.

§. 4. Prestopek v §. 1 in 2 postavljenih naredeb se bode, če se nijma zarad njega postopati po občni kazenski postavi, kaznoval po obrtnijskih uradih z globo do 200 gold.

§. 5. Ministrom notranjih zadev, trgovstva, financ in poljedelstva se nalaga izvršitev te postave.

Trtna bolezen (Oidium tucheri.)

Našim deželanom dobro znano trtno bolezen, ktera nam in vsem južnim vinskim deželam uže veliko let mnogo škode dela, strokovnjaki v tem takò imenujejo. Oidium tucheri je mala zajedalka (Schmarotzerpflanze), ktera kakor vse druge njene vrste ne more sama ob sebi za se živeža iz zemlje dobivati, ampak ga išče na drugih rastlinah, kojim sok pije in tako veliko škodi.

Kakor je vsaki rastlini v poglavitni živež ena ali druga tvarina posebno ugodna, in se za to le te naj raje polastuje in v pomanjkanji take tudi popolnoma ne razvije, tako tudi zajedalke si rastline zbirajo, kojih sok jim naj bolje pridi. Vsem vinorejcem v veliko nesrečo si je ta Oidium vinsko trto zbral, ktero v mnogih letih, ako mu letna vremena hasnijo, popolnoma zadaviti žuga.

Vse zajedalke se splošno gobe imenujejo, ktere se v dve vrsti dele: Parasite, ktere zdrave rastline napadajo in jim bolezni uzročujejo; druge Saprophite, ktere se le na bolnih, gnjilih delih rastlinskih nahajajo, iz kojih so se izgojile. Oidium spada k prvi vrsti in kaže se v finih, sivkastih ni-

Digitized by Google

tih, ktere se polagoma na vse kraje obsedenih delov rastline razširjajo in celo mrežo naredé, koja se znanstveno Micelium imenuje. Spervič ko še le ena nit takega micelja na trto ali jagodo pride je prostemu očesu nevidna, še le kedar cevkasto koreničico „Haustorio“ imenovano v rastlino ali sad požene, po kteri ona sok obsedene rastline za svoj živež dobiva, se taka nit na vse kraje razide in mrežo naredi, koja se že od daleč lehko zapazi.

Trtna gobica pa, tako hočemo oidium zdaj imenovati, ne odebeli le na enem mestu, kakor druge, ampak tukaj se micelijna nit na večih mestih ne enakomerno naraste. Na koncih, različno razprostirjenih micelijnih niti se male celice „Conidie“ imenovane, narede, ktere v zrelosti odpadajo in, po vetrovih na druge kraje prenešene, nove gobice in nove bolezni uzročujejo. Ena micelijna nit naredi eno pa tudi več takih celic (Conidij), zadnje se posebno pri trtni gobici redno kaže.

Profesor Moll, kteri je več let na Laškem in v južnem Tirolu trtno bolezen opazoval, pravi, da trtna gobica ima še svoj poseben razvoj. Kjer se namreč dve micelijni niti križati, se ovalna oteklina (Ascogonium) naredi okoli, ktere ona cevnata nit (Pollinodium) naraste. Podolgasta oteklina (Ascogonium) se polagoma bolj razširi in v sredini predalčaste cevi (fächerartige Schläuche) naredi, med kterimi mnogo večih i manjših celic „Peritecie“ imenovane, naraste, ktere našej trtnij gobici pomagajo, da se razplodi.

Oidium tucheri ima pa tudi svojega sovražnika, in ta je druga zajedalka, mala gobica, skoro enakega značaja, ktera sé sokom naše trtne gobice živi. To gobico je prof. Moll „Cincinobulus“ imenoval. Posamezne niti te druge zajedalke rastejo skoz micelijne niti trtne gobice do prve i tudi druge razplodne celice (Conidie), kjer se zopet vrnejo in navzdol rastejo, v tem pa tudi micelijno nit mnogo razširijo, da zamorejo v sredini nove celice nastati, koje za razvoj ali pomnožitev Cincinobulu služijo. Škoda, da se zadnja gobica v taki meri ne množi, kakor Oidium, ker, ako bi se to zgodilo, bi tudi trtna bolezen popolnoma zginiti morala.

Trtna bolezen, Oidium tucheri, ktera se je narpoprej na Britanskem pokazala in od tod po kontinenti Francoskega primorja razširila, se tudi pri nas nar bolj primorskih krajev drži. V teku časa, od kar je vinorejcem ta bolezen znana, se je že mnogo sredstev proti njej vporabilo, da bi se pregnala, ali brezuspešno, dokler se ni zadnjič s žveplom lotilo, koje, prav in ob svojem času rabljeno, trtno bolezen prežene.

Učinek žvepla proti bolezni je, vsaj kakor mnogo učenjakov trdi, dvojen: nekateri pravijo, da žveplo samo mehanično bolezen trti odstrani, drugi zopet, da ono po kemični poti gobice zaduši.

Mehanični zabranek gobičnih rasti bil bi ta: Žvepleni cvet (Schwefelblume), kterega se v tovarnicah s sublimiranjem zadobi, se zato napravljenimi mehi tako fino potrosi, da mikroskopični mali deli žvepla jagode i les tako obdajo, da cevnate koreničice (haustorie) od nobenega kraja v sredino ne morejo i tako brez živeža poginejo. Ako bi ta mehanična zabranitev resnična bila, bi se lehko tudi z drugimi cenejimi pripomočki bolezen zabranila in sicer bi bila vsaka drobno semleta moka, cestni prah, suho blato za to sposobno. Poskušnje, ktere so se že s temi sredstvi napravljale, niso zodostno ugodnih resultatov pokazale, da bi se zamogla odbranitev bolezni samo mehanični lastnosti priznati. Oni gospodje pa, koji vendar to priznavati hočejo, si razlagajo, da fini, ostri kristalni robovi malih mikroskopičnih delov žvepla se v jagode i les zapičijo in tako dolgo časa bolezni podveržene dele rastlinske odbraniti zamorejo, ker druge tvarine, kakor cestni prah, le malo časa na potrošenem mestu ostanejo.

Drugi oddelek učenjakov zopet terdi, da le po kemični poti žveplo trtno bolezen odbrani in sicer takó, da mali deli žveplene moke se prav lahkò s kislogazom zraka zedinijo, žveplenikasto kislino SO_2 vstvorijo, v kteri, kakor znano, ne more nobena rastlina rasti, in akoravno se tukaj celò premalo žveplenikaste kisline naredi, da bi rastlinam škoditi zamogla, se vendar v zadostni meri nahaja, da malo mikroskopično gobico pokonča. Okolica večih tovarnic žvepla na Saksonskem zadnjo teorijo ne odobruje, ker če tudi je zrak vse bližnje okolice omenjenih tovarnic žveplenikaste kisline *prepolen*, se vendar Oidiuma dosta nahaja. Naj bo kakor hoče, nam praktičnim vinorejcem je zadosta, da imamo v žveplu gotovo tvarino, koja nam bolezen od trte zabrani, več nam nij treba vedeti in gospodje, kteri se posebno s tem pečajo, lehko brezskerbno čakajo, dokler se jim posreči zvedeti natanjčen način, kako nam žveplo bolezen zabrani.

Vsak umneiši vinorejec je korist žvepla spoznal in s večletnimi poskušnjami se prepričal, da ono zamore, ako ob pravem času rabljeno, trte od bolezni obvarovati. Ta opominek naj velja tedaj posebno tistim trdovratnikom, koji nočejo tega v svojo veliko škodo priznavati, kteri so morebiti tudi enkrat to delo v neugodnem času poskusili, kesneje pa v nemar pustili, da jim torej to ni nič koristilo.

Več ali manj smemo vsako leto gotovo pričakovati, da nas bolezen obišče, ni nam treba tedaj čakati, da bolezen že zapazimo, ampak v lepem, solčnem tihem dnevu žveplajmo svoje vinograde pred cvetjem, pred kakor že sled bolezni zapazimo.

Nar veljavnéjših mož misel je, da nam žveplo le mehanično bolezen odvrača, kar je tudi gotovo naj bolj verjetno, tedaj le pred ko nam vetrovi seme na naše trte prineso, moramo žveplati, da bomo dobrega uspeha gotovi in da bolezni še roditi se ne pustimo.

Se ve da, enkratno delo nič ne velja, ako je tudi ob nar ugodnejšem času storjeno bilo, vzlasti pa, ako je kak vihar ali močan dež hitro po žvepljanji prišel, moramo to delo v prvem zopet ugodnem času ponoviti.

Med cvetjem ne smemo žveplati. V tem času

Digitized by Google

je treba, kolikor mogoče, vinograd v miru pustiti, ker še druga vinogradska dela ta čas opravljena zaroditvi grozdja škodujejo. Tudi žveplo v tem času potrošeno ali pokajeno mehanično zaroditvi škoduje in sicer tako, da se mala žveplena zernica po ženskem cvetji tako raztegnejo, da moško seme, kadar zrelo odpade, na njem obstati ne more, ampak se po vsakem, še tako majhnem vetru otrese in odpade, vsled česar se zaroditva pokazi in grozdje se nam, kakor pravimo, „osuje.“ Kmalo po cvetji je pa treba zopet žveplati, vzlasti, ako smo kje sled bolezni zapazili, sicer ni nam pa treba žvepla v veliki meri po trtah posipati, ampak le na rahloma z mehom, ali pa z drugim, zato pripravnim orodjem pokaditi, ker vsaka prevelika mera bi bila potrata.

Ako se hoče zaželjen uspeh zadobiti, mora se žveplanje 5 ali 6 krat ponoviti prej ko se grozdje mehnja. Le tako smo torej pred boleznijo obvarovani. Naj se nam ne usmili zdaj potrositi nekoliko krajcarjev za žveplo, saj nam bodo v jeseni več kot več povernjeni.

V Monasteru 10. junija 1875. Bratuš.

DOPISI.

Iz GORICE 12. maja. (Izv. dop.) (Nadaljevanje o konferenciji zastran preuravnave kmetijske šole.)

Predsednik grof Coronini meni, da gospod pl. Ritter gotovo nij nameraval deželnemu odboru očitati, da je denar pri nakupovanji posestva zametal.

Pl. Ritter: To uže ne, a to sem terdil in pri tem ostanem, da je odbor hudo grešil v tem, da je ves denar za nakup posestva potrosil; boljše bi bil storil, ako bi bil manjšo kmetijo omislil, ostali denar pa za potrebna gospodarska poslopja in kmetijsko orodje porabil; po tem bi bila kmetija lahko v kratkem izgledna kmetija postala.

Dr. Pajer ugovarja, da je bilo malo posestev na ponudbo in iz njih se nij moglo posameznih zemljišč izbrati in jih v primerno kmetijo združiti, kakoršna bi bila za šolo najsposobnejša.

D. Levi pritrjuje predgovorniku in dostavlja, da ima šola zadosten zemljiščni obsežek, zdaj potrebuje še gospodarskih poslopij in obrtnijskega kapitala in resno je na to misliti, da se ji to kmalo preskrbi.

Gosp. Povše pravi, da je on nakup Fumis ovega posestva v Ajševici samo v tem zmislu odobraval, da se vporabi primeren obrtovanjski kapital za njegovo obdelovanje in zboljšanje.

Tak kapital je sploh za celo kmetijo naše šole neobhodno potreben. Senožeta na Bjanki in v Peči bi zdatno ne koristile šoli, ako bi je imeli samo za pridelovanje sena. Treba na njih drenažo vvesti in jih sploh pravilno obdelovati, da se bodo pri tem dijaki kaj naučili. Celo zelenjadoreja potrebuje kapitala. Do zdaj se je moglo zares malo storiti, ker nij bilo denara; kolikorkrat, pravi govornik, sem se obrnil do ravnateljstva da bi se to ali ono delo započelo, vsakrat sem moral slišati, da nij slav. deželni odbor denara nakazal.

Gospodarskih poslopij tudi nij in živina je prav revno prihranjena. Govornik sklene, da bi zadostovalo 10.000 gld. obrtovanjskega kapitala.

Dr. Deperis meni, da nij bil deželni odbor skop v svojih nakazih za kmetijsko šolo. Ravnateljstvo je bilo vsako leto prašano, naj naznani svoje potrebščine, kar je tudi storilo. Na tej podlagi se je po tem denar nakazoval. Se ve, da se je moral odbor ravnati po proračunu, katerega je deželni zbor potrdil.

Dr. Monà omenja, da je vselej potrebščine kmetijske šole naznanjal z ozirom na obrtovanjski kapital 10.000 gld., katerega je vis. ministerstvo o svojem času obetalo. Ker pa tega denara do zdaj še nij, in ker se je posestvo kmetijske šole jako pomnožilo, je očividno, da nijso od deželnega oddora dovoljeni zneski niti za najnujnejša dela zadostovali.

Dr. Maurovich: Kmetijska šola ne potrebuje tako obširnega posestva, kakoršno se je ukpilo. Manjši kompleks, v katerem so združena zemljišča razne pri nas navadne kulture, bi bil gotovo primernejši, nego obširna, zelo raztrešena in drugo od druzega oddaljena zemljišča. Fumisovo posestvo v Ajševici je presneto slaba pridobitev za šolo; ono nij nikoli nič neslo, ne nese nič in ne bo nič neslo.

Dottori se čudi, kako more dr. Maurovich tako ostro soditi, saj mu morajo kot Goričanu vendar dobro biti znane tukajšnje razmere. Naj naznani en sam tak manjši kompleks, kateri bi obsegal zemljišča različne kulture in katerega bi se lakko po kolikaj spodobnih pogojih dobilo. Vse se je preiskalo v Goriški okolici in na zadnje se je moralo vzeti, kar je bilo najprimernejšega z ozirom tudi na kupno ceno. Deželni odbor je bil zares v zelo sitnem položaji, ker so bile vse ponube strašno prenapete.

Dr. Monà opazuje, da se bode kupljeno posestvo vsak čas lahko tudi z nekolikim dobičkom prodalo, kedar se kaj boljšega ponudi. Deželni interessi so po tem takem zadostno zavarovani. Zemljišča v Ajševici res nijso najboljša, pa nikakor ne tako slaba, kakor trdi dr. Maurovich. Tla so dolgo zanemarjena. pa imajo dobre lastnosti in se bodo v malih letih zboljšala, ako bodo s pomočjo primernega kapitala pravilno obdelovana, in to bode ravno deželi najsijajnejši dokaz, koliko premore pravilno kmetovanje.

Ker ste se prvi točki zadosta razpravljali, prestopi se k tretji: pritožbe in želje glede kmetijske šole.

Dr. Levi opazuje, da se pritožbe in želje uže iz dosedajne razprave posnemajo. Šola je premalo praktična in za to naj se na praktični podlagi preuravna.

W. pl. Ritter: V ta namen potrebujemo denarja. Brez sposobnih gospodarskih poslopij in pripravnega orodja si ne moremo misliti izgledne kmetije, kakoršno mora imeti praktična kmet. šola. Obrtovanjski kapital je enako potreben in za to treba preskrbeti primerni zalog za šolo.

Ker ne želi o tej točki nihče več govoriti, jame se razpravljati načrt preuravnave kmet. šole, katerega je predložil dr. Monà.

Dr. Lorenz izrazuje misel naj bi se danes samo prvi predlog, ki govori o kmetijski šoli, kot taki, razpravljal. Drugi predlog, da bi se osnoval poseben tečaj za podučevanje v kmetijskih obrtnijah, knjigovodstvu i.t.d. se mu zdi nepotreben, ker se morajo ti predmeti itak po potrebi v vsaki kmetijski šoli predavati. Glede tretjega predloga, da se razširijo enologične študije, opazuje, da namerava vlada napraviti v Gorici posebno enologično poskuševališče in to uže v kratkem; s tem poskuševališčem bo združen se ve, da tudi obširnejši znanstveni poduk v vinoreji. Za to odpade lahko tudi ta predlog. Zadnji četrti predlog zadeva kmetijski poduk za odraščene, za kojega ministerstvo uže iz posebnih fondov skrbi. To tedaj tudi ne spada v današnjo razpravo.

Zapisnikar bere dr. Mona-cvo poročilo.

Pagliaruzzi praša, kake predstudije meni g. Mona, naj bi imeli dijaki kmetijske šole.

Dr. Monà odvrača, naj bi se kolikor mogoče malo zahtevalo. Dognana ljudska šola bi popolnem zadostovala. Kot vodja in tako rekoč ustanovitelj kmet. šole v Macerati na Italjanskem je celo take dijake sprejemal,

Digitized by Google

ki nijso znali brati in vendar je šola vrlo napredovala.

Povše želi, da se mora vsakakor dognana ljudska šola za pogoj staviti, ker treba vendar s praktičnim razkazovanjem in z vajemi tudi najpotrebnejši teoretični poduk združiti. Dijaki naj znajo ročno brati in pisati pa zadostno računiti.

Pagliaruzzi meni, da je ta pogoj odveč, ker bo moral po novih šolskih postavah itak vsakdò ljudsko šolo dognati. (Konec prihod.)

Razne kmetijske vesti.

Premije za pravilna gnojišča je pripoznal glavni odbor kmetijskega društva Goriškega sledečim gospodarjem: J. Pahor-ju v Renčah; Iv. Culot-u v Goriškem predmestji Sv. Roka; Andr. Kocjan-u v Žerjah (Sežanski okraj); Ivanu Golja v Tolminu; Ant. Čujc-u v Dolji (Tolmin); Iv. Kenda v Polubinji (Tolminu) in Blažu Božič-u v Reki-Ravni (Cerkno). Dotični predlog je poslalo c. k. kmetijsko društvo ministerstvu, da dovoli obljubljeno podporo in mi menimo, da bo to radovoljno storilo, ker bode to izvrstna izpodbuja našim poljedelcem.

Javni kmetijski poduk. Gospod učitelj Kuralt bo predaval prihodnjo nedeljo 13. t. m. od 7. do 10. ure predpoludne v Sežani o žveplanji trt in o vinskih boleznih. isti dan od 3 do 6 ure popoludne pa v Komnu o trtni bolezni in o vinskih boleznih. Prav gorko priporočamo vrlim Kraševcem, naj se v obilnem številu deležé teh govorov in naj pazljivo poslušajo in si zapomnijo dobre poduke, po katerih naj se po tem tudi ravnajo, da ne bode hvalevreden trud gospoda učitelja in dotična državna podpora—zgubljen čas in zavržen denar.

Predsedništvo c. k. kmet. društva. Glavni odbor c. k. kmet. društva v Gorici je v zadnji seji sklenil odposlati gosp. grofu Coronini-ju deputacijo, katera naj bi ga spregovorila, da še dalje ostane predsednik društvu. Kakor smo z veseljem pozvedeli, je gosp. grof obljubil ostati in prav je tako, ker enako marljivega in uplivnega moža bi na čelu društva prav hudo pogrešali.

Zmerznen krompir, repa korenje pesa itd. napravimo zopet okusne, ne samo za živalsko ampak tudi za človeško hrano, ako te zmerznene, stvari preden južno vreme nastopi, v zemljo tako globoko zakopljemo, da ne pride druga nova zmerzal do njih; spomladi, kadar se zemlja otaja, jih še le izkopljemo in sami povžijemo ali živini položimo.

Hudega bika vkrotimo najlaže, če mu rep vzdignemo in ga trdo na rogova z vrco privežemo. Na rogove privezan rep ga zavira, da se ne more kam zaleteti, ali suniti; tako privezanega bika lahko z majhno šibico vodimo. To gospodarjem v poskušnjo, kar je že več ko poskušeno.

Rilčkar po smrekovih in borovih gozdih se množi silno hudo, ker mu dajamo priložnost s tem, da puščamo star les po gozdih ležati, ali pa nismo dobro do tal iztrebljeni les odsekali. V vsakem takem ostanku zapazimo precej prvo leto že črviče; dobro je da pustimo revne ljudi v gozd, ako mi nimamo časa, suhe ostanke po gozdih pobirati, da nam odnesejo ves suh smrekov in borovčev les s črvi vred. Če so se pa rilčkarji v kakem gozdu že vgnjezdili, nam ne ostaja nič druzega, ko jih pridno loviti, če ne, nam oni kmalo več dreves in tudi ves gozd uničijo. Lovimo jih, ako na nekaterih pohabljenih smrekah kožo za 1-2 palca od lesa ločimo, a ne obelimo, ampak le zavijemo. Hrošči priletijo kmalo v to past in napolnijo vso ter srkajo iztekajoči sok smreke; pri tem jih lahko vlovimo.

Kurje čevca nam 4—6 ur dobro zaznamujejo, ali bode dež ali ne in včasih nam je to že zadosti. Med dežjem je cvetje kurjih čevc popolnoma zaprto, pred dežjem se počne cvetje skrivati, in če je pa popolnoma odprto se nam pred dežjem 4 do 6 ur ni treba bati. Za to se potrebujejo čevca, ki so počele cvesti in si jih kot barometer v lončkih lahko gojimo.

Hrošci navadni (Maikäfer) imajo po neki preiskavi ravno toliko olja v sebi, ko laneno seme in ko bi se izprešali, bi se dobilo morebiti prav dobrega olja za kurjavo.

Kurje očesa in strjeno kožo spravimo iz nog, ako v naj močnejši ocet (jesih) cunjo namočimo in jo vsaki večer 4 dni zaporedoma na kurje očesa ovežemo, in vsaki dan kolikor mogoče z nožem izreznjemo. Naj bolje za to vporabo je acetin v lekarnicah.

Sé špehom preraščeno gnjat ali kračo (šunken) pri prešičih zadobimo, ako jim ne vedno eno in tisto stvar krmimo, ampak krmo večkrat premenimo. Navadno se dobi pri nas dosti ta kih kračih, ki so samo od zunaj z špehom obdane. od znotraj med mesom pa nič. V Vormsu so naredili poskušnjo pri 20 prešičih in se je prav dobro izkazalo, da je v človeški moči s špehomp reraščeno gnjat dobiti, če se prešičem krmo večkrat premeni.

Novi davek bi bil tudi za Slovensko deželo prav dober in edini davek, ki se še vpeljati da: davek za pijance. Gališki deželni zbor je sklenil postavo, da vsakdo, kogar dobé v gostilnici ali na ulicah pijanega, bode plačal 5.fi kazni, ali pa bode 3 dni zaprt. Sodnik o tem je župan.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		22. maja								od 18. do 22. maja					
Pšenica	„	4	80	2	70	2	58	5	-	5		4	60	4	10
Rež	„	3	40	1	90	2	—	3	80	3	80	3	70	3	30
Ječmen	„	2	80	1	70	1	70	2	80	3	—	3	55	3	
Oves	„	2	20	1	10	1	35	2	10	2		2	20	2	25
Ajda	„	2	80			1	35	2	60			2	60	2	10
Proso	„	2	90				-	2	70	4	—	3	80	3	20
Turšica	„	3		1	75	1	55	3	20	3	30	3	10	2	90
Krompir	cent	2		2	50	2	—	2							
Leča	„	5	90			8	50								
Grah	„	5	70			9	—								
Fižol	„	5	40	2	70	6	25			5	80				
Maslo	„		53		60	45					50				
Slanina, špeh	„		50		46	42	-				44				
Špeh frišni	„		50				—				50				
Jajca	kos		1²				—	2			1²				
Mleko	bokal		10				—	10			10				
Goveje meso	funt		27		30		—	26			26				
Teletina	„		25		34		—	28			26				
Svinsko meso	„		28				—	—							
Jagnje	„		40	2	60		—	—							
Seno	cent	1	10	1	50	1	50			2	40				
Slama	„	1	90	13		1	-			1	20				
Drva trda	seženj	6	70		—	11	50			7					
„ mehka	„	4		11	—	9									

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ. — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 12.
V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. —Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875.
24. junija

Poljedelstvo.

3. Čertanje njive za okopavine.

Če hočemo turšico, krompir i.t.d. z okopavačem okopavati in z osipačem osipati, moramo vse take rastline v vrste sejati, drugače nam je okopavanje in osipanje s konjskim orodjem nemogoče. Na Kranjskem se turšica, ki naj več dela potrebuje nikder v vrstah ne seje, izjemajo se le grajščine, a tudi ne vse; na Goriškem je pa sejanje turšice v vrste splošno; ali pa imajo tam kmetje za okopavanje konjsko orodje, nam je neznano, le osipanje se vrši tam s prav primitivnim, priprostim lesenim osipačem v katerega vpregajo po 2 in tudi 3 živali. Dasiravno je to orodje zelo nevkretno, so Primorci v tem toliko pred Kranjci, da vso turšico ceneje osipajo in ko bi za enega konja železen osipač imeli, bi še ceneje delali. Danes hočemo le pojasniti, kako se turšica in sploh okopavine v vrste sejejo. Skoro povsod imajo kmetje navado turšico za plugom v vsako tretjo brazdo sejati, tako pride turšica res v vrste, toda mi moramo tukaj eno žensko imeti, ki celi dan na njivi čaka, da orač že dve brazdi preorje in ona potem v tretjo brazdo turšico posadi. To početje že iz tega uzroka ni dobro, ker pride turšica preglobo-ko v zemljo; veliko je ne more kaliti, ali pa če kali, se pod zemljo zaduši. Naj ceneje bodemo turšico tako-le v vrste sadili: Najprej preorjemo njivo in precej po oranji sadimo na vsako tretjo nepovlečeno brazdo z matiko (saponom) turšico kolikor mogoče v vrsto; ker njiva ni povlečena, se brazde dobro vidijo in nam je tako mogoče vrste po 12—18 palcev eno od druge narediti. Tako delajo pa kmetje v Slavoniji in na Ogrskem. Še boljše je tako ravnati: Ko smo njivo preorali, jo dobro povlačimo, potem vprežemo enega slabega konja, vola ali še celo osla v ravnilo (marker, lineator) podoba 1, ter naredimo ž njim črte po dolgič na njivi. Tu podajemo le podobo markerja, da si ga bode zamogel vsak prosti kmet brez kolarja napraviti, to orodje je že tako priprosto, da skoraj nobenega pojasnila ne potrebuje in lahko se še prostejše napravi. Kolesca so mu prav nepotrebna. Ojnic mu tudi ni treba, ker so ojnice, kakor vsak ve, draga reč; tedaj si mislimo, da je marker že brez koles in ojnic. Mi imamo tedaj samo eno 3 palce debelo in morebiti 6—9 čevljev dolgo leseno štirioglato ranto, katero smo si v palce razdelili, kakor nam tukaj zareze na njej predočujejo. Če hočemo turšico ali druge okopavine na 18 palcev široke vrste saditi, bodemo na ranti tudi 18 palcev narazen železne ali lesene cveke pritrdili, katere potem na dobro povlečeni njivi lahko vidljive črte napravijo.

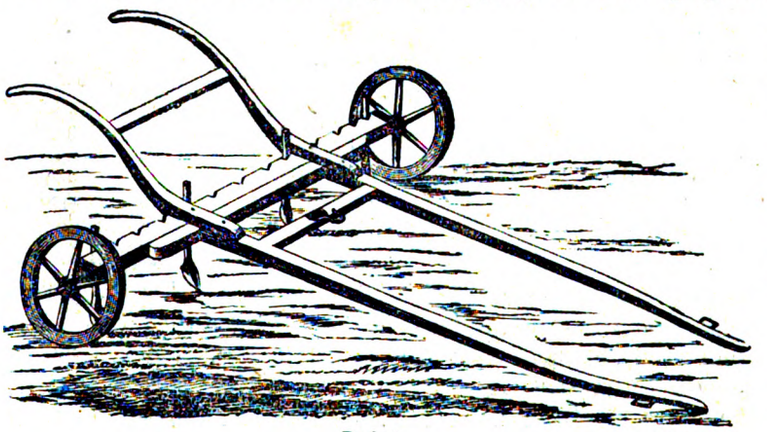

Pod. I.

Digitized by Google

Če bi kdo hotel turšico na 18 palcev široke vrste saditi, bode markerja na 4 zobe, 4 x 18 = 72 palcev, to je 1 seženj dolzega naredil; po potrebi pa še daljšega lahko napravimo. Da markerja lahko vodimo, nam služijo v to ročice; na sredi rante odspredaj med ročicama pa naredimo namesto ojnic 2—3 čevlje dolg lesen gredelj, ki je za to, da ga lahko na plužja kolesca denemo, ker gre pravilnejše kakor pa brez plužjih kolesc z ojnicami. Na dan se lahko po dolgič 18 oralov načrta; če pa še navskriž (počez) črtamo, naredimo samo 9 oralov. Doma napravljeno, nas bode to orodje k večemu 3 gl. stalo. Ako smo njivo samo po dolgič načrtali, moramo po narejenih črtah turšico v vrste saditi, kar opravi na vsakem oralu ena ženska z matiko v poldrugem dnevu; sejanje nas stane po tem takem 90 krajcarjev od orala. Ako smo pa njivo počez in po dolgič prečrtali, bodemo turšico samo v križe z matiko sadili. To velja tudi za krompir in druge okopavine.

4. Vlačenje.

Vlačenje njive je ravno tako važno opravilo, kakor oranje; zato delo rabimo brano. Skoro povsod se izorana njiva vlači, le na Vipavskem ne rabi brane skoro nikdo; tu jo komaj poznajo. Vendar pa se bode tudi na Vipavskem vdomačila, kakor hitro bodo kmetovalci spoznali, da si z brano vsako delo 4 krat in še večkrat cenejše opravijo, kakor z matiko ali saponom. Kakor slovenski leseni plug, ravno tako nepopolna je brana v naših pokrajinah; a tega ne dvomimo, da se bode predrugačila, kakor hitro bo naš kmetovalec umnejše orati začel. Ne bomo imeli več brane za eno samo žival, ampak eno brano za dve vprežni živali. S tem si prihranimo enega delavca. Do zdaj je na Kranjskem še sploh navada, da imajo brane za eno samo vprežno žival in da hodi pri delu človek od zadej, kateri nepravilno narejeno brano vedno sem ter tje vlači in vzdiguje.

Nekteri kmetovalec ima tri vprežne živali; z dvema orje, s tretjo pa vlači; tukaj je brana za eno žival na pravem mestu, nikakor pa ni še dobro narejena, kar bodemo kmalo dokazati skušali.

Brana nam služi prvič v to, da trdi svet zrahljamo, na primer spomladi, kedar je posejana njiva skorjo zadobila vsled premnoge spomladanske mokrote. Včasih se mora vlačiti poletu, kadar je ploha izorano in posejano njivo stepla, da se je skorja napravila; ako bi te skorje z brano ne raztergali, bi se posejane rastline pod zemljo zadušile. Potem vlačimo tudi naše njive zarad tega, da poveršje zemlje toliko raztergamo, da zamore zrak do rastlin; na primer vse naše detelje bi se morale spomladi s težko brano dobro prevleči, ker odpremo tako zraku pot do korenik. Vipavcem to ne pojde v glavo in marsikdo poreče, da je deteljo spomladi z brano dobro prevleči še celo škodljivo, akoravno še ni nobeden tega poskušal.

Akopram na Vipavskem suša vlada, je vendar lucerno spomladi zelo koristno prevleči; opozorujemo na še gorkejši kraj od Vipave, na grajščino Monastero v Furlaniji, kder z uspehom lucerno prevlačijo; na Vipavskem je zemlja še teža kakor tam; tedaj bi ji moralo vlačenje še bolje koristiti. Za celo Kranjsko priporočamo, precej spomladi vsake sorte deteljo z brano dobro prevleči, posebno pa naj tega dela tam ne opuščajo, kder imajo s težko ilovico opraviti. Brano rabimo dalje tudi za poravnavanje izoranega sveta. V tem napačno delajo, kar je nam znano, le Vipavci, ki vsako izorano polje z matiko (saponom) poravnavajo; koliko dražje je to delo od vlačenja, se nam nepotrebno zdi preračuniti, ker z eno samo dobro narejeno brano zamoremo vipavskega srednje težkega sveta do 4 oralov dobro razdrobiti. V vlažni zemlji, kder samo enkratno vlačenje zadostuje, lahko 6 do 7 oralov in še več povlačimo.

Tretjo delo, katero z brano prav dobro opravimo, je zakrivanje posejanega semena od pšenice naprej do naj manjšega deteljskega semena. Kako se ima eno ali drugo seme z brano zavlačiti, bomo pri vsaki posamezni rastlini povedali. Četertič zamoremo z brano tudi na vsaki njivi plevel pokončati. Tako je dobro zmahom zaraščene senožeti v jeseni in spomladi s težko brano prevleči, da mah izrujemo. Ne le samo v jeseni ali spomladi se to opravilo na mahovitih senožetih priporoča, ampak tudi po vsaki košnji, ker se je do tega časa že zopet nekoliko mahu naraslo.

Katera brana je pa naj boljša? bi marsikdo hotel vprašati. Za trda, težka tla je železna naj boljša, za peščena pa lesena s železnimi zobmi.

(Dalje prih.)

Rastlinogoja.

A Žita.

1. Pšenica (konec.)

Vrnimo se h košnji pšenice. Precej zjutraj gresta kosec in ženska z narejenimi poresli na njivo, kder se ima pšenica pokositi; naj prej ogledasta, na katero stran pšenica visi, ali proti vzhodu ali zahodu; če visi proti vzhodu, naj se kosec tudi tako na njivi s koso vstopi, da bode pšenico proti vzhodu kosil, in da odkošeno pšenico na stoječo prisloni. Ženjica gre za koscem in pobira sè serpom prislonjeno odkošeno pšenico toliko naenkrat ali dvakrat, da jo za en snop nabere, po tem jo položi na že na strani razprostrta poresla in sicer tako, da pšenica na poreslih zelo razširjena leži, da jo solnce čez dan z vso drugo med njo pomešano travo vred posuši. Proti večeru po južini se lotita še le snopov ter jih povežeta in po navadi zložita. Vedno naj se pa na to pazi, da pšenica čez dan nepovezana na poreslih, kolikor mogoče, na širokem leži, da jo solnce dobro posuši. Naše ženjice delajo sicer majhno snopje, a one ga precej, ko je odžeto povežejo in dasiravno so snopiči majhni, se vendar ne morejo posušiti. Po našem nasvetu se to brže zgodi. Koscu in ženjici se ni treba prehudo truditi, da enem dnevu 1 oral pšenice pokosita, povežeta in

Digitized by Google

po navadi v kopice zležita. Snopje, kakoršno nasvetujemo, je tako veliko, da se v srednjih letinah iz 20 snopov 1 vagan pšenice izmlati, prav toliko reži, $1^1/_2$ vagan ječmena in prav toliko ovsa.

Požeto snopje , kakor smo že povedali, se še le proti večeru poveže in primerno v kupe, kopice babice i. t. d. zloži in domov v kozolce zvozi, ali pa se pustè kupi na polji 4—6 dni sušiti. Gorenjci, ki imajo za sušenje izvrstno pripravo, kozolce, (v nekaterih krajih jih imenujejo: stoge), bi naj lažej veliko snopje delali, a morali bi tako ž njim ravnati, kakor smo v zadnjem listu priporočali. Kozolci so izvrstni za sušenje vsake rastline, samo za malega posestnika in za kraje, kder imajo dosti lesa in ne hudih vetrov; vsakako se pa tudi brez njih lahko opravi; oni nijso neobhodno potrebni. Ker je po Slovenskem skoro v vsakem kraji, koder nemajo kozolcev, različna navada požeto žito sušiti, prosimo, naj nam o tem kmetovalci poročajo. Pozneje bomo s podobami pokazali, kako se kopice ene ali druge rastline naj bolje skladajo; pojasnili bomo praktično in nepraktično ravnanje ter podučili, kako se to delo naj umnejše in boljše opravlja. Kadar se je žito na polji v babicah (kopicah i.t.d.) posušilo, se domov v šupe zvozi in zloži, ko bi pa tudi šup ne imeli, ga tudi pod prostim nebom v velike kupe, keglje zložimo, in če nam čas pripuša, ga začnemo precej mlatiti. Gorenjci pustijo požeto žito v kozolcih toliko časa viseti, da je popolnoma suho in potem ga sproti iz kozolcev snemajo in mlatijo in samo za večer in jutro toliko na pode navozijo, kolikor si ga ravno med tem časom, ko megla in rosa v kozolcih viseče žito omehča, izmlatiti upajo. Samo kedar kaže neugodno vreme, si ga za 2 ali več dni na pode ali skednje spravijo.

Prestopimo zdaj k jako važnemu opravilu in to je mlatva. Po Slovenskem se opravlja mlatev večidel z dragim cepcem in še dražjim in nenasitljivim mlatičem na podih ali skednjih; cepec, mlatič in podi so, če se smemo tako izraziti, oni požeruhi, kateri nam pojedò zadnji dobiček, ki bi ga od pšenice in druzega žita imeti morali. Naj težavnejše delo za truduega kmeta je mlatva in vendar si ne zna pomagati, da bi to delo hitreje in ceneje dovršil. Med mlatvijo zanemarjamo naše okopavine na polji, turšico, korenje, repo peso in druge. Ako bi te marljivo obdelovali, bi nam več koristi prinašale, ko dolga mlatva, koja traja pri srednjem kmetu 4 do 6 tednov. Ker se ravno v tem času naj več dragih podov stavi, svetujemo tu vsakemu, naj si mesto poda, rajše mlatilnico kupi, ki ga bode manj veljala od poda in mu več dobička prinašala, ker jo bode on lahko razposojeval svojim sosedom. Drugo prednost pred podi ima mlatilnica, ki se z rokami goni, v tem, da nam je zoper požar ni treba zavarovati, ker jo ob času nesreče lahko rešimo; podi so pa celo leto v nevarnosti in moramo jih, ako hočemo previdno ravnati, zavarovati in od njih leto za letom zavarovalnino plačevati. Na Gorenjskem je naprava podov takorekoč bolezen vsacega kmeta, tako da mora za 15 do 20 oralov polja že 2 poda imeti; vsak pa stane od 150 do 250 in tudi do 300 fl., včasih še več. Gorenjce ne sili potreba, pode staviti, ampak brže ošabnost, ker se tam kmetova premožnost po podu ceni. Res žalostno je, da so naši kmetje tako ošabni in da zaradi te nespametne lastnosti toliko krvavo zasluženega denarja v nepotrebna poslopja vtikajo. Ako ljudje v krajih, koder ni lesu, brez podov opravljajo, bi jih tudi slovenski kmetovalci prav lahko pogrešali. Pri nas gre vse narobe; namesto da bi na to gledali, kako se morajo pšenica in druge rastline obdelovati, da bode žetev bogata, je naš kmet v tem prav površen in malomaren, potem pa zapravlja svoj revni pridelek pri mlatvi in za napravo obširnih podov, kateri ga več stanejo, nego mu dveletni pridelek nese. Drugod skerbijo za dobro orodje in za umno obdelovanje, da jim njive bogatejše obrode, potem pa jim gre za to, da bogato žetev po naj nižji ceni izmlatijo. Denar moramo varovati ne toliko pri orodji, kojega za obdelovanje zemlje potrebujemo, ampak tam, kder brez orodja ravno toliko dosežemo, ko z orodjem. Naj nam ne beli glave skrb, kako bomo brez podov žito izmlatili, skrbimo rajše za to, da obilo nažanjeno.

Mi ne nameravamo v obče zoper pode govoriti, ampak le zoper n e p o t r e b n e. Pri nas ima svoj pod vsak, kdor poseduje le 4 do 5 oralov polja; to je gotovo napaka, koje bi se morali temveč ogibati, ker mnogo denara pobere. V 20 letih bodo na Slovenskem tudi podi iz mode prišli, ker jih bo mlatilnica nadomestila; jaz ne mislim vseh, ampak vse nepotrebne.

Mlatilnica naj bode naš pod in že v prvem letu bomo imeli dobiček. Katera mlatilnica je najboljša, bodemo kasneje pretresovali, in tudi nasvetovali. Cena dobri ročni mlatilnici je 120 do 175 gld.; komur bi želel, jo tudi mi preskerbimo.

Primerjajmo stroške za navadno mlatvo z mlatiči sè stroški, katere nam prizadeva isto delo, če je z mlatilnico opravimo. Pridni 4 mlatiči izmlatijo v srednjih letinah po 20 mernikov pšenice na dan, pa tudi ne povsod, ampak le tam, koder so delavci taki korenjaki, kakor n. pr. na Gorenjskem. Splošno smemo računiti, da izmlatijo 4 mlatiči samo 16 mernikov na dan. Dober mlatič stane z hrano vred vsaj en gold. na dan, navadno še več; za 16 mernikov se potrosi po tem takem 4 gld.— in za vsak mernik 25 kr. kar je gotovo prav veliko. Kako nam pa dobra mlatilnica opravlja? Ona zahteva 6 delavcev, 4 možke in 2 ženski. Dasiravno ni delo z mlatilnico tako težavno, računimo delavca vendar po 1 gold. delavko pa po 60 kr. na dan. V enem dnevu nam omlati mlatilnica 12 do 20 vaganov žita; če vzamemo srednjo mero: 16 vaganov ali 32 mernikov, nas stane izmlačenje vsakega mernika 16 kr.—Po tem takem prigospodarimo pri vsakem merniku 9 kr. Če izračunimo stroške za vso mlatvo, najdemo, da bi si srednji posestnik, ki pridela do 60 mernikov pšenice, 120 rži,

Digitized by Google

60 ječmena, 100 ovsa in 200 ajde, lahko 30 do 40 fi. samo pri mlatvi prihranil. Mašina nam pa ne služi samo za izmlatev pšenice, rži, ječmena in ovsa, ampak z njo omlatimo lahko tudi ajdo, mohar, proso, lečo, deteljo, repico, vsake sorte trave za seme i.t.d. Saj ni potreba, da bi si vsak kmet svojo mlatilnico omislil; zamorejo jo tudi 3 ali še več kmetov skupaj kupiti in rabiti. Da bode šla mlatva hitro iz pod rok, si taki združeni kmetje tudi s človeškimi močmi, z delavci eden drugemu pomagajo in potem eden drugemu vračajo, tako jim ne bode potreba gotovega denarja za mlatiče izdajati, kar je tudi dosti vredno.

Ker smo izrekli, da so podi nepotrebni, bode marsikdo vprašal, kde bodemo pa mlatili? Odgovor je lahak. Z mlatilnico se o lepih dnevih lahko pod prostim nebom mlati, samo da se pod mlatilnico trava odstrani, zemlja z vodo pomoči in nekoliko stolče, da se prah ne dela. Na ta način bi kmetje dobro delali na oddaljenih njivah, ter bi tudi tam slamo zložili in jo še le po zimi, ko je čas, domov vozili; tako je tudi taka slama nekoliko pred ognjem zavarovana, ker ni v taki nevarnosti, kakor doma vsa skupaj nakopičena med pohištvom. Ako pa hočemo pod streho z mlatilnico mlatiti, nam zadostuje vsaka šupa, samo da so njena tla trda, da se zrnje s prstjo ne nasmeti. Če ima pa šupa lesen pod. je še boljše, a opravi se lahko tudi brez njega. Tudi za rezanico rezati nam ni treba podov, zato je tudi vsaka zapažena šupa dobra, ravno tako da se proso in deteljo s konji mete.

Izmlačena pšenica se na Slovenskem tudi na mnogoverstne načine od plev, nikoli pa ne dobro in čisto od plevelnega semena očisti. Navadno se izmlačeno žito veje v zaprtih prostorih—podih, ter se pšenica s sevnico (šešlo) meče, da težko zrnje dalje pada ko pleve. To delo z vevnico je prav zamudno in potrebuje se na Gorenjskem le v ta namen dveh podov, da se vsak četerti dan na enem podu veje in na drugem naprej mlati. Skoro nobeno delo ni pri našem kmetovalcu popolno, za to nam je tudi težko vse naenkrat popraviti. Izveto žito morajo še ženske izrešetati, a tudi s tem ga še čisto ne oprostijo plevela in drugih reči, tako da smemo skoro trditi, da bi kranjska pšenica, ako bi jo mnogo za prodaj imeli, v večih teržnih mestih zarad smeti še kupca ne dobila. Tudi rešetanje in vetev bi odpâla, ako bi si dobre veternjače napravili. Ker so pa dobri veternjači (Reuter, veternica) dragi, si ne more vsak kmet svojega kupiti; prav bi pa bilo, da bi se jih v ta namen 6—10 združilo; ker so veternjači zares jako koristne priprave, s katerimi se žito popolnoma plevela očisti. Na dan se z enim veternjačem od 40 do 80 in še več vaganov žita očisti, kakor je veternjač boljši ali slabši. Tudi te bodemo o priliki ilustrirali in popisali. Z dobrim veternjačem smo v stanu ne samo naša žita, ampak sploh vse semenske pridelke n. pr. turšico, proso, deteljo i.t.d. prav dobro očistiti. Velikokrat se pripeti, da se v pšeničnem semenu na kaščah (magacinih) zaredijo žitni molji: tukaj je naj boljši pripomoček zoper molja, da pšenico ali drugo žito na veternjaču prerešetamo; včasih postane žito ali drugo seme zaduhnelo (Na Kanalskem pravijo: žito v t o h n e; na Vipavskem se v g r e j e) tudi tukaj nam veternjač prav dobro v to služi, da z rešetanjem ves zaduhneli duh iz žita spravimo. Dalje nam služijo dobri veternjači tudi v to, da seme za setev prav čisto napravimo; če tega nismo storili, nam včasih na njivi več plevela, ko pšenice zraste, in potem imamo veliko zamudo in stroškov s pletvijo.

Kar se pšeničnih sort tiče, nam je tukaj nemogoče za vse lege eno in tisto sorto priporočati. Mi imamo (kar je pa vse eno) jaro in ozimno pšenico; razloček obstoji le v tem, da eno sejemo spomladi drugo pa, v jeseni, vedno pa ozimna pšenica boljše obrodi, ko jara. Jara pšenica naj se le takrat seje, ko bi nam v jeseni zarad deževnega vremena ne bilo mogoče vse pšenice posejati, ali pa če nam je pozimni mraz pšenico vzel. Drugič je za gorjanske ali hribovske kraje jara pšenica boljša, od ozimne, včasih ste pa celo obedve nemogoči.

Potem razločujemo golico in résnico in še nekoliko drugih sort. Vsak kraj bi moral poskušati, katera sorta se mu boljše prilega, to je katera tam boljše obrodi; te naj se potem drži. O priliki bodemo o premembi semena i. t. d. natančneje *tudi* o sortah govorili.

Pridelki od orala so na Slovenskem čudovito majhni; če smo pa obdelovanje njive opazovali, po tem se ne bomo več čudili. V srednjih letinah bi se moralo pridelati 14—20 vaganov pšenice; vagan lepega zrna tehta 82 do 86 in tudi do 90 funtov. Na vsak vagan zernja se računi tudi 160-180 funtov slame, tedaj od orala 22 do 36 centov.

Kako se trte mandavajo in skrajševajo?

(Konec.)

Vipavci imajo za trtorejo prav ugodno podnebje, brez dvoma ugodnejše od Dolenjcev; kajti Vipavsko se uže približuje italijanskemu in smemo je imenovati ne samo dobro ampak izvrstno. Tudi vzgoja trt je na Vipavskem nekoliko boljša nego na Dolenjskem, a nikakor ne taka—niti približno ne—kakoršna bi morala biti. Ona ima samo to prednost pred Dolenjsko, da daja trtam nižo raščo. A rednega ne zapazujemo prav nič tudi pri Vipavski vzgoji ne, in vendar bi rednost v tem oziru toliko pospeševala in zlajševala vse obdelovanje; pred vsem bi pa vmogočila mandanje in skrajševanje poganjkov. Posebno v vinogradih je vse v največem neredu; v plantah še ne prav toliko. Vipavski vinograd, — vzlasti kedar je uže zelen — nam predstavlja pravi labirint: trte so neredno sajene, kakor bi jih bila burja od vseh strani v zemljo zatrosila; še nerednejše so pa vzgojene—rezane in

Digitized by Google

vezane, kajti ena je tri čevlje dolga, druga šest, tretja morda celò 14; ena je vezana naravnost v hrib, druga na desno, tretja na levo; ena ima en sam napenjalec, znabiti tudi še en palec, druga ima uže tri napenjalce in nobenega palca i. t. d. S kratka, Vipavski vinogradi so tako nepravilno nasajeni in oskrbovani, da človeka, kateri se je drugod v vinskih deželah niže vrste rednim, pravilnim vinogradom privadil, prava groza obhaja, ko si jih ogleduje. Velik nered je v Dolenjskih vinogradih, a v Vipavskih še desetkrat veči; kajti na Dolenjskem je vsaj trta od trte ločena, na Vipavskem, posebno pa v zgorajnem delu, skoro nikder ne; tu je cel vinograd ena mreža, trte niso vsaka za se vezane,—kakor na Dolenjskem naupik,—ampak dve, tri in še več trt nahajamo v butaro skupaj zvezane k enemu kolu. Kako naj bi se človek v takem vinogradu mandanja in skrajševanja lotil? kako, za Boga! saj treba še o času obrezavanja, ko so trte gole, vsako na vse strani desetkrat pregledati, predno se odloči, kaj se bode odrezalo in kaj pustilo. V Vipavskih vinogradih je umno mandanje poganjkov čisto nemogoče, in bode toliko časa nemogoče ostalo, dokler se ne bodo Vipavci boljše vzgoje trte in pravilnejše režnje lotili in to po vinogradih in po plantah. Koliko si trtorejec z umnim mandanjem in skrajševanjem koristi, tega ne bomo še enkrat poudarjali saj smo o tem uže zadosta govorili.

Kar se tiče boljšega izgojnega načina, katerega bi se imeli Vipavci poprijeti, zamoremo reči, da bi bil za vinograde ravno tisti prov dober, katerega smo v osmem listu „Kmetovalca“ priporočali, samo da bi se smelo deblo vsled kaj ugodnega podnebja—še nekoliko više puščati, tako da bi bilo znabiti 8 do 12 palcev visoko, katero visokost bi morali po tem vedno ohraniti. En palec s tremi očesi in en dva do dva in pol čevlja dolgi napenjalec—katerega konec bi se lahko, da bi se kol, prav za prav količek prihranil, na deblo druge trte privezal—zadostoval bi na vsaki trti. Pri tej režnji bi še treba ne bilo, da bi se v visokosti 8 do 12 palcev deblu glava ustvarjala; izogibno potrebno bi pa bilo, da bi se vedno palec na takem mestu, v taki visokosti puščal, kder bi pravilnemu skrajšanju debla naj boli ustrezal, kajti dasiravno se palci le na tri očesa režejo, trta s časom vendarle previsoka postane, in vsako tretje ali k večemu četrto leto treba jo je gotovo skrajšati. Da je treba na skrajšanje uže eno leto pred pravo izpeljavo misliti, in sicer s tem, da se ob času mandanja na primernem mestu iz debla izrastli poganjk ne odvrže, ampak rasti pusti, to se razume samo po sebi. Skrajševanje, debla katero je na vsak način vendar nekoliko sitno, se pa tudi lahko prihrani, in sicer s tem, da se trti v pravi visokosti tako zvana glava ustvari, to je neka bunka starega lesa, iz katere potem ves potrebni mlad les izrase. Glavo se doseže prosto s tem, da se trto v pravi visokosti dve leti zaporedoma na same palce, recimo na dva ali pa tudi tri štiri vsaka reže. Kdor bi hotel trtam glave uzgojiti, kar je pa v Vipavi čisto nenavadno, poslužil bi se lahko potem še druge režnje, katera se nam skoro še boljše dopada, kakor ona v osmem listu „Kmetovalca“ priobčena, katero hočemo francosko režnjo imenovati. Ta druga režnja imenuje se renska in obstoji v tem, da se na glavi vsake trte po dva napenjalca, in dva palca puščata. Napenjalca sta čisto kratka, k večemu poldrugi čevelj dolga, in povežeta se tako, da pride na vsako stran trte po eden in sicer na male količke, ali pa drat nekoliko poševno privezan. Vežnja trt na drat bi za južne slovenske kraje posebno priporočljiva bila, kajti v teh je že zdaj premalo lesa in vsled preobširnega sekanja še obstoječih mej, kakor tudi vsled prevelike zanikernosti v pogojzdovanju ga bode v bodočnosti še manj. Kako da se trte na drat izpeljujejo, bodemo znabiti v prihodnjih številkah „Kmetovalca“ pojasniti skušali. Mandanje in skrajševanje po rensko rezanih trt, ostane onemu francozko rezanih popolnoma enako le da se na vsaki trti takorekoč dvakrat ponovi, ker imamo mesto enega palca in enega napenjalca, kakor pri francoski režnji, pri renski vsacega po dvoje.

Vzgojo, kakoršno nam podoba 2. v 10. številki „Kmetovalca“ predočuje, smemo tudi za Vipavo priporočati, posebno za prav malo viseče vinograde.

Za vipavske plante, bila bi vzgoja in režnja po Francoskem načinu popolnoma na mestu, le da bo se morali vedno po dve trti skupaj saditi, in potem tudi njih debla skupno do prave visokosti, do tako imenovanega glavčanja izpeljavati, pri kateri visokosti bi tudi ostati morale; ne pa da bi se kakor koli nepravilno zdaljševale. Režnja plantnih trt, razločevala bi se lahko, in po pravici v tem, od one vinogradskih, da bi se vsaki trti, namesto enega samega palca in enega napenjalca, en palc in dva napenjalca pustila. Ta dva napenjalca bi se lahko v kito ali „štreco“ sploh, nikakor pa ne v „kolače“ povezala, kakor je to posebno v zgornji Vipavi slučajno, ampak le v tako zvane „pare.“ Izpeljava in režnja na drat bi bila pri vipavskih plantah še veliko koristnejša in lažej izpeljiva kakor pri vinogradih. Kako in kaj, o tem hočemo v prihodnji številki govoriti in s podobo razjasniti. Mandanje in skrajševanje poganjkova bi bilo pri tako gojenih plantah kaj lahka reč, skoro igrača, med tem ko je pri današnji vzgoji prav težko mogoče.

S tem naj bode splošna razprava o mandanji in skrajševanji dokončona; omenimo naj le še, da je kaj koristno, ako pri mandanji tudi vse za posameznimi listi poganjkov izrastle stranske poganjke izmandamo, že celo velja to o tistih poganjkih, katere ne skrajšamo, ampak v namen prihodnje režnje, cele pustimo. Ako bi to ne storili, zadobili bi namesto močnih in gladkih mladih, bolj slabotne—posebno kratke in košate z manjšimi mladikami obdane, katere nam pri režnji veliko brezpotrebnega ranenja, posebno pa dela prouzročijo. Pričetka septembra, ko se je rašča že zelo potolažila, ko so

Digitized by Google

se poganjki večinoma že v lés spremenili, ter vsled tega mladike postali ; smemo tudi te poslednje primerno skrajšati, in sicer v ta namen, da zraku in gorkoti prostejšo pot med trte odpremo.

R. Dolenc.

„Deset zapovedi gojzdoreje."

„Pferdezüchter" organ štajerske družbe za povzdigo konjereje, je priobčil v svoji 6. štev. „deset zapovedi" gojzdoreje, katere se mi pozdevajo tudi za vaše slovenske čitatelje jako zanimive; dovoljujem se, jih našim slovenskim kmetovalcem objaviti, na korist in napredek kmetijstva in blagostana naroda našega.

Evo jih!

1. Veruj, da je vsako drevo, vsak grm, vsak gojzd posredovalec mej zemljo in zrakom; brez njih delovanja bi rodovitna dežela postala—mrtva puščava.

2. Ne imenuj po nemarnem imena „gojzd" ampak skrbi, da postane revno grmovje na občinskih tlah, lep gojzd.

3. Premisli o človek, da dobivaš od gojzda naj potrebnejše za vsakdanje življenje; da je narava tvoje življenje od zibelke do groba na gojzd privezala, in da je tvoj blagostan odvisen od rodovitnosti gojzda.

4. Spoštuj gojzde in vsako drevo; sadi in vzrejaj gojzde za svoje sinove, da se bode tebi in tvojim potomcem dobro godilo na zemlji.

5. Ne ubijaj ptiča ali kake druge živali katera živi od gojzdnih mrčesov; ampak uči tvoje otroke poškodovalce gojzdov in njene naravne sovražnike spoznavati, neškodljivim prizanašati, škodljive pak uničevati.

6. Ne presejaj v gojzd nesposobnih dreves, ampak uči svoje sinove na veke obstoječe naravne postave, da bodo oni pogojzdenje in vzrejo gojzdov vedno po istih postavah učinjali.

7. Ne kradi dreves, ne gojzdne stelje, ne frišnih vej, skorje in druzega, kar je življenju, gojzdnemu drevesu jako potrebno.

8. Ne pričaj po krivem na škodo gojzdov, ampak naznani vse gojzdne poškodovalce dotičnim gojzdnim gosposkam ali sodnijam, da vsak hudodelnik svojo zasluženo kazen dostane.

9. Ne želi in ne prisvojuj si svojega bližnjega gojzdnih pridelkov, tudi ne prisvojuj si pridelkov občinskih gojzdov in ne polni s tem svojega lastnega žepa.

10. Ne pusti se od zvitih goljufov do nedostojnega sekanja dreves zapeljati; ne poslušaj take, ki hočejo gojzdu steljo odvzeti, ali pa občinski gojzd nepostavno deliti, ampak imej vedno v mislih, da ti je Bog za to pamet dal, da z gojzdom tako previdno ravnaš, kakor sè svojim lastnim zdravjem. To je „deset zapovedi", katere polagamo našim slovenskim kmetovalcem na srce.

Anton Leban, Mozirski učitelj.

DOPISI.

IZ GORICE 12. maja. (Konec o konferenciji zastran preuravnave kmetijske šole).

Dr. Levi odobruje prvi predlog g. ravnatelja Monà, po katerem bi se imela preustrojiti sedajna srednja šola v ljudsko praktično šolo; priporoča pa, naj bi se dodal tej šoli nekakov dopolnitveni tečaj, v katerem bi se boljši dijaki više izobraževali v kmetijstvu. Razmere naše dežele so take, meni govornih, da potrebujemo vsaj nekoliko tudi teoretično izučenik kmetovalcev. Ker je sedajno učiteljsko osebje pripravljeno brez kakega doplačila predavati na takem višem kursu, bi vendar ne bilo prav, da bi ga preziraje naše deželne interesse opustili:

Povše opazuje, da morajo biti tudi na ljudski šoli razkazovanja in vaje v zvezi z najpotebnejšim teororetičnim podukom. On se ne zlaga z dr. Levi-jevim predlogom in meni, da je viši tečaj posebno za slovenski oddelek kmet. šole čisto nepotreben.

Mons. Pavletič se tudi ne more sprijazniti z dr. Levi-jevim predlogom. Ker je kmetijska šola po narodnosti dijakov ločena v dva oddelka, bi morali napraviti 4 razrede, ako bi se tudi viši kurs vvedel. Za to dvomi, da bi zadostovale dosedanje učne moči in enako dvomi tudi, da bi viši tečaj privabil zadostno število dijakov, ker kažejo uže dosedajne skušnje zadosta jasno, da se srednja kmet. šola pri nas slabo obiskuje. Za to priporoča, naj se napravi samo ljudska, praktična šola, na kateri, se bode ozir jemal tudi na potreben teoretični poduk.

Dottori pravi, da je poglavitna stvar, da se šola na čisto praktični podlagi preuravna. To načelo naj se danes postavi, nadrobno izvršitev pa pripusti kuratoriji kmet. šole.

Dr. Monà zagovarja tudi viši tečaj v zmislu Levi-jevega predloga. Posebno vino-in svìloreja, od katerih dobiva dežela najlepše prihodke, zahtevati tudi više izobraženih kmetovalcev. Dijaki ljudske šole imajo navadno premalo predstudij, nego bi jih mogli podučevati v potrebnih znanostih kmetijske kemije, v rabi mikroskopa i. t. d. Ker bi dopolnivetni tečaj ne prizadelniti državi niti deželi posebnih stroškov, meni, da nij pravega razloga za njegovo opuščenje.

Dr. Lorenz: Dosedajne skušnje so jasno pokazale, da se srednje in ljudske kmetijske šole ne dajo uspešno družiti. Če so učitelji še tako izvrstni se jim vendar le redko kedaj posreči, kedar imajo iste predmete na dvojni način predavati, da bi pravo mero zadeli. Navadno zabredejo v napako, da dijakom nižega tečaja preučeno, onim višega tečaja pa prelahko predavajo, Če pomislimo, da se prav Goriška kmetijska šola kot srednja nij obnesla, je boljše, da pripustimo osnovo višega tečaja bodočnosti; saj ga še vedno lahko napravimo, če se bode pozneje njegova korist ali potreba pokazala.

Ko sta še dr. Levi in Dottori za viši tečaj govorila, Monsr. Pavletič pa proti, konstatuje predsednik, da so vsi navzočni glede prevravnave kmetijske šole Goriške v praktično ljudsko šolo zložnega mnenja in da se cepijo samo v tem, da nekateri žele še zraven te šole viši tečaj drugi pa ne.

Dr. Monà vpraša, ali namerava vis. vlada še dalje podpirati enologično klet, katera je zdaj s kmetijsko šolo združena in je uže mnogo uspeha pokazala,—dokler ne bode ustanovljeno posebno enologično poskuševališče.

Coronini odgovarja v imenu gosp. vladnega zastopnika, da je povzdiga vinoreje v tej deželi ministerstvu posebno na srcu in za to ne misli nikakor odtegniti enologični kleti navadnih podpor, dokler ne bode za popeševanje istih namenov drugače zanesljivo preskrbljeno.

Dottori pravi, da je uže zadnji čas, da začnemo v enologiji napredovati, saj so nas uže vse sosedne dežele in države v tem prekosile, da ne moremo v vinotrštvu ž njimi konkurirati. Govornik izrazuje željo, naj bi se enologično poskuševališče skoro ustanovilo v Gorici.

Coronini se pridružuje tej želji in prosi gosp. dvornega svetovalca, naj stvar krepko podpira pri vis. ministerstvu.

S tem je končala zanimiva konferencija.

Na podlagi tega posvetovanja je naročil deželni zbor svojemu odboru, naj preskrbi, da bode na podlagi primernega učnega načrta uže žačetkom prihodnjega

Digitized by Google

šolskega leta preuravnana naša kmet. šola—v praktično ljudsko šolo.

Dotične premembe objavimo o svojem času, kedar bodo konečno dognane.

Kmetijska opravila v juliju.

Vinorejska: Vinogradi se plevela očistijo, to je, oni se v drugič prav plitvo se saponi okopljejo. Mladje se v drugič če ne že v tretjič poveže; ako je predolgo, se tudi lahko nekoliko skrajša. Kder se trtna bolezen pokaže, se tretjič žvepla. Kleti se drže hladne, polni sodi se pridno zalivajo, prazni in ne prav polni pridno zakajajo.

Sadjerejska: V drevesnici in drugod se na speče oko okulira, špalirji se v drugič pencirajo, prav tako vse v šolanju zapopadeno drevje.

Domača: Gnoj moramo pridno polivati ali z gnojnico ali pa z vodo, če nam prve pomankuje, ker ravno v vročini suh gnoj naj več izgubi.

Živinorejska: V hlevih moramo paziti, da muhe živino ne terpinčijo, posebno moramo na to, gledati da hleve dobro zračimo, ker prevelika toplota je živini škodljiva. Dobro je, da živino pa noči zunaj hleva na gnoji prenoči, med tem se tudi hlevi ohladijo.

Poljedelska: Ko so rež pšenica, in ječmen toliko dozoreli, da se zernje z dvema nohtoma suho preščipniti da, naj se pokosé. Tisto njivo, koje zrnje hočemo za seme porabiti, moramo dalje časa zoreti pustiti; to je posebno pri pšenici potrebno, ker nekteri trdijo, da se pšenice, katero obrodi ne prav zrelo seme, rajši sentja prime. Za seme moramo izbrati naj lepšo njivo, poležena pa ne sme biti. Naj boljše seme se dobi na peščeni, močni njivi. Tisto žito, kojemu smo s frišnim gnojem gnojili, naj se za seme ne izbere, ker se posebno pšenice dobljene iz takega semena rajše sentja prime.

Lanu, katerega hočemo za predivo porabiti, ne smemo pustiti, da preveč dozori, ker pri prezrelem lanu veliko več na predivu izgubimo, nego pri semenu pridobimo. Leča in grah ne smesta prezrela biti, ker bi nam sicer lahko dosti zrnja v zgubo šlo. Precej ko smo rež in pšenico požeti, pričnemo za ajdo plitvo orati, po izorani njivi jo posejemo in potem z brano zavlečemo. Če kateri kmetovalec za zimo nema dosti živinske krme, naj za ječmenom precej, ko ga je požel, repo poseje. Krompir moramo na debelo osipati, da mu suša ne bode mogla škodovati.

Ko smo seno pokosili, moramo precej na senožet vodo napeljavati, to pa ne po dnevu ampak po noči, da otave v rasti ne zaderžujemo, kar bi se zgodilo, ko bi po dnevi senožeta namakali. Vse krtine moramo po senožetih in pašnikih razmetati in goličave s semenom posejati. Enokosne senožeta moramo v tem mesecu pokositi in prevdariti, bili ne bilo bolje, da bi jih drugo leto v njive razdelali in na njih žito s travo in drugimi rastlinami posejali.

Razne kmetijske vesti.

Detelja s travo pomešana. Marsikdo se boji take setve ter pravi da njiva plevelna postane; toda pri primernem obdelovanji je ta izgovor ničev. Mi moramo namreč samo za deteljo s travo pomešano take rastline sejati, ki tudi nekoliko plevela pretrpijo, ali pa da ga lahko iztrebimo. Pasji rep (phleum pratense, Timothygras) res rad, ko smo ga zaorali, po korenikah nekoliko zažene. Če hočemo tedajpo taki mešanici pšenico ali rež posejati, moramo naj manje dvakrat preorati, da popolnoma uničimo pasji rep. Laška ljulika (lolium italicum, italienisches Raigras) se med deteljo tudi zelo priporoča, ker ona nam dosti let veliko in dobrega sena daje. Korist, ki nam jo daje mešanica, je velika in lahko razumljiva. Vsak ve, da sega detelja s svojimi korenikami globoko v zemljo in korenike vseh trav pa, ki smo jih med deteljo posejali, ostanejo le v izorani zemlji, nekoliko jih tudi globokeje gre. Dobiček pri tej različni globokosti korenik je, da njivo vsestransko uporabimo, ne samo v globočini ampak tudi v poveršji, kar bi ne bili dosegli, ko bi bili samo deteljo ali pa samo eno travo nasejali. Drugi dobiček, ki ga pri takem mešanem sejanji zadobimo, je v zemeljskem živežu; detelja použije polovico več kalija, šestkrat več magnezije, štiri in polkrat več apna, ko laška ljulika, nasprotno pa zadnja $14^1/_2$ krat več kremenine in $2^1/_2$ krat več natrona potrebuje kakor detelja, le v fosforovi kislini ste si obedve rastlini skoro enaki. Ko bi obe rastlini eni in tisti živež potrebovale, bi ga v zemlji zmanjkalo, tako se pa zamorete dobro preživeti, ker različno hrano za rast potrebujeti. Tretjo korist nam daje mešanica, da lahko take pomešane rastline v malih letih zopet na tisto njivo posejemo, kar bi ne smeli, če bi bili samo deteljo sejali, ker detelja ne sme dostikrat na eni in isti njivi biti, sicer bi spodnji svet popolnoma izserkala in nam nerodovitnega za deteljo in druge rastline naredila. V nekaterih krajih detelja čista ne raste dobro, če jo pa s travo pomešamo, vendar še obrodi in nam košnjo zboljša in pomnoži, posebno na lahkih peščenih tleh detelja sama ne obrodi. Dalje so take njive verlo dobre za pašnike. Naj več se kravam pokrmi detelje ob času cvetja, ravno v tem času ima pa rudeča detelja največ redivnih (dušečnatih) reči v sebi in sicer več, kakor jih moljne krave potrebujejo; vse kar je preveč, gre v zgubo, v gnoj. Če pa deteljo z laško ljuliko in pasjim repom pomešamo, zadobimo za krave ravno primerno tečni živež, katerega lahko vsega prebavijo; mi pa pri tem ravnanji nič ne izgubimo. Dalje, če našim živalim deteljo s travo pomešano krmimo, ni nevarno, da bi ta piča katero napenjalo ali še celo uničilo. Včasih nam po zimi detelja pozebe, ostanejo nam še trave, narobe pa nekatero spomlad detelja izvrstno raste da vse trave preraste, te nam bojo pa v drugi košnji več sena dale. Vse te koristi pa le takrat dosežemo, ako smo deteljo in trave gosto nasejali in sicer 35—50 funtov vsega semena na vsak oral.

Čebelorejcem. Prvi živež dobijo čebele spomladi na rakiti (Palmweide), drenu, mačevji, vijolici, trobentičah (primula acaulis); druge rastline, ki kasneje cvetejo so; bodeče grozdje, ribez, sadno drevje in kmalo potem akacija; v tem času dobijo čebele prav dobrega medu; naj boljše cvetje za čebele je lipovo in naj zadnje še ajdovo. Vse druge rastline izdajo veliko manje od tukaj naštetih sicer si zamorejo čebele od vsake cveteče rastline nekoliko pridobiti. Tudi na senožetih je nekoliko hrane za čebele; ker pa seno kmalo pokosimo, jim na senožetih le malo v prid pride. Za čebelorejo je ugoden kraj, kder se mnogo sadja sadi, in kder je mnogo jagodičastega grmovja. V takih krajih, kder se čebelorejo goji, bi morali sadje in jagodičasto grmovje, potem akacije, vsake sorte vrbe, drene, javore, jesene in akacije saditi. Posebno med žive plote ali meje naj se take rastline sadijo, ki čebelam hrano dajajo n. pr. kozja brada (lycium), cvete od spomladi do jeseni. Potem v krajih, kjer se živinoreja goji, hasni čebelam bela detelja, turška detelja itd. Sploh je pa najboljša paša na Slovenskem ajda.

Gos bi prinašala našim gospodinjam več dobička od kokoši ali race, ker ni tako zbirčljiva v jedi; po letu ji zadostuje zelenjava, to je vsake sorte trava. Spomladi

Digitized by Google

jè rada lucerno, ako nema druzega živeža; po letu in v jeseni se živi rada z repnim in repičnim perjem. Po zimi ohranimo lahko gosi brez vsega zrnja s kuhanim korenjem, peso, repo in krompirjem. Ako pa hočemo gosi debeliti, jim moramo tudi nekoliko zrnja privoščiti in med pičo jim primešajmo vsak dan eno noževo špico stolčenega oglja, ker zadobi meso po vžitku oglja dober okus, in jetra se po njem zelo narasejo, kar je pri gosi naj več vredno. Oglje se za gosi najprej v vodi dobro izpere, posuši, potem stolče in za vsakdanjo porabo shrani. Nekateri rabijo, da se gosi jetra raztegnejo, tudi poper, sol in korenček (Jngwer); namesto teh reči pa rabimo ceneje za pomešavanje med pičo stolčeno rudo: antimon (Spiessglanz); za vsako gos pridenemo piči na dan do 2 kvintelca tega praha. Marsikaka hiša ima za gosi zaradi bližnje vode in močvirja prav vgodno lego in gospodinja bi si veliko denarja brez vsega truda čez leto naredila. Potem omenimo še da se gosem med letom 2 krat perje poruje, katero je za blazine izvrstno; funt stane do 4 gld.

Paradižnik, (pomi d' oro, solanum licopersyum.)—Ta med zelenjado rejske ali kuhinjske rastline spadajoča rastlina nam služi kaj dobro, tako hočemo iz kakega mesta mravlje pregnati, kajti one je nikakor ne morejo trpeti, Ako nam zahajajo mravlje v izbo, zadostuje da eno rastlino ali le par paradižnikovih peres na tisto mesto položimo, kamor se zbirajo, in v par minutih ne bode ene mravlje več videti. V vrtu, in drugod, koder nam mravlje nadlegujejo, jih prav takó prepodimo.

Še koristnejši je pa paradižnik v kuhinji, to je za hrano porabljen. Sicer se misli, da je paradižnik —jabelko—le za gospoda dobra, to je bolj nečimerna hrana; temu pa ni tako, kajti ravno za prostaka, za kmeta je paradižnik hrana neprecenljive vrednosti. Slovenski kmet tega, se ve da, ne zna ceniti, ker on paradižnika, kakor marsikaj druzega iz gole navade, in reči smemo nespametne odurnosti ne uživa marveč smešno zaničuje; ali Italjan je v tej zadevi ves drugačen, veliko bolj praktičen. On sadi marljivo paradižnike, in komaj čaka, da mu dozorijo, kajti napravlja si iz njih čisto prosto omako—(zos, žvacet), katero čez polento zliva; polenta z paradižnikovo omako zaužita je pa gotovo desetkrat boljša, kakor še tako dobro prosto zabeljena. Slovenski kmetje, posebno Primorci, kateri primerno največ polente použijete, sadite paradižnike, in vaše gospodinje naj Vam iz njih omako napravljajo; ako je ne znajo, jih bodemo naučili.

Želodečni kerč naenkrat preženemo, ako vzamemo na vodi žličico ogljenokislega natrona (sode); tudi kadar nas glava boli, dostikrat voda pomaga.

Prederte zmerzline zacelimo v 5 dneh, ako nastergano kredo toliko z navadnim katranom pomešamo, da se trdo mazilo (žavba) naredi; potem namažemo koščck platna z njo in obvežemo na oteklino. Kadar čutimo pod obližem (flajštrom) vročino, si naredimo druzega itd, zadnje dni zadostuje, da stavimo samo 2krat na dan, zjutraj in zvečer frišni obliž.

Sive lase rujave narediti. V to rabimo zelene lupine navadnega laškega oreha, v vodi skuhane; še boljše je pa, da vsakemu funtu vode 1 lot glicerina pridenemo, ki ga v lekarnicah (apotekah) lahko kupimo. Lupine z glicerinom vred dobro skuhane precedimo skozi platno, dobljeno tekočino kuhamo toliko časa v vodnem puhu dokler postane gosta kakor redki sirup. S tem si po tem lase mažemo.

Banka Slovenija. Kako da si je pomagala po hudi nevihti, in kako da je sklenila gospodarstvo svojega nar grenkejšega leta (enakega ji je skoraj nemogoče), znano nam je iz sporočila njenega zadnega občnega zbora dné 31. maja t. l. Gosp. podpredsednik je storil za banko daljni in jako koristen korak, kar namreč zadeva njenega opravilnega sveta. To pomore banki veliko v kredit, kojega za vspešno pvdvzetje narveč potrebuje.

Dospeli smo sedaj do tega, da zamore pomagati edinemu narod. dnarstv. zavodu tudi vsak rodoljub brez finančnih žrtev, kajti sedaj gre za to, da si pridobi banka tudi delavne in spoštene moči za akvizacije, in potem ji je napredek več kot gotov.

Rodoljubi sami naj bi se poprijeli tega, in nasvetovali za posamesne kraje kot zastopnike le **delavne može**, koji vživajo pri ljudstvu zaupanje. Ravnateljstvo bi potem organiziralo na ti podlagi celo zastopništvo ne le na Primorskem ampak tudi po drugih slovens. deželah. Enake zastopnike bi potem narod sam tudi nadzoroval o marljivosti in spoštenosti.

Rodoljubji! bodimo složni, začnimo o ti zadevi brez ovir, in skrbimo za svoje in ne za ptuje.

Pošiljajmo nemudoma dotične nasvete vredništvu tega lista, koje jih bode gotovo rado sprejemalo, in na njih podlagi sostavili bodo tukajšni načert, kojega bodo poslali ravnateljstvu banke. Na ta način postopalo naj bi se ne le na Goriškem, ampak tudi na Gorenjskem, notranjskem, Dolenjskem i. t. d. in ob kratkem bi pridobili banki matadore za akvizacije.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl	k.
		21 junija								od 21. do 24. junija					
Pšenica	„	4	70	2	70	2	58	5	—	5		4	60	4	10
Rež	„	3	30	1	90		—	3	80	3	80	3	70	3	30
Ječmen	„	2	40	1	70	1	70	2	80	3	—	3	55	3	
Oves	„	2	10	1	10	1	35	2	10	2		2	20	2	25
Ajda	„	2	60			1	35	2	60			2	60	2	10
Proso	„	2	50				-	2	70	4	—	3	80	3	20
Turšica	„	3		1	75	1	55	3	20	3	30	3	10	2	90
Krompir	cent	1	30	2	50	2	—	2							
Leča	„	5	80			8	50								
Grah	„	5	60			9	—								
Fižol	„	5		2	70	6	25			5	80				
Maslo	„		52		60	45					50				
Slanina,špeh	„		50		46	42	-				44				
Špeh frišni	„		40				—				50				
Jajca	kos		1¾				—	2			1¼				
Mleko	bokal		10				—	16			10				
Goveje meso	funt		27		28		—	26			26				
Teletina	„		24		28		—	26			26				
Svinsko meso	„		28				—	—							
Jagnje	„		40	2	60		—	—							
Seno	cent	1	25	1	50	1	40			1	60				
Slama	„	1		13		1	—			1					
Drva trda	seženj	6	40		—	11	50			7					
„ mehka	„	4	80	11	—	9	50								

Na deželni vino-in sadjerejski šoli **na Slapu** se prodaja več tisuč enoletnih krepkih **jabelčnih divjakov** po **50** kr. sto kosov.

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ.—Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

W. MAURER WIEN SC.

List 13.
V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. —Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875.
8. julija

Poljedelstvo.

4. Vlačenje (dalje.)

Za srednji in težki svet je železna brana naj boljša, za peščeni nam zadostuje popolnoma lesena brana s železnimi zobmi. Tudi brana mora po pravilih narejena biti, prav tako kakor plug, ker drugače bi z brano vsako delo le površno naredili. Vsaka brana ni dobra, akopram bi tudi železna bila. ona mora dobro narejena biti in sicer tako, da vsak zob v zemlji čerto napravi; potem morajo biti zobje enako dolgi, da zamorejo vsi enakomerno globoko v zemljo iti, ker brana ne sme samo površno brazdo izrušiti, ampak mora vso raztergati. To naredi samo železna brana prav popolnoma lesene brane so večidel prelahke ali pa slabo narejene ter raztergajo brazdo le na vrhu komaj za 2 palca globoko; vso spodej ležečo brazdo pa pustijo celo, nerazrušeno, to je trdo in ko rastline s korenikami do te pridejo, ne morejo več tako dobro rasti, kakor v popolnoma razrušenem, izrahljanem svetu. Ker smo uže poprej pri oranji omenili, da ni dobro preozke kraje (lehe) orati, ampak le široke, ker se že pri oranji vozkih krajev veliko časa potrati, opomnimo tudi tukaj, da z brano še veliko več naredimo na širokih nego na ozkih krajih. Na Primorskem od Gorice do Ogleja zelo nepravilno orjejo in mnogo jih trdi, da le zarad tega, da se zamore po razorih voda odtekati. Da je ta izgovor neopravičen, opozorujemo na naj niži ondotni kraj, kamor se vsa voda odteka, na grajščino Monastero, kder ne orjejo tako, kakor pri kmetih, ampak v do 4 sežnje široke kraje (lehe).

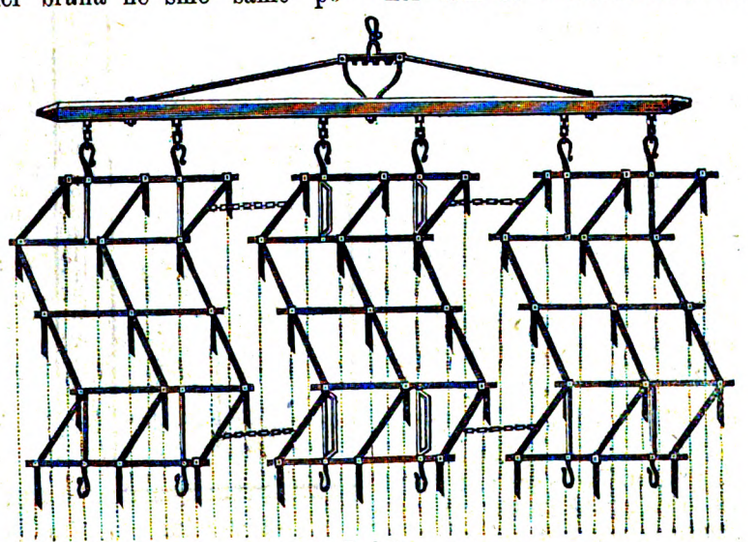

Pod. I.

Po Gorenjskem imajo zarad preozkih krajev nalašč zato narejene lesene, skrivljene brane, da zamorejo ne zadosta izorano njivo nekoliko povleči. Za Gorenjsko ni več lesena brana s železnimi zobmi dobra, ampak morali bi si železno napraviti, ker tam se v marsikakem letu, posebno v mokrem velike in težke kepe, težke brazde nahajajo, katerih lesena brana nikoli dobro ne razbije. Ravno to velja tudi za Dolenjsko. Štajerska in Koroška zemlja je še težja od Kranjske, toraj tudi tam naj bi se po mogočnosti železne brane napravljale. Železne brane so iz več delov sestavljene tako da moremo ž njimi tudi prav ozke kraje, kakor so sploh na Gorenjskem in Primorskem, dobro povlačiti. Vsaka dobra, železna brana je iz kovnega železa, in iz 2 do 4 delov sestavljena. Podoba 1. nam kaže Howardovo brano sestavljano iz 3 delov, kateri so vsi skupaj od spredaj na vago obešeni. Vsak posamezni del ima 15 zob vsi skupaj 45 in

Digitized by Google

dobè se pa tudi brane, katere obstoje iz 4 delov ter imajo potem 60 zob. Čerte za vsakim zobom nam predočujejo, kako lepo vsak zob za se v zemlji svojo čerto naredi. Tudi lesene brane se lahko tako narejajo, da vsak zob svojo črto v zemlji zaznamuje; to pa prepuščamo kovačem in kolarjem. Če niso brane tako naredili, je malo vredna. Prihodnjič hočemo nekoliko drugih sort bran popisati. Železna Howardova brana, p o d o b a 1, iz treh delov, vsi skupaj 7 čevljev široki, veljajo 48 fl. in tehtajo 150 ⁄. Dva dela 5 čevljev široka veljata pa 32 fl. Razvidno je tudi, da so posamezni deli eden z drugim z verigami (ketnami) privezani tako, da v vsak razor ali jarek vrivajo in delo izvrstno naredijo.

Svet, katerega hočemo z brano povlačiti, ne sme ne premoker in ne presuh biti; premokre brazde se nečejo drobiti in živina veliko zemlje pohodi. Naj bolje je, da mi za plugom tako dolgo čakamo, da se zemlja toliko osuši, da se rada drobi. Presuhe brazde se tudi nečejo drobiti, ker sta jih veter in solnce preveč osušila. Nikoli ni dobro celi dan orati, drugi dan pa vlačiti, ker nam pri solnčnem vremenu solnce vse brazde presuši. Najbolje je nekoliko časa orati in če nimamo tretje živine, moramo oranje popustiti in v brano vpreči. Pri tem se tudi živina nekoliko v brani odpočije.

Železnih bran je uže prav mnogo sort; veliko jih je le za neizvedene grajščake, ki hočejo vsako novo iznajdeno orodje kupiti, pa je ne morejo rabiti. Tako se je iznašla brana, katera se kakor kolo vrti; ž njo so hoteli veliko doseči, a v praksi je cela brana brez vsega pomena. Potem imamo brane, s kojimi se samo z mahom obraščene senožeta vlačijo; res je ta brana za to delo dobra, pa z Howardovo opravimo ravno tako in si prihranimo še precej denarja. Grajščine, ki imajo dosti senožeti, si jo uže lahko kupijo. Dalje imamo brane, s katerimi si prevlačimo s plevelom zaraščene njive, kojih nimamo časa orati, te nimajo zobov, ampak nože; s temi branami se res nekoliko plevela iztrže, a oranja nam pa nikakor ne nadomeščajo; zatoraj jih ne moremo nikomur priporočati. Kdor ima preveč polja, da ga ne more sam obdelovati, stori boljše, ako je v najem da, ali pa v senožeta ali pašnike spremeni, nikakor mu pa ni svetovati, posebno grajščaku ne, take brane kupovati in njive, namesto bi jih dobro izoral, le z brano prevlačiti. Vsakemu posestniku zadostuje popolnoma dobra železna brana, po različnosti sveta mora biti brana teža ali laža, za lahek, peščeni svet napravimo si lahko, železno brano, za težak, ilovčnati pa težko železno brano. Ker so te braue različne teže, zamoremo ž njimi razna dela opravljati in nam ne treba nalašč za senožeti posebne brane imeti. Dobra železna brana mah po senožetih prav do čistega poruje, lesena nam tega tako dobro ne opravi. Potem je za prevlačenje detelje spomladi le železna brana sposobna, ker gre mirno po zemlji; lesena pa, če jo s kamenjem obložimo, skaklja sem ter tje.

Kolikokrat se mora vlačenje ponavljati, se tukaj na papirji ne da natanko popisati. Preveč naj se nobena zemlja ne vlači, ker na preveč povlečeni njivi dež lahko v tem škoduje, da dobi njiva skorjo; prav prsteno zemljo bomo manj vlačili ravno zarad navedenega uzroka. V jeseni, ko ozimna žita sejemo tudi zarad dežja ne smemo njive pre dobro vlačiti.

Pri plugu smo rekli, da se najpopolnejše z voli orje, ker so počašni; zarad tega se brazda mirno na tla položi in oberne, ko bi pa s hitrimi konji orali, bi se brazda ne obračala, ampak le od plužne deske proč metala, česar se je gotovo že vsak prepričal. Narobe se pa pri vlačenji boljše s hitro živino opravi in sicer, tim čem hitreje gre brana, tim bolje se napravi delo. Posestniki, ki imajo vole in konje, naj z voli orjejo in s konji vlačijo. Premožnejši Gorenjci imajo že to navado, da z voli orjejo in s konjem pa vlačijo, le brane imajo pre slabe. Ravno ob času jesenske in spomladanske setve imamo pre malo delalne živine in pre malo časa, morali bi na tako orodje pozor imeti, s katerim vsako delo najhitrejše in najcenejše doveršimo. Z leseno brano, če je tudi dobro narejena, povlačimo na dan vedno eno dobro tretjino manj kakor s železno; naše slovenske lesene brane pa komaj četrti del tega naredijo, kar pa železna Howardova. Vsak kmet si take železne brane ne more napraviti, svetujemo le premožnejšim kmetovalcem, katerim smo pripravljeni tudi nakup preskerbeti. Za revnejše kmete bodemo v prihodnjem listu lesene brane in njih napravo popisali.

(Dalje prih.)

Rastlinogoja.

A Žita.

Rež se seje v jeseni kot ozimnica ali pa spomladi kot jara rež. Rež je skoro v vsakem kraji drugačna, dasiravno ostane ena in tista sorta; ona se v zrnu spreminja in ako seme iz druzih krajev menjavamo, koje je od domačega različno, zapazimo da se v šestem letu že popolnoma spremeni in da rež domači prav enaka postane. Pri reži se sprememba semena zelo priporoča, vedno pa naj se jemlje seme iz merzlejših krajev in slabejših tal; narobe bi bilo čisto napačno, ako bi seme iz gorkega podnebja in boljše zemlje jemali. Na peščenih tleh rež med vsemi žiti naj boljše obrodi, ter se njeno sejanje naj bolje izplača, dasiravno jo tudi na težki zemlji s prav dobrim uspehom sejemo. Prav težka zemlja za rež ni tako sposobna ko za pšenico, srednje težki svet je pa za pšenico in rež sposoben. Naj boljše je toraj, da sejemo na takem svetu polovico pšenice, ker nekatero leto obrodi rež, drugo pa pšenica in tako si zagotovljamo srednjo letino. Ako smo njivo primerno obdelali in pravilno posejali, pretrpi rež prav dobro zimski mraz. Na Gorenjskem in na Pivki ji pa huda zima že toliko škoduje, da v nekaterih letih popolnoma pozebe;

Digitized by Google

temu pridemo v okom, če rež sé sejalno mašino sejemo ; s tem jo pred pozebom navadno obvarujemo. V dokaz temu omenimo, da v merzlih krajih kmetom mnogokrat vse ozimno žito pozebe, grajščinam pa, ki so za setev mašino rabili, se nič žalega ne zgodi. Drugič so Gorenjci in Pivčani tudi sami krivi, da jim posebno rež pozeba, ker zaorjejo na stern posejano rež na 3 palce globoko ; zernje je tedaj prav na trdih neizoranih tleh, kder ne more močnih korenik delati; tako se rež slabo ukorenini in ni čuda potem, ako jo mraz pokonča. V časih nam spomladi mraz celo poveršje njive tako vzdigne, da je vsa rež od zemlje ločena ; ako take njive ne povaljamo, smo v nevarnosti, da nam bodè vsa vzdignjena rež posebla, ker pri takej zmerznjeni, vzdignjeni zemlji veter in mraz prav lahko do korenik segata. O tem smo govorili v 2. številki „Kmetovalca“ stran 15.

Zelo občutljiva proti mrazu je rež ob času cvetja in še prej ko začne v klasje iti; v tem času ji škoduje vsaka majhna slanica ali merzli veter in klasje ostane gluho. Ob času cvetja je za rež naj boljše suho vreme z majhnim vetrom.

Rež posejemo po prahi, detelji, travi, na novo izoranem pašniku, po pšenici, po okopavinah in ajdi, potem po sočivji, repici itd. Če reži gnojimo, jo lahko skoro za vsako rastlino sejemo, le po lanu in ovsu ne obrodi ; po ovsu zarad tega ne, ker pušča za rež preplevelno njivo, sicer imamo po ovseni žetvi tudi premalo časa, da bi mogli njivo za rež dobro pripraviti ; če pa tega ne storimo, je brezuspešno rež za ovsom sejati, če ji tudi pognojimo. Rež obrodi najboljše po dobro obdelani prahi, tudi dobro po okopavinah, če jih kmalo iz polja spravimo, da se zamore ržena setev ob pravem času vršiti. V prav peščenih tleh se režl, ki je za krompirjem sejana, bolje prilega okopavanje z okopavačem nego oranje. V nekaterih krajih sejejo spomladi meseca maja ajdo, potem v jeseni rež; če je ajda lepo gosto stala, naj se le v jeseni rež seje, toda brez gnoja ne, ker se ajda skoraj nikoli v rodovitna tla, ampak že na izmolzena poseje ; ako je pa ajda redko, slabo rastla, se nikakor ne odobrava za njo rež posejati. Po detelji, travi in pašniku rež prav dobro obrodi, samo da je detelja lepo stala; ker če je detelja slabo rasla, tudi rež brez gnoja ne more dobro obroditi; isto tako po slabi travi in slabem pašniku ne. Vsak bi moral na to paziti, da detelja gosto raste, kar je v naši moči, če jo v primerno zemljo posejemo in dobro obdelamo i.t.d., ker za lepo stoječo deteljo vsako žito izvrstno obrodi. Mi moramo vedno na to paziti, da pride pšenica v dobro gnojno, rodovitno zemljo, ravno tako repica in sočivje, po katerih mi potem s prav dobrim uspehom rež posejemo; če so pa pšenica, repica in sočivje že zarad hrane komaj životarili, tudi rež za temi rastlinami sejana ne more obroditi.

Pri obdelovanji njive za rež se v naših slovenskih krajih velike napake delajo, ker skoraj noben kmetovalec nima pojma, kako bi se morala njiva za rež pripravljati. Rež zahteva dobro gnojno rodovitno in v težkem svetu prav dobro zrahljano njivo; frišnega gnojenja za vsako rastlino rež ravno ne potrebuje ; vedeti pa vendar moramo, kedaj ji bodemo gnojili. Za rež je vsak gnoj dober, gnojili ji bodemo le v slabih nerodovitnih tleh. Praha je že izmolzena ; nerodovitna njiva, mi jo moramo pognojiti, ako hočemo dobro rež imeti; povemo pa tukaj, da je boljše praho nekoliko tednov pred reženo setvijo gnojiti, kakor morda meseca maja ali junija, ker se do setve precej gnoja in gnojne moči za rež izgubi. Če je mogoče gnoj nekoliko tednov pred setvijo po njivi raztrositi in ležati pustiti, je prav dobro za rež, vendar pa moramo paziti, da nam dežnica tacega raztrošenega gnoja ne izpere in od njive ne odnese. Ovčjek je za rež posebno dober. Kedar bi hoteli za režjo zopet rež sejati, takrat ni dobro gnojiti; sploh naj se reži nikdar dvakrat zaporedoma ne seje, čeravno bi ji z gnojem lahko pomagali, ker v tem slučaji že gnoj zapravljamo. Drugi dober gnoj za rež je tudi soldan ali lapor, kder se nahaja, kakor na Vipavskem ; tukaj soldan premalo cenijo ; v druzih deželah bi ga kot gnoj prodajali. Na Vipavskem bi se soldan s prav dobrim uspehom za gnojenje njiv in od njiv napravljen gnoj pa za vinograde porabljal; to bi se tudi moralo storiti, ker tu premalo živine redijo, še manje pa pridelujejo rastlin za krmo, zatoraj bi si morali po vsakem načinu s soldanom pomagati. Dalje omenimo še neki gnoj, ki je na Slovenskem komaj poznan: zeleni gnoj, s tem gnojimo tako, da praho ali drugo prazno njivo s kako hitro rastečo rastlino posejemo, na primer s špergelnom, ajdo i. t. d. ko je pa ta rastlina primerno dorasla, jo podorjemo. Tak zeleni gnoj ima rež prav rada in mi bi lahko v prahi 2 krat s zelenim gnojem gnojili, z lupinami in spergelnom. Poznamo posestva, ki so v praho lupine sejali, njim gnojili, jih za živinsko krmo pokosili, potem rež brez gnoja posejali, imeli so vsako leto izvrstno žetev, ker po lupinah rež vedno dobro obrodi, vse eno ali so bile frišno podorane, ali pa za krmo pokošene. Gnojiti moramo pa reži vedno po taki rastlini, ki zemljo osuši in izmolze, na primer po prosu in moharji bi se gnojenje ne smelo nikoli opustiti. Kar se gnojenja za rež tiče, moramo omeniti, da je vedno boljše rež za takimi rastlinami sejati, po katerih ne treba gnojiti, in naj se gnoji le takim rastlinam, ki gnojenje bolje izplačajo ko rež.

Ilovnati, težki svet mora za rež prav dobro preoran in zrahljan biti, da se morejo korenike v zemlji zadosti širiti in razraščati; v prepuščenih tleh je pa bolje enkrat manje ko preveč orati, ker se v preveč zrahljanem peščenem svetu namesto reži šopulja žanje. Da bode vsakdo znal za rež njivo primerno preoravati, navajamo tu najpoglavitnejše rastline, za kojimi se rež seje in tudi kako se mora za njimi obdelovati. V čisti peščeni njivi po oljnatih rastlinah, lanu in konopljah, po sočivji, lupinah in ajdi bolje storimo, da reži samo enkrat preorjemo, ker dvakratno oranje bi tukaj reži nič ne koristilo. Tudi za deteljo se v prav

Digitized by Google

peščenih tleh samo enkrat k reži orje. Če smo pa rež po sterniščí sejali, ji moramo vedno dvakrat orati, naj bode peščeno polje ali ne, ker po sterniščí se v reži vedno rajše plevel vgnjezdi, ko po kaki drugi rastlini; znano je pa vsakemu, da plevel reži več škoduje ko pšenici. Precej ko stern požanjemo, moremo sterniščе plitvo na 4 ali 5 palcev globoko preorati, in v njega ajdo posejati; po ajdovi žetvi, konec septembra v zgodnjih letinah že 15 dni poprej, moramo njivo najmanj na 6 palcev globoko orati in jo pustimo izorano, nepovlečeno toliko časa ležati, da pride čas za setev, tedaj bodemo v peščenih tleh precej po izorani nepovlečeni njivi rež posejali in z brano dobro zavlekli. Vedeti je treba, da ima rež nekoliko dni obležano njivo vedno rajše ko frišno izorano, ker v prvem slučaji tudi bolje obrodi. V prav težkih ilovnatih tleh ji pa dvakratno oranje komaj zadostuje in morali bi mi, če ajdo v sterniščе pred režjo sejemo, 3 krat orati, in sicer tako: precej po žetvi preorjemo plitvo za ajdo, po ajdovi žetvi v drugič in sicer tudi plitvo, ker se v težkih tleh v ajdi veliko plevela, trave najde, potem pustimo njivo, ako je dosti časa, v gorkejših krajih 3 tedne preorano ležati, čez 3 tedne bodemo pa za setev globoko orali. Gorenjci tega ne morejo storiti, ker bi potem prekasno sé setvijo prišli, in kasno sejana rež ni nikoli dobra. Ajda nam obdelovanje njive zelo zavira, ter bi včasih več dobička imeli, da bi jo ne sejali, ampak njivo dobro obdelali. Ker se pa ajda na Slovenskem ne bode mogla opustiti, moramo vedno na to paziti, da hitro dozorečo ajdo sejemo.

(Dalje prih.)

Naši vinski mešetarji.

Med prodajalca in kupca se vtika skoro pri vsaki kolikaj pomenljivi kupčiji še tretja oseba, mešetar ali sensal. Opravilo mešetarjev, mešetarstvo, je gotovo tako staro kakor kupčija sama. Na Slovenskem je mešetarstvo pri živinski in vinski kupčiji najnavadnejše, ker sti prav ti dvè kupčiji poglavitni.

Pustimo za danas mešetarstvo pri živinski kupčiji in pečajmo se bolje od blizo z vinskim mešetarjem. V pravih vinorejskih pokrajinah prevaguje navadno vinski predelek za toliko vse druge, da se kmetovalci skoro samo z vinorejo pečajo in da so jim vsa druga opravila le bolje postranka, da dostikrat kar naravnost rečeno „potrebno zlo“. V strogo vinorejskih krajih mora biti po tem takem vinska kupčija glavna, in mešetarstvo, katero je s to kupčijo v najoži zvezi, ker na njo mogočno upliva, zasluži gotovo največo pozornost vinorejca kakor tudi vinokupca.

V deželah, v katerih je kmetijstvo, in posebno vinoreja že na visoki stopinji, kakor na Nemškem in Francoskem, je tudi za mešetarstvo bolje preskrbljeno; tam je ono postavno popolnoma vredjeno in sicer tako, da je za nekakov okraj—za eno ali več srenj—po en sam, toda prisežen, v kletarstvu in kupčiji izveden, vesten, pravičen človek za mešetarja uradno postavljen. Po obširnosti delokroga, to je po tem, ali taki ljudje bolj vina za zunanje vinske kupce skupujejo ter odpošiljajo, ali pa le bolj med došlimi kupci in vinorejci naravnost posredujejo, dobè oni svoje posebne naslove, kakor vinski agent, vinski komisar, ali vinski mešetar. Vinski agentje ali komisarji so navadno zraven tega še trgovci, dosti je pa tudi takih, kateri se samo z vinsko kupčijo ukvarjajo; inteligentni, značajni ljudje so pa eni kakor drugi. Navadni mešetarji so navadno sodarji (pintarji), kateri pa znajo toliko umno kletariti, da manj razumnim vinorejcem, kakor tudi večim, kateri se nečejo sami s kletarstvom vkvarjati, vsa kletarska opravila natančno izvršujejo. Vsak mešetar je od dotične srenje—ali srenj—za 5 let voljen, ter od sodnije pod prisego potrjen.

Po preteklih petih letih voli srenja ali prejšnega mešetarja, ali pa novega. Vsak izvoljeni mešetar mora imeti v posebnem zapisniku zapisana vsa od producentov na prodaj postavljena vina in sicer mora biti razkazano, koliko je vina, v katerem vinogradu je pridelano, iz kakega grozdja napravljeno, po čem se prodaja in kako se imenuje producent. Mešetar mora vsakemu došlemu kupcu zapisnik pokazati, ter ga potem do producentov peljati in sicer do tistih, katere si kupec sam izvoli. On mora dalje v kupčiji po polnem prepričanji, brez vsega strankarstva posredovati, ter tako skušati, da se kupčija sklene, za kar dobi postavno plačilo toliko od vedra—in sicer polovico od prodajalca polovico od kupca. Kupcom, kateri ne morejo ali ne marajo sami v vinski kraj priti, mora mešetar, če zahtevajo, zapisnik na prodaj postavljenih vin poslati, in po tem tudi pokušnjo zbranih vin. Ako hoče kupec kupčijo skleniti, mora mešetar s poslanim denarom izvoljeno vino kupiti, ga napolniti, ter na svoje mesto oposlati; on je odgovoren za istinitost vina, pravo mero, snažno polnjenco. V tem slučaju dobi mešetar od kupca in prodajalca zopet svoje postavno utrjeno plačilo.

Konečno je priseženemu mešetarju dolžnost, da daja dobre svete vinorejcem svojega kroga, kateri ga za to prašajo, za kar ne sme nobenega plačila zahtevati; plačilo dobi le, kedar sam kako delo izvrši, to pa zopet po utrjeni ceni. Ako zasači srenja mešetarja, zraven katerega ne sme nobeden drugi mešetariti, na kaki nepoštenosti, ga sme koj odstaviti ter druzega voliti.

Tako je z vinskimi mešetarji na Nemškem in Francoskem, kako je pa pri nas?—Žalibog čepi vinoreja na Slovenskem še povsod na kaj nizki stopinji, zato je tudi naše vinsko mešetarstvo še nepopolno, da prav revno.

Da bi bilo pri nas vinsko mešetarstvo postavno vrejeno, o tem ni ne duha ne sluha ono je marveč čisto prosta, iz postavnega vkvirja toliko da ne do čistega izpuščena ukvara.

Naši vinski mešetarji niso od nobenega izvoljeni, vsak kdor hoče se sme s tem vkvarjati, in

Digitized by Google

tako smo prišli do tega, da imamo v eni sami vasi, po pet in še več mešetarjev. In kdo so navadno taki, ki se mešetarstva lotijo? ali so morda v kletarstvu, v kupčiji izvedeni, vestni, pravični ljudje? O kaj še, oni so skora izključljivo dela se boječi, v kletarstvu in kupčiji popolnoma nevedni, brezvestni, kar naravnost sleparski ljudje. Slab gospodar pride na boben, kaj naredi potem? dela ni vajen, živeti če pa vendar dobro—loti se mešetarstva. Drug, malo boljši gospodar—kakoršnega Vipavci „lieber“ imenujejo—spravi svoje premoženje na zadnji kapitelje, vendar ga izroči še o pravem času marlivejšemu sinu, sam pa postane, da mu ni treba sinu pri delu pomagati—mešetar. Tretji pride od vojakov, delati se mu ne ljubi, tudi on postane mešetar itd. Kako taki mešetarji svoje posle opravljajo, je večjidel groza videti. Kupca pripelje le kje, kjer se mu narveč mešetije obljubi, in ako je kupec v spoznanju vina revež—kar taki tički kmalo izvohajo — obesijo mu za drag denar čorbo, kakoršna bi se zaradi dobrega imena hiše, posebno pa celega kraja, še prodajati ne smela. Gorje posestniku kateri se takemu mešetarju zameri; kajti ne le da mu kupca v klet ne pripelje, ampak vsacega še z vsem mogočim obrekvanjem od nje odvrača, posebno pa, če se je gospodar tako daleč pregrešil, da je skusil svojo kletarstvo nekoliko pametno, pravilno vrediti. Ako se kak ptuj kupec do takega mešetarja z naročilom oberne, da mu naj vina kupi ter odpošlje, opravi navadno prav slabo; kajti kolikokrat se je že primerilo, da je mešetar en del denarja ali pa tudi vse zapravil, ali da je drugačno vino kupil, kakor bi moral, ali da je več mere zaračunil, kakor je napolnil, več zaračunil kakor je plačal itd. Največkrat namaže mešetar pri tacih naročitvah kupca in prodajalca, vsacega na svoj način.

Ako mešetar vendar vse v redu opravi, koliko plačilo pa zahteva? nigdar mu ni zadosti. Zraven zaslužka v denarju se pa tudi naje in napije pri polnjenci tako, da ne more skoro „bob“ reči.

Dasiravno so taki mešetarji, kakor je bilo že zgoraj rečeno, v kletarstvu skoro čisto nevedni, znabiti da zna eden ali drugi vino učistiti, pa še tega ne pravilno, se štulijo že, kakor da bi pravi vinski dohtarji bili. Manjši posestniki, da dostikrat tudi veliki, taki namreč, kateri so dosti preleni, da bi koristne kmetijske knjige in časnike brali, ter se tako kaj naučili—povabijo jih tudi v resnici ob času kakega nenavadnega, znabiti ćisto nedolžnega slučaja v klet, kjer potem svoje velike večidel popolnoma brezpametne skrivnosti razlagajo, naj že koristijo ali pa še celo škodujejo, samo da dobe za to zadosti dobre jedi in pijače; vrhtega pa še čezmerno plačilo v denarju.

Da nam tako mešetarstvo ne more koristiti, da mora marveč naši vinski kupčiji le škodovati, h u d o š k o d o v a t i, to je vendar jasno kakor beli dan, in gotovo je skrajni čas, da se tudi po slovenskih vinorejskih krajih mešetarstvo enkrat uredi, in sicer popolnoma tako, po tistem načinu, kakor na Nemškem in Francoskem. Res, da nemamo za vredjeno mešetarstvo skoro nikjer sposobnih oseb, vendar bi se dale te v kratkem pridobiti, in sicer tako-le. Vinorejske srenje, toliko kranjske kolikor primorske in štajarske, uzele naj bi tukaj sproženo stvar v resni pretres, ter naj bi dotične deželne odbore naprosile, da bi se na primernih zavodih, na domačih kmetijskih, posebno pa vinorejskih šolah, v zimskem času posebni, dva ali k večemu tri mesečni „mešetarski tečaji“ osnovali, v katere bi od srenj—izbrani možje brezplačno zahajali, ter se v vseh mešetarjem potrebnih znanostih in opravilih izučili in izurili. Predmeti takih tečajev bi morali biti sledeči:

1. najvažnejši nauki umnega kletarstva s posebnim ozirom na vinske pomanjkljivosti in bolezni.
2. odlomek poduka o trgovinskem pravu s posebnim ozirom na vinsko kupčijo.
3. Poduk o novi votlinski meri, in ž njo v svezi stoječem računstvu.
4. poduk v vinsko kupčijskem spisju, to je v pisanju navadnih pisem, računov, pobotnic protipisov. itd.

Slovenski vinorejci, pretresite resno to stvar, potem storite tudi, česar treba, da ne ostane sprožena misel prazna, ampak da se kmalo vresniči, kar bo gotovo mnogo koristilo naši vinski kupčiji.

R. Dolenc.

DOPISI.

IZ LJUBLJANE 15. junija. (Izv. poročilo o šesti mesečni seji glavnega odbora c. k. kmet. društva.) Predsednik bere pismo bivšega ministra za kmetijstvo, Chlumetzky-ja, v katerem se zahvaljuje za sodelovanje in podporo odborovo v vseh v njegov delokrog spadajočih zadevah in prosi, naj bi odbor tudi njegovemu nasledniku enako vstrezal.— Dalje bere predsednik pismo novega ministra za kmetijstvo, grofa Mannsfelda, v katerem se priporoča krepki podpori glavnega odbora in zagotavlja, da bode društvene namene pospeševal.

Na to predlaga predsednik, naj bi se izrekla bivšemu ministru iskrena zahvala za posebno skrb, kojo je naklanjal kmetijskim interessom Kranjske dežele, novi minister pa naj bi se pozdravil s prošnjo, da izvoli krepko podpirati omenjene interesse.

Predlog je soglasno sprejet.

Ker je en poslanec v zadnji deželnozborski sessiji vladnega zastopnika interpelloval, ali mu je znano, da glavni odbor kmet. društva ne ravna z državnimi podporami za napajališča po ministerstvenih namenih, ampak da pospešuje namesto občnih osebne koristi,—stavi predsednik predlog, naj se z ozirom na dotični odgovor, kateri ni stvari razjasnil in na glavnem odboru madež pustil, v javnih listih konkretni primerljaj jasno razloži in posebno naj se poudarja, da je bila prepirna podpora podeljena s privoljenjem deželnega in vladnega zastopnika in z ozirom na obče koristen namen. — Odbornik P o k l u k a r zahteva, naj se pri tej priliki navaja interpellantovo ime. Dež. glavar Kaltenegger pa želi, naj se stvar čisto objektivno razloži. Ta predlog obvelja.

1. Občini O r e h e k v Postojnskem okraji se nakaže druga polovica podpore za napravo napajališča v znesku 50 gld.

Digitized by Google

2. Občina Paljevče se zahvaljuje za 60 gld. podpore, kojo je dobila za enak namen.

3. Občini Nemška Loka v Kočevskem okraji se nakaže 25 gld. kot druga polovica podpore dovoljene za šolski vrt.

4. Občina Podkraj se zahvaljuje za podporo, kojo je prejela za napravo napajališča. Ker se je pa prvotni načrt v tem spremenil, da se namerava studenčna voda do ces. ceste napeljati, kar bi stalo 1982 gl. prosi županstvo v imenu deležnikov, naj bi se glavni odbor pri prihodnji razdelitvi držav. podpor na to delo oziral.

Vsled te prošnje sklene odbor naprositi vlado, naj bi reservirane podporne denarje nakazala, zlasti pa za napajališča odmenjenih 800 gld.

V začasno rešitev prošnje se pa naroči občini, naj naznani, kako se bodo dotični stroški skladali in kedo bo dolžan za vzdrževanje vodnjaka skrbeti, da se ne zanemari in da se denar za napravo ne zavrže.

Dr. Poklukar predlaga, naj se določijo strankam obroki, v katerih se morajo podpiranih podvzetji lotiti, drugače naj dovoljene podpore na njih škodo zapadejo. Sprejeto.

5. Dr. Bleiweiss bere nepričakovano neugodno poročilo iz Nadanjesela na Notranjskem, da je sodnija ustavila razdelitev tamošnjega obširnega in za obdelovanje sposobnega pašnika, za kojega zboljšanje je ministerstvo znamenito podporo 1500 gld. prihranilo. Po predlogu dež. glavarja se naprosi deželna vlada, naj po c. k. okrajnem glavarstvu v Postojni na to upliva, da se stranke zedinijo in naj pozve, od kod prihaja, da se sodnija v to zadevo vtika; saj so bili v začetku vsi deležniki zadovoljni z razdelitvijo, katera je uže blizo 1000 gld. stroškov prizadela.

6. Dr. Bleiweiss bere razpis kmetijskega ministerstva, po katerem dovoljuje 300 gld. potnine, v namen, da se nadzoruje, kako se rabijo državne podpore dovoljene za povzdigo kmetijstva v deželi. Odbor jemlje na znanje ta razpis in ga izroči odseku za splošne zadeve, kateri naj bo stavil o svojem času primerne predloge.

7. Dr. Poklukar poroča o porabi državne podpore 500 gld. pro 1875 za učiteljske plače in učila na kovaški šoli na Poljanah in predlaga, naj se ta znesek tako razdeli: Za podučevanje dijakov v novi meri in vagi, nagrada učitelju in za nakup česar treba za razkazovanje, 50 gld.; professorju Konšek-u 50 gld. nagrade za podučevanje v botaniki; za vodstveno pisarnico, kurjavo, vožnje itd. 100 gld. — Donesek k plači učitelja Skale-ta 300 gld. — Odbor potrdi ta proračun.

8. Načelnik Bohinjske podružnice g. Mesar naznanja, da bode v kratkem nastopil potovanje ter predaval o sirarstvu, mlekarstvu in zboljšanji planin. Prosi, naj se mu nakaže 200 gld. potnine in pošlje poverovalno pismo. Priporoča tudi, naj se dovoli društvenima sirarjema, Francu Ravniku iz Ravnega in Mencingarju iz Lepence vsakemu 30 gld. podpore, da se više izučita v sirarstvu na Tolminskem (pri Švicarju g. Hitz-u). Prošnja se sprejme in vabi se g. Mesar, naj na svojem potovanji izpodbuja k osnovanji sirarskih društev. Vlada se pa naprosi, naj nakaže prihranjeno podporo 600 gld. za sirarska društva.

9. Odbornik Seunig poroča o prošnji načelnika Postojnske podružnice, da bi bila v letošnji jeseni v Postojni za Notranjsko javna dražba plemenskega goveda Mürztalskega plemena. Odbor sklene, da se imajo poprašati notranjske podružnice, ali se sme zanesljivo pričakovati, da bi se na javni dražbi okoli 20 Mürztalskih plemenskih živali oddalo. Če pritrdé, naj bo dražba prve dni letošnjega oktobra v Postojni.

10. Gozdnarskemu odseku se izroči v poročilo: a Ministerstveni razpis zastran prememb v gozdnem postavodajstvu; b. dopis glavnega odbora Dunajskega c. k. kmetijskega društva zastran prenaredb nove mere in vage v železničnih tarifah, kolikor zadevajo prevažanje lesu.

11. Načelnik podružnice iz Podpeči, Marquis Gozani, pošilja potirjane doneske društvenikov in prosi, naj se izbriše znesek 26 gld., ker je, komur je bilo pobiranje naročeno, umerl preden je denar odrajtal in se zaradi uboštva ne more pričakovati povračila. Ob enem izreka m. Gozani, da ne more več za naprej tirjati društvenih doneskov niti tega opravila nadzorovati. Po daljši razpravi se dovoli izbris in se sklene, predložiti prihodnjemu občnemu zboru, kako naj bi se v prihodnje društvo takih zgub obvarovalo.

12. Slednjič sprejme odbor 7 novih društvenikov.

Po končanem dnevnem redu čestita predsednik v imenu glavnega odbora navzočnemu deželnemu glavarju, Dr. vitezu Kaltenegger-ju, ker je postal dvorni svetovalec.

Kaltenegger se srčno zahvaljuje za skazano prijaznost.

Po končani seji se podajo odborniki s predsednikom, baronom Wurzbach-om, na čelu k novo imenovanemu deželnemu predsedniku, vitezu Widmannu, da ga pozdravijo in mu na srce položijo, naj bi kolikor mogoče pospeševal kmetijske interesse na Kranjskem. G. dež. predsednik zagotovlja, da hoče to storiti in se zahvaljuje za pozdravljenje.

IZ GORICE dne 6. julija. (Izv. dop.) Že dolgo nijsem nič poročal o delovanji našega kmetijskega društva, in vendar je imel glavni odbor po mojem zadnjem poročilu uže več sej, v katerih se je marsikaj važnega, ali vsaj za naše kmetovalce zanimivega sklepalo.

„Kmetovalec“ je hvala Bogu, vsakrat tako preskrbljen z gradivom, da zmanjka prostora goriškemu poročévalcu. — Predsednika si je društvo ohranilo grofa Coronini-ja in to mora vsakega veseleti, kedor ve, kako uplivna, marljiva in požrtovalna moč nam je v njem ostala. Naše kmetijsko društvo šteje sicer nekoliko prav veljavnih, za napredek kmetijstva vnetih mož—in vendar bi bilo pri tukajšnjih razmerah težko izmed njih izbrati na vse strani tako sposobnega in taktno postopajočega predsednika, kakor je sedajni. Da je hotel odstopiti, je naravno; menil je namreč v svojej rahlovestnosti, da se vendar lahko kolikor toliko zanemarjajo društveni interessi, kedar se mora kot državni poslanec cele mesece na Dunaji muditi. A društvo je na korist dežele sebično, in za to je menilo: kedar je gosp. grof doma, dela in se trudi, kedar je pa Dunaji, trka na državno mošnjo, da kaj dobimo za povzdigo našega v poprejšnjih časih tako zanemarjenega kmetijstva,—in kakor kažejo dosedanje skušnje, je društvo prav sodilo. — Sicer imamo, kedar nij gosp. grofa Coronini-ja doma, prav intelligentnega podpredsednika Wiljelma viteza Ritter-ja na njegovem mestu, kateri prav dobro vodi društvena opravila. Kakor slišimo, namerava društvo svoj urad uravnati; res je, da nij v njem vse tako, kakor bi moralo biti, a veliko boljše je vendar, kakor je bilo v preteklih časih. V letošnjih sejah glavnega odbora so hude pušice letele na društvenega tajnika, mnogokrat celo preojstre; od tajnika se prav mnogo zahteva; on mora italijanski list uredovati, ima v pisarnici prav mnogo posla in vmez ne malo tacega dela, za katero če biti dobro izurjena moč; letna njegova plača pa znaša samo 800 gld, služba je le bolje od danes do jutri in ne daje pravice do pokojnine. — Te razmere je pretresal v ta namen izvoljen odsek in kakor slišimo. namerava predlagati izdatno povekšanje tajnikove plače, —se ve, da s primernimi pogoji, po katerih bo moral tajnik tudi lep dohodek zaslužiti.

O tem poročim nadrobnejše, kedar pride v glavnem odboru v razpravo.

Digitized by Google

Z vladno podporo je kmetijsko društvo doseglo, da smo imeli v raznih krajih na Goriškem prav podučljiva kmetijska predavanja in radostno moramo priznavati, da se je povsod naše ljudstvo v prav obilnem številu deležilo. Na italijanski strani so predavali ravnatelj kmetijske šole Dr. Monà, profesor Dr. König in assistent Velicogna v Cervignanu, Ogleji, Korminu, Gradišči in Tržiči, na slovenski strani pa učitelj iste šole Fr. Kuralt v Sežani, Komnu, Kviškem, Kanalu in v Cerknem. Kakor nas poslušalci zagotovljajo, je bil predmet dotičnih govorov povsod prav primeren in je g. Kuralt se zares vrlo potrudil, da je svoje nauke kolikor mogoče v popularni obliki razlagal. Naloga nij lahka, a zanašamo se, da postane hvaležna in to vsako leto bolje, kakor se bo ljudstvo bolje zavedalo potrebe kmetijskega napredka. Posebno vinoreja in kletarstvo sta pri nas hudo zanemarjena, rekel bi skoro v povojcih. In koliko bi se dalo pri naših razmerah v tem oziru doseči?— Majhen dokaz—pa vendar že kaj veselo znamenje, da se stvar prebuja—nam je dala letošnja vinska razstava v Dornbergu.

To so vam bila vina, s katerimi se sme dežela uže zdaj ponašati, dasiravno je to le prva stopinja, katero so vrli Dornberžanje naredili. A če pojde po sreči, ne ostanemo pri poskušnjah, ampak se lotimo vsi umne, pravilne vinoreje, od katere smemo zanesljivo pričakovati, da nas reši občne gmotne miserije in nam zagotovi srečnejšo bodočnost. *K.*

Razne kmetijske vesti.

Poskušnje oranja v Karlsdorfu na Ogerskem so se letošnjo spomlad veršile. Plugov je bilo toliko, da nijso mogli vsi na vrsto priti. Za poskušnje izbrani so bili sledeči plugi:

1) Clayton in Shuttleworthov plug, katerega smo v 6. številki „Kmetovalca," podoba 3, popisali. Izmerili so se vsi njegovi deli; naj objavimo tukaj dotične številke, da bodo naši kmetovalci izvedeli, kake razmere morajo na dobrem plugu biti. Jekleni lemež tega pluga je 25 centimetrov ($9^1/_2$ palcev) širok in 34 centimetrov (13 palcev) dolg; deska iz kovnega železa je na zgornjem robu 36 centimetrov ($13^3/_4$ palcev) od tal oddaljena in od vratnice (stran brez deske) na naj večjem oddaljenji 45 centimetrov (17 palcev.) Vsa dolgost od lemežnega nosa nazaj znaša 89 centimetrov (34 palcev). Plužja kolesca so vsa iz kovnega železa, celi plug je lično in pravilno narejen, kakor vsako orodje te fabrike; tako se je izrazila komisija. Teža mu je bila 47 Kilogramov (84 funtov), njegovo oplužje pa tehta 28·9 Kilogr. ($51^1/_2$ funt.) Oral je ta plug 23 centimetrov (skoro 9 palcev) široko in 14 centim. ($5^1/_2$ palc.) globoko brazdo, potrebovalo se je pri tem 101·1 Kilogr. (185 funt) vprežne moči, včasih je moč narasla na 160 in 168 Kilogramov.

Kar se obračanja in rahljanja zemlje tiče, je bila komisija popolnoma zadovoljna, le premalo čisto se ji je zdelo za plugom.

2) Eckertov plug, podoba 4 v 7. štev. „Kmetovalca" je tudi natančnejše popisan. Na lemežnem nosu ima premakljivo, jekleno 4·5 centim. ($1^3/_4$ palcev) široko dleto, katero 2 do 2·5 centim ($^3/_4$ do 1 palca) pred lemežem stoji. To dleto nam je v kamnitem svetu pomenljivo, ker gre plug lažej v zemljo kakor brez njega; kadar se to dleto obrabi, ga lahko nekoliko naprej pomaknemo in pritrdimo; tudi ga zamoremo, ker je na obeh koncih ojstro, obrniti. Lemež je 28 centim. ($10^3/_4$ palc.) širok in 24 cm. (čez 9 palcev) dolg. Ruhadlu podobna in kratka deska je 37 cm. (14 palc.) visoka in je največ 34·5 cm. (13 palc.) od vratnice oddaljena. Dolgost celega trupla je 40·9 cm. ($15^1/_2$ palc.) Oplužje je bilo komisiji jako po volji in tehta 33·6 Kilogr. (60 funtov), plug sam pa 61 Kgr. (109 funt.) le cena 50 fl. se je tudi komisiji visoka zdela, dasiravno je ta plug prav izvrstno rahljal. Oral je 14 cm. ($5^1/_2$ palc.) globoko in 21 cm. (8 palc.) široko, moči je potreboval 104·7 Kilogr. (187 funt.), včasih pa tudi 168 do 190 Kgr. (300 do 349 funtov).

4) Eckertov plug za rahljanje spodnjega sveta (Untergrundspflug) je enako narejen kakor njegov Ruhadlo, samo deske mu manjka; mesto te ima na kozolcu od spredaj dve 5 cm. široki ušesi, da se zemlja v kozolec ne upira. Ta plug ima nalogo po že izorani brazdi iti in zemljo v globočini samo rahljati in nič vzdigavati, ter se priporoča tam, kder se veliko takih rastlin seje, ki segajo se svojimi korenikami globoko in kder se veliko več na vsakem oralu prideluje kakor pri nas. Povsod, koder se hoče lan, repa za sladkor in detelja z dobrim uspehom sejati, se mora zemlja na 15 in še več palcev zrahljati. Ta plug velja 37 fl. in ga sedaj samo tistim priporočamo, ki so v kmetijstvu uže na nekoliko viši stopinji od priprostega kmeta. Tudi za kmeta pride čas, da si bodo tako koristno orodje nakupovali. (Dalje prih.)

Toča je padala pogostoma v letih 1817, 1836, 1838, 1848 in 1860; na solncu pa se je zapazovalo največ marog v letih 1817, 1829, 1837, 1849, 1860. Iz teh primer so učeni izračunili, da nas obiskuje toča naj rajše v takih, letih v katerih so na solncu maroge. Enajst let se maroge na solncu leto za letom množijo in ž nji mi tudi toča; drugih 11 let se maroge pomanjšnjejo in ravno tako toča. Leta 1810, 1823, 1834, 1844 in 1856 je bilo naj manj toče in solnce je imelo tudi naj manj marog. Da nam učeni ne morejo natanjko leto zaznamovati, v katerem bode toča bila, je krivo tudi to, ker še nimajo statistike o toči in ker ne morejo natančno naprej poizvedeti, kedaj bode solnce naj več marog imelo. Kadar se bode vse to iznašlo, se bodemo pred točo lažej obvarovali ko sedaj; morebiti tudi zavarovali.*) Na Nemškem v Dieburgu je prepovedano nabiranje denarne podpore po toči poškodovanim in ob enem so vsi kmetovalci opozorjeni, da se proti toči zavarujejo. Dunajska W, l. Z. nasvetuje, naj bi to naša vlada posnemala in pravi: pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal. Dalje piše omenjeni list, da se pri nas le lenoba in neumnost podpirate, ker se davki odpuščajo in podpore podelujejo. Če bi tega ne bilo, bi bili kmetovalci primorani zavarovati se.

Letos toča tudi precej razsaja; za Boga, zavarujmo se! saj nam ne manjka prilike.

(V Vipavi zavaruje g. Vidrih pri zanesljivi francoski banki, zavarovalnina se plačuje še le po tergatvi.)

Zoper trtno uš je do sedaj edini pripomoček ogljenčev žveplec—kalijev žveplec; ta sol se okoli trte potrosi, dež jo spere v dno do korenik; uši, ki na njej živijo, poginejo, trta po še bolje raste, ker ji je ta sol dober gnoj. Da se uš popolnoma ugonobi, treba na leto 2krat z omenjeno soljo štupati, spomladi in v jeseni. Gotovo se bode povsod s to soljo poskušalo, in mi bodemo tudi v našem listu bolj zanimive poskušnje objavili.

Purane rede v slovenskih deželah malo kje v večem številu; le na spodnjem Štajerskem se s tem nekoliko bolje pečajo. (Tudi okoli Gorice). Izmed vse kuretine nam daja puran lahko največi dobiček. Zrnja ne potrebuje mnogo; pase se pa kaj rad. Naj primer-

*) Če ne bodo zavarovalne banke zavarovalnine po solnčnih marogah računile. Corrector.

Digitized by Google

nejša paša za purane je ob cestah, na požetih njivah, na močvirji, v gozdih itd.

Po gozdih pobirajo naj rajše drevji škodljive merčese, po požetih njivah ravno tako merčese in izpadlo zrnje. Marljivi kmetovalci bi morali mnogo puranov rediti, da bi jim gozde, njive in travnike od škodljivih merčesov očistili, kar bi jim dvojni dobiček donašalo. V jeseni, kadar paše pomanjkuje, pričnemo purane najprej s kuhanim krompirjem debeliti, potem s kuhanim zrnjem itd. Razun zrnja je pa puranom tudi dober živež žir in želod; tega nam otroci lahko več ko zadosti naberejo.

Štipendiji so razpisani, eden za obiskanje pivovarske šole v Mödlingu za tri leta, vsako leto z 250 fl.

Drugi štipendij je za obiskovanje šole v Klosterneuburgu; prositelj moral je že doveršiti kako srednjo kmetijsko šolo, in dobi v 2 letih v Klosterneuburgu 500 fl. Obljubiti pa mora, da bode 5 let po izšolanji kot popotni učitelj v vino- ali sadjereji, za kar se je izučil, podučeval. Prošnja za ta štipendij se mora vložiti do 15. avgusta pri vodstvu vino-in sadjerejske šole v Klosterneuburgu.

Redkev je prvič dobra jed, drugič nam pa še več k zdravji pripomaga, ker obisti (ledice) k delavnosti sili, ter se posebno takim ljudem in živini priporoča, kojim se rada voda zapira. Potem nam pomaga tudi pri vraničnih in jeternih boleznih, to pa ne samo ljudem, ampak tudi živini. Posebno dober je pri takih boleznih sok, ki se iz korenik redkve izstiska.

Domače muhe so ljudem in živalim zelo nadležne; živalim so zarad pikanja škodljive, ker jih pri nobenem opravilu, pa tudi ne na paši, ne v hlevu ne pustijo pri miru. Muha zalega jajčika v smeti, suhi gnoj; sploh ji ugaja za to vsak suh, smeten kraj. V enem dnevu se izvalijo mušice in dorastejo v 14 dneh popolnoma. V enem poletji imajo muhe po 5 do 6 zarodov. Ker one v sobah prepiha ne prenašajo, jih iz sob na ta način spravimo, da, ako je mogoče, v sobi vrata in nasprotno okno odpremo, da prepih prouzročimo. Če tega ni moče napraviti, rabimo z dobrim uspehom mušji kamen, po kojem se muhe posušijo; ta kamen je tam nevaren, kder so otroci. Za človeka zdravilo, pa za muhe strup je grenki les ali kvasija, katere si po ceni v lekarnicah kupimo. Mi skuhamo kvasijo v vodi, zlijemo vse skupaj na kak okrožnik in potrosimo nekoliko sé stolčenim sladkorjem, ter postavimo muham na primerni kraj. Kedar se tekočina posuši, prilijemo še enkrat in tako večkrat vode, ali pa skuhamo v novič kvasijo.

Perice, ki si hočejo mjilio (žajfo) prihraniti, najsi kupijo v lekarnici borača (Borax). En lot stolčenega borača se raztopi v 4 funtih vode; ta tekočina se rabi pri pranji in ne škoduje ne perilu in tudi barvi ne.

Čreslovna kislina (Gerbsäure) se dobiva v vsaki lekarnici po prav nizki ceni in rabi se s prav dobrim uspehom zoper smerdljivi pot na nogah, ako nekoliko te moke v čevlje potrosimo; tudi če so se na nogah mehurčki naredili, je čreslovna kislina dober pripomoček zoper to nadležnost. Dalje se priporoča tudi ljudem, ki so volku podverženi.

Podgane prepodimo z rastlino pasjim jezikom (cynoglossum officin.): Ali je podganam strup, ali jim tako smrdi, tega ne vemo; tega smo se pa prepričali, da se podgane zanesljivo preženejo, ako se po njih lukinjah pasji jezik potrosi. Tudi po zimi bi bilo dobro to rastlino za podgane spravljeno imeti, ker se ravno v tem času one naj bolj po poslopjih deržijo.

Občni zbor je imelo c. k. kmetiško društvo Goriško dne 8. t.m. Podoben je bil bolje odborovi seji nego zboru, ker je bilo navzočnih komaj toliko udov, kolikor jih po pravilih mora biti (20) da sme društvo zborovati. Menda je sedajna vročina zakrivila toliko otrpnjenost.

Zbor je na znanje vzel poročilo o društvenem delovanji, potrdil račun društvenih dohodkov in stroškov za l. 1874 in tako tudi račun o državnih podporah za l. 1874. Za podpresednika je bil zopet izvoljen per acclamationem Wiljem pl. Ritter-Zahony.—Zbor je odobril premembo §. 43 društvenih pravil, vsled katere se bode volitev načelnikov društvenih oddelkov vsaka tri leta ponavljala.—Posestniku Marega-u iz Gradiškega okraja se je podelila sreberna svetinja za izgledno zboljšanje zemljišč; Albertu Dr. Levi-ju pa iz Villanove zlata svetinja s častno diplomo za njegove odlične zasluge za društvo in za povzdigo kmetijstva sploh.

O vinskih boleznih je spisal ravnatelj Goriške kmetijske šole, dr. Angel vitez Monà prav zanimivo znanstveno—podučljivo knjižico, katero prav živo priporočamo vsem italijanščine zmožnim vinorejcem. Mnogo posestnikov z Goriške okolice je podalo c. k. kmet. društvu prošnjo, da bi preskerbelo slovenski prevod te knjige in mi smo preverjeni, da bo glavni odbor prav rad vstregel tej opravičeni prošnji. saj je njegova dolžnost skrbeti, da se med vinorejci obeh narodnosti širi prepotrebni poduk, kako boleznim in sploh pokvarjenju vina v okom priti; samo to želimo, da bi bil prevod kolikor mogoče tudi priprostemu kmetovalcu primerjen.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		3. julija								od 3. do 8. julija					
Pšenica	„	4	60	2	70	2	50	4	70	4	70	4	10	3	50
Rež	„	3		1	90	1	80	3	20	3	20	3	60	3	20
Ječmen	„	2	10	1	70	1	70	2	10	3	—	3	—	3	
Oves	„	2	10	1	10	1	30	1	80	2		2	10	1	90
Ajda	„	2	50			1	30	2	40	3	10	2	20	2	30
Proso	„	2	70				—	2	60	3	30	3	20	3	20
Turšica	„	3		1	75	1	62	3		3	20	3		2	60
Krompir	cent	1	50	2	50	1	50								
Leča	„	5	70			8	50								
Grah	„	5	40			9	—								
Fižol	„	5		2	70	2	50			4	80				
Maslo	funt		51		60		50				50				
Slanina,špeh	„		50		46		48				54				
Špeh frišni	„		40				—				44				
Jajca	kos		1½				—		2		1½				
Mleko	bokal		10				—		10		10				
Goveje meso	funt		27		28		—	28			26				
Teletina	„		24		28		—	36			24				
Svinsko meso	„		28				—	—							
Jagnje	„		—	2	60		—	—							
Seno	cent	1	15	1	50	1	40			1	80				
Slama	„	1		13		1	—			1	10				
Drva trda	seženj	6	60		—	11	50								
„ mehka	„	4	80	11	—	9	50								

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

KMETOVALEC

List

slovenskim gospodarjem

v

poduk.

E.W.BACER WIEN SC.

List 14. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. —Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. 29. julija

Poljedelstvo.

4. Vlačenje (konec.)

Neka drugače narejena bo ravno tako dobra, če ne bolja kakor v 13. št. narisana brana je tako zvana dijagonalna brana podoba 1. vsa iz najboljega štajerskega kovnega železa, nema več ogljate ampak okroglo zakrivljene čeljusti (police, lajšte, vitre.) kakor nam podoba kaže, obstoji iz treh delov, vsaki iz 4 čeljustij (lajšt), na kateri je po 5 zobov na vsakem delu tedaj po 20 zobov, na celi brani 60. Vsak zob napravi pri vlačenji za sebe črto in nikoli ne prideta 2 zobova v eno in isto mer ali črto, kar je iz pikanih črt razvidno. Ravno take brane se dobijo tudi, da ima vsak del po 5 čeljustij, prideta tedaj samo 2 dela za eno brano. Popravo na taki brani zamore vsak kovač narediti, delo njeno je izvrstno ter se priporoča za težki svet težja za lahki lahkejša železna brana. Cena se ravna po teži brane, ter velja naj ložja brana iz dveh delov obstoječa z 4 vrstami zobov 35 fl. tehta 116 funtov; s petimi vrstami zobov in iz dveh delov obstoječa 38 fl., teža 128 funtov; z 4 vrstami zobov in iz treh delov, kakor jo v podobi vidimo stane 49 fl., tehta 116 funtov; z 4 vrstami zobov iu iz 3 delov obstoječa težka brana velja 60 fl. in tehta 214 funtov.

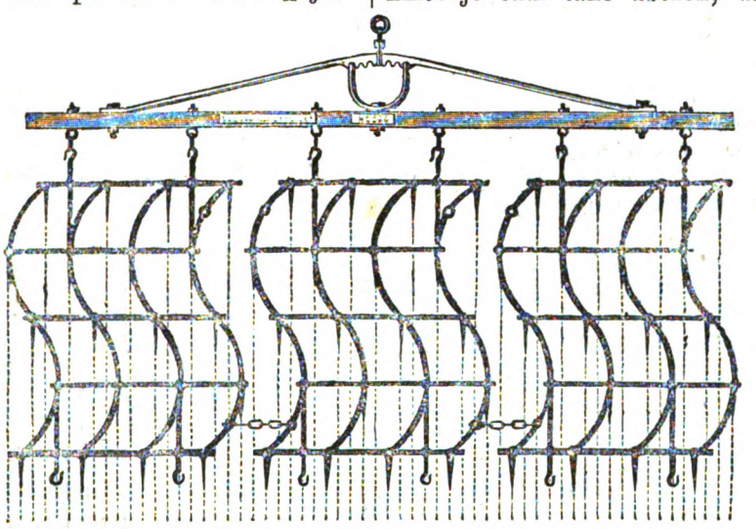

Pod. 1.

Kar se tiče lesenih bran moramo omeniti, da so one tudi dobre za vlačenje, ako so pravilno narejene. Ker se lesene brane lahko pri kolarji in kovači napravijo, hočemo popisati, kako morajo narejene biti, da nam dobro vlačijo. Naš slovenski kmet je tudi tako ubožen, da si nemore železnih bran kupiti, ampak se mora ž leseno zadovoljiti. Podoba 2. nam predočuje leseno Dombasle-jevo brano sé železnimi zobmi, zobovi pri tej brani stojijo nekoliko po strani nazaj viseči, s tem nam je mogoče globokeje ali pa plitveje vlačiti, ako mi ketno (verigo) od zadaj ali spredaj obesimo in živino vprežemo. Razvidno je tudi da grejo zobovi po zemlji enakomerno daleč eden od druzega in da napravi vsak svojo črto po zemlji. Take sorte brano si vsak kmetovalec lahko pri kolarji napraviti da, kovač jo bode samo obkoval.

Na Angleškem imajo tudi še lesene brane vendar se pa tam že sploh železne rabijo, preselile so se angleške lesene brane na Nemško in tudi v Avstrijo. Podoba 3 je skotska brana lesena z 40 železnimi zobmi, vsaki del ima tedaj 20 zobov. Obadva dela sta z lesenimi palicami eden z drugim zvezana.

Kar se lesenih bran tiče je bolje da je vsa brana iz enega samega kosa, viseti pa mora nekoliko postrani, da nam je mogoče v njo zobe pra-

Digitized by Google

vilno nastaviti. Naše brane ro štirioglate, zobovi so tako v nje pritrjeni, da grejo včasih po trije po eni sami črti, to je pa naj večja napaka pri brani. Če bodemo brano delali, moramo jo nekoliko visečo narediti, to je mi ji damo podbo romboida (ravnovstričnika) in zabijemo ali pritrdimo zobove enakomerno daleč eden od druzega. Potem jo obesimo na zid ali steno na verigo ali ketno, ter jo toliko časa sedaj na eni in zopet na drugi verižni ud obešamo, da so vse niti na zobove privezane enakomerno oddaljene, sedaj bodemo vedno za tisti ud vpregali in brana nam bode šla po zemlji pravilno. Niti z kamenčki moramo zato na zobove obesiti, da se lahko prepričamo, ali bode vsak zob za sebe po

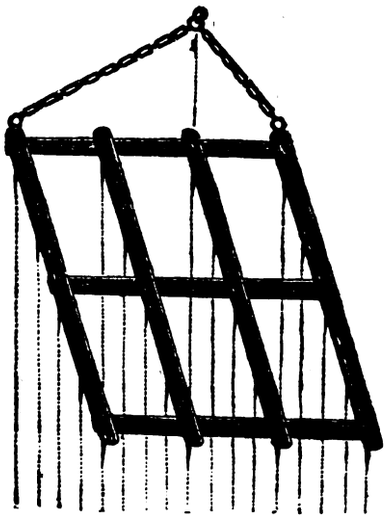

Pod. 2.

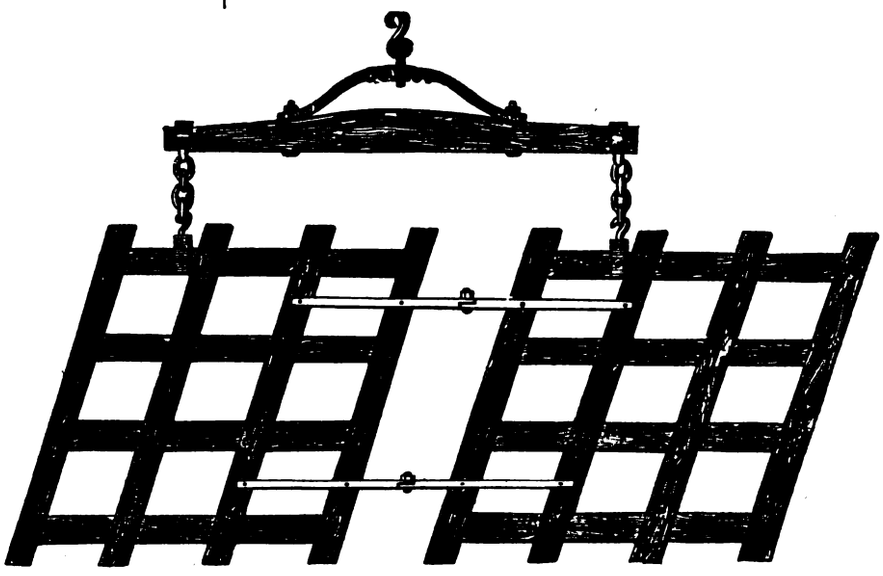

Pod. 3.

zemlji črto naredil, da ne prijdeta dva zoba v eno črto. Ker se veriga vsako leto nekoliko obrabi ali raztegne, moramo tudi vsako leto brano na zidu poskusiti, če bode še pravilno po zemlji šla, kar se zobov tiče morajo vsi enako dolgi biti, ne tako ko v večih krajih na Kranjskem, da ima ena brana več sort zobov nekoliko prav dolgih, druzih kratkih, in včasih so še leseni zobovi z železnimi pomešani.

Brana mora ravno tako pravilno narejena biti, kakor plug, in mi si bodemo pri dobri vstvarjeni brani veliko dela prihranili in vsako delo lepše naredili. Ako se kdo v branah spozna, bode precej vedel, pri vsakem žitu ali je bilo z dobro brano zavlečeno ali ne, ker tukaj se prav očividno vsaka napaka vidi. Velikokrat so se naredile goličave na njivi le z brano, ker nij dobro narejena bila. Dalje nam dobro narejena brana vsako žito lepše zavleče, da zamore lepše rasti in nam taka dobra brana veliko dobička prinaša, katerega si naš kmet še ne zna izračuniti.

Kasneje bodemo še bolje lesene brane narisali, sedaj nam jih nij bilo mogoče dobiti.

Rastlinogoja.

2. Rež (dalje.)

Med vsemi našimi ozimnimi žiti se mora rež najprej posejati, čas setve je od 20. septembra do 10. oktobra, vendar pa tukaj nemamo vsako podnebje v mislih. V merzlih krajih jo bodemo prej sejali, ko v toplejših; mokro težko njivo bodemo prej z režjo posejali, ko peščeno rahlo, vedno se mora rež tako zgoda sejati, da se do tistega časa, ko mraz nastopi dobro razraste in še bolje vkoreniči, ker le slabo dorašena in vkoreničena rež naj raje po zimi pozebe. Ako se rež jeseni zarad mraza ali prekasnega sejanja nij mogla razrasti, mora to spomladi storiti, ako je že nij po zimi mraz uničil. Mi bi morali na to paziti da bi rež spomladi ne imela druzega opravila, kakor da samo hitro kviško zaganja, ker je to v naši moči, bodemo tudi v našo korist storili, da bodemo rež zgodaj sejali, ker se bode ona še tisto jesen popolnoma izrastla; zgodnja rež je vedno bolja ko kasno sejana. Prav velike važnosti pri rži je setev sama, nezanesljiva napaka je rež na neizorano njivo v strn posejati in potem s plugom zaorati, dasiravno pri takem ravnanji rež ne prijde pregloboko, ker jo naši kmotje le plitvo zaoravajo, napačno ravnanje obstoji le v tem, ker prijde zrnje na trda neizorana tla, ter nemore korenike v tla, ampak le okrog sebe in še te nepopolno delati nasledek vsega tega je slaba rast, nepopolno vkoreničenje, nazadnje ima pa še mraz večjo moč do take nepravilno vsejane, nevkoreničene rži. Zaoravanje rži se le takrat sme zgoditi, ako smo rež na že izorano in povlečeno njivo posejali. Dalje bodemo rež zaoravali na peščenih tleh, na katerih jesenski in spomladanski vetrovi zemljo od korenik odvzamejo. Na peščenih tleh po krompirjevem pridelku nam nij treba druzega ko njivo dobro prevleči, z ržjo posejati in s plugom plitvo zaorati. Na vseh druzih njivah

Digitized by Google

po ajdi, detelji, sternem i. i. d. bodemo njivo dobro preorali, precej rež posejali in z železno brano dobro zavlekli.

Naj bolje ržena setev je pa vendar le z sejalno mašino, ker ona vsako zrnje enakomerno globoko v tla spravi, potem tudi vsa enakomerno kali, raste in se razvija, preterpi pozimski in spomladanski mraz čudovito in prinaša nam tudi večji pridelek. Neobhodno potrebna bi bila sejalna mašina za Gorenjsko, Pivko in sploh za vse take kraje, kjer jim rež rada pozebe. Pri vsaki rženi setvi posebno pa z mašino moramo paziti, da zemlja nij preveč mokra, najbolje je primerno vlažna, pa tudi prav suha zemlja nič ne škoduje, saj moramo kmalo dežja upati, in ko bi ga tudi ne bilo, nesmemo, ko čas setve prijde, deža čakati. Pri mokrem vremenu sejati je popolnoma nepravilno ter moramo, ako to nastopi, sè žetvijo čakati. Znamenje premokre setve je, ako se zemlja pluga, brane ali sejalne mašine poprijemlje, in ko bi se to zgodilo, moramo setev precej vstaviti. Z roko se na oral poseje 2 do $2^1/_2$, z mašino pa le $1^1/_2$ do 2 vagana, toraj si z mašino uže veliko semena prihranimo. Sejalna mašina nij samo za jednega kmeta, ampak za več skupaj, tako bi si premožnejši kmetje zamogli sejalno mašino kupiti, ter bi jo potem tudi drugim posejevati zamogli. Z eno mašino se poseje na dan 4 do 5 oralov, velja ena od 230 do 370 fl. ter poseje naenkrat 9 do 17 vrst po $4^1/_2$ palcev široke. Tudi to kakor sploh vsako drugo orodje se lahko po nas brez vsake odškodnine naročuje.

Rženo seme ne sme čez leto staro biti, naj bolje je tistega leta pridelek za seme, 2 leti starega semena kali še polovica, 3 leta staro seme že ne kali več. Dalje mora biti seme prosto vsega plevelnega semena, kokalja, stoklasa i. t. d., ker imamo, če smo nečisto seme sejali, spomladi preveč s pletvijo opravka, rež pa tudi že precej spomladi zarad plevela v rasti zaostaja, ter jo tudi nikoli ne moremo od njega oprostiti. Njivo smo z nečistim semenom za prihodno rast nesposobno naredili, ter si z nečistim semenom sami njive pokvarjamo. Med žiti je rež proti plevelju naj bolje občutljiva.

(Dalje.)

Kemična sostava zemlje, gnoja in rastlin.

Našim kmetovalcem je življenje naših poljskih rastlin skoro popolnoma neznana stvar, in ravno zarad te nevednosti ne umejo vsaki rastlini primerno polje obdelovati, prijdejo s časom tako daleč, da morajo njivo za pašnik pustiti, ker jim neče več roditi. Čuditi se tej nevednosti ne smemo, ker kmetovalec je le malo o kemiji in rastlinski fiziologiji slišal, in če je slišal, pa razumel nij. Prst mu je samo prst in gnoj tudi gnoj, iz česa je sostavljena ena ali druga stvar, mu nij mar. Ako hočemo v prid kmetovati, moramo vedeti kemično sostavo rastlin sveta in gnoja, brez znanja teh treh rečij ne opravimo nič vspešnega. Kemiki so nam že skoro vse rastline razkrojili in dokazali, da vsaka rastlina obstoji iz več snovij (reči); vse te snove je pa med rastjo nekoliko iz zemlje in nekoliko iz zraka v sebe dobila, ker iz nič nij mogla velika postati. Vse te snove, katere v rastlini dobimo, so pa v zemlji in zraku kot navzočne popolnoma dokazane, ker tudi zemljo in zrak so kemiki ravno tako kot rastline v več snov razkrojili (razdelili.) V zemlji so dobili veliko takih snov, ki jih rastline po korenikah v sebe dobijo, naj važneje snove v zemlji so: kalij, apno, magnezija, kremenina, natron, železo, mangan, žveplena, fosforna in ogljena kislina, potem amon in dušečna kislina; v zraku so kemiki zadnje tri dokazali. Vse te snove pa dobimo v naših rastlinah: vpšenici, repi i.t.d. in ker te rastline za gnoj in krmo vporabljamo, dobimo jih tudi vse v gnoji.

Vse naše rastline potrebujejo za rast vse gori omenjene snove, toda ne vse v enaki množini, vendar pa zahteva ena in tista rastlina vsako leto ravno tiste snove in v ravno tisti množini. Tako na primer ima pšenica vsako leto v 20 centih zrna 11 funtov kalija in $16^1/_2$ funtov fosforne kisline; in če smo na oralu še 45 centov slame pridelali, dobimo v njej 22 funtov kalija in 8 funtov fosforne kisline, skupaj pobere tedaj pšenica od orala na leto 33 funtov kalija in $24^1/_2$ funtov fosforne kisline, ako se je 20 centov zrna in 45 centov slame pridelalo. Ako v zemlji nij več za drugo leto toliko funtov omenjenih snov, kolikor jih pšenica potrebuje, ne bode mogla dobro obroditi, dobili bodemo le pičel pridelek. Včasih je v nekterih tleh zadosti rastlinske hrane, toda ona je v takem stanji, da jo rastline ne morejo povžiti, naša skerb mora biti, rastlinski živež s primernim obdelovanjem njive za rastline sposobnega narediti. Mi moramo na to paziti, da zemljo večkrat preorjemo, da jo dež premoči, solnce in mraz prešineta. Vsa naša prst se je naredila iz razpadenega kamenja in se še vedno napravlja, torej moramo tako kamenje, ki ima dosti redivnih rečij v sebi, siliti, da hitreje razpade in se v prst spremeni, n. pr. soldan ali lapor ima precej kalija in fosforne kisline, pa tudi hitro na solncu razpade ter je ne samo za vinograde, ampak tudi za njive dobro gnojilo. Znano je vsakemu, da se vse naše rastline s korenikami pod zemljo širijo ter iščejo po zemlji, kakor čebele po cveticah, potrebne hrane. Povsod, kjer so se korenike razrastle, so poserkale več ali manj ene ali druge snove in je na tej zemlja ubožala; za kolikor je rastlina se pomnožila, za toliko je zemlja revnejša, čez nekoliko let nerodovitna.

Ako hočemo njivo vedno rodovitno imeti, ji moramo vse tiste snove, katere smo ji po žetvi odvzeli, v podobi gnoja zopet dati. Skoro vsi naši kmetovalci prodajajo brez vse skerbi poljske pridelke, pšenico, turšico, lan, nekateri še celo na polji pridelano slamo in seno od senožetov, kaj se pa njivi v gnoji nazaj da, ali je zadosti ali prema-

Digitized by Google

lo gnoja dobila, to je še veliko njim malo mar. Še celo tisto mervico gnoja, ki si ga pripravljamo, ne znajo naši kmetovalci dobro ohraniti, oni pustijo celo leto gnojnico odtekati, ker ne vedo, da je v njej naj več raztopljenih redivnih snov in ravno rad tega, ker so raztopljene, jih rastline precej povžiti zamorejo, vse neraztopljeno se mora še le poprej raztopiti, v gnojnici imamo naj bolje redivne moči, katere pa si ne znamo ohraniti.

Še menj kakor gnoj pripravljati si pa zna naš kmet preračuniti, koliko in kakošnega gnoja se mora njivi dati, če smo vsako leto le 1 funt kalija premalo njivi dali, znaša v 30 letih 30 funtov, to je toliko vrednosti, ko ena dobra pšenična žetev. Tudi ne moremo ubožano njivo naenkrat rodovitno napraviti, ker bi bil gnoj dražji, kakor je njiva vredna. Naša največja skerb mora biti, da njivam dosti kalija in fosforne kisline v gnoji damo. Fosforne kisline imamo dosti v kosteh, te moramo spravljati, ne prodajati. ker se prodaja ne izplača, več nam verže, da jih za gnoj porabimo, ker en sam funt kostij ima za 100 funtov pridelka fosforne kisline. Kalija je dosti v pepeli, tega moramo spravljati ali pa z gnojem mešati, pri pranji luga ne smemo zametavati, ker je v njem kalij raztopljen, ampak moramo ga po gnoji vliti in potem na to paziti, da nam gnojnica od gnojišča ne odteka, ker ravno v gnojnici je naj več kalija, fosforne kisline in amona, te snove so pa za vsako rastlino naj poglavitnejši živež.

O gojitvi paradižnika.

V 12. listu „Kmetovalca“ je bilo v kratkem povedano, kako koristen da je paradižnik, za človeško hrano porabljen. Ker sem jaz v kraju naseljen, v katerem se paradižnik v tako veliki meri sadi in goji, da se ne more že več vrtna, ampak poljska rastlina imenovati; dovoljeno naj mi bode opisati zakaj, in kako da se paradižnik pri nas v tako veliki meri kultivira.

V nategneni 12. številki „Kmetovalca“ je bilo omenjeno, da je Italijan v porabi paradižnika prav praktičen človek, in to je gola resnica, kajti naš isterski Italijan in tako gotovo tudi vsak drugi, porabi ali pripravi ga na več načinov, vselej pa tako, da more dotična jed vsakemu dišati, ako ga le nespametna odurnost od spoznanja dobrote ne odvrača. Razun Italijana, porabi pa tudi isterski Slovan paradižnik isto tako prav praktično, tako sicer, da ravno ob času paradižnikov prav gotovo naj boljši, pri vsem tem pa vendar naj bolj ceno živi. Paradižnik je za Istrana prav cenjena hrana, in radi tega se v prvi vrsti pridno goji. V drugi vrsti goji se pa pri nas paradižnik v veliki meri tudi radi tega, ker našemu poljedelcu velike denarne dobičke donaša, v dokaz tega navedem naj nekoliko številk ali cen, po katerih so se zgodnji paradižniki pri nas v poslednjih letih v Trst itd. prodajali. Leta 1870. bili so prvi paradižniki po 20-25 kr., leta 1870. po 25—30 kr., leta 1872. po 20—25 kr. leta 1873. po 25—40 kr. in leta 1874 po 20 do 23 krajcerjev funt. Razume se, da veljajo te cene za najzgodnejši pridelek, to je oni meseca maja in junija, v sledečih mesecih do septembra so veliko bolj po ceni, le po 3. tudile po 2, krajcerja funt, pa še pri tej nizki ceni najde kmetovalec svoj dober dobiček, in kako bi ga ne, potem ko rastlina kaj močno rodi, ko obdelovanje primeroma prav malo stane. Od pričetka septembra jame cena paradižnikov zopet rasti, in sicer radi tega, ker rastline, na katerih so prvi izrastli, že sahniti pričnejo; vendar se pametni kmetovalci tudi tej nadlogi deloma izogniti mogò, kako?—bodemo pozneje slišali.

Kakor Istrani iz paradižnikov velike dobičke imajo, tako bi tudi Goričani in Vipavci lahko, kajti vsi pogoji so jim dani, podnebje je dobro, svet še boljši, kakor pri nas, potrebne vode za zalivanje imajo v premerju tudi več kakor mi; praša se le še, kam da bi jih prodajali. No za to je tudi že oskrbljeno, in sicer ne toliko s tem, da imajo Trst pred nosom, kolikor s tem, da zahajajo v njih kraje vsako leto dunajski in drugi sadni trgovci, kateri tudi kuhinjsko zelenjavo, zgodnji grah, krompir, špargelj itd. skupujejo; aj! kako radi bi oni tudi paradižnike kupovali, dobro plačevali, ako bi jih le kdo prinašal. Goričani in Vipavci so sploh daudanes poklicani, se pridelovanja in prodajanja zgodnje zelenjave lotiti,—kakor to vrli standeržani že več let s prav dobrim uspehom delajo—le prave spodbude, pravega poduka jim menda majnka.*)

Ker o veliki koristi pridelovanja paradižnika govorim, dovoljeno naj mi bode tudi razjasniti, kako da se obdeluje. Da se zgodej paradižnikov prideluje, treba je pred vsim zgodnjega sejanja. Seje se jih že koncem februarja in sicer v zavetne, šipami pokrite le malo gnojne lešice, tako na gosto, kakor na primer zelje. Ako so lešice pregnojne, rastline preveč kviško silijo, vsled tega ostanejo pa tudi slabotne. Za prav zgodnje pridelovanje paradižnikov, vzeti je treba zgodnjo sorto, in taka bi bila od parižkega vrtnarja Vilmorin—a pridelana, katera se pritlični paradižnik—zwergparadies—imenuje. Seme te sorte dobi se pri semenskem trgovcu gospodu Hermanu A. Frommerju v Budapešti. Med poznimi—to je ne tako zgodnjimi sortami kakor je Vilmorinova—priporočal bi posebno tako zvano trdo debelnato—steifstämmige Paradies—katere deblo samo od sebe po koncu stoji, brez da bi jo trebalo na kol vezati. Kakor hitro pričnejo rastline rasti, se jih mora sicer pred mrazom dobro varovati, pri vsem tem pa tudi pridno na zrak navajati; ako je vreme le količkaj dobro, odvzeti se more šipe.

Do konca marca ali srede aprila, so rastline že toliko dorastle da se jih sme na vrt ali njivo presaditi. Za pridobitev prav zgodnjega sadu je najboljše, da se jih preko kakega prav solnčno, pa

* V Vipavi, izšla je v tej zadevi iz vino- in sadjerejske šole na Slapu že marsikaka spodbuda, v bodočnosti upotrebovala se bode gotovo že veča energija Uredništv.

Digitized by Google

zavetno ležečega zidu usadi. Kdor hoče paradižniku prav dobro postreči, naj gredico na vrtu, ali leho na njivi, pred zimo že dobro prekoplje, ter jo korenin druzih rastlin oprosti. To prekopavanje—ali štihanje—se konec marcija meseca ali sred aprila, torej takrat, kadar se ima presaditev vršiti, ponovi. V prekopanem svetu izmeče se za en čevelj široke in nekoliko globokejše jarke—grabne—in sicer na vsake tri čevlje enega. V jarke natrositi se mora dobrega gnoja, katerega se sè zemljo zopet pokrije. Tako zagreben gnoj pusti se kakih osem dnij pri miru, na kar se še le vrhi njega v ravne črte rastline posade, in sicer dva čevlja druga od druge.

Ko je sadika že nekoliko zrastla in že cvetje pakazala, se ji more vse spodnje vsiljence—pankerte—odrezati, tako tudi najspodnejše pérje; in da nam burja rastlin ne poškodi, da nam tudi jabelka predno dozorijo ne segnijijò, pòvezati jih moramo—ako nemamo trdodebelnate sorte pred saboj—na kole, najboljše špalirje. V Istri zasade cele njive s paradižnik, in sicer jih sadé lepo v vrste, spelujejo jih lepo na špalirje, kar je kaj lepo gledati. Ob času suše se mora rastlina zalivati, zatorej naj se paradižnik blizo vode, bodisi reke, potoka, studenca luže itd. sadi. Najbolj ljubi paradižnik peščeno—apneno zemljo. Težka ilnata zemlja, jim nič kaj ne ugaja. Kdor hoče paradižnike še kasno na jesen imeti, zamore meseca avgusta drugo setev podvzeti, ter jo tako obdelovati kakor prvo; ali pa zamore stare rastline med vrstami pogrebeničiti, kar so tako-le vrši. Med vrstami napravi se majhen jarek, v katerega se nekoliko mrzlega gnoja potrosi; na to se odreže rastlinam vse stranske vejce, debla se pa v narejeni jarek tako prignjijejo in se zemljo obsujejo, da le vršiči iz nje gledajo. Tako pogrebeničene rastline pričnejo v kratkem krepko rasti, ter dobro roditi. Paradižniki—jabelka—kateri do konca oktobra ne dozorijo, spravijo se lahko z rastlino vred v klet, v kateri se potem—na kaki vrvi viseči—počasi pomladijo, že celo ako se jih o lepih jasnih dnevih na solnce spravi. Nezreli paradižniki se tudi v senu ali v otavi pomladijo. Pa tudi popolnoma dozorjene paradižnike se lahko za zimski čas spravi, in sicer tako-le: meseca septembra se zrela jabelka z peclami vred v kak lomec ali pa sodček lepo zložijo, ter konečno sé slano vodo zalijejo. Na vsak bokal vode treba 1 funt soli.

V Dekani 19. junija 1875.

Hinko Persoglia
učitelj.

Sadjereja na Krasu.

(Spisal Al. Štrekelj v Komnu).

Žalibog, da se ne morem, dasiravno Kraševec, kar nič pohvaliti s sadjerejo svojega domovja, kajti za imenovano se naj manj, tako rekoč nič ne skrbi. Koliko je lepih prostorov, kjer bi lehko rastla žlahtna hruška, okusno jabelsko in vse drugo sadje; koliko vertov je, v kojih nij niti znamenja sadnega drevja. Ali nij to žalostno, da je kraškem kmetu, kteri ima najmilejše podnebje, naj pripravnejše lege, sad to, kar je gospodu „sladčica“! Ali nij tudi žalostno, da je mnogo kraških kmetovalcev, kteri ne umejo skoro jablano od hruške ločiti?! To so, se mi zdi, naj bolji dokazi častitim bralcem, da zvedò koliko se kraški kmet se sadjerejo peča, kteri bi lehko z najmanjšim trudom si marsikak novec pridobil, posebno pa za to, ker je Trst blizo, in kakor tudi Vipavcem znano, je kraško sadje mnogo bolj okusno, nego Vipavsko, to gotovo iz različnosti zemlje.

Sicer se češnje na Krasu še v obilem številu pridelujejo, toda dozorevajo v ravno takem časn, ko jih imajo vsi naši sosedje, vsled česar, se po jako nizki ceni prodajajo; in vendar tudi te so letos marsikomu mernike žita kupile, da je z njim svojo družino pošteno preživel do bodočega pridelka.

Naš kmet je sicer priden delavec in prekosi gotovo vsakega poljedelca vseh avstrijskih kronovin; ali pridnost njegova obstoji večidel le v rokah, on ne dela z umom, ampak njegova trdna železna volja posnema le svojega očeta poljedelca. On ne vé, da časi se spreminjajo in da je treba plašč obračati po vetru.—

Kako bi se pa sadjerejo naj nagleje pospešilo na Krasu i v krajeh, kjer še te pomanjkuje?

Naj mi dovoli velesl. uredništvo „Kmetovalca“, da svoje mnenje v tem cenjenem listu izrazim in svojim rojakom v preudarek stavim.

Kaj tedaj storiti, da se ne bode naš „kmetovalec“ morda z edino hruško ali jablano bahal, t. j. da ne bo rekel: naša hruška, naša jablana, ampak: naše hruške itd., ali: naš sadni vrt.

Temu pomanjkanju bi gotovo naj bolj in naj hitreje prišle v okom kmetijske poddružnice, občine itd. pa tudi ljudske šole. Želeti bi bilo, da bi tudi Komenska kmet. poddružnica, kaj enacega pospeševala; namreč tako-le:

Bodisi km. poddružnica, občina ali ljudska šola, naj bi imele svoj sadni vrt (sadno drevesnico). V to drevesnico, bi se sejalo na tisoče sadnih peškov, jih pravilno gojilo, cepilo, ko so namreč 3, 4 5 ali več let stara, jih med svoje ude razdelilo, občina med občince, šola med učence. Ker se pa sedaj dobiva iz. c. k. centralne drevesnice Goriške brezplačno vse versti sadnih (se ve da divjakov) in pa gozdnih dreves, bi bila taka setev nepotrebna, temuč bi se z dovolenjem c. k. gozdnega nadzornika v Trstu, take drevesca brezplačno prejela, na pripravljene gredice (lehe) posadila in v drugem letu ali pozneje pocepila. To delo bi lehko šolska mladina, družbeniki poddružnic itd. v prostih urah ali praznikih, igraje opravili. Cepljena drevesca bi se potem iz vrta podružnice družbenikom lehko brezplačno razdelila, drugim pa za male novce vsako drevesce prodala, s tem dohodkom bi se pa vrt obdeloval. Iz občinskih vrtov bi dobivali občinarji brezplačno, ravno tako tudi učenci. Sajenje in cepljenje bi se ponavljalo vsako leto.

Digitized by Google

Zdaj pomisli dragi kmetovalec, čitatelj, koliko sadnih dreves bi v desetih letih se v eni vasi (občini) pomnožilo, ko bi vsako leto na ubogo 300 dreves iz vrta se razdelilo, bilo bi v 10 letih že 3000 cepljenih drevesc. Lehko se pa 1-2000 razdeli vsako leto, toda je bolje na ozko računiti, a na debelo deliti. Ko je enkrat drevesce cepljeno, potem bi za nje mnogo bolj skrbeli, nego dokler je še divje.

Na tak način bi se tedaj naj nagleje sadjereja širila, donašala marsikak z lahkočo zaslužen novec, pa tudi bi nam v hrano to služilo. V vrtih bi se mladina i drugi vadili v ceplenju, itd. To bi bilo tudi našim potomcem v najlepši izgled, posnemanje in korist.

Tu pa tam se sliši marsikoga tožiti, da še to malo sadja, ki ga ima, mu je vkradeno! Gotovo se bode toliko časa sadje kralo, dokler ga ne bodo vsi imeli. Ali nij grozdje tudi žlahten okusen sad? Zakaj pa tega ne kradejo in trt, kakor sadno drevje, ne polomijo? Gotovo za to ne, ker je imajo vsi doma. Tedaj tudi sadje bode od tujih rok le takrat obvarovano, ko bodo je vsi imeli.

Ktera sadna drevesa bi bila za Kras pa naj sposobniša?

Že preje sem omenil, da s češnjo nij mnogo dobička. S tem sem hotel le zgodnja plemena imenovati, kajti tukaj dozorè naj zgodnejša plemena takrat, ko ima Dornberžan, Prvačan itd. naj poznejša. Na Krasu bi se moralo tedaj naj poznejša plemena gojiti, kajti kakor znano, je pervo i zadnje sadje naj dražje. Tedaj, kakor bi se Dornberžan i Prvačan i drugi Vipavci z zgodnjimi češnjami ponašali, tako bi lehko tudi Kraševec en mesec poznej češnje pokazal i v denarce je spravljal. Znane so mi češnje v našem okraju, ktere so bile pred 8. dnevi še zelene. Ker imena ne vem povedati, vendar popišem naj je. Te so namreč v zrelem stanu na solnčni strani bolj rudeče, na senčni pa rumeno rudečkaste, zelo trde, debele in prijetnega okusa. To pleme dozori, ko so že vse druge minile. Ker ne more Kraševec naj zgodnejše češnje imeti radi klimatičnih razmer, bi gotovo mu take pozne naj več donašale.

Ker govorim že o češnji, naj navedem tudi prostor, lego itd., kjer bi morale stati.

Dosihmal vidiš, dragi bralec, ako po Krasi potuješ, češnjeva drevesa le v njivah med trtami (plantami), t. j. na žitnem polju. Gotovo, to se mi ne zdi nespametno, kajti naš kmet hoče imeti na enem i istem prostoru žito, vino pa sadje. To ne gre! Eno drugemu napotuje, i zdi se mi, ravno tako, kakor da bi stavili v en hlev konje, ovce pa govedo. Marsikdo bi lehko rekel: „tedaj če ti nij to po misli, navedi nam bolje," na kar prav lehko odgovarjam. Za sadno drevje naj bi imeli naslašč zato napravljene sadne vrte, ker je naš kmetovalec morda preubog, ali ker ima malo polja, zato si ne bode mogel tega napraviti. Pašnikov ali senožet ima pa vsak kmetovalec več ali manj, na teh naj bi češnje gojil. Pašniki i senožeti so res slabi, skaloviti, s slabo zgornjo i spodnjo plastjo, tedaj v takih zemljah bi česnja ne rodila, ker češnjevo drevo, ali divjak zahteva še precej dobre zemlje. Kako pa temu v okom prijti. Kakor sem že omenil, dobiva se iz c. k. centralne drevesnice Goriške razna sadna i gojzdna drevesca, tudi rešeljsko.

Ta je češnjevega rodu in dá se s prav dobrim vspehom precepiti v češnjo. Precepljena izvrstno rodi v vsaki zemlji, tudi v naj slabejši, le to je, da trpi le kakih 15, 20-30 let. Rešeljiko sadé tudi po severnih krajih po slemenih (vrhih) hribov i planin, ko pa ta doraste, sade komaj med grmovje druga gozdna drevesa in to imenujejo „Vorkultur." Dasiravno slab svet, vetrovno, itd. vendar dobro vspeva. Doraščena pa daje novonasajenim drevescem zaštito (zavetje) in senco. Lastna skušnja me uči, da rešeljika rastoča v naj slabejšem svetu je precepljena izvanredno dobro rodila. Ko bi pa češnjeve divjake na tak prostor sadili, je cepili, bi gotovo bil ves trud zastonj. Vsled tega nasvetujem pašnike, senožeti itd. nasaditi z rešeljiko, v kako pozno pleme češenj cepiti, kajti to bode gotovo dobro rodilo z malim človeškim trudom. Cepi naj se jo vsikdar blizo tal, in naj se gleda, da ne bodo rešeljikave mladike poganjale iz spodnjih delov. Pod takim drevjem bode gotovo trava dobro in morebiti še bolje rodila, ker je skalovito, po letu pekoče zemljišče obsenčeno. Ta drevesa ne bodo niti košnje ne žetve ovirala, živina se bode pri najhujši vročine v senci pasla, in ko bi vsi to posnemali, bi se lehko tudi obnebje s časom popravilo itd. Dragi Kraševci, sorojaki! Poskusite to, kajti nij brez vsake važnosti. Skušnja Vas bode učila!

Konečno naj še omenim tako zvane „špan—višnje", koja je tudi pozna in se stavi v žganje. Tudi višnje se dobro v Trst prodajajo.

Ker sem sedaj kolikor mogoče češnjerejo za Kras popisal, naj omenim še druga sadna drevesa, kakor hruško, jablano češpljo in dr.

Hruška po mojem opazovanji in po besedah drugih opazovalcev rodi na Krasu izvrstno i daje jako okusno sadje, med tem ko se jablana ne prilega tako našim tlem. Pa vendar je treba tudi to gojiti.*) Kakor nijso za nas zgodnje češnje nikake važnosti, tako je tudi z drugim sadjem, hruško, jabelko in dr. Hruške naj bi se take cepile in jabelka, koje se dadò čez zimo hraniti; za kaj? to sem že pri češnjah povedal. Po zimi se dajo hruške i jabelka mnogo boljše prodati; videl sem v Trstu pozimske hruške (Winterbutterbirne), zahtevalo se je za vsako 4—5 novcev!! Tudi jabelka po zimi so bila draga. Pustimo tedaj goriškej okolici, naj ona „špekulira" z zgodnjim sadjem, mi se pa hočemo potruditi s takim, koje se da čez zimo hraniti ali tudi obojem.

V sedanjih časih je sadje velike važnosti! Koliko lačnih želodcev ne nasiti, koliko kmetovalcev je ravno sadje k boljšemu blagostanju povzdignilo. Ono nas zamore tudi hude lakote varovati.

---

*] Jabelka naj bi se po našem razumenji na Krasu čisto nič ne gojila, kajti ne le tla, ampak, in to v prvi vrsti, podnebne razmere so na Krasu jablani kaj neugodne, vročina je prevelika, vlage je dosti premalo. Uredništvo.

Digitized by Google

Kakor so česnjeve sorte zgodnje i pozne, tako je tudi pri jabelkah, hruškah, češpljah i. dr. Še enkrat povdarjam tedaj veliko važnost sadja, koje se hraniti dadé čez zimo, pozivaje svoje sorojake, da i tàko poleg drugega sadja gojè, kajti dà se veliko bolje spraviti v denar nego poletno. Ker sem sedaj, kolikor je v mojej moči, popisal češnjo, jablano i hruško, ostaja mi še da opišem češpljo, marelice in mandlje.

Češplje kakor tudi mandlje rode pri dobrem oskrbovanji pri nas jako dobro, nasprotno pak zahteva marelica bolj pred burjo zavarovano lego; to isto velja tudi za breskev.

Naposled imenovano drevo napada rada smolika, vsled česar posebno breskev rada sahne.

Na kaj se ima posebno paziti pri sadnem drevji?

1) Ko začinjaš hišo zidati vsikdar preje dobro premisliš, kje bi bolje stala; tako premisli tudi pred delom, kje bi tvoj sadni vrt bil naj bolj pred hudimi vetrovi zavarovan, sploh pred vsim, kar bi zamoglo mu škodovati.

2) Ko drevo vsajaš, skoplji še pred zimo primerno široko in globoko jamo.

3) Ko vanjo drevo vsajaš, potrosi na tla dobre rahle zemlje i po nji lepo korenine razširi, popred pa lepo prikrajšaj, primerno po prikrajšanju vej.

4) Vsako jesen ali zimo, poglej svoja sadna drevesa ali nijso morebiti z mahom obraščena. Temu zamoreš v okom prijti s tem, da staviš v škaf nekoliko apna (bolje je živo apno, kot ugašeno, v sili tudi pepel), vode priliješ i napraviš apneno mleko i s tem kakor bi zid belil, pobeliš svoja sadna drevesa (deblo i glavne vrhe), pred tem delom, staro skorjo tudi od debla s kako strguljo ostrži. Apno bode mah kteri jemlje živež drevesu umorilo, koža bode gladka postala. Vse mrčese, koji se med skorjo, med razpokinami nahajajo, se s takim ravnanjem pokonča, gorkoto bolj pod skorjo pripeka, vsled česar se sok veliko hitreje pretaka (cirkulira).

5) V zimskem času ali poznej tudi vse nepotrebne veje odrezuj, ampak gladko! Veje ktere rastejo križem, t. j., da druga drugej napotuje, naj se izrežejo.

Tukaj bi hotel omeniti tudi speljavanja na piramide, špalir itd., toda za praktičnega kmetovalca zadostuje že navedeno. Speljavanje na piramide in druge oblike, je bolj za gospojske vrte. „Kmetovalec“, ne bode imel časa za tako delo in zadostuje, da le pervo navedeno delo izverši, še za to se bode kislo držal.

6) Krog vsakega drevesa je dobro v spomladi okopati. Če tudi trava pod drevjem raste, je priporočljivo, da se 2-3′ v promeru krog drevesa za nekoliko palcev okoplje, da zamore ložej gorkota in zrak do korenin dohajati, kteri pospešuje razkrojenje mineralnih obstojnih delov itd. v zemlji.

7) Tudi gnojenja sadnih dreves ne opuščaj!

Dober gnoj za sadna drevesam je kompost (mešanca). Tudi gnojnica, ktera se drevesa priliva, ali tudi natakò drevesu daje, da se krog drevesa več lukenj 1--2″ širocih naredi i v te luknje uliva raztanšano gnojnico, ali druge v vodi raztopljene gnojivne soli.

Kaj je bolje gojiti: pritlikovce ali visoko rastoča drevesa?

Vsakemu je predobro znano, da Kras je izpoložen hudi burji i da ima le malo leg pred njo obvarovanih, koliko škode pa burja naredi, to vsakdo vé, kteri ima le eno sadno visoko rastoče drevo. Za nas bi torej bolje bila nizko rastoča drevesa pritlikovci kakor visokorasteča.

Konečno naj navedèm še mimogredne užitke sadnega vrta.

Glavni užitek ali pridelek sadnega vrta je sadje. Pod sadnim drevjem trava ali druge tudi zeljnate rastline lehko rastejo. Od sadnega drevja dobimo tudi nekoliko sadù vsako leto, pa tudi nekoliko listja. Tedaj poleg sadja, dobimo tudi travo ali zelenjad, pa nekoliko drv i listja. Vse to povekša dohodke sadnega vrta. S tem hočem reči, da, če ima kedo le eno sadno drevo, in ne sadni vrt, lehko vse to dobi na zemlji, na kteri drevesna krona obsenčuje.

Kmetijska opravila v avgustu.

Vinorejska: Ako so vinogradi zlo plevelni, jih je treba pričetkom meseca v novič okopati, ali pa vsaj plevel poriti ali požeti. Preblizo tal rasteče grojzde se mora vzdigniti radi tako, da ne pridejo na solnce.

Domača: Gnoj moramo dobro z gnojnico polivati, ali pa če te nimamo, je dobra tudi voda, nikoli pa ne smemo pripustiti, da bi se gnoj posušil, ker bi pri tem veliko redivnih stvarj iz njega izpuhtelo.

Živinorejska: Tu se ravno tako, kakor je bilo v prejšnjem mesecu povedano. Delalni živini moramo ob času ajdove setve, da nam preveč ne shujša, s krmo nekoliko priboljšati, da za zimsko setev pri moči ostane.

Poljedelska: V tem mesecu je treba z vso močjo mlatiti, naj ceneje bodemo to delo z mlatilnico naredili. Kadar pridemo do ržene mlatve, nam ni treba škupe delati, povežemo rženo slamo samo v snope, ter jih na pripravni kraj pod streho do zime spravimo, še le po zimi, ko imamo čas, bodemo pričeli škupiti, pri čem si bodemo veliko denarja prihranili. Konec meseca bodemo že otavo pokosili in potem precej senožeti z vodo namakati počeli. Kadar je vreme suho, je dovoljeno živino po senožetih pasti; pri vsakem mokrem vremenu si pa več škodujemo, ko koristimo, ker v po parkljih narejenih luknjah ne raste več dobra trava in se torej slabe senožeti. Semensko deteljo moramo prav dobro na njivi ogledavati, da nikjer predenice z deteljo vred ne požanjemo.

Lan bodemo dobro gojili, toda ne preveč ker bi po tem slabo predivo dal. Zimska repica se z najboljem vspehom sredo meseca poseje. Žita bodemo za seme čisto od vsega plevela očistili, da ne bodemo že z semenom vred pri setvi plevel na njivo posejali, ker na ta način bi ne mogli nikoli čistih njiv zadobiti. Če hočemo drugo leto boljše pridelke imeti, moramo njive bolje obdelovati, v naj prvi vrsti bolje orati, to pa ne bodemo z lesenim plugom nikoli dosegli, ampak

Digitized by Google

le z železnim, mi si bodemo tedaj za zimsko setev železne pluge naročiti, naročitev brezplačno pa vredništvo Kmetovalca sprejema.

Skedenj ali pod. V „Kmetovalcu“ je bilo govorjeno, da so podi iz lesa predragi, v nekaterih krajih radi pomanjkanja lesa celo nemogoči. Na Hrvatskem, Ogerskem in sploh proti vshodu in jugu se nahajajo podi z ilovnatimi tlemi, kateri nijso tako dragi, že sami po sebi pred ognjem zavarovani; naprava tacih podov je sledeča: V kako šupo pod streho, kjer si mislimo za mlatev pod napraviti, navozimo 15—18 palcev visoko ilovico, katero z nogami pohodimo ali pa tudi sè živino v testo zgazimo. Vse kamenja in kamenčka pri cokljanji odstranimo, ter potem vso ilovco z lopatami poravnamo. Potem se vstopi več bosih ljudij na ilovico, ter jo kolikor mogoče z nogami poravnajo in ogladijo; ko se je to zgodilo se položi nekoliko plohov po ilovici in 2 ali več moških tolčejo z tolkači po plohih, ter se premikajo plohi toliko časa naprej, da smo vso ilovico enakomerno stolkli. Potem pustimo iz ilovice narejena še mehka tla 3 dni sušiti; ne sme pa solnce na-nje sijati, da bi se tla prehitro sušila ker bi se preveč razpokala, dobro jih je štorjami pogerniti. Čez 2 dni pridimo in z ravnimi cepci ali beti udarec pri udarci toliko časa mlatimo, da se vse razpoke skrijejo.

Tako narejena tla iz ilovice privzamejo pri vsakem deževnem vremenu vode na sebe, in se tudi rade krušijo ali drobijo. Da se vse to ne zgodi, polijemo tla z govejo krvijo; na 10 do 15 vozov ilovice potrebujemo 3 do 5 vedrov krvi. Kri razdelimo z metlo po vseh tleh enakomerno. Vsak dan potem prijdemo gledat in zatolčemo vse razpoke in gerbavine. Tak skedenj nam služi dolgo časa in zamoremo na njem ali s cepcem mlatiti ali pa sè živino meti; za mlatilno mašino je ravno tako dober. Ob času mlatve, kadar moramo z vozom na pode voziti, moramo tisti kraj, koder gre konj in voz, z deskami pokriti, da se nam tla ne pokvarijo. To je pod prav po ceni in za vse ravno tako porabljiv, ko lesen.

Mušnico (goba, agaricus muscarius) pozna skoro vsak človek, ima rudeč klobuk in po njem bele pike, ta goba je zelo strupena ne samo ljudem, ampak tudi vsako drugo žival ostrupi. Za muhe polijemo z vrelim mlekom mušnico, ter jim jo na primerni prostor postavimo. Tudi za druge merčese jo s prav dobrim vspehom rabimo; nam je samo treba mušnico stolči, da se potem sama v mehko maslo spremeni, kar se čes kake pol ure zgodi. S tim mehkim testom namažemo vse tiste kraje in luknje, kjer stenice bivajo, one precej, ko to zavžijejo poginejo. Tudi se posušena za zimo lahko spravi.

Zelena krma za konje je sicer dobra in se z njo celo čez poletje konje krmiti zamore, naj bolje je turška detelja (esparzeta), mešana grašica in luzerna, vendar pa ne smemo od konj moči in vspešnega dela pričakovati. Tudi mlade konje izključljivo le z zeleno krmo krmiti je popolnoma napačno, ker je v taki krmi veliko vode, morajo žrebeta veliko množino pojesti, kar jim čeva in želodec raztegne, ter postanejo trebušni. Vsi tako rejeni konji pri delu ne izderžijó toliko, ko sè suho krmo rejeni, se pri vsakem delu potijo in se hitro utrudijo; za tekanje so popolnoma nesposobni. Od mladega tako krmani konji imajo tudi vse te lastnosti. Žrebeta z ovsem krmana se že na videz od drugih razločijo in so pri vsaki priliki več vredna, ko le s frišno krmo odrejena.

Sredstvo zoper grile ali ščurke. Neki farm. ruski časopis priporoča sirop z ravno toliko fosforom pomešan. To mešanico postavimo ščurkom na pripraven kraj, kjer se oni zbirajo; v malo dneh pravi omenjeni časopis zginejo ščurki.

Trakulja (Bandwurm) se po „Laib. Tagblatt“ odpravi, ako bučnih peškev 120 do 130 zavžijemo. Kakor omenjeni list poroča, bi bile peške do sedaj edino zanesljivo sredstvo zoper trakuljo.

Zoper vsake sorte merčeše piše. „Gartenflora“ je cvetje smerdelc (divja kamilica, Anthemis cotula, Hundskamille) ravno tako dobro, kakor dragi presički prah. Cvetje posušimo, je dobro v prah stolčemo, s katerim potem bolhe in vse druge merčese prepodimo.

Divija ali mačja meta je po „Woch. z. B. des Gartenbaues“ dobra zoper božjast. Bolniku se dà od te rastline vodo v koji smo meto kuhali piti, ali pa mu deržimo rastlino pod nos da njeni hudi duh poduha. Tudi zoper glavobol se to priporoča.

Zgodnji korun ki je bil letos zrel za prodajo uže 25. maja in sploh postane zrel v 6. tednih, ki je jako okusen in mnogo vrže (50 ct. semena je dalo 1875 funtov najlepšega po ½ funtov in 3/4 funtov debelega koruna) se dobi iz prijaznosti po našem upravništvu po 15 soldov funt. Mi opozorujemo vsacega kmetovalca na to posebno, najzgodnejšo sorto koruna, ki je posebno za goriško okolico zlata vredna.

Listnica uredništvo.

Gospod H. P. v D. pismeno ste dobili. Hvala!

Gospod B. P. v L. kar se hohenhaimskega pluga poročila tiče, je v njem preveč osobnosti, ta pa v kmetovalci nema prostora. Drugo poslano v prihodnjem listu, nezamerite ker bode predrugačeno.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		od 26. julija								od 26. do 29. julija					
Pšenica	„	5	20	2	10	2	50	5	40	4	60	4		3	80
Rež	„	3	40	2	15	2		3	70	3	30	3	60	3	10
Ječmen	„	2	20	1	95	1	70	2	80	2	20	2	40	2	80
Oves	„	2	10	1	18	1	30	2		2		2		1	90
Ajda	„	2	80	1	60	1	50	2	70	3	30	2	60	2	40
Proso	„	2	90					3		3	10	3	20	3	
Turšica	„	3		1	40	1	60	3	20	3	25	3	10	2	80
Krompir	cent	1	40	2	50	2									
Leča	„	5	60	8		9									
Grah	„	5	30	8		9	50								
Fižol	„	4	80	2	50	2	50								
Maslo	funt		52		56		52				50				
Slanina, špeh	„		50		44		46				54				
Špeh frišni	„		40		40		44								
Jajca	kos		2		3		2				1a				
Mleko	bocal		10		14		10				10				
Goveje meso	funt		27		30		27				26				
Teletina	„		23		26		34				24				
Svinsko meso	„		28				—								
Jagnje	„		17				—								
Seno	cent	1	10	1	70	1	20			1	15	1	30		
Slama	„	1	05	1	20		90				90				
Drva trda	seženj	6	60	14		11	50			7					
„ mehka	„	4	80	10		9	50								

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZJ VALENTINČIĆ. — Tiskar. PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 15. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. —Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. 12. Avgusta

O prihodnji trgatvi.

Tekoče leto smemo po vsi pravici čudno imenovati, kajti zima je bila izvanredno kruta, spomlad sicer kasna, pa vendar obdelovanju in rašči kaj ugodna; poletje je pa polno strašanskih dežjev, toče, neviht. Vinorejec gledal je v zimskem času žalostnim okom v bodočnost, bojé se, da mu bode kruta zima dosti trt ugonobila, zaželjeno čez vse potrebno dobro vinsko letino kolikor toliko vzela. Sledeča spomlad pokazala mu je šele, da je bila njegova bojazen pretirana, da so trte primerno vendar malo trpele, da! v očigled povsod kaj obilega, v nar lepšem vremenu cvetečega zaroda, izginljivo malo.

Vsak je bil gotovo prijetno primoran, na kruto zimo in njene nasledke pozabiti, ter se nar boljši nadi dobre bogate trgatve vdati; in v resnici, tako rekoč iz enih ust smo slišali marljive vinorejce veselim glasom ponavljati, da „ako ga (namreč zarod) Bog obvaruje in pogmira, bo dobra vinska letina.“ Pričetek poletja s pogostimi silovitimi plohami, tu in tam pomešanimi s pogubonosno točo pričel je vinorejcem čelo zopet grbiti, jim dobro nado krhati. Žali Bog, se je to v večih krajih prekruto godilo, kajti toča uničila je po enih krajih deloma, po drugih tudi popolnoma obili blagoslov božji. Dež, prevelika vlaga, prouzročuje nasprotno po dostih, posebno južnih slovenskih vinskih krajih grozdje ugonobečo trtno bolezen, pa tudi grozdno gnjilobo.

Pri vseh teh, kaj nemilih nadlogah, smemo pa še vedno upati, da bode trgatev v obče po slovenskih deželah kvantitativno in kvalitativno dobra, deloma prav dobra, to je da bode o b i l o d o b r e g a pridelka; saj vendar ni skora drugače mogoče, nego da postane vreme še o pravem času ugodnejše. Vdajmo se toroj naj boljši nadi, saj vse slabo, kar nas čaka, tako ne izostane—in spregovorimo par besed o trgatvi, prav za prav o pravilni napravi belega in črnega vina.

Sploh čudna prikazen na svetu je ta, da se vsa dela, posebno kmetijska, katera so se od juga proti severu razširila, v severnejših deželah pravilnejše in razumnejše vršijo, kakor v južnih. Posebno velja to o trtoreji in kletarstvu. Da se je vinska trta od juga proti severju razširila, nad tem ne bode nobeden dvomil; in kje najdemo dan danes trtorejo in kletarstvo na visoki stopinji, znabiti v južnih deželah? oj ne! ampak v severnih, kamor se južni vinorejci umne trtoreje, umnega kletarstva šele učiti hodimo. Uzrokov tej čudni prikazni ne bodemo šele iskali in jih razpravljali—sicer se je to memo grede v „Kmetovalcu“ že zgodilo—marveč prestopiti hočemo koj k nalogi.

Trtoreja in kletarstvo sta na Slovenskem sploh še jako pomanjkljiva, naj pomankljivejša pa zopet v naj južnejših krajih, v Vipavi, na Primorskem. Vipavcem in Primorcem velja naj torej vse sledeče še posebno. Vipava in vinorejski del Primorja imata gotovo vse tiste podnebne in zemeljske pogoje, kateri so za pridelovanje najboljših vin potrebni; vendar je njih pridelek še jako pomanjkljiv; z mnogimi dolenjskimi, posebno pa štajerskimi, se še nikakor meriti ne more, posebno glede stanovitnosti ne. Od kod to in zakaj? — Uzroke treba iskati v napačni trtoreji, v slabem, nepravilnem kletarstvu. Trtorejskih uzrokov ne moremo danes natanjko navajati in popisovati; poglavitni so pa gotovo sledeči: 1. prevelika zanikernost v zbiranju trtnih sort, in iz tega izvirajoči velikanski ričet po vinogradih, 2. pomanjkljivo obdelovanje trt, napačna uzgoja, napačna režnja-vežnja, opuščenje mandanja i. t. d. Zanikerno zbiranje trtnih sort je krivo, da nahajamo po vinogradih malo vredno gnjet, dešečko, osip

Digitized by Google

(čundra) zraven kaj plemenite rebule, sipe, zelene (tokajca) i. t. d. in to na naj boljšem svetu v naj ugodnejši legi: iz take sodrge narejeno vino pa ne more nigdar posebno dobro biti, posebno pa ne stanovitno. Napačna uzgoja, napačna režnja in vežnja, opuščenje mandanja, vse to pa zakrivi, da tudi izvrstne sorte v najboljših legah, naj boljših letinah, v zorenju dostikrat prave plemenitosti ne dosežejo.

Natančnejši kakor tertorejske, navesti hočemo kletarske uzroke, kateri so krivi, da niso vipavska in primorska vina prav slastna, posebno pa da niso stanovitna. V prvi vrsti moramo navajati prezgodnjo trgatev. To je že tako, da Vipavec ali sploh južni Slovenec trgatve skora dočakati ne more; kajti komaj je „sipa“ nekoliko mehka postala, že se prične vse križem le o tem pomenkovati, kedaj bode trgatev, ali po vipavsko „bendima“, in kakor hitro še „gnjet“ nekoliko siva postane posebno po plantah, potem jih že noben zlodi več ne drži: s trgatvijo se mora pričeti, dasiravno ni grozdje še v najboljših legah tako zrelo, kakoršno bi lahko bilo, kakoršno bi moralo biti. Sicer v tej zadevi vse pregovarjanje, vsak dober svêt čisto nič ne pomaga, tako je bilo, tako je, tako bode pred ko ne vedno, ako nas prav vsa znamenja ne motijo. Nekateri Vipavci so žalibog! še na to nesrečno idejo zašli, da mislijo in trdijo, da se iz nezrelega grozdja stanovitnejše vino doseže kakor iz zrelega; no, Bog pomagaj!! V severnejših vinskih deželah je v tem oziru vse drugače; tam odnaša vsak vinorejec iz lastnega nagiba trgatev dalje ko le more. Iz tega, da južni Slovenci skoro vsako leto nekoliko prezgodaj tržejo, se pa še ne sme sklepati, da se iz njih grozdja posebno vinogradskega okusna in stanovitna vina napraviti ne dajo; tega ne, mariveč prav izvrstna vina se dajo napraviti, to pa ne znabiti s kakimi posebnimi „ercnijami“ ali pa Bog vedi kakimi „copernijami“; ampak samo s pravo razumnostjo, in marljivostjo. Razumnost zahteva pred vsem, da se le popolnoma zdravo grozdje za napravo v prodaj namenjenega vina v popolnoma čisto posodo trže. Bolno grozdje, ali pa gnjilo, posebno plešnjevo sé zdravim vred trgati, je velikanska neumnost; skora nič pametnejše ne ravna pa tudi tisti, kateri bolen ali gnjil grozd nad brentačem zmasti, ter hlastino zavrže. Bolno ali gnjilo grozdje, porabi naj se za domačo pijačo, ali pa za napravo kisa, žganja; ne pa za pokvaro mošta in dosledno vina. Natrgano grozdje, naj se prej ko mogoče, najboljše sproti, toda doma zmasti, kar velja kolikor za belo toliko za črno; tisto tako zvano „kuhanje na grozdju“ je popolnoma neopravičeno ravnanje, k večemu se ima od tega ta dobiček, da tista golazen, katera v grozdju tiči, po noči iz bednja izleze. Golazen pa se mora že v vinogradu iz grozdja iztrebiti. Za maščenje posluži naj se prav majhen posestnik primernega kola, večji pa nalašč za to osnovanih grozdnih mlinov. Maščenje z nogami je prvič ognjusno, drugič iz različnih uzrokov nesnage dobroti, posebno pa stanovitnosti vina škodljivo, in tretjič je tudi jako zamudno. Maščenje z nogami moralo bi se povsod opustiti, da, vlada bi morala celo siliti, da se opusti. Grozdnih mlinov imamo več sort, namreč take se železnimi, z lesenimi robatimi, in z lesenimi robatimi s cinkovo ploščevino prevlečenimi (okovanimi) valarji, Prvi je najmanje vreden, da ga priporočamo, ker preveč stane, je pretežak, dela pa čisto nič več ne opravi kakor oni z lesenimi, ali lesenimi, in s cinkovo ploščevino prevlečenimi valerji, kateri je gotovo najboljši med vsemi, se ve, da, če je pravilno sestavljen. Pravilno sestavljen je pa grozdni mlin 1. ako se dajo valerji s kolcami vred, kateri jih vrtijo, po debelosti grozdja primerno bolj približati ali pa oddaljiti, 2 ako ima dolge, bolj tanjke valerje, in ne kratke, debele, 3. ako se da gladko vrteti, in konečno, 4. ako se med delom z grozdjem tako ne zapaži, da se ustavi, ali pa ako se nasprotno 5. grozdje nad valerji tako v oboku ne nabere, da med valerje ne pade, glej pod. 1. Poslednja napaka je posebno nadležna, ker zahteva, da ena posebna oseba vedno grozdje nad valerji s kako palico meša. Uzrok tej napaki so pa prekratki valerji, in pa preozek zaboj ali lij okoli njih, in nad njimi. Dodana podoba 1. predočuje nam v preseku tak slabo zloženi mlin, podoba 2. pa dobro sestavljenega, kateri se tudi štajerski grozdni mlin imenuje. Rabi se tak grozdni mlin prosto takole: položi se nad bedenj (čeber), nosilnice so že tako dolge, da sežejo čez bedenj, kjer se s par žeblji ali čem drugim tako pritrdi, da se med delom ne premiče; na to prime ena oseba za kljuko, ter prične mlin, valerje, vrteti, druga poklada pa s kako nafo (škafčem) ali brentačkom grozdje nad valerje. Ker je vertenje precej utrudljivo, se obedve osebi v poslu lahko menjavati. Maščenje z mlinom gre kaj hitro iz pod rok; 400 do 500 prav velikih brentačev (na Kanalskem: veder) grozdja se lahko na dan zmasti; zravno tega opravlja pa mlin svoje delo veliko popolnejše kakor noga, kateri se marsikaka jagoda izmolzne, valerjem se ne more nobena.

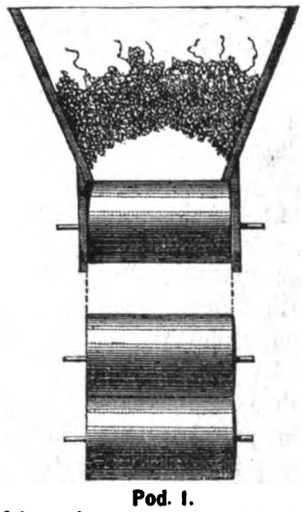

Pod. 1.

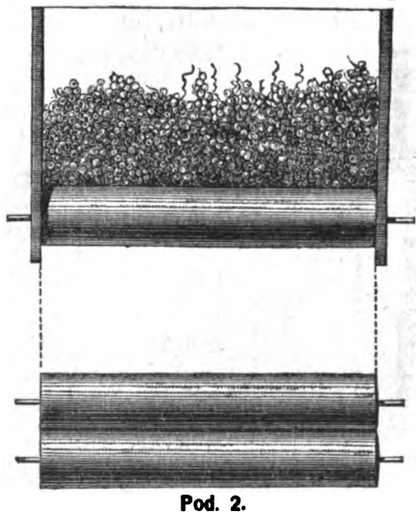

Pod. 2.

Na prodaj dobivajo se štajerski mlini z lesenimi, s cinkovo ploščevino okovanimi valerji pri Administraciji „Weinlaube“

Digitized by Google

v Klosterneuburgu za blizo 30 forintov, pri gospodu Jožefu Hlubeku in gospodu Jožefu Jandatu v Ptuju na Štajerskem za 25 f. kos. Kdor si hoče pa drago vožnino prihraniti, naroči si tudi lahko mlin pri uredništvu „Kmetovalca“ na Slapu, kjer popolnoma ravno take posodar deželne vino-in sadjerejske šole po 26 forintov kos, izdeluje. Naročitve sprejemajo se pa le do 15. septembra, na pozneje došle se ne bode ozir jemal.

Ko je grozdje zmaščeno, nastane uprašanje, kako dalje ž njim ravnati? No tukaj nastane mezi napravo belega in črnega vina razlika; govorimo nar prej od belega. Vipavci puste, da se mošt z vsemi tropinami vred 3, 4, pa tudi 6 in do 8 dni v odprtih bednjah kuha ali kipi. Nekteri Primorci ravnajo nasprotno, oni mošt čisto nič na tropinah kipeti ne pustè, marveč, nalijejo ga koj v sode. Eno kakor drugo ravnanje je napačno, posebno pa prvo, to je kar naravnost neumno. Zakaj to? dokazali bodemo temeljito v prihodnjem listu; za danes omenimo naj le še, kako bi se moralo se

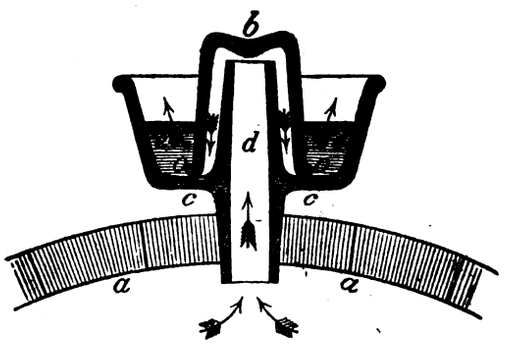

Pod. 3.

zmaščenim grozdjem pravilno ravnati; utemeljili bodemo pa to, tudi šele v prihodnjem listu.

Ko je grozdje zmaščeno, zadostuje popolnoma, da se le 24 ali k večemu 48 ur to posebno ob mrzlem vremenu v odprtih bednjih mošt s tropinami vred kipeti pusti. Po preteku tega časa se mora na vsak način mošt v prav snažne sode napolniti, pa vendar tako, da v vsakem sodu blizo en kvinč manjka. Napolnjenih sodov ne smemo kar odprtih pustiti, ampak zamašiti jih moramo s tako zvanimi kipelnimi vehami, katere dovolijo, da se plin, voglenčeva kislina, katera vsled kipenja v moštu nastane, lahko iz soda izpuhti, katere pa ob enem zraku vhod do mošta zapirajo.

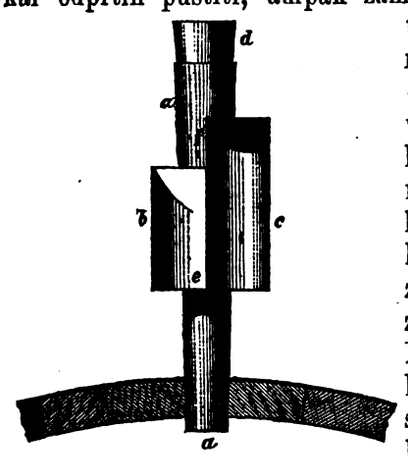

Pod. 4.

Najboljše kipelne veh so lončene ali pa steklene pod. 3., cinkaste, podoba 4. Kako da te veh dobro služijo, in zakaj da dobro služijo, razjasnili bodemo tudi šele prihodnjič, ko bodemo pravilno napravo belega vina razpravljali, ter tudi poznejšo pravilno ravnanje v kleti ali hramu priobčili.

Rastlinogoja.

2. Rež (dalje.)

Rež ne sme pregloboko v zemljo priti, toraj je ne smemo v vsako zemljo zaoravati, ker pregloboko posejana kasneje raste in tudi je po zimi bolj v nevarnosti, da posebe, ako se ni že do tistega časa popolnoma razrastla. Dr. Giersberg je opazoval, da je rast vseh žit, posebno pa ozimnih odvisna od globokosti setve; ako seme primerno globoko v zemljo pride, da zamoreta zrak in toplota na-nj uplivati, se kar naravnost iz semena korenike, više pa stebla napravljajo; vse te korenike in stebla rastejo brez vse ovire dalje, one nemajo druge naloge, nego da se krepijo. Ako pa seme (rež) globokeje v zemljo denemo, zapazimo pri njem vso drugačno rast; iz zrna se napravijo tudi korenike, pa ne več ko eno samo steblo, kadar dorase to prvotno stebelce blizo poveršja zemlje, kjer je dosti zraka in svetlobe, se naredi v ravno tej zraku in svetlobi ugodni globokosti na stebelcu kolence, iz tega kolenca še le se počnejo korenike na vzdol in stebla na vzgor razrašati; te koreninice so pa slabejše od spodnjih, imajo pa nalogo se krepiti in rastlino potem sé živežem preskerbljati. Če smo tedaj globoko sejali, se nam na vsaki rastlini dvojne korenike napravljajo in v jeseni, po zimi ali spomladi, ko mraz zemljo vzdiguje, je vsaka taka rastlina v nevarnosti, da se med spodnjimi in zgornjimi korenikami ne preterže; ker spodnje korenike tičijo trdno v spodnjih tleh, zgornje pa v vzdignjeni zemlji. Mislimo si, mraz je veliko take reži pretergal, zgornje korenike so pa preslabe, da bi zamogle rastlino preživeti, ker se v jeseni niso mogle dobro vkrepiti; nasledek tega bode, da nam vsa ali pa večina globoko posejane reži pozebe. Globoko sejanje je po Dr. Giersbergovi izkušnji škodljivo; samo v dveh primerljajih je globoko sejanje dovoljeno in sicer, če smo rež tako zgodaj sejali, da se še pred zimo gornje korenike toliko okrepčajo, da se rastlina že po teh preživeti zamore, in ko bi mraz sedaj tudi rastlino pretergal, nam rež ne bode pozebla, ker so na njej krepke gornje korenike. Ako se pa globoko sejana rež zarad prekasne setve ni mogla toliko razrasti, da bi bile zgornje korenike sposobne rastlino preživeti, morala se bode potem, ko je mraz rastlino med spodnjimi in zgornjimi korenikami pretergal, posušiti ali pozebsti. Drugič je globoko sejanje dopuščeno, kedar se setev tako kasno vrši, da se rež pred zimo ne pokaže na površje, kar je pa prav nevarno početje. Mi ne smemo tedaj pri kasni setvi globoko sejati; dalje škoduje mraz vedno bolje globoki ko plitvi setvi. Že naši kmetje pravijo: zgodnja setev, dobra žetev, in kasna setev, dvomljiva žetev; tedaj že kmet pripoznava Dr. Giersbergovo iznajdbo, samo slepo, uzroka ne pozna.

Digitized by Google

Iz vsega sedaj navedenega sledi, da morati rež in pšenica primerno globoko sejani biti, da zrak in svetloba lahko prihajata do vsakega zerna. Z brano ali plugom pa ne moremo nikoli zadosti globoko zernja pokriti; že iz tega sledi, da je sejalna mašina za setev ozimnega žita naj popolnejše orodje, ker nam je ž njo mogoče v vsaki zemlji seme primerno globoko posejati.

V mrzlih krajih, ki po zimi od mraza trpijo, bi ne smeli drugače ko z mašino ozimna žita sejati.

Enkrat posejana rež hitro rase in dorase v topli ugodni jeseni do zaželjene stopinje. Včasih se je pa preveč razrasla in ko bi tako prelepo rež zimi in snegu pripustili, bi nam vse pognjilo; da se nam to ne zgodi, jo moramo popaševati. Na Slovenskem nam tega menda ne bode dostikrat treba, ker naš kmet le slabo gnoji in njive revno obdeluje; že zarad teh uzrokov ne more rež prelepa biti; nasprotno manjka ji še veliko, da bi jo mogli lepo imenovati. Nastane pa vendar vprašanje, ali je koristno ali škodljivo rež popaševati in kedaj bi se smelo to zgoditi. Odgovor je prav lahak, le da bi vsak tudi, kar tu svetujemo, posnemal. Le prelepo stoječo ali razraščeno rež je slobodno in koristno popaševati, vsako drugo pa čez vse škodljivo. Naj pripravnejši čas popaševanja je v jeseni pri suhem mrzlem vremenu do božiča in sicer dopoldne, ker popoldne je morebiti solnce zemljo nekoliko ogrelo, in bi se lahko pod živinskimi nogami blato delalo in če ne to, se pa zemlja nog poprijema.

O popaševanji reži se je že veliko govorilo in pisarilo, še več se je pa s tem početjem žitu krivica delala; prav zarad tega hočemo tukaj o popaševanji več govoriti. V nekaterih krajih imajo navado vsako leto brez vse izjeme slabo ali lepo stoječo stern z vsako sorto živine: z ovcami, kravami in konji popaševati, in mislijo, da se žitu nobena škoda ne godi. Tudi se na suho ali mokro vreme čisto nič ali prav malo ozirajo. Ker je bilo popaševanje ozimnega žita v jeseni in po zimi pred nekoliko leti splošna navada, nahajamo še dandanes stare ljudi, ki je gorko zagovarjajo; posebno se to godi na Gorenjskem. Možki v omenjenem kraji nijso za to vneti, le gospodinje, ki molznim kravam kasno v jeseni nekoliko zelenjave privoščijo, se ne dajo prepričati, da je popaševanje škodljivo in povsod, kder gospodinja gospodari, se popaševanje brezobzirno vrši, ne glede na to, ali koristi ali škoduje.

Da se žito tako neumisljeno popasuje, tega je pač kriva tudi napačna živinoreja, koder jo po starodavnih navadah opravljajo. Mislijo namreč: živina se mora v jeseni, po zimi, ko nij snega in v prvej spomladi na žitu preživeti; zato sejejo samo toliko krme, da se živina po zimi 2 meseca v hlevu preživi. Tudi konje spuščajo po noči po vsem polji, in ti naredé več škode se svojimi kopiti, nego sé zobmi. Nekateri so celo tako nemarni, da puste, da se sosedovi konji po njih njivah pasejo. Veliko kmetov je, ki le na stroške svojih sosedov več konj redé, nego jih za kmetijo potrebujejo in več ovac, nego jih morejo sè svojo krmo v jeseni, po zimi in spomladi preživeti. Koliko škoduje že goveje blato, ki od živine pada in vsako čez $^1/_3$ štirjaškega čevlja žita pokrije; vsaka rastlina mora pod njem poginiti. Še celo takrat, ko smo prisiljeni žita popaševati, moramo goveje blato precej, ko je od živine padlo, dobro po njivi raztrositi; to bi bilo še potrebnejše pri splošnem popaševanji, na kar se pa čisto nič ne pazi. Ovca odgrizne vsako rastlino blizo tal, tako da je v rasti popolnoma zaderžana ali še celo uničena. Konjska podkev napravi pri mokrem vremenu veliko škode, ne manje tudi pri suhem vremenu, ker takrat se pod njo rastlina rani, da jo mora prihodnji mraz uničiti. Le prelepo žito smemo popaševati, ako je zemlja zmerznjena; naj bolje je, da živino na štrikih deržimo, ter jo lahko silimo, da žito tam popase, kder je preveliko.

Liebig sam v svoji kemiji dokazuje, koliko se reži s popaševanjem škoduje. On pravi, v jeseni so vsi organi delavni, rastlina neprenehoma hrano zauživa in ta služi nekoliko za pomnoženje perja; naj večji del použite hrane se pa v korenikah kot zaloga nakopičuje, katera je za rast stebla namenjena; če perje v jeseni popasujemo se mora veliko nakopičene hrane za novo rast perja vporabiti, ostane tedaj za spomlad v korenikah veliko manj hrane za rast stebla in klasja. Razvidno je iz tega, kako škodljivo je žita popaševati, in vsak umni gospodar bode, ako ni popaševanje neobhodno potrebno, to nespametno starodavno navado opustil.

Spomladi se rež hitro razvija, poganja stebla, v katerih je že klasje skrito; nikoli ni pripuščeno spomladi prelepe reži sé srpom požeti ali pa s koso pokositi, ker si s tem početjem vso žetev pokvarimo. V jeseni nakopičena hrana po korenikah služi spomladi le za hitro rast steblom in klasju in ako uže pol čevlja visoko rež požanjemo, bo taki požeti reži za steblo in klasje nakopičene hrane premanjkavalo; nasledek bi bil slaba rast in še slabeja žetev.

Med rastjo imamo prav malo opravka, razun spomladanskega očiščenja od kokalja in druzega plevela, katerega si pa nerazumni kmetovalec po nečistem semenu ali pa po gnoji v njivo zatrosi. Valjanje in vlačenje je včasih tudi potrebno; vse, kar smo od tega pri pšenici povedali, velja tudi za rež.

Požrešni polži reži med rastjo hudo škodujejo; proti njim so vsa do sedaj navedena sredstva malo ali pa nič izdatna. Kder tobak sejejo, rež naj ceneje pred polži obvarujejo; dobro je tudi, da se na tako njivo zjutraj lačne race zapodijo, katere polže prav hitro pohrustajo; ker je pa zarad razkosanega polja na Slovenskem, ta naša misel—le misel—, se tudi ne bode nobeden na to oziral. Medne rose ali smod tudi veliko reži škodujejo; napravlja se tudi rada rija, ki nam ne samo zrnje uniči, ampak tudi slamo pokvari, da je po tem malo vredna za krmo.

Žetev je večidel 10—14 dni pred pšenično, v začetku julija, v prav gorkih krajih že junija meseca. Srp naj se pri reži zavrže in s koso nado-

Digitized by Google

mesti; žetev, povezavanje snopja, njegovo sušenje in mlatev se ravno tako vrši, ko pri pšenici.

Od orala se na dobro obdelani zemlji v srednji letini pridela 18—20 vaganov, v dobri od 20—25 in v prav dobri letini tudi do 30 in še več vaganov zrnja (glej menjavo semena v današnjem listu). Na slabo obdelani zemlji pridela naš kmetovalec le polovico in sicer 6 do 9 vaganov. En vagan reži tehta 72—78 funtov, če smo pa reži dobro postregli, bode vagan tudi od 78 do 87 funtov tehtal (glej menjava semena). Slame se pri lepi reži in na dobro obdelani njivi dvakrat toliko centov pridela kot je vaganov zrnja bilo; računi se lahko od orala 40 do 50 centov slame; naš kmet se mora z 20 centi zadovoliti. V suhih letinah je slama kratka in tudi ne bode toliko izdala ko v mokrih, vedno je pa krajša slama za rezanico boljša od dolge dasiravno tudi prva ni dosti vredna; vporablja se večjidel za steljo, v nekaterih krajih tudi za strehe. Slamnate strehe so v gostih vaseh zarad ognja nevarne, na samotah pa prav dobre, ker ogenj sam od sebe nikoli v streho ne pride.

(Dalje prih.)

OLJKA.

Kako se je oljka v Istro zaplodila, ni prav znano. V nekaterih starih rokopisih beremo, da je bila s Krete prinešena, v drugih zopet da so Istrijani v 11. stoletji z Genovezi vojsko imeli in da so v znamenje zmage oljkino drevo z Genoveškega sem prinesli. Naj bolj resnična bode tretja vest, da so Rimljani oljko v Istro zasejali 50 let pred Kristom. V zgodovini Koperski se bere o pridelkih Istre. Ker stojite povsod na prvi vrsti oljka in trta, se mora iz tega sklepati, da je oljka v Istri od nekdaj vkoreninjena. Naj jasnejša spričala se dobijo v kroniki mesta Kopra, ki je bilo tá čas otoki Kaprera imenovano. V tej kroniki je pisano, da so roke pridnih gospodarjev zidale trdni prostor in v sredi mnogo zelenih oljk nasadili. Koper je bil po tem podert, zopet v drugič sezidan, ter se je imenoval Justinopoli. V 15. stoletji je dobil ime Koper (Capo d' Istria).

Oljkino drevo ljubi zelo apneno zemljo; kamnitega krasa se rad tega nič ne boji in rado na njem raste, grobeljnasti svet mu je prav ugoden. Da bi oljka tudi v nekaterih legah Vipavske doline prav dobro rasla, je več ko gotovo. Prav dobre lege so pri Rihenbergu, potem cel Briški grič, dalje v Braniški dolini vsa solnčna stran. V Šmarjah za vasjo, pri Sujnem, pod Erzeljem, v Saksidu, Dornbergu, Batujah i. t. d. Videti je tudi sem ter tje kako krasno oljko kakoršne še tukaj v Istri ne. Vipavci bi lahko več ko za svojo rabo olja pridelovali, ako bi se nekoliko bolj oljke poprijeli; pridelovali so tudi uže v prejšnjem času več olja, kakor dandanes, ker beremo, da so morali iz Berij in Saksida grofu Lanthierju v Rihemberg, nekaj pa grofu Edlingu v Žablje od pridelkov olja odrajtovati; iz tega je razvidno, da je pred nekoliko leti oljka morala v Vipavski dolini rasti.

Oljka prav počasno rase; še le v 20. letu pričenja dobro roditi; tega se pa ne smemo ustrašiti, ker oljkino drevo potem tudi dolgo časa rodi; v Istri se vidijo oljke, ki so čez 300 let stare. Neki naravoslovec mi je rekel: uno orjaško drevo je čez 800 let staro. Vpeljava oljke v Vipavsko dolino bi ne bila nova, ampak že zapuščena in v novo življenje poklicana reč; soldanasta tla in solnčne lege bi ji bile na Vipavskem prav ugodne.

Zasaja se to drevo na več načinov. Navadno sajenje je, da se mlade šibice, ki so od spodaj iz drevesa izrastle nekoliko let rasti pustè in se jih potem se sekiro od starega maternega drevesa odseče in vsadi. Oljka bodi si kakorkoli vsajena, prvo leto ne poganja mladja, ampak še le drugo leto. Drugi način sajenja je z nasekom, tretji, da se oljčni kolec v zemljo 2 do 3 čevlje globoko zasuje. Neki kapitan parobroda „Vulcan“ mi je pravil, da na Gerškem oljkino lepo rašeno vejo od drevesa odsekajo in narobe zeleno v tla zakopljejo; to sem pred 6 leti poskusil in v resnici se je od 8 vsajenih vej 7 prijelo in lepo rasejo. Grebenčanje mladik je naj bolje navadno množenje. Ko bi kdo želel mladih dreves, jih dobi tukaj v Istri po 10 kr., debela ko človeška roka. Pri vsajanji se morajo vse veje porezati in samo golo deblo pustiti; to se mora v septembru sè slamo poviti, da mu mraz in še bolj dež ne škodujeta, to se samo prvo leto zgodi, pozneje ne več. Oljka se da tudi v starosti presajati in se prav dobro sponaša. Gospod Levi-jeva zasaditev oljk v Villanovi je prav lepa. Oljka mora naj manj 5 sežnjev druga od druge stati, treba jo je vseh pankertov vestno čistiti, vsako peto, naj dalje sedmo leto se morajo vse starikaste veje odrezavati. Ako na vrhih začnejo prehitro rasti, se jih mora odščipniti; pregosto drevo bo samo cvelo in le po robih sad imelo v sredi pa nič, kjer bi moralo naj več biti; na burjini strani naj se pa vedno nekoliko branilnih vej pusti. Gnoj okoli drevesa nasuti nič ne koristi, ampak še celo škoduje; oljka ljubi merzli gnoj, ledino (trato), treske, kosti, naj ljubši ji je pa soldan (tešelj) tudi blato iz luž. Na zimo meseca novembra se mora oljka osuti, čim više tim bolje, in meseca marcija se zopet odsuje. Oljkino drevo ima tudi svojega mrčesa; oljkina smrt ali hudiček imenovan, tega moramo preganjati in drevo toliko časa tesati, dokler ga ne dobimo. Otesano deblo se hitro zarase. V oljkini senci vse prav dobro raste n. pr. pšenica. krompir, rež, turšica in še celo trta.

Les je bolji ko hrastov ali kostanjev. Frišni oljkin les na ogenj položen cedi iz sebe neko smolo, koja je dobro zdravilo za rane na konjskih in oslovskih nogah, dlaka se lepo zarase in barva njena ostane nespremenjena, kar je važno za vsakega kmetovalca; tudi jezdecem bi se ta smola priporočala, da konj pod sedlom ne osivi. Milanski kmetijski list pravi, da rabijo oljkino smolo na Rimskem kot sredstvo zoper živinskega in človeškega raka. Neki

Digitized by Google

zamorec, sluga nekega kapitana v Korfu mi je povedal, da v Aziji rabijo to smolo za zdravilo proti rumeni (žoltni) merzlici, v ta namen jo v žganji pijejo.

Požlahtnenja ali cepljenja pri oljki ni treba, vendar se pa da na vse načine cepiti, naj bolje je za lubad.

Tukaj imamo tri plemena oljk, belo, rudečo in črno; bele in drobnice naj raje rodijo, druge vsako tretje leto, sploh oljka vsako drugo leto dobro rodi, po malem pa vsako leto. Cvete sredi maja, po cvetjise osuje, ali se starih, po mrazu poškodovanih peres oprosti.

Korenike ne segajo globoko, rad tega jih tudi močen veter včasih poruje.

V Dekani julija 1875. *Hinko Persoglia.*

Menjava semena.

Kmalo pride čas jesenske setve, zato opominjamo naše kmetovalce na menjavo semena. Vsak le nekoliko izobražen kmetovalec je prepričan, da je dobro seme spremenjavati, večina pa o tej koristi nič ne ve. Vsako žito obrodi le tam naj lepše, dobi za svojo rast vse ugodne pogoje; če mi to dobro seme v neugodnejšem podnebji sejemo, pridelamo nekoliko let veliko lepše zrnje, ko od domačega, pa tudi to postane sčasoma prav enako domačemu ter smo zopet primorani seme premenjati. Pri taki menjavi semena moramo paziti, da ga nismo iz gorkejega, ampak iz merzlejšega podnebja in slabše zemlje dobili, od naših. Kdor dobiva seme iz merzlejših krajev, mu po zimi ne bode treba skerbeti, da mu žito na polji pozelbe, nasprotno bi kder bilo slabo, ako bi dobivali seme iz toplejih krajev zarad zimskega mraza, ker je po zimi v nevarnosti, da popolnoma pozebe. Znano je, da ruski lan in ajda v naših krajih prav dobro obrodita, izgubita pa že v malih letih prvotno lepoto, ter vsako leto kasneje slabše obrodujeta.

Tukaj podajamo čast bralcem poskušnje od leta 1871 in 1872 nekega moravskega ekonoma, iz katerih je razvidno, da je vsako nedomače seme veliko bolje obrodilo, ko damače. Leta 1871 se je od orala pridelalo:

Bele frankensteinske pšenice	27.2	vag.	à 90	ct. teže
Prolifik pšenice	30.4	„	à 90	„ „
Talavera pšenice	28.	„	à 87	„ „
Sandomirove pšenice	25.6	„	à 86	„ „
Domače pšenice	20.4	„	à 87	„ „

Reži ravno tistega leta je pridelal od orala:

Ruske reži iz Saratovskega okraja	38,0	vag.	à 83	ct. teže
Probsteiske reži	25.5	„	à 87	„ „
Domače reži	22.0	„	à 83	„ „

Ječmena je leta 1872 pridelal na oralu:

Moravskega hribovskega ječmena	39.0	vag.	à 79	ct. teže
Angleškega ječmena	44.2	„	à 77	„ „
Domačega ječmena	37.5	„	á 78	„ „

Ovsa se je leta 1872 na oralu pridelalo:

Ruskega ovsa	39.7	vagan	à 60	ct. teže
Probsteiskega ovsa . . .	61.1	„	à 58	„ „
Moravskega hribovskega	33.7	„	à 58	„ „
Domačega ovsa	31.3	„	à 57	„ „

Iz tukaj navedenega je razvidno, da je bilo vsako drugo seme bolje, ko domače.

C. k. kmetijske družbe bi razen lanu tudi vsako drugo seme našim kmetovalcem lahko preskerbovale. Ko bi se pa dostojno število kmetovalcev do pravega časa oglasilo, jim tudi mi brezplačno vsakovrstno seme preskerbimo.

DOPISI.

IZ LJUBLJANE 10. julija. (Izv. poročilo o sedmi mesečni seji glavnega odbora c. k. kmet. društva dne 4. julija.) 1 Poslanec Langer je podal v zadnji dež. zborski sessiji interpellacijo, v kateri je obdolževal glav. odbor kmetiškega društva, da ni korrektno postopal pri odkazovanji državnih podpor, ko je šlo za nek vodnjak na Dolenjskem. Glav. odbor je na to predložil vse dotične spise deželni vladi, katera priznava zdaj, da se je v tej zadevi popolnoma pravilno ravnalo in da je bila interpellacija neopravičena.—Dotični dopis dež. vlade jemlje odbor na znanje.—

2. Ministerstvo za kmetijstvo naznanja, da je razpravljalo z dotičnimi ministerstvi, posebno pa z vojnim- skupno prošnjo nekaterih kmetijskih društev podano v namen, da bi se ne vršile vsakoletne vojaške vaje o času žetve in trgatve, ampak da bi se preložile na drug čas, ko se laže pogrešajo delavci. Žalibog pa ne more vlada te prošnje uslišati in to z ozirom na kratek čas dejanske službe in na potrebno izgojo vojakov. Vse kar se je moglo storiti, je to, da se ne bodo več odpustniki ob enem k vajam klicali, ampak v dveh razdelkih, s čemur bode prošnji vendar kolikor toliko vstreženo.

3. Isto ministerstvo priobčuje, da je ustanovilo dva stipendija po 500 gold. za potovalne učitelje, kojih naloga bo podučevati o vino-in sadjereji in prosi naj bi se to objavilo.— Dr. Bleiweiss opazuje, da je uže v „Novicah“ razglašeno.

4. Isto ministerstvo naznanja, da je razpisalo premij od 500 do 1000 gld. za najboljše sestavljeni poduko pravilni gozdoreji, kateri bi moral biti do konca septembra t. l. predložen. — Tudi to so uže „Novice“ objavile.

5. Isto kmetijsko ministerstvo je preskrbelo, da bode v Klosterneuburgu kratek tečaj, pri katerem se bode razpravljalo vse, kar je dobro vedeti o trtni uši, in kako ji v okom priti. Ono želi, da bi se deležili teh razprav iz vsake dežele nekatere v vinoreji izvedene osobe, katere bi po tem z dejanjem in dobrim svetom političkim gosposkom pomagale zatirati to najhujšo trtno sovražnico povsod, koder bi se prikazala.—Kmetijsko društvo je pooblaščeno, da dovoli deležnikom primerno potnino iz državne podpore za sadje-in vinorejo in če je ta uže porabljena, je pa ministerstvo pripravljeno za ta namen potreben donesek odkazati. To je bilo v „Novicah“ razglašeno in oglasili so se gosp. Ogulin iz Novega Mesta, g. Šetnik učitelj iz Metlika; podružnica v Krškem predlaga g. župnika Tavčar-ja na Raki in g. Aleks. Treuc-a iz Drejskovce; iz Vipavske doline se je pa ponudil g. Filip Cigoj.

Glavni odbor priporoča te gospode kot deležnike in prosi naj bi ministerstvo dovolilo primeren znesek za potnine, ker je podpora za sadje- in vinorejo uže porabljena.

6. Isto ministerstvo poroča o neki novi iznajdbi, po kateri se po kemično-mehanični poti impregnuje

Digitized by Google

(vrtrjuje) les, posebno trtni koli in vabi, naj bi se kmetijsko društvo s poskušnjami o tej iznajdbi prepričalo in po tem o uspehu poročalo. Odbor sklene obrniti se do iznajditelja, da mu stvar natančneje razloži.

7. Dalje poroča isto ministerstvo, da so mnoge pozvedbe dokazale, da se znana žitna bolezen „rija“ (snet) na pšenici in drugih žitih najrajše tam prikazuje, kder je mnogo kislega trna (Berberis vulgaris-Sauerdorn, Berberitzenstrauch). „Snet“ je gljivica, koja nastane na kislem trnu in se potem po semenu na žito razširi, vsled česar ono oslabi in malo zrnja pa slabo slamo da. Za to priporoča ministerstvo, naj se kisel trn kolikor mogoče od njiv odstrani. (Naš poročevalec opazuje k temu: Jaz poznam kraje, kder se snet prav pogostoma prikazuje, akopram ni več ur v okolici nobenega kislega trna; znani so mi pa tudi taki kraji, kder imajo njive deloma s kislim trnom ograjene, o snetu pa malo ali nič ne vedò, Zato menim, da moramo stvar dobro premisliti in opazovati, preden se lotimo pokončevanja kislega trna.)

8. Kmetijsko društvo v Celovcu vpraša, ali bi ne bilo morda boljše, da bi se Rigajsko laneno seme naravnost iz Rige dobivalo in ne kakor do zdaj po neki trgovski hiši v Breslaviji. Ker bi to prizadelo znamenite potne stroške in ker je bilo zdaj društvo s poslanim semenom vselej zadovoljno, ne sprejme odbor predloga celovškega društva.

9. Ložka podružnica poroča, da si je izvolila novega načelnika in sicer gospoda župnika Blaža Lenček iz Staregatrga. Odbor izreka spodobno zahvalo dosedajnemu načelniku g. Sehweiger-ju za njegovo dolgoletno marljivo delovanje, jemlje na znanje volitev in pozdravlja novega načelnika.

10. Odbor priporoča deželni vladi, naj bi uslišala prošnjo Novomeške občine, da bo tam vsak prvi tržni dan meseca ob enem živinski sejm.

11. Učitelju Raktelj-u v Ribnici podari odbor en Porentov panj.

12. Načelnik gozdnarskega oddelka, deželni inženir Witschel, poroča o gozdnarskem shodu, ki ima biti septembra meseca na Dunaji, po tem o vpeljavi enotne mere za stavbeni in drug les po novi metrični meri in o tem, kako naj bi se železnične tarife poravnale.

13. V Postojni zbrane gozdnarje, kateri ustanavljajo Kranjsko-Primorsko gozdnarsko društvo, pozdravlja odbor s telegramom.

14. Odseku za splošne zadeve se naroči, da se posvetuje, kako naj bi se zanaprej pobirali doneski od društvenikov in naj tudi predlaga, kako naj bi se društveniki v razvidnosti imeli.

Razne kmetijske vesti.

Kmetijska šola v Gorici. Prve dni pret. julija so bili izpiti na kmetijski šoli v Gorici, in kakor slišimo s prav povoljnim uspehom. 4. septembra se prične novo šolsko leto. Ali bo šola do takrat uže preuravnana na popolnem praktični podlagi, kakor je sklenil deželni zbor v zadnji sessiji, še ne vemo, a želeti bi bilo, da se to zgodi in še o pravem času razglasi.

(Nov trtni sovražnik) Od vis. c. k namestništva došel nam je sledeči dopis. V nekem vinogradu v Borstu pri Boljuncu (ne daleč od Trsta) so zasledili eno na videz čudno spačeno trto.

Nj. eksc. gosp. namestnik je ukazal, da naj se ta trta pregleda. Našli so na njej nekaj, ki je bilo okroglo, še bolj ko grahovo zrno debelo, belo, po vdertih mestih rdeče, na eni strani pa z rjavkasto zelenkastimi ščitki na pol pokrito. Ko so to reč natančno preiskali, pokazalo se je tole:

To, kar ima okroglo podobo, so kupčki po kakih sto jačk neke sorte škrlatnice (Schildlauds (cocus:) blizo 1/3 mm. (milimetra) dolzih. Jajčka so pomerančaste barve, in eliptične (pakražne) podobe. Zavita so v neko belo, gosto, kosmato tančico. Uš je podobna drugim škrlatnicam n. pr. koseniljkam, ktere jajčka, ki jih izvale, sè ščitastim svojim životom na pol pokrivajo in potem na njih umerjejo.

Kakor listne uši so tudi te njim sorodne škrlatnice rastlinam, n. pr. breskvam, pomerančam i. dr., škodljive, ker se z rilčastimi usti v bolj mehke rastliuske dele zarijejo in sok iz njih srkajo. Iz rastlinjakov jih odganjajo s tem, da debla in veje okrtačijo, listje pa z gobo v tobačnici pomočeno operejo.

En kos pred omenjene trte so privezali k drugi rastoči trti v ta namen, da bodo opazovali, kako se škrlatničina jajčka razvijajo, pa tudi zato, da se bode videlo, ali se mlade uši, kedar se izvalé, posebno na trti redijo n ali so njej škodljive, ali pa, če na druge rastline preidejo. Kmetovalcem bodi nasvetovano, da kakor hitro bi tu popisani mrčes kje zapazili, brž naj bližnji politiški gosposki to naznanijo, ter jej pošljejo tudi kosove bolnih (spačenih) trt ali druzih koristnih rastlin, ki bi jih bile kake take uši poškodovale. Gosposki bode skrb, da se poslane ji rastline preiščejo.

Letina bode letos srednja: pšenica je po večih krajih zarad preobilega dežja in drugih nezgod sentjava (smetljiva) in rijasta; rež gluha zarad mraza med cvetjem; oves in ječmen se nekoliko bolje obnašata; turšica povsod lepo kaže; krompir je na Vipavskem gnjil, od drugod se o gnjilobi toliko ne sliši in si od krompirja še dosti dobro letino obetajo. Kar se trte tiče, se povsod hvalijo, vendar je vedni dež bolezen provzročil, katera bode v nekaterih vinogradih veliko škode napravila.

Na Ogerskem je vsa žetev slabša od lanske, tudi repica se je slabo obnesla, le od turšice se še dosti pridelka pričakuje.

Tudi na Ruskem imajo srednjo letino, pa vendar boljšo, kakor na Ogerskem.

Poročila iz Istre. Bolezen grozdja se je na večih krajih hudo pokazala, 23. p. m. je bil silen dež in po nekaterih krajih huda toča. Žvepljano grozdje je vidno ozdravilo; zarad preobile mokrote je začelo zelo pokati. Krompir se je samo s krompirjevico sponesel. Fižol prav dobro rodi, posebno egiptovski. Turšica je verlo lepa. Otava dobro obeta. Oljke se hudo osipajo, bode za olje slaba letina. Rajčica (paradižnik) se prav dobro sponaša in drago prodaja. Prvo zelje je suša pokončala.

H. P.

Iz Srema. Huda ploha je po vinogradih veliko škode napravila, vsi pridelki bodo letos slabejši ko vlani, le na turšici imamo še up. Za ljudi bode letos malo, za živino mnogo pridelka, pri nas je pa tudi živinoreja glavna stvar. En par prešičkov po 4 tedne starih se za 1 fl. lahko kupi. Naš pop ima že 60 darovanih preset.

Muhe bi po kmetih v hlevih polovljene naši kuretini dobra piča bile, ker bi si tudi pri tem nekoliko piče za zimo prihranili. Druga korist bi se zapazila pri živinoreji, ker znano mora vsakemu biti, da živina hujša v takih hlevih, kjer je preobilo muh, posebno pa delalna živina, mlada teleta. V Vipavi imajo nekateri navado muham po stropu na večih krajih po šop praproti obešati; muhe se čudovito gosto in rade na njo vsedajo. Zvečer se vzame en vreč (žakelj,) ter se ga počasi odpertega pod praprot prinese, potem hitro navzgor vzdigne in zgoraj z roko stisne. Ko so vse muhe s praprotjo vred v vreču, se ta nekoliko otrese da muhe iz praprota v vreč odpadejo. Potem z rokami vreč deržeči po praproti posmuknemo, pa imamo vse muhe v vreču. Zdaj udarimo z vrečem parkrat ob zid, da muhe oma-

Digitized by Google

mimo, pa gremo dalje na drugo izobešeno praprot. Po hlevih in kuhinjah bi se to ravnanje zarad čednosti priporočalo.

Špičmiš, špičmoh. V nekaterih letinah je na polji veliko špičmiši videti in kmetovalec misli, da so te nedolžne živali rastlinam škodljive, stori vse, da bi jih pokončal. Prav koristno živalico preganjamo, ker je podobna škodljivi miši, vendar se pa od zadnje razvidno razločuje, ker ima daljši rilec. Velika korist te živalice je že iz tega razvidna, ker obstoji njena hrana samo iz merčesov: polžev, červov in drugih živalic, nikoli se pa žita ali kake druge rastline ne dótakne. Naravoslovec Lenz je rad njene požrešnosti veliko zanimivega iznašel; komaj se mu je posrečilo špičmiš z muhami, močnimi črvi in glistami nasititi; vsaki dan je moral za jedno špičmiš eno mrtvo miš dati, ako ne bi bila od glada poginila. Iz tega je razvidno, da je špičmiš kmetovalcu koristna in zasluži tudi njegovo varstvo. Zraven ljudi lovijo špičmiši tudi psi, mačke (jo samo umorijo,) lisice, ježi i. t. d. Pr. Landw.

Da kumare v ocetu ne splesnijo, svetuje Landw. Anzeig., naj se dene v posodo, kjer so kumare, v cunji co 2 lota črne gorišice semena.

Prah zoper merčese v stanovanji se dela iz rastline smerdele (Wucherblume, pyrethrum) in veliko tega prahù se v Evropi nareja in se nam potem z imenom persíčki prah proti merčesom za drag denar prodaja. Rastlina se do tal odreže in v senci posuši, da je solnce ne prevzame, ko je suha jo v možnarji v prah stolčemo, katerega potem proti stenicam, ščurkom, bolham i. t. d. rabimo. Še boljši prah si pa napravimo, da to rastlino na vrtu spomladi v gorke lehe posejemo in ko so te rastline nekoliko dorasle, jih presadimo, še le drugo leto po tem jih za prah porabimo.

Razglas. Družba kmetijska bo zopet letos nekoliko ročnih mlatilnic Kranjskim kmetovalcem, med katerimi pa imajo občine (soseske) in kmetijske združbe prednost, tistim, ki se za to pismeno oglasijo, za nizko ceno prodala pod sledečimi pogoji:

Vsak, ki želi mlatilnico, mora za mašino s kolesom podpisanemu odboru ponuditi najmanj 80 gold., brez kolesa pa 70 gold.—tej ponudbi za aro priložiti 10 gold. in se zavezati, da vsaj v 14 dnevih, ko je od odbora pismo prejel, da dobi mlatilnico, pride ali pošlje po njo v Ljubljano in takrat jo plača, — da pa tudi brez dovoljenja družbe kmetijske je pozneje nikamor drugam ne prodá.

Ponudbe s pismom, v katerem se ponudnik zaveže, vse imenovane pogoje natanko izpolniti, naj se s priloženimi 10 gold. za aro pošljejo do 15. tega meseca podpisanemu odboru.

Glavni odbor družbe kmetijske Kranjske
v Ljubljani 2. avgusta 1875.

Listnica uredništva.

Gospod H. P. v D. Hvala Vam za vse, pismeno več o Vaši hvale vredni ponudbi.

Gospod B. P. v Lj. Nezamerite, da se tudi drugi Vaš sostavek „Nada“ itd. ni tiskal, kajti onsè sostavkom 4. številke „Kmet.“ preveč divergira. Lepo prosimo, da izvolite v bodočnosti grozdnim sortam, katere so pod enim imenom menda po celem svetu znane, to tudi v spisih itd, obdržati. „Rizling oštane naj „rizling“, in naj se ne prestroja v „graščevino“, kajti ako ne, ne pride internationalna ampelographična komissija nigdar do zaželjene svrhe. Hrovaško—slovenskega jezika,—baš dakle, dočim itd —večina čitateljev „Kmet.“ ne razumi, izvolite torej po domače pisati. Odgovor na hribovski plug prihodnjič.

Gospod J. V. v Š. Zarad koruna se oglasite pri g. Vikt. Dolencu lastniku „Soče“.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		2. avgusta								od 2. do 12. avgusta					
Pšenica	„	5	20	2	10	2	70	5	60	4	70	4	70	3	60
Rež	„	3	50	2	15	2		3	80	3	30	3	50	3	10
Ječmen	„	2	40	1	95	3		2	90	2	40	2	70	2	60
Oves	„	2	50	1	18	1	50	1	80	2		2		1	95
Ajda	„	2	80	1	60	1	35	2	85	3		2	60	2	40
Proso	„	3						3		2	80	3			
Turšica	„	3	40	1	40	1	80	3	50	3	40	3	40	3	
Krompir	cent	1	50	2	50	2						1	80	1	50
Leča	„	5	60	8		8									
Grah	„	5	60	8		9	50								
Fižol	„	5		2	50	5	50			4	70				
Maslo	funt		52		56		50				50				
Slanina, špeh	„		50		44		46				54				
Špeh frišni	„		40		40										
Jajca			2		3		2				1'				
Mleko	bocal		10		14		10				10				
Goveje meso	funt		27		30		27				26		26		26
Teletina	„		23		26		34				24		26		26
Svinsko meso	„		28										28		28
Jagnje	„		17												
Seno	cent	1	20	1	70	1	30			1	30	1	40	1	50
Slama	„	1		1	20	1					90		80		70
Drva trda	seženj	6	60	14		11	50			7					
„ mehka	„	4	80	10		9	50								

Razpisana služba.

Vsled današnjega sklepa tukajšnjega glavnega odbora se razpisuje služba tajnika tukajšnjega c. k. kmetijskega društva.

On ima sestavljati v zmislu §. 32 društvenih pravil zapisnike občnih zborov in sej glavnega odbora, kakor tudi odborovih odsekov in oddelkov, sestavljati in vredovati društveni list v italjanskem jeziku in statistične pozvedbe pridelkov, izvrševati naloge, ki mu jih glavni odbor naročuje in poslednjič mu je odgovornemu biti za opravila in za red društvtvene pisarnice.

Dotične vloge, ki naj se opirajo na dokaze zmožnosti prosivca in sosebno na njegovih pisateljskih dél, kakor tudi njegovega izobraženja v znanstvu in zmožnosti jezikov, naje predložijo podpisanemu predsedništvu pred 31. oktobrom t. l.

C. K. kmetijsko drustvo
v Gorici dne 29. julija 1875.

Predsednik:
CORONINI

Tajnik
STREINZ

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 16.
V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. —Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875.
26 Avgusta

O prihodnji trgatvi.

(dalje)

Ker smo v poslednji številki dobro kakor tudi slabo sestavljen grozdni mlin, le v preseku priobčili, in sicer brez nosilnice, kolesc, kluke, dodajamo danes podobo dovršenega, kar za rabo na bedenj (čeber) položenega mlina.

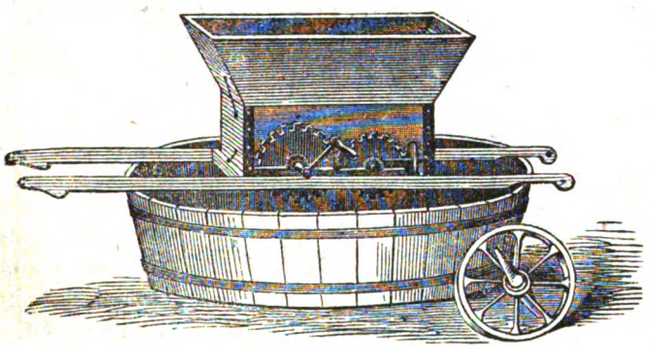

Pod. 5.

Ta grozdni mlin je sicer eden izmed slabo sestavljenih, ker ima prekratke in predebele valerje, pa tudi pre ozek lij; to nas pa ne moti, tem manj, ker je ravno iz te podobe tudi to razvidno, da se da nosilnicam kolesce umestiti (v podobi je sneto), s katerim se mlin lahko prevaža, mesto da bi se prenašal.

Pa nadaljujmo o pravilni napravi belega vina. Kedar so kipelne vehe na sode pritrjene, ni z mladim vinom ali moštom, dokler kipi, čisto nobenega opravila, le na to se mora paziti, da je v kipelni vehi vedno zadosti vode; ako je ni, naj se dolije in naj se še stara smrdeča voda z novo, frišno nadomesti. Z mladim vinom napolnjene sode je naj boljše v gorkem prostoru, torej v kipelni kleti, foladorju, hraniti, kajti čem gorkejši je prostor, v katerem vino, mošt, kipi, tem popolnejše dokipi. Še le ko je mošt dokipel, ko je brkljati jenjal, se sod do dobrega napolni in sicer sè zalijo, katera ni čisto nič slabejša kakor vino v sodu. Napolnjeni sodi se zopet zamašijo s kipelnimi vèhami, ali pa tudi z navadnimi, katere morajo brez vse rute prav trdno zatakniti; z rutami naj se sploh ne zamašujejo sodi, barigle polovnjaki i. t. d., k večemu s predivom. Mlado vino ostane na to tri cele mesece pri miru, vendar morajo sodi vedno prav polni biti, kar se s tem doseže, da se vsak teden, naj boljše vsako saboto s prav zdravo zalijo zalijejo. Kaj se mora z vinom pozneje storiti, pride spodej na vrsto; zdaj sezimo nekoliko nazaj, in poglejmo, zakaj ni dobro pustiti, da mošt predolgo ali pa premalo časa na tropinah kipi, zakaj so kipelne vèhe dobre.

Ako hlastine, lupinice in pelke našega navadnega belega grozdja kemično preiščemo, najdemo, da so njih glavni obstanki celuloze in čreslovna kislina, čreslovina ali zagatnost. Ako dalje preiščemo, kaj se med kipenjem s čreslovino godi, najdemo zopet, da jo iz moštnega sladkorja nastajajoči alkohol izvleče, ekstrahira ter v mošt in dosledno v poznejše vino prevêde. Čem dalje puščamo hlastine, lupinice in pelke z alkoholom kipečega mošta v dotiki, tim več čreslovine preide v vino, katero mora vsled tega močno zagatno, po vipavsko rečeno „trdo“ postati. No, Vipavcem, pa vendar ne vsem, je silna zagatnost v vinu prijetna, a ljudem količkaj rahlega okusa ne more nikakor dopadati, posebno pri belem vinu ne. Da, v severnih krajih smatrajo zagatnost za zelò zoperno—in prav proti severju se vtegne krog konsumentov Vipavskega vina razširiti. Te treba po vsakem načinu zopet pridobiti in njim na ljubo naj bi Vipavci nikdar ne pustili belega vina predolgo na tropinah kipeti, tim manj ker je ravno preobilna čreslovina tista, katera vi-

Digitized by Google

nu vso pravo vinsko prijetnost odvzame—jo zakrije ter vino čudno zoperno dela.

Vipavci menijo, da so taka vina, katera obsegajo mnogo čreslovine, stanovitna; oni pravijo namreč, da so zagatna „trda“ vina stanovitna. Toliko resnice je na tem, da se zagatna vina rajše, hitrejše čistijo, kakor prav voljna, toda stalne stanovitnosti ne daja čreslovina, nasprotno še podkopuje jo, ker prouzročuje prav čudne bolezni, posebno po druzih deželah skora nepoznano bolezen, „grenkobo“. Da bi mogla obilna čreslovina že sama na sebi vino stanovitno narediti, je čisto bosa; kajti, ako bi to res bilo, morala bi vsa štajarska, avstrijska, ogrska, i. t. d. vina nestanovitna, vipavska pa stanovitna biti; žalibog se godi ravno narobe.

Dolgo kipenje na tropinah se nam dozdeva skoro poglavitnejši uzrok vinske nestanovitnosti, katero tako zvana „megla“ najzanesljivejše naznanja. Saj smo se uže mnogokrat prepričali, da so se vsa vina, ki so na tropinah dalje časa kipela, ako so se tudi pred prvim presnamanjem prav dobro očistila, pozneje zopet skalila, postala so „meglena“; pravilno napravljena vina očistila so se kasneje še le, ko so bila drugič presneta, po tem so pa od dnè do dnè čistejša postajala brez vsakega sledu „megle“. „Megla“ znači po naših pojmih v kletarstvu nevednega, ali pa zanikernega gospodarja.

Prestopimo h kipelnim vèham. Kakor smo že v zadnji številki omenili, je naloga kipelnih vèh ta, da v sodu vsled kipenja nastale pline — gaze — v prostost, v zrak spuščajo, zraku pa dotiko z vinom, torej vhod v sod zabranjujejo. Kako da to kipelne vèhe storè, vidi se iz dodanih podob v zadnji številki. Vèha, podoba 3., obstoji namreč iz dveh delov, 1. iz podveznega kozarca *b.* in pa 2. iz cevi *d.*, katero skledica *c.* obdaja. Ako cev v vèho, luknjo, soda zatrdimo in ako čez zgoranji konec, okoli katerega vode *e*, *e*, nalijemo, kozarec *b*, podveznemo, silijo v praznem prostoru nad moštom *a*, *a*, nabirajoči se plini po cevi *d*, pod kozarec, iz katerega vodo izpahnejo, ter se potem pod robcem kozarca *o*, *o*, skozi vodo v zrak izpuhtijo. Zrak ne more v sod, ker mu voda pot zabranjuje.

Korist te naprave je sledeča: plini—ogljenčeva kislina—morajo iz soda, da se ne razleti, ako pa mošt kar v odprtih kadah kipeti puščamo, se ogljenčeva kislina sicer tudi izpuhti, a to brez vsega zadržka in vsled tega potegne seboj precejšnji del alkohola, pa tudi precejšnji del prijetne dišave vina—arome. V odprtem sodu—brez, kipelne vehe,—godi se to tudi vedno. Se ve, da se ne skadi prav mnogo, a vendar je škoda za vse, kolikorkoli zgubi vino b r e z potrebe na moči in na prijetnem okusu. V sodu pod kipelno veho dokipelo vino bilo je še vedno močnejše, posebno pa veliko prijetnejšega duha in okusa kakor ono, katero je v odprti posodi dokipelo. Razloček je velikanski, tudi kedar je grozdje popolnoma enako. Še druga korist kipelnih vèh je pa tudi ta, da ne more zrak do vina, mošta, vsled česar tudi „cik“ ne more nastati, kar je posebno pri črnem vinu jako važno.

Kipelna vèha pod. 4 je novejše konstrukcije; zložil jo je dr. M o n à, vodja goriške kmetijske šole. Ona je iz cinka in obstoji iz konične cevi *a a* 2. iz cilindra *b*, 3. iz cilindra *c* 4. iz zamaška *d.*— Cilinder *b* je zgoraj odprt, cilinder, *c* je pa zgoraj in zdolaj zaprt. Oba cilindra sta na konično cev, in pa drug na druzega tako pritrjena, da komunicira cilinder *c* s cevjo *a* po mali luknjici pri *f*, cilinder *b* pa s cilindrom *c* po luknjici pri *e*. Rabi se ta vèha takole: pritrdi se jo na sod, odvzame se zamašek *d*, cilinder *b* napolni se do polovice z vodo, katera tudi v cilindru *e* po luknji *e* do iste visokosti stopi; konečno se zamašek pritrdi. Prednost te vèhe memo prve je ta, da se ne ubije, ker je cinkasta, in drugič, da voda ne more v sod tudi potem, ko kipenje že jenja in se slučajno pozabi kozarec odzdigniti. Na oba načina zloženi vehi se dobivati prav po ceni pri uredništvu „Kmetovalca“ na Slapu, ako se do konca tekočega meseca na nje naroči. Poznejše naročitve se ne bodo efektuirale.

Ker smo omenili, zakaj ni koristno presilno kipenje na tropinah, ker smo tudi o kipelnih vehah svoje mnenje razložili, razpravljajmo, kako se ima dalje ravnati z belim vinom. Čez tri mesece se more vino v prvič v p o p o l n o m a č i s t o posodo presneti, — o čistosti posode ima žalibog malokateri naših kmetovalcev pravi pojem; — pri tej priložnosti je dobro, da se vino v veliko dotiko se zrakom spravi.

Zakaditi ali zažveplati vina se pa ne sme č i s t o n i č, dasiravno je ta prokleto neumna, vino le kažeča navada pri nas na Vipavskem in na Primorskem skoro sploh razširjena. Žveplo, to rečemo enkrat za vselej, nima v kleti, razun za spravljanje prazne posode, in za obvarovanje nastavljenega vina pred cikom in kanom — (o tem hočemo v kratkem kaj več spregovoriti) — čisto nič opraviti. Pri tem in vsakem sledečem presnemanji je pač dobro na to paziti, da se le popolnoma čisto vino v novi sod pretoči, kalno naj se posebej spravi—in da se sod do vrha napolni, toda nikar ne sè sačno, katera se je po navadnem načinu, in ne po našem nasvetu (glej „Kmetovalca štv. 3.) zadobila, ampak s čisto dobro zalijo, ali pa dobro sačno. Napolnjeni sodi zamašè se zopet s trdno zapirajočo vèho, ne pa s papirjem in škrlicami; vsako soboto se sodi zalivajo. Oni morajo vedno polni biti, drugače nastanejo kan, cik, zavrelca, birsa, in kakor se te nesnage še imenujejo; zakaj? nečemo dalje razpravljati. Presnemanje, kakoršno smo tu navéli ali popisali, se ima vsake tri mesece ponavljati, vendar ni treba pri drugem in celo pri tretjem na to gledati, da bi vino sè zrakom v dotiko prišlo, ampak le na to, da je posoda prav snažna in da se do vrha napolni.

Če je grozdje prav zdrelo in se je z vinom pravilno ravnalo, naj se nikar ne dodaja alkohola; prava umazana pančerija je pa, če se priliva smrdljivo žganje v obliki spirita,—in vendar je mnogo takih, kateri ga na vsak kvinč en bokal dodajo. Smelo smemo trditi, da bode vsak, kdor bode svo-

Digitized by Google

je belo vino strogo po tu danih vodilih napravljal, in v kleti ž njim tako ravnal, izvrstno, popolnoma stanovitno kapljico imel, katera se mora vsakemu

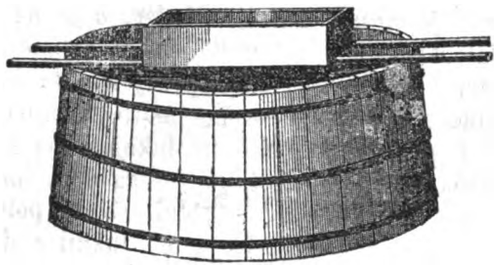

Pod. 6.

in ne le Vipavcu dopasti, ako ni ravno naj strastnejši sovražnik napredka in resnice. Še izvrstnejši najpopolnejši belo vino doseže se pa, ako se hlastine odstranijo, in se torej ne pusti, da z moštom

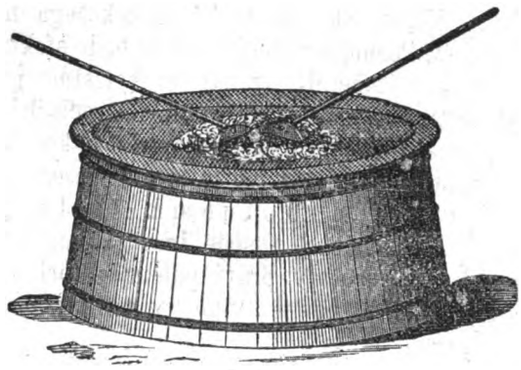

Pod. 7.

vred kipijo, ampak ako se le mošt, lupine in pelke v odprto kado spravijo — ako se torej grozdje oroplja. Z rokami robljati se, se vè da ne, splača, ker gre prepočasi, ampak polsuževati se moramo za to zopet praktične priprave. Tako manj praktično pripravo predočuje nam podoba 6., prav praktično pa podoba 7. Kako se ena ali druga, rabi kakor tudi, zakaj se z velikansko koristjo rabi, razjasnimo v prihodnji številki.

Rastlinogoja.

2. Rež (konec).

Ker je reženo zrnje našega kmeta kruh in ker se včasih pripeti, da nam ozimna rež pozebe, dalje ker naši hribovci ozimne reži ne morejo sejati, pa bi vendar radi boljši kruh jedli, hočemo tu še ene sorte reži omeniti, ki nam zimsko, če ravno ne popolnoma, pa vendar le nekoliko nadomestuje in to je jara rež. Ona se seje spomladi z naj boljšim uspehom za okopavinami, ter obrodi za njimi bolje ko ozimna rež iz lahko umljivega uzroka, ker po okopavinah kasno v jeseni ne moremo dobro njive za ozimno rež obdelati. Kedar je pa to mogoče, je bolje ozimno kot jaro rež sejati. V lahkih tleh je svet po okopavinskih pridelkih v jeseni premalo vseden, za tega pa ozimna rež ne mara in zato bomo spomladi jaro rež posejali. Na težkih tleh bi se pa tudi ozimna rež po okopavinah bolje priporočevala kot jara, ako so one v jeseni do časa njivo izpraznile; ker glavni pogoj pri ozimni in pri jari reži je zgodnja setev. Jaro rež sejemo spomladi začetka aprila, če mogoče že konec marcija; ona spomladanski mraz prav dobro prenaša; ravno ta njena lastnost jo sposobno stori, da jo tudi hribovci, kojim ozimna rež že pozeba, lahko sejejejo. V marsikaterih krajih zgodnji ječmen in oves pozebeta, kasno sejana pa zarad nastale suše tudi ne obrodita; v takih krajih se jara rež prav dobro sponaša, ker ona zgodnjo setev ljubi in potem se do suše že toliko razrase, da ji suša ne more škodovati. Premožnejši kmetje v merzlejih krajih nimajo do ovsene in ječmenove setve nič na polji opraviti; ko pa pride setev teh dveh, jih delo strašno baše, ter kasna spomladanska setev, ječmen in oves, vedno slabejša ostane. Oni bi si prav lahko spomladansko setev primernejše razdelili, da bi zgodaj spomladi jaro rež in v aprilu pa oves in ječmen sejali; na ta način jim ne bode treba sè setvijo tako hiteti, ter bodo tudi vsaki rastlini njivo primerno obdelati zamogli. Reženo setev bodemo spomladi naj prej doveršili, potem prideta oves in ječmen, in na zadnje krompir in turšica. Jara rež ima pred ozimno tudi to prednost, da jo le redkokrat rija napade in če se to tudi zgodi, ostane rija le na steblih, v klasje pa skoraj nikoli ne pride. Vsakemu bode tudi znano, da se ozimna rež spomladi hitreje razvija in še ob času mraza v klasje zaganja. Mraz jo med cvetjem lahko popolnoma uniči; narobe pa zavstaja jara rež dosti časa za ozimno, cvete še le, ko je ves mraz ponehal, ter nam na ta način v mrzlih spomladih boljšo žetev prinaša. Slama jare reži je za živino veliko boljša in je cela posebno za ovce ali pa za goved v rezanico porezana prav dobra. Ako je po zimi ozimna rež pozebla, ali po miših trpela, jo lahko spomladi z jaro režjo posejemo, ter nam je tako mogoče še srednjo letino imeti; v to nam služijo lahke brane. Jara rež je tudi zarad tega velike vrednosti, ker v nji goršica ne raste; nasprotno je v ovsu, ječmenu in drugih zelo škodljiva; tudi zoper ves drug plevel je jara rež prav malo občutljiva, ker ga hitro preraste in zaduši; zarad hitre rasti in zorenja jare reži še več sort plevela dozoreti ne more. Za detelje in trave je ta rež med vsemi spomladanskimi žiti naj sposobnejša, posebno po okopavinah, ker se ona le redkokrat poleže in sé svojim redkim perjem detelje in trave le malo obsenči; zarad tega zamore med gosto jaro režjo solnce do detelje priti in ta ima tudi dosti zavetja med njo. Ker se mora jara rež zgodaj sejati, je to tudi detelji posebno koristno, ker pod ječmenom in ovsom trpi detelja zarad kasne setve dostikrat po suši. V nekaterih letinah imamo spomladi malo krme za živino, ako pa kako njivo zgodaj spomladi gosto z jaro režjo posejemo, dobimo konca maja že tako rež, da jo lahko kosimo. — Da bode slama jare reži še bolja za živino, jo pri setvi tudi z grahom ali kako drugo rastlino pomešati zamoremo in sicer $^3/_4$ do $^1/_2$ vagana na oral. Jara rež zahteva ravno tako dobro

Digitized by Google

zemljo ko ozimna, in v tem delajo napake tudi naši kmetovalci, kateri mislijo, da je za jaro rež vsaka zemlja dobra; zarad tega je tudi ne sejejo, ker jim v preslabi njivi neče obroditi.

Marsikdo bode mislil, da dajemo tukaj jari reži prednost pred ozimno; tega pa mi ne mislimo, ampak priporočamo jaro rež le tam, kder že ozimna rež zarad mraza ne obrodi, ali pa kder je ona po zimi pozebla ali se ji je kaka druga nezgoda pripetila. Povsod drugod pa, kder ozimna rež dobro in gotovo obrodi, naj se le ona seje, ker nam bode veliko več dobička prinašala, ko jara rež.

Nič drugače kot jara rež je tudi tako imenovana šentjanževa, razrašena rež (Johannis- ali Standekorn); ona se zamore celo poletje sejati od spomladi do jeseni. Seje se večidel zarad krme, v nekaterih krajih tudi zarad zrnja, posebno po gozdih med na novo posajenimi drevesci. Kdor hoče to rež zarad krme sejati, mora setev že konec junija doveršiti, ker ravno kasno sejana rež malo krme da. Šentjanževa rež po setvi hitro raste, v 5.—6. tednih je že toliko dorasla, da jo zamoremo pokositi nekoliko tednov po košnji nam daje prav dobro pašo za vsako goved. V prvem letu to rež 2krat pokositi, se ne priporoča, ker skušnja uči, da jo je bolje popasti, ko v drugič pokositi, posebno kasno v jeseni ji je košnja škodljiva.

Nekateri sejejo št. janževo rež navadno kakor vsako spomladansko žito in jo z ovsem pomešajo. Oves rež hitro preraste in ko začne v latje iti, ga za krmo pokosijo. Precej ko je oves pokošen, počne rež hitro rasti, ter se zamore še tisto leto 2krat pokositi. Vrednost št. janževe reži obstoji v tem, da jo lahko na več strani vporabljamo; mi jo zamoremo z ovsom pomešano sejati in sicer 3 vagane ovsa in 1 vagan rži, tako dobimo dobro košnjo ovsa, v poletji in jeseni veliko režene krme in drugo spomlad še le dobro žetev. Ona ima čas da se prvo leto razraša, preterpi zimo bolje ko navadna rež, drugo leto spomladi zažene iz korenik veliko stebl 10—18; ker se tako dobro razraste, se tudi za setev veliko manj ko navadne reži potrebuje. Ako pa hočemo dobro žetev imeti, mora njiva dobro gnojna biti; neumno je misliti, da bode ta rež tudi na vsaki slabi njivi brez gnoja obrodila. Kdor hoče dosti zelene krme prvo leto in dobro žetev drugo leto dobiti, mora dobro gnojiti, ali jo pa na dobro njivo vsejati. Prav dobra zmes za seno v prvem letu je rež, ječmen, oves in grašica.

Tudi brez vse primesi zamoremo šentjanževo rež s prav dobrim uspehom v praho meseca maja ali junija sejati; v prvem letu dobimo 2 košnji, katere nam pa ne daste toliko krme.

Ker se ta rež še spomladi močno razraša, ne cvete vsa naenkrat, zarad tega tudi gotovejše obrodi, če jo tudi mraz ob času cvetja zasači; priporoča se v hribovskih krajih, kder ozimna neče obroditi.

Kder zimska rež dobro obrodi, bi bilo napačno št. janževo rež sejati, ker ona zahteva ravno tako močno in obdelano njivo, ko ozimna rež, pridelek njeni je pa vedno manjši kakor od ozimne reži. Novice 1874 leta str. 58 pravijo, da št. janževa rež obrodi 3 krat več slame in 2 krat več zrnja, kakor naša navadna rež. To je kako leto mogoče, kedar so prav ugodne razmere; a o teh Novice nič ne govore niti ne navajajo pridelka v vaganih.

Praha.

Vse dobro vredjene grajščine so čisto praho (njiva, ki celo leto nič ne rodi) popolnoma opustile, ker so primerno kolobarenje vpeljale in tudi za dosti gnoja skerbijo; le naši Gorenjci in Dolenjci ne morejo še prahe opustiti, in tudi je poprej ne smejo, dokler si zadosti gnoja, primerno kolobarenje in za poljedelstvo pripravnega orodja ne preskerbijo. Marsikdo je spomladi praho z grahom, grašico, ovsem i. t. d. posejal, po tem pa pšenico ali rež, a te 2 ste tako slabo obrodili, da je nad vsem obupal in se zopet prahe poprijel. Temu se pa ni čuditi, ker je več uzrokov, za kaj pšenica in rež niste obrodili. Za pšenico in rež je potreba, da je pred njima na njivi taka rastlina rastla, kakoršno pšenica ali rež zahteva n. pr. detelja i. t. d. Dalje moramo za ozimna žita njivo dobro pripraviti, kar se pa z našim orodjem ne da doseči; v slabo obdelani zemlji nam pšenica ne more dobro obroditi. Naši kmetje sejejo preveč žita in premalo rastlin za živalsko krmo, pa vendar hočejo dovolj gnoja napraviti. Vsakdanje skušnje naših nevednih kmetovalcev so malo ali nič vredne, ker se one ne opirajo na vednost, pa vendar se le svojih in ne že popolnoma od učenih kmetovalcev dognanih skušenj deržijo. V prahi bi se dalo brez skerbi globoko orati, še nerodovitno mrtvo zemljo bi v rodovitno spremenili; po skušnji našega kmeta se pa ne sme nikoli mrtve zemlje izoravati, kar je zelo napačno. Naš kmetovalec meni, da se mora njiva odpočiti kakor trudno živinče in za to drži praho; toda njiva ne potrebuje takega počitka ampak samo dosti dobrega gnoja. Njiva nij nikoli trudna roditi, ona je samo izmolzena, zarad tega moramo prašiti, da se v njej čez zimo za prihodnjo setev zadosti živeža razstopi, da rastlina, če ne dobro, vendar le nekoliko obrodi.

Ker že tukaj o prahi govorimo, rešimo še vprašanje, ali je praha koristna ali škodljiva? Za slovenske dežele, kder je dosti prebivalcev, je praha le v kvar ali škodo. Marsikateremu, ki še na Slovenskem praho zagovarja, se ta naša izjava ne bode dopala; navajamo pa tukaj pogoje, pod katerimi nam ni prahe več treba, da namesto prahe 15 vaganov žitne vrednosti na isti njivi pridelamo. Pa vsled tega naj se nihče ne prenagli in naj prahe nikakor ne uže v prihodnjem letu opusti; to bi bilo zelo napačno. Praha se ne da v enem letu odpraviti, to se mora po pametni razsodbi dognati. Preden hočemo praho popolnoma odpraviti in na našem polji več pridelavati, ko dandanes, moramo:

Digitized by Google

1) Naše polje boljše obdelovati; že zunanja oblika njiv, ozki kraji (lehe), se morajo kasneje v naj manj 2 — 6 sežnje široke kraje spremeniti. Na Vipavskem naj bi se kraji popolnoma opustili. Nekoliko let se bode še po stari navadi delalo, nazadnje bode pa vendar pamet zmagala.

2) Vsako njivo moramo globokeje orati, nego imamo do sedaj navado; na Vipavskem je globokost za žita dosti dovoljna, a ne praktična, ker se za 9—12 palcev globokosti ne sme 3 ali 4 pare živine vprezati. Pred vsem si moramo boljšega orodja nakupiti, potem nam je še le mogoče globokeje in pa tudi ceneje orati. Na Slovenskem ne moremo oralnega orodja hvaliti, posebno Vipavskega pluga ne, kateri ni iz Dunajske razstave druge svetinje domov prinesel, ko zasmehovanje vsakega pametnega človeka; že Gorenjec bi se mu krohotal, dasiravno še ni Gorenjskega prekoračil.

3) Preden praho opustimo, moramo za dovolj gnoja skerbeti, ker ravno pomanjkanje gnoja nas sili praho imeti, in dokler si ne umemo dosti gnoja pridelati, tudi prahe ne smemo in ne moremo opustiti; praha je izstradana in gnoja potrebna njiva.

4) Moramo skerbeti za čisto seme, bodisi domače ali zamenjeno, vsakakor pa se dandanes malo na čistost ali nečistost semena gleda; zadostuje nam, da njivo posejemo. V zadnji štv. smo v članku „menjava semena“ pokazali, koliko bolje ptuje, dobro seme obrodi, ko naše domače. Vsakdo je že menjavo semena enkrat poskusil, v drugič je bil pa prelen, preneumen, ali pa se mu ni prilika ponudila, boljšega semena dobiti.

5) Ni vse eno, ako na isto polje vsake sorte rastlin posejemo, ker na težkih tleh obrodijo vse druge rastline ko na lahkih peščenih. Mi moramo prej tla spoznati in potem še le se odločiti za sejanje te ali druge rastline. Slepo v dan delati je nespametno.

6) Dalje moramo skerbeti, vsako delo ceneje narediti ko smo sedaj vajeni, okopavanje, žetev, mlatev i. t. d. Pri vsem tem si nekoliko denarja prihranimo, morebiti ravno toliko, če ne več, kar za obdelovanje prahe potrebujemo, ta prihranek je že dvojni dobiček. Veliko drugih reči je še, ki nam opuščenje prahe ovirajo in te so vse v članku „krma in živinoreja“ razložene.

Krma in živinoreja.

Poljedelstvo brez pridelovanja rastlin za kermo je malo vredno, ker le zadnje nam pomagajo polje zboljšati, če pridelujemo zadosta krme, nam malo njiv lahko več zernja obrode, nego mnogo, če nam krme premanjkuje. Slama od ozimnega žita bi prišla za steljo, mi bi si gnoj pomnožili, s katerim bi naše njive izdatno zboljšali in morale bi nam še enkrat več obroditi, ko sedaj. Živino bi tako dobro krmili, donašala bi nam tudi ona lahko še enkrat toliko dobička. Med te krmske rastline spadajo vsake sorte trave in detelje, katere bi morali na njivah sejati. Repa, pesa in krompir so tudi za krmo, ali one nam nikdar ne nadomestujejo pridelanega sena, služijo nam le v to, da seno z boljšim uspehom živini pokladamo. Dalje zahtevajo repa, pesa, korenje in krompir veliko gnoja, še več pa obdelovanja, in zarad tega so te rastline vedno dražja krma od sena. Naši kmetje mislijo: bolje je pšenico sejati nego lucerno, saj nam prva več dobička prinaša, in zato sejejo zaporedoma leto za letom žita, dokler njiva popolnoma ne opeša. Če bi razumno žita z deteljo in travo menjavali, bi njive nikoli popolnoma ne izmolzli, obrodila bi na nji dobro lucerna, detelja in ravno tako tudi žita. Na oralu pridela naš kmet komaj 8 vaganov pšenice; če računimo vagan po $4^1/_2$ f., znaša 36 f. in slama naj bode 10 f. vredna, je od orala surovega pridelka za 46 f. Lucerne pa pridela v treh košnjah naj manje 50 centov suhe in če cenimo njeno redivno vrednost po pšenici, smemo računiti, da velja vsak cent 1 f. 20 kr. kar je prav malo; surovi pridelek lucerne je 60 kr. tedaj 14 f. več ko pšenični pridelek. Drugi dobiček bi bil ta, da po lepo stoječi detelji pšenica veliko bolje obrodi; če je bila njiva za lucerno primerno obdelana in potem še za pšenico, moremo si zvesti biti, da pridelamo na oralu naj manje 16 vaganov in ne samo 16 mernikov zrnja. To niso izmišljene številke, ampak popolnoma resnične. Turška detelja (esparzeta) nam daje veliko manje sena, ko lucerna, vendar nam pa na slabih tleh več dobička prinaša, ko včasih žita. Novadna štajerska detelja ne zaostaja za lucerno prav nič, v mokrih krajih dobimo od nje večje dohodke, ko od pšenice; in ko bi hotel kmetovalec na njivah pridelano seno prodajati, bi včasih za deteljo dvakrat toliko steržil, ko za žito. Nikakor pa ne gre prodajati na njivah pridelanega sena, ker nam sicer gnoja premanjka. Najbolje je, da svoje seno živini pokrmimo; preudariti pa moramo vendar, katere sorte živina nam seno naj bolje poplača. Kmetovalci blizo mesta ravnajo najpametnejše, ako pokladajo seno molznim kravam, ker mleko v mestu lahko dobro spečajo. Na hribih in planinah se sirarska društva prav dobro izplačajo, sploh povsod, koder je mnogo dobrih pašnikov. Tukaj priporočamo našim Gorenjcem, naj č. g. Mesarja ubogajo in si sirarska društva ustanovljajo.

Če smo nekoliko svojih njiv s krmskimi rastlinami, druge pa sé žiti posejali, bode se ve da manj žita sejanega, toda pridelali bomo na teh malih njivah več, ker jih lahko dobro pognojimo, zraven imamo pa še ta dobiček, da nas krmske rastline pri obdelovanji manj stanejo, ko žita. Dalje so take s krmskimi rastlinami posejane njive za žito jako sposobne, ter nam dvakrat toliko dobička prinašajo. Marsikdo vtegne misliti, da bode premalo zrnja pridelal, ako poseje tudi krmske rastline; a to ni res, ker je po zanesljivih skušnjah dognano, da se po krmskih rastlinah, ako se pravilno obdeluje, njiva zboljša in prav za prav za žita pripravi.

Repe, pese, korenja in krompirja nam je le toliko sejati, kolikor treba, da živini krmo zboljšamo, da med obdelovanjem teh podzemljic naše nji-

Digitized by Google

ve od plevela očistimo in kolikor jih za svojo hrano potrebujemo. Vse te podzemljice so bolj negotove ko seno in žito, odvisen je njih pridelek od potrebne vlage in še drugih okoliščin. Ako velja en cent krompirja 1 fl., je že en cent sena 2 fl. vreden, ker je v senu dvakrat več redivne snovi in po tej redivni snovi se moramo ravnati. Krmenje živine s krompirjem je naj draže, še draže nego sè zernjem. Repa obrodi bolje ko krompir, pa ima še manje redivne moči v sebi. Repo, peso in krompir bodemo pa s prav dobrim uspehom živini med rezanico pomešavali, ter zraven teh tudi pleve in druge suhe reči pokrmili.

(Dalje prih.)

DOPISI.

IZ GORICE 20. avgusta. (Izv. dop.) (Kmetijska šola v Gorici;-seja glavnega odbora dne 29. julija.)-Kakor kaže razglas dež. odbora na zadnji strani današnjega lista, se začne letos podučevanje na tukajšnji kmetijski šoli začetkom oktobra in sicer z ozirom na preuravnavo, kakoršno je sklenil deželni zbor v zadnji sessiji. Šola ne bo več srednja, ampak praktična ljudska šola, na katero se bodo sprejemali najmanje 18 letni mladenči, ki so se uže kaj s kmetijstvom pečali. Dijaki bodo dvojni, to je taki, kateri se hočejo prav za dobre kmete odgojiti in ti bodo morali na šolski kmetiji tudi vsa kmetijska dela opravljati, in taki, ki hočejo postati kmetijski opravniki, oskrbniki i. t. d.—Sola bode dobila svoja poslopja, v katerih bodo posebno dijaki prve vrste zastonj stanovali in potrebno hrano dobivali ; dokler pa take hiše ni, dobivali bodo primerne stipendije. Dijaki druge vrste bodo pa morali šolo na svoje stroške obiskovati. Učiteljsko osobje ostane, kakor do zdaj.

Kedar bodo pravila preuravnane kmetijske šole in učni načrt določno ustanovljeni, bomo o tem obširnejše poročali. Zdaj pa uže izrekamo prav živo željo, da bi se mnogo mladenčev iz vseh strani naše dežele oglasilo, kar je zdaj veliko laže, kakor poprej, ker ne bo treba več posebnih predstudij za sprejem, ampak bo zadostovalo, da znajo dobro slovensko, oziroma italijansko brati in pisati, pa za potrebo računiti — to je toliko, kolikor so se lahko doma na ljudski šoli naučili. Naša deželica je pred vsem kmetijska—a ravno kmetijstvo peša pri nas še povsod, ker zaostaja za onim v drugih deželah, kder se vrlo naprej pomičejo v duhu pravega napredka. Ne samo davki, prikladi in takse davijo naše posestnike, ampak veliko hujše jih tlači nevednost, nemarnost in trdovratna starokopitnost, kojo pri vsaki priliki izrazujejo z besedami : „Kakor je delal moj oče in moj stari oče, tako bom delal tudi jaz“. A zdaj so drugačne razmere in pred vsem veliko veče potrebe ko nekdaj, zato pa moraš tudi drugače, to je umnejše, pravilnejše kmetovati,—sicer ti kmalo sodnjiski boben zapoje.

V zadnji seji glavnega odbora našega kmetijskega društva je obveljal sklep, da se ima služba društvenega tajnika razpisati z letno plačo 1500 gld. Društvo potrebuje prav sposobnega tajnika, kateri bo moral vsak dan vse uradne ure v pisarnici biti, italijanski organ uredovati in skrbeti, da bo urad prav dobro uravnan. Prošnje za to službo se sprejemajo do 31. oktobra t. l.

Ministerstvo je dovolilo 500 gold. za enologične studije. Dr. M o n à predlaga, naj se s to podporo poskusijo narejati dobra vina z domačega grozdja. Odbor sklene povabiti posestnike, da bi v ta namen skladali primerne množine svojega grozdja, iz katerega bi se v enologični kleti narejala vina, ki bi ostala po tem njih lastnina ; dalje sklene tudi naprositi podporo 500 gold. iz deželnega zaloga za nakup sodov, ki bi ostali po tem lastnina kmetijske šole.

Dotičnemu odseku, oziroma dr. Monà se naroča, da nadaljuje tudi letos ampelografijo—popisovanje grozdja.

Predsednik predlaga, naj se naprosi ministerstvo, da predloži postavodajnim faktorjem načrt postave, po kateri bo smelo podvzetno društvo nalagati davščine v založbo stroškov za napeljevanje vode, irrigacijo, po tržiški ravnini.—Odbor odobri nasvetovan osnutek postave in sprejme predlog.

En dijak kmetijske šole prosi, naj bi se mu podelila podpora, da bi mogel na planini Razor na Tolminskem naučiti se sirarstva. Ker nij za take namene več denara v društveni blagajnici, ne more se letos prošnja uslišati.

Assistentu kmetijske šole, Velicogna, se dovoli stipendij, da se more deležiti predavanj o filoxeri v Klosterneuburgu.

Odbor sklene, da se ima zopet predložiti vladi načrt postave o čebeloreji, kojega je nasvetoval društveni oddelek Gradiški. Po tem načrtu bi se ne smele v nobeno občino vvažati tuje čebele in bi morali biti čebelnjaki povsod vsaj 100 seženjev od stanovališč in tisoč sežnjev od vinogradov in javnih poti oddaljeni.

E. K.

Kmetijska opravila v septembru.

Vinorejska : V rèdno zasajenih vinogradih se mladike nad kolami skrajšajo, ako se ni to že zadnje dni avgusta storilo, odpadki se porabijo za krmo ali za gnoj—kompost. Okoli zlo v goščavi rastečega *grozdja* se sme, posebno od spodaj, nekoliko listja *obrati*, *da ga* gorkota lažej doseže, in da znabiti vsled dežja tako lahko ne gnjije. Preblizo tlem viseče grozde treba vzdigniti ter više povezati ali pa podpreti. Trte, posebno dobre sorte, od katerih se misli kovči rezati, se zaznamijo (narboljše z oljnato barvo) zaznamijo se tudi vse slabe sorte (v ta namen se močno skrajša mladje) katere se mislijo pozneje izkopati, ter s pomočjo grebenčanja s pravimi, boljšimi nadomestiti. Poti v vinogradih se popravijo ; v kipelni in vinski kleti se vse za tergatev pripravi. V drugi polovici meseca se sme v južnih vinskih deželah s trgatvijo pričeti; sorte, iz katerih se vino s cvetlico (bouquett) napravlja: rizling, traminec i. t. d. morajo pa še vsaj do srede oktobra na trti ostati.

Sadjerejska : Prve dni septembra se še lahko v speče oko okulira, prejšnim okulantom se vezi odvzamejo. Zrelo sadje se obira, suši i. t. d.

Domača : Mlatev moramo pospešiti, ker pridejo kmalo opravila na polji. Na žito se mora v skednji paziti, da nam ne plesni. Lan se mora pridno treti. Na krompir in repo moramo paziti, da nam ne gnjijeta; za to ju moramo večkrat prebirati. Ako je sadje preveč po ceni, je bolje da je sušimo in po zimi suho drago prodajamo Veliko si lahko sadja za zimsko hrano posušimo in pazimo, da ne bodemo nič zapravili, to je da ga ne pustimo gnjiti. Laneno seme je bolje prodati namesto ga za domačo rabo v olje spreša ti, ker se petrolej že prav po ceni kupi in mi si pri tem veliko lepega denarja prihranimo. Zarad preš olje doma iz lanenega semena prešati, tudi ni dobro, ker si več prihranimo, ako seme prodamo in si za živinorejo preš nakupimo.

Živinorejska : K ovcam pustimo ovna, da bodo v februvarji storile. Na delalno živino moramo dobro paziti in ji boljo krmo dajati, ker prekumerna, slabo rejena živina nima dosti moči in se nam po zimi tudi ne bode hotela debeliti.

Digitized by Google

Poljedelska: Žito za jesensko setev moramo prav dobro od vsega plevela očistiti, da ga med žito ne posejemo; če tega ne storimo, nam bode plevel vedno pšenico in rež dušil. Spomladi bi nas pletev preveč stala, pa tudi nobeno žito ne obrodi dobro, če že pri setvi ne skrbimo, da posejemo čisto seme. Naj boljšo pšenico in rež moramo za seme odbrati, ker le iz prav lepega semena izraste lepa pšenica in rež. Napačno je slabo seme rabiti ; kakor slaba krava ne more lepega, težkega teleta dati, prav tako je pri semenu. Kdor nima lepega, težkega zrnja, si ga mora od drugod naročiti, ker večkrat obrodi premenjeno seme bolje od domačega. Pšenično in rženo seme mora iz merzlejih krajev naročeno biti, da nam po zimi v zemlji mraza ne pogine. Vse seme ne preterpi enako velikega mraza, ampak le seme iz merzlih krajev je zoper mraz bolj vterjeno. Cigani preterpijo po zimi skoro nagi veliko lažej velik mraz, ko dobro oblečen mehkužni meščan, in zakaj? Zato ker so cigani proti mrazu vterjeni. Ravno tako je tudi pri rastlinah. Pšenico moramo pred setvijo pacati; kako se to godi, povemo v prihodnjem listu ; za sedaj nam je treba bakrenega ali višnjevega vitrijola preskerbeti, in sicer za vsak vagan pšenice je treba 6-7 lotov vitrijola kupiti. Ajda bode ta mesec zrela, njo moramo hitro žeti, da bomo za jara žita še njivo primerno obdelati mogli. Turšica bode tudi dozorela ; precej ko spravimo nje slamo iz polja, moramo za prihodnjo spomladansko rastlino njivo preorati in ne do spomladi čakati ; pšenico bodemo v jeseni le redkokrat po turšici sejali, ker nam zadnja prekasno dozori in ker nimamo časa njivo primerno obdelati. Konec meseca avgusta bodemo žita sejali, najprej moramo z režjo začeti, da se lahko do zime razraste, ker drugače nam jo lahko mraz pokonča. Za režjo pride pšenica. Tudi kasni krompir dozori ; popolnoma zdrav krompir moramo od bolnega popolnoma ločiti in ga na suhi prostor pokladati, ker mokri zrak v kletih hudo pospešuje gnjilobo. Otavo moramo tudi pokositi in precej po košnji jarke po senožetih popraviti, da bodemo v jeseni vodo napeljevali. O deževnih dnevih naj se živina nikoli na senožeti ne goni, ker v nastalih jamah rastejo drugo leto le slabeje kisle trave. Nekatere njive še lahko začetka meseca z laško ali krvavo deteljo posejemo, posebno tisti kmetovalci naj tega ne zamudijo, katerim bode spomladi konca maja krme pomanjkavalo, kar si sedaj že vsak lahko preračuni. Tudi se lahko rež za spomladansko krmo poseje 3 vagane na oral. Vsako kasno proso bode tudi že zrelo, slama njegova je dobra med rezanico ali drugo zimsko krmo.

Razne kmetijske vesti.

Netopir. To živalico vsak pozna, le to je še marsikomu neznano, da je ona prav koristna; zarad tega hočemo danes nekoliko popisati. kako nam je ona koristna. Netopirjev imamo veliko sort in nobena nam ni škodljiva. Netopirji so ponočne živali, ki so po dnevu v votlinah in temnih prostorih skrite. Ako pade na zemljo, plazi se sem ter tje, da pride na kako stvar, od koder odleti, ker se od tal ne more vzdigniti. Po zimi ne letajo, ampak prespijo zimsko spanje, obesijo se včasih po več skupaj v luknjah starega zidovja, po kletih, skednjih, sploh v vsakem temnem prostoru na zadnje noge z glavo navzdol in zavijejo se v mreno. Netopirji letajo naj raje po redkih gozdovih, vertih, drevoredih loveči vsake sorte letajočih merčesov n.pr. hrošče, ponočne, gozdarjem in kmetovalcem škodljive metulje. Netopirji nam pomagajo uničevati vsake sorte škodljivih veš i. t. d. Ker nam tako mnogo koristijo, bi morali netopirje pri miru pustiti in jih po zimi med zimskim spanjem ne motiti. Zarad marsikake vraže so pa netopirji prav preganjane živalice, še celo trpinčijo jih neumni ljudje. Da se netopirji preganjajo, kriva je nevednost, krive so vraže, vsled katerih mislijo naši kmetje, da netopir malim otrokom kri izpije, da se ženskam v lase spusti, iz katerih ga ni moč rešiti, dalje pravijo, da jim slanino (špeh) in maslo pojeda in še veliko tacih neumnih reči. Mislijo tudi nekateri, da se netopirji iz starih miši porodé, kakor copernice iz starih bab. Vsakega pametnega kmetovalca skerb naj bode netopirje varovati in druge o njih koristi podučevati; sploh vsak kdor ima količkaj upljiva na mladino, naj bi tega ne opustil, saj pokonča en netopir več škodljivih merčesov v eni noči, kakor bi to mogel storiti en nalašč za to plačan človek.

Nezdravo mleko. Morebiti vstrežemo marsikateri gospodinji, ako nekoliko belezni omenimo, ki se posebno v poletnem času na mleku prikazujejo. Dostikrat je nesnaga kriva bolezni, včasih slama, krma ali pa kaka strupena rastlina. Kedar dobimo od kake krave bolno mleko, ga moramo v posebnih posodah shraniti, ker se ta ali ona bolezen lahko po posodah v drugo mleko zatrosi. Naj navadnejše mlečne bolezni so :

1.) Zasirjeno mleko. Mleko se posebno v poletnem času ob hudi vročni, ob času hudih ur, zarad prehitre spremembe toplote hitro zasiri ali precej po molži v posodi ali pa kasneje pri ognji. Gospodinje dobivajo le malo smetane od tacega mleka in se zaradi tega močno žalijo.

Tudi kaka notranja, nevidljiva bolezen molzne krave zamore uzrok zasirenja biti, na primer koze, bolezen v parkljih in v gobcu, volčič in še veliko druzih nam neznanih bolezni. Mleko bolne krave ali tako, ki se zasiri, je treba v posebne posode devati, da se še zdravo mleko ne pokvari. Dalje moramo posodo izvanredno dobro snažiti in precej pomolzeno mleko moramo v merzli studenčni vodi ohladiti in mu malo sode prideti. Mleko za domačo rabo pa precej po molži zavremo in med kuhanjem pridno mešamo,

2) Mnogokrat postane mleko višnjevo in naše gospodinje imajo vražo, da se to le takrat zgodi, kedar lastovica kravi pod vampom preleti. Višnjevo mleko ni slabše od druzega in tudi ne preide ta barva v surovo maslo ali puter, vendar je pa nobeden rad ne vidi. Mleko postane višnjevo po zimi in po letu, včasih samo pri eni, pa tudi pri vseh kravah. Uzroki, zakaj mleko višnjevo postane, so še nepoznani, vendar jih pa moremo v kaki rastlini iskati, kar je do sedaj naj verjetnejše. Najbolje je, da takim kravam, od katerih dobivamo višnjevo mleko, nekoliko dni krmo premenimo in jo z lahko prebavljivo nadomestimo. Kravi pa dajajmo vsak dan 2 lota glauberjeve soli, tudi kimelj ali janez bode včasih pomagal, ako ga živini eno veliko žlico damo.

3.) Grenko mleko tudi večkrat od krav namolzemo ; a to grenkobo dobi še le, ko uže nekoliko časa v posodi stoji ; posebno grenka je pa smetana in vidi se na nji temna oljnata barva. Taka smetana nam ne more dati dobrega surovega masla. Ono je tudi grenko in za to ga težko prodajamo, in ako bi ga hoteli dalje časa shraniti, se nam lahko popolnoma spridi ter postane žaltavo. Če namolzemo tako mleko samo od ene krave, ga moramo od druzega ločiti, drugače si še drugo pokvarimo in dobimo manj smetane in slabejše maslo. Uzrok tej bolezni je tudi neznan, naj sigurnejše ga pa iščemo v krmi. Dobro je grenko krmo se sladko spremeniti.

4.) Krvavo mleko se tudi vidi, a ta barva ni kri in preide tudi v surovo maslo. Krvava molža ima svoj uzrok v takih rastlinah, ki imajo barvila v sebi, treba je na to paziti, da jih krave ne používajo.

Digitized by Google

5.) Vodeno mleko dobivamo po zmerzli krmi in tudi po preslabi, prevodeni klaji.

Te bolezni smo tukaj navedli, ker naše gospodinje pripisjuejo vse coprnicam in mnogim nedolžnim živalicam, na primer veliki kroti, v kateri si vedno kako ubogo dušo iz vic mislijo.

Predenica (preja.) „Landw. Anzeig.“ pravi, da dobijo konji, ki deteljo s predenico pomešano jedo, nevarno drisko ali druge notranje nevarne bolezni. Vsak kmetovalec bi moral paziti, da bi predenico precej, ko jo zapazi z ognjem pokončal.

Podgana. Landw. Intelligenzbl. piše, da je divja poprova meta (mentha piperita Pfeffermünze) zanesljivo sredstvo zoper podgane. Poprovo meto postavimo povsod koder vemo, da se nahajajo podgane. Ali jim je duh premočan ali strup, ni dalje povedano, le toliko pravi, da podgane hitro zginejo. Tudi za zimo bi se posušena poprova meta lahko za to rabila.

Po rastočih rastlinah tla soditi. Skušnja je pokazala, da nekatere rastline le na prav njem prileznih tleh rastejo, kder dobijo za svojo porabo pripravni živež, in mi potem tudi soditi moremo, da so tu in tam apnena ali pa ilovnata tla. Morebiti bode marsikomu vstreženo, ako tukaj nekoliko tacih rastlin navedemo, ki le na apnenih tleh, druge v peščenih, tretje v ilovnatih, četerte v černi zemlji rastejo. 1) Sledeče rastejo v apneni zemlji: v naj prvi vrsti je jerebika (sorbus) in dud ali murva, potem kozja pohačica (viburnum) in višnja. Potem so le na apnenih tleh vse kukovice (Orchidiae): dišeča mošnjica ali kukovice (orchis morio), čeladasta kukovica (o. militaris) širokolistna kukovica (o. latifolia,) dvolistna kukovica (o. bifolia), mačje uho i. t. d. Sledeče rastline nam zaznamujejo, da imajo tla precej apna v sebi in rastejo le v tacih: bukev ima v bolj apneni zemlji gladko kožo, v menj apnenih pa narobe; jablan in hruška, beli trn, svibovina, dren in bezeg. 2) Peščena tla nam ovajajo in sicer suha peščena v gozdih pred vsem vresje, kozja brada, bilnice ali kostrebe in viš. Le na peščenih tleh pa dobimo sledeče: pečnik (Sandnelke), terpotec (plantago arenaria) in peščeni trn (Hippophae rhamnoides). 3 Na ilovnatem svetu dobimo posebno lapuh (tussilago farfara), stoklas (Bromus), pasja trava daetylis glomerata). 4) Na črnih dobrih tleh rastejo: krvavo korenje (Geranium cobertianum), volčja jagoda (paris quadri folia), volčja črešnja (atropa belladona), malinjek (rubus idacus). Ako se je pa črni svet že sperstenil, vidimo rasti dišečo perlo ali pervenec (asperula odorata), šmarnico (convallaria majalis), pasji ali divji česenj (alium) in praprot, Mokra ali kisla črna zemlja ima sledeče rastline: biček, trsje in druge enake.

Odsek centralne komissije za uravnavo zemljiščnega davka, obstoječ iz gospodov državnih poslancev: grof France Coronini-Cronberg, grof Marino Bonda in Karol Deschman, se je mudil nekoliko dni na Goriškem; zdaj potuje po Istri.

Listnica uredništva.

Gospod B.P. v L. Hribovske pluge izdeluje prav dobro v Drezdanah z 2 deskema in 2 lemežema (dvojni podsad) Werner po 32 f. Na Moravskem blizo moravskega Schönberga v Zöptau France Donarth, z dvojnim podsadom s plužjim kolcem po 15 f. Za druge fabrikante, ki bi izvrstne hribovske pluge izdelavali, ne vemo. Hribovec je tako že zadnji, zatoraj tudi fabrikantje nimajo dosti z njim kupčije.

Gospod Š. B. v M. Ali ste na Vašo ljubo nas obiskati pozabili, tergatev pride, potem Vam je nemogoče.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		od 21. avgusta								od 16. do 21. avgusta					
Pšenica	„	5	10	2	10	2	60	5	2	5		4	80	4	60
Rež	„	3	50	2		2	10	3	70	3	60	3	70	3	50
Ječmen	„	2	30	1	95	3		2	90	2	40	3		2	70
Oves	„	1	80	1	15	1	50	1	80	1	60	2	05	1	90
Ajda	„	2	60	1	60	1	30	2	70			2	70	2	50
P.oso	„	2	40					2	80			3	10		
Turšica	„	3	20	1	40	1	75	3	30	3	20	3	20	2	95
Krompir	cent	1	60	2	00	1	80					1	60	1	10
Leča	„	5	80			8									
Grah	„	5	60			9	50								
Fižol	„	5				5	30			4	70				
Maslo	funt		52				50				50				
Slanina,špeh	„		44								44				
Špeh frišni	„		40		40										
Jajca			2				2				1				
Mleko	bocal		10				10				10				
Goveje meso	funt		27				27				26		26		26
Teletina	„		22				35				24		26		24
Svinsko meso	„		28										29		28
Jagnje	„		17												
Seno	cent	1	15	1	70	1	40			1	40	1	40	1	60
Slama	„	1	20	1	20	1					1	1			90
Drva trda	seženj	6	60	14		11	50			7					
„ mehka	„	4	80	10		9	50								

Razglas

S tem se naznanja, da se začne poduče-vanje na deželni kmetijski šoli v Gorici dne 1. oktobra t. l z ozirom na prenaredbe, ki se bodo o svojem času objavile.

Deželni odbor v Gorici
dne 19. avgusta 1875
Deželni glavar
CORONINI L.R.

Grozdni mlini

naj boljše konstrukcije, s cinkovo pločevino okovanimi valerjami; dobivajo se po 26 gl. kos pri posodarju deželne vino- in sadjerejske šole na Slapu pri Vipavi: Naročnino sprejema uredništvo „Kmetovalca“ na Slapu.

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 17. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. —Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. 9. septembra

O prihodnji trgatvi.

(konec.)

Priprava, s katero se grozdje roblja, pod. 6. zadnje številke, obstoji iz primernega zabojčka, kojemu je primerno gosta mreža za dno. Tako osnovani zabojček je pritrjen na dve tako dolgi rantici, da segati na obeh straneh čez robec kade ali bednja, na katerega se položi zabojček. Rabi se ta priprava prosto tako le: grozdje—ne premnogo—dene se v zabojček, kateri se na to s pomočjo rantic toliko časa sem ter tje pomika in trese, dokler se velika večina jagod ne odtrže, ter v podstavljeni bedenj pade. Velika večina jagod pravimo, kajti prav vse se ne odtržejo, nektere — posebno bolj zelene — ostanejo vedno na hlastinah, pa tudi zrele, koje se gosto skupaj držè; te treba z rokami obrati. Posodo premikati in tresti, po tem pa še na hlastinah ostale jagode obirati, vse to je pa tako zamudno, da jemlje tej pripravi vso gospodarsko vrednost. Veliko hitrejše, da, najhitrejše se vrši robljanje s pripravo pod. 7. Ona obstoji iz velike, železne, pa pocinjene mreže – bodisi okrogle ali štirivoglate —katera se čez primerni bedenj položi, in pa iz čisto navadnih lesenih grebelj, pod. 8.

Mreža ne sme biti iz pretankega dratu, pa tudi ne sme imeti premajhnih ali prevelicih lukenj. Naj primernejši debel ali močan drat, in najprimernejše luknje predočuje nam pod. 9.

Ta priprava se rabi takole: v sredo mreže strese se za dobro golido na mlinu že zmaščenega grozdja, katero dva, ali pa najboljše štirje, dva proti dvema. stoječa delalca, z grebljicami toliko časa sem ter tje pahajo, ter v istem času k mreži pritiskajo, dokler same hlastine na mreži ne ostanejo. To delo gre prav hitro in dobro iz pod rok, štiri osebe orobljajo prav lahko narvečji bedenj v šestih urah. Uredništvo „Kmetovalca“ preskrbuje take mreže, okrogle, ki merijo poprečno 5 čèvljev za 18 gl., štirivoglate 4 čevlje poprečno mereče pa 16 gold. kos; razume se, da brez vožnje. Grozdje robljati

Pod. 8.

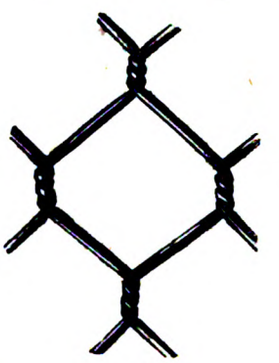

Pod. 9.

je zastran tega prav koristno, ker se s tem vsa v hlastinah obdržana, kaj zoperna čreslovina, pa tudi več vinu čisto nič potrebnih, marveč kar naravnost škodljivih drugih organičnih kislin odstrani. Vino napravljeno iz orobljanega grozdja postane posebno prijetno, milo, pa tudi dišeče ali aromatično; poslednje zastran sledečega: Dokazano je namreč, da tičijo vse dišave našega sadja, torej tudi grozdja, v olupkih ali kožicah; čem bolje se po tem takem lupinice grozdja raztržejo, tim več preide dišave v vino, res da tudi nekoliko več zagatnosti, a to moramo že za neljubo sicer pa tudi neškodljivo priklado vzeti, kakor pri mesarju kos glave ali noge k plečetu ali gnjati.

Prav opravičeno se nam pozdeva, da so iz orobljenega grozdja napravljena vina čisto prosta one bolezni, koja je posebno pri Vipavskih in Primorskih najnavadnejša in katero hočemo „mlakost“ imenovati. Navadna Vipavska vina postajajo namreč o svojem času, recimo kje po meseeu juliju, name-

Digitized by Google

sto vsak dan boljšega, od dnè do dnè slabšega okusa in duha, ona so v ustah čisto, volna „mlakasta“, neprijetno dišeča; konečno se spremene v vse kaj druzega nego v vrezno (recent) vino, še v dober kis ne. Vino iz orobljanega grozdja napravljeno postaja nasprotno od dnè do dnè boljše, ono se približuje po okusu naj boljšim zunanjim, posebno ogrskim dišečim vinom. Na deželni vino-in sadjerejski šoli na Slapu smo prodali 26. avgusta t. l. polovnjak prav navadnega belega vina od leta 1873, katero je po rizlingu vsak za narboljše v kleti smatral, ali napravilo se je iz orobljanega grozdja. Dozdevati se nam hoče tudi to, da ni iz orobljanega grozdja napravljeno vino tako močno „ciku“ podvrženo kakor drugo. V enem in drugem mnenji, nas bodo morale šele skušnje potrditi, katere se bodo morda letos delale.

Grozdje za dišeča ali bouketna vina, katera tudi lahko vina s cvetlico imenujeno, na primer rizling, traminec, muškat i. t. d. moramo vedno robljati, drugače dobimo namesto dišečega „smrdeče“ vino.

Toliko o pravilni napravi belega, navadnega vina; zdaj prestopimo k oni črnega. V št. 15. „Kmetovalca“ smo rekli, da se pri maščenji belega grozdja drugače ravna, nego pri maščenji črnega.

Človek je že tako čudno ustvarjen, da eno reč, recimo en okus, na eni strani ljubi, na drugi pa sovraži; in to ne znabiti pri močno različnih jedeh ali pijačah, ampak pri prav malo različnih. Naj jasnejše zapazujemo to pri vinu. Navadno si želi človek, da je belo vino nepokvarjenega, bolj rahlega okusa, milo, ne zagatno; črno pa, katero se bistveno le po barvi od belega razločuje, to si želi pa zagatno. Največji sladkoustneži, Angleži, se v tem pred vsemi odlikujejo; za nje napravljajo bistroumni Francozi takò zagatna črna vina, da bi se lahko vanj vtaknjena koža koj v usnje—če ne v že dovršen čevelj—spremenila—ako bi to sicer mogoče bilo; bela vina pijejo pa sladka ko med, volna ko olje. No, takih pravih Angležev je le ena sorta; več ali manj angleški je pa v tej zadevi cel svet, ves človeški rod razun Turkov, kateri ne smejo vina piti. Ker se torej sploh zahteva, da je črno vino zagatno, se ne sme puščati, da kipi zmaščeno grozdje le 24 do 48 ur na tropinah ampak veliko dalje časa, timbolj, ker pri črnem vinu tudi kolikor mogoče temno rudečo, ali po domače črno barvo zahtevamo; to barvo zadobimo pa le potem, ako pustimo, da vsled kipenja v moštu nastali alkohol dolgo časa na lupinice, hraniteljice barve, upliva, ter jo izvlači, ali ekstrahira. V deželah in krajih, kder uže od nekdaj črno vino napravljajo, na primer na Krasu i. t. d. je vse to znana reč; tam ne puščajo samo mošta dolgo s tropinami v dotiki, marveč še med kipenjem celo drozgo večkrat s kolom premešavajo, da pride tako alkohol v še večo dotiko z lupinicami. Kar je pri tej navadni napravi črnega vina napačno, je pred vsem to, da se pusti mošt z hlastinami vred kipeti. Hlastine se morejo iz že znanih uzrokov na vsak način zavreči, saj nemajo druzega kakor pogubo v sebi. Druga napaka je pa ta, da se pušča drozga v odprtih posodah kipeti, v katerih se še zraven tega meša.

Odprto kipenje je vsakemu vinu škodljivo, torej tudi črnemu iz že znanih uzrokov, tim bolj, ker se med kipenjem še meša; črnemu vinu je pa še prav posebno škodljivo, ker se kaj lahko proti koncu kipenja v drozgi, dosledno v moštu „cik“ vgnjezdi, kateri stori, da se črno vino sila rado poleti skisa. Naša po navadnem načinu napravljena črna vina imajo skoro vsa s prav malo izjemo „cik“ že takorekoč od rojstva seboj. Ako je torej kipenje v zaprtih posodah kje na mestu, je gotovo pri črnem vinu. V ta namen moramo, se vé da, posebne bednje ali kade imeti, pri katerih si tudi vse mešanje prihranimo; tako kado predočuje nam podoba 10.

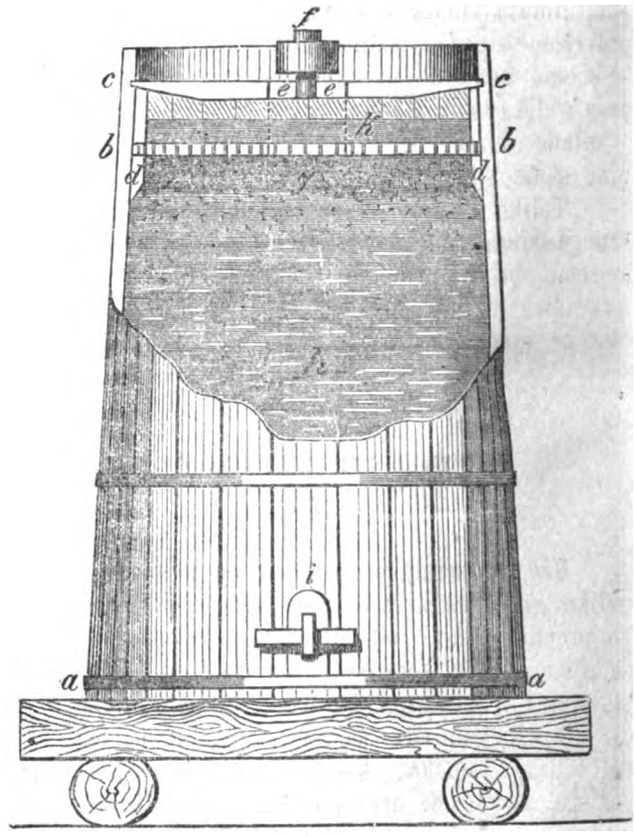

Pod. 10.

Ona je precej viša kakor široka, ima tri dna namreč spodnje *aa* goranje *cc*—obedve ti sti uveturjeni—in tretje vse prevrtano, luknjasto, *bb*, katero pa ni uveturjeno, ampak le z lajšticami *dd*, na dober čevelj pod goranjim dnom tako pritrnjeno, da se ne more ne uzdigovati ne zniževati.

Spredej, so umestjene tikoma pravemu dnu *aa* vratca *j*. Iz zgoranjega dna *cc*. izrezana je v sredi okrogla luknja, kateri je primerjeno tesno zapirajoče pokrovce *ee*, ravno tako velika luknja izrezana j, pa tudi srednjemu prevrtanemu dnu *b*, *b*, kateremu je tudi, pa ne tesno, ampak rahlo zapirajoče pokrovce primerjeno, ter na vrhu s pahcom tako pritrjeno, da se ne more vzdigniti. Pokrovce zgoranjega dna *e*, *e*, ima v sredi še luknjo za kipelno cev *f*. Take kade se rabijo tako-le: vratca *j*. se zapreajo, pokrovce *e*, *e*, kakor tudi pokrovce luknjasteg-

Digitized by Google

dna se odvzameta; na to se zmečejo vse tropine, seveda brez hlastin—skozi obe luknji na spodnje dno *aa*. Ko so že vse tropine notri, umesti se zopet pokrovce luknjastega dna, katero se s pahcom pritrdi in nalije se ves mošt v kado, tako da na stopi za kakih 8 do 10 palcov čez luknjasto dno. Konečno se še pritrdi pokrovce *e*, *e*, katero se okoli in okoli z lojem dobro zamaže; temu se zatrdi v sredo kipelna véha.

Nad luknjasto dno nastopivši mošt *k* stori, da so tropine *g* vedno pod moštom; dno samo zabranjuje pa tropinam, da ne morejo nad mošt splavati. Vsled tega ne treba nič mešati; da bi se mošt „scikal" je tudi nemogoče, in naj bode mošt s tropinami vred en teden—kar je čisto zadosti, že celo v gorkem vremenu—, ali pa še dalje časa v kadi; kajti zrak, in njegov kisanje prouzročujoči del, kiselc, nimata vhoda v kado. S pomočjo takih kad napravljeno vino je vedno veliko močnejše in okusnejše memo navadno napravljenega; razloček je zares prav velikanski. Kadar konča kipenje, odtoči se mošt —mlado vino—po v vratca *j*, zavrtani luknji; tropine same se spravijo iz kade skozi ista vratica.

Toliko o pravilni napravi navadnega belega in črnega vina. Bog daj našim čast. čitateljem, trtorejcem, obilni pridelek! a samo to jim še enkrat prav živo na srce pokladamo, naj se s trgatvijo nikar ne prenaglijo!

R. Dolenec.

Krma in živinoreja.

(dalje).

Vse podzemljice so žitom le v škodo, ker one veliko gnoja zahtevajo; zato sejmo jih le redko. Enako preudarjajmo tudi dobro, na kako njivo bi podzemljice sadili; korenje je dobro med ječmen v vrste sejati, repo sejmo tudi po ječmenu konec meseca junija, spomladi sejana repa, nam ne prinese toliko dobička, ker nam na taki njivi čez celo leto ne obrodi druzega ko repa. Pesa mora pa med vsemi podzemljicami naj boljše gnojena in obdelana biti in ravno od junija do konec julija, ko imamo naj več dela, jo moramo vedno pleti in okopavati; za to je boljše, da jo sejemo samo za potrebo.

Naša živina trpi tudi veliko zarad prahe; namesto da bi rasla na prahi kaka rastlina za krmo, leži celo leto brez vse koristi in po tem jo moramo še obdelovati. Dokler bomo živino po zimi samo sè slamo krmili, nam ne bo prinašala živinoreja nobenega dobička. Naši kmetje, posebno Gorenjci in Dolenjci mislijo, da se pri nobeni govedi razun delalnih volov krmenje sè senom ne izplača. Veliko kmetov redi po več repov pičlo; kar ni prav, saj nam ena sama dobro rejena goved več dobička prinaša, ko dve slabo rejeni.

Kedor hoče živino rediti, naj o pravem času skrbi, da bo imel po zimi zadosta krme. Stradati ne sme živina nikakor.

Kolikrat se pri neumnem kmetu pripeti, da mora spomladi slamnato streho trgati, da sé slamo svojo goved preživi. Vsak umen gospodar bode že prejšnje leto pazil, da poseje po sternem žitu zadosti krme za živino, katera mu bode vedno več dobička donašala, kakor ajda, ki komaj vsako deseto leto srednje obrodi. Vpraša se; koliko moramo po njivah rastlin za krmo sejati? V tem se je treba ravnati po senožetih. Če imamo veliko dobrih senožeti, bomo na njivah manje takih rastlin sejali, nasprotno pa, če imamo malo senožeti, moramo pa na njivah za obilo krme preskrbeti. Sena moramo vedno toliko pridelavati, da lahko vsako njivo dobro pognojimo; dokler nam pa gnoja manjka, si moramo na polji krmo pridelavati.

Naši kmetovalci porezujejo vso reženo in pšenično slamo, včasih tudi nič vredno ajdovico v rezanico; da jo živina rajše je, zabelijo jo nekoliko z narezano repo; tako jim ostane za steljo le malo slame in primorani so si steljo v gozdih iskati. Koliko gozd pri tem ravnanji trpi, ni naša naloga razjasnovati, opomnimo le, da je kmet z neumnim gospodarstvom v svojih gozdih tako daleč prišel, da že ni več gospodar v njih, ampak da mora ubogati že svojega srenjskega gozdarja, ki mu vsako leto nekoliko kosov dreves za kurjavo odkazuje; potem se pa celo leto ne sme v gozd prikazati. Prišlo bode tudi tako daleč in v nekaterih krajih je že, da tudi stelje iz gozdov ne bodo smeli jemati. Poljedelstvo se mora samo od sebe vzdrževati, ono naj ne jemlje stelje iz gozdov, mariveč naj jo na polji prideluje. Kako se pa stelja na polji za vso potrebo prideluje, je že stara iznajdena skušnja, katero moramo le posnemati, in to je: na polji naj se seje, kder je premalo senožeti, toliko rastlin za krmo n. pr. lucerne, navadne in turške detelje, kolikor treba, vsa slama od ozimnega žita pa naj se porabi za steljo. Če posejemo tretjino svojih njiv z rastlinami za krmo, dobimo toliko gnoja, da lahko še dve tretjini njiv dobro gnojimo in zapazili bomo kmalo, da žito obilnejše rodi in da nam živinoreja veliko več vrže, ko poprej, dokler smo ozimsko slamo v rezanico mešali in s tem živino krmili.

Govoré o rastlinah za krmo, mislimo pred vsem na lucerno in potem na štajersko deteljo. Obedve detelji ste za krmo izvrstni; pri sejanji se delajo velike napake, ker se pregostokrat na eno in isto njive posejeti; to se posebno na Vipavskem godi. Vse take njive morajo čez nekoliko let za deteljo popolnoma nerodovitne postati. Na Vipavskem, kder je svet za lucerno izversten, bi se ona ne smela pred 6. ali 7. letom zopet na isto njivo posejati; kder je pa zemlja za deteljo nesposobniša, bi je ne smeli pred 10. ali 12. letom na isto njivo sejati.

Zraven detelje imamo pa tudi še druge rastline za krmo, na primer turšico in šentjanževo rež. Za lahka tla se priporoča kolenec (Spergel), od njega se dobi samo ena košnja. Za peščena tla je posebno izvrstna seradela in lupina. Dalje imamo med rastlinami za krmo grašico in oves, skupaj posejana, dasta izvrstno krmo za vsako živino.

Digitized by Google

Koliko nič vrednih senožeti se nahaja po Slovenskem, ki dajajo komaj po 10 centov slabega sena na oralu. Take senožeti bi z boljšim uspehom obdelovali, ako bi jih v njive spremenili in na njih le krmo pridelovali. Po tem bi lahko do 30 centov in še več sena pridelavali. Marsikdo se bode tukaj izgovarjal, vsaj imamo že dosti njiv, še teh ne moremo gnojiti. Res je to, zatoraj naj se na njivah več krmskih rastlin seje, bo kmalo zadosti gnoja za vse njive.

Spomladi nam uniči včasih slana veliko žit, katera od orala komaj 5 vaganov zrnja prinašajo; taka žita, ki nam premalo zrnja in še manj slame dajo, bi morali podorati ali pa med nje še kako drugo žito posejati, postavimo ječmen med rež itd. Če ne druzega dobimo vsled tega vsaj več slame za rezanico čez zimo. Če je žito pa že po zimi pod snegom pozeblo, ne smemo spomladi nič čakati, ampak treba nam je precej njivo preorati in z jarim žitom ali pa s kako krmsko rastlino posejati. Jaro žito nam daje za živino boljšo rezanico ko ozimno; kar se tiče rastlin za krmo, nam še ne treba omenjati, da so za živino boljše od slame jarega žita. Slabe letine bi si posamezni kmet lahko olajšal s tem, da bi si za živino dosti rastlin nasejal, ker v takih letinah je srečen tisti, ki ima za živino dosti krme, da mu jo ne treba v izgubo prodajati. Kaj pa naš kmet spomladi počenja, kedar mu je ozimno žito pozeblo? Vdaja se božji previdnosti, in strada se živino vred po zimi.

Pridelovanje krme je naj poglavitnejša stvar v kmetijstvu, ker le tiste kmetije dajajo dobiček in se bogatijo, pri katerih je tretji del vsega polja nasejan z rastlinami za krmo, ali pa koje imajo obilo senožoti.

Razun štajerske detelje in lucerne imamo še dosti druzih sort detelj, ki nam prve dve nadomeščajo in te so: 1) spremenljiva ali švedska ali bastardirana detelja (trifolium hybridum, 2) laška ali krvava detelja (Inkarnatklee, trifolium rubrum), 3) bela detelja (tr. repens) 4) mermulika ali rumena ali zlata detelja (medicago lupulina), 5) velika rumena, kamnitna detelja (melilotus).

Spremenljiva detelja rase dobro v težkih, ilovnatih tleh; še tam, kder lucerna, štajerska in turška detelja že zarad mokrote ne morejo rasti, obrodi švedska detelja prav dobro. Ker ji zimski mraz le malo škoduje, bi se tam, kjer je druga detelja pozebla z uspehom sejala; le v suhem peščenem svetu bi ne rasla. Ta detelja tudi ne terpi čez 2 leti, ker se pa po dozorelem in izpadlem semenu pomnožuje, mislimo da rase več let. Ta bastardirana detelja je prav dobra, da se ž njo v jeseni in spomladi posevajo goličave po druzih deteljah. Če goličave že v jeseni posejemo, lahko spomladi že z drugo deteljo pri prvi košnji vse zaraščene goličave kosimo; če jih spomladi posejemo, se zarasejo in dorasejo ravno med prvo in drugo košnjo, to je meseca junija. Na oral se potrebuje semena 15—20 funtov. Skušnje so učile, da švedska detelja tudi med travami prav rada rase, za to jo lahko s travami ali pa tudi sè štajersko deteljo pomešano sejemo.

L a š k a a l i k r v a v a d e t e l j a: cvetje ali glavice so bele ali rudečkaste, ali pa oboje ob enem, zraste 1 do $1^1/_2$ do $2^1/_2$ čevljev visoka. Ta detelja trpi samo eno leto, rase tudi na slabih, suhih peščenih tleh, ali na izmolzenem ilovnatem svetu, ne zahteva gnojenja; daja pa zarad hitre rasti v kratkem času obilo in gotovo košnjo, še celo na takih tleh, kder razun turške detelje nobena druga krmska rastlina ne mara obroditi. Za peščena in gruščasta tla je laška detelja edina rastlina, ker ona vročino in sušo bolje prenaša, ko lucerna, štajarska in bastardirana detelja. Laška detelja se seje ali v jeseni ali pa zgodaj spomladi; v jeseni jo samo za sebe v preorano sterniščе posejemo; spomladi hitro rase in nam da naj prej zeleno krmo za živino ali pa suho klajo. Opomniti je treba, da dobimo samo eno košnjo; po prvi košnji se njiva preorje in z okopavinami ali pa s prosom poseje. Če hočemo pa laško deteljo spomladi sejati, odločimo ji tudi slabo njivo, ali pa jo posejemo na nastale goličave med nemško in štajersko deteljo. Na oral gre 20 funtov semena ali pa 40 funtov v lušinah. Laška detelja cvete spomladi prav zgodaj, ter je tudi za čebele dober živež. Na Gorenjskem ji pravijo turška detelja, kar je pa napačno.

R u m e n a ali zlata detelja je bolje znana čebelorejcem, nego živinorejcem: tudi ta detelja je enoletna in jo vsaka živina prav rada je. Na Meklenburškem in Hanoverenskem jo sejejo mesto štajerske detelje. Tudi ta detelja je dobra za posejanje golih mest med trave in detelje.

V e l i k a r u m e n a, k a m n i t n a d e t e l j a ugaja živini, samo dokler je mlada, kedar stareja postane, je neče nobena žival jesti. Mi jo tukaj le omenimo, ker je njeno cvetje izvrstno za čebele in na visečih legah posejana nam daje veliko stelje; priporočala bi se tedaj tam, kjer se malo stelje prideluje, pa je dosti praznega sveta; tam naj jo za steljo sejejo. Doraste 4—6 čevljev visoka.

Bela detelja rase na dobrih senožetih, ž njo bi lahko vse naše senožeti zboljšali, ker ona ne rase v kviško, ampak se pri tleh zgošča, je posebno dobro, da jo med trave posevamo, da zadobimo gosto rast. Imamo še veliko druzih sort krmskih rastlin, ki se povsod drugod sejejo, le na Slovenskem so nepoznane. Tudi te bodemo o pravi priliki popisali. Nekatere takih rastlin so za peščena, druge za težka in tretje za srednja tla.

Jesensko oranje.

Kmalo bodemo vse naše pridelke pod streho imeli, in misliti nam je že zopet na prihodnjo spomlad, kaj bomo sejali in kako njive orali. Kakor je že vsak bralec iz rastlinoguje razvidel, moramo jaremu žitu pšenici, rži ovsu in ječmenu že v jeseni njivo preorati; še boljše oranje pa zahtevajo lan, repa, pesa, konoplje, proso, detelja, ko-

Digitized by Google

renje, turšica, krompir, leča, i. t. d. Tukaj imamo dosti rastlin naštetih, za katere moramo že v jeseni njive izoravati, nekaterim globoko. Ako smo pa jesensko oranje (na Slovenskem je to stara navada) opustili, ne smemo dobre letine od spomladanskih žit in druzih rastlin pričakovati. Marsikdo si bo mislil, kaj bom že v jeseni svoje njive oral, saj imam spomladi v aprilu čas, da zorjem za pšenico, rež, oves in ječmen; kadar te posejem, mi ostane še dosti časa za turšico, lan krompir in druge rastline; toliko let uže gospodarim in vem, kedaj in kako moram krompir sejati; storim, kar mi je storiti, drugo pa prepustim božjemu blagoslovu. Tako je mnenje našega neumnega kmeta o jesenskem oranji ali o pripravi njiv v jeseni za spomladansko setev. Preverjeni smo, da bode komaj vsaki petdeseti kmet mislil: morebiti bi vendar dobro bilo, da bi „Kmetovalca“ ubogal; pravimo samo mislil si bode, storil seveda ne bo nič; drugi pa se bodo našim nasvetom gotovo le posmehovali.

Korist jesenskega oranja je neprecenljivo velika, vsi pametnejši kmetovalci so jo že davno spoznali in se tudi po tem ravnajo. Na Ogrskem in Českem so razumnejši kmetje, oni posnemajo večinoma grajščake, preorjejo že v jeseni vsako njivo po enkrat ali dvakrat, pridelujejo pa tudi še enkrat več vsakega žita, kakor naš slovenski kmet. Zraven pa zapazujemo po vseh deželah premožnejše kmete, le pri nas so večinoma reveži, ker ne znajo zemlji dvakrat večih pridelkov odjemati. Še celo naše grajščine in mali grajščaki nemajo boljših pojmov o umnejšem obdelovanji sveta, tudi oni hodijo rakov pot.

Koristi, ki jih z jesenskim oranjem dosezamo, so: 1) V izorano zemljo pride več solnčne svetlobe, gorkote, zraka, rose, dežnice, mraza in snega; vse to upliva na posamezne dele zemlje, da se nekoliko predrugačijo ali raztopijo. Mertva zemlja tako prezebe, da postane našim rastlinam rodovitna. V zraku je veliko snovi, ki pridejo v izorano zemljo in tam obtičijo, na primer ogljena kislina in amonijak, obadva sta neobhodni živež našim rastlinam, brez njih ne more rasti nobena rastlina. V neizorano njivo pa te reči iz zraka ne morejo v taki obilni meri priti; nasledek tega je, da ostane neizorana njiva nerodovitnejša.

2) Mrtva zemlja se napije vode in zraka; ta dva raztopita veliko mineraličnih soli in jih pripravita sposobne, da so rastlinam v povžitek; rastline ne povživajo, neraztopljenih soli in za to jim ne morejo nič koristiti. Mrtva zemlja obstoja iz mnogih neraztopljenih, za naše rastline nesposobnih mineraličnih soli. Mrtva zemlja postane rodovitna, ako njive v jeseni preorjemo. Z preoravanjem v jeseni smo njivo brez gnoja rodovitnejšo naredili, s tem smo si tudi gnoja prihranili, saj dostikrat oranje njivi več koristi nego gnojenje.

3) Jesensko oranje nam daja priliko, da njivo zglobočimo, to je na njivi bolj globoko oralno zemljo napravimo. V jeseni smemo vsako njivo globoko orati in tudi mrtvo zemljo izoravati, ker se po zimi vsa predrugači. Tiste njive, katere bodemo spomladi s peso, deteljo, krompirjem in lanom posejali, zamoremo kolikor hočemo globoko orati. Da, z jesenskim oranjem dosežemo, da vse naše njive leto za letom zglobočimo. Marsikedo vtegne ugovarjati, kako bom pa potem sè svojimi slabimi volički oral, saj še sedaj komaj 4 palce globoko brazdo vlečejo? Proč z lesenim plugom, pa bode mogoče tudi sé slabo živino veliko globokeje orati!

4) Ker v jeseni lahko globoko orjemo, se naša oralna zemlja v nekoliko letih zglobóči in vse rastline nam po tem v njej veliko bolje obrodijo, kakor so poprej v plitvi zemlji. Kmetovalcem našim je bilo do sedaj neznano, da pesa, lan, konoplje, detelja in še več drugih rastlin sè svojimi korenikami po več palcov, pesa in detelja do 3 čevlje globoko v zemljo segajo, in si tam živeža iščejo; če jim globoko preorjemo se v preoranem svetu dobro vkoreničijo, vkrepijo, da potem iz spodnje zemlje uspešnejše živež srkajo. Tako globoko oranje se nam gotovo dobro izplača. V globoko izorani zemlji rase detelja lucerna več let, kakor v plitvi, sploh vsaka rastlina nam veliko bolje obrodi ko do sedaj. Z globokim jesenskim oranjem si poljske pridelke pomnožimo in sami sebe bogatimo.

5.) Koliko stane pri nas pletev spomladanskih rastlin, okopavin, krompirja, pese, korenja in druzih, lanu, ječmena itd., vsak sam lahko presodi, posebno raste plevel na Pivki, na Gorenjskem in Dolenjskem, Štajerskem in Koroškem, kder je podnebje mokro v tako obilni množini, da včasih pletev več stane, nego je pridelek dotične rastline vreden. Proso se mora dostikrat zarad plevela podorati, in tudi za pletev drugih rastlin se mnogokrat toliko potrosi, da pletev ves čisti dohodek poje. Kaj je uzrok tako obilnemu plevelu in kako ga zamoremo uničiti? Če v jeseni svoje njive preorjemo, zateremo s tem uže v prvem letu polovico plevela, ker v preorani njivi plevelne korenike zmerznejo in segnijejo. Vsak ve, da na njivi, kder nij plevela, vsaka rastlina bolje raste in tudi bolje obrodi; če to vemo, moramo tudi na to gledati, da njive očistimo. Z oranjem v jeseni naše njive lažej od plevela očistimo, kakor spomladi z drago pletvijo.

6) Naše rastline: lan, proso, konoplje, krompir in repa hočejo dobro rahlo zemljo, v trdi ilovici ne morejo dobro obroditi in če jim to trdo ilovnato zemljo samo spomladi preorjemo, še ni tako rahla postala, kakor rastline zahtevajo. Vsak tudi ve, da zemlja postane tim rahlejša, čem večkrat je preorana, še bolje pa pospešuje jesensko oranje rahlost zemje, ker jo mraz po zimi dobro razdrobi.

6.) Veliko črvov in merčesov je v sterniščі naših rastlin ostalo, ki so v neizorani zemlji pred mrazom čez zimo prav dobro zavarovani, ako pa njivo v jeseni preorjemo, jim razrušimo njih gnjezda, mraz jih hitro zasači in popolnoma uniči. Ta se bode mnogim bosa zdela, ker ne vedo, da ima vsaka naša rastlina po več ali manj merčesov, ki v sterniščі ali pa blizo korenik v poverščji zemlje pre-

Digitized by Google

zimijo in koje le mraz in zimska mokrota lahko uničijo.

7.) V lepih jesenskih dnevih imamo zadosti časa, njivo po dvakrat ali tudi trikrat preorati, kakor ena ali druga rastlina zahteva in s tem oranjem si spomladansko obdelovanje veliko skrajšamo. Mislimo si našega Gorenjca, kako mora on spomladi kepe za lan razbijati; ko bi v jeseni njivo globoko preoral, ne bi spomladi pri zadnjem in predzadnjem oranji nobene kepe imel, njemu bi ne bilo treba za razbijanje kep nobenega krajcarja potrositi, lahko bi druga poljska opravila opravljal in se ne mudil z neumnim razbijanjem kep.

8) Spomladi je prav težavno težke ilovnate njive posebno v deževni spomladi dobro zrahljati, dostikrat se spomladanska setev zakasni samo zarad mokrote, ko bi se pa vse take njive, katere spomladi posejemo, jeseni preorale, se spomladi hitreje osušijo in jih lahko prej obdelamo in sè žiti posejemo. Z jesenskim oranjem dosežemo tudi to, da spomladi vsa jara žita in druge rastline o pravem času posejemo. Kasna spomladanska setev zakrivi dostikrat slabo žetev.

9.) Ovsu nam na peščenih tleh ni treba prerahle njive narediti, vendar mu pa jesensko oranje več koristi, ko spomladansko in je prvo tudi kakor za vsako drugo rastlino neobhodno potrebno. V spomladi posejemo po že izorani njivi oves in ga samo z brano zavlečemo. Iz tega je razvidno, da smo si spomladi oranje prihranili, in da nam dosti časa ostaja za druga opravila.

Tukaj smo naveli mnogo uzrokov za jesensko oranje, da bi jih le naši bralci posnemali in bolj zanikernim svojim sosedom, kateri „Kmetovalca“ ne berejo, o koristi jesenskega oranja kaj razjasnili.

Slovenski kmet, ko svoje pridelke: ajdo, repo, krompir in korenje iz polja spravi, pusti njivo celo zimo v plevelu ležati, še le spomladi jo za kake 4 palce prav slabo preorje in potem precej poseje. Na tako slabo izorani in prerahljani njivi ne more nič obroditi. Turšica, lan, krompir, detelja, korenje itd. hočejo že v jeseni preorano njivo imeti, posebno če je zemlja ilovnata, v tem slučaji se mora včasih dvakrat orati. Z jesenskim oranjem si bode vsak kmetovalec toliko več prikmetoval, da od tega lahko davke poplača; jesensko oranje izda toliko, kolikor pol gnojenja, od njega je prihodnja letina odvisna. Naj si vsak neverjetnež samo po eno njivo v jeseni preorje in se koristi tega sam prepriča, drugo leto mu ne bode treba več svetovati.

Rastlinogoja.

3. Ječmen.

Ječmena imamo več sort, vendar pa vse te sorte lahko v 3 verste razdelimo in po tem razločujemo: a) dveverstni ječmen (hordeum distichon) t. j. na klasji ste samo 2 versti zernja. K tej versti spada najprej parov ječmen, rese ima dolge in proč stoječe. Po Metzgerji so že Rimljani ta ječmen sadili, dandanes ga sejejo še v Italiji in na Angleškem. Dolgi dveverstni ječmen se pa po celi Evropi kot jari ječmen seje. Med ta ječmen spada še goli ječmen, egiptovski ali nebeški ječmen (h. coeleste).

b) Štiriverstni ječmen (h. vulgare) ima na klasji 4 verste zernja, ta ječmen se naj več kot ozimni ječmen seje, v primernih legah bogato in gotovo obrodi in tudi hitro dozori. Med 4 vrstni ječmen spada tudi neka gola sorta, ki se sem ter tje posamezno v Avstriji kot jari ječmen seje in jeruzalemski ječmen imenuje.

c) Šestverstni ječmen (h. hexastichon) Mi razločujemo eno sorto z dolgim in eno s kratkim klasjem, vendar pa ti 2 sorti niste stanovitni, ampak preidete kmalo ena v drugo, le nekateri svet obderžuje dalje časa enako klasje. Šestverstni ječmen se pri nas ne more za setev priporočati, ker ima slabo, nepopolno zernje.

Kot ozimni ječmen bodemo sejali štiriverstni in kot jari ječmen dveverstni ječmen.

Ozimni ječmen zahteva zelo radovitno in gnojno njivo, zmerno toplo, skoraj vinski trti ugodno podnebje; kjer trta ne obrodi, nam je po zimi zaradi ječmena veliko skerbeti, ker dostikrat po zimi popolnoma pozebe. Gorenjcem bi ozimni ječmem le redkokrat dobro obrodil, Dolenjci ga pa lahko brez vse skerbi sejejo, se ve, da le oni *Dolenjci, ki so* blizo vinskih krajev. V Avstriji se tega ječmena naj več na Ogerskem in Slavonskem poseje, dalje ga Holandci na obalih morja, ravno tam tudi v Belgiji s prav dobrim uspehom sejejo. Ječmenu se naj bolje prilega srednje dober in ne prelahek svet, on obrodi naj bolje po čisti prahi, kakor sploh vsaka druga rastlina; ker je pa nemogoče toliko prahe imeti, da bi vse naše rastline po prahi sejali, moramo ječmenu kak drugi prostor odmeniti, da tudi dobro obrodi. Po detelji in oljnatih rastlinah n.pr. po repici se ozimni ječmen prav dobro sponese; obdelano mu mora pa ravno tako dobro biti, ko pšenici. On prenaša frišno gnojenje prav dobro, vendar pa ječmenu gnojiti ni gospodarsko; moramo mu tako njivo dati, koja ima še dosti stare moči, ko bi pa hoteli vendar na kako slabo njivo ozimni ječmen sejati, je bolje, da mu pognojimo, nego ga brez gnoja pustimo. Če smo polje pametno gnojili in obdelovali, bomo uže tudi za ječmen kako sposobno njivo imeli.

Repica, detelja in bob zapustijo že gnojno njivo, za to nam za ječmen ni treba gnojiti, prav tako tudi turšica, po kateri ozimni ječmen prav dobro obrodi, samo da ni mogoče tako zgodaj turšice iz polja spraviti, da bi potem njivo še dobro obdelali in do časa ječmen posejali. Na Primorskem in Vipavskem ne treba zarad velike toplote te skerbi imeti, ker turšica kmalo dozori, ječmenova setev se pa tudi veliko kasneje vrši, ko v drugih merzlejih slovenskih pokrajinah. Rež in pšenica ste za ozimni ječmen še tudi primerni, vendar je pa tukaj treba paziti, da dobi ječmen še dosti gnojno njivo; ko bi ne bila, bi mu morali s frišnim gnojenjem

Digitized by Google

na pomoč priti. Ječmen sejemo prav takrat kakor rež, navadno precej za režjo pred pšenico, to je od 15. septembra do 1. oktobra, včasih in po neugodnih legah še prej. Kasna ječmenova setev ne obrodi; zgodnje setve so vedno bolje, ko kasne, na kar moramo pri ječmenu dobro paziti, ker se mora ječmen do zime dostojno razrasti, drugače ga zima vzame. Po zimi mu je mokrota zelo škodljiva in ako ne moremo zimski mokroti v okom priti, nam veliko ječmena potone ali pozebe. Vsako drugo ozimno žito (pšenica in rež) preterpita zimsko mokroto bolje, le ječmenu je prav škodljiva. Na visečih legah, od katerih se lahko vsa voda odtaka, bode ječmen tudi dobro zimo prestal, da mu je le podnebje ugodno. Na njive, katere so po zimi mokrotne, naj se nikoli ječmena ne seje, zarad gori omenjenih uzrokov. Ozimnega ječmena somena potrebujemo nekoliko več, poseje se ga na oral z rokami 2 vagana, z mašino pa samo 1 do $1^1/_2$ vag. Kjer ječmen veliko zaradi sentje trpi, ga je dobro z bakrenim vitrijolom pacati, ravno tako kakor pšenico. Ko bi bila spomladi zemlja po dežju stepena, moramo jo z brano dobro prevleči, da se zraku pot de korenik odpre, na peščenih tleh bodemo pa mesto brane valjar rabili; sploh se tukaj z ječmenom ravno tako postopa, kakor smo pri pšenici in reži povedali, ker vsa zimska žita zahtevajo spomladi enako obdelovanje ali vlačenje ali valjanje. Med rastjo ne potrebuje ozimni ječmen druzega obdelovanja nego da ga spomladi, če ga osat prerašča, oplevemo, kar nas pa prav malo dela stane, in tudi to delo postane od več, če njivo prej pravilno obdelamo. Dalje prih.

Razne kmetijske vesti.

Stenice. Skora vsako staro zidovje, posebno po mestih ima po špranah veliko ognjusnih prebivalcev-stenic. Marsikateri se mnogo trudi, da bi jih pokončal in za vselej pregnal; v ta namen je treba pred vsem snažnosti v stanovanjih. Po tem pa imamo tudi še posebne pripomočke zoper te nevšečne hišne goste. Tu navajamo enega, ki se posebno priporoča: posebno za nepremožne ljudi. Kolmežne korenike (kalmus) zrežemo in jih v vodi 4 ure dolgo kuhamo, s to vodo operemo po tem vse orodje, stene i. t. d. kder stenice stanujejo, po dva do trikrat. Ta voda je stenicam strup in hitro poginejo po njej. Če jih je v zidovji toliko, da jih ne moremo lahko vgonobiti, priporočamo, naj se kolmežna voda apnu primeša in s tem naj se stene pobelijo. Sploh bi bilo dobro, da bi se staro zidovje vedno s takim apnom belilo.

Beli trn ali glogovec je za živi plot naj boljši trn; vertnarji so na njega hudi in trdijo, da je glogovčev plot gnjezdo vseh sadnemu drevju škodljivih merčesov in metuljev. To je resnično in ako pomislimo, da metulji svoja jajčika naj raje na glogovce zaležejo, ostanejo drevesa prosta od njih. Če porežemo decembra meseca glogovce ter vse odrezke pograbimo in sežgemo, uničimo s tem veliko jajčik. Še ostala jajčika se spomladi izvalijo; znano je pa vsakemu, da se po plotih naj bolj ptiči držijo, kateri izvaljene gosenice pojejo. Glogovčev plot ni škodljiv, ampak okoli vsakega verta koristen.

Divji kostanj je za našo goved, posebno pa za ovco prav dobra krma. Veliko krajev je na Slovenskem, kder divji kostanj obilo rodi, toda njegov sad se ne vporablja, kakor bi se lahko in kakor bi se moral. Naj bolje je kostanj v moko zmleti ali stolči, kar je pa zarad lupin nekoliko težavnejše. Da se lupine rajše od zrnja ločijo, treba kostanj en cel dan v vodi močiti, potem hitro v peči ali na solncu posušiti; posušen se lahko olupi, olupjen pa v moko stolče.

Belim konjem (šimeljem) ki dobijo po koži od gnoja rumeno dlako, jo zopet v belo spremenimo, ako navadno oglje v fini prah s toliko vode pomešamo, da postane gosto ko kaša. S tem popom namažemo rumenikasto dlako in pustimo, da se vse posuši. Potem konja na dotičnem mestu dobro sè slamo odergnemo in s kertačo očistimo. Če se dlaka v prvič popolnoma ne očisti, ponavljajmo to delo še enkrat.

Iz Slavonije: Letošnja letina se nič posebno ne obnaša. Pšenice bode gajščina pridelala 16 vaganov. rži 15, ječmena pa 23 vaganov od orala. Kmetje imajo zarad slabega obdelovanja njiv skoraj polovico manjši pridelek. Turšica lepo kaže, zarad tega se tudi prešiči dražijo, ona je barometer svinjski ceni.

Turšična veša (Botys sileacealis, Mais- oder Hirsezünsler) je v enem kraji na Koroškem turšico uničil, da je moralo ministerstvo kmetom nekoliko davkov odpisati in kmete o tem merčesu podučiti. Poduk bo kmetom le malo koristil, ker se bodo težko po njem ravnali; vse drugače bi bilo, ako bi se tudi za poljedelstvo nadzorniki postavili, kojih nasvete bi morali kmetje ubogati.

Vsak je že, ko je turšično steblo nekoliko od znotraj ogledoval, v njem zapazil po enega ali več črvov, ki od znotraj steblo razjedajo in turšico s tem v rasti hudo zaderžujejo, včasih vso letino uničijo. Sredi meseca junija do julija letajo veše ali mali metuljčki, zalegajo jajčika na turšična in prosena stebla (včasih tudi na konopeljna in hmeljeva stebla); iz teh se kmalo črvički izvalijo, kateri se v steblo prejedo in v njem mozeg ali steržen razjedajo in ko do kolenca (člen) na steblu pridejo, ga tako razjedo, da se turšica ali proso pobesi ali tudi odlomi; vsak mali veterc lahko tako razjedeno steblo odlomi; da nam od tacega stebla ni letine pričakovati, je razvidno. Do jeseni razvotlijo črvi celo steblo in prigrizejo do tal; tukaj v tleh v steblu prezimijo in se še le spomladi aprila ali maja zapupajo; iz pup se junija metuljček izleže. Ker nam je sedaj njegovo življenje znano, nam je tudi lažej pokončavati ga. V jeseni bi moral vsak kmetovalec, ki turšico seje, vse turšične ostanke (sterniščе) iz zemlje poruvati in sežgati. Ministerski poduk nasvetuje tudi, da naj se z jedkimi solmi gnoji i.t.d. Taka sredstva so malo izdatna in draga; le požiganje sterniščа bi se moralo pod kaznijo natanjko zvrševati, dokler se pa vsi kmetovalci k temu ne primorajo, se z odpisovanjem davkov samo lenoba in kmetiška nevednost podpirati. Na velikih arondiranih grajščinah na Ogerskem požigajo vsako leto turšično sterniščе, imajo očividno drugo leto v sredini grajščinskega posestva prav malo črvov v turšici, na mejah se pa od kmetiških njiv, ki sterniščа ne požigajo, toliko metuljčkov naleti, da je turšični pridelek za tretjino manjši. Požigajte vsa turšična, če mogoče tudi prosena in konopeljna sterniščа; naj se nikar na gnoj ne mečejo, ker mnogo črvov v njem prezimi in spomladi svojo pokončevalno delo nadaljuje. Pomagajte kmetu! Kako? Nasveti so za-nj bob ob steno, k dobremu se mora vsakega siliti, kakor se ga mora n. pr. siliti, da pošilja svoje otroke v šolo; nasveti naj se spremenijo v postave, katere bi se morale izpolnovati, pa bode kmetu in deržavi pomagano.

Grozdni molj (tinca uvae) leta konca maja ali začetka junija; po dnevu je ta metuljček skrit na hrbtu perja, po noči pa sem ter tje frči. Grozdni molj ima

Digitized by Google

črne oči, belo glavo in tipavce, pepelnasto truplo in 4 perutnice. Sprednje peruti ste rujavorumenkaste ali belorujavkaste in imate po čez črni pas; zadnje dve ste manjše, sive in franžaste. Metuljček (samica) zaleže 30 s prostim očesom komaj vidljivih jačic na cvetje. V 14 dneh se izvalijo iz njih žuti, mali črvički (Heuwurm, Traubenwurm). Vsak njih zaprede po več cvetja skupaj in v sredi je sam skrit; to pripredeno cvetje obje popolnoma. Kadar mu v prvem zapredenem gnjezdu živeža zmanjka si napravi drugo in tretje gnjezdo tako, da včasih mnogo grozdnega cvetja uniči. Posebno mokro in hladno vreme ob času cvetja zaderžuje cvetje v razvoju in ga črvu dolgo časa sočnatega ohrani. Vroče vreme pospešnje cvetje, da večkrat v dneh popolnoma odrase. Ta črv ljubi senco, zatoraj ga zapazujemo navadno na gosto zaraščenih trtah, potem so mu tudi mokre doline prav ljube.

Trtni črv prav hitro rase ima črno glavo in 8 parov nog, ko dorase se spusti po nitki na spodnji del trte, ter se blizo zemlje med lubadom zaprede, včasih se pa tudi med razjedenim cvetjem ali perjem zaprede (zapupa) in konca mesece junija ali začetka julija je zapredanje pri kraji. Za nekoliko tednov izferči zopet metuljček iz zapredka, zalega na jagode svoja jajčika, iz katerih se zopet sredi avgusta črv izleže se precej v jagode preje in pokončuje jagodi za jagodo sok; en sam odrašen črv sne na dan 3—4 jagode. Vsled tega postanejo nezrele jagode ovenjene in ne rasejo dalje, ostanejo kisle; za to ga Nemec imenuje Sauerwurm. Razjedene jagode preprede kakor spomladi cvetje; v jeseni mu je mokro, hladno vreme pri razjedanji grozdja posebno ugodno. Načeto grozdje počne gnjiti, in tudi drugo zdravo okuži, tako da imamo v mokrih jesenih veliko zgube. Drugo polovico meseca septembra se črv med lubad na trti ali pa za lubad na količih zaprede in tam prezimi. Kedar je pa jesen lepa, se zaprede med perjem in še isto jesen pride iz nje metuljček, katerega z vso svojo zalego vred zima uniči; drugo leto jih nij toliko, ali celò malo videti.

Grozdni črv se sicer trte ne dotakne, uničuje pa spomladi cvetje in v jeseni grozdje, je kriv slabejšega pridelka in včasih celo pokonča polovico letine. Posamezni vinorejec res ne more proti temu črvu nič uspešnega učiniti, dokler ga vsi vzajemno, kjer se prikaže, ne pokončujejo. Na Vipavskem se ta črv poredkoma vidi, veliko jih je pa bilo letošnjo pomlad v Vilanovi pri g. Leviju na Goriškem.

Kedar metuljčki letajo, je dobro da se po vinogradih v noči več malih ognjev zapali; metuljčki priferčijo in se osmodijo. Potem je posebno dobro po zimi količe preiskavati, jih skorje očistiti in vse otrebke sežgati; na ta način se je na Nemškem na oralu po 20.000 pup pokončalo. Zarad tega se po vinogradih bolje drat priporoča kakor koli. Dalje moramo, če se je črv spomladi med cvetjem pogosto pokazal, vse cvetje dobro preiskati in vso zapredeno zaleg pokončati, zmečkati; cvetje odtergati je škoda. Na Nemškem pri Rheingau so pri pobiranji 320.000 črvov na oralu polovili. Črv, ki v jeseni jagode pri peceljnu preverta, se mora tudi loviti, okrog te luknjice je jagoda višnjeva, mi take se škarjemi odstrižemo in jih doma v gnoj zakopljemo, da črv ne pride zopet v vinograd.

Listnica uredništva.

Gospod A. S. v K. Kako se nova detelja botanično zove? gotovo že mora kršena biti. Ako Vam je pa njeno ime neznano, prosimo pošljite jo nam, da se bode ta nova ali stara detelja enkrat poznala.

Gospod B. P. v L. Dazirzonovi panji se dobijo pri nas po 2 gld.; čebelarsko oro je pri g. pl. Rožič Smerek Litija; model dobite od tukaj; kam hočemo poslati?

Gospod A. J. župnik v B. Dobite ta teden.
Gospod F. Č. v B. Vaš mlin je že gotov.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		30. avg. 4. sep.								od 30. do 4. sept.					
Pšenica	„	4	90	2	10	2	70	5	20	5		4	90	4	70
Rež	„	3	40	2		2	30	3	70	3	80	4		3	60
Ječmen	„	2	30	1	95	3		2	90	2	60	3		2	50
Oves	„	2		1	18	1	45	1	80	1	60	2		2	
Ajda	„	2	60	1	60	1	35	2	70			2	70	2	40
P oso	„	2	20					2	80	3	50	3	10		
Turšica	„	3		1	40	1	80	3	30	3		3	10	2	70
Krompir	cent	1	60	2	50	1	50			1	80	1	60	1	10
Leča	„	5	80			8									
Grah	„	5	60			9									
Fižol	„	5				5	20					4	60		
Maslo	funt		52				52				50				
Slanina,špeh	„		48			45					54		38		
Špeh frišni	„		40		40										
Jajca			2				2				1½				
Mleko	bocal		10				10				10				
Goveje meso	funt		27				28				24		26		26
Teletina	„		23				35				24		26		24
Svinsko meso	„		28								24		30		28
Jagnje	„		16								20				
Seno	cent	1	15	1	70	1	10			1	40	1	40	1	60
Slama	„	1	15	1	20	1	20				90	1	20	1	
Drva trda	seženj	6	60	14		11	50			7					
„ mehka	„	4	80	10		9	50								

C. k. ministerstvo za kmetijstvo je razpisalo **tri** stipendije po **400** gold. za dijake na visoki kmetijski šoli na Dunaji. Prošnje se imajo podati do 15. septembra t. l. — Program vsakdo lahko pregleda v uradu c. k. kmetijskega društva v Gorici.

Grozdni mlini

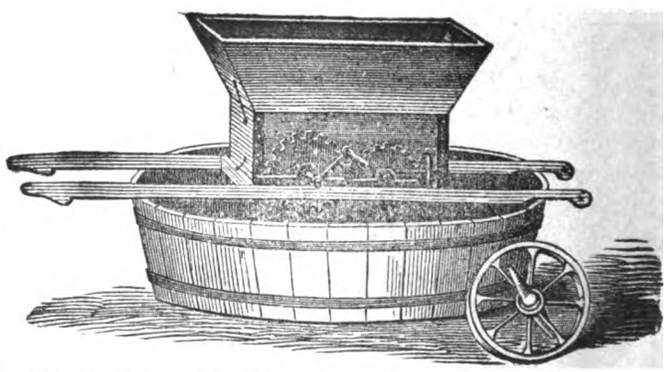

naj boljše konstrukcije, s cinkovo pločevino okovanimi valerjami dobivajo se po 26 gol. kos pri posodarju deželne vino-in sadjerejske šole na Slapu pri Vipavi: Naročnino sprejema uredništvo „Kmetovalca“ na Slapu.

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 18. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60 kr. za pol leta. —Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. 30. septembra

P. t. naročnikom „Kmetovalca“.

Prihodnja številka **„Kmetovalca“** izide že v četrtem četrtletji t. l.; za to priporočamo vsem častitim naročnikom brez razločka, ali prejemajo naš list sè **„Sočo“** ali sam, naj blagovolijo zaostalo naročnino vsaj do **15. decembra** gotovo poplačati, sicer se jim pričetkom prihodnjega leta list ustavi. V prihodnjem letu se bode pa list samo tistim pošiljal, kateri naročnino naprej plačajo. Ilustrovan kmetijski list stane mnogo truda in denara in se ne more nikakor dolgo vzdrževati, ako ni izdatno podpiran in ako mu naročnina redno ne dohaja.

Opravništvo.

Jesenska setev.

Ko pride današnja številka našim č. naročnikom v roke, se bode uže vsak več ali manje pečal z jesensko setvijo, katera mu še le v prihodnjem letu žetev obeta. Uže po setvi sodimo lahko na dobro ali slabo žetev; kajti do setve smo morali že vse pogoje izpolniti, katere tirja ozimno žito od nas. Če nismo vsega pravilno opravili, se bode ozimno žito nad nami sè slabo žetvijo maščevalo.

Ali je boljša zgodnja ali pozna setev? Na to vprašanje odgovarjamo samo indirektno: za merzle kraje je zgodnja, za tople pa pozna setev ugodnejša. Vsakemu je znano, da se žito tim bolje razrase in ukoreniči, čim prej je bilo posejano. Ravnaje se po podnebji sejmo naša žita ali zgodaj ali pa pozno, samo na to pazimo, da žita o takem času posejemo, da se lahko do zime razrasejo in ukoreničijo, ker slabo ukoreničena žita prav rada zima vzame. Dobro razraščena žita so nam že v jeseni prvo znamenje dobre prihodnje žetve, porok so nam pa tudi, da bodo zimo dobro prestala. Nadalje imamo lepo nado, da bodo v jeseni dobro ukoreničena žita spomladi hitro v stebla rastla.

Dostikrat smo vse potrebno k setvi storili, pa neugodno vreme nam uničuje nado do dobre letine; proti vremenu, suši ali dežji pa ne moremo nič opraviti; dež in suša sta večinoma smert našim rastlinam. Zaradi neugodnega vremena ne smemo obupati, vsaj je tudi naše življenje še bolj negotovo ko rastlinsko; naša naloga je žitom njivo dostojno obdelati, jih pravilno posejati. Ko so žita enkrat v zemlji, izročena so njenemu varstvu; ona laže za njih rast skrbi, mi jo moremo v tem le podpirati. Vremenske nezgode nam le sem ter tija kako leto pridelek prikratijo; pravilno obdelovanje nam pa zagotavlja v obče dobro žetev.

Pri setvi moramo tudi na dobroto ali rodovitnost zemlje ozir imeti, ker se v rodovitni zemlji žita hitreje razrasejo kakor v pusti; puste, nerodovitne njive moramo najprej posejati, za njimi pridejo še le rodovitne na versto. V dobri zemlji se žita v topli jeseni prehitro razvijajo, mi bi jih morali popaševati, kar jim pa škoduje; bolje je, da jih kasneje osejemo in tako v rasti zadržujemo, nego da s prezgodnjo setvijo njih prenaglo rast pospešujemo. Čim toplejša je tedaj jesen in čim rodovitnejša njiva, tim kasneje moramo sejati. —

Pri setvi pazimo tudi na to, da ne sejemo ne pregosto in ne pre redko; pri gosti rašči škodujejo rastline druga drugi, solnčni žarki ne prihajajo redno med rastline, one se ne morejo debeliti ali krepiti, ostajajo vse slabotne, ter so po zimi v tem slabotnem stanji v hudi nevarnosti. Pre redka ži-

Digitized by Google

ta nam res lepo debelo zernje dajajo, toda njih debelost ne obvaga izgube srednje polnega zernja in srednje gostega stanja žit. Pri redkih žitih nam pa tudi plevel rad nagaja in mnogokrat dobimo pri žetvi več plevela kakor žita. V merzlem podnebji in mokri nerodovitni zemlji treba je gostejše sejati, v gorkih krajih in na suhih, rodovitnih njivah pa redkejše. Gosta žita pod snegom rada pognjijejo, pre redka pa pozebejo. Redka žita rasejo res prav visoko in lepo, obrodé polno klasje in debelo zrnje, dozorijo pa tudi kasneje; prav nasprotno se godi z gostim žitom; ono ostane niže in šibko v steblih, klasje je malo nepopolno, zernje drobno in neizdatno. V sredi med pre redkimi in pregostimi žiti so srednje redka ali gosta žita, tako stanje je najboljše in za to moramo pri setvi prav skrbno na to paziti, da je dosežemo.

Kako nam je pa sejati, da dosežemo tako srednje stanje, to je, da ne bo žito ne preredko, ne pregosto? Na to vprašanje prav lahko odgovarjamo: Človeška roka ne more tako enakomerno sejati, kot sejalna mašina; z roko potrosi lahko najbolji izurjeni sejalec na eno mesto preveč, na drugo pre malo semena, enkrat mu pade iz roke preveč, drugikrat premalo. Z roko moramo tudi vedno več semena posejati, kakor sè sejalno mašino, ker zadnja vedno enakomerno seje; na oralu prihranimo ž njo 1 vagan semena.

Seme naj se ne zakriva ne pregloboko in ne pre plitvo sézemljo ker vsako pregloboko sejano zerno potrebuje več časa, da kali in iz zemlje prirase; ono se v vsakem oziru zakasnuje. (Opominjamo na številko 15. stran 115: rež.) Preplitvo vsejano seme tudi zarad suše ne kali; če pa izkali, so njegove korenike preblizo površja, vsaka suša jih posuši, vsak zimski mraz uniči. Z brano ne moremo nikakor vsakega zrna primerno globoko v zemljo spraviti, veliko semena pride pre globoko, veliko pre plitvo in nekoliko ga pa tudi nad zemljo za ptiče ostane. Sejalna mašina je za žitno setev edino orodje, s katerim lahko po svoji volji seme plitveje ali globokeje v zemljo spravljamo. Z mašino posejano seme bode tudi vse enakomerno kalilo in se prav tako tudi razraslo in ukoreničilo. Ko pride zima, vzame bržè vse tisto žito, ki je bilo z rokami sejano, nego ono, katero smo jej z mašino izročili. Za merzle kraje n. pr. za Pivko, Gorenjsko in nekoliko Dolenjskega je sejalna mašina edino sredstvo, s katerim se žito zanesljivo obvaruje, da po zimi ne pozebe,. Za to se je nadejati, da se bode kmalo začela širiti v omenjenih krajih.

Naj tu navajamo še en prav napačni način setve, o katerem iskreno želimo, da bi ga nikdo ne posnemal, mariveč, da bi se povsod opustil. Mi menimo podoravanje žita z navadnim plugom. Plug že sam na sebi ni orodje za setev, ampak le za rahljanje zemlje, ž njim ne moremo nikdar izvrstne setve napravti. Naj slabše sejejo na Gorenjskem; tam pride kmet s plugom na njivo, kder je ajda ali detelja rastla, poseje naj prej pšenico ali rež in jo potem precej plitvo zaorje. Tukaj ni mogoče misliti na dobro žetev; uže zarad tega ne, ker je zemlja premalo izrahljana. Saj je obdelovanje naj poglavitnejši pogoj dobre letine v naši zelo izmolzeni zemlji.

Pri setvi pazimo tudi skrbno na to, da je seme lepo in čišto, kajti od lepega semena moremo lepe rastline in od teh dobro letino pričakovati. Seme naj bode vsega plevela in drobnega zrnja prosto. Naše domače seme včasih ni za setev sposobno, moramo si ga od drugod preskrbeti in tudi to se vtegne v nekoliko letih spriditi. Za to pa moramo seme večkrat menjavati, ker ne rodi vsaka zemlja enako lepega zrnja. Poznamo grajščine, ki so seme za setev prav natančno izbirale; dosegle so v nekoliko letih izvrstno žito, katero na tistih grajščinah vsako leto svojo lepoto ohrani. One ga prodajajo v druge dežele kmetovalcem za seme; tem pa le po kake 2 leti prav dobro obrodi, potem pa v lepoti in obilnosti ponehuje. Uzrok tej spremembi je neugodno podnebje ali pa tudi zemlja. Iz gorkejših krajev ne smemo nikoli semena dobivati, ker nam po zimi lahko pozebe.

Do sedaj smo videli, kako mora seme biti in kako se mora sé zemljo zakrivati, sedaj ga moramo pa tudi še nekoliko popraviti, da ono svoje bolezni lažej premaga. Naj nevarnejša bolezen pri pšenici je sent, katerej pa z bakrenim vitrijolom v okom pridemo. Ko bi pa v enem ali drugem kraji pacanje pšenice ne imelo zaželjenega uspeha, moramo na vsak način seme premeniti in sicer naročimo si ga iz tacih krajev, kjer je sent nepoznana ali pa malo nevarna bolezen, in ako bi tudi menjava pšeničnega semena s pacanjem vred sentje ne ustavila, moramo tudi pšenično sorto spremeniti in sejati pirnico, katera se na Krasu prav pogosto seje. Zaradi sentje nam pa vendar ni treba hitro obupati, ampak skrbimo, da izvêdemo precej vse dobro nasvete. Dobra setev je že polovica žetve.

Kak mora biti dober plug?

Kedor hoče svoje njive dobro zorati, mora imeti dober plug. Plugi so mnogovrstni in so ali dobro ali slabo narejeni. — Da bo znal vsakdo pri nakupovanji dobroto plugov presojati, priobčujemo tu teorijo professorja pl. Franka, kateri razlaga fabrikantom, kako naj pluge izdelujejo. To bo koristilo tudi nam kmetovalcem, kateri smo imeli do zdaj samo nekatere že preskušene pluge za dobre.

Po Frankovi teoriji bomo pa lahko vsak plug presojali, ali je dober ali slab.

Professorju Franku gre samo za to, kakošen mora plug biti, da pri oranji naj manje moči zahteva. To vprašanje je prav dobro rešil.

Vsak kmetovalec bode najrajše s takim plugom oral, ki njegove živine ne terpinči in prehitro ne vtrudi. Z dobro narejenim plugom bi mogel Vipavec s tremi ali štirimi pari volov 18 do 20 palcev globoko orati, tako pa ne more čez 12 palcev. On se od svojega ljubljenega pluga ne more ločiti,

Digitized by Google

dasiravno ga je na dunajski svetovni razstavi vsak izobražen kmetovalec s posmehovanjem za naj neumnejšega spoznal. Po plugu se blagostanje kmetovalca prav lahko spozna.

Čertalo odreže zemljo naupičnо, lemež pa vodoravno, ta odrezani in vzdignjeni kot zemlje se vmakne plugu, kateri ne sme večjega prostora zahtevati, kakor ga je odrezani kos zemlje ali brazda imela, to je celi plug mora po nastalem prostoru skoz iti, tako da ne potrebuje na koncu deske širšega prostora, nego sta brazda ali lemež široka. Če hočemo skozi izvrtano luknjo kolec prebiti, spravimo le tacega skozi, kateri ni na zadnjem koncu debelejši od luknje. Ako bi bil pa debelejši, bi morali že silo rabiti. Čim debelejši je kolec, tim silnejše in večkrat moramo na njega udarjati, da ga skozi luknjo spravimo. Tudi pri brazdi in plugu je taka, lemež in čertalo sta nam na njivi žleb naredila, po tem žlebu gre pa le tak plug naj lažej, ki ni širši od žleba ali kar je vse eno, plug ne sme širši biti od lemeža. Deska mora tudi pravilno, vijaku podobno zvita biti, da brazdo z naj manjšim dergnenjem in naj manjšo močjo oberne. Plug, ki vse to opravi, naj bo narejen, kakor kaže podoba 1.

Spodnji rob deske *p P* mora od lemeža *p* do konca deske *P* ravna črta biti in kar smo prej povedali, mora ta črta *p P* tudi vštrična k plazu *n N* biti, tako da je črta *n p* ali širjava lemeža enaka črti *N P* ali širokosti pluga od zdaj. To je glavni pogoj in znamenje lahko idočega pluga, kar bodemo precej razjasnili.

Oglejmo si nekoliko podobo 2. in 3. pri nobeni ni spodnji rob deske *p P* vštričen s plazom *n N*, ali pa *n p* je manjši kot *N P*, to je lemež je ožji kot plug od zadaj. Takih plugov se še dandanes veliko nahaja. Ž njimi se veliko težje dela, kar hočemo precej dokazati. Pluga v podobi 2. in 3. morata, ker sta od zadaj preširoka, odrezano brazdo na stran potisniti in sicer toliko dalje, kolikor sta od zadaj širša kot lemež. Včasih so plugi od zadaj več ko za 6 palcev širši od lemeža, morajo tedaj tudi za toliko palcev brazdo odrivati. Plugu v podobi 1. ne treba, da bi tako odrival, ker je na obeh koncih enako širok, bode se tedaj tudi veliko lažej ž njim oralo in veliko manj moči potrebovalo. Vipavcu se zopet ne bo prav zdelo, ker njemu mora deska odrezano brazdo daleč vreči, Vidačev plug tega ne stori, zatoraj pravi, da je za nič. Pluga v podobi 2. in 3. imata tudi še to napako, da hudo iz zemlje silita in za to potrebujeta močnega človeka, da ju v zemlji pridržuje.

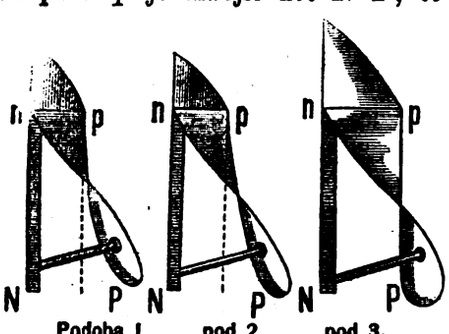

Podoba 1. pod 2. pod 3.

To novo teorijo smo posneli iz W. l. Z. in jo priobčujemo čast. bralcem da si bodo znali dobroto plugov razsojevati.

Kako se napravlja slivovec.

Letos so skora povsod na Slovenskem češplje prav dobro obrodile, tako, da ljudje v nekterih krajih, posebno severnejših, skora ne vedo, kaj ž njimi početi. Sušijo jih torej ali slivovec žgejo. Sušè se češplje žalibog še skoro povsod po prav prvotnem načinu — v dimu, in enako prvotno in priprosto se tudi slivovec napravlja. Prva in skora poglavitna napaka je ta, da se češplje prezelene pobirajo, že ko se meso komaj rumeneti prične. Sremski, slavonski slivovec slovi po celem svetu za najboljšega; toda zakaj je v resnici dober? zato v prvi vrsti, ker češpelj pred ne poberejo, kakor kedar okoli pecelja (repka) že venèti pričnejo. Popolna zrelost češpelj je v dvojnem obziru jako koristna: prvič zato, ker se le v zrelih dosti sladkorja nahaja, in ker samo iz sladkorja nastane alkohol, katerega v tem slučaju slivovec imenujemo; drugič zato, ker je le v olupkih z r e l i h češpelj tista snova, katera daja slivovcu šele pravi značaj, to je prijetni okus. Zrelost češpelj je torej neobhodni pogoj veliki množini, pa tudi veliki dobroti slivovca. Druga, po Slovenskem toliko da ne splošna, velika napaka pri napravi slivovca je ta, da se kar cele češplje v kade zmečejo, v najboljšem slučaji s kakim kocom ali pa tudi pokrovom pokrijejo, potem pa pri miru puščajo, češ „češplje morajo segnjiti“. Kako neumno ravnanje je to, dokazuje nam že ljudski izraz: „češplje morajo s e g n j i t i.“ Ako cele češplje v kade nasujemo, pričnejo res v kratkem gnjiti, gorkota in vlažnost, kateri med njimi nastanete, pripravite jih do tega, in še le po tem, ko so olupki vsled gnjijenja mehki postali, spremeni se gnjijenje v drugi koristni kemični proces, namreč v alkoholično kipenje, ker se sok iz češplj izlije še le, kedar lupine popokajo. To faktično gnijenje češpelj je nespametno, ker s tem gre dosti sladkorja podzlo, posebno pa dišave lupinic; ono pomanjšuje torej množino in dobroto slivovca.

Ako pravilno napravo slivovca s pravilno napravo vina primerjamo, zapazimo, da je le v tem različna, da se pri vinu vsled kipenja nastali alkohol v ostali tekočini grozdja pušča, pri slivovcu pa s pomočjo segrevanja ali kuhanja v zaprtih posodah od tekočine loči. Če to vèmo, nam mora koj jasno biti, da treba češplje po enakem načinu kipenju podvreči kakor grozdje; pred vsem moramo češplje bodisi s posebnimi stroji, bodisi s pomočjo kamnitih korit in lesenih betov zmastiti. Pri maščenju smemo s koristjo tudi koščice raztolči, ker ravno iz jederc preide mnogo dišave v slivovec. Zmaščene češplje, katerim ne smemo vode pridevati, moramo spraviti tako kakor črno grozdje v kade, v katerih morajo pokipeti. Ako imamo malo češpelj in jih pričnemo koj kuhati, kakor hitro so dokipele, smemo pustiti, da v odprtih posodah kipè. Če jih je pa dosti, in jih hočemo še le po zimi kuhati — kar je najboljše, — ker po zimi ni toliko druzega dela in ker se po zimi uspešno z

Digitized by Google

ledom in snègom hladi, že celo v krajih, kjer vode pomanjkuje, potem jih moramo na vsak način v zaprte posode spraviti. Kade, kakoršne smo v poslednji številki za kipenje črnega vina priporočali, služijo v ta namen kaj izvrstno, se ve da ne treba luknjastega dna: sicer nam zadostujejo tudi z vratcami previdjeni sodi, kateri se po konci postavijo, tako da so vratca na vrhu. Skozi vratca napolnimo sod in kedar je poln, vtaknemo namesto čepa ali kokuna, kipelno vèho v lukinjo. Da ne smemo soda prav do vrha napolniti, razume se samo o sebi.

Tako spravljene češplje se čisto nič ne pokvarijo, akopram jih 3 mesece ali pa celo leto v sodu pustimo, ker ne more zrak do njih. Kedar pričnemo kuhati, zajemljemo jih lahko skozi vratca, pa tudi zgoranje dno lahko odvzamemo, brez da bi nam po skladih dog kaj izpuščalo, kajti tekočina nabere se na dolanjem dnu. Pri kuhanju treba je posebno na to paziti, da se v pričetku, predno se vrenje prične, češplje (drozga) na dnu kotla ne prismodijo. Da temu v okom pridemo, moramo drozgo v odprtem kotlu toliko časa s kako grebljico mešati, dokler ne prične vreti, potem šele natknemo klobuk..

Kedar je drozga zavrela, je ni treba dalje mešati, kajti ona se vsled vrenja nad dnom vedno giblje, tako da se ne more več prismoditi. Mešanje je na vsak način sitno delo, in vrh tega gre tudi, ker mora kotel odprt biti, nekoliko, res da izginljivo malo, slivovca v zgubo. Mešanje pri odprtem kotlu si pa tudi lahko prihranimo; omislimo si namreč lahko v navadni kotel posebno pripravo, katera nas malo stane, s katero pa tudi v zaprtem kotlu lahko mešamo. O svojem času priobčimo znabiti podobo te priprave, za letos je že prepozno. Da moramo, ko je vrenje pričelo, prav po malem kuriti, pa kar le mogoče močno hladiti, to je vsakemu, kedor je že slivovec ali kaj druzega kuhal, dobro znano.

Nove mere in vage.

Ker zgubè z novim letom vse naše mere in vage veljavo in da ne bode treba č. naročnikom si zaradi novih mer knjig nakupovati, hočemo jim v Kmetovalcu vse mere in vage kolikor mogoče natančno pojasniti

1. Utežna mera.

Do sedaj smo imeli dunajski cent in colni cent, kmetovalci na Slovenskem so vse po dunajskem centu prodajali; žitni kupci na Ogerskem in Hrvatskem so pa vedno po colnem centu kupovali, ravno tako so železnice, pošte in trafikantje vse po colnem centu računili.

1 avstrijski cent ima 100 funtov ali 3200 lotov,
„ „ funt ima 32 lotov ali 560·011 gramov,
1 colni cent ima 100 funtov ali 3000 lotov in 1 colni funt ima 30 lotov ali 500 gramov.

Iz tega že je razvidno, da je avstrijski funt od colnega za 60 gramov večji.

Novejša naj večja utega je tona, ona ima 1000 kilogramov ali 20 colnih centov ali pa 17 dunajskih centov 85 d. funtov, 22 d. lotov in 3 kvintelce.

1 kilogram ima 10 hektogramov ali 100 dekagramov ali 1000 gramov ali 2 colna funta ali
1 dunajski funt 25 lotov in $^1/_2$ kvintelca,
1 hektogram ima 10 dekagramov ali 100 gramov in
1 dekagram ima 10 gramov.

1	kvintelc je	4·375	gramov
2	„ „	8·8	„
3	„ „	13·1	„
4	„ „	17·502	„

Kako se preračunijo dunajski loti v grame?

lotov	gramov	lotov	gramov	lotov	gramov	lotov	gramov
je		je		je		je	
1	17·5	9	157·5	17	297·5	25	437·5
2	35	10	175	18	315	26	755
3	52·5	11	192·5	19	332·5	27	442·5
4	70	12	210	20	350	28	490
5	87·5	13	227·5	21	367·5	29	507·5
6	105	14	245	22	385	30	525
7	122·5	15	262·5	23	402·5	31	542·5
8	140	16	280	24	420	32	560

Kako se preračunijo dunajski funti v kilograme in grame?

funtov	kilogramov	gramov	funtov	kilogramov	gramov	funtov	kilogramov	gramov	funtov	kilogramov	gramov
ima			ima			ima			ima		
1	—	560·011	26	14	560·286	51	28	560·56	76	42	560·836
2	1	120·022	27	15	120·297	52	29	120·572	77	43	120·847
3	1	680·033	28	15	680·308	53	29	680·583	78	43	680·858
4	2	240·044	29	16	240·319	54	30	240·594	79	44	240·869
5	2	800·055	30	16	800·330	55	30	800·605	80	44	800·880
6	3	360·066	31	17	360·341	56	31	360·616	81	45	360·891
7	3	920·077	32	17	920·352	57	31	920·627	82	45	920·902
8	4	480·088	33	18	480·363	58	32	480·638	83	46	480·913
9	5	40·099	34	19	40 374	59	33	40·649	84	47	40·924
10	5	600·110	35	19	600·385	60	33	600 660	85	47	600.935
11	6	160·121	36	20	160·396	61	34	160·671	86	48	160·946
12	6	720·132	37	20	720·407	62	34	720·682	87	48	720·957
13	7	280·143	38	21	280.418	63	35	280·693	88	49	280·968
14	7	840·154	39	21	840·429	64	35	840 704	89	49	840·979
15	8	400·165	40	22	400·440	65	36	400·715	90	50	40 ·990
16	8	960·176	41	22	960·451	66	36	960 726	91	50	961·001
17	9	520·187	42	23	520·462	67	37	520 737	92	51	521·012
18	10	80·198	43	24	80·473	68	38	80 748	93	52	81·023
19	10	640·209	44	24	640·484	69	38	640·759	94	52	641·034
20	11	200·220	45	25	200·495	70	39	200·770	95	53	201·045
21	11	760·231	46	25	760·506	71	39	760 781	96	53	761·056
22	12	320·242	47	26	320·517	72	40	320·792	97	54	321·067
23	12	880·253	48	26	880 528	73	40	880·803	98	54	881·078
24	13	440·264	49	27	440·539	74	41	440·814	99	55	441·089
25	14	0·275	50	28	0·550	75	42	0·825	100	56	1·100

Digitized by Google

Iz te tabele je razvidno, da smo zraven celih gramov tudi decigrame, centigrame in miligrame izračunili. Tako se bere pri 12 funtih da imajo 6 kilogramov 720 gramov, 1 decigram, 3 centigrame in 2 miligrama. Ker se grami še v 1000 delov razdelujejo, ima 1 gram 10 decigramov a'i 100 centigramov ali 1000 miligramov.

Kako se preračunijo dunajski centi v kilograme in grame?

centov	kilogramov	gramov	centov	kilogramov	gramov	centov	kilogramov	gramov
ima			ima			ima		
1	56	1·1	15	840	16·5	65	3640	71·4
2	112	2·2	20	1120	22·	70	3920	77·
3	168	3 3	25	1400	27·5	75	4200	82·5
4	224	4·4	30	1680	33·	80	4480	88·
5	280	5·5	35	1960	38·5	85	4760	93·5
6	33·6	6·6	40	2240	44·	90	5040	99·
7	392	7·7	45	2520	49·5	95	5320	104·5
8	448	8·8	50	2800	55·	100	5600	110·
9	504	9·9	55	3080	60·5	200	11200	220·
10	560	11·	60	3360	66·	500	28000	550·

1 Kilogram narobe preračunjen ima tedaj 1 funt 25 lotov in ½ kvintelca.

Preuravnava kmetijske šole v Gorici.

Začetkom šolskega leta, to je s 1. oktobrom postane deželna kmetijska šola v Gorici na podlagi prenarejenih pravil—praktična elementarna šola. Razloge, na katere se opirajo nova pravila, razvil je deželni odbornik, gosp. dr. Deperis v svojem poročilu takole:

„Vsled poročila deželnozborskega odseka od 14. maja t. l. štv. 1747 je visoki zbor v seji dne 15. maja naročil deželnemu odboru, „naj dožene potrebne pozvedbe v namen, da se deželna kmetiška šola spremeni v kmetiško, kolikor mogoče praktično šolo in da vpelje uže s prihodnjim letom tej preuravnavi primerne prenaredbe na podlagi didaktičnega načrta, kateri bo temu namenu vstrezal in po ekonomično—administrativnem načrtu, po katerem stroški za kmetiško šolo, za kolikor jih mora plačevati deželni zalog, ne bodo presegali zneska, ki je zdaj za kmetiško šolo proračunjen."

Pozneje je tudi visoko ministerstvo za kmetištvo poslalo deželnemu odboru razpis od 31. julija t. l. štv. 6657, kateri se naslanja na to, kar je njegov nalašč v ta namen sem poslani poročevalec pozvedel in poročal,

Ker gre za preuravnavo šole, meni ono v tem razpisu, treba, da se preskrbijo novi šolski prostori, da se dovršijo učilne zbirke; dalje se vjema popolnoma z mnenji, katera je izrazila večina pri konferenciji dne 4. maja-koje so se deležili: člani kuratorija kmetijske šole. učiteljsko osobje, več deželnih poslancev, zastopniki c. k. kmetiškega društva in deželni odbor—kar se tiče izrejencev, obiskovanja šole, dosedajnega majhnega uspeha zbog neenakih ali nezadostnih predstudij izrejencev, posebno pa glede zemljišč, ki so izročena kmetiški šoli.— Ministerstvo razodeva svoje misli zlasti o sledečih točkah:

1. Kaka namera naj bi se odločila šoli,
2. kde naj bi se v prihodnje namestila,
3. o kmetiji in slednjič
4. o številu učiteljev.

ad 1. Ker se ima sedajna srednja šola spremeniti v bistveno praktično, v kateri bo treba uriti izrejence, kako naj praktično opravljajo kmetijstvo, meni ministerstvo in to po pravici, da se morajo pri podučevanji opustiti znanstvena predavanja, in da se treba ravnati po navodu, po katerem se pred začetkom vsakdajnega dela v pogovorih razpravljajo oprávila, ki se imajo vršiti na kmetiji po dotičnem letnem času, po tem. pa da se dejansko izvršujejo; da se pri delih vodijo, vadijo in nadzorujejo izrejenci in da se jim vse sproti razlaga; iz kemije, fisike, naravopisja, knjigovodstva in računstva naj se jim pa samo toliko predava in ponavlja, kolikor je razumnemu kmetovalcu za res potrebno.

Ono meni tudi, da se ne vjema s težnjami šolo, da bi se ji dodal viši tečaj, kakor so nekateri želeli; na drugi strani pa daja nado, da se bode razširilo tukajšnje c. k. svilorejsko poskuševališče, na katerem bi se lahko, kakor zdaj v Klosterneuburgu, predavalo više izobraženim mladeničem; s tem bi se nadomestoval poseben viši tečaj.

Sestavljaje pravila, koja mi je čast predlagati deželnemu odboru v razpravo, skušal sem po zaslišanji učiteljskega osobja in šolskega kuratorija vbrati ministerstveno mnenje z onim zgorej navedene večine, kar se tiče namere, ki naj bi se šoli odločila.

Posebne razmere naše dežele vzbujajo potrebo praktičnega poduka, kolikor za one, kateri morajo sami svoja zemljišča obdelovati, toliko za take, kateri žele voditi in oskrbovati kmetiška opravila, to je sodelovati kot pomočniki, opravniki in oskrbniki.

V ta namen treba, da se praktična šola tako uravna, da bo potrebam teh in unih zadostovala.

Za to pa, da bo poduk primeren tudi takim mladeničem, kateri se žele za kmetijske opravnike in oskrbnike izučiti, nij potrebno in se tudi ne namerava dati šoli dvojnega značaja, to je da bi bila ob enem srednja in elementarna.

Izrejenci obeh vrst se bodo vselej praktično podučevali in ne teoretično-znanstveno, kakor se godi na srednjih in viših šolah. Poduk se bode le toliko stezal v teorijo, kolikor je neobhodno potrebno, da se praktika bolje razumi. Da se bodočega kmetijskega opravnika ali oskrbnika nekoliko več podučuje, kakor je potrebno materjalnemu izvrševatelju dela, kmetu, to ne more kaj posebno okratiti zaželjene enakoličnosti poduka in zaradi tega tudi še ne treba, da se tako podučuje, kakor v srednjih šolah. - Šola ostane pri vsem tem praktična elementarna šola, ne samo za kmeta, ampak tudi za bodočega kmetijskega opravnika in oskrbnika.

Vse to, kar smo do zdaj razpravljali, je zapopadeno in določeno v §§. 1. 2. in 8. novih pravil.

Preden se dalje spustimo v razpravo ministerstvenih opazk, zdi se nam potrebno, kratko pojasniti le nekatere določbe novih napravil.

Ker gre tu za praktičen poduk, kateri se mora ravnati po različnih letnih časih, nij mogoče določiti stalnega didaktičnega načrta in tudi ne učnega reda in za to pridržuje vse to §. 9. bodočim določbam.

Določbe §. 5. nameravajo bolj izpodbujati k obilnejšemu obiskovanju šole. Dosedajno število stipendijev, 12 po 80 gld., se je skrčilo v 8 stipendijev po 120 gld. na leto, da se ne preseže v ta namen proračunjenega zneska in da se bodo mogli stipendijsti vzdrževati ves čas podučevanja, katero bode trajalo dve leti brez počitnic.

Vsak letni čas, vsak mesec zahteva svoja posebna dela na kmetiji in ker je namen praktične šole, da se

Digitized by Google

izrejenci v vseh kmetijskih opravilih izuče in izurijo, ne more poduk med letom cele mesece prenehati. Za to so po §. 7 opuščene navadne šolske počitnice.

Ad 2 in 3. Visoko ministerstvo opozoruje deželni odbor tudi na razmere sedajnega poslopja, ki je za šolo v zakup vzeto in zemljišč, koja ima šola za svojo rabo.

Ono opazuje, da bi moralo biti šolsko poslopje po vsakem načinu na kmetiji ali vsaj prav blizo nje in ker je težko dobiti kako primerno zemljišče blizo mesta, bi bilo najboljše, da bi se šola iz Gorice na kmete premestila in sicer v Ajševico, ako bi odbor ne hotel ali ne mogel dobiti druge kmetije.

Deželni odbor ve prav dobro, da ne zadostujejo popolnoma dosedajna posestva kmetijske šole ne toliko zaradi njih lastnosti, kolikor zaradi tega, ker so raztrešena in oddaljena od mesta. Menda ne treba ponavljati, da si je odbor nad dve leti prizadeval, da bi bil našel primernejši zemljiščni obsežek, pa da je bilo vse zastonj in da je še le po tem sedajna zemljišča kupil, ko je uže sila pritiskala, ker je šola neobhodno potrebovala kmetije, da se je moglo tudi praktično podučevati. Toda zemljišča so le začasno ukupljena. to je z namenom, da se zopet prodajo, kakor hitro se pokaže ugodna prilika, da se bo moglo kako primerno posestvo kupiti.—In tu naj poudarjamo, da se še vedno lahko brez vse zgube prodajo.

Za to pa ne smemo popustiti te misli in ker se vtegne s časom vresničiti, nič kaj ne kaže, da bi se na posestvu v Ajševici šolsko poslopje zidalo.

Tudi za to se ne moremo vjemati s preselitvijo šole iz mesta na kmete -če se priznava, da bi bilo dobro ohraniti kemičn» delavnico in enokemično poskuševališče—ker je želeti, da sta ta zavoda v mestu ali vsaj v najbližji okolici, kar je za vinorejce in za kmetovalce sploh najprileznejše.

Nasprotno bi morali skrbeti, da dobimo za zdaj druge prostore, primernejše novi šoli, koja ima ob enem k o n v i k t biti in da sklenemo zakupno pogodbo za toliko časa, da se izplačajo stroški za popravljanje in potrebno vredbo dotičnega poslopja. V ta namen se deželni odbor uže pogaja in nadejati se je, da bo stvar kmalo ognana.

a d 4. Ministerstvo meni, da preuravnani šoli ne bo treba vseh sedajnih učiteljev.

§. 10 pravil pa jih pri vsem tem obdržuje in sicer za to, ker se bodo tudi za naprej poduševali dijaki v dveh oddelkih, to je v italijanskem in slovenskem, ker bo imel učitelj naravoslovja sosebno opraviti v kemični delavnici in na enokemičnem poskuševališči, katera zavoda sta uže do zdaj lepe uspehe pokazala in slednjič ker bodo morali vsi drugi učitelji v začasnih kursih odraščene poduševati v posameznih kmetijskih strokah, kateri kursi so jako koristni in so se uže povsod prikupili."

Z ozirom na te razloge je deželni odbor potrdil pravila, katera priobčimo prihodnjič in je objavil razglas, po katerem se ima pričeti poduševanje v praktični kmetijski šoli dne 1. oktobra 1875. Ob enem je pa predložil pravila ministerstvu s prošnjo a) da bi povekšalo letno državno podporo za kmetijsko šolo od 2400 gold. na 4000 gld.; — b) da bi dovolilo enkrat za vselej 8000 gold. kot glavnico za oskrbovanje kmetije in c) da bi podpiralo enokemično poskuševališče sè 6000 gld. ustanovnine in z letnim doneskom 2500 gld. za tekoče stroške.

Kmetijska opravila v oktobru.

Vinorejska: Trgatev se vrši. V kleti se morajo prav skrbno nadzorvati kipelne kade i. t. d. Mošti belega grozdja puste se pa 48 ur s tropinami vred kipeti, in sicer v odprtih posodah, mošti črnega vina se pa smejo pustiti tudi osem dni na tropinah, toda v zaprtih posodah. Pri vstopu v kipelno ali vinsko klet treba kaj varno ravnati zaradi voglenčeve kisline, ki se je v teh prostorih vsled kipenja nabrala. Kakor hitro je kipenje v sodih končalo, naj se sodi do vrha zalilejo.

V vinogradih se pričnejo koj po trgatvi kolci spravljati, v južnih deželah se z naj večjo korisjo tudi uže trte obrezujejo, grebenčajo in gnojijo.

Sadjerejska: Sadno seme se poseje, drevesa se zavarujejo, da jih zajci ne objedajo; okoli dreves, katerim je treba pognojiti, prekoplje se svet ter z gnojem pokrije; drevje se sme presajati.

Domača: Skrbeti moramo, da kakor hitro mogoče poteremo ves lan, ker proti koncu meseca zavirajo goste megle in rose, da se ne mor lahko sušiti. Nastopijo pa tudi prekratki dnevi in terice morajo preveč v noči treti, vsako delo se pa pri luči veliko slabše opravi kakor po dnevu. Precej ko smo ozimno žito posejali, moramo ajdo mlatiti, da nam miši po kozolcih in skednjih preveč škode ne naredé; tudi vsake sorte ptiči, katerim je hrane na polji premanjkalo, pribežijo blizo poslopij, kder je še kaj zrnja dobiti Krompir mora na zračnem kraji shranjen biti; o lepih in toplih dnevih naj se dotične shrambe zračijo, po noči pa zapirajo, da megla ali mokri zrak ne prideta do njega; konca meseca ga moramo tudi prebrati in gnjilega odpraviti. Ko smo vsa poljska opravila dognali, moramo skrbeti za gnoj, to je vso zemljo iz grabnov, katero je med letom voda nanesla, moramo domov pripeljati, da imamo za kompost dosti pripravljene zemlje.

Živinorejska: Zmerznene podzemljice in gnjili krompir so vsaki živali strup, marsikdo si zatrosi za celo zimo med goved s krmenjem omenjenih podzemljic včasih prav pogubljivo bolezen.

Poljedelska: Ta mesec dozorijo vse podzemljice: pesa, repa in korenje; spraviti jih moramo v prav zračne, pred mrazom zavarovane postore; kleti za shrambo teh pridelkov niso tako sposobne, kakor mitnice ali jamnice na prostem, ali pod kako šupo napravljene. Skrbeti moramo posebno od začetka za dosti duška, naj bolje je, da v jamnice iz lončenih cevi duške napravimo, brez katerih bi nam posebno korenje pognilo. Za spomladansko setev moramo vse njive izorati in sicer: ječmenu, ovsu, pšenici in reži pol čevlja globoko; lanu, konopljem, turšici in krompirju 8 palcev in vsem drugim podz mljicam, kakor pesi, korenju, potem vsem detljam do enega čevlja naj manje globoko. Popustimo napačno navado, vsled katere nismo do zdaj spomladanskim rastlinam v jeseni orali; prepričali se bodemo, da nam bodo veliko bolje obrodile. Mlade detelje je škodljivo pospeševati, vsaka živina škoduje detelji vedno več, kakor nam njena paša donaša. Ovca ne pohodi zemlje, odgrizne pa detelje prav pri tleh med prihodnjim steblom in korenikami in uniči popolnoma nje rastno moč, ali jo pa tako poškoduje, da spomladi le prav počasno rase. Manj škodljiva od ovce je sè zobom pri suhem vremenu na detelji goved, dasiravno veliko več pohodi in zemljo z detelje vred v tla potlači. Pri mokrem vremenu nam pa goved veliko detelje izruje in še več pa v tla pogazi. Konj nam samo s podkovjo več na detelji škoduje nego goved sé zobmi in s parklji, posebno je škoda neprecenljivo velika pri mokrem vremenu. Če se detelja v jeseni ne popase, se v pomladi veliko lepše zarase in da obilnejši pridelek S nožeta pokvarjamo z jesenskim popaševanjem naj hujše, ker v vsaki luknji, ki jo živina z nogo naredi, izostane dobra, sladka trava in zraste

Digitized by Google

mesto nje le kisla ali pa nobena. Tudi na mokrotno senožeti ne gonimo svoje živine na pašo, da se plevel in kisle trave po njih ne zatrosijo. Le na suhih senožetih, pri suhem vremenu nam je slobodno pasti.

Razne kmetijske vesti.

Vinorejska šola na Slapu. Deželni odbor v Ljubljani razpisuje 8 štipendij in 4 mesta za plačilo v deželnej sadje- in vinorejskej šoli na Slapu pri Vipavi. Za dveletno sadje- in vinorejsko šolo na Slapu v Vipavski dolini se za prihodnje šolsko leto, ki se začne 1. novembra l. 1875, razpisuje 8 deželnih štipendij po *120* gold. na leto za mladeniče ubožnih starišev iz Kranjskega, kteri so *16.* leto dospeli, ki so krepkega života, trdnega zdravja in lepega obnašanja, ki imajo vsaj toliko šolske omike, kolikor se je dá v ljudskih šolah pridobiti. — Prošnjiki naj svoje, lastnoročno v slovenskem jeziku pisane prošnje, katerim naj priložé rojstveni in ubožni list, spričalo od g. župnika o lepem vedenji, spričalo o končani ljudski ali kaki veči šoli, in zdravniško spričalo, pošljejo, ako je mogoče, pa osobno izročé vodstvu sadje- in vinorejske šole na Slapu do *10.* oktobra t. *1875.* Tudi se sprejmó 4 mladeniči za letno plačilo *120* gold. za stanovanje in hrano in z 20 gold. šolnine v imenovano šolo, ki naj tudi svoje prošnje z ravno takimi spričali in dokazili, — le ubožnega lista nij treba — do 10. oktobra t. l. vodstvu omenjene šole na Slapu izročé. Sprejemajo se pa tudi učenci v to šolo, ki nemajo v šoli stanovanja in hrane, ampak ki le šolo obiskujejo, ter za to plačajo *20* gold. šolnine za celo leto

(Razdelitev občinskih zemljišč) Slav. deželni odbor Goriški je razposlal vsem občinam sledečo okrožnico:

Ko je deželni zbor pokneženo grofije Goriške in Gradiške v seji 14. maja t. l. vsled dotičnega predloga razpravljal vprašanje, ali naj bi se v namen občno zaželjene razdelitve občinskih zemljišč sklenila splošna postava, po kateri bi se morala vsa občinska zemljišča po določenih, za vse primerljaje enakih pravilih razdeljevati, ni obveljal predlog v tem zmislu, mariveč je deželni odbor dobil naročilo, da opozori občine, zlasti Kraške, na koristi, ki bi izvirale iz razdelitve občinskih zemljišč z dostavkom, da se bode deželni zbor rad oziral na dotične načrte postav, ki mu bodo predloženi v dosego razdelitve občinskih zemljišč, če se bodo opirali na soglasno željo vseh občinarjev, ali pa na strešinstvene sklepe sprejete z ozirom na posebne potrebe in pravne razmere posameznih občin, samo da ti predlogi ne zadevajo občinskih gozdov, kateri se v zmislu §. 21. gozdne postave od 3. decembra 1852 pravilom ne smejo deliti, glede katerih bi pa morale občine, ki jih še posedujejo, pravilnejše gospodarstvo vvesti.

Deželni odbor priobčuje ta zporov sklep zanašaje se, da bodo občine, katere posedujejo še neobdelana občinska zemljišča in posebno županstva, prepričana velike važnosti njih razdelitve za povzdigo gozdoreje in poljedelstva sploh, radovoljno in vstrajno v ta namen sodelovala in to tem več, ker gre očitno za njih lastno korist in ker vidijo, da jih hoče v tem tudi deželni zbor krepko podpirati.

V istini zalegajo neobdelana zemljišča nad tretjino površja gorate strani naše dežele in ta dajajo kaj pičlo hrano živini, ki se po njih pase. Sem ter tija so ona uže čisto gola in žalibog se take goličave tako naglo širijo, kakor se poruvajo zadnji ostanki gozdov, s katerimi so bila nekdaj ta zemljišča zaraščena. Naj bolje praktičen in izdaten pripomoček, da se občinska zemljišča še huje ne opustošijo ampak, kolikor mogoče zboljšajo, je ta, da se ona razdele med občinske ude, ker je dejansko dokazano in se ne da izpodbijati, da so se razdeljena občinska zemljišča do zdaj še povsod v boljšo kulturo spremenila tako, da so postala v kratkem času več ko še enkrat toliko vredna in se zdaj lepo odlikujejo v primeri sè sosednimi nerazdeljenimi zemljišči katera molé uže gola rebra na dan in ne dajajo skoro nobenega dohodka.

Gledè na različne razmere v posameznih občinah in spoštovaje svobodno voljo upravičencev, prepušča deželni zbor občinam, naj one vsaka za se sklenejo, ali in kako se imajo njihova zemljišča razdeliti in predložijo dotične načrte postav.

Kaj je v ta namen storiti, razložil je deželni odbor vže v svoji okrožni od 15. julija 1864 štv. 1027, po kateri naj se občine tudi za naprej ravnajo; glede pogojev pa in načina razdelitve in tako tudi zastran materjalnega obsežka dotičnih predlogov zagotovlja zgorej navedeni sklep občinam naj večo svobodo, samo da se ne prelomijo obstoječe postave in da se spoštujejo privatne pravice.

Vvaževanje vina v Trst. Po užitninskem redu za tržaško mesto se plačuje veliko viša davščina od ptujega vina, ki se vvaža v mesto, nego od domačih, avstrijskih vin. Jasen namen dotične določbe je, da se kupčija z domačim pridelkom podpira.

Dosedajne skušnje so pa pokazale, da je ta različnost vinske užitnine mnogokrat škodljiva bodisi mestnemu užitninskemu oskrbništvu, bodisi domačim producentom in sicer za to, ker županstva prelahkomišljeno in neskrbno izdavajo spričevala izvirnosti. Pripetilo se je uže večkrat, da so se pripeljali celi vozovi ptujega vina v Trst sè spričevali, v katerih so županstva s podpisom in uradnim pečatom potrjevala, da so domača. Požrešni in malovestni špekulanti zlorabijo namreč lahkovernost županov, je oslepljajo za spričevala izvirnosti in s temi vvažajo potem ptujo vino samo ali pa z domačim vinom zmešano v Trst. Govori se celó, da razpošiljajo taki špekulanti ptuje vino po bližnjih isterskih in furlanskih mestih, kder se jim posreči, da jim preskrbé spričevala domače izvirnosti, s katerimi isto vino samo ali mešano zopet kot domače v Trst privažajo.

Jako obilni pridelki v sosednih državah vtegnejo letos veliko konkurencijo delati domačim vinom — za to naj bi županstva tem bolje pazljivo, natančno in vestno izdavala spričevala o izvirnosti vin, da ne bodo domačim producentom krivice delala.—

V tem zmislu je razposlal tudi deželni odbor v Gorici vsled povabila c. k. namestništva v Trstu svarilno okrožnico vsem občinam na Goriškem.

Pacanje pšenice z bakrenim vitrijolom je naj bolj zanesljivo sredstvo zoper snet. Pšenica naj se prej v čisti vodi v kakem bednji (kadi) prav dobro izpere in sicer naj se v ta namen voda kakih petkrat spremeni. Vedno se mora dobro mešati in vse, kar se vzdiguje na vrh vode, se mora posneti; v peti vodi ne bode že nič na površje prišlo, znamenje da je pšenica dobro oprana. Sedaj vzamemo drugo vodo, denemo v njo že v kakem loncu v vreli vodi raztopljen bakreni vitrijol, na vsak vagan zadostuje 6 lotov, v to vodo vsujemo pšenico; tekočina mora nad pšenico stati. Sedaj vse skupaj dobro pomešamo in pustimo od večera do zjutraj, to je 10 do 12 ur stati. Potem odlijemo vso tekočino, pšenico pa po podu na tanko razgernemo; v 24 urah se že toliko posuši, da lahko sejemo. Na večjih posestvih na Ogerskem ravnajo tako in imajo v primeri s kmeti redkokrat snet v pšenici, večkrat se iz kmečkih njiv, na katerih nij bila sejana pacana pšenica, na grajščinske snet zatrosi. Vsa druga sredstva so zoper snet le malo ali pa nič izdatna. Glavna stvar je, da mi pšenico, preden jo pacamo, do čistega v vodi

Digitized by Google

operemo, da vse snetjavo in lahko zernje na površje pride, šele potem ko je čisto oprana, jo pacajmo. Našim kmetovalcem, katerim snet mnogo škode prizadeva, svetujemo, naj pred letošnjo setvijo pšenico na ta način pacajo in prepričali se bodejo, kako zanesljiv je ta pripomoček.

Kmetijska šola v Gorici. Deželni odbor je objavil sledeč razglas: Dne 1. oktobra se začne podučevanje na deželni praktični kmetijski šoli v Gorici po novih pravilih, iz katerih se tu posnemajo glavne določbe:

§. *1.* Namen te šole je, pospeševati pravilno kmetijstvo in pomočne in sorodne obrtnije z ozirom na posebne razmere južnih dežel Austrijsko Ogerske države; zlasti se imajo v njej izučiti in izuriti kolikor izrejenci iz vrste poljedelcev, da znajo sami opravljati dotična dela, toliko izrejenci, kateri bodo imeli sodelovati kot kmetijski pomočniki, opravniki (castaldi) ali oskrbniki.

§. *4.* Za sprejem izrejencev treba: a) da so koncali *18.* leto, b) da so dobre fisične postave, c) da dokaže je dobro zadržanje, d) da so se s kmetijstvom uže pečali in da so za ta namen zadostno podučeni, e) da dokažejo cepljenje koz, f) in da privolijo starši ali njih zastopniki.

§. *5.* Število izrejencev in kako se prihranijo.

Delajoči izrejenci dobé v poslopju kmetijske šole hrano in stanovanje; za take je odločenih 8 brezplačnih mest, katera podeluje deželni odbor goriškim deželanom.

Drugi bodo plačevali letnih *200* gld. v dveh odplačilih za vsako poluletje naprej.

Vsi delajoči izrejenci bodo dobivali vsak teden nagrado v denarju primerno narejenemu delu, dokazani delavnosti v šoli in na kmetiji in nravnemn zadržanju; to nagrado odloči ravnateljstvo.

Izrejenci-praktikanti bodo dobivali hrano in stanovanje, za kolikor bo prostora, samo če bodo za to prosili.

Število delajočih izrejencev je določeno na *24*, ono izrejencev-praktikantov na 8.

Ako bi se jih več za sprejem oglasilo, se bo prednost dajala starejšim in takim, ki bodo predlagali boljša spričevala nravnosti in praktične vaje in vselej z ozirom na primerno razdelitev po posameznih okrajih dežele.

Dokler se ne preskrbé potrebna poslopja, se bodo podeljevali letni stipendiji po *120* gold. tistim, ki se brezplačno sprejmó.

Po vsakem načinu bodo dobivali izrejenci o poludne hrano, ako bodo želeli, samo da porvnejo dotične stroške.

Prosilci naj se oglasijo pri ravnateljstvu kmetijske šole.

Prihodnjič priobčimo tudi razloge, na katere se opirajo nova pravila kmetijske šole.

Vinorejski zbori. Dné 14. in 15. je bil v Trientu zbor poslancev kmetijskih društev in vinorejskih šol, pri katerem so se razgovarjali, ali, kako, kdaj in kde naj bi se sklicevali trtorejski in enologični kongresi. Kranjski deželni odbor je odposlal k tej konferenciji vodjo vinorejske šole na Slapu, g. Riharda Dolenca, goriško kmetijsko društvo sta pa zastopala gg. vitez Hentschel in prof. Bolle. Razprava se je sukala okoli sledečih točk:

1. Ali je dobro, da se sklicujejo trtorejsko-enologični avstrijski kongressi?

II. Pretresovanje in potrjenje načrta pravil za take kongresse.

III. Kde naj se skliče prvi trtorejsko-enologični avstrijski kongress?

IV. Volitev odbora, kateri bo imel kongress vrediti.

Prihodnjč priobčimo poročilo o Trientinskem zboru in kako je rešil navedene točke. Za danes naj samo povemo, da je za prvi kongress odločeno mesto Marburg na Štajerskem.

Darila plemenskim konjem se bodo podeljevala leta 1875 na Primorskem: v Tolminu dne 4. oktobra za sodnijske okraje Bovec, Cerkno, Tolmin in Kanal; v Gradišči dnè 7. oktobra za južni del Goriške grofije in za Tržaško okolico;

v Bulji dnè 11. oktobra in v Pazinu dne 13. oktobra.

Darila se bodo podeljevale kobilam materam, mladim kobilam in žrebčkom. Kobile morajo biti vsaj petletne, samo kobile pinčgavskega plemena se deležé lahko daril, tudi če so samo štiriletne.

Žrebetu se podeli premij le tedaj, če ga je državni plemenski žebec zarodil.

Tudi uže v prejšnjih letih obdarjenim kobilam se zopet podelujejo darila.

Za premije, odločene mladim kobilam, smejo konkurirati tri do štiriletne kobile pinčgavskega plemena.—

Darila in odlikovanja obstojè v denarju—1 do 10 cekinov—srebernih svetinjah in pohvalnih pismih.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		od 20. 26. sep.								od 20 do 26. sept.					
Pšenica	„	5	00	2	10	2	50	5		5		4	90	4	40
Rež	„	3	60	2		2	30	4	4	3	60	3	80	2	90
Ječmen	„	2	30	1	95	1	70	2	8	2	80	2	80	2	60
Oves	„	2		1	18	1	45	2		1	60	1	90	1	60
Ajda	„	2	60	1	60	1	35	2	50			2	60	2	50
Proso	„	2	60					2	70	3	2	3		2	80
Turšica	„	3	10	1	40	1	70	3	2	4		2	90	3	
Krompir	cent	1	60	2		1	50			1	60	1	40	1	30
Leča	„	5	80			7									
Grah	„	5	60			9									
Fižol	„	5				5	25	4	80	5	20				
Maslo	funt		52				52		50		50				
Slanina, špeh	„		48				45				54				
Špeh frišni	„		42		40				40		36		37		44
Jajca			2				2		2		1.				
Mleko	bocal		10				1.				10				
Govejе meso	funt		27				28		20		24		26		26
Telečina	„		25				35		21		24		26		28
Svinsko meso	„		28								24		30		30
Koštrun	„		16								18				
Seno	cent	1	25	1	70	1	2	1	4	1	40	1	50	1	60
Slama	„	1	10	1	20	1	50			1	20	1	10		90
Drva trda	seženj	6	8	14		11	50			10					
„ mehka	„	5		10		9	50								

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 19.
V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60. kr. za pol leta. — Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875.
14. oktobra.

Sadjereja na slovenskem jugu.

Kdor bi se lotil še le dokazovati, da je sadjereja za slovenskega, bodi si južnega ali pa severnejšega kmetovalca važna, prevažna stvar, ta bi gotovo le vodo v morje znašal. Pri vsem tem pa, da je važnost sadjereje sploh znana in priznana, je vendar presneto malo krajev, kder bi bila tako rasprostena, kakor v resnici zasluži. Koliko krajev, ali vsaj srenj nahajamo po Slovenskem, kder zastonj iščemo sadnega drevja! V drugih je sicer dobivamo, toda v tako pričlem številu, da ne pride znabiti na vsacega prebivalca eno celo drevo. Še drugod je morda mnogo sadnega drevja, pa le malo plemen sadja: češplje, tepke in k večemu še kak oreh. Zopet v drugih krajih se prav močno pečajo sè sadjerejo in imajo vse polno drevja različnih plemen, med plemeni morda tudi več sort; pa kaj pomaga vse to, če niso sorte pametno izbrane, namreč samo take, kakoršne bi po zemljiščnih in drugih razmerah dotičnega kraja naj obilnejši dobiček dajale. —

Vse štiri navedéne slučaje opazujemo lahko v različnih krajih na Slovenskem. Naj boljše sadjerejsko stanje je na Primorskem in na Vipavskem in o tem hočemo danes govoriti. Južno podnebje, velicega dela Primorskega in cele Vipave pospešuje, da dozori raznotero sadje veliko bržé kakor po drugih ne le slovenskih, ampak kar naravnost avstrijskih deželah in krajih. Zaradi zgodnosti le je primorsko in vipavsko sadje že zdavno slovelo; pri vsem tem pa ni nekdaj Bog vèdi kako velicih dobičkov donašalo, ker je takorekoč le domačin kupec bil; v daljne kraje prodajalo se je malo ali nič, ker ni bilo železnic. Z železnico, se je kupčija sè sadjem močno predrugačila. Že več let dohajajo Dunajčani in drugi sadni trgovci na Primorsko in v Vipavo po sadje; oni sicer ne plačujejo predobro, pa vsaj se lahko vse proda, kar je kolčikaj za kupčijo.

Pri vsem tem, da so se nekdanje okoliščine po železnici tako ugodno spremenile, ne zapazujemo pa na Primorskem in tudi na Vipavskem ne v sadjereji skora nič, ali prav nič napredka, vse je zelo pri starem ostalo. V nekterih srenjah je toliko sadnega drevja, kolikor ga je bilo pred petdesetimi leti, skora nič, dasiravno bi se lahko na stotine centov sadja pridelavalo; v drugih nahajamo sicer več, morda tudi dosti sadnega drevja, pa kaj pomaga to, ako je večina plemen, posebno pa večina sort med plemeni — brez vse trgovske vrednosti? Občine, katere bi se na Primorskem in Vipavskem v sadjereji zares odlikovale, soštejemo lahko na prste ene same roke, pa še v teh se da za sadjerejo še mnogo sto riti; kaj pa drugod?

Povzdiga sadjereje je za Primorsko in Vipavo brezdvomno eno najpoglavitnejših uprašanj, kajti prav sadjereja je edina kmetijska vejica, katera vtegne kmetovalcu izdatno pod pazduho seči, ako nastopi kaka vinorejska kriza — katera skora ne more izostati in vrh tega je ravno sadjerejski dobiček naj laže dosegljiv in naj čistejši.

Ako priznavamo — in to moramo — povzdigo sadjereje na Primorskem in Vipavskem za kaj važno zadevo, nastane uprašanje, kako se da pa to storiti, kako povzdiga doseči? Ne da se tajiti, v tej zadevi se je že marsikaj poskusilo, in to od strani visoke vlade same. Skusilo se je srenjske drevesnice ustanoviti, z državno podporo so se tudi res ustanovile ter dotičnim srenjskim učiteljem v oskrbovanje izročile. Škoda za čas, škoda za novce katere se je za te poskušnje potrosilo, kajti spodletele so. Z velikim hrupom spravil se je marsikateri gospod učitelj na delo. Potrebni svet se je z držav-

Digitized by Google

no podporo kupil, ali pa na srenjskem prostoru določil. Kopalo se je, sejalo, plelo, presajalo, znabiti tudi požlahtnovalo—vse to pa z izginljivimi izjemami le dve k večemu tri leta, in če si ogledujemo danes srenjskim drevesnicam določene prostore, kaj vidimo? no, Dunajčan bi zapel znano pesem: „da siecht man gar nichts mehr, da siecht man gar nichts mehr!“ Čez dve, tri leti prepričal so je šele od pričetka za drevesnico znabiti preuneti gospod učitelj, da se je v „štiritedenskem ali pa še celo le štirnajstdnevnem“ kurzu v Gradcu, Gorici, ali celo na Dunaji vender premalo naučil, kajti z najlepšo besedo predavana in sprejeta teorija brez izdatne prakse je v praktičnem življenji prerada jalova. Čez dve, tri leta prepričal se je šele gospod učitelj, da sadjereja vendar ni taka otročerija, da bi se dala od 12 ali 14 letnih fantičev, kateri še ne poznajo prave „resnobe življenja,“ resnobno gojiti, ter da je bila poskušnja čisto nečimerna. Čez tri leta se je še le prepričal gospod učitelj, da gospodje srenjski predstojniki mnogo krat zlate hribove obetajo, kedar bi pa imeli za kako koristno stvar kaj malega potrositi, se otresejo kakor mokra raca. Čez tri leta se je šele prepričal gospod učitelj, da celi manever učiteljskih kmetijskih kurzov, manever srenjskih drevesnic pod oskrbništvom učiteljev sta le draga komedija, katera je zraven tega navadno prav nepriležna. Razun učiteljskih kmetijskih kurzov, srenjskih drevesnic ustanovile so se tudi denarne nagrade za marljive sadjerejce, posebno zopet za gospode ljudske učitelje. Za par iz peškov ali koščic pridobljenih v narboljšem slučaji, tudi požlahtnenih deblic podarilo se je koj pa 10, 15., tudi 20 goldinarjev. Obdarjenec se je v pest zasmijal, pa vendar si mislil: ne, tako ne smem več ravnati, rajše kakor da bi še kedaj 20 gld. tako po krivičnem sprejel, pustim vse skup, tembolj kjer sem se zdaj oženil in nemam več časa, da bi se s to neumnostjo ukvarjal.

Tudi učitelje in sicer ne srenjske, ampak kmetijske, pošiljajo med kmetovalce, da jim-se vè da ne zastonj--sadjerejo razlagajo. Gospodje se gotovo mnogo trudijo, da svojo nalogo dobro rešijo, toda gospod učitelj in naj je prvi strokovnjak na svetu, ne more čudežev delati, v štirih urah ne more nikakor vso umno sadjerejo nevednemu kmetovalcu v glavo zabiti. Tudi ta poskušnja je malo uspešna in učitelj se navadno vrača se zavestjo na dom, da bo pri vsej dobri volji poslušalcev malo obrodila njegova beseda in se slabo izplačala dieta. Da! prizadevanje, da bi se sadjereja povzdignila, sega še dalje. Ustanovile so se državne in deželne-kmetijskih šol-drevesnice. Iz enih in druzih pričela so se kmetovalcem različna, požlahtnena in nepožlahtnena sadna drevesca oddajati, deloma zastonj, deloma za prav majhno plačilo. No, ta misel je še med vsemi naj praktičnejša, pa tudi ona je spodletela in zakaj? zato, ker tudi v merodajnih krogih ne mislijo na to, da naši kmetovalci niso izobraženi sadjerejci, kateri se samo sè sadjerejo ukvarjajo, da imajo marveč o umni sadjereji prav slabotne pojme in da je mnogim izmed njih sadjereja d e v e t a, ne pa prva briga. Slovenski kmetovalec je navadno le mehanično praktičen človek, in nezmožen taka dela opravljati, katera zahtevajo temeljiti pomislek in mnogo časa. Kako se more torej od njega pričakovati, da bode on slabotno, požlahtneno drevesce (in žalibog, se iz državnih in drugih drevesnic ne oddajajo uže odgojena drevesca, ampak samo enoletni prevcarji-ali pa celo še slabotnejšo enoletno divjako cenil, sadil ter gojil in naj jih tudi cele butare v dar dobi, saj mu vse takorekoč iz roke izginejo. Nejevoljno jih ogleduje in toži: „kaj so mi te šibice poslali, kedaj bodo iz njih drevesa? kedaj bode kaj sadu? To ni vredno, da bi se, usadilo! Na žena, vzemi, bodeš peč kurila!“

Misel, sadno drevje po prav nizki ceni, ali celò zastonj med kmetovalce širiti, da bi se po tej poti pospeševala in povzdignila sadjereja, je prav dobra, mi to radi priznavamo,—a to se bode z uspehom samo tedaj ravnalo, kedar se bodo uže popolnoma izšolana drevesca—se ve da visokodeblata—iz drevesnic oddajala, ne pa šibice, katerih priprosti kmet ne mara saditi in ne more gojiti, ker tega dela še ne razume, r a z u m e t i n e m o r e.

Cesarske kraljevske in druge deželne sadne drevesnice bodo zadobile šele takrat pravo praktično vrednost, kadar se bode iz njih izgojeno drevje oddajalo, in ako se do tega ne pripravijo, ostanejo tudi one—brezkoristna, denar žreča poskušnja. Kaj imamo od tega, ako dotični gospod vodja, ali kar je, visokemu kmetijskemu ministerstvu poroča; „letos se je 1 miljon sadnih drevesc oddalo“, ako jih pa komaj tisuč—ali pa še ne—v korist pride?—trikrat nič.

S tem, da se le izšolana drevesca po prav nizki ceni ali brezplačno razširjajo, pa tudi še ni vse storjeno; lahko mogoče, da gledè na sadno trgovstvo južnih slovenskih dežel—čisto nič. Živelj trgovstva sè sadjem—gotovo, da z frišnim—obstoji pred vsem v zgodnjosti in po tem tudi v dobroti sadja. Ako hočemo torej od razširjenih izgojenih drevesc kaj koristi dočakati, mora oskrbnik dotične drevesnice pred vsem na to gledati, da le taka plemena sadja uzgojuje, katera imajo v resnici trgovsko pomenljivost, in da med pravimi plemeni tudi prave sorte pomnožuje, to je pred vsem zgodnje, potem pa tudi lepe, okusne. Kar kje v en dan sorte pomnoževati, katere so v tem ali onem sadjerejskem katalogu naštete in širokoustno hvalisane, to ne gre za naš namen, to dela lahko k večemu mestjan, kateri se rad pobaha, koliko raznovrstnih, lepoglasečih se sort sadja ima v svojem vrtu, naj so uže kaj vredne ali ne. Pred vsem poskusimo saditi domače sorte, saj jih imamo nekoliko, ki so za kupčijo prav sposobne. Zraven domačih moramo pa tudi ptuje nasajati. Izmed domačih in ptujih obdržimo in pomnožujmo najboljše, to je take, katere ptujci najrajše kupujejo. Da bi se domače sorte spoznale, napraviti bi se morale ob svojem času za vsako pleme posebej razstave, pri katerih bi se sadni trgovci poprašali, katere sorte so jim najljubše, katere naj-

Digitized by Google

rajše dobro plačujejo. Pri razstavah bi se pozvedelo od razstavitelja ene ali druge sorte, kako ona rodi. kako se sploh obnaša, od kod jo je dobil, kako se imenuje i. t. d., konečno bi se razstavitelji posebno koristnih sort lahko primerno obdarovali.

Ptuje sorte skušati, je tudi jako koristna reč, kajti vpeljejo se vsled tega lahko sorte, katere so veliko boljše memo domačih, vpeljejo se pa tudi lahko sorte, katerih nismo še nigdar veliko gojili, dasiravno nam lahko največe dobičke donašajo. Naj omenjamo pri tej priliki več sort zgodnjega grozdja, kakor n. pr. Madelaine Angovine, Precocs du Malingne, i. t. d. katere so vsaj tako zgodnje kakor naša auguštana ali pa še zgodnejše. Spominjamo še med jabelki na tirolsko sorto, na „rožmarinčka“, katerege južni Tirolci po 5, 6 pa tudi 12 krajcerjev kos ne funt prodajajo; zakaj bi ga tudi naši vrli Rihenberčanje, Dornberžanje, i. t. d. tako drago ne prodajali, ako bi se hotel dobro obnašati, a!?—Skušnje s ptujimi sortami delati, se vè da ni stvar praktičnega sadjerejca, ampak posebnih zavodov, sadjerejskih, kmetijskih šol. Na vino-in sadjerejski šoli na Slapu, napravlja se v ta namen tako zvani „botanično-pomologični vrt,“ v katerem se bode vsaj 500 sort hrušk, 500 sort jabelk i. t. d. na poskušnjo odgojilo.

Da reč kolikor mogoče za danes doženemo, končamo naj s tem, da vse primorske in ne manj vipavske kmetovalce opozorimo, da, prosimo, naj prevažno uprašanje povzdige naše sadjereje v resni pretres vzamejo, ter se dela lotijo. Ne zanašajmo se vedno na vladno podporo, ali še celo spodbudo; šentejte! saj smo, menimo, vendar duševno že toliko odrasli, da enkrat sami za svojo bodočnost misliti pa tudi delati pričnemo. Hajd! spravimo se na noge, in sicer koj! Snidimo se en dan vsi za povzdigo naše sadjereje vneti Primorci in Vipavci v primernem kraju, kder se o važni zadevi lahko do dobrega pomenimo. Napravimo, ako se smemo tako izraziti, „jugoslovanski sadjerejski kongres,“ Zima pričenja, časa bo dovolj, ne samo za pomenkovanje, ampak tudi za izvrševanje. Torej še enkrat pozivljamo: Na noge Vipavski in Primorski kmetovalci, ne vrzimo sprožene misli v koš „nebrige,“ kakor so to Pivčani s člankom „Kmetovalcem na Pivki“ v preudarek“ storili in žalibog tudi Vipavci in Primorci s člankom „Naši vinski mešetarji“ Da! malo marnost je pri nas še v najlepšem cvetji! Brez vse zamere prijatelji.—

Rastlinogoja.

3. Ječmen. (dalje)

Vagan ozimnega ječmena tehta navadno do 65 funtov, le v prav ugodnih legah postane tudi težji. Ozimnega ječmena pridelujemo 30 do 42 vaganov, na oralu; ta pridelek je pa odvisen od obdelovanja njive in njene gnojne moči. Njiva se mora prav tako obdelovati, kakor za pšenico, zatoraj opozorujemo na to, kar smo v tem oziru o pšenici pisali. Kde naj sejemo ozimni ječmen? Le tam, kder se nam ni bati mraza in samo takrat, kedar lahko v jeseni malo druzega ozimnega žita osejema. Ozimni ječmen ima pred jarim tudi to prednost, da prej dozori; zarad spomladanske žetve je tudi dobro, da včasih ozimni ječmen sejemo, da se nam dela ne nakopičijo, ampak prileżno razdelè. Tudi za to se priporoča ozimni ječmen, ker naglo dozori. Požanjemo ga uže junija meseca in po tem nam ostaja še zadosta časa, da s prav dobrim uspehom osejemo: repo ali mohar, kolenca i. t. d., tudi proso in turšica za krmo prideta še ob času v zemljo.

Jari ječmen, dvevrstni, z dolgim klasjem je naj boljši, daja veliko težkega zrnja, zahteva pa boljšo zemljo kakor druge sorte; še boljšo zemljo pa hoče goli ječmen; zarad tega ga tudi ne sejemo. Dvevrstni ječmen je posebno za gnojna tla izvrstna rastlina; štirivrstni, jari ječmen pa se posebno obnaša na peščenem svetu. Dveverstni ječmen moramo spomladi prav zgodaj sejati pred vsakim drugim žitom v dobro gnojno njivo, katera ima veliko črne prsti. Nekoliko pozneje pride še le setev 4 vrstnega ječmena na vrsto. Ker se obe sorti ne sejeti ob enem, razdelimo si lahko pomladansko setev po prileżnosti, samo da imamo za obe vrsti primeren svet. Veliki, dvevrstni ječmen ne občuti tako lahko slane in mraza kakor mali štirivrstni; zarad tega je že setev različna. Štirivrstni ječmen rase nagleje in tedaj tudi brže dorase; zatoraj ga s prav dobrim uspehom kasneje sejemo. Za veliki, 2 vrstni ječmen je čas setve od konca marcija do srede aprila, za mali 4 vrstni je pa od 20. aprila do 10. maja naj boljši čas. Ako nas neljube vremenske razmere v setvi ne zaderžujejo, je zgodnja setev vedno boljša kakor prekasna, sicer se moramo pa vedno po podnebji in vremenu ravnati. Zgodnjo setev nam uničuje včasih slana ali mraz, kasno suša.

Ječmen obrodi v vsaki zemlji, kder še pšenica in rež dobro storita; vse eno mu je skoro, za katero rastlino go sejemo; vendar pa naj boljše obrodi za okopavinami: za turšico, krompirjem, bobom, peso, zeljem, itd. Nekoliko slabše, pa vendar še dobro obrodi za deteljo, praho, repico; naj manjši pridelek nam pa daje po strnem žitu, za ovsem pa prav nič. Povedali smo uže, da ječmenu ni ekonomično gnojiti; ker hitro rase, nema gnoj časa razkrojiti se, zatoraj je boljše, da ječmenu nikoli posebej ne gnojimo, ampak ga že v gnojno njivo sejemo, ker gnoj okopavinam in drugim žitom več koristi, kakor ječmenu; gotovo bomo imeli boljšo žetev, če sejemo za drugimi rastlinami v že gnojno njivo, nego pa če mu frišno gnojimo. Ko bi pa vendar hoteli ječmenu gnojiti, rabimo v ta namen že goden gnoj, da se lahko hitro v zemlji raztopi, ker drugače ječmen brže dorase, nego mu more gnoj koristiti.

Če hočemo ječmen po okopavinah sejati n. pr. po turšici, pesi, bobu, zelji i. t. d., moramo njivo že v jeseni 6 palcev globoko preorati in jo čez zimo nepovlečeno pustiti. Ko se na pomlad zemlja osuši, jo prevlačimo in še enkrat preorjemo. Če ima-

Digitized by Google

mo pa v jeseni zadosti časa, da okopavine dvakrat preorjemo, potem nam v pomladi ni več treba orati, ampak zadostuje, da njivo prevlačimo in osejemo. To nam pa ni vselej mogoče, ker turšica, krompir, zelje in pesa kasno polje zapustijo in za to ne moremo več ko enkrat orati. Kedar okopavine v jeseni kmalo njivo izpraznijo, da moremo prvikrat v prvi polovici septembra orati, takrat orjemo lahko še drugikrat novembra meseca, ali pa še kasneje. Tako si prihranimo spomladansko oranje in si olajšamo dela, katera se navadno o času pomladanske setve kopičijo.

Današnja navada slovenskih kmetovalcev, da njive, na katerih so bila turšica krompir, pesa, zelje ali bob, v jeseni nič ne preorjejo, ampak samo spomladi pred setvijo, je popolnoma napačna, ker bi se po zimi preorana zemlja vsled mraza dobro raztopila in si do spomladi več rastlinske hrane nabrala; tako si prihranimo veliko gnoja in prigospodarimo še večo ječmenovo žetev. Nobenemu žitu ne zadostuje samo enkratno oranje. Čim bolje obdelujemo njivo, tim večji pridelek si smemo obetati.

Jari ječmen obrodi po okopavinah in po detelji sigurnejše, nerad pa po žitih ali ozimnih ali jarih, po ovsu pa nikakor ne. Če hočemo ječmen v deteljišče sejati, ne smemo njive celo jesen za pašnik uporabljati, ampak moramo jo konca meseca septembra ali začetka oktobra plitvo preorati, da ostala detelja in sploh celo deteljišče hitro segnjije, drugo oranje je neobhodno potrebno pred zimo ali po zimi, na težkih tleh naj bo 6 palcev globoko. Spomladi orjemo tretjič za setev.

Na peščenih tleh zadostuje, da deteljišče dvakrat preorjemo, prvikrat v jeseni, drugikrat pa v spomladi. Opazujemo pa tukaj, da več izda dvakratno oranje v jeseni, če tudi na pomlad nič ne orjemo, — nego enkrat v jeseni in enkrat na pomlad. Spomladansko oranje smemo pa le na peščenih tleh opustiti in tudi le tedaj, kedar smo že v jeseni zadosti orali.

Seme mora vsega plevela čisto in ne nad eno leto staro biti, ker dveletno seme ne kali dobro. Menjava semena je v nekaterih krajih, kder nijso tla in podnebje ječmenu ugodna, za sigurni pridelek neobhodno potrebna, česar pa naši kmetovalci dosedaj ne verjamejo. Ječmen se seje ali sè sejalno mašino, ali sé sejalnim plugom, ali z navadnim plugom, ali pa tudi z brano in matiko. Naj bolje opravlja to delo sejalna mašina, potem pride sejalni plug ali pa železna brana; z matiko se uže tudi dobro opravlja, a potrati se preveč časa in denarja. Mi vidimo da ječmen le še na Vipavskem, kder jim je brana nepoznano in nepotrebno orodje, z matiko zakopavajo; povsod drugod, kder cela orala ječmena sejejo, je matika za podkopavanje za vselej odpravljena. Navadni plug za podoravanje ječmena ni za nič; ječmen se podorava ž njim pregloboko v zemljo in zato ne more hitro kaliti, mora pa tudi dvojne korenike delati, kar smo v štv. 15. stran 115 pri reži omenili. Zaoravanje je zelo škodljivo, ker se po njem ječmen v rasti hudo zavira. Naj večja napaka morebiti na celem Slovenskem se pa godi pri setvi na Gorenjskem; tam puščajo njivo do spomladi čisto neobdelano, na neizorano njivo sejejo ječmen in ga prav plitvo zaoravajo.

Da pri takem početji ne more obroditi, mora vsakdo, naj je še tako kratkoviden, razumeti. Za to se pa tudi ječmen na Gorenjskem navadno slabo obnaša, akopram imajo skoro povsod prav izvrstna tla za-nj in bi ga lahko do 30 vaganov na oralu pridelovali. Železna ali pa tudi dobra lesena brana je za pokrivanje ječmena vedno boljša od pluga, ž njo se tako-le ravna: Na izorano, še ne povlečeno njivo posejemo ječmen ter ga precej z brano zavlečemo. Na slabo obdelanih njivah je pa včasih veliko kep, te moramo poprej zdrobiti in še le potem ječmen posejati, ker bi ga drugače kepe zakrile in veliko zrnja bi ne moglo kaliti. Spomladi so na njivah kepe znamenje kmetovalčeve nevednosti in lenobe; ako v jeseni njivo preorjemo, ne bode v pomladi nobenih kep na njej. Po okopavinah v prav peščenih tleh moramo njivo pred zimo preorati, ker je jesensko oranje ječmenu kakor vsaki drugi rastlini prepotrebno. Samo jesensko oranje zadostuje pa le na prav peščenih tleh po dobro obdelanih okopavinah; kder je zemlja le nekoliko težka, mokra ali plevelna in kder so bile morda tudi okopavine le malo okopane, moramo na vsaki način prvikrat v jeseni in drugikrat spomladi za setev orati.

Med rastjo ne potrebnje jari ječmen nobenega obdelovanja, samo kedar ga spomladi kaka ploha zadene, da se na njivi skorja naredi, moramo vlačiti, ali še boljše valjati sé zobastim valom, katerega hočemo v prihodnji številki popisati; brana vendar lehko nekoliko škode napravi pri neukoreničenem ječmenu. Ječmena nam ne treba oplevati med rastjo; kajti če je bila njiva dobro obdelana, ne *bo* plevala na njej. Če pa je plevelna,—zaznamuje to zanikrnega gospodarja.

Suša zadržuje ječmen mnogokrat v rasti, zato je bolje, da ga zgodaj sejemo, ker le kasne setve naj več trpé zaradi suše.

Zoper rijo in medne rose do sedaj še nič ne moremo opraviti. Pred sentjo ga pa s pacanjem obvarujemo, kakor pšenico.

Žetev se pričenja nekoliko dni pred drugimi žiti in sicer najboljše s koso. Posebno pri ječmenu naj se pazi, da leži celi dan v nepovezanem snopji na njivi, in da se zvečer poveže in v kozolce spravi; koder pa ni kozolcev, tam morajo puščati, da ječmen dva dni na polji nepovezan ostane.

Namlati se od orala v srednji letini 20—25 vaganov, v dobri do 30 in v prav dobri čez 30 vaganov; 1 vagan tehta 60—76 funtov. Slame, ki je izvrstna za konje mesto sena, ali pa za rezanico vsakej drugi živini, pridelamo pri lepem gostem, stanji do 30 centov, redki in mali ječmen daja pa samo 12 centov slame na oralu.

Zrnja se vporabi na Slovenskem naj več za človeško jed, po druzih deželah pa za napravo piva;

Digitized by Google

pokrmi se ga pa tudi s prav dobrim uspehom mladim prešičem in ovcam. Za debelenje je ječmen vsakej živini izvrstna krma.

Kako vinograde gnojiti.

(Po „Weinlaube" l. 1869.)

Po končani trgatvi ne počiva vinorejec, ampak jame koj skrbeti za prihodnjo letino. Komaj je božja kapljica pod streho, uže pričenja kole puliti, trte obrezavati, jih pred zimskim mrazom zavarovati, zemljati, gnoj voziti v vinograde, in kedarkoli po zimi vreme dopušča, trtam gnojiti.

Vsi razumni vinorejci priznavajo, da je važno in koristno vinograde gnojiti—a v obče se vendar premalo gnoji, gotovo za polovico premalo.

Kaj je tega krivo? Pred vsem pomanjkanje potrebnega gnoja in po tem tudi zelò napačna, a žalibog prerazširjena misel, da vinogradi laže pogrešajo gnoj kakor njive. Resnično je pa tudi, da mnogo gnoja, katerega privoščijo naši vinorejci svojim vinogradom, napačno porabijo, ali potratijo, ker ga slabo podkopavajo. Ker prihaja zdaj čas, ko bo treba vinograde gnojiti, naj o tem nekoliko spregovorimo in sicer posebno razložimo, kako se to delo izvršuje.

Za danes hočemo samo o gnojenji z navadnim, živinskim gnojem govoriti, vse druge snovi, s katerimi ga lahko uspešno nadomestujemo, puščamo v tej razpravi na strani. Po raznih vinorejskih deželah in krajih gnojè trtam na več načinov in sicer prav različno, tako da skora lahko trdimo, da si praksa v tem ni še edina, kako je najboljše trtam gnojiti in po katerem načinu se v gnoju obdržane redivne snovi najuspešnejše izkoristijo. V poprejšnjih časih so gnojili po vinogradih sploh tako, da so med vrstami globoke, pod srčne ali kronične korenike trt segajoče jarke izkopavali, jih do polovice z gnojem polnili, potem do vrha sé zemljo zasuvali, kakor nam kaže podoba 1.

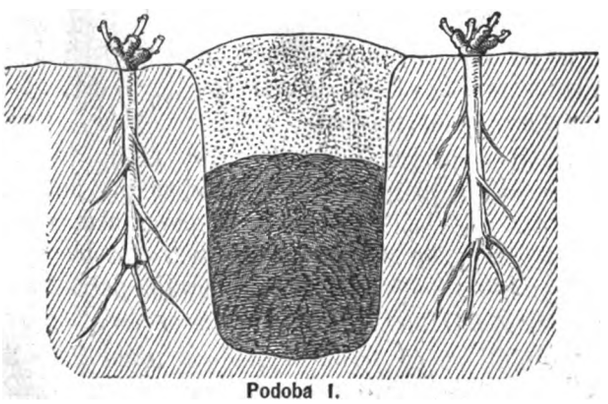

Podoba 1.

Vipavci in tudi Primorci gnojé na ta način še dandanes. O tem hočemo pozneje še govoriti.

Na Nemškem ob Renu pa gnojé drugače; se ve da morajo biti v ta namen tudi trte drugače zasajene kakor pri nas, namreč tako, da pridejo od dveh in dveh trtnih vrst korenike blizo v sredo med dve vrsti, kakor vidimo to v podobi 2. — Ako se trte tako sadijo, zaredi se med prvo in drugo vrsto prav mnogo gostih korenik, med drugo in tretjo pa skoro nič vsaj poglavitnih korenik ne—itd.

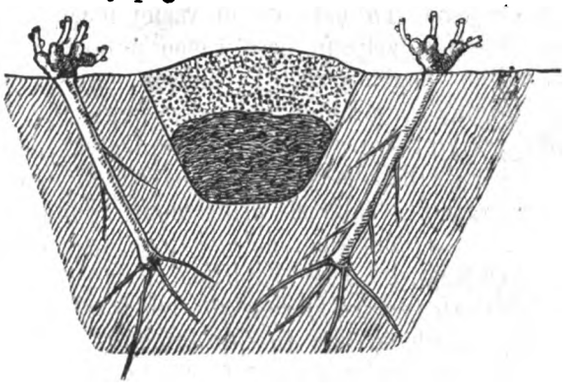

pod 2.

Med vrstami, kder se nahaja mnogo korenik, izkoplje se le 1 do $1^1/_2$ čevlja globok jarek, v katerega se natrosi gnoj in po tem sè zemljo zakrije. Vsakemu se pozdeva na prvi pogled, da se tako prav dobro in ekonomično gnoji, kajti prihrani se obilo gnoja, ker se z enim jarkom ob enem dve vrsti trt pognojite; in prihrani se tudi mnogo dela, ker se zopet za dve vrsti samo en jarek izkoplje. V istini pa ni vse tako, kajti skušnja nas uči pri vseh obdelanih rastlinah, da se zamore vsaka za se le po tem čvrsto razvijati, ako imajo vse zadosta zraka in zemlje. Od dveh vrst skupaj stlačene korenike si morajo deliti skupno hrano, prostor med drugimi vrstami, koder ni korenik, se pa ne izkoristi. Po tudi to nij prav tako, kajti narava skuša vedno človeške napake popravljati in tako tudi tukaj; v kratkem času razrasejo se korenike tudi v prostore med vrste, kder jih trtorejec prav za prav neče imeti in kder pri vsem gnojenji vendar ne dobivajo gnoja. Kolikor načinov gnojenja se v novejšem času priporoča, skoro vsi so si v tem enaki, da se gnoj ne podkopava globoko, ampak samo od pol do enega čevlja pod zemljo. Vsi načini plitvega gnojenja se pa razločujejo v tem, da se pri različnih razmerah različno izvršujejo. Na ravnini gnoji se drugače in na hribih zopet drugače.

(Dalje prihod.)

Pravila

deželne kmetijske šole pokneżene grofije Goriške Gradiške.

§. 1.

Namen šole.

§. 1. Namen te šole je pospeševati pravilno kmetijstvo in pomočne in sorodne obrtnije z ozirom na posebne razmere južnih dežel Avstrijsko-Ogerske države; zlasti se imajo v njej izučiti in izuriti kolikor izrejenci iz vrste poljedelcev, da znajo sami opravljati dotična dela, toliko izrejenci, kateri bodo imeli sodelovati kot kmetijski pomočniki, opravniki, ali oskrbniki.

§. 2.

Sredstva v dosego tega namena.

Ta namen se namerava doseči:

Digitized by Google

a. s tem da bodo morali prvi kot g o j e n c i-d e l a v c i *izvrševati* dela na polji, opravila v kleti, v hlevih in pri gospodarstvu;

drugi pa, kot g o j e n c i-v a j e n c i *zraven biti* ne samo pri navedenih delih, ampak tudi pri opravilih kemične delavnice, pridruženega jej enokemičnega poskuševališča in c. k. svilorejskega poskuševališča,

b. z razlaganjem v šoli in na kmetiji pred in med delom in po končanem delu, podučevaje in ponavljaje;

c. obiskovaje in ogledovaje z učitelji kmetijsko-obrtnijske zavode, izgledne kmetije in dotična potetja; gojenci imajo po tem ustmeno ali pismeno poročati o tem, kar so videli in pozvedeli.

§. 3.

Učna sredstva.

1. Z e m l j i š č a,

deželna in ona, katera so lastnina c. k. kmetijskega društva in sicer

30 njiv za setev,
47 „ naravnih travnikov,
12 „ vinogradov, deloma se razdelujejo,
6 „ trtnih in sadnih sadišč,
10 „ sadnih vrtov, deloma se razdelujejo,
12 „ gozda, deloma visoke, deloma nizke rasti.

2. Klet preskrbljena z najboljšo enologično opravo.

Hlevi z raznimi plemeni mlečne in delavne govedi, in s prešiči najboljših angleških plemenov.

3. Zbirke: fisikalična, naravopisna, orodja, modelov i.t.d.

4. Kemična delavnica in pridruženo jej deželno enokemično poskuševališče.

5. C. k. svilorejsko poskuševališče.

§. 4.

Za sprejem gojencev treba:

a) da so končali 18. leto, b) da so dobre fisične postave, c) da dokažejo dobro zadržanje, d) da so se s kmetijstvom uže pečali in da so za ta namen zadostno podučeni, s) da dokažejo cepljenje koz, f) in da privolijo starši ali njih zastopniki.

§. 5.

Število gojencev in kako se prihranijo.

Gojenci-delavci dobé v poslopju kmetijske šole hrano in stanovanje; za take je odločenih 8 brezplačnih mest, katera podeluje deželni odbor goriškim deželanom.

Drugi bodo plačevali letnih 200 gold. v dveh odplačilih za vsako poluletje naprej.

Vsi gojenci-delavci bodo dobivali vsak teden nagrado v denarju primerno narejenemu delu, dokazani delavnosti v šoli in na kmetiji in nravnemu zadržanju; to nagrado odloči ravnateljstvo.

Gojenci-vajenci bodo dobivali hrano in stanovanje, za kolikor bo prostora, samo če bodo za to prosili.

Število gojencev-delavcev je določeno na 24, ono vajencev na 8.

Ako bi se jih več za sprejem oglasilo, se bo prednost dajala starejšim in takim, ki bodo predlagali boljša spričevala nravnosti in praktične vaje in vselej z ozirom na primerno razdelitev po posameznih okrajih dežele.

Dokler se ne preskrbè potrebna poslopja, se bodo podeljevali letni stipendiji po 20 gld. tistim, ki se brezplačno sprejmo.

Po vsakem načinu bodo dobivali gojenci o poludne hrano, ako bodo želeli, samo da povrnejo dotične stroške.

§. 6.

Dolžnosti gojencev v konviktu.

Gojenci v konviktu si bodo morali na svoje stroške priskrbljevati obleko in telesno perilo, ter se strogo ravnati po hišnem redu in po šolskih pravilih, katera bode potrdil deželni odbor.

§. 7.

Učna leta.

Učni tečaj bode dveleten in gojenci-vajenci se bodo vsako drugo leto sprejemali.

Med letom ne bo počitnic nego k večemu po 8 dni o božiči, o pustu in o veliki noči.

Gojenci se bodo toliko ur na dan podučevali in praktično vadili, kolikor ur porabi delavec za kmetijska dela z enakimi počitki.

Deželni odbor bo lahko dovoljeval učiteljskemu osobju in gojencem dopuste, ki pa ne bodo smeli presegati šestih tednov na leto. O praznikih se bode skrbelo, da se bodo gojenci lahko službe božje deležili.

§. 8.

Učni predmeti.

Šola je razdeljena v dva oddelka, v enem se bode podučevalo v italijanskem, v enem pa v slovenskem jeziku.

Podučevanje bo obsegalo vsa kmetijska opravila in one stroke kmetijske kulture in obrtnije, katere so primerne lokalnim razmeram.

Razlagalo se bode gojencem, zakaj se imajo posamezna dela po enem in ne po drugačnem načinu opravljati.

Zraven tega razlaganja se bodo pa posebno v pozimskem času učile in ponavljale potrebne znanosti iz kemije, fisike, naravopisja, knjigovodstva, zemljemerstva, kmetijskega gospodarstva in jezikov.

Te učbe bodo obsegale kolikor treba za boljše razumenje praktike in za bodoči stan gojencev.

§. 9.

Razdelitev predmetov po letih in semestrih in didaktični načrt.

O začetku vsakega semestra predlaga učiteljski zbor dotični program, kuratorij ga ustanavlja in deželni odbor potrjuje.

Digitized by Google

§. 10.

Učitelji.

Gledé števila učiteljev, njih dolžnosti in pravic ostanejo v veljavi deželnozborski sklepi od 6. oktobra 1871 in 14. januarija 1874 z edino premembo, da bo moral učitelj naravoslovja tudi dela na deželnem enokemičnem poskuševališči prevzeti in da bode dolžnost vseh učiteljev, sodelovati pri začasnih kursih za podučevanje odraščenih, ne spadajočih k šoli v posameznih kmetijskih strokah v meri in dobah, katere bo odločeval deželni odbor.

§. 11.

Izpiti.

Konec vsakega semestra so izpiti. Dijakom se dajajo redi po napredku v glavnih predmetih in po obnašanji. Ti redi so: prav dobro, dobro, zadostno in nezadostno.

Deželni odbor ima oblast, da slabo obnašajoče se ali nesposobne gojence kedarkoli iz šole izključi.

§. 12.

Konečna spričala.

Konec vsakega semestra se delijo spričala z navedenimi redi.

§. 13.

Nadzorstvo.

Neposredno nadzorstvo šole je izročeno šolskemu odboru (kuratoriju), v katerem so: en deželni odbornik, en vladni zastopnik in trije udje kmetijskega društva, katere ono društvo zbere.

Više nadzorstvo gre deželnemu odboru.

§. 14.

Stroški za šolo in za kmetijo, kako se imajo posestva oskrbovati in kako o tem račun dajati.

Šolsko ravnateljstvo ima podati dotični črtež deželnemu odboru, kateri ga ustanovi pridržeč potrdbo deželnemu zboru.

§. 15.

Ta pravila obveljajo dne 1. oktobra 1875.

Nove mere in vage.

2. Votla mera.

Namesto vedra in vagana bomo po novi meri računili v hetolitrih; namesto bokala vina bomo pili liter vina. Do sedaj nismo imeli večje mere od vagana, vsaj ne na Kranjskem; nova mera ima pa veliko večje jednice. Naj večja mera bode mirijaliter, on obsega 10 kilolitrov ali 1000 dekalitrov

1 kiloliter ima 10 hektolitrov ali 100 dekalitrov ali 1000 litrov.

1 hektoliter ima 10 dekalitrov ali 100 litrov in 1 dekaliter ima 10 litrov.

Kako se preračunijo bokali v litre?

bokal	litrov	bokal	litrov	bokal	litrov	bokal	litrov
i m a		i m a		i m a		i m a	
1/16	0·088	14	19·811	31	43·869	48	67·926
1/8	0·176	15	21.226	32	45·284	49	69·341
1/4	0·353	16	22·642	33	46·699	50	70·756
1/2	0·707	17	24·057	34	48·114	51	72·171
1	1·415	18	25·472	35	49·539	52	73·586
2	2·830	19	26·887	36	50·944	53	75.001
3	4·245	20	28·302	37	52·359	54	76·417
4	5·660	21	29·717	38	53·774	55	77.832
5	7·075	22	31·132	39	55·190	56	79.247
6	8·490	23	32·547	40	56·605	57	80·662
7	9·906	24	33·963	41	58·020	58	81·077
8	11·321	25	35·378	42	59·435	59	83·492
9	12·736	26	36 793	43	60·850	60	84·907
10	14·151	27	38·208	44	62.265	70	99.059
11	15·566	28	39·623	45	63·680	80	113·21
12	16·981	29	41·038	46	65.095	90	127·371
13	18·396	30	42.453	47	66·511	100	141·513

To so izračunjeni decilitri, centilitri in mililitri; bere se n. pr. 37 bokalov ima 52 litrov, 3 decilitre, 5 centilitrov in 9 mililitrov.

1 liter ima 10 decilitrov ali 100 centilitrov ali 1000 mililitrov.

1 deciliter ima 10 centilitrov ali 100 mililitrov in 1 centiliter ima 10 mililitrov.

1 liter ima 0.70665 bokalov in 1 bokal ima 1.41513 litrov.

Kako se preračunijo vedra v hektolitre?

vedro	hektolitrov	litrov	vedro	hektolitrov	litrov	vedro	hektolitrov	litrov
i m a			i m a			i m a		
1	—	56·605	6	3	39·631	20	11	32·104
2	1	13.210	7	3	96·234	20	16	98·156
3	1	69·815	8	5	52·841	40	22	64·208
4	2	26·420	9	5	9·446	50	27	30·250
5	2	83·062	10	4	66·052	60	33	96·312

Bere se tako-le: 3 vedra imajo 1 hektoliter, 69 litrov, 8 decilitrov, 1 centiliter in 5 mililitrov.

Tudi žita bomo merili po hektolitrih in litrih, prav tako kakor vino.

Digitized by Google

Kako se prreačunijo vagani v hektolitre in litre?

vagan	hektolitrov	litrov	vagan	hektolitrov	litrov	vagan	hektolitrov	litrov
ima			ima			ima		
1/32	—	1.921	4	2	45·947	30	18	44.604
1/16	—	3.842	5	3	7·434	40	24	59·472
1/8	—	7·685	6	3	68·920	50	30	74·341
1/4	—	15·371	7	4	30·407	60	36	89·209
1/2	—	30·743	8	4	91·894	70	43	4·877
1	—	61·486	9	5	53:381	80	49	18·945
2	—	22.973	10	6	14.868	90	55	33·813
3	—	84·460	20	12	29·736	100	51	48·682

1 vagan ima 61.48682 litrov ali 0.6148682 hektolitrov in 1 hektoliter ima 1.626365 vaganov.

Razne kmetijske vesti.

Volčič ali vnetje vimena, piše gosp. Dr. Masch, se prikazuje kmalo po teletenji, ali pa ko smo tele od krave odstavili, in se nahaja pri vseh naših domačih živalih, naj bolj pogostoma pa pri kravah. To vnetje vimena se spoznava prav lahko po rudečici, gorkoti, oteklini in občutljivosti, katera znamenja nikoli ne izostanejo. Oteklina je ali po vsem vimenu bledo rudeča, mehka in malo boleča, ali pa je samo po mlečnih žilicah razprosterta in so le te otekle. Mleka namolzemo manj in včasih ja tudi s krvijo pomešano. V 3 do 4 dneh se oteklina ognoji in ta gnoj izteče iz vimena, ali pa se v vimenu strdi, v obeh slučajih provzroči živini velike bolečine; mlečne žilice tudi hudo otečejo. Ako se gnoj iz vimena izcedi, preteče po več tednov, preden se vime zaceli; ako pa gnojnica ne prodere iz vimena, zapazimo po vsakem volčiču več ali manj trdih bunk, katere odpravimo, ako jih rahlo mencamo in gladimo proti sescem navzdol, čez katere se potem ta omehčana gnojnica za nekoliko časa izcedi. Pri ovcah se je že večkrat tako hudo vnetje vimena pripetilo, da so vsled tega poginile. Po vsakem vnetji zapazujemo v vimenu več ali manj bunčic, katere niso nič druzega, nego strjeni gnoj in med boleznijo strjeno ali zaostalo mleko.

Uzroki tej bolezni so mnogovrstni: poškodovanje, hudo stiskanje ali ranjenje pri sesanji ali pri molži; hudo suvanje teletovo v vime; mečkanje pri ležanji; opuščena molža; dolga, utrudljiva hoja s polnim vimenom, ranenje na katerikoli način; pik kakega merčesa; mečkanje vimena med nogami; nesnaga in prehlajenje.

Naj bolje izide bolezen, kedar se gnoj v vimenu razide, za kar nam je skrbeti. To pospešujemo, če denemo živino na topli kraj v hlevu, ji dobro in mehko posteljemo, ji mir damo, ji po malem krmimo in jo kolikor mogoče na lahkem molzemo. Kedar je vnetje prehudo, ne smemo molziti in teleta nikakor k materam puščati. Velika in močno vneta vimena naj se čez kriz s širokimi platnenimi pasi privežejo, da pomagajo vime v kviško deržati. Vsak dan naj se dvakrat ali trikrat po četrt ure vime z senenim cvetjem kadi, dokler bolezen popolnoma ne poneha; s tem se tudi bunčice preženejo. Dobro je tudi, če vime vsak dan pomažemo z mazilom, katero je sestavljeno iz 4 loto, laškega olja, iz trdo kuhanega in potem dobro zmečkanega jajčjega rumenjaka in iz 4 granov kafre. Mehurjev ki so se v vimenu naredili, mora kak razumen človek o pravem ali godnem času prebosti in gnojnico izpustiti.

Stenice se v kokošjih stanovanjih in v druzih prostorih prav rade zarad nesnage vgnjezdijo. Polovimo in pokončamo jih prav lahko, ako jim tanke, olupljene šibice bek (za koše plesti) v skupaj zvezanih metljicah nastavljamo; duh bek privabi stenice na metljice, med katere se čez dan skrijejo. Kedar se tako nadležne živalice naberejo, vtaknemo metljice v vrelo vodo, zvečer jih pa zopet stenicam nastavimo.

Uši. Živinozdravnik Drexler priporoča kot prazanesljivo sredstvo zoper uši pri naših domačih živalih karbolovo kislino, katero si lahko v lekarnicah kupimo. Vzemimo v ta namen 1 maslic vode, prilijmo jej 2 lota vinskega cveta in v tej mešanici raztopimo 2 kvinlelca karbolove kisline. S tem tekočim mazilom namažimo 2 krat na dan ušiva mesta naši živini. V 3 dneh poginejo vse uši.

Poprava: V številko 18 so se nam prav neljube pomote vrinile, kar je podoba 3, mora podoba 1 biti, in podoba 1 naj se bere za podobo 3.

Preskušnja na vino- in sadjerejski šoli na Slapu se bode vršila 27. oktobra, dopoldne; k njej se vsi za kmetijstvo vneti rodoljubi uljudno vabijo.

Listnica uredništva:

Gospod F.K. v D. Z Vašimi mislimi se ne moremo strinjati, le na Štirskem je naj več Vaših somišljenikov, drugod pa grozno malo. Pričakujemo kaj druzega.

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		6 oktobra										pretekli teden			
Pšenica	„	5	30	2	10	2	40	5	—	4	80	4	80	4	40
Reš	„	3	60	2	—	2	—	4	40	3	80	3	85	2	90
Ječmen	„	2	40	1	95	3	—	2	80	3	—	3	—	2	60
Oves	„	1	90	1	18	1	40	2	—	1	60	1	90	1	60
Ajda	„	2	60	1	60	1	30	2	50	2	60	2	60	2	45
Proso	„	2	80					2	70	2	80	3	—	2	70
Turšica	„	3	—	1	40	1	70	3	20	3	—	2	80	3	—
Krompir	cent	1	60	2	50	1	50			1	50	1	30	1	20
Leča	„	5	50												
Grah	„	5	20												
Fižol	„	4	80			5	—	4	80	5	—				
Maslo	funt		53				52		50		50				
Slanina,špeh	„		48				45				54		37		44
Špeh frišni	„		42		40				40		36				
Jajca			2½				2		2		1½				
Mleko	bocal		10				10				10				
Goveje meso	funt		27				27		20		22		26		26
Teletina	„		25				35		21		24		30		28
Svinsko meso	„		28								24		30		30
Koštrun	„		15								18				
Seno	cent	1	25	1	70	1	—	1	40	1	80	1	50	1	70
Slama	„	1	10	1	20		90			1	—	1	10		90
Drva trda	seženj	6	80	14	—	11	50			7	—				
„ mehka	„	5	—	10	—	9	50								

Današnjemu listu smo dodali prilogo.

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

E.W.BAUER WIEN SC.

List 20.
V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold. 60. kr. za pol leta. — Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi J. Kristanu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875.
28. oktobra.

Poljedelstvo.

5. Valjanje

Valjar bi se ne smel pri nobeni kmetiji pogrešati, a žalibog ga ne rabijo povsod, v nekaterih krajih ga še ne poznajo. Glavna naloga valjarja je, da ž njim popolnoma izravnimo izorano in povlečeno njivo in da na njej vse zemljene kepe razdrobimo. Če opuščamo valjanje, nas stane žetev ali košnja krmskih rastlin veliko več, nego bi potrosili za valjanje njive o opravem času. Da se tega prepričamo, oglejmo si kepasto njivo, katero smo spomladi z grašico posejali. Čez leto ne razpadejo kepe in rušne, in njiva je zarad njih neravna; pri košnji zadene kosec vsak hip na kako kepo, da se mu kosa hitro skrha, vsled česar jo mora pogostoma brusiti. Enaka se godi pri deteljah in drugih krmskih rastlinah, koje smo na nepovaljano njivo posejali. Na neravni kepasti njivi zgubimo pa pri krmskih rastlinah tudi veliko pridelka, ker nam ne pripuščajo kepe, da bi čisto kosili. Do zdaj smo navéli uže dvojno škodo na nepovaljani njivi. Zgubo časa, ker treba pogostoma koso brusiti in zgubo blaga, ker ni mogoče čisto kositi. Sejalne mašine ne moremo rabiti na kepasti njivi, ker bi posamezni lemeži nad kepami odskakovali in zrnje bi ne prišlo v zemljo, ampak raztrosilo bi se po vrhu in ostalo bi nepokrito.

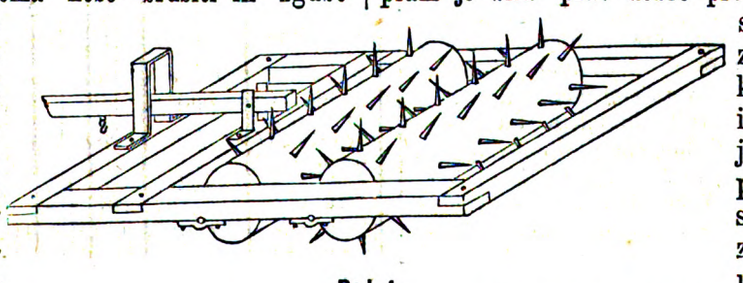

Pod. 1.

Na kepasti njivi se noži mašine za košnjo tako hitro skrhajo, da bi morali vedno skrhane nože z ostrimi nadomestovati, kar je pa prav zamudno; dalje se nam noži tudi lahko zamašijo in se pri mašini kaj polomi.

Če je njiva nepovaljana, kepasta, zapazujemo ob času košnje v mokrem času zjutraj pri rosi ali pri deževnem vremenu vso našo krmo več ali manje blatno, ker smo kepe s koso razbili, kar pa živini nikakor ne ugaja, ampak vedno škoduje. Valjanje naj se na hudo kepasti njivi nikdar ne opusti, sicer nam pride veliko semena pod kepe, iz pod katerih ne more preriti in za to ostaja na njivi toliko neposejanega prostora, kolikor kepe zalegajo. Pšenica, turšica ali kako drugo debelozrnato žito pod kepo usahne, še bolj in prej pa malozrnate rastline, na primer detelja, repica, repa, proso i.t.d. Vsako malozrnato seme zahteva, da se mu kepe na njivi razdrobijo, ker drugače ostane ves svet, ki je s kepami pokrit, neobraščen ali gol, od česar nimamo nič pridelka in davek se vendar le mora tudi od tega sveta plačevati.

Po setvi moramo tudi marsikatero njivo valjati, res ne pri vsaki setvi, ampak le pri počasno kalijočih in malih semenih. Detelja spomladi posejana kali v nepovaljani zemlji le prav počasno, akopram je bila prav dobro preorana in prevlečena; seme deteljno leži v rahli zemlji v nezadostni dotiki s zemljo; da hitreje in lažej kali, treba, da je seme dobro k zemlji pritisnjeno. V mokrih spomladih je valjanje zarad sedaj omenjenega uzroka nepotrebno, ker je v zemlji zadosta vlažnosti; neobhodno potrebno je pa v suhih spomladih; če precej po setvi detelje ne valjamo, se lahko pripeti, da se zemlja do tiste-

Digitized by Google

ga časa, ko bi detelja morala iz zemlje prirasti, posuši, ali pa da že deteljo ob času kalenja uniči.

Proso se mora po setvi tudi zarad tega valjati, da se seme bolj k zemlji pritisne in da zemlja dalje časa vlažna ostane, ker znano je vsakemu, da gosta ali pa tukaj povaljana zemlja dalje časa vlažnost v sebi hrani, kot peščena, rahla. V vsaki rahli ali peščeni zemlji je več votlin, v katere pade seme pri setvi; ako ga v njih pustimo, se lahko posuši, ker mu manjka vlažnosti in ker ni v tesni dotiki sè zemljo.

Primerjajmo tukaj cmokast kruh s težko ali vsedeno, povaljano zemljo in rahli kruh s peščeno ali nepovaljano zemljo. Vedno se rahel kruh prej posuši kot cmokast ali čisto reženi. Kar velja gledè kruha, to isto velja tudi gledè zemlje, čim bolj trda, težka ali povaljana, tim kasneje se posuši. Za spomladanske setve moramo pa prav natanko paziti, da nam one v prerahli zemlji zarad suše ne poginejo. O tem smo že v Kmetovalcu govorili tudi to smo omenili, da moramo spomladi, ko rež zemljo vzdigne, žita povaljati, da jih mraz popolnoma ne uniči (glej pri pšenici.)

Valjar zmečka vse kepe, kojih brana ni mogla razrušiti ali pa katerim ona tudi ni kos. Na Gorenjskem in na Pivki kopljejo frišne brazde z matiko. Na oral se mora pri težkih brazdah 18 do 24 ljudi računiti po 50 kr. na dan, bi veljalo 9-12 fl. samo kopanje kep. A temu se lahko izognemo, če nadomestimo matiko sé za to narejenim zobastim valjarjem, p o d o b a 1. Priporoča se to orodje posebno Gorenjcem, Pivčanom in Dolenjcem, kateri potratijo v spomladi veliko časa z razbijanjem in kopanjem kep. S takim valjarjem se lahko na dan sè 4 voli in enim možkim 3 do 4 oralov zelò kepaste njive v prah spremeni.

Računimo 4 vole in hlapca 4 fl. 50 kr., nas stanejo z vprežno močjo 3 orali samo 4 f. 50 kr., z delavci pa 27 do 36 goldinarjev. Te številke veljajo za prav težke, brazdaste njive; na lahkajšem svetu bi pa številke še bolj zagovarjale zobasti valjar. Za lan in konoplje, proso in turšico se morajo večkrat brazde kopati in to ob času, ko ima kmetovalec naj več opravila—spomladi. Ako bi si taki kmetovalci zobasti valjar napravili, bi veliko ceneje izhajali.

Ta zobasti valjar nam pa ne služi samo za razbijanje kep, ampak še za eno prav važno opravilo, namreč za povaljanje posejanega, po dežju zbitega polja. Večkrat se spomladi pripeti, da nam dež posejano zemljo prav hudo stlači, tako da je ne more seme preriti; ono bi se zadušilo, ko bi mu z vlačenjem na pomoč ne prišli. Bolje od brane pri kalijočem semenu je pa zobasti valjar, ker prva bi nam vendar nekoliko kalov uničila, valjar bi zemlji samo skorjo prebijal in nobene rastline ne izruval. Kdor se je dobroti tega orodja prepričal ga v mokrem podnebju ali tam, kder rado zilno ¦deževje pada, nikdar zadosta neprehvali. Ravno slovenska dežela je pogostim ploham podvržena, ne tako ko Ogerska, v prvej je tudi večinoma težja zemlja, kakor v zadnji in vendar ne nahajamo tega stroja nikder na Slovenskem. Ko bi pri nas delalci tako dragi bili, kakor drugod, bi se bilo že marsikako drugo koristno kmetijsko orodje vdomačilo.

Pri jesenski setvi je večkrat svet tako kepast posebno ob času suše, da nam je zelo težavno, v težki zemlji pa popolnoma nemogoče, sejati, in takih letin je vendar le nekoliko.— Popis zobastega valjarja prihodnjič.

Kako vinograde gnojiti.

Ob Renu gnojijo v novejšem času po visečih legah, torej pravih goricah, sploh tako, da dobi vsaka trta svoj del gnoja. V ta namen izkopljejo z matiko okoli vsake trte posebno jamico, v katero vsujejo dobre vilje gnoja, toda ne prav frišnega, ter ga sé zemljo zasujejo. Pri tej priliki porezujejo trtam tudi površne ali rosne korenike. Podoba 2. nam predočuje ta način gnojenja.

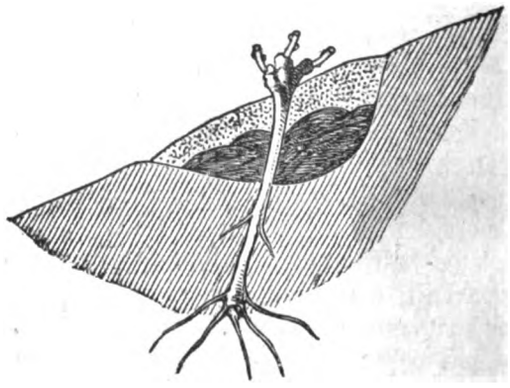

Pod 2.

V visečih lègah se pač priporoča, tako gnojiti; v ravninah dosežemo pa blizo isti namen, ako ne odmerimo vsaki trti poseben delež gnoja, ampak ga sploh enakomerno raztrosimo in podkopljemo.

Do zdaj smo naveli različne načine gnojenja; zdaj hočemo pa še pravila omeniti, po katerih naj se v posameznih slučajih gnoji. Navadni živinski gnoj moramo smatrati za tvarino, katera na eni strani potrebno organično in anorganično hrano trti obdržuje, na drugi strani pa se spreminja v humus, vsled katerega postaja svet rahlejši, da ga lahko prešine zrak, ki je neobhodno potreben, da se tvarine v njem lahko razkrojujejo, ali da razpadajo. Vse redivne snovi postanejo po okoliščinah prej ali poslej tekoče. Nekatere se kar naravnost raztopijo, druge izpuhtijo iz gnoja ter se nabirajo v pokrivajoči zemlji, v kateri se po dežju tudi raztopijo. Vse raztopljene redivne snovi, potopijo ali pogreznejo se pa v tla, kder jih korenike posrkajo. Gledé na poslednji stavek ugovarjalo bi se lahko, da je Liebig dokazal, da se na površje zemlje izlite raztopljine le prav plitvo pogrezajo, ker jih zemlja sama mehanično v tem zadržuje. Če temu pravpritrjujemo, moramo si vendar misliti, da segajo redivne snovi pri vsem tem v zadostno globočino, tim

Digitized by Google

bolj, ker se ne pogrezajo iz nad površja zemlje ampak iz dna jamice v globočino; pot do korenik jim je torej vendar bistveno skrajšana.

Zdaj hočemo videti, v kateri globokosti se podkopani gnoj najboljše obnaša. Ako gnoj kar po vrhu vinograda raztrosimo ter ga nič ne podkopljemo, raztopi sicer deževnica vse, kar je raztopljivega v njem; pa to se ne pogrezne zadosta globoko, kajti v tem ga zadržuje zemlja sama. Drugi del razpalega gnoja, to je organični del, ki je plinaste—gazove narave, izpuhti neizkoriščen v zrak. Vrh tega razpada nam le površno potrošeni gnoj zelo nerédno, ker ga v tem zavirajo zdaj mraz, zdaj suša, zdaj prevelika moča in enaki uplivi. Prosto raztrošenje gnoja po vinogradih je po vsem tem malouspešno in se ne more nikakor priporočati. Če podkopljemo gnoj le kakega pol čevlja globoko ter ga zasujemo, ravnamo še vedno v zgubo, kajti, plinaste snovi pridržuje zemlja le deloma, raztopljene imajo pa še vedno predolgo pot do korenik. Ako pa gnoj v en čevelj globoke jame zasujemo, ognemo se takim neugodnim nasledkom, kakoršne smo našteli pri površnem in plitvem gnojenji, kajti v tej globokosti se približamo korenikam, katerih pri okopavanju ne dosežemo, ter položimo gnoj takorekoč na nje. Vsled tega pridejo raztopljene snovi po kratki poti korenikam v korist; zemlja pa, s katero je gnoj zasut, posrka vse plinske gnojilne snovi, predno morejo v zrak izpuhteti. Dalje nam koristi tako gnojenje tudi zarad tega, ker se pri vsakokratnem okopavanji, zemlja tikoma gnoja zrahlja, deloma z gnojem pomeša, in tako potrebnemu zraku in vlažnosti pot odpira.

Ako gnoj tikoma koreničinega debla podkopljemo, si res tudi nekoliko škode naredimo. S tem prisilimo namreč trto, da nam kmalo dosti privršnih ali rosnih korenik zarene; pa saj se te pri okopavanju tako odstranijo; tiste, katere po letu nastanejo, pa trto v rašči in rodovitnosti—za eno leto—le podpirajo.

Ako gnoj še globokejše podkopljemo, vidimo da se naštete prednosti plitvega gnojenja druga za drugo zgubljajo. Pred vsem zapazimo—in to priznavam za poglavitno napako globokega gnojenja—da mehanični učin gnoja na zemljo, namreč zrahljanje po humusu, v kojega se spreminja gnoj, popolnoma izostane. Vsled tega ne moreta zrak in vlažnost tako dobro zemlje prešiniti, in ne samo gnoj ampak tudi zemlja okolo njega se zadosta ne razkrojita. Se ve, da se ne moremo o vsem tem z očmi prepričati—a vendar imamo jasne dokaze za to. Kedar kak star vinograd prekopavamo v namen, da bi ga z novimi trtami nasadili, nahajamo mnogokrat tri, štiri čevlje pod zemljo neko črno, šoti podobno tvarino. Kaj je to? nič druzega kakor gnoj, kateri se je znabiti pred petdesetmi leti podkopal, pa se ni mogel vsled pomanjkanja zraka in vlažnosti razkrojiti.

Pri vsem tem je pri nas še mnogo vinorejcev, kateri se za globoko gnojenje potezajo in plitvo kar naravnost za ničvredno obsojajo. Mi tudi nočemo trditi, da je morda zavrženo delo in gnoj, ako trtam globoko gnojimo; saj je uže to mnogo vredno, da se zemlja zrahlja in posebno v takih vinogradih, katerih nismo pri nasajevanju zadostno prekopali,

Da je zrahljanje zemlje res jako koristno, to nam kažejo v malem vrtnarji: kedar jim kako drevo ne mara prav rasti in roditi, zrahljajo zemljo okolo njega in pomagano je.

Še jasnejši dokaz nam pa dajajo štajarski trtorejci, kateri gnojè trtam z jelševino. Oni mislijo, da podajajo trti Bog vè koliko kalija, dušca, fosforjeve kisline i. t. d. z butarico suhega listja in lésa; v resnici pa s tem gnojenjem skora odločno le zemljo rahljajo, a pravega gnoja nikakor ne nadomestujejo.

Iz vsega tega sklepamo, da je najboljše, ako pri gnojitvi vinogradov gnoj le za en čevelj globoko podkopavamo, in sicer prav blizo okoli trt v visečih lègah, med trtami v ravninah.

Konečno naj pojasnimo še, koliko gnoja naj trtam potrošamo? Koder so v poprejšnjih časih, kakor je še dan danes tu pa tam navada, po dva do tri čevlje globoke jame kopali, mislili so: „no, saj tega dela ne moremo pogostoma ponavljati“ in vsuvali za gnoj koš zraven koša. Po tem načinu so potrebovali, posebno na Nemškem, kder so trte prav gosto zasajene, okoli 200 voz gnoja na oralo. Če plitvo gnojimo, porabimo manj gnoja, a večkrat moramo gnojiti in to je pravo; kajti gnoj ne ohrani trajno svoje redivne moči, ampak jo polagoma zgublja, ker trohni in to vse eno, ali ga po malem natrosimo ali pa mnogo na enkrat.

V pričetku daja obilno hrane ali redivnih snovi, a v kratkem, v malih letih ni druzega sledu po njem, nego nekoliko črne trhlovine. To nam jasno spričuje, da ni mogoče kar na enkrat za celih 20 let gnojiti; kajti v začetku podamo trtam gotovo preveč hrane—po tem jim je pa pri vsej obilnosti izkoriščenega gnoja—nič ne ostane.

Računiti se sme, da se vinograd prav dobro pognoji, ako se na vsakem oralu 40 vozov po 20 centov, slabotno pa, ako se 20 vozov po 20 centov gnoja podkoplje. V prvem slučaju gre 10 funtov, v drugem pa 5 funtov na vsako trto, oko rase 8000 trt na oralu. Prva, močna gnojitev zadostuje za 4—6 let, da je vinograd v najboljšem stanji. Če plitvo gnojimo, prihranimo mnogo gnoja, ker se ves popolnoma izkoristi, prihranimo tudi mnogo dela, trte se čisto nič ne poškodujejo, ampak rasejo krepko naprej ter se jim nič, ne pozna, da so se gnojitve, ustrašile, kakor pravijo Vipavski trtorejci. S plitvo gnojitvijo prihranimo po tem takem veliko drazega časa, truda, gnoja, z eno besedo d e n a r j a.

Dostavek: Vipavci! preberite ta članek saj desetkrat in po tem lotite se delati po naših nasvetih, da se prepričate, ali vam dobro ali slabo svetujemo.

Digitized by Google

Rastlinogoja.

4. Oves.

Med ovsem bi tudi več sort razločevali, ker se pa tudi oves v nekoliko letih pod drugačnim podnebjem spreminja, ne bomo popisovali posameznih sort. Oves za seme si naročamo lahko iz enega ali druzega podnebja; če ga nekoliko let sejemo in potem zopet v prvotni kraj za seme damo, se tam zopet spremeni, ter rodi ali slabše ali bolje. V Vukovaru je poslala grajščina pred 15—20 leti nekoliko vaganov ovsa v Eltville na Nemško, tam so ta oves sejali 6—10 let in ga potem zopet v Vukovar za seme poslali, in čudno! ta oves se je v vsakem obziru najbolje obnašal; to bi moral biti migljaj ondotnim činovnikom, da bi vsako leto nekoliko semena iz Vukovara na Nemško pošiljali in ga od tam ravno toliko nazaj dobivali, kar bi se lahko godilo, ker ste obe grajščini lastnina enega grofa. Pri mlatvi se je pokazalo, da je oves iz Nemškega od orala 7 do 10 vaganov več plačal. To bi nas moralo učiti, da treba ovseno seme spreminjati, kar se pa pri nas menda nikder ne godi. Morda bodo novo ustanovljena kmetijska poskuševališča korist semenske menjave natančnejše razjasnila

Za močvirna tla je oves neprecenljiva rastlina, ker nam v taki zemlji izmed vseh drugih rastlin največ čistega dohodka ali dobička donaša. Nam ne gre vedno za zrnje, ampak tudi za ovseno slamo; umni živinorejec pazi tudi na to, da je njegova živina z rezanico po zimi dobro preskrbljena, zato seje na svojih njivah dovoljno ovsa in sicer ne samo zarad tega, ker oves na naj slabših njivah bolje obrodi od druzega žita, ampak tudi zarad krme. Pri živinoreji nam oves bolje ugaja kakor ječmen, ker nam daje veliko več slame, katera se vsi živini prav dobro prilega. Tudi zrnja dobimo veliko več od ovsa; se ve, da je ječmenovo izdatnejše. Naj poglavitnejša reč je pa, da ovsu ne postrezamo z frišnim gnojem, niti ga v dobro gnojno zemljo ne sejemo, kakoršno ječmen zahteva. Oves raste v vsakem svetu; s tem pa ne trdimo, da bi mu v prav pusti njivi nič ne potreba bilo gnojiti, ali pa da bi oves tudi dobro obrodil, ako bi njivo prav malo obdelovali; menimo samo, da je oves z obdelovanjem in gnojenjem njive kmalo zadovoljen. V prav peščenih, pustih tleh oves ne obrodi, ker mu je po naravi mokri ljubši. Naj boljše se obnaša oves na puščeni, ilovnati in ne premočvirni zemlji. Tudi mu je malo na tem, kakošna rastlina je pred njim rasla. samo da polje ni tako izmolzeno, kakor je pri našem kmetovanji navadno; obrodi pa vendar za okopavinami in deteljo naj bolje. Detelja mu je čez vse ugodna; on obrodi dobro tudi, ako ga 2 ali 3 leta za deteljo sejemo. Na novo izorani ledini nam daje prav izvrstno žetev; po njem je taka njiva kmalo tudi za druga žita sposobna. Odcejeni ribnjaki in druga posušena zemljišča so edino le za oves sposobna.

Pri umnem kmetovanji je gnojenje za oves vedno potrata gnoja. Toda pri nas v obče se ne more še govoriti, da bi naši posestniki umno kmetovali, saj prezirajo glavno pravilo, to je primerno kolobarenje; zarad tega pride oves mnogo krat v že prepusto njivo in ko bi mu prav nič ne pognojili, nam tudi ne more dosti zrnja dati. Kar se gnoja tiče, moramo omeniti, da mu je vsak gnoj ljub, bodisi živinski gnoj ali kompost ali pa tudi trata iz cestnih jarkov ali grap, ali na ledinah izkopana in na njivo speljana. Tudi šotasta tla so za oves izvrstna, on jih po tem tudi drugim rastlinam pripravlja. —

Ovsa ne treba toliko obdelovati, kolikor pšenico, rež ali ječmen; njemu je brže vstreženo, vendar pa s tem ni rečeno, da ovsu ni potreba dobro njivo obdelati. Mi bodemo ovsu toliko postregli, kolikor vemo, da mu je koristno. V mrzlih krajih, kder po strnem ajda ne obrodi, se mora sterniše precej po žetvi plitvo preorati; to se tudi tam godi, kder se ajda seje, v drugič se pa v jeseni pred zimo nekoliko globokeje orje; spomladi ne treba na peščenih njivah v tretjič orati, vsakako pa v težkih tleh. Naj poglavitnejši pogoj je, da se njiva pred zimo izorje, kar ovsu več koristi, kakor 2kratno spomladansko oranje. Po naši staroslovenski navadi se samo spomladi enkrat za vselej ob času setve ovsu preorje, ne oziraje se na lastnosti njive ali je peščena, ali težka ilovica, tudi ne glede po kaki rastlini se oves seje ali po krompirji ali za strnim žitom. Po prvem mu ni treba toliko orati, kakor za drugim. Po strnem žitu se mora zemlja na vsak način 2krat orati ali obadvakrat v jeseni ali pa prvikrat v jeseni, v drugič pa spomladi. Po krompirji in drugih okopavinah se oves prav dobro obnaša; če mu v peščenih ali ne pretežkih tleh v jeseni njivo 6 palcev globoko preorjemo, spomladi pa samo povlečemo in oves posejemo, bolje obrodi, kakor pa če bi mu še spomladi v drugič orali, ker za okopavinami neče prerahle zemlje. Napačno je pa po okopavinah v peščenih tleh spomladi orati. Na težkih, ilovnatih tleh za okopavinami je pa že potrebno dvakratno oranje: v jeseni in spomladi. Jesensko deževno vreme včasih zavira, da ne moremo v jeseni orati; kaj nam tedaj storiti? V tem slučaju moramo vsako ugodno vreme uporabiti ter njivo ali že po zimi ali pa prav zgodaj spomladi, kedar se je zemlja odtajala, preorati, v drugič pa za nekoliko tednov pri setvi; na peščenih njivah smemo drugo oranje opustiti. Če oves tako obdelujemo, kakor smo tukaj razložili—bode gotovo več izdalo, nego če napačno orjemo in dobro gnojimo. Spomladi orati in gnojiti, je prav napačno, ker se tako gnoj trati in namesto z oranjem se njiva z gnojem zboljšuje, na vse zadnje pa vendar ne obrodi toliko zrnja in slame, kolikor bi lahko vsled umnega gospodarenja. Opuščeno jesensko oranje je tudi krivo, da imamo med ovsem preveč plevela in da ostane njiva tudi za druge prihodnje rastline zelo plevelna. Iz tega vidimo, da se napačno obdelovanje več let maščuje sè slabimi pridelki.

Naši kmetovalci sejejo tudi med oves deteljo, ker ne pomislijo, ali ne vedo, da mora biti za de-

Digitized by Google

teljo uže v jeseni njiva globoko preorana. Ker tega ne storijo, vidimo povsod na Kranjskem, na Gorenjskem, na Pivki in Dolenjskem le slabo rastečo deteljo. Detelja v tako obdelani zemlji le hira, njene korenike so slabotne; zarad trdega nezrahljanega spodnjega sveta ne morejo v globočino segati; pridelek je vsled tega reven. Na dalje sejejo Kranjci deteljo večinoma pod oves, o tem smo že dvakrat v kmetovalcu govorili in bomo še, kedar pride razprava o detelji na vrsto.

V nekaterih krajih posevajo pašnike, slabe senožeta in sploh ledine z ovsom, vsa taka zemljišča treba v jeseni preorati in spomladi oves le z brano zavlačiti. Pivčanje posejejo tudi precej ovsa po večletnih pašnikih, ne umejo pa da bi jim oves veliko bolje obrodil, ako bi mu njivo ne v spomladi ampak v jeseni preorali. Za vsako rastlino je jesensko oranje koristnejše od spomladanskega.

(Dalje prih.)

Nove mere in vage

Tudi sežnji in čevlji se ob novem letu nadomestijo z metrom. Naj večja dolgostna mera bode mirijameter, on ima 10 kilometrov ali 100 hektometrov ali 1000 dekametrov ali 10.000 metrov.

1 kilometer ima 10 hektometrov ali 100 dekametrov ali 1000 metrov.

1 hektometor ima 10 dekametrov ali 100 metrov in 1 dekameter ima 10 metrov.

1 meter ima 3·163446 čevljev in 1 čevelj ima 0·3161109 metrov.

Kako se črte, palci in čevlji v metre preračunijo?

Črte	centimetrov	milimetrov	palci	decimetrov	centimetrov	milimetrov	čevlji	metrov
	je			je				je
1	—	2·2	1	—	2	6·3	1	0.316
2	—	4·4	2	—	5	2.7	2	0.632
3	—	6·6	3	—	7	9	3	0·948
4	—	8·8	4	1	—	5·4	4	1.264
5	1	1	5	1	3	1·7	5	1·580
6	1	3·2	6	1	5	8	6	1.896
7	1	5·4	7	1	8	4·4	7	2.213
8	1	7·6	8	2	1	0·7	8	2·529
9	1	9·8	9	2	3	7·1	9	2·845
10	2	2.	10	2	6	3.4	10	3·161
11	2	4.1	11	2	8	9·7	11	3·477
12	2	6·3	12	3	1	6·1	12	3·793

1 meter ima 10 decimetrov ali 100 decimetrov ali 1000 milimetrov.

1 decimeter ima10 centimetrov ali 100 milimetrov in 1 centimeter ima 10 milimetrov.

Tako se bere: 60 sežnjev je 113 metrov, 7 decimetrov, 8 centimetrov in 9 milimetrov.

1 meter je 3 čevlje 1 palec in 11·6 črt.

Kako se milje v metersko mero preračunijo?

Milja	mirijametrov	kilometrov	metrov	milja	mirijametrov	kilometrov	metrov
			i m a				
1/8	—	—	948	6	4	5	516
1/4	—	1	896	7	5	3	102
1/2	—	3	972	8	6	—	687
1	—	7	856	9	6	8	273
2	1	5	172	10	7	5	859
3	2	2	758	50	37	9	297
4	3	—	344	100	75	8	594
5	3	7	930	500	379	2	968

Kako se preračunijo sežnji v metre?

Sežnji	metrov	Sežnji	metrov	Sežnji	metrov	Sežnji	metrov
ima		ima		ima		ima	
1	1·896	26	49·309	51	96·721	76	144·133
2	3·793	27	51·205	52	98·617	77	146·029
3	5·689	28	53·112	53	100·514	78	147·926
4	7·586	29	54·998	54	102·410	79	149·822
5	9·482	30	56·895	55	104·397	80	151·719
6	11·379	31	58·791	56	106·203	81	153·615
7	13·275	32	60·687	57	108·100	82	155·512
8	15·172	33	62·584	58	209·986	83	157·408
9	17·068	34	64·480	59	111·893	84	159·305
10	18·965	35	66·377	60	113·789	85	161·201
11	20·861	36	68·273	61	115·686	86	163·098
12	22·758	37	70·170	62	117·582	87	164·994
13	24·654	38	72·066	63	119·478	88	166·891
14	26·551	39	73·963	64	121·375	89	168·787
15	28·447	40	75·859	65	123·271	90	170·684
16	30·344	41	77·756	66	125·168	91	172·580
17	32.240	42	79.652	67	127·064	92	174·477
18	34·137	43	81·549	68	128·961	93	176·373
19	37·033	44	83.446	69	130·857	94	178·269
20	37·930	45	85·342	70	132·754	95	180·166
21	39.826	46	87·238	71	134·550	96	182·062
22	41·723	47	89·135	72	136·547	97	183·959
23	43·619	48	91·031	73	138·443	98	185·855
24	45·516	49	92·928	74	140·340	99	187·752
25	47·412	50	94·824	75	142·236	100	189·648

DOPISI.

IZ LJUBLJANE (Izv. poročilo o mesečni seji glavnega odbora c. k. kmet. društva od 10. oktobra.)

1. Deželna vlada naznanja, da se je začela trtna uš uže po sosednem Štajerskem širiti in svaruje, naj se od tam nikar ne naročajo bilfe.

Digitized by Google

Zbor sklene, da se ima odpis tega naznanila razposlati vsem podružnicam kmet. društva, da se bodo znale varovati.

2. Tajnik poroča, da je deželna vlada prosila, naj odda društvo svoje mnenje gledè načrta postave, katerega je sklenil štajerski deželni zbor zastran varstva umetnih vin,—naj dalje do 10. t. m. Zaradi nujnosti se je izročila ta stvar odseku za sadje-in vinorejo v roke njegovemu načelniku Petru Kozler-ju, da jo reši oziroma o tem poroča. Odsek je svojo nalogo izpolnil in njegovo poročilo se je še o pravem času vladi predložilo. Tega poročila pa nijso brali v odborovi seji, zarad česar je onim udom, kateri nijso v sadje-in vinorejskem odseku, neznano ostalo.

3. Načelnik Bistriške podružnice g. župnik Mesar je poslal kot dostavek k poročilu o svojem potovanji, ko je podučeval o pravilni napravi sira in osnovanji sirarskih društev, nadaljno poročilo, v kojem popisuje planine, katere je obhodil, posebno one nad Kamnikom, na Nanosu, na Snežniku, ter poudarja, da so posebno nekateri planinarji pri Kamniku dokazali veliko vedoželjnost in da jih stvar zanima, dalje izrazuje željo, naj bi glavni odbor izjavil dotičnikom svoje pripoznanje, ter jih spodbudil k čedalje veči marljivosti.

Zbor sklene: *a.* Župniku Mesar-ju naj se pošlje zaslužena zahvalnica za njegov trud;—*b.* dotičnim planinarjem naj se objavi pripoznanje kmet. društva zaradi njih marljivosti;—*c.* poročilo g. Mesar-ja in njegov popis planin naj se po „Novicah“ priobči.

4. Deželna vlada vabi, naj bi poročalo kmet. društvo, kaj meni o prošnji Videmske občine, v sodnijskem okraji Vel. Lašič, za dovoljenje treh sejmov. Gledè da imajo v sosedni vasi Zdenska vas, do katere je komaj ½ ure od Vidma, vsako leto 4 sejme in glede, da nijste ne trgovinska zbornica ne politiška gosposka dovoljenja priporočali—predlaga glavni odbor, naj se prošnja zavrne.

5. Tajnik bere pismo župnika Zormana s Kolovrata, v katerem se zahvaljuje za ročni mlatilni stroj kojega je prejel za pol cene, zagotovljaje, da ta stroj, prav dobro vstreza.

Odbor jemlje to pismo na znanje.

6. Po tajnikovem predlogu dovoli odbor, da se smejo strešna korita in odtekalne cevi na poslopju živalske zdravilnice popraviti.

7. Tako se ugotovi račun Blaznikove tiskarne, znašajoč 547 gl. 90 kr. za razne tiskovine v zadnjih dveh letih.

8. Profesorju Konšeg-u nakaže odbor navadno nagrado 50 gl. za predavanje iz botanike na živinozdravniški šoli l. 1875.

9. Gozdni nadzornik Mavricij Schreyer iz Rateč (pri Zidanem mostu), kateri je ne davno zastopal kmet. društvo pri gozdnarskem kongresu na Dunaji, poroča o dotičnem zborovanji in naznanja, da pošlje o svojem času dotične litografovane zapisnike.

Odbor jemlje poročilo na znanje in sklene, da se ima imenovanemu zastopniku spodobna zahvala izreči

10. Neka knjigarna iz Stuttgarta je poslala nekoliko popularnih kmetijskih knjig s prošnjo, da bi glavni odbor njih razširjenje pismeno in ustmeno pospeševal. Te knjige obsegajo mnogo zanimivega in podučljivega gradiva in zdè se posebno za šole sposobne.—Predsednik baron Wurzbach prevzame nalogo, da jih bode pregledal.

12. Letni občni zbor se soglasno odloči na dan 24. novembra t. l. Dnevni red se bode v posebni seji napravil.

13. Društvenika Schollmayr in Witschl vstopita v glavnega odbora odsek za generalije.

Seja 17. oktobra. — Na dnevnem redu je delitev podpor za napravo napajališč, vodovodev in enakih del v takih krajih, koder je pomanjkanje vode. Vsled dotičnega razglasa so došle sledeče prošnje:

1. Sosedje iz vasi Terševje in Hrušiča, občina Podkraj, kateri ste uže lani dobili za enak namen 100 gld. prosijo še kake podpore, da morejo dovršiti nov vodovod, dolg 770 sežnjev.

2. Občina Črešnjevce v Bohinji prosi podpore za dve napajališči na nja obširnih pašnikih in sicer za vsako 80 gl. skupaj 160 gl.

3. Občina Nemški Rut v Bohinji prosi pomoči za napravo napajališča na planini.

4. Občina Horvaše pri Ribnici je potrosila 700 gl. za nov vodovod in prosi po končanem delu, naj bi se ji dovolila kaka pripomoč.

5. Soseske Paka, Teršič, pri cerkvi in Lipa nameravajo napraviti napajališče. Mojstersko delo cement pobereta kakih 200 gold. Za to delo prosijo podpore.

6. Vas Tisovec v isti dolini namerava enako napajališče narediti in prosi podpore.

7. Vas Selo v Trebenjskem okraji, katera je uže dobila 40 gld. pomoči, prosi, naj bi se ji podelila še kaka podpora, ker je naletela pri popravljanji večega, zidanega vodnjaka na velike zapreke, zaradi katerih ne more sama brez kake pomoči dragega dela omagati, posebno ker je bila dve leti zaporedoma po toči hudo poškodovana.

Vse te prošnje, razun one pod štv. 4, je odbor ugodno rešil ter dovolil prosivcem ad 1 podporo 100 gl., ad 2 — 160 gld., ad 3 — 100 gld., ad 5 — 80 gld., ad 6 — 60 gld., ad 7 — 100 gld. — skupaj 600 gld.

Na prošnjo ad 4 se ni mogel odbor ozirati, ker se dovoljujejo podpore samo takim občinam, katere vložijo dotične prošnje vže pred započetim delom in nikdar ne takim, koje se še le po končanem delu oglašajo, ko so uže dotične stroške poravnale.

Došle so še druge prošnje in sicer od podobčine Parje, od občinskega predstojništva na Vrabčah za vas Jakovice, od dveh sosedov iz Dobovca in od občinskega predstojništva na Colu. Zadnja občina je dobila uže iz poprejšnje državne podpore 190 gl. za napravo napajališča. Ker znašajo gotovi stroški za isto delo samo 350 gl. ni mogel odbor nič več dovoliti, ker bi se sicer skoro celi strošek iz državne podpore založil. Pač se je pa nakazala tej občini druga polovica poprejšnje podpore. — Soseda iz Dobovca sta se oglasila za podporo uže po končanem popravljani napajališča. Sicer se pa podelujejo podpore samo za taka dela, katera celim soseskam ali občinam koristijo in ne samo posameznim sosedom.

Prošnji iz Parji in Jakovice sti pomanjkljivi, a ker so razmere prosilcev zares ozira vredne, pozivljajo se, da donesejo kakor hitro mogoče potrebne date ter vtemeljijo svoje vloge. V ta namen se pridržuje za nje ostali znesek, to je 200 gl. državne podpore.

Še eno prošnjo je vložilo ravnateljstvo sadje-in vinorejske šole na Slapu, naj bi se mu dovolila podpora za napravo izgledenega gnojišča in za popravljenje napajališča v Slapenski vasi. Ker nema društvo zdaj nobenega za prvi namen odločenega zneska in ker je prošnja, kolikor zadeva napajališče, pomanjkljiva in niti od občinskega niti od podružničnega načelnika podpisana, je moral odsek predlagati, da se za zdaj zavrne.

Občin Podgori se nakaže druga polovica lani dovoljene podpore v znesku 50 gl. Tako so rešene vse prošnje zarad podpor.—

Dalje sklene glav. odbor, da se ima objaviti razglas zaradi podelitve podpor za planinarstvo in sadjerejo in da se ima iz državne podpore za sadjerejo omisliti ena Lukas-ova sadna sušilnica.

Professor Povše iz Gorice je poslal poročilo o vrednosti govejih plemen na Gorenjskem, v katerem kon-

Digitized by Google

statuje, da tam živinoreja očividno napreduje ter navaja še nekatere prav zanimive vesti v tem oziru. Glavni odbor se po predlogu poročevalca Dr. Bleiweissa imenovanemu gospodu zahvaljuje za poročilo, katero se bode v „Novicah“ priobčilo. Rešijo se še nekatere manj pomenljive vloge.—

Opravila v mesecu novembru.

Vinorejska: Koli se spravljajo, ob ugodnem vremenu se nadaljuje režnja, ako pota dovoljujejo, vozi se gnoj, kateri se v primerne jame zvrača, poravna, ter sé zemlja zasuva. Ako vreme zaprek ne stavi, je prav dobro trte grebenčati in gnojiti. V južnih deželah se sme pričeti s prekopavanjem za nove zasaditve. V kleti se, ako se ni moglo to prej zgoditi, črni mošti iz nad tropin v sode presnemajo, tropine odtiskajo. Polni sodi se zalivajo vsak teden tudi po dvakrat. Kedar nastane mraz, pričnejo se tropine žgati.

Sadjerejska: Drevju se lahko gnoji; divjake, katere se misli v roki požlahtniti, se pokopljejo, na vrtu ali pa v kleti zasujejo. Mandelni in druge koščice vložijo se v zabojčke med pesek, tako napolnjeni zabojčki zakopljejo se na vrtu 1 čevelj pod zemljo, kder do spomladi ostanejo. Če niso tla zmrzla, sme se drevlje uže presajati.

Domača: Zdaj je čas, da si navozimo za celo leto zemlje, katero bomo prilično med gnoj stavili. Ker ima delalna živina čas, vozimo kedarkoli po zimi iz tovaren (fabrik) gips, pepel in druge baže gnoj domov in mešajmo ga z živinskim gnojem. Trebimo jarke ali grape, nanošeno zemljo porabimo v prihodnjem letu za napravo kemposta. Zdaj tudi lahko izkopavamo jame za mešani gnoj ali kompost; tlak jim napravljamo z dobro potlačeno ilovico, da se nam najredivnejše snovi v tla ne pozgubè. Preiščimo dobro gnojišča, kaka imajo spodnja tla: ali so prepustljiva ali ne, in ko bi to bilo, moramo težke ilovice blizo gnojišča navoziti in kadar čas nastopi, vse naše gnojišče popraviti ter mu neprepustljiva tla z ilovico narediti. Tudi kamenja si moramo za tlakanje preskrbeti. Preden se tega dela lotimo, moramo natanjko preudariti, kde je naj bolji kraj za gnojišče. Na pad ne smemo pozabiti in potem moramo tudi jamo napraviti, v katero se iz vsega gnojišča gnojnica iztaka. Vse podzemljice: korenje, repo in krompir moramo večkrat pregledavati in kakor hitro kako gnjilobo zapazimo, jih moramo prebirati, da se nam gnjiloba dalje ne zatrosi.

Živinorejska: Pred mrazom moramo živino zavarovati, to je po noči hleve zapirati in po dnevu o solncu pa živino na dvorišče spuščati, da se malo prehodi. Dokler pada slana, ne smemo razvajene in omehčane živine na pašo goniti. Repno perje je prav škodljivo za krmenje breji govedi, ker to se pri vsakem toplem in vlažnem vremenu omehča. Pod živino naj se pridno nastilja in gnoj v hlevih pod živino podkidava, da dobimo veliko dobrega gnoja.

Poljedelska: Vsa dela, koja so nam od prejšnega meseca preostala, moramo v novembru dovršiti. Globoko oranje za turšico, krompir, korenje, repo, lan in konoplje ne sme pred zimo izostati. Na njive, koder so žita, moramo dobro paziti, da na njih dežnica ne zaostaja, ker bi nam sicer žita potonila; vode treba s pomočjo jarkov odtakati. Na mokrih senožetih je ugoden čas jarke kopati, po kojih se bode voda odtekala, da bodemo v prihodnje boljše in sladkejše seno dobivali. V deževnih dneh ni prav po senožetih pasti, ker nam to več škoduje kot koristi, na mladih deteljah pa še posebno. Jesensko namakanje senožeti s primerno toplo vodo je veliko koristnejše, ko spomladansko. Kedor more na svoje senožeta vodo napeljati, naj ne zamudi v tem mesecu potrebne jarke izkopati. Zdaj je čas, da se grmovje po senožetih izkopava in da se senožeta gnoje. Izkopavajmo jarke za žive plote, koje mislimo spomladi zasaditi, da se zemlja po mrazu predrugači. Ko nas sneg zapade, moramo skrbeti, da opravimo domača dela in k večemu, da še gnoj v velike kupe na njive navažamo.

Razne kmetijske vesti.

Imenovanje. Gospod J. Kristan, assistent na deželni sadje-in vinorejski šoli na Slapu in urednik našega lista, je imenovan za učitelja kmetijstva in naravopisja na učiteljišči v Kopru.

„Umni kmetovalec, ali splošni poduk, kako obdelovati in zboljšati polje, travnike, vertove in gozde“ je naslov novi knjigi s podobami, katero spisuje g. France Povše, vodja slovenskega oddelka deželne kmetijske šole v Gorici, in izdava družba sv. Mohora v Celovcu. Letos je na svitlo prišel prvi snopič obsegajoč tri poglavja 1.) poljedelstvo 2.) o rastlinskem življenji in 3.) kmetijska orodja in stroji. Ker smo knjigo še le v roke dobili—pridržujemo si, da o svojem času kaj več o njej spregovorimo.—

Vina je letos toliko po vsej Europi, da ga ljudje nimajo kam spravljati. Iz Sirmije in iz Banata se nam poroča, da je tam vedro naj boljega mošta po 3 do 4 gld. Kdor je letos šolo posnemal, bode svoja vina tadi ložej prodajal in ostanejo mu pa tudi stanovitna.

Prihodnja letina bode po sedanjih znamenjih—deževnem vremenu—le srednja ali pa še tudi slaba, ker se ne more jesenskih setev dovršiti. Žito bode večjo ceno zadobilo, taka so poročila iz Ogerskega za našo deželo merodajna.

Belouška. Ni nam treba popisovati te koristne živalice, katera nas je pred nekolikimi dnevi zapustila in se v zimsko spanje podala, saj jo vsak kmetovalec dobro pozna; ne tako njene koristi. Da jo tako črtimo in preganjamo, je kriva vraža, koja tudi belouško podedovanega greha krivi. Usta ima zelo velika, spodnje čelusti so na zgornje z razteglјivim trakom zvezane, zato ji je mogoče, da tudi take živali požira, katere so veče od njene glave. V ustih ima 4 vrste zob, ki pa nimajo strupa v sebi, in ji služijo samo za deržanje vjetega živeža. Jezik je dolg in vilcam podoben; a ž njim ne pika, kakor nekateri neumni ljudje mislijo. Avgusta meseca zaleže samica v listje, gnojne kupe ali votla drevesa 20 do 30 jajic, ki so z debelo, belo kožo obdana; v 20 dneh se iz njih izvalijo male živalice. Od začetka jedo mlade belouške male mrčese: črve, gliste, gosenice. Kedar nekoliko odrastejo, začenjajo miši, žabe in druge velike mrčese loviti, ne prizanesejo pa tudi ne malim. Belouška ne žveči nič svoje vjete hrane, ampak jo požre celo; ona je rada v grmovjih blizo vode. Meseca oktobra zleze globokeje v gnojne kupe, votle drevesa itd. kder tudi prezimi in od koder se zopet na spomlad prikaže. Da zamore zimo prestati, ji pomaga njena mast, katero si je po letu in jeseni pod kožo nakopičila. Levi se belouška 5krat.

Ker je belouška zares prav koristna golazen, je napečno, neumno in neusmiljeno, da jo preganjamo, saj nam celò več koristi, kakor najkoristnejši ptič. Po šolah se o njeni koristi nič ne sliši; nasledek tega je, da

Digitized by Google

ji mladina ne prizanaša, ampak jo povsod zasleduje, preganja, na palice natika itd. Za to bi bilo želeti, da bi ljudski učitelji v tem oziru šolsko mladino dobro podučili in tako neusmiljeno preganjanje za vselej vbranili.

Gnojenje senožeti. Dostikrat nahajamo prav redko obrašene senožeta, katera bi v njivo preorana več dobička prinašala. Uzrok slabe rasti pozna vsak: ta je pomanjkanje gnoja. Nobena senožet ne more na veke brez vsega gnoja velike in dobre krme prinašati; sčasoma ji premanjka gnoja in nasledek je slaba košnja. Mi moramo tudi na senožeta dobro paziti, da nam bodo vedno dosti krme rodila, kar z gnojenjem dosežemo. Vode, ki se od njiv, gozdov in od enakih krajev odtakajo, so za namakanje senožeti prav dobre, ker imajo v sebi veliko raztopljenih mineraličnih snovi, kakoršne vedno s košnjo senožetam jemljemo. Ko bi nam pa primerne vode pomanjkavalo, moramo senožeta z živalskim gnojem ali pa tudi s kompostom gnojiti.

Kateri gnoj je za senožeta boljši, ali dolga ali razsekana slama? Ker je ravno sedaj čas senožeta gnojiti, hočemo tudi na to vprašanje odgovoriti. Senožetam je vse eno kratek ali pa dolgi gnoj, le kmetovalcu ni vse eno, če preudari, koliko mu kratki gnoj spomladi več troškov od dolgega priuzročuje. Spomladi se mora naz senožeti ves gnoj pograbiti, dolgega slamnatega lahko z lesenimi konjskimi grabljami pograbimo; kratkega ali še celo listnatega moramo pa z navadnimi grabljami grabiti, kar je zamudno in drago. Vsak kmetovalec, ki ima navado senožeta gnojiti, bode imel tudi toliko slame, kolikor je za gnojenje senožeti potrebno; naj vsak tak gospodar za senožeta le iz slame gnoj napravlja, da ga bode manj stalo grabljenje spomladi. Prilično priobčimo podobo konjskih grabelj, katere si po tem lahko vsakdo za male krajcarje naredi.

Meje med njivami. Mali posestniki ali kmetje imajo navadno zeló raztrešene njive. Med njivami sosednih kmetov nahajamo v mnogih krajih nekoliko neizorane ledine, katero imenujejo na Dolenjskem „griva“. Ta griva je pa kmetovalcu navadno samo v škodo.

Taka griva ne daja navadno druzega pridelka nego nekoliko trave. Glede pa, da je svet za boljše obdelovanje sposoben, je zares škoda, da leži tako zapuščen. V starodavnih časih, ko so bila obširna zemljišča med primerno malo število prebivalcev razdeljena in ko niti ni bilo mogoče vsega sveta obdelovati, takrat se ve, da jim ni trebalo brigati se za vsak košček, kakor dandanes, ko je skoro povsod mnogo prebivalcev, koder svet le kolikoj kruha obeta in ko so vsa zemljišča tako zelo obdačena. Dan danes soj se tudi potrebezeló pomnožile in zatorej moramo skrbeti, da vsako pedzemlje kolikor se da izkoristimo.

Edini uzrok današnjih mej je, da so zemljišča različnih gospodarjev drugo od druzega ločena. V ta namen pa ne treba širokih griv, katere so navadno najnevarniše meje, ker dajajo lakomnemu sosedu priliko, da si leto za letom palec za palcem sveta prilastuje, vsled česar nastajajo pogostoma sovraštva med sosedi, prepiri in pravde. Saj ne manjka takih ljudi, kateri se radi na korist drugih bogatijo. Ko so se njive nekdajnih grajščn med kmete delile, imele so večinoma ravne meje in če primerjamo dandanes davkarsko mapo z mejami, kakoršne so v istini, se koj prepričamo, da so meje na mapi ravne ostale, meje naših njiv pa so skoro povsod zakrivljene, kar ob enem dokazuje, da so grive-kod meje nezanesljive in da v obče zelò škodujejo.

Kakor smo uže omenili, so grive mnogokrat krive prepirov tepežev, in pravd. Vse to pa učinja zraven moralične škode tudi velike stroške in zgube. Pravde segajo posestniku posredno in neposredno globoko v žep. Poti k sodniji in k odvetnikom, zamude, advokatska dela in koleki, vse to stane, požira denar, da je gorjé kmetu, koji je v pravdo zapleten. Posredno se pa zaradi pravd množi število državnih uradnikov in te mora na vse zadnje tudi posestnikov davek vzdrževati.

Kedar na Gorenjskem pastirji ali pasterice živino naz paše domov priženejo, grejo navadno po mejah nekoliko zelenjave za krave požeti; večkrat se pripeti, da skrbna gospodinja svojo sosedinjo prehiti in da veli svojim pastirjem po mogočnosti vse meje požeti. Iz tega nastane babji ravs in kavs, v katerega se navadno tudi gospodarji vpletajo in tako se vgnjezdi sovraštvo med družini tako, da si začneti koder koli mogoče druga drugi škodovati. Evo! zaradi meje kaljen za vselej mir in vgnjezdeno sovraštvo sé svojimi nasledki.

Znamenito škodo nam delajo tudi mrčesi, kateri se po mejah skrivajo in od tod v njivo zahajajo, tako mišji bramorji, polži. Toda o tem drugikrat več.

Iz mej se zatroša plevel v njivo. Tako rase n.p. p r e d n i c a po mejah prav rada; ko pride detelja na njivo, se začne širiti in sicer tako naglo, da nam pokonča desetino in lahko še več košnje. Pšenica postaja mnogokrat sentjeva zarad tega, ker rase po mejah tak plevel, na katerem se sentje rado zareja; enaka se godi pogostoma ovsu in ječmenu. Meje so po tem takem našim žitom ne samo gnjezdo škodljivih mrčesov, ampak tudi vir nevarnih bolezni.

Tedaj proč z mejam in postavimo si rajše kamenite mejnike!

Cenik žita in druzega blaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		28. oktobra										pretekli teden			
Pšenica	„	5	10	2	10	2	40	5	—	5	20	5	10	4	60
Rež	„	3	40	2	—	2	—	4	40	3	70	3	80	3	60
Ječmen	„	2	50	1	95	3	—	2	80	3	—	3	—	3	—
Oves	„	1	60	1	18	1	45	2	—	1	60	1	80	1	70
Ajda	„	3	--	1	60	1	30	2	50			2	90	2	50
Proso	„	2	50					2	70			3	20		
Turšica	„	3	—	1	40	1	60	3	20	3	—	3	—	2	80
Krompir	cent	1	60	2	50	1	50			1	50	1	20	1	10
Leča	„	5	40												
Grah	„	5	20												
Fižol	„	4	80			6	—	4	80	4	80				
Maslo	funt		52				52		50		50				
Slanina,špeh	„		48				45				54	35		38	
Špeh frišni	„		34		40		42		40		34				
Jajca			2½				2		2		1¼				
Mleko	bocal		10				16		20		10				
Goveje meso	funt		27				28		21		22	26		26	
Teletina	„		28				35				24	30		30	
Svinsko meso	„		28				26				24	30		30	
Koštrun	„		16				24				18				
Seno	cent	1	30	1	70	1	—	1	40	1	70	1	50	1	60
Slama	„	1	20	1	20	1	—			1	—	1	10		90
Drva trda	seženj	6	80	14	—	11	50			7	—				
„ mehka	„	5	—	10	—	9	50								

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 21. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold 60. kr. za pol leta. — Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi R. Dolencu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875. II. novembra

Poljedelstvo.

4. Valjanje (dalje)

Zobasti valjar, kojega podobo smo v zadnji številki priobčili, obstoji iz dveh po 4 do 5 čevljev dolgih in 1 do $1^1/_2$ čevlj debelih hrastovih valjarjev katere zna vsak kolar napraviti. Debelost in dolgost posameznih valjarjev je odvisna od teže zemlje in od vprežne moči, kojo ima posamni kmetovalec. Če imamo težo zemljo, moramo tudi težji valjar narediti in čim slabejšo živino imamo, tim lažeji mora valjar biti. Oba hrastova čoka ali valjarja sta v enem lesenem okvirji, nju železne osi so od spodaj na okvir z vijaki ali šravfi pritrjeni, kar je iz podobe razvidno. Na okvirji spredaj je štanga pritrjena in sicer na 2 mestih, da z njeno pomočjo valjar na koncu njive lahko obrnemo; ako bi štanga le v eni sami piki na valjar pritrjena bila, bi se pri obračanji lahko zlomila. Pritrditev štange na valjar si vsak kolar po svoji pameti lahko napravi. Na vsakem valjarji je po 40 do 80 iz najboljšega železa po 6 do 8 palcev narazen v les zabitih zobov. Vsi zobovi enega valjarja so tako v spirali v njega zabiti, da se pri vrtenji obeh valjarjev zobovi enega valjarja ob zobove druzega ne zadevajo, ker bi se pri zadevanji lahko polomili. Pri tej napravi se morajo valjarji po dolgosti zobov v okvir primerno daleč narezen pritrditi, in potem s kredo zaznamovati posamne pike in vrste, v koje zobove zabijemo. Zobovi so pri težkih valjarjih daljši, kakor pri lahkih in sicer molijo oni 6 do 8 do 10 palcev iz valjarjev. Mi moroma tedaj valjarje en palec narazen eden od druzega v okvir dati, kakor so zobovi dolgi, da se zobovi enega valjarja ob les druzega ne drgnejo. Pri gori omenjeni dolgosti bi morala valjarja 7—9—11 palcev eden od druzega v okvir pritrjena biti. Pri valjarji je ta naprava zarad tega neobhodno potrebna, da očistijo zobovi enega valjarja med zobove druzega valjarja nabrano zemljo ali kepe.

Pod. 1.

Tukaj podajamo tudi zob v podobi 1. Popisa ni treba, ker je vse iz podobe razvidno. Zgornja ost (špica) mora pojeklena biti, da se dalje časa ne obrabi. Spodnji del zoba ima navzgor obrnjene zareze, katere nam v to služijo, da se zob dobro v valjarju drži. Kako se zobovi v valjar zabijajo, bode že iz podobe vsak lahko razvidel, saj ne bo hotel nihče sè železnim kladvom na pojeklено ost (špico) tolči. V ta namen se moramo šticelja (Muff) posluževati, katerega na zob nataknemo, da potem s kladvom nanj tolčemo. Nekateri imajo navado zareze v zob tako narejati, da imajo podobo vijaka; take zareze so za to dobre, da s pomočjo pripravnega ključa zobove v valjar prišravfamo. Ta naprava je veliko boljša, ker nam je mogoče vsak pokvarjen zob iz valjarja odšravfati. Našim kmetovalcem preskrbimo lahko iz tovarne 100 zobov za 18 fl. 50 kr. Komur se pa predragi zdijo, lahko pri nas tudi en sam zob naroči, da mu bode znal doma kovač vse druge napraviti. Mi sprejemamo naročnino za posamezne zobove do novega leta, bližnji kmetovalci pa zamorejo po novem letu tudi pri nas take zobe videti.

Zobasti valjar z dvema valjarjema za 4 živali ima 160 zob; manjši kmetovalci si pa lahko manjše valjarje napravijo za 3 ali 2 živali. Tudi en sam valjar z 80 zobmi nam bode pri razdrobljevanji kep veliko denarja prihranil. Les ima vsak kmetovalec doma, tedaj mu ni treba druzega kupiti, kot zobove. Dalje opomnimo, da za lahki svet ni treba tako dolgih zobov, kakor za težki, ilovnati svet.

Digitized by Google

Ob kratkem bodemo povedali, kako se sé zobastim valjarjem dela, da se delo naj hitreje in naj ceneje zvrši. Mokra zemlja se ne sme valjati, ker se med zobove poprijema. S tem napravimo na njivi več škode nego koristi. Srednje suhe brazde se naj lepše razdrobijo, pa tudi popolnoma suhe kepe in brazde zobasti valjar razdrobi, samo da moramo po dvakrat ali trikrat valjati. Z matiko suhe kepe razbijati, je včasih nemogoče, sé zobastim valjarjem pa to delo popolnoma opravimo.

Leta 1873 je bila na Ogerskem ob času jesenske setve težka ilovnata zemlja v beregškej stolici tako suha, da jo je bilo nemogoče sé železnim Vidačevim plugom orati, le angleški plugi so prav dobro in lahko delali; vse brazde bile so pa trde ko zid, s železno brano se ni moglo prav nič opraviti, le zobasti valjar je vse brazde izvrstno v prah spremenil in potem je bilo še le mogoče z mašino sejati. Kmetje, ki so slabe lesene pluge imeli, niso mogli ene brazde izorati in prav nič posejati; takrat so spoznali dobroto dobrih plugov, posebno pa zobastega valjarja.

Še veliko boljših valarjev bi zamogli našteti, ki so pa za našega kmetovalca predragi, ker veljajo od 150 do 400 gl. zarad tega smo tudi podobo opustili.

Naši navadni leseni valjarji ne morejo velikih kep razdrobiti, ker so prelahki; oni se rabijo le za prav malo stiskanje zemlje ali za zdrobljenje malih kepic. Večjidel jih pa rabimo v to, da drobno seme npr. proso, lan deteljo i. t. d. k zemlji pritisnemo. Tudi težki, železni valjarji ne stlačijo zemlje nad 3 palce globoko; o tem so se kmetovalci že prepričali. Leseni valjar pa nikoli ne stisne izorane in povlečene zemlje čez dva palca. O tem se lahko vsak prepriča, če dene v tako globočino kokošje jajce in gre po tem z valjarjem čez; videl bode, da je jajce celo ostalo. Valjar stiska in stlači zemljo le na površji.

Za razbijanje kep nam leseni valjarji le slabo služijo, a mi jih lahko predrugačimo, če na nje ostre železne šine prišravfamo. V krajih, kder je dosti lepega kamenja, zamoremo si tudi kamnite valjarje napraviti; ker morajo imeti robato površje, jim iztešemo rebra po dolgič ali pa v okrogu. Ti so za razbijanje kep prav sposobni.

Naša skrb mora biti, da si omislimo kolikor mogoče po ceni prav dober valjar. Na Gorenjskem imajo prav ozke vzdignjene kraje, skoraj onim na Primorskem enake, zato morajo tudi pripravne valjarje imeti, ki imajo na sredi naj večji obseg, na koncih pa manjši, da jim je megoče tudi po razorih zemljo povaljati. Valjarji so krajem primerno narejeni, le kraji bi ne smeli tako ozki biti, kakoršni so v resnici; potem bi se tudi drugačni valjarji lahko rabili.

Kako sadno drevje saditi.

Marsikateri gospodar ima veliko veselje do sadjereje, akopram se ni nikdar učil, kako se pravilno in umno goji. To veselje razodeva posebno v mladih letih s tem, da mnogo sadnega drevja zasaja, če ga prav drevesca veliko stanejo. A mnogokrat imamo priliko opazovati, kako se to veselje, ta vnetost za sadjerejo sčasoma polega in slednjič čisto pozgubi. In če prašate gospodarja, zakaj? vam najbrže odgovori: „A kaj bi sadno drevje sadil, saj ne mara rasti, naša zemlja, naše podnebje se mu ne prilega!“ —Toda v mnogih primerljajih nista ni zemlja ni podnebje prav nič kriva, da se sadno drevje slabo obnaša—ampak vse kaj druzega: največkrat napačna zasaditev. Gola resnica je namreč, da so prav redki taki gospodarji, kateri bi umeli drevo prav usaditi, ker se jih je le malo umne sadjereje učilo. Drevo prav vsaditi pa ni tako lahka reč, kakor si marsikateri misli. Če hočemo z uspehom ravnati, je prvi pogoj ta, da drevesce pravilno izkopljemo iz drevesnice ali od koder je vzamemo, da mu enako pravilno obrežemo koreniko in vejice in je tako pripravimo za vsaditev ali presaditev. Pred vsem moramo na to paziti, da drevesce kolikor mogoče s celimi korenikami izkopljemo. Pri starejših drevesih moramo toraj z veliko skrbnostjo saj en čevelj na široko okrog debla zemljo odstraniti in še le čez to mero segajoče korenike smemo odsekati, bodisi samo z ostro lopato. Predno potegnemo drevesce iz zemlje, moramo po vsakem načinu vse korenine v pravi daljavi presekati, ker bi se sicer posebno najboljše, tajnke koreničice lahko vsled silnega izruvanja potrgale, kar bi drevescu zelò škodovalo. Zdaj treba, da drevesce, kakor smo vže omenili, za presaditev pripravimo. V ta namen mu z ostrim nožem skrajšamo nekoliko presekane korenike, in sicer prav takrat, ko je imamo uže vsaditi. To pa moramo s posebno pazljivostjo delati; korenik ne smemo preveč skrajšati, ampak k večemu za pol palca in ne navpično na zrklo korenike, ampak vselej poševno. Skrajševaje koreniko, jo moramo tako odrezati, da pride nastala eliptična rézna ploščica pod koreniko, kajti izza lubada reznih ploščic zarenejo korenike nove koreničice, katere se pa ne morejo navzgor razvijati, ampak vselej le navzdol.

Dalje moramo tudi mlajše vejice, mladike, skrajšati, katerega dela pa mnogi gospodarji ne odobravajo, trdè, da je boljše, da se drevescu mladike nič ne skrajšajo,—a to ni nikakor res,—kar hočemo koj dokazati. Med korenikami in rastlino, kolikor jo je nad zemljo, vlada namreč neko enakotežje in le dokler se ono ohrani, more se ves nadzemeljski del pravilno razvijati. Kedarkoli se pa drevje presaja, pretrže ali zmoti, se omenjeno ravnotežje razun, če se rastlina z vsemi korenikami in z vso zemljo, ki jih obdaja, presadi, kar se pa pri praktičnem presajevanju skoro nikdar ne zgodi. Navadno pretržemo mnogo korenik, posebno najtajnših, če drevesce še tako pazljivo izkopavamo; zraven tega pa presečemo tudi debelejše korenike, kakor smo zgorej omenili. Eno in drugo pa zmoti ravnovažje med korenikami in nadzemeljskim delom; kajti število rediteljic, korenik, se zmanjša in one same postanejo tudi slabotnejše, rejenec pa ali nadzemeljski

Digitized by Google

del drevesa ostane kakoršen je bil poprej. Da se vsled tega nadzemeljski del ne more krepko razvijati, je več kakor jasno. Drevo se sicer sprejme, a več let zaporedoma kaj revno raste, in sicer tako dolgo, dokler se mu korenike ne pomnožijo, vkrepijo. Z neokrajšanimi mladikami presajeno drevo si še le v večih letih opomore, namesto da bi začelo koj krepko rasti—kakor rasejo ona drevesa, katerim korenike in mladike, ali pod-in nadzemeljsko krono primerno obrežemo.

Drugi pogoj, da sadno drevje z uspehom sadimo ali presajamo, je, da v ta namen pravilno napravljamo jame. Drevje sadimo lahko v posamezne jame, v jarke ali grape, ali pa tudi kakor trte v čez in čez primerno prekopan svet. Zadnje je seveda najboljše, ali le redko kedaj se da izvèsti. Če sadimo drevje v primerno široke jarke, se glede uspeha najbolje bližamo zasajenju v čez in čez prekopan svet; pa tudi to delo se ne da povsod izvesti in je zraven tega vendar le predrago. Zasaditev v posamezne jame je z malimi izjemami najpraktičnejša.

Iz tega, kar smo do zdaj navêli, se jasno posnema, da je tem bolje, čim več sveta se pri zasaditvi drevesu prerahlja; po tem takem se nikdar ne izkopavajo preširoke jame za ta namen. Vendar je praksa tudi za to odločila pravo mero. Jama naj bo namreč praviloma tako široka, kolikor znaša poldrugi premer (širokost) koreničje krone. Če meri n. pr. koreničja krona 4 čevlje v poprèči, naj bo jama 6 čevljev široka. Globokost jam se ravna dostikrat po debelosti zemlje; kder je zemlja primeroma na debelem, sme zopet veljati pravilo, da ima biti jama za poldrugi čevelj globokeji, nego so korenike visoke.

Ko smo določili, kako naj bo jama široka in globoka, nam je še vedeti, kako naj se izkoplje. To se ravna po različnosti sveta. V obdelanem svetu, na njivah, vrtih i. t. d. se kopljejo jame drugače, na trati zopet drugače. V obdelanem svetu postopamo pravilno, ako odvzamemo površno, gnojno zemljo 6 do 8 palcev na debelem ter jo na eno mesto v kupček zmečemo, vso sledečo pa posebej na drug kupček. V trati pa kopljimo jame tako, da pride trata na en kupček, zemlja pod trato—kake tri palce na debelem—na druzega, vsa sledeča pa na tretjega.

Tretji pogoj, da se drevesce uspešno zasadi, je ta, da je pravilno umestjeno. Največ gospodarjev greši v tem, da drevesa pregloboko zasajajo. Na Vipavskem je ta napačna navada splošna, ker mislijo, da zavarujejo po tem načinu drevo zoper zelo nagajivo sušo. Glavno pravilo v tem oziru je vedno, da ne smemo drevesa nigdar globokejše saditi, nego je na prejšnjem mestu raslo. Absolutna resnica je namreč, da zahteva vsaka korenika neko gotovo oddaljenost od zraka; če smo jo iz te izmaknili, ker smo drevo bodisi pregloboko ali preplitvo usadili, ne more se ono toliko časa krepko razvijati, dokler narava sama človeškega pogreška ne popravi, to je, dokler ne preskrbi pregloboko vsajenemu drevesu višej, preplitvo zasajenemu pa nižej potrebnih korenik. Narava pa potrebuje za to primernega časa, več let in ta čas gre gospodarju v zgubo. Da se torej drevo v pravo globokost usadi, treba pred vsem s korenikami pomeriti, do kam da segajo, ali z drugimi besedami: podložiti se mora korenikam toliko najboljše zemlje—na vrtu in v njivi površno, v trati pa ono izpod trate—da pride koreninin vrat, (kder se podzemeljski del od nadzemeljskega loči) le za en palec pod površje sosedne zemlje. Ker treba novozasajenim drevesom podpore, storimo prav, ako najprej kol v izkopano jamo na pravo mesto zabijemo in po tem še le korenikam zemljo podložimo; tako ne poškodujemo korenik in kol bode stalno vtrjen. Zasajevaje sadna drevesca greši večina naših gospodarjev tudi s tem, da korenike brez vse pozornosti koj zasujejo, kakor hitro so drevo v jamo vtaknili—k večemu da debelce parkrat pomajajo.

Skušnja je skrbno opazujočga sadjerejca popolnoma prepričala, da se drevo samo takrat dobro prime ter dalje razvija, kedar pridejo korenike kolikor le mogoče v isto lego, katero so na poprejšnjem mestu imele. Ako pa korenike kar tija v en dan zasujemo, pridejo vse tiste, posebno tanke, katere so se poprej vodoravno v zemlji razprostirale, v preveč navpično lego, zlasti takrat, kedar zemljo potlačimo. Za to, da se korenike v kolikor mogoče pravi legi obdržijo, treba vsako posebej lepo sé zemljo podložiti in sicer z najboljšo zemljo; po tem še le, ko so uže vse do vrha podložene, z dobro zemljo obdane, po tem še le smemo jamo brez skrbi sè slabejšo zemljo zasuti, ter konečno tudi nekoliko pritlačiti. To delo stane zares nekoliko več truda, pa se tudi izvrstno izplača; da! mi trdimo s popolnim prepričanjem, da se izmed 100 po tem navodu vsajenih drevesc k večemu dva ne primeta. Zasajevaje drevesa v tratno zemljišče, greši dalje večina naših gospodarjev v tem, da trato pod, med in nad korenike zmečejo, češ: to bode korenikam kaj ugajalo, saj je trata naj bolj gnojna. Tako ravnanje je pa popolnoma napačno; kajti trata, če jo še tako pazljivo med korenike vlagamo, ne izpolni nikdar vsega prostora; kolikor je pride povrh korenik, brani celò, da ne more vsa sledeča zemlja praznih prostorov napolniti. Vsled tega ostane med korenikami mnogo sè zrakom napoljenih votlin, ta zrak se v kratkem času spridi in dosledno začenjajo korenike na takih mestih plesniti, po tem gnjiti—drevo pa gre pod zlo.

Trata je za drevje res prav dobro gnojilo, vendar je zaradi tega še ne smemo staviti pri zasajevanji dreves v ozko dotiko s korenikami, mariveč v tako daljavo, da jo še le mlade korenike, katere po zasajenji izrasejo, dosežejo in to ob času, ko je uže skoro popolnoma razpala. Trato treba zložiti okrog korenik, z dobro zemljo obdanih, na dnu jame; na to se še le zemlja iz tretjega kupca v jamo zmeče.

Digitized by Google

Kedor bode sadna drevesa po teh vodilih zasajal ali presajal, ne bo imel uzroka tožiti, da nista njegova zemlja, njegov kraj sadjereji ugodna.

R. Dolenec.

V gnoju tiči kmetovalčevo bogastvo.

Vsakemu kmetovalcu je v prvi vrsti za to skrbeti, da si napravi mnogo dobrega gnoja, bodisi po navadni poti bodisi umetno. Uže gnojišče kaže dobrega, umnega, ali nevednega, nemarnega gospodarja. Pri nas zapazujemo žalibog le redko kde pravilno napravljena gnojišča. Naši kmetovalci delajo z gojem naj večjo škodo sami sebi, ker ga nemarno prepuščajo dežju, solncu in vsem drugim škodljivim upljivom. Vsak gospodar spozna, da mu denarja in gnoja vsako leto premanjkuje in vendar so vsi nasveti za dobro ohranenje male mrvice pridelanega gnoja bob ob steno. Vsak dež nam iz gnoja več ali manj raztopljenih in za rastline neobhodno potrebnih redivnih snov v reke ali potoke odnese, od koder se nikdar nazaj ne vrnejo. Veliko se je že pisarilo, kaka morajo gnojišča biti, kako se mora gnoj na gnojiščih oskrbovati, in tudi precej denarja so naše kmetijske družbe v to porabile, da bi se z gnojem pravilno ravnalo, toda tudi denarna podpora je malo izdala in večina naših kmetovalcev kasnih v spoznanji in malomarnih v dejanji, ne mara še nič vedeti o pravilnih gnojiščih.

Kako bodemo naša slaba gnojišča v dobra prenaredili, ako na dobre svete ne poslušamo in ako nas niti denarna podpora k temu ne privabi? Srenjske denarnice bi obogatele, ako bi morali nemarni gospodarji zaradi slabih gnojišč kazni plačevati in še le kazni bi vtegnile kmetovalce prisiliti, da bi nekoliko bolje skrbeli za svoja gnojišča in za pravilnejšo napravo gnoja, in bogme! take kazni bi ne bile nikakor krivične, ker je na eni strani trdovratna nemarnost zares kazni vredna, na drugi strani bi pa pospeševale občno korist in blagostanje. Se ve da se kaznovanje v tem zmislu ne strinja niti z duhom sedajnega časa niti z obstoječimi postavami in za to nam je resno na to misliti, da se v tem oziru po drugi poti razumnejše gospodarstvo vvêde. Mnogo bi gotovo izdalo, ako bi si naši gg. duhovniki in ljudski učitelji toliko kmetijskih vednosti nabrali, da bi jih med prosto, nevedno ljudstvo trosili in je posebno podučevali, kako treba gnojišča snovati, kako dober gnoj pripravljati.

Kako treba ravnati z gnojem, da postane dober, izdaten? Navadno se pri nas vsakih 30 do 40 dni gnoj iz hleva na gnojišče pokida, redkokde vidimo, da bi se gnoj vsak dan iz hlevov trebil.

Da je bolje, da se gnoj dolgo časa pod živino ležati pušča, nego vsak dan kida, je dognana stvar, toda navadno so jasli tako nizke, da ne moremo gnoja po več tednov pod živino puščati. Gnoj se pod živino veliko. boljše ohrani, nego na gnojišči, ker je pred dežjem, solncem in vetrom naj boljše zavarovan. Zarad tega imajo umnejši gospodarji jasli tako narejene, da jih lahko vzdigujejo in niže spuščajo, tako da lehko gnoj po več mescev pod živino ostaja. O tem hočemo drugikrat govoriti.

Oglejmo si gnojišča našega kmetovalca! Gnoj leži v plitvo ali globokeje izkopanih jamah v vodi. Dežnica se nateka toliko časa v to jamo, dokler jo ne napolni, kasneje se pa od gnojišča odtaka in odnaša veliko redivnih snovi. Večjidel so gnojišča tako narejena, da od vseh streh dežnica na nja priteka, včasih še celo od več hiš. Mi zapazujemo na takih gnojiščih malovreden izpran gnoj; kar je bilo kaj vrednega, je vse voda iz njega pobrala. Vsak je že slišal, da gnoj ne sme v vodi ležati in da ne sme od nobene strehe in od nikoder voda na gnojišče pritekati; pa kdo bo to ubogal?

V gnoju so nekatere snovi raztopljene, na primer vse tiste, ki po scavnici v gnoj prihajajo, potem se tudi veliko druzih snovi raztopi. Vse te raztopljene snovi so pa naj boljši gnoj. Dežnica nam ne odnaša neraztopljenih snovi, a jemlje nam naj več vredne raztopljene. Izpran gnoj je včasih polovico slabši od neizpranega, mi si tedaj že pri gnoji z neumnim ravnanjem za polovico škodujemo in prepuščamo gnojnico rekam ali pa svojemu sosedu.

Redkokrat zapazujemo gnojišče na ravnem svetu, do kojega voda ne more pritekati, in kder bi se nam ne bilo bati, da nam gnoj izpere, med tem, ko bi nam solnce in vetrovi veliko škodovali. Po hribih je gnoj po gnojiščih nepotlačen v visoke kupe naložen, po leti ga solnce hudo prepeka, vetrovi dohajajo do njega ter nam veliko spuhtljivih snov odpihajo. Vsakdo je v hlevu in na gnoju že občutil v nos in oči neki bodeč duh, koji je iz gnoja izpuhtil, ta ima sila veliko dušca v sebi, ki je rastlinam naj poglavitnejši živež. Slabo za kmetovalca, kateri ne razume te prekoristne snovi gnoju ohranjevati! pšenica in druga žita bodo imela po izpranem gnoju malo klasja in slabo zrnje. Mi moramo pri gnojišči tudi na to paziti, da je naredimo na senčni strani hleva, ali pa, če je uže na solnčni strani, da je s košatim drevjem obsadimo; na ta način obvarujemo gnoj pred solncem in vetrom.

Če dalje opazujemo svoja gnojišča, spoznamo kmalo, da so navadno premajhna, ker moramo po zimi na njih gnoj previsoko kopičiti; štiri čevlje je zadosta visoko naložen. Da gnoj v visokih kupih ne plesni, naj nam ga živina dobro pohodi ali potlači, ker pri vsaki plešnjobi se napravlja nekoliko plinov, kateri nam iz gnoja uidejo. Plešnjoba v gnoji je znamenje premalo potlačenega in pre suhega gnoja. Dalje mora gnoj vedno enakomerno vlažen biti, zatoraj moramo tudi za jamo skrbeti, v katero se iz celega gnojišča gnojnica steka. Da bomo mogli gnoj, kedar se gnojnica in voda od njega odcedite, z gnojnico polivati, ker vsak suhi gnoj zgublja veliko spuhljivih, rastlinam neobhodno potrebnih snovi, moramo tudi za primerno jamo skrbeti.

Strašno velika napaka pri naših gnojiščih je dalje slab svet pod gnojem. Ta ne sme biti namreč nigdar premočljiv, da ne posrka raztopljivih

Digitized by Google

snovi, v katerih tiči najredivnejša moč. Včasih je zemlja pod gnojiščem več čevljev globoko z naj boljšimi snovmi napojena, tako, da je več vredna od samega gnoja. Naša skrb mora tedaj biti, da tla gnojiščem-enkrat za vselej z ilovico 3 do 4 čevlje na debelem vtrdimo; skozi to se gnojnica ne more precejati. Gnojišče, katero ima premočljiva tla, je enako malo vredno, kakor ono, v katerem nam dežnica vso tekočino od gnoja izpira.

Če smo vse drugo že dobro naredili in gnoj v lepe kupe zložili, ter ga tudi pogosto z gnojnico polili, nam je vendar še nekoliko veter nagajiv, ker nam suši kupe od strani. To zabranimo sé zidovjem ali pa iz ilovnate zemlje narejenim valom. Ta val nam služi tudi v to, da se ne more nobena voda na gnojišče iztekati. Zidovje okrog gnojišča je res dobro, mora pa poševno zidano biti, ker pri naupičnо stoječem se gnoj okrog kraja ne more dobro potlačiti in počne kmalo plesniti, plesnjoba je pa gnoju prav tako škodljiva kakor kruhu.

Kraj, na kojem ležijo vedno mokre stvari, postane sčasoma mehak, da se kolesa in živina v njega vdirajo, pri tem udiranji se pa veliko gnoja in gnojnice sé zemljo pomeša; tla postanejo vsled tega rahlejša in sčasoma popolnoma premočljiva. Da ne bodemo zgubljali drazega gnoja, moramo na vsak način tla z debelim kamenjem tlakati.

Dobro bode, da gnojišče z gostim, živim plotom, ali kako drugače n. pr. z deskami. ali latami ogradimo, da zabranimo letavni in prešičem vhod. Razbrskanje in razkopavanje škoduje gnoju veliko več, nego nam more vsa naša kuretina dobička prinašati; kajti po nastalih jamah prihaja preveč zraka v gnoj in vsled tega izpuhti mnogo redivnih snovi. Gnoj z vejami pokrivati, je zamudno, vendar pa tudi s tem lahko zabranimo, da ga kuretina ne more razbrskati. Poleti je v naših hlevih po noči huda vročina, nobena živina, posebno pa delalna, se ne more zadosta ohladiti in odpočiti; dobro je, ako jo v tem času na gnoj spuščamo, kder je na zraku in tako sebi koristi in ob enem gnoj dobro pohodi. Po zimi jo pa tudi o solnčnih dneh lahko na gnoj spuščamo, da se malo sprehodi in ob enem gnoj potlači.

Na zadnje moramo pa še za vedno vlažnost skrbeti ter nikdar pustiti, da se gnoj posuši.

Kmetovalci, kateri se bodo po tem poduku ravnali, naj si bodo v zvesti, da jim bo malo pravilno oskrbovanega gnoja veliko več koristilo, nego neprimerno veča množina slabo napravljenega izpranega gnoja in da se jim bosta skrbnost in trud bogato izplačala po obilnih in lepih pridelkih. Naj bi se naši nasveti ne pogubili v veter!

Kraji ali lehe.

Resnica pregovora „stara navada železna srajca“ se pri nobenem drugem stanu tako pogosto ne kaže, kakor pri kmetijskem. Vsi drugi stanovi opuščajo polagoma nič vredne navade, jih nadomestujejo z boljšimi ter napredujejo; kmetovalec se pa tako trmoglavo drži svojih navad ali prav za prav razvad, da mu jih je neizmerno težko iz glave izbiti.

To zapazujemo posebno pri obdelovanji njiv. Oski kraji ali lehe so našim kmetovalcem tako priljubljeni, da se ne morejo nikakor drugačnega oranja lotiti.

Vsakdor eno ali drugo reč zagovarja, jo mora znati tudi opravičiti; če pa uprašamo našega kmeta, zakaj dela tako ozke kraje, nam ne bode znal nič izdatnega odgovoriti, k večemu poreče: „Ozki kraji so za to, da se mi voda na njivi ne ustavlja. Na strmih legah na zgornjem Gorenjskem bi se človek lahko po njivi navzdol valil. Tam se voda ne more ustavljati, pa vendar se tudi tam za 4 brazde široki kraji orjejo. Žetev na v kraje izorani njivi je toliko manjša, kolikor več razorov (jarkov) ali pa tudi krajev je na njej. Z oranjem v ozke kraje se zapravlje veliko sveta in žetve, ker po razorih le redko slabe rastline rastejo, katere imajo naj slabše zrnje. Od tod prihaja, da je na séjmih naše kranjsko žito zelo različno od žit drugih dežel, katere pridelujejo žitna zrnja enake debelosti. Ne samo ozki kraji, ampak tudi široki so škodljivi, ker tudi pri teh se veliko zemlje izgublja.

Vsakemu mora znano biti, da ne more v razorih nikakoršno žito, tudi nobena krmenska rastlina rasti, ker je zemlja nezrahljana, če pa že rase, se od vsake druge, ki na vrhu kraja stoji, po rašči zelo razločuje. Naša skrb mora biti, da bodo po vsej njivi enako lepe in velike rastline; to nam je pa le mogoče doseči, če kraje in razore opustimo. Od srede razora do srede kraja je toliko slabotnih rastlin, ki zarad razora ne morejo rasti, da smemo vsak razor en čevelj širok brez rastlin računiti, posebno pri ozimnem žitu; saj je vsak gotovo že zapazil, da je vsako ozimno žito na sredi kraja naj lepše razraščeno, kar proti razoru pojenjuje in v razoru neha. Na Vipavskem imajo v ravnini in na višinah enako široke kraje ali lehe, posejejo na nje turšico, krompir, repo in zelje; merili smo zadnjo rastlino pri razoru čez razor do prve rastline in našli smo, da je bilo tu za pol drugo rastlino praznega prostora. Ko bi kdo vipavskega kmeta vprašal, zakaj dela v ravnini in na hribu enako široke kraje, bode vedno odgovor: zarad vode.

Na Gorenjskem orjejo v en kraj štiri ozke brazde tako, da cela širjava kraja do srede razora mora med 30 do 36 palcev biti. Spomladi se posadi na tako njivo krompir po vrhu kraja v vrsto. Mi vidimo tukaj vrsto od vrste 30 — 36 palcev narazen; ta širjava je pa prevelika, zadosti bi bila 18—24 palcev; toda ta se pa pri takih ozkih krajih ne da doseči. Gorenjec zapravlja tedaj prav veliko zemlje pri žitu, naj več pa pri krompirji in repi; kolikor je zemlje zapravil, za toliko ima tudi manje pridelka.

Na Goriškem so kraji še ožji, posebno proti Furlaniji; oni obstojijo samo iz 2 brazd, za okopavine, turšico in krompir so zadosti široki, pri teh se ne zapravlja sveta; drugače je pa pri žitih;

Digitized by Google

smemo reči, da ste komaj dve tretjini njive z žitom zaraščene, ena tretjina Furlanu nič ne rodi, ker spomladi vse razore s plugom vzdigne; zdi se skoro, kakor bi pšenico osipal. Naj prej hočemo tukaj poskusiti za pšenico izračuniti, koliko zemlje gre pri ozkih krajih na enem oralu v zgubo. Širokost razorov smemo poprek naj manje 1 čevelj kot neposejani prostor računiti, ker rase zarad njih po straneh krajev slabše in po razorih malo vredno žito.

Širokost krajev do srede razorov	Širokust razorov	ostaja sveta neposejanega	Pre malo pridelka		
čevljev			□⁰	vagan	fl.	kr.
2	1	1/2	800	10	40	—
2 1/2	1	2/5	640	8	32	—
3	1	1/3	533	6 1/2	26	—
4	1	1/4	400	5	20	—
5	1	1/5	320	4	16	—
1⁰	1	1/6	266	3	12	—
2⁰	1	1/12	133	1 1/2	6	—
3⁰	1	1/18	88	9/10	3	60
4⁰	1	1/24	66	5/6	3	33
5⁰	1	1/30	53	2/2	2	63
6⁰	1	1/36	44	5/9	2	22
10⁰	1	1/36	26	1/3	1	33

Tukaj smo računili, da se na oralu lahko pridela 20 vaganov pšenice po 4 fl.

Ako bi hoteli kar naenkrat plitvo orano in v ozke kraje izorano njivo brez vseh krajev ali pa v široke izoravati, bi napačno ravnali, posebno, če počnemo to delo brez ozira na gnoj in na letni čas. V tistem razmerji, kakor je bil na prejšni strani manjši pridelek razviden, se mora gnojenje pomnožiti, potem tudi nekoliko globokeje orati, in to delo le v jeseni pred zimo početi, spomladi ali po leti nikakor ne. Pri širokih krajih imamo več pridelka, moramo pa tudi več gnoja imeti in globokeje orati, kakor pri ozkih

Vsaka zemlja se pa ne sme brez krajev ali pa v po več sežnjev široke izoravati n. pr. močvirna zemlja in ona, katera ima od spodaj grušč. Naj ožji kraji naj bojo 1 1/2 do 2 sežnja, ožjih nam ne treba nikjer delati. Kder pa ni v spodnji zemlji vode in grušča, orajmo še širše kraje, 5 do 10 sežnjev široke. Zarad dežnice in snežnice nam ozkih krajev ni treba delati, ker ti dve lahko po nalašč za nje narejenih jarkih odpeljemo. Na peščenih tleh, skoz katere se voda hitro preceja, nam ni treba ne krajev ne jarkov. Na težkih tleh brez mokrote v spodnji zemlji nam ni potreba krajev, imeti moramo jarke za odpeljavo dežnice. Težka, od spodaj mokra tla morajo imeti 1 1/2 ali 2 1/2 sežnjev široke kraje in tudi jarke za odpeljavo dežnice, ako že v to sami razori zarad njivne lege ne služijo. Vsak pameten gospodar bode prej dobro premislil, kako oranje mora na tem ali onem svetu biti, in potem se bode za ozke ali za široke kraje odločil.

Nove mere in vage

4. Štirjaška mera.

Po novem letu bomo imeli mesto štirjaških čevljev in sežnjev štirajške metre, mesto oralov hektare.

Kako se preračunijo štirjaške črte v štirjaške centimetre in milimetre?

□ črte	□ cetimetri	□ milimetri	□ črte	□ centimetri	□ milimetri	□ črte	□ centimetri	□ milimetri
imajo								
1	—	4·8	25	1	20·5	49	2	36·1
2	—	9·6	26	1	25·3	50	2	40·9
3	—	14·5	27	1	30·1	55	2	65·0
4	—	19·3	28	1	34·9	60	2	89·0
5	—	24·1	29	1	39·7	65	3	13·2
6	—	28·9	30	1	44·5	70	3	37·3
7	—	33·7	31	1	49·4	75	3	61·4
8	—	38·5	32	1	54·2	80	3	85.4
9	—	43·4	33	1	59·0	85	4	9·5
10	—	48·2	34	1	63·8	90	4	33·6
11	—	53·0	35	1	68·6	95	4	57·7
12	—	57·8	36	1	73·5	100	4	81·8
13	—	62·6	37	1	78·3	105	5	5·9
14	—	67·5	38	1	83·1	110	5	30·0
15	—	72·3	39	1	87·9	115	5	54·1
16	—	77·1	40	1	92·7	120	5	78·2
17	—	81·9	41	1	97·5	125	6	2·3
18	—	86·7	42	2	2·4	130	6	26·3
19	—	91·5	43	2	7·2	135	6	50·4
20	—	96·4	44	2	12·0	140	6	74·5
21	1	1·2	55	2	16·8	141	6	79·3
22	1	6·0	46	2	21·6	142	6	84·2
23	1	10·8	47	2	26·4	143	6	89·0
24	1	15·6	48	2	31·3	144	6	93·8

Kako se preračunijo štirjaški palci v štirjaške decimetre, centimetre in milimetre?

□ palci	□ decimetri	□ centimetri	□ milimetri	□ palci	□ decimetri	□ centimetri	□ milimetri	□ palci	□ decimetri	□ centimetri	□ milimetri
imajo											
1	—	6	93·8	25	1	73	45·0	49	3	39	96·1
2	—	13	87·6	26	1	80	38·8	50	3	46	89·9
3	—	20	81·4	27	1	87	32·6	55	3	81	58·9
4	—	27	75·2	28	1	94	26·4	60	4	16	27·9
5	—	34	69·0	29	2	1	20.2	65	4	50	96·9
6	—	41	62·8	30	2	8	14·0	70	4	85	65·9
7	—	48	56·6	31	2	15	7·7	75	5	20	34·9
8	—	50	50·4	32	2	22	1·5	80	5	55	3·9

Digitized by Google

□ palci	□ decimetri	□ centimetri	□ milimetri	□ palci	□ decimetri	□ centimetri	□ milimetri	□ palci	□ decimetri	□ centimetri	□ milimetri
9	—	62	44·2	33	2	28	95·3	85	5	89	72·9
10	—	69	38·0	34	2	35	89·1	90	6	24	41·9
11	—	76	31·8	35	2	42	82·9	95	6	59	10·8
12	—	83	25·6	36	2	49	76·7	100	6	93	79·8
13	—	90	19·4	37	2	56	70·5	105	7	28	48·8
14	—	97	13·2	38	2	63	64·3	110	7	63	17·8
15	1	4	7·0	39	2	70	58·1	115	7	97	86·8
16	1	11	0·8	40	2	77	51·9	120	8	32	55·8
17	1	17	94·6	41	2	84	45·7	125	8	67	24·8
18	1	24	88·4	42	2	91	39·5	130	9	1	93·8
19	1	31	82·2	43	2	98	33·3	135	9	36	62·8
20	1	38	76·0	44	3	5	27·1	140	9	71	31·8
21	1	45	69.8	45	3	12	20·9	141	9	78	25·6
22	1	52	63·6	46	3	19	14·7	142	9	85	19·4
23	1	59	57·4	47	3	26	8·5	143	9	92	13·2
24	1	66	51·2	48	3	33	2·3	144	9	99	7·0

Kako se preračunijo štirjaški čevlji v metersko mero?

□ čevlji	□ metri	□ decimetri	□ centimetri	□ milimetri	□ čevlji	□ metri	□ decimetri	□ centimetri	□ milimetri	□ čevlji	□ metri	□ decimetri	□ centimetri	□ milimetri
i m a j o														
1	—	9	99	7	13	1	29	87	91	25	2	49	76	74
2	—	19	98	14	14	1	39	86	98	26	2	59	75	81
3	—	29	97	21	15	1	49	86	5	27	2	69	74	88
4	—	39	96	28	16	1	59	85	12	28	2	79	73	95
5	—	49	95	35	17	1	69	84	18	29	2	89	73	2
6	—	59	94	42	18	1	79	83	25	30	2	99	72	9
7	—	69	93	49	19	1	89	82	32	31	3	9	71	16
8	—	79	92	56	20	1	99	81	39	32	3	19	70	23
9	—	89	91	63	21	2	9	80	46	33	3	29	69	30
10	—	99	90	70	22	2	19	79	53	34	3	39	68	37
11	1	9	89	77	23	2	29	78	60	35	3	49	67	44
12	1	19	88	84	24	2	39	77	67	36	3	59	66	51

Kako se preračunijo štirjaški sežnji v metersko mero?

□ sežnji	Ari	□ metri	□ decimetri	□ centimetri	□ sežnji	Ari	□ metri	□ decimetri	□ centimetri	□ sežnji	Ari	□ metri	□ decimetri	□ centimetri
i m a j o														
1	—	3	59	67	10	—	35	96	65	100	3	59	66	51
2	—	7	19	33	20	—	71	93	30	200	7	19	33	2
3	—	10	79	—	30	1	7	89	95	400	14	38	66	4
4	—	14	38	66	40	1	43	86	60	500	17	98	32	55
5	—	17	98	33	50	1	79	83	25	800	28	77	32	8
6	—	21	57	99	60	2	15	79	91	1000	35	96	65	10
7	—	25	17	66	70	2	51	76	56	1200	43	15	98	16
8	—	28	77	32	80	2	87	73	21	1600	57	54	64	10
9	—	32	36	99	90	3	23	69	86	2000	72	93	30	20

Kako se preračunijo orali v metersko mero?

Orali	Kektar	Ar	□ metri	□ decimetri	Orali	Kektar	Ar	□ metri	□ decimetri	Orali	Kektar	Ar	□ metri	□ decimetri
i m a j o														
1	—	57	54	63	26	14	96	20	68	70	40	18	24	91
2	1	15	9	28	27	15	53	75	32	75	43	15	98	12
3	1	72	63	92	28	16	11	29	96	80	46	3	71	33
4	2	30	18	57	29	16	68	84	61	85	48	91	44	54
5	2	87	73	32	30	17	26	39	25	90	51	79	17	74
6	3	45	27	85	31	17	83	93	89	95	54	66	60	95
7	4	2	82	49	32	18	41	48	53	100	57	54	64	16
8	4	60	73	13	33	18	99	3	17	200	115	9	28	32
9	5	17	91	77	34	19	56	57	81	300	132	63	92	48
10	5	75	46	42	35	20	14	12	46	400	230	18	56	64
11	6	33	1	6	36	20	71	67	10	500	287	73	20	80
12	6	90	55	70	37	21	29	21	74	600	345	27	84	95
13	7	48	10	34	38	21	86	76	38	700	402	82	48	12
14	8	5	64	98	39	22	4	31	2	800	460	37	13	28
15	8	63	19	62	40	23	1	85	66	900	517	91	77	44
16	9	20	74	27	41	23	59	40	31	1000	575	46	41	60
17	9	78	28	01	42	24	16	94	95	2000	1150	92	83	—
18	10	35	83	55	43	24	74	49	59	3000	1726	39	25	—
19	10	93	38	19	44	25	32	4	23	4000	2301	85	66	—
20	11	50	92	83	45	25	89	58	87	5000	2877	32	8	—
21	12	8	47	47	46	26	47	13	51	6000	3452	78	50	—
22	12	66	2	12	50	28	77	32	8	7000	4028	24	91	—
23	13	23	56	76	55	31	65	5	29	8000	4603	71	33	—
24	13	81	11	40	60	34	52	78	50	9000	5179	17	74	—
25	14	38	60	4	65	37	40	51	70	10.000	5754	64	16	—

DOPISI.

IZ GORICE dne 15. novembra. (Posnetek poročila o seji glavnega odbora c. k. kmetijskega društva dne 4. novembra.) Glavna točka na dnevnem redu je predlog zaradi imenovanja novega tajnika s povikšano plačo 1500 gld.— Došlo je 14 prošenj, katere izroči odbor posebnemu odseku 3 udov v pretres in poročilo. V ta odsek so izvoljeni Viljem pl. Ritter, monsig. Pavletič in Dr. Levi.

Predsednik podaja prošnjo sirarja g. T. Hitz-a na Tolminskem, da bi se mu nakazala plača za meseca november in december.

Po predlogu dr. Levi-ja se nalaga predsedništvu, naj pozvé, kako mlekarstvo napreduje in ali so pridelki zares boljši od poprejšnjih,— po tem se bode plača nakazala.

Prof. Povše razlaga, kako napreduje planinarstvo in sirarstvo pod vodstvom g. Hitz-a, poudarja, kako koristno bi bilo, da bi se gorsko prebivalstvo dobro seznanilo ž njegovim ravnanjem in predlaga, naj bi se naprosilo ministerstvo, da dovoli eden ali dva stipendija za kakega intelligentnega mladenča, ki se peča s kmetijstvom, da bi se v enem letu pri g. Hitz-u izučil v pravilnem mlekarstvu in sirarstvu. Predlog je sprejet.

Sirar T. Hitz praša pismeno, ali ima plemenska goved, katero je vkupilo kmet. društvo v Švici, v Gorici ostati, ali se bode v gore poslala. V zadnjem primer-

Digitized by Google

ljaji bi jo nek tamošnji posestnik po prav primernih pogojih prevzel.

Odbor sklene odgovoriti, ka je kmet. društvo odstopilo goved deželni kmetijski šoli, do katere naj se omenjeni posestnik o svojem času obrne, da dobi mladiče iste govedi po pogojih, kakoršni se bodo določili.

Dvorni svetovalec Thieriot je poslal mnenje o prenaredbi gozdne postave, za katero ga je društvo prosilo. Odbor ga izroči gozdnemu odseku in se g. Thieriotu spodobno zahvaljuje za obširno, zamudno delo.

Odbornik monsig. Pavletič je podal predsedništvu ugovor kakih 60 in več posestnikov proti mnenju, katero je društvo oddalo o postavi zastran čebel in je prosil naj bi jo pri ministerstvu za poljedelstvo gorko priporočalo. Predsedništvo jo je pa poslalo brez posebnega poročila, samo kot različno mnenje.

Dr. Levi in grof Mantica ugovarjata nekoliko proti temu ravnanju. A po predsednikovih pojasnilih se smatra ta stvar kot rešena brez posebnega sklepa.

Odbornik dr. Hentschel poroča o konferenciji, katera je bila v Trijentu zastran vinorejskih kongresov.— Odbor jemlje poročilo na znanje in se zahvaljuje poročevalcu kot društvenemu zastopniku za njegov trud.

Znan botanik g. Karol Deschmann z Ljubljane je priporočal rastlino „Lasiagrostis calamagrostis, da bi se žnjo obrasli plazovi in s tem zavarovali. Predsedništvo je na to naprosilo visoko c. k. Ministerstvo za kmetijstvo, naj bi zaukazalo gozdnarskim oblastnijam, da se s poskušnjami prepričajo, ali bi bilo zares uspešno plazeča se zemljišča z ono rastlino zasajati.—Ministerstvo odgovarja, da je naročilo gozdnarskim ravnateljistvom v Insbruku, Gorici, Solnogradu in Gmundnu, naj dajo v tem svoja pojasnila, da bo moglo po tem zaukazati primerne poskušnje.

Kmetijska družba v Trentu pošilja sklepe pripravljavnega shoda za trto-in vinorejska konkrese. Prvi tak kongres bo leta 1876 v Marburgu na Štajerskem, drugi pa leta 1877 v Gorici. Odbor, kateri bo pripravljal in vodil goriški kongres je tako-le sestavljen: Grof France Coronini-Cronberg predsednik, dr. Albert Levi podpredsednik, dr. Angel Monà glavni poročevalec, Prof. Bolle tajnik. Odborniki; Anton pl. Dottori, Grof Teodor Latour in vodja Slapske vinorejske šole Rihard Dolenc.

Ministerstvo je dovolilo denarno pomoč za kmetijski poduk na ljudskih šolah; v ta namen je povabilo predsedništvo deželno šolsko svetovalstvo, naj za to, kar treba, preskrbi. A do zdaj se ni še nič zgodilo in vsled tega se vtegne dovoljena podpora zgubiti. Temu v okom se je predsedništvo zopet obernilo do omenjenega šolskega sveta, da bi še o pravem času pozivljalo ljudske učitelje, koji se za to oglasijo, da začnejo kmetijstvu predavati.

Nekateri posestniki iz Dobrovega v Brdih so podali prošnjo, da bi se vršila v tamošnji okolici kmetijska predavanja.

Društvo bo o tem sklepalo, kedar se nakažejo dotične državne podpore za l. 1876.

Razne kmetijske vesti.

Gosp. J. Kristan je, kakor je „Kmetovalec“ uže zadnjič poročal, imenovan za glavnega učitelja na preparandiji v Kopru in se je začetkom tek. meseca preselil na svoje novo mesto, Pri njegovem odhodu mu po javnem potu dvojno srčno zahvalo. Prvič za to, ker je na naši šoli v resnici strokovnjaško, marljivo, z ljubeznijo do stvari podučeval in mene v gospodarstvu podpiral, drugič ker je izvrstno uredoval Kmetovalca in v tem oziru neutrudljivo sodeloval za prospeh kmetijštva na Slovenskem. Naj bi temu početju tudi zanaprej zvest ostal, ter mu nikdar svoje izdatne podpore ne odtegnil. Na zdravje!

R. Dolenec.
vodja vinorejske šole
na Slapu in lastnik „Kmetovalca.“

Kmetijsko društvo v Gorici vabi vse svoje člane k izvanrednemu občnemu zboru v pondeljek dne 22. t. m. ob 10½ uri predpoludne v društvenem uradu, Predmeti se bodo razpravljali po sledečem dnevnem redu:

1. Naznanilo, kako se je preuravnal društveni urad,
2. Imenovanje novega tajnika,
3. Predlogi posameznih udov.

Nov tajnik kmet. društva v Gorici. Preteklí pondeljek 15. t. m. je imel glavni odbor kmet. društva v Gorici zopet sejo, da bi se posvetoval zaradi novega tajnika. Oglasilo se je za to službo 14 prosilcev, izmed katerih je odsek, kojemu so bile prošnje v pretres izročene, samo dva kot sposobna priporočal in glavnemu odboru v izbor predlagal. Po precej živahni razpravi je sklenil odbor predlagati občnemu zboru necega Tomaža Galanti-ja, italijana po rodu, v Cürigu v Svajci izšolanega politehnikarja. Odbornika prof. Povše in Klavžar sta ugovarjala, da ne moreta glasovati za tacega kompetenta, kateri niti ne razume slovenščine; a ker je odbor sklenil priporočati mlademu izvoljencu, da se tudi v svojo korist nauči slovenskega jezika in da mu doda kancelista, koji bo moral biti našega jezika popolnoma zmožen in glede da ima Galanti zares izvrstna spričala in da je od prav veljavnih mož priporočen, sta se vendar vdala in tako bode on (Galanti) prihodnji pondeljek v občnem zboru kot soglasno od odbora predlagan kompetent—menimo—gotovo izvoljen.

Kaj več o zadnji odborovi seji prihodnjč.

Cenik žita in druzegablaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		pretekli teden										pretekli teden			
Pšenica	„	5	20	2	10	2	40	5	—	5	—	4	80	4	75
Rež	„	3	40	2	—	2	—	4	40	4	—	3	70	3	70
Ječmen	„	2	50	1	95	3	—	2	80	3	—	3	20	2	50
Oves	„	1	90	1	18	1	45	2	—	1	80	1	80	1	50
Ajda	„	3	—	1	60	1	30	2	50			2	90	2	40
Proso	„	2	50					2	70	3	60	3	30	3	—
Turšica	„	3	—	1	40	1	60	3	20	3	—	3	10	2	60
Krompir	cent	1	60	2	50	1	50			1	40	1	20		90
Leča	„	5	20												
Grah	„	5	—			9	—								
Fižol	„	4	80			5	—	4	80	4	80				
Maslo	funt		53				57		50		50				
Slanina,špeh	„		48				45				54		33		38
Špeh frišni	„		34		40		—		40		38				
Jajca			2¹				2		2		1¼				
Mleko	bocal		10				10		20		10				
Goveje meso	funt		27				28		21		22		26		26
Teletina	„		25				35				24		30		30
Svinsko meso	„		27				—				24		30		30
Koštrun	„		15				—				18				
Seno	cent	1	30	1	70	1	40	1	40	1	80				
Slama	„	1	20	1	20	1	—			1	—				
Drva trda	seženj	7	—	14	—	11	50			7	—				
„ mehka	„	5	—	10	—	9	—								

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ. — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

List 22.
V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče“ za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld. za vse leto, 1 gold 60. kr. za pol leta. — Naročnina se pošilja Viktor Dolencu v Gorici, rokopisi R. Dolencu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875.
25. novembra.

Slabi nasledki delitve posestev.

Pri našem kmetu je žalibog še dandanes neumna navada, da svoje otroke, posebno sinove, mesto le z denarno doto, tudi z realno od hiše odpravlja. Ako sta dva sinova, dobi znabiti vsak polovico zemljišča, ako jih je pa več, dobi vsak toliko denarja in toliko zemljišča i.t.d. To postopanje je kaj nespametno, in ima prav slabe gospodarske nasledke, katere hočemo v kratkem navêsti. 1. Izvira iz delitve posestev potrata časa. Saj vender kmetovalec hlapca ali deklo ne drži za to, da bi mu brez dela okoli tekala, živino pa tudi ne, da bi jo okoli podil; ampak za to, da ima svoj korist. Vzemimo čas žetve, v katerem že zrelo pokošeno žito na njivi leži. Posestnik A. ima svoje njive vse skupaj, v enem kosu. On prične zgodaj snope vezati; kajti nebo se mu ne pozdeva nič kaj pravo.

Dela se svojo družino neprenehoma, njegova živina mora naglo težko obložene vozove domu voziti. Oblaki se v kratkem sklenejo, prične bliskati, grometi, vihar se vzdigne in že pričnejo debele kaplje padati. Zadnji snop se na voz vrže, hitro poveže, in hajd domu. Komaj je voz pod „šupo“ že se vlije strašanska ploha; pa posestnik A. si pri tem lahko svojo pipco zapali in lahko mirno okoli sebe gledajoč reče: „čast bodi Bogu, blagoslov božji spravili smo pod streho.“ Posestnik B. seje ravno toliko kakor A., pa nima svojih njiv vsih v enem kosu, ampak v šterih; en kos leži nad vasjo, drugi pod njo, tretji na desni, četrti na levi strani, tudi on ima vse žito požeto pa kaj se zgodi, ko prvi kos odpravi, in gre na drugi oddaljeni, tako, da ga v eni uri komaj doseže. Jedva pričnejo svoje delo, že padejo prve debele kaplje na tla, hitro skušajo žito naložiti, en del ga vendar še na njivi ostane, vse pa na ostalih dveh kosih.

Ploha sama ne prouzroči na tleh ležečemu žitu toliko škode; ali kolikokrat se zgodi, da iz prvotne plohe 14 dnij trpeči dež pada, vsled katerega na tleh ležeče zrnje rasti prične; po tem takem gre polovica, če ne več, letine v škodo. Posestnik A. ima celo ljubo zimo kaj lep in okusen kruh na mizi, posestnik B. toži pa vedno čez njegovo slabo žito, še slabši moko in neokusni kruh. Ali mu pride pa tudi na misel, zakaj da mora tako slab neokusen in drag kruh jesti? Slab kruh radi tega, ker ne skuša svojih njiv zediniti; drag radi tega, ker plačuje svoje delalce tudi za sprehajanje. „Denar je denar, čas je pa tudi denar pravi Anglež.“

2. Izvira iz razkosanega posestva slabo obdelovanje zemlje.

Le en sam slučaj imamo, v katerem majhna zemljišča veliko vržejo, namreč tik velikih mest, trgov i.t.d., kder se lahko vse prav dobro proda. V tem slučaju nadomesti namreč vrtnarska zelenjav poljedelstvo. Prav marljivo obdelovanje z rokami, z obilnim gnojem spodrine obdelovanje s plugom i. t. d. Tako zemljišče more 2 do štiri letine v enem letu dati, ker se zemlji vedno toliko hrane zopet dà, kolikor se jo z letino vzame. V vseh druzih slučajih uči skušnja, da se majhni kosi slabše obdelujejo, kakor pa veliki, kar je lahko razumljivo. 10 ali 12 □ metrov zemlje nasaditi ali obsejati ne gre nihče rad pol ure daleč, še manj pa nosi ali vozi gnoj tako daleč; in ako je že to, stori se kar le mogoče hitro, ker se ima znabiti še druga 2 ali pa 3 druge kose, kateri itak toliko časa potrebujejo, kolikor se ga za hojo porabi.

3. Sledi iz razkosanega posestva slabo obdelovanje setev, ali saditve. Ako imamo 2 do 3 ora-

Digitized by Google

le velik kos, ne pri hiši, ampak pol ure oddaljen, splača se še zmerom sè svojo družino obdelovati. Ako imamo pa ravno toliko zemlje, moreda v 20 kosih, kateri nijso nič bližej, kakor preje omenjen kos, komu se bode splačalo, ljudi najeti? Nobenemu, in mesto da bi se zemljišča resnobno obdelala, poigra se posestnik danes nekoliko, jutre nekoliko, nazadnje je vender plevec večji od krompirja. 4. Zguba gnoja je tudi nasledek razkosanega posestva. Ako se gnoj na majhne njive vozi ali nosi, je cela pot gnojem posuta; pri velikih kosih je ta zguba še manjša, in ker voz zmerom po eni in isti poti vozi, splača se že zgubljeni gnoj pobrati. Sicer se pri velikih zemljiščah večidelj po lastnem vozi, vsled tega je zguba gnoja še toliko manjša. Enkrat bi se moralo eno deputacijo naših kmetovalcov v Japan ali pa Kino poslati, da bi videli, kako oni z gnojem ravnajo. Japonci in Kineži imajo samo zarad tega najintenzivnejše t. j. največe dobičke v gospodarstvu, ker vse odpadke z največjo pazljivostjo nabirajo, ter jih z največjo marljivostjo porabijo, to pri vsem tem, da so Kineži boljših nosov, kakor pa smo Evropejci. Pri nas se za čiščenje stranišča skoro delalca dobiti ne more?!

5. Iz prevelicega razkosanja zemljišč, izvira tudi pomanjkanje poljskih potov. V pomanjkanju dobrih potov je pa ravno največje obtežje zemljišč, ob enem tudi največja zanikernost gospodarja. Komaj verjetno, pa vendar resnično je, da se še celo v zelo kultivirani Švici zemljišča, njive i. t. d. brez potov najdejo. Misli si ljubi čitatelj njivo, katero okoli in okoli z lanom ali pa konopljo obsejane njive tvojih sosedov obdajajo; rast na tej njivi je zaostala in ti ji hočeš na pomoč priti znabiti z gnojnico. Pa kako? saj nimaš pota, po katerem bi vozil; za nošo se pred ko ne tudi ne bodeš odločil. Pa še hujši slučaj. Pripeti se lahko, da ti ena setev spodleti, na kar bi moral še enkrat orati, še enkrat sejati. Kako bodeš to izpeljal? Njiva brez pota je nož brez klinje.

Ne razkosajte torej svojih posestev, ampak še kjer imate raztrgane skušajte jih združiti, ako je le mogoče.

Slovenske kmetjiske šole in njih obiskovanje.

Prvi sestavek „Kmetovalca“ priporočal je kmetjiske šole kot prvi pogoj napredka v kmetjistvu. Žalibog, da tako pičlo število učencev prevažni zavod obiskuje kljubu večkratnim vabilom k novim tečajem. Dovolimo si toraj pregovoriti par besedic v tej zadevi:

Vsako živo bitje potrebuje, da se ohrani, razvije pa utrdi hrane in sicer boljše, razne, tem bolj je telesno in dušno razvito. Naj popolnejše zemeljsko bitje je pa gotovo človek. Potreboval je toraj že se svojim začetkom boljše, izbranejše hrane, nego druga bitja. „Izbranejše“ gledè na začetek človečanstva. Užival je redivne tvarine, kakoršne mu je narava podajala in sicer le kedar se mu je sad najokusnejši dozdeval. Da bi on že takrat različno sadje na kak način pripravljeno ali živalsko meso kuhano ali pečeno užival, tega ne moremo nikakor dokazati. Bili so toraj prvi ljudje bez dvoma vegetabilci, kateri so se le z rastlinami živeli, dokler nijso živalsko mleko, kobibice in enake stvari kot dobro redivno jesti začeli. Z razvijanjem človeškega duha razvijal se je brez dvoma tudi njegov okus, ter človek je polagoma spoznal, ka je marsikateri sad tudi okusen pa tečen in moreda še boljši, nego se je v naravi nahajal, da je tudi meso nekaterih živali, akopram surovo, jako dobra in tečna jed. To stopinjo razvitka dospel je človek še le, kedar je ogenj, njegove škodljive in koristne lastnosti spoznal; kajti pred tem elementom on gotovo nij vedel, da je n. pr. surovo zrnje, surova divjačina boljša, nego pa kuhana. V teku časa množilo se je človeštvo i s tem razvijal se je tudi napredek mej ljudmi. Vsled tega bil ji prvotni prostor množici pretesen, narava je premalo hrane tolikim ljudem dajala, in bili so na tak način prisiljeni si druge kraje poiskati, kder bilehkeje se preživeti mogli. Oživel je v teku časa v človeštvu tudi nek notrajni čut, to je čut domoljubja, kateri jih je na eno mesto, na en kraj, eno deželo, konečno tudi na en del sveta vezal. Nastale so tako naselbine, kder je gotovo v kratkem času vegetabilične, kakor tudi animalične hrane zmanjkalo, človek je bil toraj primoran, si rastline, katere je užival, pomnoževati, pa one živali, katere so mu hrano večkrat nadomestovale, ukrotiti. Tukaj je tedaj prvi začetek kmetijstva. Čutil je človek, ker se je tudi njegova telesna in duševna stran vedno bolj razvijala, še druge potrebe, katerim nij mogel na tej stopinji obrtnije v okom priti. Omislil si je toraj raven kmetijstva še druge stanove, kakor rokodelskega, trgovskega itd. Da je pa vsak stan napredoval, treba je bilo bistrega uma, duševnega razvitka in omike. Čem bolj se je prvotni kmetijski stan v druge stanove cepil, tem bolj se je človečanstvo duševno razvijalo, omikalo. Duševno omikan človek ima vedno večje potrebe, nego neomikanec. Omikanec zahteva boljše in večje pridelke, nego neomikanec, zadnji ostane le revni hlapec omikanega stanu; akopram večkrat nižji stan višjega vzdržuje.

Ako si denašnjo dobo ogledamo, zapazimo, da se je prvotno kmetijstvo v razne stanove razcepilo. Vsi denašnji stanovi pa, kateri so iz kmetijstva nastali, se eden od druzega tako razločujejo, da eden vse drugo, nego drugi zahteva. To je naša in vseh pravomislečih kmetovalcev razsodba, ne žalostna, nego vesela resnica. Zakaj vesela, bodemo pozneje razložili.

Nekdaj moral si je kmetovalec sam vse napraviti, ker nij bilo druzih stanov zraven njega. Surovi pridelki, le količkaj kemično ali pa fizično predrugačeni—kuhani, pečeni, bili so mu hrana; nekoliko ustrojenih kož ali pa še celo surovih, bila mu je obleka. A dandenes kmetova naloga nji

Digitized by Google

več, se samega sebe vzdrževati, marveč on mora vse ostale stanove, ves svet rediti! Koliko več in boljših pridelkov se ne zahteva od njega? Ne zadostujejo več prvotni pridelki, nego zahtevajo se od njega še druge reči. Spomnimo se pri teh besedah na turščeni hlebec kmetovalca, pa na okusno gosposko žemelj, na prosto pečenega vola, kozla, ali pa na angleški befsteak; na nekdajno pivo, katero so kmetovala na priprosti način pripravljali s tem, da so ječmen prežvečli ali ga razgrizili, ga v posode djali, ter čakali, dokler se je tekočina napravila. To Vam je bilo pivo! Ali se da primerjati z denašnjim Puntigamskem in Pilznerjem? Slednje spomnimo se na nekdanja vina, ali pa na denašnji teran, refošk, rizling itd.

Vse to se dan danes od kmetovalca zahteva. Kaj mu je toraj storiti? Druzega pripomočka nij: ali mora si vse to sam izdelati ali pa pridelke obrtnikom izročiti. A tudi kmet že pazi na okusnejše reči, posebno pa kar se obleke tiče, kar mu pa lehko priznavamo. Sedaj pa prašamo, če kmetovalec vsem zahtevam ustreza? Odgovor je dvojin: da, in ne! V prvem sestavku „Kmetovalca“ govorilo se je tudi, da kmetjistvo v nekaterih deželah jako napreduje, da je do visocega napredka dospelo, a v nekaterih krajih še prav trdno spi. Kam spadajo pa naše slovenske dežele? Od slovenskega kmeta zahteva se vse, kar se zahteva na Angležkem od angležkega kmeta, na Českem od českega i. t. d. Svét, podnebje, posebno pa bistri um mu je podarjen v obilnej meri. Vsi drugi stanovi ga k napredku navdušujejo, da lehko bi rekel, silijo, ker drugače ostane vedno le revež in hlapec druzih stanov, akopram on vse druge preživi. Če le površno slovensko kmetjistvo ogledamo, se kmalo prepričamo, da on zahtevam druzih stanov ne kvantitativno ne kvalitativno ne vstreza, da še celo lastnim potrebam, hrani i obleki sè svojimi pridelki ne zadostuje. Vsled tega pa tudi prežalostno stanje našega kmeta, on je v resnici revni hlapec druzih stanov. Akopram je po vseh deželah v množini zastopan, akopram vsi edino le pri njem živijo, le od njegovih žuljev, kljub temu je on le mehanizem druzih stanov. Kaj ne veš, da si le ničla proti drugim stanovom, mej tem ko je kmetovalec po drugih deželah, kder se je rano v kmetijstvu napredovati začelo, glavni faktor. Tudi pri nas se nekaj o kmetijstvu čuje. Tukaj pritožuje se kmet, ka zemlja ne rodi več, tako, kakor nekdaj, ka nij mogoče več izhajati. Tam se zopet drugi nad davki huduje, da vse za nje potrosi. Potrjujemo, da tudi to slabo stanje slovenskega kmeta vzrokuje, ali ti so le sekundarni uzroki, pravip, oglavitni nekje drugje tičijo: da kmetovalec namreč mej denašnjimi nazmerami vedno po starem kopitu ravnati hoče, da noče razumeti, ka mora dandanes tudi kmetijstvo napredovati enako, kakor druga znanstva.

Žalibog, da je resnična, prežalostna prikazen, ka se naš kmet, če se mu kaj o kmetijskih šolah o kmetjistvu sploh pripoveduje, le na vse usta smeja rekoč, ali bode sedaj „škric“ kopati začel. No, prav priprostemu kmetu se taka očitanja lehko odpustijo, ker mu je jedva nemogoče, to razumeti. Le redek je oni, kateri take šole odobruje ali pa podpira. Dobi se pa tudi premožne, izobražene kmetovalce, kateri o takem poduku nič vedeti nočejo, to pa iz gole sebičnosti ali pa bogastva in večkrat so taki najhujši sovražniki takim šolam. „A, kaj bode šola nas učila; saj tudi mi jo nijsmo obiskovali, pa smo vendar bogati. Kmet naj dela, kakor so njegovi predniki delali.“ Tako blebetajo enaki bahači, duševni siromaki, ki ne vedò, kaj lehko bodočnost prinese, namreč zatiranje našega domačega kmetjistva, naseljenje pametnejših gospodarjev—pogin naroda. Ne le, da taki lastne sinove v šolo ne pošiljajo, nego še druge odvračajo. Na tak način pridemo do prežalostne prikazni, da se še za to malo število slovenskih gospodarskih šol učencev dobiti ne more, še za štipendije ne. Vse Slovensko, ima tri gospodarske šole: kmetijsko v Gorici, vino—sadjorejsko na Slapu in podkovniško v Ljubljani; mej tem ko jih je na Moravskem 7. Pa še za bore tri šole nij nčencev! Na vseh treh zavodih štejemo jih letos 32; presramotna malomarnost slovenskih gospodarjev do kmetijstva. Ob enem prerokuje se pa tudi, da slovensko kmetjistvo mora, ako se razmere ne spremenijo, prej ali pozneje propasti: kajti le v šoli je napredek in kdor dan danes ne napreduje, je zgubljen. Slovenski gospodarji zdramite se, zadnji čas je, pošiljajte Vaše sinove, katerim mislite gospodarstvo izročiti, v kmetijske šole, ako nočete, da bodo oni, ali pa njih deca berači.

Domači zajci ali kunci.

Reja domačih zajcev ali kuncev, je posebno za majhnega, delajočega kmeta jako velike koristi in čuditi se je, da je reja kuncev pri nas tako zanemarjena, naravnost rečeno, skora čisto nič razširjena. Poglaviten vzrok je gotovo ta, da naši gospodarji ne vedo, da imamo razun čisto navadnega kunca, katerega lahko vsak otrok pozna, v novejšem času tudi čisto nova plemena. Ta plemena razločujejo se od navadnega pred vsem v velikosti, potem v plodovitosti in konečno pa tudi v okusu mesa, in plemenitosti kože. Francozom čast, da so posebno koristne plemena kuncev izredili. Navedemo naj mej večimi najkoristnejše 1. Ogradni kunec, križano pleme z divjim kuncem — kakoršnih po nekaterih krajih—kakor okoli Dunaja—vse mrgoli.

Izraščen ogradni kunec tehta po 5 funtov, okoli leta vrže samica 60—70 mladih. To pleme ima naj okusnejšo meso, in narveč vredno kožico. Ogradni kunec se zove radi tega, ker ga na Francoskem v posebnih ogradah, mesto v hišah gojé. 2. Navadni Francoski kunec,—Lapin ordinaire. To pleme izrejeno je iz navadnega domačega kunca. Doraščen kunc tega plemena doseže težo 6 funtov, in ima dlako vsake barve. 3. Pravi Francoski afrikanski

Digitized by Google

ali kozlovski kunec—Lapin bilier.— To pleme goji se le na južnem Francoskem, Angležkem in Španjskem. Prava domovina tega kunca je Algiod od tod ime afrikanski kunec. To pleme se v podobi kaj močno od druzih razločuje. Pred vsem je kaj dolzih, tudi 8 palcev visečih uh; od tod ime kozlovski kunec; život je prav dolg, do 18 palcev, brez glave. Stare samice dobé rade precej velik krof; afrikanski kunci so vsi take barve, kakor navadni divji zajec. Afrikanski kunci dosežejo, kadar dorastejo lepo velikost, zdatno težo 10-12 funtov, pa tudi taki se dobijo, ki tehtajo po 15 do 18 funtov. To pleme kuncev se je prav dobro našemu podnebju privadilo, ter se po kaj veliki rodovitnosti odlikuje.

4. Leporide. To pleme se je doseglo, da se je navadnega francoskega kunca dobrim uspehom z divjim zajcom sparilo. Odraščeni divji zajec se odraščenim kuncom kaj nerad, da, nikakor ne pari, vendar se je poskušnja parenja gospodu Alfred Roux-u, predsedniku kmetijske družbe v Charente na Francoskem, leta 1850 s tem posrečilo, da je prav mlade zajce, le 3 do 4 tedne stare, z ravno tako mladimi kunci združil, ter jih skupaj redil. Pri tej poskušnji se je gospod Roux prepričal, ka se veliko rajši zajci samci s kunci—samicami parijo, kakor pa narobe; in iz tega izvira tudi, da so Leporidi veliko bolj zajcu podobni, kakor pa kunci, da niso skora ne v velikosti, ne obliki in ne barvi od navadnega divjega zajca različni. Razun tukaj navedenih velicih plemen imamo še 'več druzih, katere nočemo dalje naštevati, ker nijso posebne gospodarske vrednosti.

Drugi vzrok, da je reja kuncev pri nas kaj slaba, skoro čisto nič razširjena, je gotovo smešni splošni predsodek, ka ni kunčevo meso dobro, okusno. Kunčevo meso je prav izvrstno, in ravno razširjena kuncereja bi bila v stanu, veliko množino prav okusnega in tečnega, zraven tudi dober kup mesa, ne le za gospodo, ampak tudi za trpečega kmeta dajati. Pogosti užitek mesa more pa trpečo moč, krepost, in dobročutje le povišati, kar je velicega narodno gospodarskega pomena, tem bolj, ker je predobro skušeno, da pogosti užitek mesa, ni le kaj ugoden za razvitek človeškega trupla, ampak tudi na duh upliva. Od mesa živeči narod, je vedno bolj duhovit, delaven, kakor pa oni, koji se sè sočivjem, sploh skoro samimi vegetabiljami hrani. Da more kunčevo meso prav okusno dobro biti, spričuje nam gotovo to, da je kuncoreja v deželah, katere v kulturi visoko stoje, ravno najbolj razširjena, na primer na Francoskem, v Belgiji, na Angležkem, Holandskem, v Elzasu, Lotringu. Iz poslednjih dveh dežel preselila se je kuncoreja po zadnji francosko-nemški vojni tudi na Nemško, kjer se je že močno razširila; iz Nemčije zaplodila se je tudi v Austrijo, kjer pa posebno na jugu še prav v povitkih leži. Samo na Francoskem ravna se po prav zanesljivih poročilih čez 85 milijonov kuncev, kateri so okoli 260 miljonov frankov vredni. V London odpošilja se redno cele ladje zaklanih kuncev. Razun za meso, potegne se lepe novce tudi za kože. Mesto Gent na Angleškem samo preskrbljuje čez 2000 delalcev se strojenjem in barvanjem kožic. Ker je kuncoreja tako koristna, osnovalo se je v Austriji že več kuncorejskih društev, katera imajo dober namen, kuncorejo na vse kriplje razširjati. Tako društvo obstoji na Dunaju, v Gradcu, Trientu itd. in kaj koristno bi bilo da bi se eno tako društvo tudi na Slovenskem osnovalo, na primer v Ljubljani ali pa v Gorici. Kdor bi si hotel kuncev za plême kupiti, priporočati mu zamoremo posebno kuncorejsko društvo v Trientu. To društvo smo pri priliki sami obiskali, ter se o veliki lepóti rejenih plemen kuncev sami prepričali. Naslov je sledeči: Società anonima per l' allevamento e propagazione del Coniglio a Trento. Pietra stretta fuori di Borgo S. Martino, casa N. 27.

Posebno lepa plemena tega društva sta afrikanska Belier in pa Smutt della Sciampagna. Kar se tiče veljave enega ali druzega plemena velja sledeče:

Belier:	par leto starih	18 fl.
	„ 9 mesecov starih	16 „
	„ 6 „ „	12 „
	„ 3 „ „	6 „
Smutt:	par leto starih	14 fl.
	„ 9 mesecev starih	12 „
	„ 6 „ „	8 „
	„ 3 „ „	5 „

Tukaj smo rejo kuncev našim gospodarjem posebno majnšim, gorko priporočili; spregovoriti hočemo še kaj več o njih reji sami, to je o tem, kako se jim more streči, da gojitelju največi dobiček odvržejo. Ta poduk posnememo iz knjižice enega najbolj slovečih francozkih kuncorejcev, iz knjižice M. Redares.

Da donaša kuncoreja gotov in lep dobiček, ne zadostuje kar vse kunce križem prosto tekati pustiti; marveč se more vsacega za rejo odločenega kunca z svojim posebnim stanovanjem previdéti.

1. *Stanôvanje kuncev.*

Stanovanja kuncev obstoje iz posebno napravljenih zabojčev, katere pod kako šupo, v kak prostorni zračni hlev, ali pa tudi pod kakim na dvorišču nalašč narejenim podstrešjem vmestimo. Pred stanovanjem, zagraditi moremo par štirjaških sežnjov prostora, in sicer z remelni, ali pa kar je še boljše, z drateno mrežo To moremo radi tega storiti, da zadobè kunci nekoliko potrebnega dvorišča, v katerem se posebno mladiči lahko preskakovaje prekucavajo i. t. d., pa tudi radi tega, da maćke, psi i t. d. do kuncev ne morejo. Stanovanj napraviti moremo tri sorte, namreč 1. take za samce, 2. za samice, in 3. za že odstavljeno mladiče.

Za samce naredimo stanovanja takole:

Iz dilj in remeljnov si zbijemo 28 palcov vi-

Digitized by Google

sok, ravno tako dolg in 75 palcev globok zaboj; kateremu eno majhno steno iz remeljnov narejenimi vratcami nadomestimo; dnò pa tudi iz ozko zbitih remeljnov, ali pa iz vrbja spletene lèse naredimo. Tako dno narediti moremo radi tega, da se scavnica lahko skozi odceja. Pod tem dnom, napraviti moramo pa še drugo leseno, znotraj z cinkovo ploščevino kovano, nekoliko proti zadnji steni zaboja viseče dno, da se za njim scavnica zbira, ter po kratki cevi skozi zadnjo steno zaboja v podstavljeno posodo steka. Cela notranja oprava stanovanja za samca obstoji na eni strani iz majhnih jaslic, v katere se mu posevke, zrnje i. t. d. pokìada in pa iz majhnega, precej od tal oddaljenega jarmca na drugi strani, za pokladanje sena, zelenjave i t.d. Jarme napravimo lahko tako, da nam ni treba v zaboj segati, če ga hočemo napolniti. Stanovanja brez jarmca ne smemo napraviti, kajti ako krmo prosto na dno mečemo nam je kunc dosti zavrže, ker enkrat pohojene več ne mara. Na dno moremo vedno primerno zadosti stelje, slame, listja ali slabega sena pokladati, da se kunec lahko kjer se hoče na mehko vleže.

V vsako stanovanje spravi se po en sam samec, več ne, ker se kaj radi sovražijo in tudi močno poškodujejo. Po več v eno stanovanje se jih tudi radi ložeje kontrole ne spravi.

Stanovanja samic so ravno tako velika, kakor one samcev, razločujejo se od njih le v tem, da jih po dolgosti v dva enaka dela razdelimo, in sicer z prosto dilnato steno. En del zadobi v dolgo, proti dvorišču ležečo steno velike vratca iz remeljnov, drugi v ravno tisti steni pa veliko manjša, ne iz remeljnov, ampak iz plešička. V srednjo, celi prostor v dva dela delečo steno, napraviti ali zarezati moramo tikoma tlam kakih 8 palcov visoko, 6 palcov široko luknjo, skozi katero lahko samica iz svitlega ali prvega dela lahko v temnega ali druzega v zarodnico k mladičem zahaja. Vratic tej luknji ni treba. Cela oprava stanovanja samic obstoji iz istih kosov, kakor ona samcev, le da je vsa v prvem svitlem delu vmneščena in nič v drugem. Ta ostane prazen, dokler si samica v njemu gnjezda ne napravi. Stanovanje mladičev naredimo si iz prostega, zadosti velicega zaboja s tem, da mu eno ali več lukenj za uhod in izhod mladičev zarežemo

2. *Krmenje kuncev.*

Dasiravno imajo kunci vedno prav dober apetit, je vender narboljši, da jih na rédne tri krmitve na dan navadimo, in sicer zjutrajno, opoldansko in večerno krmitev. Njih krma nas stane sicer prav malo, kar je uzrok, da je kuncoreja tako lehka in močne dobičke donaša. Pokladamo jim lahko plevel, posebno muhuč iz vinogradov, travo iz grabnov, sploh rastline takih prostorov, kjer se je ne more kositi, odvečne slabe vrtne rastline, krompir, repšče, repo, korenje, zelje itd. Na jesen jim moremo tudi sadje, želod, akacjevo, klenovo, topolovo, vrbovo itd. listje pokladati. Kunci požrejo vse to skora nič vredno krmo. Pred pokladanjem še rosne trave ali detelje se moramo pa varvati, kajti po rosni hrani nam tudi lahko poginejo. V zimskem času krmimo kunce z senom, suho deteljo, turščeno, zeleno spravljeno slamo, repo, peso, korenjem, krompirjem itd. Prav dobro storimo. ako večkrat krmi tudi nekoliko soli dodamo. Sploh je prav dobro, da se z hrano večkrat menjava. Kunci jedò tudi oves, ječmen, turšico, vendar se nekoliko zrnja le doječim samicam poklada in pa tistim mladičem ali pa tudi starcem, katere se hoče prav dobro opitati. Vode kuncem dajati ni potrebno, k večem po zimi, ko le suho klajo, seno, otavo, deteljo itd. vživajo.

3. *Pomnožitev.*

Ako si hočemo krepke zdrave kunce izrediti, moramo tudi le krepke, zdrave in živahne za pleme izbrati. En sam samec zadostuje za 10 do 15 samic popolnoma in je od prvega do petega leta za pleme porabljiv. Pred osmim mesecom ne smemo samice pripustiti. k večem ako so prav krepke. Samico, katero hočemo pripustiti, prenesemo iz njenega stanovanja za eno noč v samčevo, koj drugo jutro jo pa zopet v njeno stanovanje spravimo.

Čez 30 do 31 dni po pripuščenju vrže samica, in skora neobhodno potrebno je, da si dan pripuščenja, kakor tudi dan storjenja v posebni zapisnik zabilježimo. Par dni pred vrženjem ji moramo stanovanje lepo osnažiti, ter frišne stelje nastlati, da si lahko v zarodnici gnjezdo ali lož napravi, katerega z lastno dlako obda ali pokrije. Število mladih iz enega loža je jako različno, premiče se mej 2 in 14. Najboljše je, ako jih samica le 8 do 10 naenkrat vrže, kajti ako jih več, nimajo zadosti hrane, mleka na razpolaganje in vsled tega ostanejo bolj slabotni in medli. Čez 5 dni spregledajo mladiči, šesti dan pričnejo že najbolj krepki lož zapuščevati, ter se na prosto, v prvi svetli del stanovanja podajati. Čez 4 tedne, pričnejo mladiči že sami jesti, in čez šest tednov so že za odstavljenje. Kakor hitro so mladiči mesec stari, smemo samico zopet pripustiti, po pripuščenju jo moremo pa zopet mladičem vrniti, katere še 8 do 14 dni pri materi pustimo; pa preteku tega časa jih moramo pa na vsak način odvzeti, ter v pripravljana stanovanja spraviti.

Kakor hitro mladiči tri mesece stari postanejo, moramo že samce od samic ločiti, da se nam prezgodaj pariti ne pričnejo. Da se samci med seboj ne sovražijo in preganjajo in da se bolji redijo — pitajo — storimo najboljši, da jih v starosti treh mesecev skopimo; to ravno tako, kakor se na primer janci ali pa mački skopijo. To prestanejo prav lahko, malokateri gre vsled skopljenja pozlo; ta trud plačajo pa tudi kaj dobro, kajti skopci dosežejo navadno prav lepo velikost, in so posebno

Digitized by Google

okusnega mesa. Pet do 6 mesecov stari kunci posebno skopci—so najboljši za porabo. Ako po teh pravilih ravnamo, zadobimo lahko od ene same samice 40 do 50 in še več mladičev v enem letu, kateri nas v primeri k vrednosti okusnega mesa in finih kožic le malo truda in krme stanejo.

O setvi živinske pése.

O setvi prekoristne kmetijske rastline, katera je še jako premalo poznana ter razširjena, piše v „steirische Landbote“ nek spodnji štajerski gospodar sledeče: V prvem kmetijskem shodu l. 1872 v Gonovicah, priporočal sem setev živinske pese, kakor glavno sredstvo povzdige živinoreje. Od tistega časa se je setev živinske pese okoli Gonovic tako razširila, da se je letos, dasiravno so kmetovalci še sami precej pesnega semena pridelali, vendar le od kmetijske gonoviške poddružnice nič manj kakor 175 funtov semena, po ceni lastnega stanja prodalo. Objaviti hočem zdaj v kratkem, kateri način setve se je kot najboljši pokazal. Največi dohodek daja pesa, ako se jo na brazde, katere so se ali z matikami, ali pa osipačom v močno gnojni njivi naredile — seje. Brazde morajo biti po 18 palcev druga od druge oddaljene, na vrhu nekoliko potlačene. Na tako narejene brazde, potakne se na vsakih 9 do 12 palcev po tri zrna, kakor hitro dosežejo rastline tako velikost, kakoršna je za presajenje naj pripravnejša, se jih zredki, tako, da ostane po ena sama rastlina na mestu. Sicer se tudi lahko dve rastlini pusti, od katerih se pa pozneje, ko nekoliko poraste ono zrije, ter za krmenje prešičev porabi. Vse daljno obdelovanje obstoji v enkratnem, in le v močno plevelnem svetu v dvakratnem okopavanju. Drugi način setve, kateri se je močno razširil, je setev pése s turšico skupaj. Razločuje se ta način od prvega le v tem, da se enkrat pésno seme, drugikrat pa turšica v zemljo utakne, ta se zadobi na brazdah vrste rastlin, katerih je vsaka druga turšica. Pri tem načinu nij nobenega posebnega dela, in pésa vender prav dobro napreduje. Ker se po prvem, kakor tudi drugem načinu rastline ne presadè, gredo njih korenike koj v globočino, od koder si hrano, posebno alkalije srkajo, katerih pésa sila dosti potrebuje. Taka, kar naravnost sejana pésa, ne trpi tudi tako lahko suše. Po prvem načinu sejana, odvrže po tri letni skušnji — in med tem časom je večkrat toča bila — 800 centov pése na oralo. Kar se tiče dohodka druzega načina, ga ne morem prav natanjko določiti, ker se taka setev za rédno smatrati ne more; vendar morem po poročilih večih kmetovalcev reči, da en funt mej turšico potaknjenega semena, dobre 3 do štiri vozove lepe pése dà. Od treh baž pése, katere so se sejale, skazala se je na vsak način rumena, plošnjata, sibirska za najboljšo; ker obdrži največ sladkorja. Največe množine dala je pa rumena oberdorferca. Za setev mej turšico pristaja najbolj rumena iz tal rasteča dolga sorta. Obe prvi sorti ste tudi za človeško hrano velike vrednosti. Ako se namreč peso skrhlja, v kado natlači, ravno tako kakor navadno rèpo, se kmalo skisa, zgubi ves duh po pési in zadobi kaj prijeten okus, veliko boljšega nego navadna rèpa. Sicer, ste tudi obe prvi sorti v solati dobri. V krajih, kjer rada toča bije, kakor je to na spodnjem Štajerskem slučajno, zasluži setev pése največo pozornost.

DOPISI.

Iz SEMIČA na Dolenskem. Naša vinska letina je letos v kvantitetnem in kvalitetnem obziru dobra, kajti pridelalo se je veliko, in preiskava na alkohol je pokazala, da imajo naša vina po 6 do 7 tudi 7½ 0[0 alkohola. Kislino nijsem meril; ker jo pri nas konsument ljubi, mu jo nij kmalo preveč. Skusil sem tudi že 46 dnij viseče grozdje kraljevine, ter našel, da ima 22 0[0 sladkorja, gotovo zadosti.

J. Skala.

IZ VIPAVE, dnè 1. decembra. (Izv. dop.) Huda, prezgodaj nastopla zima zavira nas v vsih delih po vinogradih in njivah, in le malokateri gospodar si je utegnil zadosti drv in stelje napraviti. Repo smo z veliko silo spravili, dosti je pa še tudi na polji, zimskega žita nismo še nič vsejali,—kar *sicer dosti ne de*, ako bode okoli svečnice za setev dobro vreme,—trt skora nič obrezali, in ako se v kratkem vreme na boljšo ne obrne, nabralo se nam bode do spomladi toliko dela, da ne bodemo vedeli kje pričeti. Huda zima nas pa v še enem obziru hudo trpinči. Pridelali smo namreč letos hvala Bogu dosti in dobrega vina, vsled tega mu je bila koj po trgatvi cena nizka, kar je že precej kupcev v dolino privabilo, kateri so pa primeroma dosti premalo vina pokupili. Zdaj imamo še vse polno vina, kupec pa ne more v dolino, ker so ceste na Pivki, kakor tudi čez Hrušico kaj slabe in ker je pa tudi zima sploh preojstra. Tako pridemo do tega, da cena vina od dnè do dnè pada, kajti skoro vsak bi ga rad prodal, kupiti pa ga noče nobeden. Gospodarji, katerim se je po trgatvi 8 tudi 8½ forintov kvinč ponujalo, dali bi ga zdaj prav radi po 6, samo da bi ga kdo kupiti hotel; kakor vse kaže, se bode dobra letošnja vinska letina financijelno še v slabo spremenila, in že se nam hoče tudi prerokovati, ka bodemo k leti prav gotovo le malo vina pridelali. No zdaj si pa pomagaj ubogi kmet!

F. M.

IZ LJUBLJANE dne 26. novembra (Posnetek poročila o seji glavnega zbora c. k. kmetijske družbe dnè 24. novembra). Zbor je bil posebno od vnanjih udov in podružničnih predstojnikov dobro obiskan; zbralo se je vseh družbenikov 62. in počastila sta skupčino tudi c. k. deželni predsednik vitez Widmam in pa deželni glavar vitez Kaltenegger. Predsedoval je baron Wurzbach, kateri je najpred zbor pozdravil, posebno v velikem številu navzoče predstojnike podružnic. S posebnim pozdravilom se je proti gospodu deželnemu predsedniku in pa gospodu deželnemu glavarju obernil.

V nadaljevanju govora spominjal se je predsednik v tekočem letu umerlega cesarja Ferdinanda, kateremu gre v prvi vrsti od avstrijanskih kmetovalcev

Digitized by Google

hvala, da se je desetina odpravila. Spominjal se je dalje tudi letos umerlega Fidelis Terpinca, kateri je c. k. kmetijski družbi kranjski 18 let predsedoval, ter z izglednim svojim gospodarstvom, k razširjenju dobrega kmetijskega orodja, kmetijskih mašin; posebno pa k povzdigi kranjske živinoreje dosti pripomogel. Spominjal se konečno tudi letos umerlega Dr. E. Costa, bilšega podpredsednika družbe, kateri je, kakor izvrsten jurist, posebno v administrativnih zadevah, družbi kaj dosti koristil.

Po dokončanem nagovoru, in navedenju zaslužen umerlih mož, prebere predsednik imena zastopnikov druzih c. k. kmetijskih družeb; na kar se šele tudi na ekselenco bilšega kmetijskega ministra Klumeckyja spomni, katerega je cesar kmetijskega ministerstva odzdignil, ter ga za kupčijskega imenoval. Omenja da gre Klumecky-u posebna zasluga radi ustanovitne visoke kmetijske šole na Dunaju, in pa radi podelitve velicih kmetijskih subvencij. Na Klumeckyevo mesto pozvanega kmetijskega ministra grofa Mansfeld-a pozdravil je predsednik kar skušenega kmetovalca, ter stavi vanj polno zaupanje, kakor svojega predsednika; naznanja tudi, ka mu je centralni odbor družbe častital. Z veseljem se spominja predsednik še dveh udov družbe, namreč č. gospoda dekana Gabrijana v Vipavi, kateri je za povzdigo vipavske vinoreje, posebno pa šolstva kaj dosti storil, kateri je ravno letos svojo duhovsko pedesetletnico obhajal; in pa na č. gospoda Franc Pirca, kateri je 20. novembra letos svoj 90 letni rojstni dan obhajal, potem ko je za povzdigo kranjske sadjereje, za katero je tudi kranjskega vrtnarja spisal, toliko storil; ka zasluži po vsi pravici, kar se sadjereje tiče, kranjski prvak imenovan biti.

Predsednik baron Wurzbach navaja dalje važne, v tekočem letu izšle kmetijske postave, kakor 1. postavo o vreditvi davkov, katera je neki prav dobra, samo da bi hoteli posestniki sami pri vreditvi krepko sodelovati 2. postavo uredjenja gruntnih ali zemljiških knjig 3. postavo o poljskem varstvu, katera je prav dobra, samo da se tudi strogo izvršuje. 4. gojzdnarsko postavo. 5. postavo o pokončevanju filoxere, kateri je temelj, ko se po zatiranju tega mrčesa gospodarjem prizadeta škoda, od nepoškodovanih povrne. Visoko c. k. ministerstvo kmetijstva je ob svojem času, kar se te postave tiče, centralni odbor družbe prašalo, ali bi ne bilo bolji, da bi škodo cela dežela plačala? Na to je centralni odbor odgovoril, ka bi bilo še celo najbolji, da bi jo v bodočnosti cela država plačala.

O deželni vinorejski šoli na Slapu omenja predsednik, da prav dobro ugaja, o gojzdnarski v Snežniku, da se je v sredi julija razpustila, ker je upati, da se bode za deželo prevažna kmetijska šola na Dolenskem, katere ustanovitev je za zdaj radi kaj slabega finančnega stanja le odložena, vendar le v kratkem ustanovila, na kar se bode ž njo tudi gozdnarstvo združilo.

V tekočem letu, od presvitlega cesarja samega družbi dovoljene subvencije so, pravi predsednik, kaj lep sad obrodile, posebno one, katere so se za nakup mlatilnic, in pa plemenske živine porabile. Glede nakupitve plemenske živine gre posebno gospodom Šollmayerju, Zarniku, in Lasniku hvala, kateri so svojo nalogo nakupitve živine tako izvrstno rešili. Visoki vladi in pa slavnemu deželnemu odboru se predsednik za sodelovanje v kmetijskih zadevah, katere o sebi nič želeti ne puste, srčno zahvaljuje.

Dalje omenja gospod predsednik, ka je ravno letos 25 let tega, da se je v Ljubljani živinozdravilska in podkovna šola ustanovila, katere korist in uspeh se sme velikanski imenovati; za kar gre pa glavna zasluga gospod dr. J. Bleiweisu, kateri v nji ves čas njenega obstanka brezplačno podučuje.

Letni račun družbe so gospodje: Sovan, Murnik in namestniški svetovalec Roth revidirali, ter ga za dobrega spoznali; hvalo jim za njih trud. Konečno spregovori gospod predsednik še par besed o letošnji letni, katera je razun sadnega in vinskega pridelka relativno slaba; in se zanaša na boljšo prihodnjo.

Gospod Brus, podtajnik družbe, bi imel na to tretjo točko dnevnega reda rešiti preliminar za bodoče leto 1876, prebrati, vendar predlaga gospod predsednik, da bi se, ker ni bilo mogoče preliminar do dobrega izvršiti, letošnji preliminar tudi za bodoče leto obdržal, kar obvelja.

O tretji točki dnevnega reda, o poročilih in predlogih podružnic, poroča g. dr. Poklukar. On prebere poročila in nasvète podružnic Radolce, Letija, Kranj, o vipavski, pravi, poročal bode nazoči njen predstojnik, g. R. Dolenec sam. Posestnik grajščine Otok pritožuje se pismeno zoper napčno porabo gojzdne stelje, ter stavi svoj nasvèt, kateri se je pa po prečitanji prezerl, ali ovrgel.

Podružnica v Radolcah se posebno čez to pritožuje, ka se ne more na Kranjskem pridelana svila doma prodati, in stavi predlog: 1. kmetijska družba kranjska naj naprosi goriško, da ložejšo prodajo preskrbi, 2. da naj se podružnice, v katerih se svila prideluje, za dotični svet prašajo. Pri glasovanju je prvi predlog padel, sicer ga je že centralni odbor iz tehnih uzrokov zavrgel—drugi se je sprejel.

Gospod predsednik poprime besedo ter omeni, da je gospod p. Gutmansthal sicer od obborništva odstopil; da pa vendar, kakor je to iz svojega obširnega poročila radoliške podružnice razvidno, neutrudljivo za prospeh družbe dela, vsled česar naj bi se mu posebna hvala občnega zbora izrekla, kar obvelja. Podružnica metliška predlaga, da bi se skopitarstvo, to je osobe, katere se po deželi s tem, posebno konjskem, ukvarjajo, od politične gosposke strogo nadzorovale, kateremu predlogu je slavni centralni odbor že pritrdil. Za besedo o tej zadevi se oglasi gospod Robič: on pravi, da za to nadzorstvo bi trebalo ojstre kontrole, katero se zamore pa le potem izvrševati, ako se od skopitarjov spričala zahtevajo, s katerimi lahko dokažejo, da so poslu tudi popolnoma kos. Ali kdo bode te spričala dal? Po njegovi misli naj bi to kak za to posebno izvoljeni doktor, ali pa še najboljše gospodje živinozdravilske šole storili.

Gospod dr. Poklukar meni, da je za vse to že skrbljeno, kar pa ni, radi česar se gospod predsednik za predlog gospoda Robiča oglasi. Dr. Poklukar nasvetuje na to, da se skopitarstvo za koncesijonirano obrtnijo proglasi. Na uprašanje g. R. Dolenca, kdo da bode pa vipavskim skopitarjem, kateri so zgol italijanski podložniki, spričala dajal, odgovori dr. Poklukar, ka se bode moralo z Italijo konvencijo napraviti. Konečno glasuje za nasvet centralnega odbora, da se skopitarstvo za koncesjonirano obrtnijo proglasi in sprejme se enoglasno.

Metliška podružnica predlaga še dalje, da bi kmetijska družba pri vladi v tem posredovala, da bi se davki po slabi letni z večjo prizanašljivostjo iztirjavali, in da bi se „fundus instruktus“ ne rubil in prodajal. Pri tem predlogu vnela se je jako živahna debata o katerej hočemo prihodnjič kaj več poročati.

Razne kmetijske vesti.

Vrbov zavrtač. Nek posestnik v dolini (na Isterskem) je zapazil, da se je trta z grozdi obložena sušiti začela in preiskovaje je našel v trtnem lesu nad koreninо črva. Poslal je kos poškodovanega trsja c. kr. okrajnem glavarstvu (v Koper.)

Digitized by Google

Pr. Gospod c. kr. namestnik je naročil gospodu dr. Syrski-ju, da poslano trsje in črva preiskuje. Preiskovalec sporoča o tem, kakor sledi.

Trtni les je bil prevrtan po dolgem, in za en centimeter na široko, in v votlini je sedel črv, kterega moramo imenovati prav za prav gosenica. Ta gosenica je 6 centimetrov široka, od zgorej proti navzdol močno oploščena in le na hrbtu nekoliko obokana; barve je posebno na hrbtu in proti stranem temno črešnjevordeče, na spodnjih stranah in posebno po trebuhu mesnordeče; noge ima rudečkaste rumene boje z rujavimi parkljji. Ima 3 pare parkljastih-, 4 pare trebušnih in 1 par zadnjih nog, na zadnjem delu života. Po životu se raztreseno nahajajo trde rumenkaste kocine. Močne čeljusti so črne boje, kakor tudi glava, ktere rob je temno rudeč. Črn je tudi srednji del prvega životnega obročka, v kterega se prav po sredini črti razširja trikotna rumena proga.

Prvi životni obroček, ki je bolj bled od drugih 11 životnih obročkov, ima na z gornjej strani trdo rogasto plošico, drugi obročki pa imajo mehko pokrivalo. Vse te znamenja kažejo, da imamo opraviti z gosenico vrbovega zavrtač-a (Cossus ligniperda,) tedaj metulja, ki spada v vrsto prelcev, ki je blizo 8 centimetrov v prednjih krilih širok in 3 centimetre dolg; života je sivorujavega z nekterimi bolj temnimi črtami, tedaj marogastimi krili. Gosenica tega metulja se zaprede v mesiček, iz kterega v začetku poletja metulj izleze, ki poklada jajčica v razpokana debla vrbovega drevja, kder ostanejo izlezle gosenice navadno nekoliko časa, ter se potem globoko v les zarinejo. S tem vrtanjem veliko škodujejo, posebno mlajšim vrbam, ktere tudi vsahnejo vsled takega poškodvanja.

Pripomočki, s kterimi moremo zabraniti škodo po vrbovem zavrtaču, morejo biti: da odstranimo vse odpadke vrbovega in topolovega, posebno starega trohljivega lesu, kakor tudi starega trohljivega trsja iz vinogradov, da zamažemo razpoke skorje in debla, v ktere navadno metuljke pokladajo jajčica, z ilovico ali drevnim voskom.

Če najdemo na tleh debla še frišne trščice pomešane s temnim blatom gosenice, na deblu ali njegovih vejah pa okroglaste ljukne, moramo z železnim na koncu kljukasto zavitim drotom izvleči gosenice in s tobakovim ali tudi žveplenim dimom vničiti.

Če hočemo obvarovati vinograde sploh nevarnosti, ktera jim preti od raznovrstnih mrčesov, moramo vse staro trsje in vejevje odstraniti iz vinograda, pa tudi iztrebiti škodljive lesne ograje, v kterih imajo mrčesi jako priljubljeno stanovališče in napravljati ograje le iz takih rastlin, kterih ne ljubijo in ne zbirajo mrčesi za ustanovitev svojih zbirališč.

Na to se opozorujejo vinorejci, da ne trpè škode.

Opravila v mesecu decembru.

Vinorejska: Ako je vreme po tem, nadaljuje se z delom preteklega meseca, prične se lehko z razkopavanjem za nove vinograde. V kleti se pridno zaliva, proti koncu meseca se mlada vina v prvič presnamejo.

Sadjerejska: Gosenčja gnjezda se pridno obirajo, šipe okoli drevja se zrahljajo in pognojijo, špalirji se popravljajo, drevje proti vetru k kolam privezujejo. Prične se lahko se zimsko, ali pozlahtnitvijo v roki, v izbi.

Razne kmetijske vesti.

Zoper „cik“ vina svetujejo italjanski vinorejski časniki sledeče sredstvo, katero pa le potem pomaga, ako je „cik“ šele v pričetku, za popolnoma cikasta vina ne pomaga nobena „žavba“. Na vsakih 30 do 35 bokalov vina, vzame se 2 funta dobrega, jedljivega kostanja, kostanj se skuha, na to olupi in zmečka, ter pod vednim mešanjem cikastemu vinu doda. Veliko število skušenj, katere so se v tej zadevi v različnih krajih vršile, je to sredstvo za prav dobro spričalo.

Kemični učinek kostanja na cikasto vino je blizo sledeči: močeč škrop, štirka kostanja, se spremeni kontaktično z ravno nastajajočo kisovo ali jesihovo kislino v sladkor, kateri v alkohol pokipi. Pri tej priložnosti zgubi se kislina „cik“ popolnoma.

Nova bolezen grozdja se je našla in sicer v Veršecu v Slavoniji. in pa v Weidlingu pri Dunaju. Ona napada grozdje. Jagode postanejo najpred okoli pecjov nekake višnjeve, poznejši se zgrbančijo, konečno čisto posušijo. Dostikrat se tudi pecljі jagod posušijo, postanejo slabotni krhki; in ne redkokrat se vsled tega večji ali manjši deli grozdja odtrgajo, ter padejo na tla. Gospod profesor E. Rathay, kateri to bolezen v „Weinlaubi“ obširno popisuje, jo neki na jagode se ugnjezdeči glivici pripisuje; omenja pa tudi, da se posebno rada, da skora izključljivo, le belega španjola (Gutedel) loti. Upajmo. da ne bode nova prikazen večjih nasiedkov imela, kakor nedolžno veselje fiziologov, kateri so vselej veseli, ako kaj novega znajdejo, naj bode tudi kmetovalcu še tako škodljivo. O tem nas je filoxera do dobrega podučila.

Cenik žita in druzegablaga.

		Ljubljana		Terst		Gorica		Kranj		Novomesto		Maribor		Ptuj	
	Vagan (za Gorico in Trst mernik)	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.	fl.	k.
		4 decemb.										pretekli teden			
Pšenica	„	5	20	2	40	2	50	5	—	5	—	4	80	4	70
Rež	„	3	10	2	—	2	—	4	4	4	—	3	70	3	70
Ječmen	„	2	50	1	95	3	—	2	80	3	—	3	20	2	55
Oves	„	1	80	1	30	1	45	2	—	1	80	1	80	1	50
Ajda	„	3	30	1	60	1	30	2	50			2	90	2	40
P oso	„	2	50					2	70	3	60	3	30	3	—
Turšica	„	3	10	1	30	1	50	3	20	3	—	3	10	2	60
Krompir	cent	2	—	2	0	1	50			1	40	1	20		90
L ča	„	5	20												
Grah	„	5	—												
Fižol	„	4	80			5	50	4	80	4	80				
Maslo	funt		53				58		50		50				
Slanina,špeh	„		48				45				54		33		38
Špeh frišni	„		34		40				40		38				
Jajca			2[illegible]				4		2		1[illegible]				
Mleko	bocal		10				12		20		10				
Goveje meso	funt		27				28		21		22		26		26
Teletina	„		25				35				24		30		30
Svinsko meso	„		27				—				24		30		30
Koštrun	„		15				—				18				
Seno	cent	1	30	1	70	1	20	1	40	1	80				
Slama	„	1	20	1	20	1	—			1	—				
Drva trda	seženj	7	—	14	—	11	50			7	—				
„ mehka	„	5	—	10	—	9	—								

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ. — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

KMETOVALEC

List

za

slovenskim gospodarjem

v

poduk.

List 23. V Gorici

Izhaja vsak drugi in zadnji četvrtek meseca. Velja za naročnike „Soče" za vse leto 2 gold. za pol leta 1 gold., za vse druge 3 gld., z vse leto, 1 gold 60. kr. za pol leta. — Naročnina se pošilja Viktor[a] Dolencu v Gorici, rokopisi R. Dolencu na Slapu, p. Vipava.

Tečaj 1. 1875 9. decembra.

Poljedelstvo.

4. Valjanje (konec.)

Leseni valjar si lahko vsak kmetovalec napravi, teže mu je pa železnega kupiti, kateri bi mu redkokrat toliko dobička prinašal, da bi se strošek izplačal in to zarad tega, ker bi naš kmet le redkokrat železni valjar rabil. Ker si pa lahko vsak po svoji potrebi valjar naredi, podajamo tukaj sliko železnega v tri dele razdeljenega valjarja, po katerem se tudi leseni napravljajo. Podoba 1. nam predočuje tak 3 delni valjar.

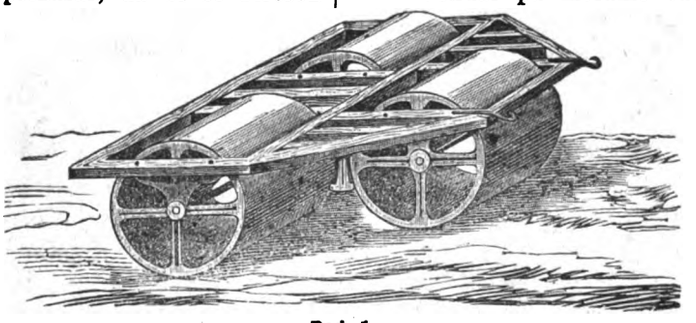

Pod. 1.

Ni treba misliti, da se ž njin čudeži delajo, dasiravno je boljši od prostega valjarja, zahteva pa vsako leto nekoliko več poprave kot uni. Za razbijanje kep je zobasti naj cenejši in za našega kmeta naj boljši; za potlačenje zemlje nam pa dobro narejen, težak, lesen valjar isto delo opravi. Mi smo tukaj 3 delni železni valjar le zarad tega navêli, ker nečemo nobenemu premožnejšemu kmetovalcu denarjev iz žepa krasti, in ko bi bil morebiti v enem ali drugem listu pohvalo ali prehvalo o železnem 3 delnem valjarji bral, da se ne bode slepo mnenju vdal. Da se onim, ki ta valjar preveč hvalijo opravičimo, naj bode ob kratkem povedano, da se 3 delni valjar le veleposestniku izplača, ker ima celo leto ž njim zadosta dela na svojih njivah.

Mi ne zapazujemo kmetijskega napredka v tem, da si kmetovalci mnogo dragih strojev in drazega orodja nakupujejo; mariveč bi brže trdili, da to napredek ovira, ker bi se moral mali ali srednji posestnik zaradi preobilega orodja preveč zadolžiti. Za to naj bo vrednost kmetijskega orodja primerna dotični kmetiji. Še velike grajšine zabredejo po nakupovanji predrazih in nesposobnih orodij pogosto v dolgove, kar iz lastnih skušenj lahko govorimo.

Vendar pa moramo tudi nekoliko dobrot temu valjarju pripoznati, ker jih ima v resnici, saj se z vsakim valjarjem pri enaki teži toliko popolnejše dela, kolikor krajši je in v ta namen so iznašli 3 delni valjar, on pa ne sme v nepregibljivem okvirji biti, ker nam v tem slučaji ravno toliko naredi kot valjar iz enega samega kosa. Kdor si želi 3 delni, leseni valjar narediti, naj si ga napravi v okvirji, ki se na sredi lahko pregiblje, potem bode zamogel s takim valjarjem tudi razore povaljati; drugače je to nemogoče.

Naprošeni smo bili od dveh premožnih kmetovalcev, naj jim razjasnimo dobroto drugih železnih valjarjev. V podobi 2. podajamo enega takega, katerega smo si naročili, samo da našim naročnikom vstrežemo. Ta valjar dela izvrstno, stane pa 120 gld., kolikor ne more in ne sme naš kmet za svojih 10 oralov nikakor potrositi.

Kroskillov valjar tudi ves železen stane pa 250 gld.; dasiravno izvrstno kepe razbija, moramo ga vsakemu še tako premožnemu kmetu zarad previsoke cene odsvetovati.

Le zarad tega, da našim naročnikom visoko ceno prehvaljenih valjarjev pokažemo, smo podobo 3. preskrbeli. Tukaj vidimo zobasti valjar, ki se od

Digitized by Google

našega v 20. številki le v tem razločuje, da ima kolesa, koja se na njivi snamejo, in v tem, da je na njem lesen pod, na katerega se pri valjanji zemlja ali kamenje nameta, da težji postane in kepe bolj tere. Tudi tega si ne bode noben slovenski srednji kmetovalec naročil, ker mu je cena 130 f. previsoka.

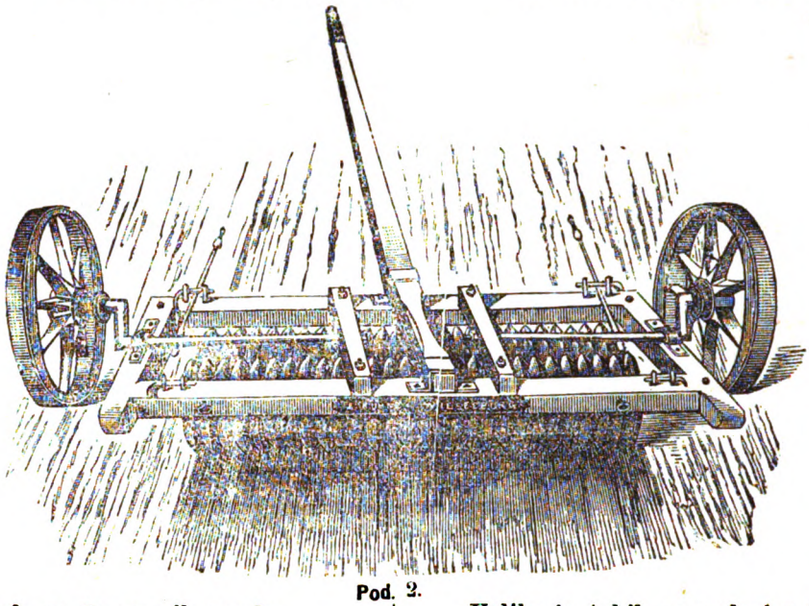

Pod. 2.

Ako bi kdo po naši podobi v številki 20 zobasti valjar naredil, in bi se mu pri kakem delu prelahek zdel, mu lahko tudi lesen pod naredi; na pod se nameče nekoliko zemlje ali kamenja in verh se še voznik vsede.

Kolesa našemu valjarju v 20. številki vsak lahko preskerbi, ni pa potreba, samo za valjar koles narejati, ampak vporabijo se kolesa od kakega druzega voza. Kolesa so pri težkem zobatem valjarji prava korist, ker jih na njivi en sam človek lahko sname; valjar brez koles se mora pa na voz nalo žiti in zopet doli jemati, kar je prav zamudno in en sam človek pri težkem valjarji tudi nič ne opravi.

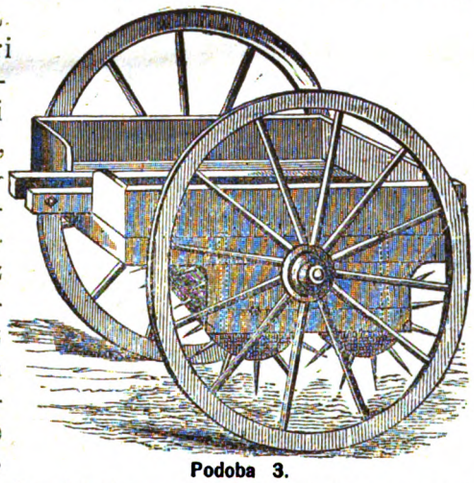

Podoba 3.

Kakošen valjar si mora tedaj naš kmetovalec napraviti ali lesenega ali zobatega, ker smo mu druge zarad prevelike cene odsvetovali? Leseni valjar bi se moral rabiti po vsem Vipavskem, Primorskem in Goriškem, zobastega valjarja v teh krajih najbrže ne bode nikjer potreba, ker zemlja ni pretežka in se le redkokrat take njive dobijo, ki bi se z lesenim valjarjem ne dale obdelovati. Zobasti valjar in tudi lesen je pa Pivčanom, Dolenjcem in Gorenjcem neobhodno potreben, ker je v teh krajih zemlja težja, ter se ž njim lahko prav veliko delavcev prihrani. Ravno v zadnjih treh krajih se pa „Kmetovalec“ naj manje bere, dasiravno bi jim več koristil. ko ukaželnim napredujočim Primorcem. Posamezni zobovi se lahko naročujejo pri prejšnem uredniku g. Kristanu, prof. v Kopru po poštnih povzetnicah, saj en sam zob ne more dosti stati.

O presnemanji vina.

V sestavku „o prihodnji trgatvi“ omenili smo le na kratko, da je treba vino večkrat v letu presnemati, to je od drožja ločiti. Ker je pa ravno pravilno presnemanje eno naj poglavitnejših del v kletarstvu, hočemo o tem danes kaj več spregovoriti, tembolj, ker se je čas prvega presnetja novih vin približal. O presnemanju najdemo na Slovenskem, zlasti južnem Slovenskem kaj čudne pojme.

Veliko je takih gospodarjev, kateri korist presnamanja vina nikakor ne razumejo, kateri to delo kot nepotrebno, da, še celo—škodljivo smatrajo. Veliko je pa tudi takih, kateri sicer niso zoper presnemanje, kateri svoja vina presnemajo; pa zaradi pomanjkljivosti pravih pojmov to pomanjkljivo delajo. Narmanjši število je pa gotovo onih gospodarjev, kateri korist presnemanja popolnoma razumijo in tudi pravilno izvršujejo. Pred vsem moramo pa potrebo presnemanja dokazati; dalje določimo kedaj, kolikokrat, in kako se more vino presnemati.

Ako hočemo prvo storiti, smatrati moramo presnemanje klêtarsko delo, s katerim drožje od čistega vina ločimo; in v drugo čisto posodo pretočimo. Da je to delo jako potrebno, dokažemo lehko s tem, ako prepričamo, da je drožje vinu ne le nepotrebno, ampak škodljivo. Kemiki so že večkrat dokazali, da drožje nij nič druzega, kakor zmes, sestavljena iz neraztopljenih gnjilih telesc, katera so mej alkoholičnem kipenjem v moštu nastala in pa iz še čistega rastlinskega žlezca, ekstrativnih snov, jabelčne citronnekisline i. t. d.

Deloma že mej kipenjem, posebno pa po kipenjn, zgubijo ta telesca življenje, in se, ker so težja od mladega vina, na dno soda pogreznejo žlezce, in vse drugo seboj petegnejo. Ako posamezne dele drožja kemično presodimo, najdemo, da nij ne en sam del med vsemi, kateri bi vinu le količkaj koristil. Nasprotno najdemo več, da je takih, kateri zamorejo vsled kemičnih sprememb, vsled kemičnega razpadanja, vinu močno škodovati, je še tudi popolnoma pokvariti. Narnevarnejši del so ravno mrtve kvasice, združene z drugimi gnjilimi tvarinami, kakor beljakovinami v podobi žlezca i. t. d.

Sloveči rajnki ali stari baron Babo, piše v svoji izvrstni knjigi o njih takole: „Dasiravno se v moštu vedno veliko takih tvarin najde—vinska kislina, čreslovina—katere v obilnosti, beljakovino v moštu na dno pahnejo; dasiravno se velik del be-

Digitized by Google

ljakovine vsled dotike se zrakom kemično prestroji, ter neraztopljiv del na dno potopi; vendar vse to ne zadostuje, mošt ali mlado vino vseh preobilnih beljakovin koj v pričetku oprostiti. Beljakovine ostane po burnem kipenju še vedno toliko v vinu, da se kipenje zopet pozneje lahko obudi, in še celo ko je vino že popolnoma čisto postalo; kisla vina, prav slabih letin, smemo v tej zadevi izvzeti, ker imajo veliko preveč kisline v sebi, katera vso beljakovino na dno pahne. Taka vina so kaj lepa, čista in tudi stanovitna, ker nij v njih skoraj nič tacega, kar bi vino lehko pokvarilo.*) Ako pa vino, katero nima preveč kisline v sebi, na drožjah pustimo, izbuditi se mora v njem v poletnem času drugo kipenje, pri katerem se drožje vzdigne. Vzdignjeno drožje pomeša se s kipečim vinom, ter postane motno. Vsled tega se velikokrat beljakovina v alkoholu in vinski kislini raztopi, kar je hujši, nego motno vino.

Kakor hitro se pa to zgodi, ostane razpustlina v zvezi z vinom, katero megleno postane, in ta megla se skoraj odpraviti ne da, vrhu tega zgubi vino vso prijetno kislino, ves prijetni duh; konečno se tako vino skisa, navadno pa popolnoma spridi.**) Ako torej drožje v vinu nobenega dobička, marveč le škodo prinaša, čemu ga v vinu trpeti? ali ni pametnejši ga odstraniti? „Jaz obravnavam že čez 20 let vsa moja vina, bela in črna po tukaj danem navodu, in vzdržujejo se mi v prav gorki kleti vedno prav dobro.“ Tako pravi ranjki baron Babo. Za povzdigo slovenske vinoreje kaj zasluženi mož župnik Matija Vrtovec piše v svoji „Vinoreji“ — v kateri se pa tudi precej napak nahaja, kar pa ni zameriti — o drožju sledeče: „Težko je mej ljudstvom neko prazno véro uničiti, ki se je trdno ukoreninila, namreč z drožjem nižji vino popravljati. Drožje obstoji iz grampe, žleze, gnjilih reči i. t. d. To je neka zmes, neko blato, ki ga vreli mošt, ali kesneje vino pri tihem vrenju iz sebe na dnò odstrani. Kako bi se neki s takim blatom vino popravilo, je težko razumeti“.

Sloveči Francoz F. Jullien, eden največjih parižkih vinskih trgovcev, piše v svoji knjigi sledeče o drožju: „Sploh se zmore celi vinski produkciji temelj postaviti s tem, ako se ravno drožje, edini prvotni uzrok vinskih sprememb, vinskih bolezni, pred ko je mogoče od vina loči. Ta je prva sbrb vsacega vinskega producenta.“

Navéli bi lahko še veliko enacih izjav, najveljavnejših kemikov, vinorejcev i. t. d. Pa že navedeno jasno pričuje da je presnemanje istinitna potreba za vsa vina, katera se dalj časa ohranujejo. Odgovorimo zdaj na uprašanje: kedaj, kako, in kolikokrat se more vino presnemati? Kar se prvega presnemanja tiče, ne moremo tu za vse vinorejske dežele in kraje dneva, še skora meseca ne, določiti. Vinorejec mora namreč opazovati: burno kipenje, gorkoto prostora, v katerem sé je vršilo, in še celò gorkoto podnebja; s presnemanjem se po luni ali koledarju ravnati, to je pač narveča bedarija, katera je pa žalibog! ravno pri slovenskih vinorejcih še skoro sploh ukoreninjena. Kaj ima luna z vinom opraviti? ali pa „mladi petek“ i.t.d. To je vendar smešno! Dovršili smo tri, eno splošno, in pa dve špecijalni kmetijski šoli; ali o luni nijsmo nikdar nič slišali, da bi kaj na to uplivala. Smešni so pa oni babjeverci, kateri se po luni ravnajo, kakor da bi zagotovljeni bili, da bi Bog kedaj luni ukazal, naj se nad kmetovalcem maščuje, ako na mladi petek kaj druzega dela, kakor ravno „jesih“ zaliva. Prebrali smo že tudi marsikak kmetijski časnik, marsikako kmetijsko knjigo, ali od lune in njenega upliva na vino, nikjer nij nič. Še v Janćar-jevem umnem gospodarju ne, v katerem, ker ravno o presnemanju govorimo, o presnemanju vina sledeči poduk najdemo: „Če je vino le količkaj sumljivo, treba ga je precej pretočiti; kedaj tudi novega pridjati, da zopet ne vrè. Ako to ne zadostuje pa hajd na pipo ž njim.“

Vina, katera so pri primerni gorkoti burno kipela, to je pri gorkoti 12 — 14° R. in v primerno kratkem času dokipijo, se tudi v kratkem času učistijo. Presneti se jih pa ne sme, kakor hitro se sčistijo, kar je do božičev navadno slučajno. Vina, koja so v mrzlem prostoru, v mrzlem jesenskem času kipela, tudi kesno dokipijo in se kesno učistijo. V južnih vinorejskih deželah se lehko vino že okoli božiča prvič presname, v severnih pa se presnemanje do februarja še celo marcija lehko odloži.

Sicer je to od kleti odvisno, pa tudi od lastnosti vina. V kletih nizke in stanovitne toplote, se sme vino dalj časa na drožju pustiti, kakor pa v kletih višje nestanovitne gorkote; kajti gorkota kleti obudi drugo ali spomladansko kipenje v vinu pred ali pozneje; in ako je to na drožjah, lehko hude nasledke kipenja prouzroči. Trda zagatnostni ali strojnine, ali čreslovine bogata vina, se morajo v primerno slabši kleti dalj časa na drožjah pustiti, kakor pa mila, čreslovine revna vina. Čreslovina brzda namreč drožje, to pa le nekoliko časa, radi tega se še ne smè čreslovini stanovitnosti pripisovati, to Bog obvari; kajti čreslovina v vinu je sama kemičnim spremembam in sicer prav škodljivim podvržena.

Pri presnemanju, se povsod tudi vreme opazuje. Zakaj pa? Torej, prvo ali zimsko presnemanje, vrši se lehko v dobrih pred vetrom zavarovanih kletih pri vsakem vremenu; v slabših kletih je pa boljše, da se čas veternega vremena presnemanje opusti, ter v tihem, jasnem, ali pa tudi oblačnem še celo deževnem vrši. Pri poletnem presnemanju je najbolje na vreme paziti. V drožjah je namreč vedno več ali manj ogljenčeve kisline in sicer tem več, čim mrzlejši je zrak, čim večij je pritisek vina na drožja in čem večje je pritisk zraka na vino. Ako je vreme gorko, le malo vina v posodi, in pritisk zraka tudi majhen, se lehko en del oglenčeve kisline od drožja loči, na površji splava, pri tem pa tudi več ali manj drožja seboj potegne in pre-

*) Pojasnilo, zakaj pa so nektera prav kisla vrhovška, dolenaka vina, stanovitnejša, kakor pa vipavsko.

**) Ali nij to bolezen, katero „zavrelec“ imenujete?

Digitized by Google

cejšni del vina zmoti. Pri prav gorkem, pa hladnem vremenu, nij kaj dobro vino presnemati: boljši je, da se to mej dežjem ali pa koj po dežju vrši. Sicer moremo pri poletnem presnemanju dobroto kleti in pa množino vina vpoštevati. V dobri kleti in veliki množini vina se lehko o vsakem vremenu presnema.

Pred ko na tretje vprašanje odgovorimo, kako naj vina presnemljemo, povemo najpred, kolikokrat naj mej letom presnememo. Ako imamo vino prav zgodaj, znabiti že pred mesecem aprilom prodati, potem zadostuje enkratno presnetje, zadnje dnij decembra ali prve dnij januarja; ako imamo pa vino delj časa, čez leto držati, potem je pa najboljši, da trikrat ali pa še boljši štirikrat posnemamo zadnje dnij decembra, prve januarja, ali aprila, pred drugim ali spomladanskim kipenjem, julija, in znabiti zadnje ob trgatvi. O drugem ali spomladanskem kipenju, katerega se nekateri, ali pa bolje, katerega se velika večina naših vinorejcev tako strašno boji, mesto da bi se ga veselila, bodemo prav v kratkem kaj več spregovorili.

Kako naj naša vina presnememo? Kar se tega uprašanja tiče, priznati mu moremo naj večjo važnost. Pri odgovoru ga moremo pa v dva dela namreč 1. v način presnemanja prav mladega vina ali v prvo presnemanje, in pa 2. v način sledečega presnemanja razločiti. Prvič se more vino presneti vse drugači, kakor pa v drugič, tretjič i.t.d. Kakor smo namreč že omenili, ostane po burnem kipenju v dobrih vinah še vedno veliko, da preveč beljakovine, katera prouzroči, da se kipenje spomladi še enkrat, pa tudi poznejši še večkrat lehko ponovi. Na drugo spomladansko kipenje se ne smemo pritožiti, ono nam je, kakor bodemo pozneje dokazali, koristno; kajti, po drugem kipenju postanejo nam vina od dné do dnè bolj stanovitna, bolj okusna, ona se ne smejo več na zraku zmotiti, ampak morajo čisto prozorna ostati. To dosežemo pa s tem, da naše vina kolikor le mogoče beljakovine oprostimo. Po stari šoli presnemati, bi se morala čisto mlada vina tako, da bi čisto nič sè zrakom v dotiko ne prišla. Matija Vrtovec, kateri je, kakor se iz njegove knjige izve, vse najboljše nemške, francozke in italijanske vinorejske kletarske knjige svojega časa gotovo prav marljivo preštudiral, piše v svoji vinoreji, stran 174 in 75 o prvem presnemanju takole: „Na lesèno cev ali, kakor pri nas pravijo, na kanelo, se priveže iz rujave ustrojene kože narejeni, šest sežnjev dolgi mešič ali čevo, da nam seže od vsacega badnja, skoz neko luknjo, v slednji sòd podzemeljske vinske kleti, ki je ravno pod bendimskem hramom. Treba nij druzega, kakor urno nastaviti, s pomočjo kake nizke pa široklate latvice, da se nič ne razlije; v eni uri izteče iz badnja tistih 25 do 35 dunajskih čebrov.“ Na 175. strani dalje: „Po naši šegi ga ne pride ne kančeka kuhanega mošta na zrak, da bi se vešil, in po primeri, kakor si drugi po nevednosti in neročnosti veliko prizadevajo svoje kuhane mošte zvešiti, poskrbimo mi nasproti jim vso moč, ves alkohol ohraniti; čudno bi ne bilo ne, ako bi še od te strani naše vina nekoliko bolji bile.“ Tako piše o prvem presnemanju Vrtovec. Kar je pa on takrat leta 1844 pisal, bilo je gotovo mnenje vseh tadajšnih slovečih vinorejcev, katerih knjige je on kakor omenjeno, vse dobro študiral. Splošno tedajšno mnenje o prvem presnemanju mladega vina, smemo po pravici mnenje „stare kletarske šole“ imenovati; kajti nova nas uči vse drugačno. V novejšem času se je namreč pravo mnenje stare šole o drožjah, „ka so ničvredno blato vina“ šele do dobrega utrdilo; zraven tega se je pa tudi na to misliti pričelo, kako da bi se vinu škodljive beljakovine iz vina izbacnile, pred ko se po potu kipenja v podobi drožij na vamp soda vležejo, iz katerega se morejo s presnemanjem odstraniti. To prizadevanje ni ostalo brezplodno; kajti v kratkem času so prišli kemiki k spoznanju, ka nam je ravno v zraku v pravi dotiki zraka z mladim vinom sredstvo dano, velik del beljakovine vina v tak stan spraviti, da se ne more več v kipenje vtikati, da more največ kemično prestrojene, neškodljive na dno posode pasti. V novejšem času se je iznašlo značanje ne le mladega vina, ampak še celo surovega mošta; pravilo nove kletarske šole se glasi: „mošt naj se že pri ločenju od tropin, pri napolnjenju sodov v veliko dotiko se zrakom spravi, to naj se zgodi tudi z mladem vinom, o priliki prvega presnemanja; kajti kislec zraka se spoji pri tej dotiki z beljakovino mošta, mladega vina, in poslednja pade neškodljiva na vamp sodov, od koder se jo sledečim presnemanjem odpravi.“ Da bi vino vsled dotike se zrakom na alkoholu in dišavi občutljivo škodo trpelo, ni resnica; ona je marveč bojazen stare šole, je popolnoma neopravičena, to je skušnja nove šole dokazala; kajti pri prvem presnemanju zračena vina so se še vselej prav hitro očistila, in kar so na alkoholu in dišavi zgubile, se jim v prav kratkem času obilo povrne. V enem samem slučaju utegne zračenje slab nasledek imeti, ako se namreč bela, preveč na tropinah kipela vina—torej po staro vipavski šegi napravljena—zrači. No tega nemilega nasledka je pa napčna naprava vina sama kriva, ne pa zračenje.

Preidimo zdaj na praktično izvršitev presnemanja samega. Prva in poglavitna reč pravilnega presnemanja je ta, da se sod, v katerega se ima vino presneti, popolnoma dobro osnaži, izpere. O tem, kako se more sode oprati, se marsikdo širokousti; v resnici pa le malokdo pranja sam dobro razumi. Pravilo pravilnega spiranja je in ostane vedno sledeče: spirati se mora sode s popolnoma zdravo in čisto vodo toliko časa, dokler ne pride ravno taka čista voda iz soda; Prav na tanjko spiranje sodov popisati ne moremo, ker je je predolgo. Toliko pa vendar rečemo, da kdor se za spiranje le brezove metlete in metlice poslužuje, svojih sodov nikdar prav ne opira; kajti za spiranje je treba ztaven metle in metlice še posebne priprave, krtače, kakoršne se lehko pri administraciji Weinlaube v Klosterneuburgu za 2 goldinarja kupi.

Digitized by Google

Je sod, v katerega se ima vino preseliti, popolnoma dobro opran, vode oproščen in zapert, potem se sod, katerega se ima presneti, nastavi. Za presnemanje ali pretakanje vina iz soda v sod posložujemo se lehko, po stari navadi, bren tačev, škafov, i. t. d. pa tudi posebnih pompe mej katerimi so vrtilne (Rotations pumpe) najboljše.

Z brentači ali škafami gre presnemanje počasi, veliko vina se razlije, in vrh tega je to delo težavno, in zahteva primeroma dosti delalcev.

S pumpo presnameti lahko dve sami osebi 50, pa tudi 180 do 220 vedrov v eni uri, kar je ravno od njene velikosti odvisno, brez da se le en sam kanc razlije in brez da se pri drugem, tretjem i. t. d. presnemanju vino le količkaj vešelo.

Kako se taka pumpa rabi, je iz podoberazvidno, ki jo bomo prinesli prihodnjič.

Sod A., katerega se ima presneti, nastavi se posebno medéno pipo (fasspippe), katero se z pompo vréd kupi.

To pipo zveže se z šežen dolgim kavčuknim sesalnim čevesom (Saug-Schlauch) z pumpo; v ta namen previdena je pipa, kakor tudi čevo in pumpa, s primernimi šraufami in šiškami.

Na nasprotni strani, pritrdi se na pompo drugo kavčukno, po potrebi dolgo, lahko tudi iz več kosov obstoječe čevo (Leitungs-Schlauch), kateri se na konci kriva takoimenovana kolenična pipa (Hundskopf) pritrdjena, katero se v vého soda B., v katerega se ima vino presneti, utakne. Pompa se prosto s tem, da se kolo vrti, kar ni nikakor težavno delo, taka pompa vzdiguje tudi 30 šežnjov visoko; vsled tega se jo s kaj veliko koristjo tudi za polnenje vina na voz— in ne manjše za gasenje pri požarih rabi.

Korist vrtilnih pomp v kleti je brezdvomno kaj velika, in vsled tega si moremo le gorko želeti, da bi si jih slovenski vinorejci kaj več omislili. Drage so res, kajti najmanjša, ki izpompa ter prepelje le 50-60 vedrov v eni uri, stane že sama na sebi brez vseh čevi in pip 100 gold. Dasiravno je pa cena vrtilnih pomp visoka, je pa vendar kaj lahko mogoče, da bi si jih ne le naši večji, ampak tudi manjši posestniki oskrbeli, in sicer na ta način, da si ali cela srenja eno kupi, ali pa da store to vsaj boljši posestniki srenje, kateri jo potem po vrsti za presnemanje in ob svojem času tudi za polnenje vina rabijo. Tako so storili vrli napredujoči gospodarji: Jože Bratož, Lipe Trošt, Janez Lemenič, Janez Žgur, in Jože Vrtovec v Podragi pri Vipavi. Videli so veliko korist vrtilne pompe, in kupili so si jo tudi, s potrebnimi pripravam, sesalnim čevesom, in 10 sežni odpeljevalnega čevesa za 185 forintev. Vračunjeni so v to svoto tudi stroški vožnje. To so častivredni možje, slava jim! posnemali naj bi jih pa v obilnimu številu še drugi gospodarji, v vsaki srenji naj bi vsaj ena pumpa bila, saj donaša obilno korist lastnikom stem, da jo sami rabijo, pa tudi stem da dobijo vsako leto precej novcev od tistih, kateri si jo za presnemanje i. t. d. izposodijo.

Ako se vrnemo nazaj k prvém presnemanju, najdemo, da se vrtilna pompa za prvo presnemanje ne sme tako rabiti, kakor smo ravnokar razložili; kajti ako bi se tako rabila, bi mlado vino čisto nič v kaj koristno dotiko se zrakom ne prišlo. Zaradi tega, se pa še ne sme pompe tudi za prvo presnemanje zavreči, rabi se jo lahko ravno tako, kakor za vsako sledeče, in sicer takole: Sod, iz katerega se misli presneti, se s prav navadno pipo ali boljši kanelo nastavi, na kar se pusti, da vino v kako bolj široko podstavljeno posodo teče, iz katere se šele v drugi sod pompa. Še boljši se doseže pravi namen, ako se na kanelo celo taka škropilnica pritrdi, kakoršne imamo pri navadnih kanglah za zaljivanje na vrtu. Vino teče skozi luknice v veliko tanjkih žarkih in to stori ravno, da pride v zaželjeno veliko dotiko se zrakom. Kar se tiče druzega, tretjega i. t. d. presnemanja, razločuje se to od prvega le v tem, da se dotiko vina se zrakom, k a r l e m o g o č e z a b r a n j u j e, kar s pompo gotovo temeljito dosežemo. O presnemanju nimamo nič več povedati; priporočiti hočemo našim častitim čitateljem vinorejcem le še to, da že pri prvem, posebno pa drugem in vsakem sledečem presnamanju dobro na to pazijo, da n e p r i d e č i s t o n i č motnega vina v novi sod, ampak samo popolnoma čisto. Le količkaj kalno vino, dene naj se v posebni sod, bariglo ali polovnjak, v katerem se ga z želatino očisti, ter po tem šele za dopolnitev sodov ali za zalivanje porabi. Konečno naj tudi še to posebno povdarimo, ka je zakadenje ali žveplanje sodov pred prvem in vsakem sledečem presnemanjem pri zdravih pravilno napravljenih belih, p o s e b n o p a č r n i h, vinah velikanska neumnost, katero naj bi naši vinorejici vender enkrat opustili. Tudi o porabi žvepla v vinski kleti bodemo morali v kratkem kaj več spregovoriti R. D

Slovenski vinorejci!

Gotovo bi bilo preveč še le dokazovati, kake važnosti je vinoreja za slovenske dežele; ona je brez dvoma prvi faktor narodnega promoženja. Na Goriškem, v Vipavi, Istri je kmetovalec skoraj edino na vinorejo navezan, ona ga uzdržuje. Na Dolenjskem, spodnjem Štajerskem sicer poljedelstvo v prvi vrsti stoji, vendar pa vino skoraj še lepši dobiček prinaša.

Nespametno bi bilo tudi dokazovati, da je slovenska vinoreja v primeri z drugimi deželami še na jako nizki stopnji, dokazovati, da je naš vinski pridelek v primeri z ugodnostjo podnebja, zemlje velicega dela slovenskega sveta še veliko premajhen.

Kako bi se premoženje slovenskih dežel povzdignilo, bi se vinoreja v kvantitetnem posebno pa v kvalitetnem obziru širila, lehko pri narodih vidimo, kder se ž njo bolje pečajo, nego pri nas. Povzdiga slovenske vinoreje uzročila bi lehko mogočno narodno premoženje.

Ako pa veliko važnost že sedanje vinoreje po

Digitized by Google

znamo; če tudi velik zaklad v njej vidimo; veže nas gotovo narodna dolžnost, da se ovih mož, kateri so se težavnega dela, povzdige naše vinoreje lotili, in to delo do konca življenja neutrudljivo nadaljevali, hvaležno spominjamo, naj že bodo rezultati njih delavnosti v primeri k njih trudu kakoršni hočejo, če tudi ne velikanski; kajti vsak napredek potrebuje časa.

Moža, kateri se je povzdige slovenske vinoreje prvi lotil, ter pričeto delo do konca svojega življenja z nar večjo marljivostjo nadaljeval, takega moža imamo. On sicer ne biva več med nami, vsegamogočni poklical ga je k sebi v boljšo bodočnost. Častitim čitateljem je gotovo rajnki župnik Matija Vrtovec gotovo še v dobrem spominu. Ta mož na čigar ime smemo Slovenci ponosni biti, trudil se je, kakor že omenjeno, prvi za povzdigo slovenske vinoreje. V svoji okolici podučeval je vinorejce ustmeno, kazal jim vse, kar je učil, praktično v vinogradu in kleti in oddaljenim slovenskem vinorejcem spisal je pa temeljito knjigo o kletarstvu „Vinoreja za Slovence.“ katera nam je še dandanes dragocen zaklad. Važna nam je pa tudi njegova „Kmetijska kemija“.

Rezultati njegove delavnosti so zdatni, jasni in veliki, vsaj v vipavski dolini. Dolžnost je tedaj naša, posebno slovenski vinorejci, da se ga hvaležno spominjamo, kajti on nam je postavil sé svojo delavnostjo, svojimi knjigami trdni temelj na katerem moremo povzdigo naše vinoreje nadaljevati, kolikor mogoče. Pri prosti kamen, zaznamuje nam na vipavsko — šentvidskem pokopališči prostor, kder truplo blazega, rajncega počiva. Postavljen mu je ta spomin od hvaležnega svojega sorodnika. Res, da si je ranjki v svojih knjigah najlepši spominek sam postavil, vendar se nam usiluje misel, ka bi bilo lepo, da postavimo vsi slovenski vinorejci blagemu rajncemu poseben spominek, in sicer v Šmarjah, na hiši, kder je bil rojen. Marmorna plošča se zlatim napisom na rojstno hišo vzidana, naj bi nas na prerano umerlega vedno spominjala. Slovenski vinorejci! pomagajte tedaj s prostimi milodari vsako po svojej moči, da se uresniči tukaj sprožena misel, dà pokažemo svetu, ka cenimo može, kateri so ves trud svojega življenja blagostanju naroda posvetili. V ta namen osnoval se bode tukaj v Vipavi poseben odbor, kateri bode proste doneske prejemal ter za izvršitev in postavljenje plošče skrbel. Da ne bode pošiljanje doneskov, kateri se bodo v „Kmetovalcu“ objavljali, toliko stalo, prosimo posamezne rodoljube v posameznih vinorejskih srenjah vljudno, naj bi eden v vsaki srenji doneske nabiral, ter jih konečno skupaj „odboru Vrtovč-evega spominka“ v Vipavo poslati blagovolil. Koj zdaj, sprejema doneske vredništvo „Kmetovalca na Slapu“.

Razne kmetijske vesti.

Na hvalo Vidačevemu plugu. Podpisani sem si omislil Vidačev plug, kakoršnega je „Kmetovalec“ o svojem času popisal, in spoznal sem, da v težkem svetu tako uspešno dela, da ga s popolnim prepričanjem vsem posestnikom takega sveta prav gorko priporočam.

Dnè 20. t. m. sem ga poskusil v težki, mokri zemlji, v njivi, na kateri je letos turšica rasla, in katero smo ravno pred oranjem močno pognojili. Dasiravno ni bil svet raven, mariveč vsled osipanja turšice razkopan ni gričast, dasiravno je bil tudi še veliko premoker, na nekaterih mestih še celo zmrznjen; je plug z enim parom konj in enim parom volov prav globoko oral, globokejše kakor vsako navadno domače drevo s tremi pari. Zraven tega je pa tudi zemljo kaj lepo obračal in skladal, gnoj sam, brez da bi ga trebalo kaj podkopavati ali v brazde trositi, popolnoma zasipal; in pri vsem tem ni ne živina in tudi ne drvar toliko trpel, kakor pri navadnem drevesu s tremi pari. Z eno besedo, Vidačev plug dela tako, da boljše skora ne more, in zaradi tega naj si ga vsak, kdor le more omisli, gotovo ne bode nobenega grevalo. Da ne bode pa naročnike toliko koštal, kakor je mene, 38 forintev, naj si vsak le železne dele iz tovarne naroči, kajti vsi leseni se lahko doma naredè, s tem pa se skora 8 forintov prihrani. V ta namen sem pripravljen moje drevo vsakemu, kdor si železne dele naroči, in to lahko pri vredništvu „Kmetovalca“, z radostjo posoditi.

Filip Malik
posestnik in župan na Slapu.

K zgodovini subvencij prinaša „Weinlaube“ sledečo zanimivo vest. Kmetijsko društvo nekega političnega okraja sosedne nam dežele, dobi po izpovedi v tem dobro podučenega moža, 25.000 forintev subvencije na leto. Doneski društvenikov znašajo znabiti 6-700 for., drugi dohodki 1000 f. To je gotovo čudna razmera med lastnimi dohodki in pa subvencijo, še čudnejša postane pa ta reč, ako se pomisli kako se denar porabi. Znesek 500 f., katerega se je za napravo poskuševalnega vinograda potrosilo, dasiravno na takem prostoru, kjer komaj turšica dozori, naj že bo; resnobnejše je pa gotovo to, da je ministerstvo 1600 f. kot plačo za oenologa ustanovilo, in to s pogojem, da more v šoli podučevati, in tudi kot popotni učenik službovati. Od društva dobi še vrh tega 200 forintev nagrade. Merodajni gospodje izvolili so pa za to službo ptujca iz daljne dežele, kateri o obojih deželnih jezicih se pojma nema; vsled tega ne more podučevati tem manj, ker sam pripoznava, da nejma potrebne znanstvene izobraženosti, da je le bolj routiniran kletar; in tako se ga brže ko ne le za to tako dobro plačuje, da nekterim gospodom kleti v redu drži. Tako in enako se godi z državnimi subvencijami v dostih krajih, kaj ne?

Svilorejski kurs za podčastnike. Na c. k. svilorejskem poskuševališči v Gorici bil je kakor lani, tako tudi letos posebni svilorejski kurs za podčastnike. Vpisalo se je vanj 19 podčastnikov, razun štirih, so bili vsi iz svilorejskih dalmatinskih krajev doma. Vsi so bili kmetovalci in so se prostovoljno vpisali. Podučeval jih je vrli gospod prof. Bolle, vodja poskuševališča sam, in sicer le popoludne v sledečih predmetih: umno ravnanje sè sviloprejkami od izvalenja do pridobitve jajčik po celični sistemi; bolezni sviloprejk, in sredstva zoper nje; obdelovanje murve. Po vsakem predavanju je sledila dve uri trpeča praktična demonstracija v svilorejí sami, in pa v rabi mikroskopa. Slava, vrlemu gospodu Bolle-tu!

Izgledna stacija trtoreje in kletarstva ustanovila se je v Poreču v Istri. Dobro! samo da ne bode tudi to le drag subvencijonirani eksperiment, kakoršnih imamo še dosti preveč.

Digitized by Google

Zopet nov škodljivec kmetijstva. Časi za kmetijstvo čedalje huji prihajajo na vsako stran. Ne le da kmetijstvo hira po silnih davkih in nemilosti, s katero se povsod iztirjujejo, tudi narava sama se je zarotila zoper ubozega kmeta, da mu pošilja novih nadlog.

Čez trto, krompir, sadna drevesa prišli so sovražniki, katerih nismo prej poznali. Zdaj se napoveduje zopet nov sovražnik sladkorne pese, ki je okoli Hohenau-a v doljni Avstriji letošnjo spomlad do zadnje sadike pokončal vso peso, tako, da so jo trikrat morali sejati. Mislilo se je iz prvega, da neki hrošec rilčkar pokončuje polje; ali ni bilo tako, našli so po natančnih preiskavah drobnega, rujavkastega, svetlega hrošca, z rudečo-rumenimi nožicami, ki mu je „atomaria linearis“ ime. Ta mrčes že pesino seme pokončuje in maja in junija meseca največo škodo dela.

V nekaterih krajih na Francozkem, je že večkrat popolnoma pokončal pesina polja in sicer tako zelò, da škoda, ki jo rilčkar dela, še senca ni proti tej, ki jo prizadeva ta do zdaj še prav malo znana „atomaria.“

„Novice.“

C. k. kmetijsko društvo v Gorici bo imelo redni občni zbor dne, 30. decembra ob 10. uri predpoludne v društvenem uradu v Gorici.

Na dnevnem redu je razprava proračuna za leto 1876, katerega predlaga glavni odbor.

Ta preudarek obsega:

A. Dohodki.

I. Letnina.		
446 društvenikov po 4 fr. na leto .		fr. 1784.—
II. Doneski.		
Deželni zbor daje . .	fr. 500.—	
Kupčijska zbornica daje	„ 30.—	
Občina Tržiška daje .	„ 10.—	
Druge občine dajo . .	„ 10.—	
		„ 556.—
III. Kmetijsko posestvo.		
Zakupnina , ...		„ 101.61
IV. Državna podpora:		
Kot odškodnina za pisanje i. t.d . .		„ 700.—
V. Društveni listi.		
64 naročnikov in sicer 29 na italj.		
35 na slov. list		„ 128.—
VI. Letnina še za iztirjati		„ 200.—
So dohodki:		fr. 3469.61

B. Stroški.

I. Društveni urad:		
a. Plača tajnika . . .	fr. 1500.—	
b. „ kancelista . . .	„ 300.—	
c. „ strežaja . . .	„ 100.—	
d. stroški za urad . .	„ 100.—	
		fr. 2040.—
II. Stroški za iztirjatev ali poberanje letnine		„ 150.—
III. Društveni časopisi.		
1. Tisk. italij. lista .	fr. 600.—	
2. „ slov. lista . .	„ 210.—	
3. Uredništvo slov. l. . .	„ 200.—	
4. Razpošiljatev obeh l.	„ 125.—	
		„ 1217.—
IV. Kmetj. vrt.		
Davki		„ 20.—
V. Knjižnica, naročnina listov		86.—
VI. Izredni stroški.		
Zaostali iz l. 1875.		
1. Naprava zlate svetinje	fr. 200.—	
2. Podpora g. dr. Moná-tu za spisavanje vin. knjige	„ 200.—	
		„ 400.—
VII. Razni drugi stroški		„ 30.—
dohodkov		fr. 3469.61
stroškov		„ 3943.—
tedaj primanjkuje		fr. 473.—

kteri se bodo poravnali s podporo deželnega odbora, ki je obljubil 500 f. in ki se bodo vsako leto dobivali če jih bo deželni zbor zatrdno dovolil.

Lepe kunce, to je pitovne zajce, velikega francoskega plemena ima na prodaj g. Leopold Preseli v Mitterdorfu na Gorn. Štajerskem (Mitterdorf an der Südbahn, Steiermark) in sicer par mesečnih kuncev po 1 fl. 50 kr. Prodajalec je porok, da naročeni kunci živi in zdravi dojdejo kupcu v roke.

C. k. društvo v Gorici si je v izrednem občnem zboru izvolilo za svojega tajnika g. Galanti-ja, kakor je predlagal glavni odbor. Nov tajnik z letno plačo 1500 gold. je rojen v Trevisu na Italijanskem in se je izšolal v Zurigu na tehniško—gospodarski visoki šoli. Svojo službo nastopi začetkom leta 1876.

Novi načelniki podružnic c. k. kmet. društva Goriškega se imajo voliti vsled premembe §. 42 društvenih pravil. Odsihdob se imajo namreč po tej premembi voliti načelniki vsaka tri leta.

Kmetijska poddružnica Ajdovskega okraja, ima voliti načelnika za 3 leta in 1 zastopnika v centralni odbor.
Kmetijska poddružnica v Sežani voli enega zastopnika
„ „ v Komnu „ „ „
„ „ v Tominu „ „ „
„ „ v Kobaridu „ „ „
v centralni odbor.

Iz odbora izstopijo sedaj vled premembe gg: monsig. Pauletič in č. g. Josip Marušiča (oba dosedajna zastopnika kmetj. poddružnice, združene za oba okraja Sežana in Komen, gg: sodnik J. Gorjup, oskrbnik Fr. Malnič in Povše, ki so zastopali kmetj. poddružnico Tominsko, h kteri je pripadal tudi okraj Kanal, Ajdovščina Kobarid).

Poddružnica c. k. kmet. društva za Goriški okraj ima voliti zastopnike v glavni odbor, ta volitev bode dne 30. decembra t. l. ob 10 uri predpoludne v društvenem uradu.

Digitized by Google

Nova mera in vaga.

5. *Telesna mera.*

Preračunenje kubičnih črt palcev, čevljco in šežnjev v metersko mero.

kubične čerte	kubični milimetri	kubični palci	kubični centimetri	kubični milimetri	kubični čevlji	kubični metri	kubični decimetri	kubični centimetri	kubični sežnji	kubični metri	kubični decimetri
imajo		imajo			imajo				imajo		
1	10.6	1	18	274.7	1	.	31	578.7	1	6	821.0
2	21.2	2	36	549.5	2	.	63	157.3	2	13	642.0
3	31.7	3	54	824.2	3	.	94	736.0	3	20	463.0
4	42.3	4	73	98.9	4	.	126	314.7	4	27	284.0
5	52.9	5	91	373.6	5	.	157	893.4	5	34	105.0
6	63.5	6	109	648.4	6	.	189	472.0	6	40	926.0
7	74.0	7	127	923.1	7	.	221	50.7	7	47	746.9
8	84.6	8	146	197.8	8	.	252	629.4	8	54	567.9
9	95.2	9	164	742.5	9	.	284	208.0	9	61	388.9
10	105.8	10	182	747.3	10	.	315	786.7	10	68	209.0
20	211.5	20	365	494.5	20	.	631	573.4	20	136	419.8
30	317.3	30	548	241.8	30	.	947	360.1	30	204	629.8
40	423.0	40	730	989.1	40	1	263	146.8	40	272	839.7
50	528.8	50	913	736.4	50	1	578	933.5	50	341	49.6
60	634.5	60	1096	483.6	60	1	894	720.2	60	409	259.5
70	740.3	70	1279	230.9	70	2	210	506.9	70	477	469.4
80	846.1	80	1461	978.2	80	2	526	293.6	80	545	679.4
90	951.8	90	1644	725.4	90	2	842	80.3	90	613	889.3
100	1057.6	100	1827	472.7	100	3	157	867.0	100	682	99.2
200	2115.1	200	3654	945.4	200	6	315	734.0	200	1364	198.4
500	5287.8	500	9137	363.5	300	9	473	601.0	300	2046	297.6
700	7403.0	700	12.792	308.9	400	12	631	468.0	400	2728	396.9
800	8460.5	800	14.619	781.6	500	15	789	335.0	500	3410	496.1
900	9518.1	900	16.447	254.3	600	18	947	202.0	600	4092	595.3
1000	10.575.7	1000	18.274	727.0	700	22	105	69.0	700	4774	694.5
1500	15.863.5	1500	27.412	90.0	800	25	262	936.0	800	5456	793.7
1700	17.978.6	1700	31.067	35.0	900	28	420	803.0	900	6138	892.9
1728	18.274.7	1728	31.578	727.3	1000	31	578	67.0	1000	6820	992.1

Naj večja mera je kubični mirijameter ter ima 1000 kubičnih kilometrov ali 1,000.000 kub. hektometrov ali 1000,000.000 kub. dekametrov ali pa (1 bilijon) 1.000,000.000.000 kubičnih metrov.

1 kubični meter ima 1000 kub. decimetrov

1 kub. decimeter ima 1000 kub. centimetrov

1 kub. centimeter ima 1000 kub. milimetrov.

1 kub. meter je 1 kiloliter velik

1 kub. decimeter je 1 liter „

1 kub. centimeter je 1 mililiter velik.

Naši kmetovalci bodo morali tudi konje po novi meri meriti, do sedaj smo rekli: konj je 12 ali več pesti visok, od novega leta bomo pa mesto pesti centimetre imeli.

Proračunanje pesti v centimetre in metre:

pesti	centimetri	milimetri	pesti	metri	centimetri	milimetri	pesti	metri	centimetri	milimetri
imajo			imajo				imajo			
1/4	2	6	9	94	94	8	20	2	10	7
1/2	5	3	10	1	5	4	21	2	21	3
3/4	7	9	11	1	15	9	22	2	31	8
1	10	5	12	1	26	4	23	2	42	3
2	21	1	13	1	37	.	24	2	52	9
3	31	6	14	1	47	5	25	2	63	4
4	42	1	15	1	58	.	26	2	73	9
5	52	7	16	1	68	6	27	2	84	5
6	63	2	17	1	79	1	28	2	95	.
7	73	8	18	1	89	6	29	3	5	5
8	84	3	19	2	.	2	30	3	16	1

Izdavatelj in za uredništvo odgovoren; ALOJZIJ VALENTINČIČ. — Tiskar: PATERNOLLI v Gorici.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Fr. Hofmeister
k. k. Hof-Buchbind
in
WIEN
IX. Bez. Alservorsta
Mariannengasse 2

Digitized by Google